

Slovenska društva u Hrvatskoj od 1886. do 1991. godine

Barbara Riman

Ljubljana, 18. maja.

«Glasovanje 15. maja ne pomenj ni-
česar, ostalo je vse pri starem in vse je
dobro.» Tako se glasi zaključna beseda
g. Uzunovića k dogodkom prošlih dni.
Bodri državljani naše edinstvene Jugo-
slavije si manejo oči in nič kaj urejeno
jim ni v glavi. Kako je že bilo? Da, res,
v noči od četrtega na petek je divjal
velik boj proti korupciji in vršilo se je
velevažno glasovanje o postavitvi an-
ketne komisije proti Radi Pašiću in o
njuni uvedbi zakona za pobiranje ko-
rupcije. Radičevci, klerikalci in razni
njihovi priveski pri nas so v petek ve-
deli mnogo lepega povedati o svoji
zmagi in ni nič čudnega, če se je našlo
precej ljudi, ki so ta dan preživeli v ra-
zumljivem zadovoljstvu, da se sedaj
vendar enkrat prične s pozitivnimi
ukrepi proti državnim tatovom. Danes
smo poslušali razgovor resnih ljudi, ki
so ugibali ali ima anketna komisija
pravico in možnost prisiliti g. Rado Pa-
šića, da se javi iz Opatije, odnosno iz
onega najbrž zelo prijetnega kraja, od-
koder sedaj opazuje vrvenje po svoji
drugi domovini. Naleteli smo srva na
začudene in koi nato na naravnost
ogorčene obraze, ko smo skromno po-
vprašali, **katera** anketna komisija se
bavi z afero g. Rade. Ali ona, ki so jo
skonstruirali gg. Radič, Korošec in Da-
vidović ali tista, ki so ji tako blaz de-
klog in tako liberalne roke odredili
radikalni?

Odgovor daje g. Uzunović tudi tistim,
ki dosedaj še niso razumeli. Nič se ni
zgodilo in vse je dobro za gospodina
tam v Opatiji. Glas se paradokso ali
je vendar le res: Narodna skupščina je
odklonila s tem, da je v petek ponoči
preglasovala radikalni predlog, postavi-
ti komisijo za raziskovanje korupcije.

Uzunovićevi vladi že štejejo dneve

«Morda bo še krajša nego njene predhodnice.» - Sklicanje Na-
rodne skupščine. — Vlada odklanja vsako odločitev glede pro-
tikorupcijskih predlogov. — Min. svet o programu skupščinske-
ga dela.

Beograd, 18. maja p. Važnih dogod-
kov danes ni bilo. Politični krogi živah-
no razpravljajo o včerajšnjih dogodkih
v zvezi z rešitvijo vladne krize. Novi
vladi N. kole Uzunovića prorokujejo ze-
lo kratko življenje. Splošno je politič-
na javnost prepričana, da bo reparira-
na Uzunovićeva vlada tako kratka, ka-
kor njegove prejšnje, če ne morda še
krajša. Nanjo gledajo vsi trezni politiki
s še večjim pesimizmom kot na njene
prednice, ker je sedanji kabinet se-
stavljen pod posebnim pritiskom, ne na
temelju svobodnih pogajanj, ampak na
podlagi diktata. Zato, tudi ne verujejo,
da bo St. Radić izpolnil obveze, za ka-
tere se je moral pismeno obvezati. V
parlamentarnih krogih naglašajo ne-
parlamentarno rešitev poslednje vladne
krize. Pravijo, da vlada ni zadostila
niti najnavadnejšim formalnostim. Naj-
prej bi morala biti sprejeta demisija
vlade, ki ji je zbornica izglasovala ne-
zaupnico. Ako vlada, ki ji je parlament
tako brutalno odrekel zaupanje, ne iz-
vaja iz tega posledic, potem jasno ka-
že parlamentu svoj prezir in ne more
računati na mirno sodelovanje. Tudi
radikalni krogi sami niso zadovoljni z
rešitvijo krize. Večina radikalnih po-
slancev izjavlja v razgovorih z novi-
narji, da je tudi ta Uzunovićeva vlada
navaden provizorij, ki se ne more lotiti
resnega parlamentarnega dela.

Med tem beležijo novinarji že prvi
konflikt v vladi. Baje si je St. Radić

Danes dopoldne sta konferirala pred-
sednik skupščine Trifković in g. Uzu-
nović, kdaj naj se skliče prihodnja seja
Narodne skupščine. Po dosedanjih di-
spozicijah se bo ta seja vršila 26. t. m.
z dnevnim redom: Določitev dnevnega
reda prihodnje skupščine.

Iz predvidenega dnevnega reda je
razvidno, da vlada odklanja nadaljeva-
nje glasovanja o predlogih glede pobl-
janja korupcije. Vlada smatra, da je
tozadevna debata s predlogi vred kon-
čana in zato, ne more biti govora o ka-
kršnemkoli predlogu vlade v tej stvari.
Vaš dopisnik se je nocoj obrnil do min.
predsednika Uzunovića, ki je odgovoril,
da vlado interpelacije ne zanimajo. To
je stvar opozicije. Vlada vendar ne bo
sama sebe interpellirala. »Hvala Bogu,«
je dostavil Uzunović, »da smo se rešili
te stvari!«

Od 6. do 8. zvečer je bila seja mini-
strskega sveta. Po izjavah ministrov
se je na tej seji razpravljalo o delov-
nem programu skupščine. Na dnevni
red zbornice pride v poletnem zaseda-
nju baje zakon v trgovinski in brodar-
ski pogodbi z Italijo, potem tarifni del,
obmeje in veterinarske konvencije in
zaključni protokol. Neptunske konven-
cije še ne pridejo na dnevni red. Na-
daljni program obsega baje konzularne
konvencije zakon o centralni upravi, o
podaljšanju izrednih pooblastil zakono-
dajnega odbora, o ukinitvenju čl. 292. fi-
nancnega zakona glede višine invalid-

Barbara Riman rođena je u Rijeci, gdje je završila osnovnu i srednju školu. Diplomirala je 2005. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Doktorirala je 2011. godine na Filozofski fakulteti Sveučilišta u Ljubljani (Univerza v Ljubljani, Slovenija) radom pod naslovom *Slovinci u Istri, Gorskom Kotaru i Kvarneru od 1918. do 1991. godine* (*Slovinci v Istri, Gorskem kotarju in Kvarnerju od 1918. leta do 1991. leta*). Od 2006. godine zaposlena na Inštitutu za narodnostna vprašanja u Ljubljani. Od akademske godine 2013/2014. vanjska je suradnica na Filozofskom fakultetu u Rijeci. Znanstveni su joj interesi povezani s tematikom povijesti Slovenaca i slovenstva u Hrvatskoj. Tijekom svoga znanstveno-istraživačkog rada bila je voditeljicom više manjih stručnih projekata. Objavila je više stručnih i znanstvenih radova o tematici slovenstva u Hrvatskoj. Od ožujka 2017. godine voditeljica je podružnice Inštituta za narodnostna vprašanja – jedinica Rijeka. Aktivna je unutar slovenske manjinske zajednice u Hrvatskoj.

VIJEĆE SLOVENSKE NACIONALNE MANJINE PRIMORSKO GORANSKE ŽUPANIJE
SVET SLOVENSKE NACIONALNE MANJŠINE PRIMORSKO GORANSKE ŽUPANIJE

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

Slovenska društva u Hrvatskoj od 1886. do 1991. godine

Autor:

Barbara Riman

Izdavač:

**Vijeće slovenske nacionalne manjine Primorsko-goranske županije
Svet slovenske nacionalne manjšine Primorsko-goranske županije**

Za izdavača:

Vasja Simonič

Suizdavači:

Inštitut za narodnostna vprašanja

Za suizdavača:

dr. sc. Sonja Novak Lukanović

Urednik:

dr. sc. Kristina Riman

Recenzenti:

dr. sc. Darko Dukovski

dr. sc. Matjaž Klemenčič

Lektor:

dr. sc. Nikolina Palašič

Korektor:

Ivan Miškulin, prof.

Prijevod sažetaka:

Marjana Mirković – slovenski jezik

dr. sc. Matea Butković – engleski jezika

Grafičko uređenje i priprema:

Mateja Vrbinc

Tisak i uvez:

DEMAT d. o. o., Ljubljana

Naklada:

250 komada

»CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem 140623036.«

ISBN 978-953-56653-2-8

**Slovenska društva
u Hrvatskoj
od 1886. do 1991. godine**

Barbara Riman

Rijeka, 2019.

Sadržaj

Uvod	7
1. Slovenska društva u europskim državama	9
2. Slovenska društva na prostoru Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova, Makedonije i Srbije	16
2.1. Bosna i Hercegovina	16
2.2. Crna Gora	18
2.3. Kosovo	19
2.4. Makedonija	20
2.5. Srbija	21
3. Doseljavanje stanovništva iz slovenskih krajeva na prostor Hrvatske	25
4. Slovenska društva u Hrvatskoj od 1886. do 1991. godine	32
4.1. Slovenska društva od sredine 19. stoljeća do početka Prvoga svjetskog rata	38
<i>Slovensko kulturno-prosvetno društvo u Karlovcu</i>	40
<i>Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Voloski-Opatiji</i>	40
Slovenska društva u Puli	49
Slovenska društva u Rijeci – Sušak	55
<i>Slovensko društvo „Lipa“ u Zagrebu</i>	66
Osobitosti razdoblja	71
4.2. Slovenska društva između dva svjetska rata	75
<i>Kulturno-prosvetno društvo „Slovenski dom Triglav“ u Karlovcu</i>	80
<i>Slovensko prosvetno in podporno društvo v Osijeku</i>	85
<i>Slovensko izobraževalno in pevsko društvo „Prešeren“ u Slavanskom Brodu</i>	89
Slovenska društva u Splitu	93
<i>Slovensko izobraževalno društvo „Simon Gregorčič“ na Sušaku (Rijeka)</i>	103
Slovenska društva u Zagrebu	108
<i>Akademsko društvo „Triglav“</i>	109
<i>Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“</i>	132

<i>Slovensko prosvetno društvo Zagreb</i>	139
<i>Marijina družba</i>	140
<i>Dekliško zavetišče „Naš dom Zagreb“</i>	144
<i>Dekliško društvo „Ognjišče“</i>	147
<i>Slovensko prosvetno društvo</i>	149
<i>Narodna knjižnica in čitalnica</i>	157
<i>Slomškovo prosvetno društvo v Zagrebu</i>	177
<i>Društvo akademikov komercijalistov iz Slovenije</i>	189
<i>Slovenski oktet „Slok“</i>	190
<i>Slovensko prosvetno društvo „Kustošija“</i>	192
<i>Vincencijeva konferenca sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu</i>	195
<i>Slovenska društva u Istri između dva svjetska rata</i>	196
Osobitosti razdoblja	197
4.3. <i>Slovenska društva za vrijeme Drugoga svjetskog rata</i> ...	208
Osobitosti razdoblja	215
4.4. <i>Slovenska društva od 1945. do 1991. godine</i>	216
<i>Kulturno-prosvetno društvo „Slovenski dom“ u Zagrebu</i>	219
<i>Slovenski dom Kulturno prosvetno društvo „Bazovica“ u Rijeci</i>	224
<i>Kulturno prosvetno društvo „Slovenski dom – Triglav“ v Karlovcu</i>	232
<i>Slovenska društva u Slavoniji</i>	235
Osobitosti razdoblja	239
5. <i>Zaključne misli</i>	241
6. <i>Izvori i literatura</i>	245
7. <i>Sažetak</i>	257
Povzetek	259
Abstract	261
8. <i>Kazalo imena</i>	263

Uvod

Čovjekova je potreba za udruživanjem, uzajamnim i zajedničkim djelovanjem vrlo stara. Udruživanje pojedinaca zabilježeno je kroz povijest i imalo je različite oblike te je bilo prilagođeno određenom vremenu i političkom uređenju u kojem je udruženje nastajalo i djelovalo. Te su male zajednice imale svoja imena: *societas*, *collegantia*, *universitas*, *communitas*, bratovština, ceh, društvo, klub itd (Kolanović 2000, 7–8). U samom početku pojedinci su se udruživali jer su na taj način imali veću sigurnost, a vjerovali su da u ljudskim tragedijama, kao što je smrt ili bolest, neće ostati sami. Kasnije su pojedinačna društva uspostavljala točno određena pravila i ciljeve te su se udruživala na više razine: saveze.

Smatra se da društva i njihov oblik, u modernom smislu te riječi, svoju utemeljenost imaju u *Deklaraciji o pravima čovjeka i državljana* (1789). U toj je deklaraciji priznato pravo na političko udruživanje radi očuvanja prirodnih i nezastarijevajućih čovjekovih prava, te se na taj način dopušta djelovanje i ostalih nepolitičkih društava. Pojedinačna udruženja s kraja 19. stoljeća imala su vrlo jak utjecaj na razvoj društva kakvo postoji danas.

Građansko društvo stvoreno u 19. stoljeću donijelo je slobodnije i masovnije udruživanje ljudi u različite udruge. Upravo su kulturno-prosvjetna društva bila najbrojnija, što je razumljivo u stoljeću u kojem su se cijenili znanje, napredak, moralno i estetsko napredovanje pojedinca. Sve se to prenijelo i u 20. stoljeće: nacionalna kulturno-prosvjetna udruženja i organizacije i dalje su imale vrlo važnu ulogu u društvu. Često su bile glavni nosioci nacionalnog života, i to ne samo na području prosvjete i kulture (Janjetović 2005, 288).

Društva su prvo bila usmjerena na egzistencijalne potrebe, ali ujedno su težila i ka nekim vrednotama koje su u određenom vremenu bile važne. Uz one moralne i financijske potrebe važne su bile i kulturne, prosvjetne, umjetničke, nacionalne i druge vrijednosti. Udruženja, društva, udruge i sl. nastajale su kako bi pomogle pojedincu. Kroz povijest, kada se gledaju vrste takvih udruženja, gotovo da ne postoji ni jedno područje ljudskog djelovanja u kojem nije postojala potreba i želja za udruživanjem.

Potrebu za uključivanjem u različita društva imali su i pojedinci koji su se iselili iz svojeg zavičaja i odlazili u druge krajeve svijeta. Osnivanjem društva ili uključivanjem u rad nekoga već postojećeg društva koje je djelovalo na temeljima zajedničkog jezika i kulture dobivali su sigurnost, koju su izgubili zbog izbivanja iz svojeg kraja. Tu potrebu za razmjenom misli,

osjećajem da nisu sami, govorom zajedničkoga jezika ili pjevanjem domaćih pjesama osjetili su i doseljenici koji su dolazili iz slovenskih krajeva te su dio života ili cijeli život proveli u nekom kraju Hrvatske. I upravo o tome govori ova knjiga. Tema istraživanja je široka i, vjerojatno će se, bez obzira na to koliko se bude i dalje istraživala, pronalaziti informacije koje će dodatno rasvjetljivati ovu tematiku.

1. Slovenska društva u europskim državama

Povijest slovenskog naroda bilježi velik broj ljudi koji su iz različitih razloga odlazili u svijet. Odlazili su iz različitih slovenskih krajeva, i to u različite europske države kao i na druge kontinente.¹

Iseljavanje u različite krajeve svijeta iz slovenskih je krajeva bilo najmasovnije od kraja 19. stoljeća pa do 50-ih godina 20. stoljeća, kada se emigracijski intenzitet smanjuje, a u nekim razdobljima i potpuno prestaje (Zupančič 2003, 72–73).

Migracije sa slovenskog prostora najčešće su bile vezane za trgovinu, hodočasnička putovanja, misionarska djelovanja, sudjelovanje u vojskama, odlaske na školovanje, odlaske zbog posla i dr. Prije svega su migracije bile usmjerene ka zemljama u kojima se govorilo njemačkim jezikom, a koje su bile u sastavu Habsburške Monarhije, odnosno kasnije Austro-Ugarske Monarhije. Te su zemlje uvijek bile privlačne, i to pogotovo prilikom traženja zaposlenja (rudarstvo, industrija, graditeljstvo, promet). Dva su urbana centra u Austro-Ugarskoj Monarhiji imala posebno važniju ulogu u slovenskoj povijesti iseljavanja, a to su bili Graz i Beč (Drnovšek 2001, 281).

Razvoj industrije u 19. stoljeću privukao je brojne stanovnike s prostora današnje Slovenije u rudarske i metalurške krajeve središnje i gornje Štajerske.² Brojni su potražili posao u tim mjestima s namjerom da se zaposle na određeno vrijeme te da na taj način osiguraju novac za put u industrijska i rudarska središta Amerike (Drnovšek 2001, 281). Smatra se da je najbrojniji val iseljavanja bio usmjeren ka Rurskom području i Vestfaliji u Njemačku. Veći su valovi bili zabilježeni u razdoblju od 1880. do 1888. godine te od 1903. do 1906. godine. Po nekim je ocjenama u razdoblju do 1914. godine u rajnsko-vestfalskom okružju bilo već više od 30.000 Slovenaca (Drnovšek 2001, 282).

1 Udruživanje i (samo)organiziranost u državama zapadne Europe bili su drugačiji nego na prostoru Južne i Sjeverne Amerike. I dok su si zbog specifičnoga položaja udruženja u Americi mogla izgraditi vlastite domove, situacija je slovenskih iseljenika koji su otišli u neku od europskih država bila potpuno drugačija. Pritom je važno bilo i vremensko razdoblje odlaska jer su iseljenici na američki kontinent odlazili puno ranije nego u druge europske zemlje i u puno većem broju (Drnovšek 2012, 113–114). Mogućnost američkih Slovenaca da si priušte adekvatne prostore za djelovanje kao i bolja financijska moć utjecala je i na samo djelovanje društava. Naime, društva koja su imala osnovne uvjete za rad imala su potom i više uspjeha u samom radu te su bila veća, dugotrajnija i članovi su svakako bili aktivniji. Upravo stoga će se u ovom radu prikazati situacija slovenskih udruženja u Europi.

2 Za migracijska gibanja prijelomna je bila industrijska revolucija, koja je krajem 18. stoljeća pokrenula postupna jača gibanja radne snage, koje je u naglo razvijajućih država bilo premalo, te su je stoga dobivale iz manje razvijenih država. To je često dovodilo do depopulacijskih procesa, znanih pod imenom „bijeg u mjesto“ (urbanizacija), pa dolazi do razvijanja novih industrijskih središta (Drnovšek 2006, 16).

Istovremeno s iseljavanjem u austrijsko-njemački prostor početkom osamdesetih godina 19. stoljeća trajalo je iseljavanje stanovništva iz slovenskih krajeva u obje Amerike.³

Razloge iseljavanju treba tražiti u velikoj i permanentnoj agrarnoj krizi, u kojoj je bilo teško preživljavanje velikih obitelji, a vladala je i velika nezaposlenost. S druge strane kod nekih pojedinaca koji su se odlučili iseliti vidjela se i želja za višim standardom, koji kod kuće nisu mogli postići (Drnovšek 2001, 282).

Nakon Prvoga svjetskog rata je zbog velikih demografskih gubitaka nedostajalo radne snage, a posljedica toga bilo je pozivanje radnika iz istočne i jugoistočne Europe u razvijenije zapadne države. Tako su nakon 1923. godine u pokrajinu Limburg počeli odlaziti slovenski iseljenici, a osim njih u tu su pokrajinu počeli odlaziti i Vestfalci, koji su odlazili iz njemačkih područja koje je zahvatila poslijeratna kriza. Francuska, Belgija, Nizozemska i Luksemburg bili su glavni cilj iseljeničkog vala.

Smatra se da su u razdoblju između dva svjetska rata upravo ekonomski iseljenici bili najbrojniji. Na drugo mjesto po brojnosti mogu se svrstati politički iseljenici iz Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). U tu se skupinu mogu ubrojiti političari, kulturnjaci, obrtnici, umjetnici, činovnici, seljaci, često i oni s obiteljima te đaci i studenti, politički azilanti i ostali (Fischer 2006, 569).⁴

Poseban su status u tim migracijama imali slovenski svećenici i učitelji, koji su u mjestima doseljavanja poticali na udruživanje Slovenaca, a ujedno su i organizirali njihovo kulturno i društveno djelovanje (Drnovšek 2012, 284).

Iseljavanje se nastavilo i nakon Drugoga svjetskog rata, a nakon prvoga političnog vala emigracije, na samom kraju Drugoga svjetskog rata, slijedili su i oni koji su preko granice s Austrijom i Italijom ilegalno odlazili iz novonastavljene SFRJ u zapadnoeuropske države.

Vrhunac njihova odseljavanja bio je pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća. Nakon tog se razdoblja broj prebjega počeo smanjivati.⁵ Ljudi koji su ilegalno prelazili granicu uglavnom su bili radnici, a osim želje za boljim životom uzrok bijegu često je bila želja da se udruže s drugim članovima

3 O slovenskim zajednicama u Južnoj i Sjevernoj Americi pisalo se relativno puno. Ovdje je relevantna literatura navedena prema abecednom redu autora: Klemenčič 1995; Klemenčič 1999; Klemenčič 2011; Kuzmič 2001; Verbič Koprivšek 2014; Žigon 1998 i dr.

4 Prema tadašnjim procjenama smatra se da se u razdoblju između dva svjetska rata iz Julijske krajine, skupa s istarskim Hrvatima, iselilo otprilike 105.000 ljudi i od toga približno njih 70.000 u Kraljevinu Jugoslaviju, 30.000 u Južnu Ameriku i 5.000 u druge države. Prema novijim istraživanjima smatra se da su otprilike 53.000 tih iseljenika bili Slovenci (Fischer 2006, 569).

5 Jugoslavija je nakon 1962. godine prekinula s ograničenjima pri prelasku granice i prihvatila je propise o organiziranom iseljavanju. Od 1945. do kraja 1959. godine je prema podacima *Republiškega sekretariata za notranje zadeve z ozemlja Ljudske republike Slovenije* prebjeglo 34.256 osoba, a 26.710 osoba spriječeno je u bijegu (Fischer 2006, 1272).

obitelji koji su se već nalazili u nekoj zemlji koja je njima bila krajnji cilj, odnosno da bi se odmaknuli od ponižavanja i šikaniranja utemeljenima na vjerskim, socijalnim i političkim osnovama. Još jedan od razloga za bijeg bilo je izbjegavanje odlaska na služenje vojnog roka u Jugoslavenskoj narodnoj armiji (Zupančič 2001, 293).

Podaci o tome koliko je slovenskih iseljenika i njihovih potomaka nakon 1945. godine živjelo u različitim državama svijeta razlikuju se. Pogotovo se razlikuju brojčani podaci o razlozima migracija jer su se oni kod pojedinaca preklapali. Prema podacima *Slovenske iseljenke matice* iz 1955. godine⁶ oko 322.000 slovenskih iseljenika otišlo je s prostora današnje Slovenije prije početka Drugoga svjetskog rata. Smatra se da je do 1968. godine s prostora Slovenije otišlo 388.500 ekonomskih migranata i 20.261 političkih migranata (Fischer 2006, 1273).

Iseljenici su uglavnom oni koji su otišli iz države u kojoj su imali svoju zavičajnost, odnosno prebivalište, ali postojala je i *unutarnja dijaspora*, koja je u slovenskoj povijesti migracija imala važnu ulogu.

Pojam *unutarnje dijaspore* u slovenskoj se javnosti pojavio sredinom tridesetih godina 20. stoljeća. To su bili oni iseljenici koji su napuštali svoj zavičaj i odlazili u neslovenske pokrajine iste države (Drnovšek 2012, 89): Austro-Ugarske Monarhije, Kraljevine Jugoslavije te SFRJ. Smatralo se da to nisu bili iseljenici u pravom smislu te riječi jer su ostajali unutar iste države. Svojim su se odlaskom našli u sličnu položaju kao i drugi emigranti. Bili su u drugačijoj jezičnoj i kulturnoj sredini. Ti su migracijski procesi očuvali sve značajke transnacionalnih migracija i otvarali su pitanja povezanosti, i to ne samo s nacionalnim identitetom pojedinca već i s identitetom te države, koja je tada postojala, a i politikom njezine izgradnje (Drnovšek & Kalc 2014, 112).

Iako su ti iseljenici u svjetlu tadašnje politike bili prepoznati relativno kasno, oni su svejedno u svojim novim domovinama nastavljali sa svojim životom te su, potaknuti jezičnom i kulturnom raznolikošću, osnivali društva i suočavali se sa životnim problemima u novim prostorima.⁷

Slovenska je nacionalna politika bila svjesna problema dijaspore i poticala je nastajanje slovenskih društava ili drugih organizacija u svakoj državi za koju je bilo poznato da u njoj postoje slovenski iseljenici. Do osviještenja toga problema *unutarnje dijaspore* došlo je u vremenu između dva svjetska

6 U SAD-u je zabilježeno oko 250.000, Kanadi 3.000, Argentini 26.000, Brazilu 3.000, Africi 3.000, Australiji i Novom Zelandu 3.000, Njemačkoj 25.000, Francuskoj 10.000, Belgiji 1.000 i u Nizozemskoj 1.000 Slovenaca.

7 U tu su skupinu uključeni Primorci i istarski Hrvati, koji su nakon Prvoga svjetskog rata iz različitih razloga napuštali prostor Julijske krajine i svoj novi dom potražili u tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji. Prema nekim procjenama smatra se da je u periodu između dva svjetska rata izvan tadašnje Dravske banovine, a na prostoru tadašnje Kraljevine Jugoslavije, živjelo oko 100.000 Slovenaca (Drnovšek 2012, 89).

rata. Vidi se napor političara i slovenskih dušebrižnika da se pomogne onima koji su otišli iz svojeg zavičaja.

Potomci prve generacije doseljenika u neslovenski dio države ukoliko nisu imali vrlo jak poticaj unutar same obitelji, teško su mogli očuvati kulturne i društvene obrasce slovenske kulture. Nisu imali mogućnost učenja slovenskog jezika u školama, a često je bilo teško ostvariti prisniju vezu s krajem iz kojeg su iselili, čak i kada se radilo o razdvojenim porodicama. Poseban su problem predstavljale mlade žene koje su odlazile iz egzistencijalnih razloga, pa su neke od njih, opravdano ili ne, bile obilježene kao djevojke koje nisu živjele prema svim moralnim normama.⁸

Doseljenicima je u novoj sredini često nedostajao osjećaj pripadnosti i ukorijenjenosti, koji im je bio blizak u domaćem kraju. Nova okolina i novi svijet bili su im u početku strani, što se prvenstveno odnosi na prvu generaciju iseljenika. Nepoznavanje jezika i kulture u novoj sredini za njih je bila velika prepreka pri uključivanju u svakodnevni život. Upravo je taj osjećaj otuđenosti i usamljenosti bio presudan za ubrzano osnivanje slovenskih društava. Osjećaj izoliranosti željeli su umanjiti osnivanjem društava u kojima su mogli govoriti slovenski jezik i pjevati slovenske pjesme. Takva slovenska društva uglavnom nisu imala političkih ambicija, već su bila nositelji socijalne (samo)pomoći te su imala potpurnu, humanitarnu, prosvjetnu i kulturnu ulogu (Drnovšek 2012, 111).

Na društveno su djelovanje utjecali zakonski okviri pojedine države, ali i lokalnih vlasti, koje su bile više ili manje naklonjene doseljenicima i različitim oblicima udruživanja. Iako su društva djelovala u različitim političko-povijesnim razdobljima, postoje neke trajne odrednice koje su karakteristične za sva europska društva bez obzira na to u kojem su periodu i u kojoj europskoj državi djelovala.

U tuđini su se iseljenici razlikovali po jeziku i kulturi, dvama važnim identifikacijskim čimbenicima. Upravo zato što je uporaba domaćeg govora (prije svega idioma kojim su govorili u rodnom kraju) bila važnija nego pripadnost narodu, bila je važnija i pri povezivanju s temeljima užega (regijskog, pokrajinskog) zavičaja.

Iseljenici su se dijelili po vjeri, socijalnoj i političkoj pripadnosti. Osnivali su brojna društva, koja je često nemoguće sva prikazati jer su nastajala i nestajala (Drnovšek 2012, 114). Ta su društva često imala dvostruku ulogu: prva je bila sakupljanje pomoći za svoje bolesne članove ili članove koji su

8 Zanimanje za povijest žena u svijetu počelo je rasti osamdesetih godina 20. stoljeća (Gabaccia 1994; Sinke, 2002 i dr.), ali slovenska i hrvatska historiografija u tom zanimanju zaostaju (Drnovšek 2004, 383). Ovdje bih svakako skrenula pažnju na taj problem. Naime, dok se u slovenskoj povijesti mnogi znanstvenici sasvim jasno bave tom ženskom problematikom iseljavanja u zapadnoeuropske, američke, pa čak i afričke države (aleksandrinke), ta je tematika potpuno zanemarena kada se govori o slovenskim djevojkama i ženama koje su odlazile u zemlje nekadašnje SFRJ, pa čak i u najbliže hrvatske krajeve.

bili u nekoj nevolji, a druga je uloga bila u vidu nositelja kulturnoga, obrazovnoga i društvenoga života iseljenih Slovenaca u određenoj državi.

Iseljenici su se udruživali u kulturno-prosvjetna društva, pjevačke zborove, dramske skupine, glazbene skupine, sportske skupine te različita druga tematska udruženja. Mnoge iseljeničke skupine trudile su se osnovati i knjižnicu, za koju su smatrali da je osnova za očuvanje jezika i kulture kraja iz kojega su otišli. Bez obzira na oblik djelovanja društva su okupljala sve zainteresirane iseljene Slovence i njihove obitelji i dala su im osjećaj zajedništva.

Uz pomoć društva iseljenici su se povezivali s domovinom na različite načine.

Osim potporne i kulturne uloge društva su često izražavala stajališta (politička, vjerska i dr.) članova koji su bili aktivni u njima. Tako su u zapadnoeuropskim zemljama bila zabilježena katolička društva, jugoslavenska i socijalistička (komunistička). Neka su djelovala i u ilegali jer se nisu mogla uklopiti u zakonske okvire države u kojoj su postojala (Drnovšek 2012, 22).

Neka društva tiskala su svoja glasila, koja su imala vrlo važnu ulogu u očuvanju jezika, kulture i osjećaja nacionalne pripadnosti te su na taj način jednako tako povezivali iseljenike. Važan tisak je bio i onaj koji je dolazio iz domovine, ali i onaj tisak koji je izlazio u državi u koju su se iselili. Glasila koja su se tiskala u inozemstvu i iseljenički časopisi bili su rijetki, nisu izlazili redovito niti im je vijek trajanja bio dug.

Osnovni uvjet da bi neko glasilo koje je tiskalo udruženje izlazilo bio je krug čitatelja. Osim njih na slabo izdavanje glasila utjecali su raspršenost po državi, što je pak utjecalo na njihovu mogućnost dolaženja do tiskanog glasila, velika mobilnost doseljenika, nedovoljna financijska potpora, slaba platežna moć doseljenika (Drnovšek 2012, 23–24) i drugi razlozi.

Kao što je moguće podijeliti društva u zapadnoeuropskim zemljama prema političkim ili vjerskim svjetonazorima, tako je moguće dijeliti i glasila koja su takva društva tiskala. Mogu se, primjera radi, spomenuti neka od njih: katoličko glasilo *Rafael* (1931–1935, Nizozemska), komunističko glasilo *Glas izseljencev* (1936–1939, Francuska), projugoslavenski *Glas jugoslovenskih iseljenika* (1933–1939, Francuska) (Drnovšek 2012, 111–118).

Jedno od važnih obilježja takvih nacionalnih udruženja bilo je i samo ime koje je društvo nosilo. Naime, ono je trebalo biti takvo da bi to udruženje dobilo što veći značaj, te da bi se na taj način lakše očuvalo zajedništvo koje su ta društva i promovirala i čemu su težila. Udruženja su uzimala imena po slovenskim velikanima ili simbolima koji se mogu povezati sa slovenskom tradicijskom kulturom ili poviješću naroda, odnosno određene regije odakle su pojedinci i dolazili (Budja 1996, 239). U Njemačkoj je djelovao

Savez jugoslavenskih narodnih katoličkih društava sv. Barbare.⁹ Zabilježena su i pojedinačna društva: Jugoslovansko narodno pevsko društvo „Zvon“, Jugoslovansko narodno pevsko društvo „Slavec“, Pevsko društvo „Planinska roža“, Pevsko društvo „Triglav“ (Drnovšek 2012, 166–169). I u Francuskoj su djelovala potporna i kulturna društva Sv. Barbare. Pored mnogih nalaze se i Pevsko društvo „Triglav“, Slovensko podporno društvo „Ilirija“, Jugoslovansko tamburaško društvo „Triglav“, Jugoslovansko cerkveno društvo „Bled“ (Drnovšek 2012, 198–205) i dr.¹⁰ Slična imena slovenskih udruženja susrećemo i na drugim prostorima gdje su bila organizirana društva slovenskih iseljenika.

U cijeloj toj situaciji posebnu su ulogu imali već spominjani učitelji i svećenici, ali i različiti drugi intelektualci i obrtnici koji su shvaćali problem i važnost očuvanja slovenskog jezika i slovenske kulture kod svih, a napose najmlađih naraštaja. Nažalost, često nisu imali ni prostorne ni financijske mogućnosti, a izostajala je i potpora doseljenika, te su mnogi od njih činili onoliko koliko su im okolnosti dopuštale. Na umu je potrebno imati činjenicu da je zbog stvaranja zajedničkog identiteta u neslovenskim zemljama zajedničke države onima u *unutarnjoj dijaspori* znalo biti teže ne zaboraviti odakle dolaze.

Važnosti znanja materinskog jezika, pogotovo kada se radi o očuvanju pripadnosti, odnosno kada se promatra iz aspekta tuđine, osjećaja pripadnosti korijenima svojih predaka, bili su svjesni svi koji su prepoznali proces prilagođavanja, a onda i asimilacije, kada svijest o kulturi iz koje se potječe nije bila očuvana. Osnovno pitanje koje su smatrali potrebnim da dođe do integracije, gdje bi pojedinac tada mogao istodobno njegovati dvije kulture, onu iz koje potječe i onu u koju je došao, bilo je kako kod djece i mladih očuvati tu slovensku kulturu. Osim tih pojedinaca, koji su uglavnom bili visokoškolovali ljudi, važnu ulogu u očuvanju slovenskog jezika i kulture su imale i majke, koje su bile uglavnom doma i u većoj interakciji s djecom te su s njima mogle češće razgovarati na slovenskom jeziku, pjevati im slovenske pjesme i prenijeti im ono znanje koje su imale (Drnovšek 2006, 23) (priprema slovenske hrane, heklanje, pletenje i sl.).

9 Društva koja su nosila ime Sv. Barbare uglavnom su bila osnovana u rudarskim sredinama. Od godine do godine broj se društava učlanjenih u taj savez mijenjao. Tako je u 1926. godini zabilježeno 25 rudarskih društava, a 1931. godine već ih je bilo 43 (Drnovšek 2012, 166–169).

10 Svakako se čini da postoji određena planinska kultura Slovenije koja je povezana sa sviješću iseljenika. Naime, različita su udruženja od samih početaka, otkad ona nastaju, nosila ime Triglava. Taj je simbol ostao sve do danas važan kako u Sloveniji tako i u svijesti Slovenaca i iseljenika s prostora Slovenije koji žive izvan granica svoje domovine. Danas su politička i društvena usmjerenja slovenske svakodnevice isprepletana upravo simbolom Triglava, ali i drugih slovenskih planina. Motivi planina prisutni su u aktualnim slovenskim državnim simbolima, na ambalaži prehrambenih proizvoda, razglednicama, a potrebno je spomenuti i da je prvi cjelovečernji slovenski film (*V kraljestvu Zlatoroga*) (Šaver 2005, 222) bio povezan upravo sa simbolom slovenskih planina. Upravo zato ne iznenađuje da su često slovenska udruženja nosila ime Triglav.

Podaci o slovenskim društvima u zapadnoeuropskim zemljama kao i karakteristike koje su ovdje bile istaknute svakako se vide i u djelovanju društava na prostoru današnjih država jugoistočne Europe, i to još od prvih početaka tih udruživanja.

Razdoblje u kojem se promatraju slovenska društva na prostoru današnje Hrvatske bilo je turbulentno vrijeme za sve europske zemlje. Neke su tvorevine nastajale, neke nestajale, a s njima je dolazilo i do promjena u društvenim odnosima, ekonomiji, medijima i sl. Sve je to utjecalo na formiranje manjinskih zajednica, njihovu sposobnost organizacije kao i opstojnost tih udruženja.

Slovenska su udruženja dijelila mogućnosti koje su im pružale države u kojima su postojale te su ovisno o svojoj razvijenosti pridonosila bogatstvu i kvaliteti življenja svoje manjinske, ali i društvene zajednice.

2. Slovenska društva na prostoru Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova, Makedonije i Srbije

Praćeno u povijesnom slijedu uočava se da je najviše migranata iz slovenskih krajeva u drugim državama i autonomnim pokrajinama nekadašnje SFRJ živjelo 1953. godine. Te je godine u iseljeništvu zabilježeno 71.652 Slovenaca. To je bilo i razdoblje planskog gospodarstva u nekadašnjoj SFRJ, u kojem su brojni stručnjaci, državni službenici ili kvalificirani radnici iz slovenskih krajeva pomagali pri industrijalizaciji i elektrifikaciji države (Kržišnik-Bukić 1992, 180). Iako je najveći broj doseljenika iz slovenskih krajeva bio zabilježen pedesetih godina 20. stoljeća, svakako je potrebno spomenuti da su veze i migracijski smjerovi stanovništva iz slovenskih krajeva u neke dijelove zajedničkih država bili dugogodišnji, pa čak i stoljetni. Trajna prisutnost slovenskih doseljenika na nekom području jedna je od uporišnih točaka njihove organiziranosti i osnivanja društava različite razgranatosti, što je uvijek bilo uvjetovano mjesnim prilikama.

2.1. Bosna i Hercegovina

Veze stanovnika slovenskih krajeva s Bosnom i Hercegovinom stoljetne su, iako nisu bile uvijek intenzivne. Prve trajne veze su bile veze uspostavljene habsburškom okupacijom Bosne i Hercegovine 1878. godine, u kojoj su uspješno sudjelovali i slovenski vojnici i časnici (Kržišnik-Bukić 2007, 20). Tada je Bosna i Hercegovina postala sastavnim dijelom Austro-Ugarske Monarhije i time je ujedno dobila i nove smjernice u razvoju: stvaranje novog upravnog ustroja, izgradnja prometnica i industrije, pa tako i osnivanje različitih prosvjetnih, kulturnih i znanstvenih ustanova (Dolinšek-Divčić 2001, 301). U tom se vremenu u Bosnu i Hercegovinu doselilo približno 230.000 osoba, a smatra se da je među njima bilo i oko 3.000 doseljenika iz svih slovenskih krajeva.

U Sarajevo, Banja Luku, Tuzlu, Mostar, Tešanj, Bosanski Petrovac, Žepče, Prnjavor, Prijedor i Derventu počelo je iz slovenskih krajeva doseljivati stanovništvo različitih struka: od šumskih radnika i rudara preko željezničara, činovnika, zanatlija do svećenika i učitelja (Papež Adamič 2008, 25). Analiza strukture doseljenika učinjena na temelju popisa iz 1910. godine pokazala je da je među njima bilo 399 državnih službenika koji su došli iz

slovenskih krajeva, a među njima su bili učitelji, suci i liječnici (Kržišnik-Bukić 2007, 20). Relativno velik broj njih je radio u Sarajevu u različitim odsjecima državne vlade, u srednjim školama, na željeznici itd. Slovenski intelektualci ostavili su mnoge i važne tragove u kulturi i znanosti Bosne i Hercegovine.

Nakon Prvoga svjetskog rata prostor je današnje Republike Slovenije ostao u zajedničkoj državi skupa s prostorom Bosne i Hercegovine, i to u okviru Kraljevine Jugoslavije. To je razlog iz kojeg su se Slovenci zadržali u Bosni i Hercegovini i u 20. stoljeću. Tako se do Drugoga svjetskog rata broj onih koji su se izjašnjavali kao Slovenci očuvao te ih je prema popisu stanovništva iz 1921. godine bilo 3.604, a prema popisu iz 1931. godine 3.567. Posebne zaštite koja bi omogućavala svakodnevnu uporabu slovenskog jezika ili učenje slovenskog jezika u školi nije bilo, a kamoli posebne slovenske škole za djecu doseljenika (Kržišnik-Bukić 2007, 21).

Specifičan je bio i priljev Slovenaca u Bosnu i Hercegovinu za vrijeme Drugoga svjetskog rata. S masovnim progonima Slovenaca, koji su započeli u srpnju 1941. godine, počelo je *doseljavanje* – deportacija. Do 1945. godine bilo je oko 5.000 prisilno preseljenih osoba (Dolinšek-Divčić 2001, 302).

Razdoblje je SFRJ označavalo potpuno novo ozračje u pogledu položaja svih tadašnjih jugoslavenskih naroda. Tako je 1953. godine u Bosni i Hercegovini zabilježeno oko 6.300 Slovenaca, što je ujedno i najveći zabilježen broj sve od 1878. godine (Kržišnik-Bukić 2007, 22). Njihov se broj pomalo smanjivao, tako da je po popisu stanovništva 1991. godine bilo zabilježeno još samo 2.180 Slovenaca (Fischer 2006, 1277).

Brojnost doseljenog stanovništva iz slovenskih krajeva stvorila je dobre temelje za njihovo organiziranje. Iako su dolazili u državu koja je bila u istoj zajednici sa Slovenijom, svejedno su se osjećale kulturne različitosti, u prvom redu uvjetovane poviješću te nacionalnim i vjerskim sastavom domicilnog stanovništva.

Prvo slovensko društvo za koje se zna da je osnovano na prostoru današnje Bosne i Hercegovine bilo je društvo *Slovensko omizje* iz 1897. godine (Kržišnik-Bukić 2003, 122). *Društvo* je svoje sjedište imalo u gostionici sarajevskoga gostioničara Franja Vidmarja, u Mustanbegovoj ulici na Marijin dvoru, gdje su se u večernjim satima sakupljali Slovenci (Koblar 2008, 335). Temelje prvoga slovenskog društva postavili su profesori u gimnaziji, i to Jakob Žnidaršič i Emilijan Lilek, a sudjelovali su i drugi intelektualci: činovnik Matija Valpotič te Anton Peterlin, dr. Josip Unterluggauer, Ivan Dolžan i drugi (Koblar 2008, 336). *Društvo* je prije Prvoga svjetskog rata preraslo u *Slovenski klub*, koji je udruživao sarajevske Slovence, a ubrzo je svoj utjecaj proširio i na druge krajeve Bosne i Hercegovine (Kržišnik-Bukić 2007, 21). Ono je prezentiralo i profesionalni sastav doseljenog stanovništva i njihove kulture.

Godine 1934. u Sarajevu je osnovano *Delavsko kulturno društvo*, koje je djelovalo sve do početka 1941. godine, kada je bilo, kao i većina drugih društava onoga vremena, zabranjeno. Za vrijeme svojeg djelovanja *Društvo* je izdalo i nekoliko brojeva časopisa *Naša misel*, koji je izlazio od 1934. godine, a od 1937. godine izlazi časopis *Zora* (Koblar 2008, 367). Na toj tradiciji časopisa *Zora* slovensko društvo koje danas djeluje u Sarajevu izdaje svoj časopis *Zora Cankarjeva*. Ovdje spomenuti časopisi izlazili su na slovenskom jeziku, s ciljem očuvanja slovenskog jezika među Slovencima u Bosni i Hercegovini.

Odmah nakon Prvoga svjetskog rata u različitim su dijelovima Bosne i Hercegovine nastala nova slovenska društva. U Zenici je osnovano društvo *France Prešeren*, u Banja Luci je osnovano društvo *Triglav*, u Slatini je bilo osnovano *Izseljensko kulturno društvo „Istra“*, a za vrijeme Drugoga svjetskog rata djelovanje je zamrlo (Koblar 2008, 359–361).

Nakon Drugoga svjetskog rata u Sarajevu je bilo obnovljeno *Slovensko društvo Cankar*, koje je djelovalo do 1951. godine, kada je ponovo bila ukinuta većina nacionalno usmjerenih kulturno-prosvjetnih društava na prostoru nekadašnje SFRJ. *Društvo* je bilo obnovljeno 1993. godine.

Osim *Slovenskog društva „Cankar“* na prostoru Bosne i Hercegovine danas djeluje deset slovenskih kulturnih društava, koja se međusobno povezuju u brojne zajedničke aktivnosti (Žitnik Serafin 2014b, 155–163; Koblar 2008, 399–452).

2.2. Crna Gora

Doseljavanje u Crnu Goru posebno je zanimljivo jer su to stare migracije iz vremena Austro-Ugarske Monarhije, kada su stanovnici slovenskih krajeva odlazili u Boku Kotorsku (Kotor), tadašnji sastavni dio Dalmacije. Brojnije doseljavanje započelo je u vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Prema kriteriju slovenskoga materinskog jezika na prostoru današnje Crne Gore za 1921. godinu zabilježeno je 499 pojedinaca, a prema popisu iz 1931. godine zabilježeno je 1.317 pojedinaca (Josipović 2014, 79). Godine 1961. prema modernim popisima stanovništva zabilježen je najveći broj Slovenaca u Crnoj Gori, naime 819. Od tada se njihov broj smanjuje.

Doseljenici iz slovenskih krajeva uglavnom su živjeli na obali, i to prije svega u većim mjestima: Tivtu, Kotoru, Hercegnovom, Perastu i Budvi. (Josipović 2014, 79). Stanovništvo je u unutrašnjosti živjelo uglavnom zbog rastućih industrijskih pogona. Nakon Drugoga svjetskog rata doseljavanje je bilo individualno, i to su dolazili stručnjaci za željezarstvo i elektrogospodarstvo te turistički radnici. Neki su od njih u tim krajevima i ostali (Kržišnik-Bukić 2004a, 547).

Tijekom povijesti nije bilo zabilježeno nijedno slovensko društvo koje je djelovalo na prostoru Crne Gore. Prvo i do sada jedino slovensko društvo u Crnoj Gori je *Slovensko društvo „Vida Matjan“* u Podgorici, koje je osnovano 2010. godine. Društvo okuplja i članove koji žive u drugim dijelovima Crne Gore (Žitnik Serafin 2014a, 173–174).

2.3. Kosovo

Slovenska zajednica na Kosovu nije bila toliko zanimljiva za istraživanje jer je relativno malobrojna. Do sada još nije bilo zabilježeno okupljanje Slovenaca ni u kakvu udrugu ili organizaciju (Žitnik Serafin 2013, 42). Ipak, moguće je tvrditi da su se Slovenci doseljavali i djelovali na Kosovu. O tome govore i brojke dobivene iz popisa stanovništva Kosova (i Metohije). Tako je 1910. godine na Kosovu bilo zabilježeno 50 osoba koje su se izjasnile kao Slovenci, 1921. godine ih je bilo već 186, a prema popisu stanovništva iz 1931. godine 479 (Lukšič-Hacih & Udovič 2014, 181–183). O prisutnosti Slovenaca na Kosovu govore i podaci s popisa stanovništva u vrijeme SFRJ, pa je tako vidljivo da su se 1948. godine 283 osobe izjasnile kao Slovenci. Godine 1953. broj je narastao na 411, a najviše ih je zabilježeno 1961. godine, njih 510. Od tada se broj Slovenaca prema popisima stanovništva smanjuje pa je tako 1971. godine bilo 392, 1981. godine 343 i 1991. godine 260 (Knežević 2012, 177).

Slovenci koji su na Kosovo došli prije Drugog svjetskog rata uglavnom su bili povezani s rudarskom industrijom. Tako je zabilježeno da su veće kolonije bile u Kosovskoj Mitrovici u čijoj je blizini radio rudnik Trepče. Prema arhivskim podacima, vidljivo je da su 1928. godine svi djelatnici u rudniku, od inženjera pa do kopača, bili Slovenci. Osim rudara, Slovenci su bili obrtnici, mali trgovci, ali i radnici u tvornici u Zvečanu. Prema podacima iz 1937. godine, navodi se da je u koloniji bilo oko 700 Slovenaca. Druga naseobina slovenskih rudara, ali i činovnika i pripadnika vojske, bila je u Obiliću blizu Prištine (Drnovšek & Kalc 2014, 97). Važnu ulogu su imali i slovenski kolonizatori, koji su uglavnom došli s prostora Julijske krajine te su se naselili i na Kosovu. Može se spomenuti primjer doseljavanja u Novo Selo na Kosovu, gdje su prve obitelji dobile državnu zemlju već 1921. godine. U Obiliću pored Prištine naselili su se i seljaci, a njihovi su potomci radili u prije spomenutom selu. Neki su sredinom tridisetih godina 20. stoljeća kupili i zemlju u selu Sojevo pri Uroševcu, gdje su se kasnije naselile i druge slovenske obitelji (Drnovšek & Kalc 2014, 100).

Nakon Drugog svjetskog rata, slovensko se stanovništvo nastavilo doseljavati na Kosovo. Uglavnom dolaze stručnjaci, prije svega inženjeri koji

su bili stručna pomoć u rudarskim postrojenjima, ali su pomagali graditi i ostalu infrastrukturu. Dolazili su i liječnici (Žitnik Serafin 2013, 42).

Prema zaključcima nekih znanstvenika, smatra se da određeni broj Slovenaca danas živi u Prištini i drugim većim kosovskim mjestima. Iako ne postoje točni podaci o broju Slovenaca na Kosovu danas, smatra se da ih je 2011. godine ondje živjelo oko 500 (Josipovič 2014, 83).

2.4. Makedonija

U Makedoniju se stanovništvo iz slovenskih krajeva doseljavalo jednako kao i u druge dijelove nekadašnjih zajedničkih državnih tvorevina. Uglavnom su dolazili u kolonizacijskim valovima. Prvi val doseljavanja zabilježen je krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Drugi val je bio između dva svjetska rata. Prema popisu stanovništva iz 1921. godine u Makedoniji je bilo 459 Slovenaca. Po popisu stanovništva godine 1946. je bilo 729 Slovenaca, a godine 1961. je bilo 1.147 (Jovanović 2001, 320).

Veći je broj došao uglavnom nakon 1928. godine. Osim onih migranata koji su otišli s prostora Julijske krajine (Primorci, istarski Slovenci) doseljavalo se i stanovništvo iz drugih slovenskih krajeva. To su bile prije svega obitelji čiji su članovi bili zaposleni u državnim službama, raznim znanstvenim, prosvjetno-kulturnim i drugim državnim institucijama (Jovanović 2001, 320).

Najviše doseljenika s prostora slovenskih krajeva doselilo se nakon Drugoga svjetskog rata. Najčešće su to bile radne migracije u nerazvijene pokrajine i dolasci radi sklapanja brakova, koji su bili posljedica međusobnih gospodarskih odnosa i izobrazbe, prije svega mladih, i to iz Makedonije u Sloveniju. Među Slovenkama koje su došle u Makedoniju nakon Drugoga svjetskog rata bile su i časne sestre, koje su se naselile u samostane u Bitoli, Ohridu i Skopju (Žitnik Serafin 2013, 43).

Prvo društvo u Makedoniji osnovali su primorski Slovenci 1933. godine u Bistrenici. Već iduće su godine počeli graditi i manju katoličku crkvu. Danas u Makedoniji djeluju tri slovenska društva: *Slovensko društvo „France Prešeren“ Skopje*, osnovano 1994. godine, a preimenovano 1999. godine u *Slovensko združenje „France Prešeren“ Skopje*; drugo slovensko društvo je osnovano 2007. godine i nosi ime *Slovensko združenje „Triglav“-Bitola*, a 2010. godine je osnovano i treće društvo: *Slovenski center-„Skopje“* (Žitnik Serafin 2014a, 172–173).

2.5. Srbija

Stanovnici slovenskih krajeva na prostor su se današnje Srbije počeli doseljavati u drugoj polovici 19. stoljeća, a to su uglavnom bili rudari i sezonski šumski radnici. U 20. stoljeću doseljavali su se i drugi radnici u industriji, i to prije svega u industrijska središta i druga veća mjesta. Najveće je mjesto ujedno i najviše privlačilo doseljenike. Slovenci su se u Beograd počeli doseljavati već nakon Prvog svjetskog rata. Rijetki su bili u njemu i prije toga. Djelovali su doseljenici različitih zanimanja, a mnogi su bili političari i zaposleni u državnoj upravi. Tako se broj stanovnika u Beogradu koji su se doselili s prostora današnje Republike Slovenije u razdoblju od 1921. do 1931. godine povećao s otprilike 1.000 na 6.000 stanovnika, a broj je rastao sve do početka Drugoga svjetskog rata. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata na prostor je današnje Republike Srbije bilo prognano oko 7.000 Slovenaca. Nakon Drugoga svjetskog rata za povratak u Sloveniju prijavilo se i oko 8.000 predratnih slovenskih doseljenika.

Svoja su društva doseljenici osnivali već u razdoblju između dva svjetska rata. Tako je 1937. godine u Beogradu bilo zabilježeno više slovenskih društava: *Cankar*, *Edinost*, *Prosvetno društvo*, *Triglav* i *Istra-Trst-Gorica* (Kržišnik-Bukić 2004b, 549), *Zveza služkinj*, *Društvo Slovenaca u Beogradu*, *Slovenački momci* (Vuković & Milenković-Vuković 2014, 47–52).

Potrebno je spomenuti da su u društvu *Istra-Trst-Gorica* imali najviše članova upravo doseljenika iz Julijske krajine. Čini se da je u Beogradu živjelo oko 1.500 doseljenika iz Julijske krajine, koji su bili pod posebnom zaštitom *Odbora za sprejem in namešćanje beguncev iz Julijske krajine* (Ravnik 2010, 176).

Slovenski su prognanici i za vrijeme Drugoga svjetskog rata u skućenim prognaničkim uvjetima razvili kulturni život, koji je uključivao pjevačke zborove, proslave, nastupe dramskih skupina, a postojale su i manje knjižnice.

Jedan je dio prognanika iz slovenskih krajeva u vrijeme Drugoga svjetskog rata prihvatio pravoslavnu vjeru te su oni osnovali *Družino pravoslavnih Slovencev* „*Sveti Cirilo i Metodije*“, ali kako je njihov rad bio onemogućen, Sveti je arhijerejski sinod u prosincu 1942. godine i dekretom odobrio osnivanje parohije pravoslavnih Slovenaca Sv. Kirila i Metodija u Beogradu, čime je pokretu osigurao zaštitu srpskih vlasti (Bojić 2009, 226–234). Poslije Drugoga svjetskog rata, s povratkom i pravoslavnih Slovenaca nazad u svoje zavičaje, *Društvo* je svoju djelatnost proširilo na područje cijele Slovenije (Bojić 2009, 225).

U Beogradu je već u studenom 1944. godine, odmah nakon oslobođenja, bilo osnovano *Slovensko kulturno-prosvetno društvo* „*Franc Rozman-Stane*“, koje je ujedno sudjelovalo i u organizaciji povratka prognanika. Kulturni

se život slovenskih prognanika raširio i u drugim srpskim mjestima, i to prvenstveno kao podružnice spomenutog društva. Djelovanje *Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „Franc Rozman-Stane“* iz Beograda je bilo dvojako, a *Društvo* je bilo važno u razdoblju neposredno nakon Drugoga svjetskog rata. Osim kulturno-prosvjetnog rada među Slovencima koji su živjeli i radili u Beogradu, *Društvo* je imalo još jedan cilj, a to je bilo organiziranje protjeranih Slovenaca i njihovo uključivanje u rad *Osvobodilne fronte*, a nakon završetka Drugoga svjetskog rata cilj je *Društva* prije svega bilo organiziranje i sudjelovanje u repatrijaciji Slovenaca koji su se željeli vratiti u svoj zavičaj (Vuković & Milenković-Vuković 2014, 56–59). *Društvo* je bilo osnovano za prostor Srbije i Vojvodine, ali kako je taj prostor bio prevelik, članovi su osnovali i podružnice. Tako je zabilježeno da je *Društvo* po Srbiji i Vojvodini imalo 35 podružnica. Neke od njih bile su: Kruševac, Varvarin, Sremska Mitrovica, Zemun, Indija, Velika Kikinda, Bela Crkva, Jagodina, Vršac, Novi Sad, Zrenjanin, Niš, Pančevo, Bosanska Gradiška, Ražanj, Čičevac, Aleksandrovac, Brus, Aleksinac.¹¹ S djelovanjem je *Društvo* prestalo zbog odnosa u državi i tadašnje kulturne politike, te je bilo ukinuto, kao i mnoga druga društva onog vremena (Dimić 1988, 57).

Osim u Srbiju stanovništvo se iz slovenskih krajeva iseljavalo i u Vojvodinu. Čini se da je upravo Vojvodina po brojnosti i povijesnim kontekstima doseljavanja druga najvažnija regija nekadašnje SFRJ (Josipović 2014, 73). Sigurno je da se stanovništvo doseljavalo u Vojvodinu već prije Prvoga svjetskog rata, a mnogo se Slovenaca naselilo i nakon nastanka Kraljevine Jugoslavije. Bila su to prije svega vojna lica razmještena u različite vojvođanske krajeve.¹² U tom periodu, osim sezonskih radnika, zabilježen je i veći broj radnika¹³ koji su radili u rudnicima (Cevc 2011, 313–314).

Prema popisu stanovništva iz 1921. godine vidi se da je u Vojvodini (Bačka, Baranja, Banat) bilo 7.105 stanovnika koji su naveli slovenski kao materinski jezik, dok je u užoj Srbiji prema popisu stanovništva iz 1921. godine bilo zabilježeno 3.625 stanovnika (Kržišnik-Bukić 1996, 219).

U Vojvodinu se tijekom Drugoga svjetskog rata doseljavalo i stanovništvo koje je bilo protjerano iz svojih slovenskih zavičaja, te su potom podružnice *Slovensko kulturno-prosvetno društvo „Franc Rozman-Stane“* iz Beograda djelovale u Novom Sadu, Indiji i Zrenjaninu,¹⁴ a moguće i u još

11 ARS SI 1823, kut. 976a, dopis *Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „Franc Rozman“*.

12 Ovdje se čini zanimljivim spomenuti obitelj Leginj u Baču, koja je došla između dva svjetska rata iz Prekmurja. Otac Anton je bio bačvar. Svojem je starijem sinu Janezu napravio od bačvarskih duga skije. Iako je Vojvodina izrazito ravničarski kraj, Janez je imao svoje skije, što je dirljiv način očuvanja slovenske tradicije i kulture. Tamošnja su djeca pokušala stajati na skijama, što je uglavnom završavalo padanjem (Iz razgovora sa S. R., ožujak, 2014).

13 Tako je doseljenike iz slovenskih krajeva moguće pronaći u Vojvodini, i to u fruškogorskom rudniku Vrdnik, te u nekim drugim srpskim rudnicima: u Timočkoj krajini, u rudniku bakra u Boru kao i u rudniku Rtanj (Drnovšek & Kalc 2014, 96–97).

14 ARS SI 1823, kut. 976a, dopis *Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „Franc Rozman“*.

nekom drugom mjestu. Svakako je upravo to jedna od tema koju je potrebno još dodatno istražiti.

Period nakon Drugoga svjetskog rata donio je prilično politički motiviranu imigraciju u Vojvodinu, i to prije svega na prostore nekadašnjih nje-mačkih naseobina u Banatu (Josipović 2014, 73). Smatra se da je od sredine 1945. do sredine 1946. godine i došlo najviše stanovnika iz slovenskih krajeva. U tom su razdoblju masovno doseljavani organiziranim transportima. Dolazili su i ljudi koji nikada nisu radili na zemlji, ali ih je slab socijalni položaj natjerao na tu odluku. Mnogi su se naselili u Vršcu te u okolnim naseljima na tadašnjoj jugoslavensko-rumunjskoj granici: Gudurica,¹⁵ Velika Greda, Banatsko Plandište te Družine. U kasnijim razdobljima zabilježeno je još individualnih dolazaka, ali to su uglavnom bili ljudi bez obitelji. Smatra se da se u Vojvodinu u razdoblju do 1945. do 1948. godine doselila 591 slovenska obitelj, a te su obitelji zajedno brojale 2.836 članova. Do početka 1948. godine u Sloveniju se vratila 131 obitelj sa 745 članova (Cevc 2001, 315; Drnovšek & Kalc 2014, 93–117).

Nakon doseljavanja slovenski su kolonisti osnovali svoja prosvjetno-kulturna društva, ali i škole u kojima su podučavali slovenski učitelji. Škole su bile ukinute 1955. godine zbog pomanjkanja slovenskih učitelja (Nikolova 2012, 702–713).

U Gudurici su Slovenci već 1946. godine osnovali svoje *Kulturno-umetniško društvo „Steriju“* te mješoviti i muški pjevački zbor. Uskoro su otvorili i čitaonicu s 300-tinjak knjiga. Iste godine su u Vršcu osnovali podružnicu *Kulturno-umjetničko društvo „France Rozman“* iz Beograda. Do 1953. godine društva su djelovala i u Velikoj Gredi te u Banatskom Plandištu (Kržišnik-Bukić 2003, 122). Nakon toga vremena društveno je djelovanje uskoro počelo zamirati (Cevc 2001, 316–317).

Slovensko društvo u Vojvodini ponovno je osnovano 1997. godine, i to pod imenom *Društvo Slovencev „Kredarica“* u Novom Sadu. To je bilo prvo društvo u Srbiji nakon raspada SFRJ. Danas su slovenska društva u Srbiji povezana u *Nacionalni svet slovenske narodne manjšine v Srbiji* (Žitnik Serafin 2014a, 167–170).

Danas najviše iseljenih Slovenaca živi u Beogradu, a potom u Novom Sadu, a zabilježeni su i u Subotici, Vršcu, Pančevu, Zrenjaninu, Beočinu, Nišu, Somboru, Irigu, Kragujevcu, Sremskoj Mitrovici, Plandištu, Bačkoj Topoli, Vrbasu, Boru i Kuli (Knežević 2012, 173).

Razlozi za doseljavanje, kao i vrijeme doseljavanja u države nekadašnje SFRJ, različiti su. Uglavnom su u svim državama brojniji dolasci zabilježeni već u 19. stoljeću, iako i tu postoje određene zakonitosti. Stanovništvo iz

15 Za općinu Guduricu smatra se da je jedno od danas rijetkih mjesta u Vojvodini gdje se mogu pronaći Slovenci, a prema popisu stanovništva iz 1948. godine to je bila jedina općina u Vojvodini gdje su Slovenci imali demografsku većinu (Josipović 2014, 73).

slovenskih krajeva prije svega se naseljavalo u različita veća industrijska i kulturna središta. Ako se ti dolasci uspoređuju s migracijama u druge zapadnoeuropske zemlje, onda je svakako važno naglasiti da je ovdje prije svega struktura ljudi bila drugačija. Naime, zabilježeno je migriranje od nekvalificiranih pa sve do visokoobrazovanih stručnjaka, intelektualaca i umjetnika.

Procesi doseljavanja, razlozi seljenja i načini očuvanja slovenskog jezika i kulture opisani u ovom poglavlju slični su onima koje susrećemo na prostoru današnje Hrvatske, a o kojima će biti više govora u idućim poglavljima ove knjige.

3. Doseljavanje stanovništva iz slovenskih krajeva na prostor Hrvatske

U Hrvatsku se stanovništvo iz slovenskih krajeva u manjem broju počelo doseljavati već prije 15. stoljeća, otkada je zabilježeno trajno povezivanje slovenskih i hrvatskih krajeva. U tom su razdoblju intenzivne veze vidljive s Rijekom, a doseljavanje je bilo uvjetovano ekonomskim interesima. Iz Rijeke se izvozilo željezo, kao i drugi proizvodi, i to prije svega prema Dalmaciji i talijanskim zemljama. Osim povremenih dolazaka trgovaca u Rijeku počinju se pojavljivati i pojedinci koji su se trajno naselili u tom primorskom mjestu. Tome nam svjedoče i neka imena koja susrećemo kroz povijest Rijeke u 15. stoljeću kao npr. Georgius Terdoxelexo iz Ljubljane i Petrus Cudoxelexo iz Škofje Loke (Lukežić 2011, 18). Ovdje je potrebno napomenuti da su slovenske zemlje već početkom 15. stoljeća bile trgovački povezane i s gradovima u Dalmaciji (Gestrin 1965; Voje 1969, 221–226). Važno je spomenuti i tri Ljubljanačana koja su živjela u Dubrovniku krajem 15. i početkom 16. stoljeća (Voje 1980, 171–175; Voje 1967, 6–21). Kasnije se može pratiti doseljavanje i u druge primorske gradove: Pulu, Zadar, kao i u gradove u unutrašnjosti. Ta su prva doseljavanja bila individualna i povremena.

Od kraja 19. stoljeća dolasci postaju brojniji, teže ih je pratiti i moguće je tvrditi da se u svakom kraju današnje Hrvatske mogu pronaći pojedinci koji su iz različitih razloga otišli iz svoga slovenskog zavičaja.¹⁶ Iako ima mnogo primjera doseljavanja do kraja 19. stoljeća, ovdje će biti prikazani oni koji se čine važnijima.

Broj slovenskih žitelja na prostoru Hrvatske može se pratiti i na temelju popisa stanovništva, a podaci su prikazani u Tablici br. 1.

Podaci prikazani u Tablici 1 dobiveni su različitim popisivačkim metodologijama. Popisivačke su se metode ujednačile nakon Drugog svjetskog rata. Međutim, bez obzira na značajne nedostatke u popisima stanovništva, podaci se smatraju relevantnima za opće informacije o broju Slovenaca na prostoru Hrvatske i formiranje općenite slike o brojnosti slovenske zajednice.

Evidentirani su bili najvažniji i najčešći razlozi preseljenja pojedinaca ili pak cijelih obitelji iz slovenskih krajeva u Hrvatsku. Normalno je da su ti razlozi ovisili o povijesno-političkim događanjima te da razlozi seljenja, koji

16 Kao pregled različitih zaslužnih pojedinaca na prostoru cijele Hrvatske treba spomenuti članak „Znameniti Slovenci na Hrvaškom skozi zgodovino“ (Kržišnik-Bukić 2006a, 421–445). Članak je dobar početak za daljnja istraživanja o doseljavanju, životu i djelovanju Slovenaca u određenom hrvatskom kraju.

su bili primarni krajem 19. ili početkom 20. stoljeća, nisu jednaki kao razlozi u suvremenom dobu.

Tablica br. 1. Slovenci u Hrvatskoj 1869.–2011.¹⁷

Godina popisa	Broj stanovnika
1869.	16.997
1880.	30.791
1910.	49.516
1921.	24.038
1931.	36.920
1948.	38.734
1953.	43.010
1961.	39.101
1971.	32.497
1981.	25.436
1991.	23.802
2001.	13.173
2011.	10.517

26 | Razloge preseljenja stanovništva iz slovenskih krajeva¹⁸ na prostor Hrvatske moguće je uklopiti u tri velike skupine migracijskih uzroka (Klinar 1976, 26). Uzroci iseljavanja mogu se podijeliti na (1) ekonomske i demografske uzroke, pod čime se podrazumijeva rješavanje egzistencijalnih pitanja, poboljšanje ekonomskog položaja, prenaseljenosti itd.; (2) političke i vojne uzroke, i to u smislu prisilnog preseljavanja, progona i dr.; te (3) osobne i obiteljske uzroke, za koje se navodi da su ujedno i najraznovrsniji (seljenje radi dobivanja boljeg obrazovanja, život u boljim klimatskim uvjetima i dr.).

Iako su uzroci evidentirani i o njima se pisalo, svejedno je svako doseljavanje individualno i vrlo je teško cjelovito prikazati što se sve odigravalo na prostoru današnje Hrvatske.

1. Ekonomski i demografski uzroci odlazaka na prostor današnje Hrvatske su doseljavanje zbog posla i zarade. Ti su uzroci prisutni od samog početka doseljavanja na prostor današnje Hrvatske. Ljudi su dolazili te se trajno naseljavali radi posla, odnosno nakon odrađenog posla i dobivanja zarađenog novca odlazili su natrag u svoj zavičaj. Ova prva skupina trajnih

¹⁷ Preuzeto iz Kržišnik-Bukić 2006b, 21; dopunjeno www.dzs.hr (pristup 21. 7. 2018.).

¹⁸ Preuzeta je klasifikacija razloga doseljavanja stanovništva iz slovenskih krajeva u Hrvatsku koju je razvila V. Kržišnik-Bukić (Kržišnik-Bukić 1994/1995, 92). Njezinu klasifikaciju preuzimamo i zbog činjenice da su sve teorijske podjele uzroka migracije preopćenite za konkretan primjer doseljavanja na prostor Hrvatske koji, poput svih drugih krajeva, ima lokalne i kulturno-političke specifičnosti.

doseljenika važna je i odigrala je veliku ulogu pri organiziranju različitih udruženja.

Važne migracije su i kružne migracije, u okviru kojih su radnici svake godine odlazili na rad u istom periodu. To je bilo povezano s različitim poslovima, odnosno radovima, a u skladu s vremenskim razdobljem u kojem se odlazilo. Ti su odlasci predstavljali dopunski, a često i glavni gospodarski izvor na temelju kojega su preživljavali seljački slojevi koji nisu imali svoju zemlju ili im je ona koju su imali bila nedostatna (Drnovšek & Kalc 2014, 107). I dok te kružne migracije imaju važnu ulogu u slovenskoj povijesti migracija, kao i u državama koje su takve radnike primale, nažalost, one su rijetko utjecale na udruživanje. U tu skupinu ulaze *hrvatarji*, odnosno šumski radnici iz Dolenjske, Notranjske i Štajerske¹⁹ te agrarni sezonski radnici koji su bili regrutirani prije svega s prostora Prekmurja. Dodatnim bi se istraživanjem u hrvatskoj povijesti vjerojatno evidentirali i drugi oblici sezonskog rada, kao npr. krošnjarstvo.

Među mjestima u Hrvatskoj koja su imala slovenske kolonije, na prvom je mjestu bio Zagreb. Prije svega su dolazili trgovci, samostalni obrtnici svih vrsta, i to od stolara do cipelara, krojača i ključara. Bilo je nešto gostioničara i mnogo kućnih pomoćnica (sluškinja, čistačica, guvernanti) (Drnovšek & Kalc 2014, 95). Prije Prvoga svjetskog rata, a potom i u razdoblju između dva svjetska rata upravo je u Zagrebu prevladala ženska populacija, što je bilo prije svega povezano sa služenjem u zagrebačkim obiteljima (Riman 2015, 125–134).

Osim u Zagreb Slovenci su se doseljavali i u Karlovac, Varaždin, Osijek, Split (Drnovšek & Kalc 2014, 96) te Rijeku. Doseljavala se šarolika struktura

19 To su bili stanovnici današnjega slovenskog prostora, uglavnom Dolenjske, Notranjske i Štajerske koji su bolje životne uvjete odlazili tražiti u Slavoniju. Odlazili su na sezonske poslove, i to uglavnom zimi, kada su radili u slavonskim šumama. Poznato je da su osim toga odlazili i na prostor Ugarske te Rumunjske. Danju su obrađivali drvo, a noću su spavali u zajedničkim kolibama. Smatra se da su ih zvali *hrvatarji* jer su odlazili na posao u Hrvatsku, a iz tog su se smjera i vraćali kući (Riman & Riman 2016, 315–322). U vrijeme jakog iseljavanja (kraj 19. i početak 20. stoljeća) postoje mnogi agitacijski tekstovi u kojima se upravo stanovništvo slovenskih krajeva pozivalo na odlazak u Slavoniju, a ne u Ameriku (Drnovšek 1995, 107–113). I dok su hrvatarji uglavnom napuštali svoje obitelji i odlazili na rad u zimskim mjesecima te su iskoristiti taj posao da bi zaradili još ponešto za svoju obitelj, postojali su i oni koji su na polja Slavonije odlazili u proljetnim i ljetnim mjesecima. Uglavnom su ti agrarni sezonski odlasci zabilježeni s prostora Prekmurja. Kada se promatra to sezonstvo u Hrvatskoj, tada je najviše sezonskih radnika zapošljavalo državno imanje *Belje* u Baranji, gdje su između ostaloga, za razliku od drugih centara, radnici imali krevete u svojim prostorijama namijenjenima za život (Drnovšek & Kalc 2014, 110). Osim *Belja* u Slavoniji su bila još četiri posjeda, a u Baranji još jedan, na koji su odlazili sezonski radnici (Drnovšek & Kalc 2014, 109). Posao je bio vrlo težak, ponekad su radili i po osamnaest sati dnevno (Kuzmič 1995, 103–110). Sezona je trajala od šest do sedam mjeseci. Neki su se radnici na imanju znali zadržati i cijelu godinu. Osim muškaraca, iz Prekmurja su na sezonski posao odlazile i žene, i to starije od šesnaest godina. One su bile slabije plaćene i slabije su ih hranili. Primjerice, za dvomjesečni su rad žene i mlađi muškarci (do osamnaest godina) dobivali po 450 kg žita, a odrasli muškarci po 600 kg (Kuzmič 1995, 103–110).

ljudi: od državnih službenika pa do nekvalificiranih radnika.²⁰ Državni su službenici pak radili u bankama, bolnicama, na gradnji javne infrastrukture, na željeznici, u školama. Upravo su slovenske učiteljice u različite krajeve državnih tvorevina često slali iz političkih razloga (Koblar 2008, 17–18). Oni su, kada se promatra povijest školstva u Hrvatskoj, imali važnu ulogu, i to pogotovo u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije i Kraljevine Jugoslavije. Uglavnom, slovensko se nastavno osoblje može susresti u hrvatskim gimnazijama. Na velik broj nastavnog osoblja upozoravao je još i Emilijan Lilek (1933), ali poput mnogih drugih tema koje su povezane sa slovenstvom u Hrvatskoj ni ova nije istražena. On je poimence naveo 120 nastavnika koji su djelovali u hrvatskim školama, a za neke od njih daje i kratak prikaz njihova djelovanja, s tim da nije obuhvatio sve nastavnike, već samo jedan dio.²¹

No učitelji nisu bili usamljeni u tome. Sličnu su ulogu i značenje imali i mnogi umjetnici (Hećimović & Barbieri & Neubauer 2011), kao i druge slobodne profesije: svećenici i općenito intelektualci.

Prilikom toga trajnog doseljavanja vidljivo je da su neka mjesta svoju industriju razvijala na temelju dolazaka stanovništva i iz slovenskih krajeva. Tako su radnici zabilježeni u tvornicama kože u Slavoniji (tvornica kože u Vinkovcima i u Osijeku), tvornica obuće *Bata* u Borovu, u *Tvornici vagona, storjeva i mostova d. d.* u Slavonskom Brodu, a važnu su ulogu imali i u riječkim tvornicama: *Torpedo, Brodogradilište „3. maj“, Rikard Benčić* i dr.

2. Politički i vojni uzroci migracija stanovništva iz slovenskih krajeva na prostor današnje Hrvatske su: bijeg iz krajeva koji su nakon Prvoga svjetskog rata postali sastavnim dijelom Kraljevine Italije te bijeg i deportacija stanovništva za vrijeme Drugoga svjetskog rata.

U Kraljevinu Jugoslaviju je nakon Prvoga svjetskog rata s prostora Julijske krajine prebjeglo, prema procjenama primorskih i istarskih organizacija,

20 O intelektualcima u Hrvatskoj pisali su: Riman 2013b; Šestan 2006; Gantar Godina 2006; Isto 2004a; Isto 2004b i dr.

21 Nastavnici su djelovali u gimnaziji već od 18. stoljeća, a ovdje je moguće nabrojati neke od njih. Tako su u gimnaziji u Varaždinu djelovali Štajerci Andrija Zamberger, Ambroz Gable i Teodor Cronstein (Vanino 1937, 138–150). U istoj su gimnaziji djelovali i Janez Trdina, Matija Valjavec i Sebastijan Žepič (Šuštar 2010, 213–214) te Josip Križan (Južnič 2010, 187). Veći je broj profesora zabilježen i u gimnaziji u Pazinu: Bobnar (Anton) Alojz, Brolih Luka, Burgar Anton, Dovgan (Ignat) Emilijan, Govekar Mirko, Jošt (Anton) Josip, Kers Albert, Koletič Josip, Kos Ivan, Lokovšek Pavel, Majžer Anton, Pregelj Ivan, Pregelj Rudolf, Schaup Adolf, Stökl (Karol) Fridolin, Šantel Saša, Zajec (Franc) Ferdinand. Mnoge od njih kasnije susrećemo i u drugim gimnazijama na prostoru Hrvatske (Riman 2016b, 364–365). Osim toga zabilježeno je djelovanje slovenskih matematičara i fizičara u različitim gimnazijama po cijelom današnjem prostoru Republike Hrvatske. Možemo spomenuti Ivana Tušeka i Ivana Stožira, koji su djelovali u gimnazijama u Zagrebu, Johana Vinkoviča koji je radio u *Višoj gimnaziji* u Vinkovcima, Antona Černiveca koji je predavao u gimnaziji u Puli, Albina Belara koji je radio na *Pomorskoj akademiji* u Rijeci i mnoge druge (Južnič 2010, 186–187). Slovenski profesori djelovali su i u gimnazijama u Osijeku. Tako možemo spomenuti samo neke od njih: Valentin Čičigoj, Ivan Nepomuk Dominkuš, Anton Hladnik, Alojz Kant, August Musič, Martin Petančić, Maksimilijan Rogar i drugi (Sršan 2009). To su samo neki podaci koji upućuju na to da bi bilo potrebno detaljnije istražiti ovu tematiku.

od 50.000 do 70.000 osoba, što je dodatno otežavalo ionako tešku gospodarsku situaciju u Hrvatskoj i Sloveniji. Mnogo ih je došlo bez ikakve imovine i tražili su pomoć i posao (Drnovšek & Kalc 2014, 98). Oni su odlazili u veće gradove, a velik broj prebjega bili su Slovenci, koji su se potom uključivali u rad postojećih slovenskih društava ili su se uključivali u rad emigrantskih društava te su javnosti pokušali osvijestiti nedaće i probleme u koje su zapali, ali i tešku sudbinu koja je snašla stanovništvo na prostoru Julijske krajine. Upravo je i ta struktura ljudi važna, pogotovo kada se gleda organiziranje doseljenoga slovenskog stanovništva između dva svjetska rata. Kod njih se osjećala jača želja i potreba za očuvanjem slovenskog jezika i kulture nego što je to bilo kod onih doseljenika koji su svoj cijeli život mogli i javno koristiti slovenski jezik.

Politički i vojni uzroci migracija bili su izraženi i u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Naime, na konferenciji u Zagrebu održanoj 4. lipnja 1941. Vlada Nezavisne Države Hrvatske dogovorila je s nacistima uključivanje Slovenaca u plan deportacije, na način da će iz NDH iseliti u Srbiju onoliko Srba koliko prihvate Slovenaca (Lisac 1956, 125–145; Karakaš Obradov 2012, 140–146). Zabilježena su dva prognanička vala, i to prvi početkom srpnja 1941., kada je u NDH bilo prognano 349 svećenika za koje se obvezala skrbiti Zagrebačka nadbiskupija. Oni su bili raspoređeni po samostanima i župama u Slavonskoj Požegi, Đakovu i Zagorju (Grbešić 2002, 131–150). Za te se prognane svećenike posebno zauzeo Alojzije Stepinac. U drugom valu, koji je započeo 11. srpnja 1941., iz Slovenije je u 21 željezničkom transportu prognano 9.963 njezinih građana (Ferenc 1993, 53). Svi osim jednog transporta smješteni su u Sabirnom logoru za izbjeglice u Slavonskoj Požegi. Kasnije su bili raseljeni u Bosnu i sjeverozapadne dijelove NDH. Mnogi raseljeni vratili su se u svoj zavičaj čim im se za to ukazala prilika.

3. Osobni i obiteljski uzroci najraznolikija su skupina uzroka dolaska Slovenaca. U tu se skupinu mogu uvrstiti sklapanje brakova sa stanovnicima hrvatskih krajeva i doseljavanje motivirano osnivanjem obitelji, odnosno vanbračne zajednice, školovanje i studij te seljenje u primorske i druge turističke krajeve u Hrvatskoj nakon umirovljenja.²²

Dosadašnja istraživanja pokazala su da je glavni razlog za doseljavanje stanovništva u pogranične prostore bilo upravo stupanje u brak, odnosno formiranje obiteljske zajednice. Uglavnom, u tim su se slučajevima najčešće doseljavali pojedinci iz susjednih ili manje udaljenijih mjesta, koja se danas nalaze s obiju strana slovensko-hrvatske granice. Jednako kako je zabilježeno dolaženje u hrvatska mjesta, zabilježeno je i odlaženje iz njih u susjedna

22 Kod nekih pojedinaca prilikom doseljavanja ulogu nije igrala ni bolja plaća kao ni rješenje stambenog pitanja, već more ako su dolazili na obalu ili bolja klima i sl. Alojz Usenik je pak u Rijeku odlučio doći jer mu se svidjelo kazalište, u kojem je dobio posao intendanta (Riman & Riman 2012), ali to sada već ulazi u treću skupinu uzroka.

slovenska mjesta. Do sada su napravljena samo neka istraživanja te bi svakako, a vezano za tu vrstu migracije, bilo potrebno promotriti povijesne veze koje su se razvijale na cijelom pograničnom prostoru današnje slovensko-hrvatske granice.

Noviji trendovi doseljavanja stanovništva iz današnjih slovenskih krajeva pokazuju individualno odlaženje u turistička mjesta, i to prije svega veća središta (Kržišnik-Bukić 1994/1995, 88). Pojavom masovnog turizma dolazi do toga da se slovenski turisti odlučuju na brak s osobom koju su upoznali za vrijeme ljetovanja.

Važan razlog doseljavanju bili su školovanje i studij u Hrvatskoj. Ovdje se može spomenuti primjer gimnazija u Varaždinu, Pazinu i Karlovcu. Osim gimnazija zabilježeno je školovanje učenika i u drugim školama. Tako je potrebno spomenuti da je tijekom 40 godina druge polovice 19. stoljeća trgovačku školu u Zagrebu pohađalo oko 250 mladića iz slovenskih krajeva. Ovdje se može spomenuti i *Delavska škola* u Kastvu (Munić 1997) kao i *Viša pedagoška škola* u Zagrebu u razdoblju između dva svjetska rata (Protner 2003, 267–285). Osim srednjoškolskog obrazovanja važnu ulogu ima i fakultetsko obrazovanje. Prije svega se to odnosi na Zagreb gdje je studirao vrlo velik broj studenata iz slovenskih krajeva, čemu svjedoče i slovenska studentska udruženja koja su djelovala u periodu između dva svjetska rata. Ondašnje slovenske i hrvatske novine često donose kratke crtice o pojedincima koji su diplomirali na zagrebačkim fakultetima.²³ Na studij su odlazili prije svega na one fakultete koje nije bilo moguće upisati u Ljubljani.

Nakon Drugoga svjetskog rata važno mjesto za studiranje postaje i Rijeka, i to prije svega *Medicinski fakultet* u Rijeci. Kroz njega, ali i druge fakultete, prošli su mnogi slovenski studenti koji su se kasnije vratili u Sloveniju.

Kao jedan od razloga doseljavanja umirovljenika iz slovenskih krajeva jesu i klimatski ugodniji krajevi, kao npr. Kvarner ili Istra (Kržišnik-Bukić 1994/1995, 89).

Osim uzroka seljenja, koje je moguće okarakterizirati kao prisilne i dobrovoljne,²⁴ na motive preseljenja su djelovali i različiti čimbenici. Tako

23 Često se u novinama mogu pronaći obavijesti o studentima koji su uspješno završili svoje studiranje u Zagrebu, a rjeđe u nekom drugom hrvatskom gradu (Jutro, 24. 10. 1930.: Diplomski izpit na višji pedagoški šoli u Zagrebu, 4.; Jutro, 1. 11. 1930.: Promocija, 5.; Jutro, 4. 11. 1930.: Promocije magistra farmacije, 4.; Jutro, 17. 1. 1931.: Promocija, 4.; Jutro, 29. 1. 1931.: Promocija, 4.; Jutro, 10. 2. 1931.: Diplomiral je, 4. i dr.).

24 Kao što navodi Irena Gantar Godina, kada se radi o činjenici da su se u Hrvatsku morali preseliti državni djelatnici, to nije bila kazna (Gantar Godina 2004a, 167). Stoga se takve migracije može okarakterizirati kao „pseudodobrovoljno“ iseljavanje (Gantar Godina 2004a, 157). Osim toga čovjekove težnje utječu na to iseljavanje, a ono postaje pseudodobrovoljno jer da su zadovoljena sva očekivanja pojedinca (dobro školovanje, dobar posao i dr.), ne bi dolazilo do preseljenja. To najbolje ilustriraju zaposlenici koji su bili u državnim službama i koji su ovisili o premještajima. Da je zaposlenik odbio premještaj, to bi vjerojatno značilo njegovo otpuštanje iz službe. To se odnosi na crkvene službenike i druge državne djelatnike prije svega u vremenu Austro-Ugarske Monarhije (Šuštar 2010, 209), ali i u vrijeme Kraljevine Jugoslavije.

su svakako važni geografski, crkveno-upravni, državno-upravni čimbenici (Kerma 2005, 411–424), ali i čimbenik etničkog favoriziranja (Josipović 2005, 204). Ovaj zadnji je pogotovo važan jer kada se radi o preseljenicima iz slovenskih krajeva, oni su u hrvatskoj zajednici obično bili okarakterizirani kao točni, pedantni, vrijedni, stručni, dok su žene slovile kao vrijedne i čiste domaćice.

Prilikom promatranja doseljavanja stanovništva na prostor Hrvatske mogu se odrediti neke zakonitosti vezane uz prostor. Tako se može tvrditi da se stanovništvo najviše doseljavalo u veća industrijska središta koja su nudila rješenje njihovih egzistencijalnih problema. Prije svega su to bili Zagreb i Rijeka, a potom i drugi veći gradovi. Mnogo se stanovništva doseljavalo i u današnja pogranična područja, ali ne radi ekonomskih, već radi osobnih i obiteljskih uzroka. Normalno je da su se prioriteti i intenzitet doseljavanja kao i prostori doseljavanja kroz povijest, a ovisno o političkim odnosima, mijenjali. Sve je to utjecalo na osnivanje slovenskih društava i na njihovo djelovanje.

4. Slovenska društva u Hrvatskoj od 1886. do 1991. godine

Struktura i geografska raspršenost preseljenog stanovništva iz današnjih slovenskih krajeva utjecale su i na njihovo (samo)organiziranje. U svakoj je sredini gdje je postojalo neko udruženje bilo vidljivo i djelovanje jedne ili više osoba koje su bile svjesne važnosti tog okupljanja, moralne i egzistencijalne potpore, razvijanja osjećaja pripadnosti kao i intenzivna rada na očuvanju veza s krajem odakle su došle.

Danas promatranje djelovanja tih slovenskih društava nisu sama sebi cilj. Kada se zaviri malo dublje u prošlost, tada djelovanje tih udruženja, kao i njihovo članstvo, mogu biti dobar pokazatelj strukture ljudi koji su živjeli na nekom određenom geografskom prostoru. Takva organiziranost i njezino poznavanje važan su izvor istraživanja i sistematičnog sakupljanja kako gradiva tako i spoznaja o nekoj određenoj manjinskoj skupini (Kržišnik-Bukić 1995, 133–134).

32 | Slovensko organiziranje je moguće shvatiti kao trajnije oblike međusobnog povezivanja preseljenog stanovništva iz slovenskih krajeva u Hrvatsku, i to uglavnom kao posljedicu trajnog i kontinuiranog doseljavanja na određeni prostor. Da bi uopće došlo do formiranja nekog oblika udruženja, potrebno je, osim činjenice da postoji određeni broj ljudi koji bi se uključio u rad takvog društva, ispuniti i neke druge uvjete. Jedan je od njih i pitanje postojanja ili nepostojanja osjećaja pripadnosti toj nekoj zajednici iz koje je pojedinac otišao, u ovom slučaju osjećaj pripadnosti slovenskom narodu (Kržišnik-Bukić 1995, 133–134).

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća primarna je uloga udruženja bila egzistencijalna, odnosno društva su djelovala u humanitarnom i potpornom smjeru, a samo je djelovanje svakako bilo označeno i dodatnom prosvjetnom i kulturnom ulogom društva, gdje se osim samopomoći pokušalo utjecati na migrante u smjeru njihova dodatnog informiranja, obrazovanja, ali i očuvanja jezika i kulture kraja iz kojega su dolazili. Društva su u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata i za vrijeme između dva svjetska rata imala ulogu pomoći došljacima i onima koji se nisu uvijek najbolje snašli u novoj sredini, ulogu pripomoći financijski bolesnim članovima ili onima koje je zadesila neka druga nesreća (smrt hranitelja obitelji, gubitak posla i sl.). Ta financijska potpora nije bila velika i često je bila u razini financijskih mogućnosti rudara,

nekvalificiranih radnika i drugih radnika (sluškinja, kućnih pomoćnica, industrijskih radnika i dr.) (Fischer 2006, 568).²⁵

Od druge polovice 20. stoljeća pa do danas posvuda je prevladala kulturna uloga društva. Kulturna uloga jasnija je i vidljivija široj javnosti i stoga se može dobiti osjećaj da su neka društva imala isključivo takvu ulogu, ali to nije bilo tako. Kulturna uloga u slovenskim društvima prevladala je nakon Drugoga svjetskog rata. Ona je postupno jačala u djelovanjima društva, a nastala je prije svega iz želje i potrebe pojedinaca da se očuva tradicija kraja iz kojega su pojedinci došli (Drnovšek 1992, 265).

Temu organizacije i djelovanja udruženja slovenskih doseljenika najefikasnije je pristupiti na najneposredniji način, i to preko praćenja konkretnih slovenskih udruga od njihova osnivanja i načina osnivanja, prostora gdje su djelovale i koliko aktivno su djelovale pa sve do prestanka njihova rada (Kržišnik-Bukić 1995, 145).

(Samo)organiziranje pripadnika slovenske zajednice u Hrvatskoj potrebno je promatrati horizontalno i vertikalno. Horizontalno znači uključiti cijeli prostor današnje Hrvatske sa svim specifičnostima kojima se odlikuju pojedini krajevi, a što je potrebno zbog njihovog doseljavanja, koje je uglavnom bilo individualno, nije bilo organizirano niti su zabilježeni kolonizacijski valovi. Vertikalno je praćenje vremensko, i to kronološko, odnosno promatranje društva uključeno u kontekst povijesnog razdoblja njegova djelovanja.

Radi objektivnog pristupa analizi djelovanja slovenskih društava na prostoru Hrvatske potrebno je napraviti periodizaciju društava. Smještanjem društava u određeni političko-povijesni kontekst, analizirajući i vrednujući djelatnost određenog društva, uključenost i brojnost članstva i druge značajke udruživanja moguće je utvrditi povijesne zakonitosti i istaknuti karakteristike društava koja su djelovala u istom vremenu. Dosadašnje su parcijalne analize pokazale da su društva koja su djelovala u istim razdobljima pokazivala određene skupne značajke koje nisu bile istovjetne onim društvima koja su djelovala u nekom drugom razdoblju. S druge pak strane bez obzira na te karakteristike koje bi se mogle opisati za isto razdoblje djelovanja na društva su više utjecala političko-povijesna događanja, tako da onda, iako se u nekim

25 Tu su ulogu prije svega imale crkvene organizacije, a kasnije su skrb za stare ili one koji su imali druge životne probleme preuzeli cehovi, konfesionalna društva ili gradovi. Takva su se humanitarna društva počela osnivati po cijeloj Europi od sredine 19. stoljeća, a u Hrvatskoj su takva društva bila zabilježena krajem 19. stoljeća. Dobrovoljna su se društva dijelila po vrstama, što je već vidljivo iz njihovog naziva (Benyovsky 1998, 73). Vidljivo je i da su druga društva imala potrebu na takav ili sličan način pomagati svojim sunarodnjacima. Kada se to promatra iz perspektive slovenskih doseljenika, svakako je potrebno spomenuti ulogu koju je imalo društvo *Marijina družba*, i to prije svega u Zagrebu. *Društvo* je oko sebe okupljalo djevojke i žene koje su bile zaposlene u velikim industrijskim mjestima. *Društvo* je djelovalo u cijeloj Europi i skrbrilo je za dobrobit žena i djevojaka koje su iz slovenskih krajeva tražile posao u urbanim sredinama. Te su žene u svijet odlazile ne kao uzdržavani članovi obitelji, već kao radnice, tj. bez obiteljske ili kakve druge zaštite.

sučajevima očekivalo slično djelovanje, do njega nije došlo, a na to će ukazati vertikalno promatranje društava. Kao ilustraciju za tu tvrdnju moguće je ovdje navesti razdoblje između dva svjetska rata, gdje s jedne strane traje *zlatno doba slovenskog organiziranja* (Kržišnik-Bukić 2006a, 421) u Zagrebu, dok su na prostoru Julijske krajine društva, ako su uopće postojala, morala djelovati u ilegali.

Periodizacija djeluje kao vrlo važan pojam za analizu i valorizaciju slovenskih udruženja na prostoru Hrvatske. Moguće je odrediti 5 razdoblja djelovanja slovenskih društava:

1. razdoblje: djelovanje slovenskih društava od sredine 19. stoljeća do početka Prvoga svjetskog rata;²⁶
2. razdoblje: djelovanje slovenskih društava između dva svjetska rata;
3. razdoblje: djelovanje slovenskih društava za vrijeme Drugoga svjetskog rata;
4. razdoblje: djelovanje slovenskih društava od 1945. do 1990. godine;
5. razdoblje: djelovanje slovenskih društava od 1991. godine.

Ovdje iznesena periodizacija svoje temelje ima na periodizaciji iz 1995. i 1999. godine (Kržišnik-Bukić 1995, 145; Jerman & Todorovski 1999, 4).

Od ovih 5 razdoblja 1, 2. i 4. razdoblje obuhvaćaju vrijeme kada su slovenski i hrvatski krajevi bili u istoj državi: Austro-Ugarska Monarhija, Kraljevina Jugoslavija, a primorski su dijelovi bili u sastavu Kraljevine Italije te na kraju SFRJ.²⁷

Svako navedeno razdoblje ima svoje vidljivije karakteristike, koje dolaze više ili manje do izražaja ovisno o geografskom prostoru na kojem se društvo nalazilo kao i o političko-povijesnim događanjima vezanima uz taj prostor i vrijeme. Ujedno se prema svemu iznesenom može zaključiti da se ti periodi organizacije i slovenskog udruživanja u Hrvatskoj u većoj ili manjoj mjeri poklapaju s procesima i slovenskog udruživanja u drugim zapadnoeuropskim zemljama i zemljama jugoistočne Europe.

Sve podatke koji se odnose na vrijeme u kojem je društvo djelovalo nije moguće pronaći. Često ne postoji arhivsko gradivo, naročito ono koje se odnosi na starija društva. Kada se radi o društvima koja su bila aktivna prije Prvoga svjetskog rata i između dva svjetska rata, teško je očekivati pronalazak ikakvoga arhivskog gradiva. Iz istih je objektivnih razloga teško striktno prikazati djelovanje društva kao i vidjeti njegovu uklopljenost i utjecaj na društvo u kojem je djelovalo (Kolanović 2008, 15). To onemogućava

26 U hrvatskoj su Istri u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata djelovala neka slovensko-hrvatska društva. Iako ih neki autori navode kao jedan oblik (samo)organiziranja (Kržišnik-Bukić 1995, 140; Žitnik Serafin 2014a, 147–150), ona nisu uključena u ovaj rad jer se temelje na drugačijim osnovama u odnosu na društva koja su navedena u ovoj knjizi (Više vidi: Riman 2012, 233–254).

27 Upravo stoga je u ovom radu i predstavljeno djelovanje slovenskih društava unutar ova prva 4 razdoblja, a 5. razdoblje, djelovanje slovenskih društava u sklopu suverene i nezavisne Republike Hrvatske, zaslužuje poseban rad.

cjelokupnost rekonstrukcije života društva: osnivanje, djelovanje i prestanak njegovog djelovanja.

Najznačajniji dokument svakog društva njegova su pravila i statuti. Sadržaj pravila određen je zakonima o društvima. Tako je *Carski patent* iz 1852. godine, koji je bio na snazi sve do 1918. godine, predviđao da pravila moraju imati sljedeće sastavnice: (1) svrha društva i sredstva za postignuće društvenog cilja; (2) način kako će se društvo sastaviti i obnavljati; (3) poslovanje i upravljanje u bitnim crtama; (4) prava i dužnosti članova društva; (5) zastupanje društva prema trećim osobama, nadalje na koji će se način stvarati pravovaljani zaključci, obvezatni za cijelo društvo; (6) ustanove o razvrstovanju društva, naročito komu ima u slučaju raspada pripasti društveni imetak (Kolanović 2008, 14).

Ovi se podaci mogu pronaći u slovenskim pravilima u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata. Slične odredbe o sadržaju pravila i statuta donosi i *Zakon* iz 1931. godine. Tako su pravila imala sljedeće sastavnice: (1) ime, sjedište i područje udruženja; (2) zadatak udruženja i sredstva kojima se postiže; (3) ustrojstvo uprave i način kako se donose odluke udruženja; (4) odredbe o stupanju u udruženje i istupanju iz njega; (5) prava i dužnosti članova; (6) zastupanje udruženja; (7) društveni znakovi, pečat, odjeća i sl; (8) namjena imovine udruženja u slučaju njegovog prestanka (Kolanović 2008, 15).

Postavlja se pitanje zašto nema dokumentacije o djelovanju određenog društva kada se iz drugih, uglavnom sekundarnih izvora, može pronaći potvrda o njihovoj relativno velikoj aktivnosti. Može se tvrditi da je članovima bilo važno djelovanje društva, a ne dokumentiranje njegovih aktivnosti i društvena prisutnost. Otvara se i pitanje prostora²⁸ u kojima su ta društva djelovala kao i pohrana dokumenata. Postoji mogućnost da su se, baš zbog nedostatka prostora, dokumenti i ostala važnija imovina društava nalazili u kućama članova koji su umrli, a njihovi bi nasljednici, često ne shvaćajući važnost takvih „papira“, to bacili ili uklonili na neki drugi način. Zadnji, često

28 Važnu ulogu u procesu organizacije, pogotovo u razdobljima do početka Drugoga svjetskog rata, imale su gostionice, restorani, kavane i slični ugostiteljski objekti. U nedostatku mogućnosti da si neko tek osnovano društvo ili društvo u procesu osnivanja osigura vlastite prostore često su prvi prostori okupljanja bili upravo ugostiteljski objekti. Često su ti objekti bili prisutni u životu društva čak i ako bi se članovi uspjeli organizirati i doći do nekih prostora. Oni su bili neadekvatni, i to pogotovo za veća druženja, odnosno za okupljanje većeg broja članova. Suradnja između vlasnika ugostiteljskog objekta i članova društva bila je utoliko jednostavnija ako je i sam vlasnik bio član društva, odnosno ako je dolazio iz slovenskih krajeva, pa je već od samog početka postojala određena doza simpatije prema aktivnostima koje su se provodile u njegovu ugostiteljskom objektu. Obično su određeni ugostiteljski objekti bili stalno uključeni u rad jednoga takvog društva. Valja napomenuti da su upravo takvi objekti, gdje nije postojala organiziranost, bili isto vrlo važni za očuvanje slovenstva i slovenskog identiteta kod doseljenika (Kržišnik-Bukić 1993, 141). Da to nije percepcija samo suvremenih znanstvenika, govori i jedna mala opaska u novinskom članku o tešku životu slovenskih rudara u Hrvatskoj, gdje autor toga teksta naglašava kako ne postoji druženje među rudarima jer nedostaju lokali koji bi bili potrebni da se razvije druženje, a onda i kulturni i prosvjetni život tih radnika (Slovenec, 6. 3. 1929.: Teško življenje slov. rudarjev na Hrvaškem, 3).

presudan razlog koji trebamo spomenuti, predstavljaju ratovi. Oni su igrali važnu ulogu u djelovanju slovenskih društava na prostoru današnje Hrvatske, te postoji mogućnost da su dokumenti bili uništeni u ratnim vihorima.

Kako često nije bilo moguće pronaći primarne izvore, trebalo se posegnuti za sekundarnima. U ovom slučaju to su napisi u ondašnjim hrvatskim i slovenskim dnevnim novinama i tjednicima. Količina, značajnost, odnosno uporabnost podataka koji se mogu dobiti iz tih napisa različiti su. Često je o uredničkoj politici ovisilo koliko bi prostora članovi i aktivnosti takvoga slovenskog društva dobili. Vrlo su rijetki članci i drugi opsežniji tekstovi. Najčešće je riječ o najavama, obavijestima, manjim osvrtima i sličnim napisima kojima su se u prvom redu pratile kulturno-prosvjetne aktivnosti društava, njihovo osnivanje, te organizacija poslova poput godišnjih skupština. Nažalost, u tim je tekstovima bilo vrlo malo konkretnih primjera u kojima su se mogle vidjeti i humanitarna i prosvjetna aktivnost. To je moguće pratiti isključivo ako se neka obitelj zahvalila određenom slovenskom društvu na podršci, dok su druge takve humane geste uglavnom nepoznate i zaostaju u sjeni kulturnih i prosvjetnih događanja. U primjerima kada se o određenom slovenskom društvu u arhivima, državnim ili privatnim, ništa nije moglo pronaći ili se pak o njegovom djelovanju pronašlo vrlo malo, upravo su ti tekstovi, tiskani u povijesnim²⁹ slovenskim i hrvatskim dnevnim novinama i tjednicima, bili najvažniji izvori. Novine su vrlo zahvalan i sve češće korišten izvor za povijesna istraživanja općenito (Najbar-Agičić 2015, 8). Naime, one su zrcalo starih vremena i utoliko mogu puno pomoći da se određena tema sagleda iz drugačijega zornog kuta.³⁰ Novine su donosile vijesti koje su interpretirali aktivni promatrači događaja, što je potom i prednost (neposrednost), ali i nedostatak (subjektivnost) (Jurić 2009, 132). Stoga se taj nedostatak pokušao nadomjestiti korištenjem tekstova iz novina različitih orijentacija.

Prikupljanjem saznanja o različitim događajima i aktivnostima članova nekoga slovenskog društva u određenom vremenu, pri čemu ti događaji i aktivnosti nisu međusobno uvijek povezani, kao što često ni svi događaji nisu bili zabilježeni u novinama, mogu se stvoriti zaključci, i to na više razina. Prva se razina odnosi na određeno društvo kada se može saznati nešto o inicijatorima osnivanja društava, općenito o članstvu u određenom društvu,

29 Prema Hasenay i Krtalić (2008, 210) pojam *povijesne novine* označava sve novinske naslove koji su na hrvatskim prostorima izlazili do kraja Drugoga svjetskog rata, a ovdje će taj pojam biti proširen i na slovenske novine. Uglavnom se govori o povijesnim novinama jer su prije svega pretraživani novinski naslovi koji su se odnosili na slovenska društva koja su djelovala do početka Drugoga svjetskog rata.

30 Povijesne, stare novine drugačiji su izvor, koji povjesničari vole koristiti, a razlozi su za to različiti (Secker 1999, 177–179) iako se tijekom rada s njima susreću i s mnogim problemima, kako od vremena koje je potrebno da bi se istražio određen proces, pogotovo ako se ne traga samo za određenim događajem, tako i do medija u kojem se tiskovine nalaze (mikrofilm ili neki drugi oblik), što uvelike otežava pretragu (Secker 1999, 174–177).

intenzitetu okupljanja, o aktivnostima određenog društva kao i o njihovu angažmanu u društvenoj sredini u kojoj su djelovali članovi društava itd. Druga je razina analiza djelovanja svih društava u nekom periodu te donošenje zaključaka za cijelo razdoblje u kojem su djelovala slovenska društva bez obzira na geografski prostor.

Često se u dokumentima, ali i u sekundarnim izvorima spominju pojedini članovi koji su imali važniju ulogu u određenom društvu, kao što su to bili inicijatori osnivanja, predsjednici društava itd. Kao veći problem moguće je spomenuti to što se rijetko kada navodi cijelo ime, već je dano prvo slovo (inicijal) imena. Osim toga prezimena su, kao i imena, bila pisana na različite načine: bila su to često pohrvaćena slovenska imena i prezimena, a u dokumentima je, kao i u novinskim člancima, moguće pronaći različite inačice. Najčešće se tu radi o promjeni „v“ i „l“ u „u“ te „č“ u „ć“. Nailazi se na različite verzije imena: Franc, Fran, Frane ili Josef, Jožef ili Josip i dr. Ukoliko se neka verzija imena pokazala češće u upotrebi od ostalih, tada je ona bila preuzeta, te se to ime ujednačilo. Često pak to nije bilo moguće jer se osoba spominjala dvaput ili triput i svaki su put njezino ime i prezime bili napisani na drugačiji način.

Za sve istaknute osobe, pogotovo one koje su utjecale na aktivnost djelovanja u nekom društvu, kad god je to bilo moguće dana je kratka biografija. Na taj je način moguće vidjeti strukturu članstva i raznovrsnost zvanja članova, što je djelomično upućivalo i na usmjerenje društva.

Prikupljene podatke iz primarnih ili sekundarnih izvora te iz postojeće literature moguće je usmjeriti k sljedećim grupama podataka: (1) vrijeme i mjesto (lokacija) osnivanja društva, inicijatori osnivanja društva, broj članova; (2) pravila društva, ciljevi djelovanja i neka druga opća usmjerenja društva; (3) pojedinačni važni i istaknuti članovi; (4) veze s drugim sličnim društvima iz društvene zajednice u kojoj je društvo djelovalo; (5) određene posebnosti društva i dosezi; (6) prekid rada određenog društva.

Za većinu društava nije moguće prikazati sve gore navedene grupe podataka, ali pokušaj njihova popunjavanja može pridonijeti odgovorima na neka druga pitanja koja se otvaraju prilikom pregleda djelovanja tih društava. Navođenje nekih drugih podataka koji se možda ne čine vrlo atraktivnima daje kompleksniju i vjerodostojniju sliku, koja će biti korisna za dopunu cjelovita pregleda teme kojom se bavimo. Svakako je potrebno spomenuti da će to možda utjecati i na daljnju motivaciju za traženjem podataka koji nedostaju kao i na podupiranje vrijednosti parcijalnih rezultata.

Vrlo važnu ulogu imala je već postojeća literatura, od koje se zapravo i krenulo s istraživanjem i prikupljanjem podataka o slovenskom organiziranju na prostoru današnje Hrvatske. O slovenskim udruženjima u drugim dijelovima svijeta pisalo se daleko više nego o udruženjima na prostoru današnje Hrvatske. Ta je istraživačka tema zastupljenija u znanstvenim slovenskim

krugovima, ali i u široj slovenskoj javnosti, i to je jedna od glavnih različitosti između Slovenaca i njihovih udruženja u različitim dijelovima svijeta i Slovenaca u susjedstvu.

U ovoj knjizi dan je pregled slovenskih društava za cijeli prostor današnje Hrvatske bez obzira na to koliko su ona dugo djelovala i koliko su njihovi članovi bili aktivni. Važni su pojedinci koji su imali potrebu i ideju osnovati takvo udruženje, važni su oni koji su u njemu djelovali ili ga na bilo koji način podupirali, makar to bilo i samo dolaskom na priredbe koje su bile organizirane. Stoga se ovdje jednaka pozornost posvećuje poznatim društvima, koja su trajanjem i programom stekla mjesto u povijesti, kao i onima koja su bila kratka vijeka, i to zato što su i ta najmanja društva dokaz (samo)organiziranosti Slovenaca u iseljeništvu.

4.1. Slovenska društva od sredine 19. stoljeća do početka Prvoga svjetskog rata

38 | Prvo razdoblje u povijesti slovenskog organiziranja i udruživanja na prostoru današnje Hrvatske završava početkom Prvoga svjetskog rata. Društva su bila organizirana u većim mjestima koja su blizu današnje slovensko-hrvatske granice, što je djelomično uvjetovano doseljavanjem stanovništva iz slovenskih krajeva u ta mjesta. To su uglavnom bila mjesta koja su u svojoj povijesti označena kao mjesta jakih migracija i brojnih doseljavanja stanovništva s današnjega slovenskog prostora. Doseljavanja su bila uvjetovana i političko-povijesnim događajima, kao npr. doseljavanjem stanovništva u Pulu kada se ona razvijala kao vojna luka Austro-Ugarske Monarhije te sličnim drugim događajima koje je uvjetovala politika, u ovom slučaju politika Austro-Ugarske Monarhije (Peruško 1964, 394).

Udruživanje je u tom prvom razdoblju bilo pravno regulirano *Carskim patentom* od 26. studenoga 1852. godine, koji je prvenstveno uređivao odnos društava prema državnoj upravi. Državna uprava daje dozvole za osnivanje društava, s time da su ona morala podastrijeti pravila, ali ujedno i zabranjuje osnivanje političkih društava „...koja su namijenjena za svrhe, spadajuće u područje zakonotvorstva ili javne uprave“ (Preuzeto: Kolanović 2008, 12). Društvo je molbu trebalo podnijeti „političkoj zemaljskoj vlasti“ u kojoj će biti njegovo sjedište.

Čini se da u tom razdoblju društvo nije bilo teško osnovati, ali opet, velik broj društava nije uvijek pozitivno utjecao na cjelokupnu situaciju. Tako Božo Milanović o osnivanju društava piše sljedeće: „Tada je bilo po državnim zakonima lako osnovati društvo. Trebalo je kotarskoj političkoj oblasti najprije prijaviti ustanovnu skupštinu tri dana unaprijed, a poslije joj

poslati pravila. Kada je vlast potvrdila pravila, ili ako se u vrijeme od mjesec dana nije usprotivila, smatralo se to društvo zakonito ustanovljenim“ (Milanović 1992, 31–32).

Slovenska društva zabilježena su u Puli, Opatiji (Volosko), Rijeci (Sušak), Karlovcu i Zagrebu. U nekim je mjestima broj društava bio veći (Pula, Rijeka), dok je u drugim gradovima bilo zabilježeno djelovanje samo jednog društva. Društva su prikazana u Tablici br. 2.

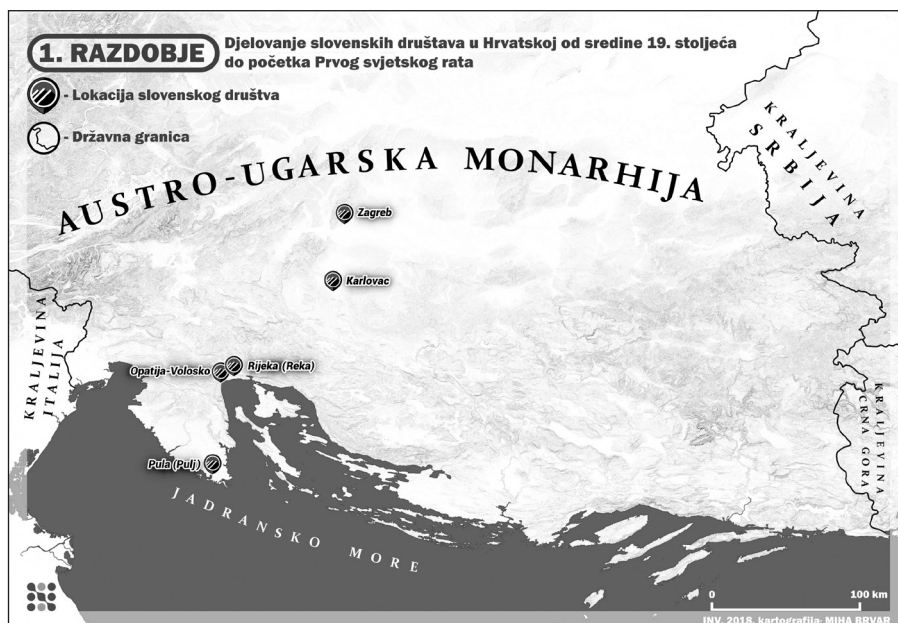
Tablica br. 2. Slovenska društva od sredine 19. stoljeća do početka Prvog svjetskog rata

Redni broj	Naziv društva	Mjesto djelovanja	Vrijeme osnivanja
1.	<i>Čitaonica</i>	Pula	1886.
2.	<i>Slovensko društvo v Pulju</i>	Pula	1904.
3.	<i>Slovensko kulturno-prosvetno društvo</i>	Karlovac	1905.
4.	<i>Slovenska narodna čitaonica</i>	Pula	1908.
5.	<i>Slovenska „Lipa“</i>	Zagreb	1908.
6.	<i>Slovensko društvo na Reki</i>	Rijeka	1909.
7.	<i>Skup Slovenaca</i>	Pula	1911.
8.	<i>Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Voloski – Opatiji</i>	Opatija	1911.
9.	<i>Slovensko društvo „Reka“</i>	Rijeka	1912.
10.	<i>Slovensko izobraževalno katoliško društvo „Liburnija“</i>	Rijeka	1912.
11.	<i>Slovensko pevsko – zabavno in podporno društvo v Puli</i>	Pula	1913.
12.	<i>Slovenski klub „Ščipalnik“</i>	Rijeka	1913.

Nije jasno kada su ovdje navedena slovenska društva prestala s radom i stoga je navedena samo godina njihova osnutka.

Geografski prikaz položaja slovenskih društava od sredine 19. stoljeća do početka Prvog svjetskog rata nalazi se na Karti br. 1.

Karta br. 1. Mjesta u kojima su djelovala slovenska društava u Hrvatskoj od sredine 19. stoljeća do početka Prvog svjetskog rata

40

Slovensko kulturno-prosvetno društvo u Karlovcu

Karlovac je bio također jedno od važnih središta u koje su se doseljavali stanovnici obližnjih, ali i udaljenijih slovenskih krajeva. Nažalost, kada se radi o slovenskim društvima u Karlovcu u razdoblju do Prvoga svjetskog rata, zabilježeno je samo postojanje jednoga društva. Čini se da je od 1905. godine u Karlovcu djelovalo *Slovensko kulturno-prosvetno društvo* (Kržišnik-Bukić 1995, 166). U dosadašnjim istraživanjima nije pronađena dodatna potvrda o postojanju toga društva.

Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Voloski-Opatiji

U Opatiju se, kao i u druge primorske gradove onoga doba, doseljavalo stanovništvo iz raznih slovenskih krajeva. Na trajnost doseljavanja i uspostavljen život doseljenika ukazuje i usmjerenje slovenskog društva koje je formalno osnovano 1911. godine. Iz te godine postoje i Pravila *Slovenskega*

izobraževalnoga in podpornoga društva v Voloski-Opatiji³¹ iz kojih je vidljivo da je društvo svoje središte imalo u Opatiji,³² društveni jezik bio slovenski, a cilj Društva je bio: „...podupirati i obrazovati članove čitanjem knjiga i časopisa, te formiranjem čitaonice i knjižnice s priređivanjem javnih predavanja, zabavnih i konverzijskih večeri na kojima će se govoriti, pjevati, recitirati, predavati ili predstavljati u nekom slavenskom jeziku.“³³

Iako su pravila bila formalno donesena 1911. godine, postoji više razloga zašto se vjeruje da su se doseljenici iz slovenskih krajeva već ranije organizirano okupljali u nekom kulturnom udruženju, a na taj zaključak navode pronađeni podaci.

Čini se da počeci organiziranja sežu već u 1905. godinu. Tako se u dnevnom tisku iz 1905. godine navode aktivnosti Društva, ali se ne spominje njegovo ime. Članak pod naslovom *Slovenska predstava v Voloskem Narodnem domu*³⁴ donosi da su predstavu organizirala „...braća Slovenci...“ i stoga navodi na zaključak da je Društvo djelovalo ranije od formalnog priznavanja pravila. Možda je djelovalo i u okviru *Glasbeno dramatiškog društva u Voloskom*³⁵ jer se to društvo spominje 1905. godine u listu *Naša sloga*, gdje je bila zabilježena njegova djelatnost, a u tom se kontekstu spominju i neki opatijski Slovenci. Tako se kao predsjednik toga društva navodi Konrad Janežič,³⁶ a blagajnik je bio Ante Vahtar. Obe spomenute osobe doselile su se iz slovenskih krajeva i kasnije su bile aktivni članovi u različitim opatijskim društvima, a Ante Vahtar je neko vrijeme bio i predsjednik *Slovenskega izobraževalnoga in podpornoga društva v Voloski-Opatiji*.³⁷

Na tu nas ideju navodi i tekst koji je izašao u *Slovincu* 1905. godine u povodu nastupa prilikom *Shoda slovenskih časnikarjev*, gdje je onda u Voloskom bio priređen koncert na kojem su sudjelovali i: „...opatijski Slovenci, naši bliži ljubljanski rođaci, koji su u znatnom broju sudionici zbora i tvore i na drugim područjima čvrstu, radno agitacijsku silu za širenje velikog slavenskog zadatka...“³⁸

31 AST, I. R. *Lugotenza del litorale presidiali* D 356, A4/11 *Pravila*.

32 Riečki novi list, 11. 9. 1912.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji, 1–2.

33 AST, I. R. *Lugotenza del litorale presidiali* D 356, A4/11 *Pravila*.

34 Riečki novi list, 17. 1. 1911.: Slovenska predstava u Voloskom 'Narodnom domu', 2.

35 *Naša sloga*, 16. 2. 1905.: Glasbeno dramatiško društvo u Voloskom, 3.

36 U u knjizi *Status animarum XIX–XX. st., Volosko, Vol II* zapisano je da je Conrad Janežič došao iz Radovljice zajedno sa svojom ženom Barbarom Medved, koja je bila rođena u Kamniku, gdje su se ujedno i vjenčali 1894. godine. Konrad Janežič rođen je 16. 2. 1867. (DAR, DVD 3, *Status animarum XIX–XX. st., Volosko, Vol II*, MO 1796615). Bio je član *Političkoga društva za Hrvate i Slovence u Istri*. Bio je odvjetnik u Voloskom (Archivio di stato di Trieste, I. R. *Lugotenza del litorale presidiali*, b. 247, *Molba Političkog društva za Hrvate i Slovence u Istri u Pazinu*).

37 *Naša sloga*, 14. 12. 1911.: Novo društvo u Opatiji, 4.

38 „...opatijskih Slovencev, naših ožjih ljubljanskih rojakov, ki v znatnem številu sodelujejo pri zboru in tvorijo tudi na drugih poljih krepko, delavno agitačno silo za širjenje velike slovanske naloge...“ (Slovenec, 16. 5. 1905.: *Shod slovenskih časnikarjev*, 2.) (Tekstove sa slovenskog jezika prevela Barbara Riman.).

Slovensko društvo v Opatiji.
Svoječasna naša notica o konstituiranju odbora »Slovenskega društva« v Opatiji je bila netočna in jo s tem popravljamo. Gospodje Josip Počkaj, Anton Šega in Josip Vrh so bili izvoljeni za odbor. namestnike, gospoda Josip Furlan in Rudolf Bizjak pa za društvene preglednike.

Slovenski narod, 10. 2. 1912.: Slovensko društvo v Opatiji, 4.

Podaci o nekakvim oblicima organiziranja, koja nisu bila formalna, susreću se i 1907. godine, gdje se u novinskom tekstu spominju *volosko-opatijiški Slovenci*, koji su podržali organizaciju *Hrvatskog pjevačkog društva „Lovor“* za izlet u Ljubljano.³⁹ *Volosko-opatijiški Slovenci* spominju se i 1908. godine u slovenskom tisku, kada su u suradnji s drugim istaknutim osobama Opatije i Voloskog sakupljali novac za dobrotvorne svrhe.⁴⁰

Nekakav poluformalni oblik organiziranja, o kojemu se govori i u tisku, zabilježen je 1910. godine. Tada je u *Edinosti* objavljen dio hrvatskog članka iz novina *Pokret*, gdje je bilo navedeno da su zbog različitih gospodarsko-političkih događaja: „...najaktivniji naš element u Opatiji su Slovenci kojih je oko 1000 i već su se zadnjih dana organizirali s namjerom da odbiju svaki tuđinski pokušaj protiv Opatije!“⁴¹

Za godinu 1911. pronađen je podatak da su za *Družbu sv. Cirila in Metoda* u Ljubljani uplatili 200 kruna kao *Slovenski zaplotniki* u Opatiji.⁴² Postoji li mogućnost da su okupljeni u nekoj neformalnoj udruzi odlučili prikupiti novac i pripomoći radu tada vrlo važne i poznate humanitarno-obrazovne organizacije?

O složenosti i dugotrajnosti osnivanja društava u Opatiji govori i činjenica da je Ante Vahtar u ulozi predsjednika *Slovenskega izobraževalnega in podpornega društva v Voloski-Opatiji* sudjelovao u osnivanju *Slovenskog društva* u Rijeci 1912. godine te je riječke Slovence savjetovao kako pristupiti pisanju pravila. Kako donose novine: „...Predsednik Slovenskega društva v Opatiji g. Vahtar zamolio je rieč i stao

39 Slovenski narod, 8. 5. 1907.: Opatijske novice, 5.

40 Slovenski narod, 7. 10. 1908.: Prinos volosko-opatijiških Slovencev in Hrvatov, 4.

41 „...najagilniji naš element v Opatiji so Slovenci, ki jih je okolo 1000 in so se organizirali te dni v namen da bodo odbijali vsaki tujinski poskus proti Opatiji!“ (*Edinost*, 26. 3. 1910.: Opatija ne pride v madjarske roke, 2).

42 ARS, SI 622, br. 921, *Index 1907*. Pregledani su i drugi imenici kao i *Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda*, ali, nažalost, drugih podataka o toj skupini koja je uplatila novac nije bilo.

je razlagati kako su predložena pravila predugačka i komplicirana. Preporuča, da se radije upotrijebi obrazac pravila opatijskog slovenskog društva: iztiče sve prednosti tih pravila, koja se usavršavalo punih 7 godina.⁴³

To bi značilo da su članovi *Slovenskega izobraževalnega in podpornega društva v Voloski-Opatiji* počeli s pripremama za osnivanje društva 1905. godine, što bi se onda podudaralo s djelovanjem *Glasbeno dramatiškoga društva* u Voloskom, ali i s formalnim osnivanjem *Slovenskog društva* u Rijeci. *Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Voloski-Opatiji* je 1913. godine imalo 300 članova, i to od 600 Slovenaca koji su u ono vrijeme živjeli u Opatiji. Otvara se pitanje da je to društvo doista djelovalo samo jednu godinu, bi li bilo moguće tako brzo sakupiti toliko članova. Zadnja teza koja govori u prilog o ranijem formiranju i djelovanju *Društva* dramska je sekcija. Gledajući predstave koje je dramska sekcija *Društva* pripremala, mora se zaključiti da je doista vrijedno diviti se njihovom trudu i predanosti. Iako se ne zna koliko su te predstave bile uvježbane i uigrane, svakako stoji da novoosnovano društvo ne bi bilo u stanju tako se organizirati.

Prvi je sastanak s ciljem formalnog osnivanja *Društva* bio organiziran u kavani *Junes* 30. travnja 1910. godine.⁴⁴ Tada se započelo s dogovorima i pripremama oko pravila *Društva*. Rezultat je toga osnivačka skupština održana 20. siječnja 1912. godine, a prisustvovalo je oko 80 Slovenki i Slovenaca. Na osnivačkoj skupštini govorio je predsjednik pripremnog odbora, koji je izvijestio o namjerama i ciljevima toga kulturnog središta. Sudionike osnivačke skupštine pozdravili i članovi raznih slovenskih društava iz Slovenije, ali i Slovenci iz Beča.⁴⁵

Na osnivačkoj skupštini bilo je izabrano 7 odbornika: Janez Rogič, Miha Luznar, Rudolf Kuhar, Zdravko Simonič,⁴⁶ Ivan Turk, Fran Medved i Ivan Vrečko. Predsjednik *Društva* bio je Ante Vahtar, a potpredsjednik dr. Majžer. Za blagajnika su bili izabrani Josip Furlan i Rudolf Bizjak, a za namjesnike Josip Počkaj, Anton Šega i Josip Vrh.⁴⁷ Društveni prostori bili su u kući *Villa Maglica*⁴⁸, a otvoreni su bili svaki dan od 17 do 19 sati.⁴⁹

43 Riečki novi list, 22. 10. 1912.: Skupština riečkih Slovenaca, 2.

44 Edinost, 28. 1. 1912.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo za Volosko-Opatijski okraj s sedežem v Opatiji, 8.

45 Jutro, 28. 1. 1912.: Kulturno gibanje Slovencev ob avstrijski Rivieri, 1.

46 U novinama je pronađena crtica o vjenčanju Zdravka Simoniča, poštanskog službenika u Opatiji, s Marijom Breščak iz Grgarja 8. srpnja 1911. (Slovenec, 10. 7. 1911.: Poroka, 3).

47 Slovenski narod, 25. 1. 1912.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo za volosko-opatijski okraj, 3.

48 *Villa Maglica* izgrađena je 1892. za kočijaša Josipa Maglicu (1864-?) iz Golca pri Materiji. On i njegova žena (Katarina Miklaučič) vodili su prvu kavanu u mjestu, a kasnije i restoran. Godine 1922. emigrirali su u Maribor, a kuća je tada pripala Janezu Boštjančiču iz Ilirske Bistrice, koji se vratio iz SAD-a. Do 1935. godine imao je gostionicu i penzion s imenom *Tratoria alla Posta* (Zakošek 2005, 216).

49 Edinost, 28. 1. 1912.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo za Volosko-Opatijski okraj s sedežem v Opatiji, 8.

Članovi *Društva* s kulturnim su djelovanjem započeli i prije osnivačke skupštine. Tako je krajem 1911. godine u *Našoj slogi* izašla obavijest da je *Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Voloski-Opatiji* uprizorilo dramsku predstavu *Divlji lovec* u *Narodnom domu* u Voloskom. Napisano je:

Dvorana je i ovaj put bila dupkom puna domaćim obćinstvom, koje je od srca pljeskalo našim vriednim diletantima. (...) Ovo neka zapamte svi Hrvati i Slovenci i u drugim mjestima, gdje zajedno žive. Neka im sloga što vlada izmedju Hrvata i Slovenaca u Opatiji i Voloskom, bude najljepšim uzorom u njihovom zasebnom i javnom životu. Naprej zastava slave!⁵⁰

Kao što se vidi iz napisa, čini se da ovo nije bila prva predstava koju su organizirali.

Idući podatak o djelovanju *Društva* je iz srpnja 1912. godine, gdje se spominje izlet u Bašku⁵¹ parobrodom *Slavija*, koji je vozio na redovitoj liniji Rijeka–Opatija–Lovran i Baška–Rab–Veli Lošinj. Na parobrodu je svirala *Volosko-opatijska društvena glasba* pod vodstvom kapelnika E. Tume. U Baški je koncert imalo *Hrvatsko pjevačko društvo „Lovor“* iz Opatije.⁵²

No i tekst u *Edinosti* koji je izvještavao o tom izletu pokazao je i dosta velik rivalitet između slovenskog *Društva* i stanovništva Opatije koje je govorilo njemački. Naime tekst o tom izletu završava rečenicama:

Sasvim je jasno da je to nepristojna laž (da je izlet bio s financijskim gubitkom op.a.) jer, kao što je već rečeno, izlet je ispaio sjajno i ostao je isto lijep dobitak, koji našim opatijskim njemačkim huškačima ništa ne znači. Oni neka se brinu za sebe i neka misle na vrijeme kada će opet ići sa zavežljajima trbuhom za kruhom tamo odkuda su došli takvi tu među nas koji smo ovdje doma i koji ćemo zauvijek tu i ostati...⁵³

Idući podatak o društvenom djelovanju potječe iz rujna 1912. godine. Odbor je pozivao djevojke da se prijave za prodaju cvijeća u svrhu donacije *Društva sv. Ćirila i Metoda za Istru*.⁵⁴ Poput drugih kulturnih i potpornih društava onoga doba u tom razdoblju i slovensko društvo u Opatiji uključilo se u humanitarni rad.

50 Riečki novi list, 17. 12. 1911.: Slovenska predstava u voloskom 'Narodnom Domu', 2.

51 Riečki novi list, 15. 5. 1912.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Opatiji, 2.

52 Riečki novi list, 11. 6. 1912.: Izlet u Bašku, 2.; Riečki novi list, 12. 6. 1912.: Izlet slov. izo. i podp. društva iz Opatije u Bašku dne 16. junija t. g., 2.

53 „To pa je seveda nesramna laž (da je izlet bio s financijskim gubitkom op. a.), ker, kakor že rečeno, izlet je izpadel sijajno in ostalo je tudi lepega prebitka, ki pa našim opatijskim nemškim hujskačem nič mar ne gre. Oni naj skrbijo za-se in naj mislio na čas, ko pojdejo zopet s punkljcem s trebuhom za kruhom tja, od kjer so taki prišli tu med nas, kjer smo mi doma in kjer tudi ostanemo za vedno...“ (Edinost, 25. 7. 1912.: Slovensko društvo v Opatiji in Graške „Stimme“, 3).

54 Riečki novi list, 11. 9. 1912.: Slovensko izobraževalno društvo u Opatiji, 2.

Izlet „Slov. izobr. in podp. društva iz Opatije v Baško. Sicer nekoliko pozno, a vendar priobčujemo sledeči dopis: Ob krasnem vremu je odplul parnik „Slavija“ v nedeljo 16. t. m. iz Opatije proti Baški s preko 300 osebami, Slovencev in Hrvatov. Na parobrodu je svirala volosko-opatijska društvena godba. Razpoloženje je bilo izredno dobro. Parnik je plul mimo Kraljevice, Cirkvenice, Senja in drugih obmorskih krajev ter srečno priplul okoli poli 6 popoldne v pristanišče Baške, mesta bogatega na romantični okolici, s krasnimi kopališči in polnega prebivalcev, ki so dokazali s svojim sprejemom, da res čutijo tisto pravo odkritosrčno bratsko ljubezen proti svojemu bratu.

Na pomolu je pričakovala izletnike ogromna množica domačega naroda, kakor skoraj vsi gosti Čehi, katerih se nahaja nekoliko stotin ravno sedaj ob kopališčni seziji tam, in „Sokol“ s svojo godbo na čelu. V imenu velevednega in velezaslužnega načelnika v Baški, gospoda Kaftaniča, ki vsled bolezni ni mogel sam storiti tega, je pozdravil, izletnike gosp. nadučitelj Franjo Katarinić, kateremu se je zahvalil v imenu izletnikov in sploh Slovencev, predsednik Slov. izobr. in podp. društva v Opatiji g. Anton Vahtar.

Po sprejemu je odkorakala vsa ta ogromna množica s sokolsko in društveno godbo na čelu v mesto, kjer je društvena godba na morski obali pred hotelom „Baška“ koncertirala, a pevski zbor zapel par slovenskih pesmi. Ob raznih pozdravih in lepi bratski zabavi je potekel le prehitro čas in treba je bilo ločitve, ki je bila ravno tako pristrčna, kakor je bil sprejem.

Ta izlet bo ostal gotovo vsem izletnikom v trajnem spominu, ker je bil res pravo slovansko slavlje v prekrasnem mestu, polnem naravnih krasot, katerega čaka, pod vodstvom naroda, kakor je ravno v Baški, s svojim velevednim županom Kaftaničem na čelu, še krasna bodočnost, ki jim jo mi Slovenci iz vsega srca želimo. Obenem pa opozarjamo slovanski svet, da na otoku „Krku“ v Istri nasproti starodavni obmorski trdnjavi „Senju“ leži kopališče „Baška“ s prekrasno okolico, z najzdravejšim podnebjem in krasnimi morskimi kopališči, v katerih vlada samo slovanski narod.

Dramska je sekcija rezultate svojega rada ponovo pokazala u listopadu 1912. godine. To je bila dramska igra *Deseti brat* F. Govekara.⁵⁵ Zabilježeno je da je ta priredba imala značenje društvenog događanja. Drugu predstavu pripremili su već u idućem mjesecu, kada su priredili komediju *Cigani* u 3 čina,⁵⁶ održanu 24. studenoga 1912.⁵⁷ Za tu su predstavu poslali molbu *Općinskom glavarstvu u Voloskom-Opatiji* za prekoračenje policijskoga sata. Naglasili su da planiraju organizaciju i drugih događaja te su molili da im se da dozvola i da im se odredi do kojeg sata se gosti mogu zadržavati u lokalnu *Narodnog doma* u Voloskom. U odgovoru je navedeno da za predstavu *Cigani* imaju dozvolu do 1 ujutro, ali da za druga događanja moraju pisati pojedinačne zahtjeve, odnosno da bi to trebao učiniti vlasnik lokala u kojem se planiraju zadržavati.⁵⁸

Treća je predstava bila postavljena u prosincu 1912. godine, i to ponovno u *Narodnom domu* u Voloskom. Pripremili su dramu F. S. Finžgarja, *Naša kri*.⁵⁹

Početak 1913. godine *Društvo* se uključilo u rad *Zveze dramatičnih društava v Ljubljani*⁶⁰ jer se nadalo da će lakše doći do dramskih tekstova. Želja članova dramske skupine bila je izvođenje i više predstava, ali osnovni je problem bio dobiti odgovarajući tekst. Autor dopisa, koji je bio objavljen u slovenskom časopisu *Dan*, napisao je:

Ako se pitaju kompetentni zašto se češće ne priređuju predstave, dobit će odgovor koji je značajan za našu situaciju: da se ne mogu dobiti slovenske igre, pa čak ni za veliki novac. Savez dramskih društava, koji bi morao opskrbljivati slovenska kazališta s primjerenim djelima, spava snom pravednika. Kako se može potom zahtijevati da pogranična društva izvršavaju svoje dužnosti ako ne mogu dobiti potreban materijal od onoga tko bi to trebao imati uvijek na zalih. ⁶¹

Skupština je bila održana 18. siječnja 1913. godine u prostorima restorana *Maglica*. Vlasnik je restorana bio član *Društva*. Prema izvješću sa skupštine u 1912. godini održali su 16 sastanaka, u *Društvo* se upisalo 316 članova, koji redovito plaćaju članarinu. U sklopu *Društva* djelovala je

55 Riečki novi list, 18. 10. 1912.: Slovensko izobraž. in podpor. društvo v Opatiji, 2.; *Dan*, 12. 10. 1912.: Slovensko izobraževalno društvo v Opatiji, 2.

56 Riečki novi list, 10. 11. 1912.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji, 2.

57 Riečki novi list, 8. 2. 1913.: Slo. izobr. in podporno društvo u Opatiji, 3.

58 DAR-29, 1912., br. 5415, *Dopis Uglednom Općinskom glavarstvu u Voloskom-Opatiji*.

59 Riečki novi list, 18. 12. 1912.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji, 2.

60 *Dan*, 12. 2. 1913.: Poziv narodnim društvom po Slovenskem, 3.

61 „Če človek vpraša kompetentne zakaj se bolj pogosto ne prireja predstav, pa dobi odgovor, ki je pač značilen za naše razmere: da se ne more dobiti slovenskih igr, niti za drag denar. Zveza dramatičnih društev, ki bi morala oskrbovati slovenske odre s primernimi igrami pa spi spanje pravičnega. Kako se more zahtevati, potem, da obmejna društva vrše svojo dolžnost, ko ne morejo dobiti potrebne snovi od tam, kjer bi se kaj takega moralo imeti vedno v zalogi“ (*Dan*, 13. 11. 1913.: Slovensko društvo v Opatiji, 1).

knjižnica, u kojoj je 85 članova posudilo 671 knjigu.⁶² Osim toga broj knjiga se u knjižnici povećao zahvaljujući članovima koji su knjige i poklanjali.⁶³ O radu dramske sekcije izvijestio je i predsjednik te sekcije, Franjo Koder.

Održani su i novi izbori. Predsjednik je ostao Anton Vahtar, potpredsjednik Miro Luznar, a za odbornike su bili izabrani: J. Šetina, F. Vajžel, I. Vrečko, A. Lunaček,⁶⁴ M. Vahtar, F. Kolar. Za namjesnike su bili izabrani V. Virnes, J. Furlan, M. Likar i J. Počkaj. Revizori su bili R. Kochler i A. Šega.⁶⁵

Dramska se aktivnost nastavila te su članovi 9. veljače 1913. godine⁶⁶ u *Narodnom domu* u Voloskom izveli četvrtu predstavu u sezoni 1912/1913. To je bila predstava pod naslovom *On i njegova sestra*.⁶⁷

Nakon pozitivnih iskustava s organiziranim izletom parobrodom u Bašku članovi su *Društva* odlučili organizirati još jedan izlet, i to u Senj, ponovno parobrodom *Slavija*. Naznačili su da će na parobrodu svirati vojna glazba c. i k. pješ. pukovnije grofa Jelačića br. 79.⁶⁸

U istoj su godini u kolovozu organizirali i veliku zabavu s plesom u vrtu gostionice *Runtić*⁶⁹ u Opatiji.⁷⁰ Sav prihod od zabave bio je namijenjen blagajni *Društva*.⁷¹ I za tu su zabavu od *Općinskog poglavarstva u Voloskom -Opatiji* tražili dopuštenje za produženje policijskog sata i za oprost od plaćanja općinskih pristojbi, što im je na kraju i bilo dopušteno.⁷²

U rujnu 1913. godine organizirali su još jedan izlet, i to u Crikvenicu, ponovo parobrodom *Slavija*.⁷³ U listopadu 1913. godine članovi su dramske sekcije održali sastanak na kojem je bilo dogovoreno da će i u sljedećoj sezoni održati više predstava u *Narodnom domu*. Tako je dogovoreno da će u listopadu otvoriti sezonu s dvije šaljive igre,⁷⁴ pa su dramska igra u 3 čina

62 Slovenski narod, 25. 1. 1913.: Iz Opatije, 3.

63 Ante Vahtar poklonio je 73 knjige, Rezika Karolnikova iz Kamnika 40 knjiga, Helena Medvedova iz Voloskog 14 knjiga, M. Košir iz Opatije 11 knjiga, Z. Simonič iz Opatije 5 knjiga, I. Roglič iz Opatije 5 knjiga, po 2 knjige Marija Števec, Josipa Pečnik, Josip Kadivec i F. Hafner iz Opatije, po 1 knjigu Ivan Turk i Anton Podlogar iz Opatije (Slovenski narod, 25. 1. 1913.: Iz Opatije, 3).

64 Adolf Lunaček (1871.–1945.) iz Loškog Potoka neko je vrijeme živio u Opatiji u *Villi Lunaček*, koja je izgrađena 1904. godine za djelatnika u službi carskog i kraljevskog poštanskog službenika (Zakošek 2006, 299). Nakon Opatije bio je premješten na Sušak, gdje je bio upravnik poštanskog i telegrafskog ureda na Sušaku.

65 Slovenski narod, 25. 1. 1913.: Iz Opatije, 4.

66 Edinost, 7. 2. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Opatiji, 3.; Edinost, 8. 2. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Opatiji, 4.

67 Riečki novi list, 8. 2. 1913.: Slo. izobr. in podporno društvo u Opatiji, 3.

68 Riečki novi list, 29. 5. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji, 3.; Riečki novi list, 10. 6. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji, 2.

69 Miha Runtič (1866.–1943.) iz Košane bio je vlasnik *Ville Karol* od 1911. godine i u njoj je imao gostionicu *Runtič*. Kasnije je kupio *Villu Emmu* i stanovao u njoj od 1935. do 1942. Žena mu je bila Franciska Puč iz Logatca (Zakošek 2005, 127, 274).

70 Riečki novi list, 5. 8. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji, 3.

71 Riečki novi list, 13. 8. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji, 3.

72 DAR, JU-19, 1913, br. 4934, *Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji*.

73 Riečki novi list, 4. 9. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji, 3.

74 Slovenski narod, 11. 10. 1913.: Slovenska drama v Voloski-Opatiji, 5.

V Ljubljano jo dajmo te jednočinka *Brat sokol* izvedene 17. listopada 1913.⁷⁵ Ulaznice su se, kao i za druge predstave, mogle kupiti u radnji Mihovila Vahtara u Škrbićima.⁷⁶ U siječnju 1914. godine dramska je sekcija *Društva* imala šaljivu igru u 3 čina *Gospodje sinovi*.⁷⁷

Prema podacima zabilježanima sa skupštine 14. ožujka 1914. godine *Društvo* je brojalo 267 aktivnih članova. Iz knjižnice je bilo posuđeno 976 knjiga, a *Društvo* je bilo pretplaćeno i na slovenske časopise: *Dan*, *Slovenski Narod*, *Narodni List*, *Slovenski Ilustrovani Tednik*, *Riečki Novi List*, *Bodeča Neža*, *Domače ognjišče* i *Ljubljanski Zvon*. Predsjednik je ostao isti, Ante Vahtar, potpredsjednik je bio Adolf Lunaček, a u odbor su bili izabrani: J. Šetina, Osredkar, M. Vahtar, V. Virens, Kolar i M. Luznar. Namjesnici su bili R. Kohler, R. Bizjak i V. Rakovc, a revizori R. Hugar i A. Jamar.⁷⁸

U 1914. godini zabilježena je samo jedna proslava, kada su u lipnju 1914. godine održali zabavu⁷⁹ u vrtu i dvorani⁸⁰ restorana *Buntič*, ali, nažalost, nije bilo moguće saznati dojmove o održanoj zabavi.

Drugih podataka o tom društvu nije bilo. Razloge za prestanak njegova djelovanja vjerojatno treba tražiti u počecima Prvoga svjetskog rata.

Djelovanje slovenskog društva u Opatiji moguće je djelomično upoznati iz službenih dokumenata te iz novinskih članaka. Dokumenti kao i novinski članci uglavnom najavljuju različite događaje koje je organizirao odbor slovenskog društva. Iz prikupljenih podataka nije moguće vidjeti imena odbor-nika ili aktivnih članova *Društva* osim poznata imena Ante Vahtara.

Društvo je organiziralo izlete. U razdoblju od 1911. pa do 1914. godine izvelo je više dramskih predstava te se čini da je dramska skupina bila vrlo aktivna. Osim te kulturne zadaće *Društvo* je imalo i humanitarnu ulogu, što se vidi i kroz neka događanja kao npr. prikupljanje novca za *Družbu sv. Ćirila i Metoda za Istru*. *Društvo* je surađivalo s drugim slovenskim društvima na prostoru Kvarnera kao i Austro-Ugarske Monarhije. U svojem je djelovanju bilo povezano i s drugim društvima u Opatiji, ali intenzitet te suradnje nije moguće odrediti.

75 Riečki novi list, 17. 10. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo u Opatiji, 2.

76 Slovenski narod, 11. 10. 1913.: Slovenska drama v Voloski-Opatiji, 5.

77 Dan, 26. 12. 1913.: Slovensko društvo v Opatiji, 1

78 Dan, 24. 3. 1914.: Iz Volosko-Opatije, 1.

79 Riečki novi list, 6. 6. 1914.: Slovensko društvo u Opatiji, 2.

80 Dan, 5. 6. 1914.: Slov. izobr. in podporno društvo v Opatiji, 3.

Slovenska društva u Puli

U prvom razdoblju slovenskog organiziranja na prostoru Pule zabilježeno je više društava. Njihovo postojanje bilo je relativno kratko, a uglavnom se o njihovim nastajanjima, djelatnostima i nestajanjima saznaje iz onodobnog tiska i rijetkih arhivskih zapisa pronađenih u Gradskom arhivu u Trstu.

Prvo društvo 1886. godine naziva se *Čitaonica*, koju „...su osnovali „Šaka braće Slovenacah“ u želji da pokažu svijetu da se i oni znadu ponositi svojim drevnim imenom i svojim milim jezikom. Da su oni u toj namjeri osnovali svoje društvo, da i braću Hrvate u svoje gnjezdo prime...” (Preuzeto: Ujčić 1962, 30).

To je ujedno vjerojatno i prvo takvo društvo na prostoru hrvatske Istre, ali i na prostoru Hrvatske. Vjerojatno su prvi članovi tog društva bili doseljenici iz slovenskih krajeva koji su u Pulu došli kada se ona počela razvijati kao glavna vojna luka Austro-Ugarske (Dobrić 2010). Drugih podataka o djelovanju tog udruženja nije bilo, ali nam ono može ukazati na to da je u Puli 80-ih godina 19. stoljeća živio dovoljno velik broj stanovnika doseljenih iz slovenskih krajeva, koji su osjetili potrebu u novoj okolini očuvati svoj jezik, kulturu i običaje kraja iz kojega su došli.

Iz popisa stanovništva se vidi da je broj doseljenika iz slovenskih krajeva u Pulu intenzivno rastao. Tako je prema popisu iz 1890. godine bilo zabilježeno da u Puli živi 1.480 Slovenaca, prema popisu iz 1900. godine 1.514, a prema popisu iz 1910. čak 3.356 Slovenaca. Upravo zato i ne čudi da je u Puli zabilježen veći broj slovenskih društava (Gelo 1998, 2622).

— **Slovensko društvo v Pulju. C. kr. na mestništvo za Primorje v Trstu je z odlokom 2. aprila 1904. št. 1133 odobrilo pravila „Slovenskega društva v Pulju“. Ker je namen društva skrb za povzdigo duševne izobrazbe in gospodarskega stanja članov, podpiranje siromašnih članov in brezplačno preskrbljevanje služb, upati je, da bodo Slovenci živeči v Pulju mnogoštevilno pristopili k društvu.**

Drugo društvo, osnovano 20-ak godina kasnije, nosilo je ime *Slovensko društvo v Pulju*. Pravila *Društva* bila su odobrena 2. travnja 1904. godine.⁸¹ Kao članovi inicijativnog odbora za osnivanje navedeni su: F. Krže (čelna osoba *Istarske vinarske zadruge* u Puli), Ivan Gornik, A. Pirc, I. Leskovec, I. Rant, A. Filipčić i M. Pogačnik. Nažalost, nije bilo moguće pronaći imena ovdje navedenih osoba, a neki od njih se ponovno susreću u društvima u Puli koja su bila osnovana nekoliko godina kasnije. Ne zna se koliki je bio ukupan broj članova. Može se vjerovati da je *Društvo* barem u jednom trenutku imalo više od 40 članova jer je to navedeno u jednoj od odredbi potvrđenih Pravila. Pravila su *Društva* bila pomno razrađena, obuhvaćala su sve aspekte mogućeg djelovanja s predviđenim situacijama i preciznim dužnostima članstva.

Cilj je *Društva* bio određen ovako: „...brinuti za uzdizanje društvenog obrazovanja i gospodarskog stanja članova te za primjerene zabave; podupirati po mogućnostima siromašne ili unesrećene članove i to do najvišeg iznosa od 30 kruna mjesečno; priskrbljivati besplatno službe“.⁸²

Upravni je odbor imao 10 odbornika i 3 namjesnika, koji su bili izabrani na mandat od godine dana. Pravilima je bilo određeno da se u slučaju raspuštanja *Društva* sva imovina preda predsjedniku *Društva*, koji je potom mora dati u dobrotvorne svrhe. Odbor su sačinjavali: A. Pirc – predsjednik, Ivan Gornik, P. Selina, J. Ojsteršek, A. Meznarčić, I. Rant, A. Gantar, I. Mulc, A. Bratož, i I. Leskovac. Namjesnici su bili: A. Valič, J. Malnič i G. Paval.⁸³

Kao i u prethodnom slučaju i o ovom je društvu obavijest izašla u *Našoj slozi* o osnivanju *Društva*, u kojem su se okupili mlađi Slovenci, uglavnom iz Kranjske. Prva skupština *Društva* održana je 8. svibnja 1904. godine u prostorima hotela *Stadt Pola*.⁸⁴ Na osnivačkoj skupštini bile su i neke istaknutije osobe iz istarske povijesti: L. Križ, Matko Laginja i Ivan Zuccon, koji su ujedno i održali govore u povodu osnivanja *Društva*. Tako je Matko Laginja istaknuo da su se i ovdje prisutni Slovenci mogli prikloniti i uključiti u djelovanje već postojećih društava u Puli. Upravo to ukazuje na to da su i Slovenci u Puli osnovali društvo u vrijeme kada je osnivanje društava bilo jednostavno i često. Jednostavno osnivanje različitih udruženja sa sobom je nosilo još jedan problem, a to je kvaliteta rada tih društava. Naime, većina je društava djelovala kratko i često nisu uspjela doseći značajnije rezultate.

O tom su društvu pisali i u slovenskom tisku. Tako je bilo napomenuto da je: „...cilj društva briga za podizanje razine duhovne izobrazbe i gospodarskog stanja članova, podupiranje siromašnih članova i besplatno

81 Domovina, 29. 4. 1904.: Slovensko društvo v Pulju, 4.

82 AST, I. R: Lugotenenza del litorale Società 1814–1918, b. 15, *Pravila društva „Slovensko društvo“ v Puli*, 4.

83 Naša sloga, 11. 5. 1904.: Slovensko društvo u Pulju, 5.

84 Slovenski narod, 28. 4. 1904.: Slovensko društvo v Pulju, 3.

pronalaženje zaposlenja, te se nadati da će Slovenci koji žive u Puli pristupiti društvu u velikom broju.⁸⁵

Više detaljnijih podataka o djelovanju *Društva* nije bilo moguće pronaći iako im je namjera bila sve objave i pozive namijenjene članovima *Društva* oglašavati u časopisima.⁸⁶ Janez Kramar navodi da je *Društvo* djelovalo dvije godine. Tadašnji je predsjednik 1906. godine naveo da *Društvo* više ne može postojati. Koji su bili razlozi prestanka aktivnosti *Društva*, nije jasno (Kramar 1991, 353–354). *Društvo* je djelovalo vrlo kratko i moguće je dvojiti o kvaliteti njegova rada te o tome jesu li članovi *Društva* uopće djelovali organizirano, jesu li postojale sekcije ili neke druge aktivnosti. Iz slovenskog tiska vidljivo je da su 29. svibnja 1904. godine u Puli priredili zabavu s tombulom.⁸⁷

No to nije bilo jedino društvo koje je djelovalo tako kratko. Već dvije godine kasnije osnovana je *Slovenska narodna čitaonica*. Osnovana je 1908. godine, i to je ujedno i jedini podatak o djelovanju te institucije za Slovence u Puli (Kramar 1991, 380).

Djelovanje novog društva pod imenom *Skup Slovenaca* u Puli zabilježeno je 1911. godine. Za razliku od drugih ovdje spominjanih društava za razdoblje do početka Prvoga svjetskog rata, aktivnosti ovog društva moguće je djelomično saznati iz tekstova u tadašnjim dnevnim novinama. I dok su za druga društva pronađena pravila, za ovo društvo ih nije bilo. *Društvo* je bilo vrlo aktivno od samog početka nastanka, te nam se stoga nameće zaključak da su se članovi neformalno sastajali i prije 1911. godine, kao što se čini da je to bilo i s društvima u Opatiji i u Rijeci.

U prilog toj tvrdnji govori i činjenica da je prva obavijest o tom društvu bila ona o organiziranju zabave. Je li moguće da su u *Društvu* djelovali pojedinci koji su bili aktivni u prijašnjem društvima, odnosno da je ovo društvo svoje početke imalo u nekom ranijem društvu, npr. u *Slovenskoj narodnoj čitaonici* iz 1908. godine, a da se *Društvo* tek 1911. godine uspjelo organizirati do te faze da može organizirati zabavu ili neku drugu aktivnost?

U siječnju 1911. godine članovi su *Skupa Slovenaca* u Puli organizirali zabavu, a slična aktivnost je organizirana i u idućim mjesecima 1911. godine i u 1912. godini.⁸⁸

Čini se da je u *Društvu* djelovao muški pjevački zbor. Prikupljena sredstva bila su namijenjena *Družbi sv. Ćirila i Metoda* za Istru i u Ljubljani,

85 „...namen društva skrb za povzdigo duševne izobrazbe in gospodarskega stanja članov, podpiranje siromašnih članov in brezplačni preskrbljevanje služb, upati je, da bodo Slovenci živeli v Pulju mnogoštevilno pristopili k društvu“ (Domovina, 29. 4. 1904.: Slovensko društvo v Pulju, 194).

86 AST, I. R: *Lugotenza del litorale Società* 1814–1918, b. 15, *Pravila društva „Slovensko društvo“ v Pulju*, 4.

87 „Prva poskušnja je bila precej povoljna. S časom utegne biti lepše in sijajnejše, ako bodo Slovenci drug drugega složno podpirali. V Pulju je tako društvo pomembno, da se rojaki spoznavajo in družijo pri pošteni zabavi“ (Slovenec, 4. 6. 1904.: Slovensko društvo v Pulju, 3).

88 Naša sloga, 19. 1. 1911.: Zabava s plesom, 1.

odnosno vjerojatno se mislilo na *Družbu sv. Ćirila i Metoda v Ljubljani*. Predano je 80 kruna i to je bila polovica sakupljenih financija.⁸⁹

U ožujku su iste godine organizirali još jednu zabavu, i to u dvorani *Narodnog doma* u Puli. Zabava je nosila naslov *Veselica v Postojnski jami*. Novac se ovaj put prikupljao za *Svesokolski slet* u Zagrebu.⁹⁰ Dvoranu su uređili s dekoracijama poznatoga slovenskog glazbenika Hrabroslava Vogriča,⁹¹ a prema navodima u novinama u dvorani su se osjećali kao da se nalaze u jami.⁹² Iduće je događanje bilo zabilježeno u listopadu 1912. godine kada su organizirali zabavu. Prikupljeni novac, 88,94 krune, dali su slovenskoj *Družbi*.⁹³ Baš zbog toga je autor novinskog teksta dao svoj komentar na činjenicu da su novac poslali *Družbi sv. Ćirila in Metoda v Ljubljani*, a ne *Družbi sv. Ćirila i Metoda* za Istru. Naime, napisao je da je istarska *Družba* osnovala već 3 slovenske škole, koje i financira, te da bi bilo lijepo podržati i istarsku *Družbu*. Autor je optužbu djelomično i ublažio te je nadodao da to organizatori zabave vjerojatno nisu znali, ali da će vjerojatno drugi put poduprijeti istarsku *Družbu*.

Podataka o djelovanju tog društva više nije bilo, tako da postoji mogućnost da je *Društvo* prestalo djelovati, odnosno da je promijenilo ime i da se pojavilo pod novim imenom. Kao i kod prijašnjih društava arhivska građa nije sačuvana, ne znaju se imena članova te mjesta sastajališta te se ne zna jesu li imali svoje prostore ili su se, poput članova drugih društava, sastajali u dostupnim ugostiteljskim objektima.

Možda je *Društvo* ili su barem neki od članova društva sa svojim djelovanjem nastavili u udruženju koje se pojavilo 1913. godine pod imenom *Slovensko pevsko – zabavno in podporno društvo v Puli* (Kržišnik-Bukić 1995, 140). To je društvo, za razliku od prijašnjeg društva iz 1911. godine, imalo svoja prihvaćena pravila i ona su bila slična pravilima drugih društava onoga vremena. Sjedište je *Društva* bilo u Puli, a službeni je jezik bio slovenski. Navedeno je bilo da će aktivnosti *Društva* sadržavati pjevanje,

89 Naša sloga, 26. 1. 1911.: Skup Slovenaca, 2.

90 Naša sloga, 9. 3. 1911.: Zabava s plesom, 2.

91 Hrabroslav Vogrič (Materija, 1873. – Tolmin, 1932.). Mladost je proveo u različitim krajevima Primorske (Lokva, Sežana, Tržič pri Trstu, Kanal i Tolmin). Nakon osnovne škole ga je tadašnji tolminski župnik, kada je vidio da ima smisla za glazbu, preporučio učitelju D. Fajglju, koji je tada službovao u obližnjem mjestu Volče. Kasnije se nastavio školovati na *Orguljaškoj školi* u Ljubljani, a istovremeno je izučio i za knjigovežu. Nakon povratka u Tolmin nastavio je sa službom orguljaša i aktivno je sudjelovao na prosvjetnom planu. Vodio je pjevački zbor i tamburaški orkestar sve do 1897. godine, kada je otišao u Goricu, gdje je podučavao klavir, vodio tamburaški zbor i sokolski pjevački zbor. Godine 1900. bio je prvi urednik tamburaškog časopisa u Sloveniji *Slavljanska lira*. Odlazi u Trst, a 1908. godine seli u Pulu, gdje je bio kapelnik *Glazbenog društva*. Bio je i zborovođa *Pjevačkog i glazbenog društva Narodnog doma u Puli* 1910. godine. Iz Pule odlazi u Zemun, a na kraju odlazi u Maribor. U Tolmin se vratio 1913. godine, gdje je ostao do svoje smrti (Jelerčić 1980, 60–161; Tomažič 1996).

92 Naša sloga, 16. 3. 1911.: Zabava s plesom, 5.

93 Naša sloga, 11. 10. 1912.: Zabava s plesom, 5.

glumu, organiziranje izleta, osnivanje knjižnice, organiziranje predavanja te međusobnu pomoć sa savjetima na gospodarskom, trgovačkom, pravnom ili drugom području. *Društvo* je bilo nepolitičko. Određeno je bilo i to da ukoliko se *Društvo* raspadne, sva će imovina pripasti *Družbi sv. Ćirila i Metoda*, i to pola istarskoj, a pola ljubljanskoj. Potpisnici tih pravila bili su: Anton Blaznik, J. Kodelj, Fran Hudeček, Josip Košak, Ivan Gornik.⁹⁴ Među ovdje navedenim članovima već se susrelo ime Ivana Gornika, koji je bio jedan od inicijatora osnivanja slovenskog društva u Puli 1904. godine. Za predsjednika Društva na prvoj je skupštini 13. srpnja 1913. godine u prostorijama *Kreditnog i ekskomptnog društva*⁹⁵ bio izabran Berno Bekar.⁹⁶ Kako je bilo zabilježeno: „G. Bekar ima na nacionalnom planu u Puli velike zasluge...“.⁹⁷

Važno je napomenuti da je u društvenim pravilima, koja su sadržavala opće odrednice kao npr. ime, mjesto, ciljeve i sl., točno definirana i mogućnost potpore. Tako je potpora mogla biti dvojaka: a) moralna – u brojnim nevoljama i potrebama koje se događaju u čovjekovu životu svakom je članu dana mogućnost da u društvu potraži savjet, pomoć, preporuku i drugo, a mogla je biti i b) životna materijalna osnova (životni standard) – dakle postojala je mogućnost da potrebitim članovima, koji su pretrpjeli nesreću, bolest, smrt i drugo društvo pomogne i u novčanom smislu. Osim određivanja potpore definirano je i tko je može dobiti. Tako je moralnu potporu mogao dobiti svaki član, a financijsku onaj koji je bio barem godinu dana aktivan član.⁹⁸ Upravo je taj članak, 16, u pravilima ovog društva dosta znakovit jer ukazuje na svjesnost osnivača društva o potrebitima i o problemima s kojima su se susretali potencijalni članovi *Društva*, ali ukazuje i na cjelokupnu situaciju onoga vremena. *Društvo* je imalo i kulturno-zabavnu ulogu, pa je tako svoj javni rad započelo zabavom. Da će se u javnosti pojaviti tek najesen, bilo je

94 AST, I. R. Lugotenza del litorale Presidiali b. 376, *Pravila „Slovenskega pevsko-zabavnega in podpornega društva u Puli“*, 1.

95 Edinost, 16. 7. 1913.: Slovensko pevsko-zabavno in podporno društvo v Puli, 4.

96 Berno Bekar bio je učitelj u Lanišću, 1890. godine bio je prvi učitelj u novootvorenoj školi u Buzetu (Jakovljević 1989, 21–27), a od 1913. godine nalazi se u Puli, gdje je bio carski i kraljevski nadučitelj u državnoj gimnaziji u Puli. No osim tog podatka vidljivo je i da je bio jedan od „mohorjana“, odnosno da je primao Koledar sv. Mohorja. Osim njega Andrej Vovko u radu „Med južnimi sosedi“ navodi i cijeli niz drugih pojedinaca koji su bili „mohorjani“, a možda su bili i članovi nekih od ovdje spomenutih slovenskih društava u Puli. Tako navodi: pulski službenici: Val. Cvek, Fr. Grošelj, And. Kavs; djelatnici u mornarici Henrik Komavec, Viktor Kristan, Joža Mubej, Martin Princ; sudski savjetnik Lojze Rant, mornarički nadkomesar Ivo Selan, Fr. Turšič, Viktor Vašič; šumar Krsto Stopar; učitelji: Berno Bekar, Teodor Campa, Mijo Sijanec, Marija Majar i Melanija Sittig; djelatnici u Arsenalu: Srečko Cotič, Mat. Fajdiga, Ivan Špik, Jurij Bole, Anton Čopič, Ant. i Fr. Gerl, Josip Jelovšek, Mihael Košir, Alojzij Pezdnič, Fr. Smrekar ter Ivan Štravs; poštanski službenici: Miha Bekar, Joža Božja, Ivan Petrič, Ivan Rak te Viktor Zalaznik. Na popisu su još ravnatelj vinske zadruge Lacko Križ, tiskar Josip Krmpotič, hoteljer Fil. Pečenko, trgovac Andr. Turek i Alojzij Znidaršič i dr. (Vovko 2012, 134).

97 „G. Bekar ima na narodnem polju v Puli velike zasluge...“ (Edinost, 18. 7. 1913.: Slovensko društvo v Puli, 4).

98 AST, I. R. Lugotenza società b.13, „Slovensko pevsko-zabavno in podporno društvo“, 5.

dogovoreno na prvom općem sastanku, iako je već tada bilo napisano „Jak pjevački zbor i glazba bili su dobro uvježbani“.⁹⁹ Prvu i jedinu zabavu za koju se zna članovi su Društva organizirali 5. listopada 1913. godine u dvorani *Narodnog doma* u Puli. Nakon koncerta bio je priređen ples.¹⁰⁰

Slovensko društvo v Puli. Iz Pule dne 14. 7.: „Slovensko pevsko-zabavno in podporno društvo v Puli“ je terej ustanovljeno. Včeraj popoldne se je vršil prvi občai zbor v prostorih Kreditnega in eskomptnega društva. Prostori so bili polni zborovalcev. Predsednikom je bil enoglasno izvoljen gospod Berno Bekar, ki je — da-si nerad radi preobilega posla — vendar prevzel to častno mesto. G. Bekar ima na narodnem polju v Puli velike zasluge. Določeno je, da društvo nastopi javno v drugi polovici meseca septembra. Močan pevski zbor in glazba sta že dobro izvežbana. Le pridno naprej!

Edinost, 18. 7. 1913.: Slovensko društvo v Puli, 4.

Prvi je svjetski rat djelovao i na različita udruženja, te se njihova aktivnost sigurno smanjila. Sve ako su društva u to vrijeme i djelovala, to nije bilo moguće saznati iz ondašnjih istarskih novina. *Naša sloga* je prestala izlaziti, a zamijenio ju je *Hrvatski list*, u kojem nisu pronađeni podaci o djelovanju slovenskih ili neki drugih društava. U prilog ideji da su se i dalje sastajali u nekom obliku govori i činjenica da se u *Učiteljskom tovarišu* 1916. godine spominje *Slovensko-hrvatska veselica* u Puli u povodu proslave 50-godišnje bitke pri Visu. Čini se da je to bila mornaričko-vojnička zabava na kojoj su se pjevale hrvatske i slovenske pjesme, čime je autor članka zaključio da su pokazali da je Pula oduvijek bila slavenska.¹⁰¹

Prije Prvoga svjetskog rata doseljenici iz slovenskih krajeva uspjeli su utjeloviti tradiciju slovenskih društava i čitaonica u Puli. To je bilo moguće

99 „Močan pevski zbor in glazba sta že dobro izvežbana.“ (Edinost, 18. 7. 1913.: Slovensko društvo v Puli, 4).

100 *Naša sloga*, 9. 10. 1913.: Koncert slov. pjevač. društva u Puli, 2.

101 *Učiteljski tovariš*, 11. 8. 1915.: Slovensko-hrvatska veselica v Pulju. *Istarske vesti*, 6. To nije bilo jedino slovensko-hrvatsko sudjelovanje. Naime, iako su slovenska društva u Puli postojala, vidi se da su surađivali s drugim društvima koja su bila organizirana u Puli. Tako su 1911. godine radnici u Puli organizirali češko-slovensku zabavu (*Naša sloga*, 3. 8. 1911.: Zabava Češko-kovinskih radina u Puli, 3.). U *Našoj slogi* je moguće pročitati različite članke o sudjelovanju slovenskih društava i mladih (*Naša sloga*, 4. 2. 1911.: Veliki ples, 2).

zbog relativno velika broja doseljenika koji su došli u Pulu, što je utjecalo na postojanje čvrste jezgre aktivnih pojedinaca koji su se istinski založili za rad društava u funkciji očuvanja nacionalnog identiteta. Iako su ta društva djelovala kratko vrijeme, vidi se da su nastavljala rad jedno na drugo. Društva su očuvala slovenstvo i osjećaj pripadnosti slovenskom narodu. U to vrijeme u Istri nije bilo važno je li netko Slovenac ili Hrvat, već je bilo potrebno očuvati taj slavenski duh, a to je bilo najvažnije i nakon Prvoga svjetskog rata, koji je na prostor Istre donio promjene. S tim se promjenama prekinula tradicija postojanja društava i čitaonice kako u Puli tako i u cijeloj Istri. Zabranjena su bila sva kulturna i umjetnička slavenska društva te obrazovna i druga društva. Neka su od njih počela djelovati u ilegali ili su se raspala. Svoj kulturni procvat Istra je ponovo doživjela nakon Drugoga svjetskog rata.

Slovenska društva u Rijeci – Sušak

Rijeka je, bila industrijsko središte koje je stoljećima privlačilo doseljenike iz daljih i bližih slovenskih krajeva, i to u početku kroz individualne dolaske, da bi se u 20. stoljeću to doseljavanje omasovilo. Uz uobičajene poteškoće u doseljavanju i životu doseljenika probleme su stvarala različita političko-povijesna događanja. Prema podacima iz popisa stanovništva, u Rijeci je 1900. godine bilo 3.087 Slovenaca (Gelo 1998, 2663).

Prvo društvo koje je zabilježeno na prostoru današnje Rijeke bilo je društvo pod imenom *Slovensko društvo na Reki* 1909. godine. O osnivanju slovenskog društva u Rijeci, saznaje se iz *Novog lista* i iz lista *Edinost*, gdje su bile objavljene najave o planiranom osnivanju slovenskoga društva na Sušaku,¹⁰² a prijave zainteresiranih prihvaćao je pravnik Ciril Hrast.¹⁰³ Prvi je sastanak, na kojem je bio izabran i budući odbor *Društva*, održan u hotelu *Continental* u prosincu 1909. Dogovoreno je da će se odbor sastajati svaku subotu, i to u prostorijama spomenutog hotela. Obavijest o osnivanju slovenskoga društva izašla je i u slovenskim tiskovinama,¹⁰⁴ koje su svakako pozdravljale tu inicijativu: „...te je bilo udruženje Slovenaca u Rijeci već skoro neophodno... Neorganizirani smo, bez ikakvog smo utjecaja i tako se polako pojedinac gubi u moru tuđinstva.“¹⁰⁵

102 Riečki novi list, 27. 11. 1909.: Reške Slovence, 1.; Edinost, 26. 11. 1909.: Reške Slovence, 2.

103 O Cirilu Hrastu (1888.–1916.) nije bilo mnogo informacija. Rođen je u Tolminu, kao sin učitelja Ivana Hrasta. Na Sušaku je djelovao kao pravnik. Može se tvrditi da je bio član *Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani*. (Slovenski narod, 9. 3. 1910.: Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 4.). Umro je na tirolskom bojištu u prosincu 1916. godine (Učiteljski tovariš, 14. 1. 1916.: Padel je, 5).

104 Slovenski narod, 7. 12. 1909.: Organizacija Slovencev na Reki, 3.; Gorenjec, 11. 12. 1909.: Z Reke, 3.; Slovenec, 11. 12. 1909.: Snuje se slovensko društvo na Reki, 6.

105 „...in je bila organizacija Slovencev na Reki že skrajno potrebna in nujna... Neorganizirani smo tudi brez vsakega vpliva in tako se polagoma izgublja posamičnik v morju tujstva.“ (Edinost, 8. 12. 1909.: Slovenci na Reki, 2).

p Razpust »Slovenskega društva« na Reki. Razdružiti se je moralo »Slovensko društvo« na Reki in zapreti svoje prostore, ker vlada naknadno ni potrdila društvenih pravil, navajajoč kot vzrok, da društvo ni imelo svojega ustanovnega občnega zbora v Reki, temveč na Sušaku. Upravno sodišče je zavrnilo tozadevno pritožbo društvenega vodstva.

Slovenec, 26. 7. 1912.: Razpust Slovenskega društva na Reki, 4.

Kao prvu društvenu aktivnost odbor je na kraju godine u hotelu *Klo-tilda*, na Pećinama, pripremio zabavu, na koju su bili pozvani svi riječki Slovenci s ciljem „...da se još bolje upoznamo te da naše veze postanu još srdačnije“,¹⁰⁶ iako tada *Društvo* još nije bilo formalno osnovano. Naime, zadnja dva sastanka koja su bila vezana za pripreme za osnivanje *Društva* održana su 13. i 15. siječnja 1910. godine u prostorijama hotela *Continental*.¹⁰⁷ Osnivačka skupština bila je 20. veljače 1910. godine¹⁰⁸ i za prvog je predsjednika *Društva* na konstitutivnoj skupštini bio izabran¹⁰⁹ Dušan Vilhar.¹¹⁰

Članovi su *Društva* organizirali izlete, a pokušali su privući i što veći broj članova osnivajući različite sekcije. Cilj vodstva *Društva* bio je da se u rad uključe i oni Slovenci koji su živjeli na širem području današnjeg grada Rijeke (Zamet, Kantrida i sl.).¹¹¹

106 „...da se še bolje spoznamo in da postanejo naše vezi še ožje in prisrčnejše“ (Riečki novi list, 23. 12. 1909.: Slovensko društvo, 2).

107 Slovenski narod, 5. 1. 1910.: Reka, 3.; Slovenski narod, 11. 1. 1910.: Slovensko društvo na Reki, 4.; Slovenski narod, 13. 1. 1910.: Slovensko društvo na Reki, 3.; Slovenski narod, 15. 1. 1910.: Slovensko društvo na Reki, 4.

108 Narodni dnevnik, 12. 2. 1910.: Slovensko društvo, 3.; Slovenski narod, 11. 2. 1910.: Slovensko društvo, 3.

109 Dnevni red skupštine je bio: „1. Nagovor predsjednika pripravljalnoga odbora, 2. Tajnikovo poročilo o delovanju pripravljanega odbora, 3. Volitev predsednika, odbornikov, dveh namestnikov in dveh preglednikov“ (Riečki novi list, 9. 4. 1910.: Slovensko bralno in izobraževalno društvo, 2.; Riečki novi list, 13. 3. 1910.: Slovensko društvo, 2).

110 Dušan Vilhar (Rijeka, 1867.– Rijeka, 1922.) sin je Ščitomira Vilhara, koji je krajem 19. stoljeća došao u Sušak kao trgovac drvom. Tamo je ujedno 1890. godine osnovao firmu *Dušan Vilhar*, a skladište je imao na Delti. Bio je među prvim dioničarima koji su osnovali *Banku i štedionu za Primorje* 1896. godine. Iduće je godine postao redoviti član *Narodne čitaonice riječke* (Spomenknjiga, 1901, 92 i 113). Bio je rodoljub i jedan od bližih prijatelja i suradnika F. Supila. Zajedno s njim je pripadao neformalnom društvu intelektualaca Rijeke i Sušaka, koje se nazivalo *Akademija* (Lukežić 2011, 5). Bio je član i *Trgovačko obrtničkog doma*, u kojem je neko vrijeme imao i funkciju odbornika (Riečki novi list, 10. 4. 1907.: Iz trgovačkog obrtničkog doma, 2). Nakon njegove je smrti osnovano novo dioničarsko društvo *Vilhar d. d. Sušak*, koje je upravljalo industrijom i izvozom drva. Društvo je djelovalo od 1928. do 1945. godine.

111 Riečki novi list, 13. 1. 1910.: Slovensko društvo, 2.

z „Slovensko društvo“ na Reki, katerega pravila so že potrjena, se ustanovi 20. t. m.

Narodni dnevnik, 12. 2. 1910.: Slovensko društvo, 3.

Za razliku od drugih onodobnih društava ovo je društvo imalo vlastite prostore, iako oni nisu bili dovoljno veliki za sve aktivnosti. Zato su se i okupljali u hotelima, gostionicama ili su posuđivali dvoranu *Trgovačko-obrtničkog doma*,¹¹² gdje su ujedno i organizirali skupštinu za 1910. godinu. U ožujku 1911. godine organizirali su godišnju skupštinu,¹¹³ na kojoj je kao predsjednik ponovo bio potvrđen Dušan Vilhar, a potpredsjednik je bio Josip Bole.

Društvo je organiziralo izlet, i to na Zamet, gdje su imali zabavu u dvorištu gostionice Slovenca Finderlea. To je bila, izgleda, omiljena gostionica zametskih Slovenaca onoga vremena, baš kao što su opatijski Slovenci imali gostionicu Mihe Runtiča, a u kasnijem razdoblju se takve veze vide i kod društava u Splitu, Zagrebu i drugdje.

Taj su izlet organizirali jer su željeli da se članovi društva bolje upoznaju u opuštenoj atmosferi,¹¹⁴ a čini se da je izlet bio vrlo uspješan. Naime, jedan je od izletnika zabilježio da se izletu odazvalo više od 150 Slovenaca i da su ih na Zametu dočekala hrvatska društva: *Tamburaško i pjevačko društvo „Sloga“* i „*Sokol*“. To nije bio jedini izlet. *Društvo* je organiziralo zajednički odlazak u Ljubljanu na proslavu blagdana Sv. Ćirila i Metoda¹¹⁵ te ponovni izlet na Zamet, gdje su nazočili proslavi 10. obljetnice „...bratskog društva „Sloga“ u Zametu.“¹¹⁶

Osim organizacije izleta *Društvo* je bilo usmjereno i na osnivanje dviju kulturno-umjetničkih sekcija: pjevačkog zbora i dramske sekcije.¹¹⁷ Tijekom godina vodstvo je *Društva* te sekcije pokušalo omasoviti, a osnovane su i druge sekcije. Godine 1911. organizirani su potporni odsjek i čitalački odsjek.¹¹⁸

Važno je spomenuti da je cilj potpornog odsjeka bila pomoć obiteljima u slučaju bolesti ili smrti nekog člana obitelji.¹¹⁹ *Društvo* je u taj odsjek

112 Riečki novi list, 27. 8. 1910.: Slovensko bralno in izobraževalno društvo, 2.

113 Riečki novi list, 31. 12. 1910.: Slovensko društvo, 2.

114 Riečki novi list, 10. 6. 1910.: Slovensko društvo priredi v nedjelji, 2.

115 Riečki novi list, 19. 6. 1910.: Izlet Slovenskoga društva u Zamet, 2.

116 Riečki novi list, 24. 9. 1910.: Slovensko bralno in izobraževalno društvo na Reki, 2.

117 Riečki novi list, 22. 10. 1910.: Slovensko društvo, 2; Riečki novi list, 17. 12. 1911.: Slovensko društvo, 2.

118 Riečki novi list, 19. 3. 1911.: Slovensko društvo, 2.

119 Riečki novi list, 12. 3. 1911.: Slovensko društvo, 2.

pokušalo uključiti što više riječkih/sušačkih Slovenaca.¹²⁰ Upravo formiranje jednoga takvog odsjeka ukazuje na to da je *Društvo* željelo osigurati barem nekakvu moralnu i financijsku pomoć svojim članovima u nevolji. Osim toga *Društvo* je svojim članovima omogućavalo pohađanje tečajeva za koje su smatrali da će im pomoći kako u privatnom tako i u poslovnom životu.¹²¹ Ti su tečajevi također jedan pokazatelj da su u *Društvu* imali i želju da na neki način pomognu svojim članovima i u smislu podizanja same kvalitete života.¹²²

S posebnom su pozornošću bile priređivane različite društvene zabave. Od prve godine slovensko je društvo organiziralo zajedničku proslavu Silvestrova. Tako je to učinilo i 1910. godine, kada je osim plesa bio prikazan i igrokaz *Županova Micka i Eno uro doktor*.¹²³ Financijska dobit bila je namijenjena osnivanju društvene knjižnice jer je navedeno da je to „...prvi uvjet narodne obrazovanosti.“¹²⁴ Tako je *Društvo* u svibnju, ponovo na Zametu, organiziralo nastup sekcija i potom zabavu. Dvoranu za nastup prepustilo im je *Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo „Sloga“* iz Zameta. Dramska je sekcija izvela igru *Brat Sokol te Eno uro doktor*. Nakon toga je pjevački zbor¹²⁵ *Slovenskog društva* otpjevao više pjesama.¹²⁶ Nakon nastupa nastavila se veselica u dvorištu zametskog Slovenca J. Finderlea. Polovica sakupljenih financijskih sredstava ustupljena je *Družbi sv. Ćirila i Metoda* za Istru.¹²⁷

U godini 1912. djelatnosti su bile uglavnom vezane uz preživljavanje *Slovenskog društva*, a manje uz zabave i izlete. Prvo je došlo do promjene predsjednika,¹²⁸ i to je bio J. Bole.¹²⁹ Do pravih je problema došlo sredinom 1912. godine, kada je u novinama bilo objavljeno da se *Društvo* mora zatvoriti jer Vlada nije potvrdila pravila. Upravo nam to i otkriva razlog iz kojeg pravila *Društva* nije bilo moguće pronaći u nekom od državnih arhiva: pravila naime nisu nikada ni bila odobrena.¹³⁰ Ovdje se čini da je došlo do

120 Riečki novi list, 2. 4. 1911.: Slovensko društvo, 2.

121 Imali su trgovački kurs i tečaj stranih jezika (Riečki novi list, 8. 1. 1911.: Slovensko društvo, 2).

122 Spominje se i izlet u Postojnu, ali zbog malog broja podataka moguće ga je samo usputno spomenuti (Riečki novi list, 9. 8. 1911.: Slovensko bralno in izobraževalno društvo na Rieci, 2).

123 Riečki novi list, 22. 10. 1910.: Slovensko društvo, 2.

124 Riečki novi list, 31. 12. 1910.: Slovensko društvo, 2.

125 Gostima je posebno bila lijepa pjesma Fajačića *Planinarica*, koju su izvele Vera Kuzlarić i Milka Sorta. Kao dobri glumci bili su istaknuti Marko Chladek i Miha Likar.

126 Riečki novi list, 25. 5. 1911.: Slovensko društvo, 2.

127 To nije bila jedina takva manifestacija za pomoć *Društvu sv. Ćirila in Metoda* za Istru. *Slovensko društvo na Reki* surađivalo je i s ostalim riječkim kulturnim i umjetničkim društvima (*Hrvatski Sokol, Srbsko crkveno pjevačko društvo, Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo „Sloga“, Ljudevit Gaj, Klub Mladost te Hrvatska Čitaonica i Primorski Hrvat s Trsata*), a i organizirali su zabavu upravo u korist *Družbe* (Riečki novi list, 28. 6. 1911.: Slovensko društvo, 2). Upravo takva povezanost slovenskog društva i drugih kulturno-umjetničkih društava Rijeke pokazuje da je postojala jako dobra suradnja.

128 Riečki novi list, 2. 1. 1912.: Slovensko društvo na Rijeci, 2.

129 Riečki novi list, 15. 2. 1912.: Veselica Slovenskog društva v soboto, 1.

130 Riečki novi list, 25. 7. 1912.: Razpust Slovenskog društva na Rijeci, 2.

problema ovlasti. Obavijest o prestanku rada toga slovenskog društva donio je i list *Slovenec*, gdje je bilo zabilježeno sljedeće:

Razdružiti se je moralo „Slovensko društvo“ u Rijeci i zatvoriti svoje prostore jer vlada naknadno nije potvrdila društvena pravila, a kao uzrok je navela da društvo nije imalo svoj osnivački sveopći skup u Rijeci već na Sušaku. Upravni sud je odbio u tom pogledu pritužbu društvenog vodstva.¹³¹

O tome su izvještavale i druge slovenske novine.¹³²

No članstvo slovenskog društva nije htjelo samo tako odustati od svojeg udruženja, te je odlučilo osnovati novo društvo pod imenom *Slovensko društvo „Reka“*.¹³³ Na sjednici u listopadu 1912. godine članovi su prvo raspustili društvo osnovano 1909. godine, a potom su na istoj sjednici izabrali odbor koji je bio zadužen za pripremu novih pravila i ostale dokumentacije potrebne da bi mogli i formalno osnovati društvo.¹³⁴ Konstitutivna sjednica bila je sazvana već krajem listopada 1912. godine, a održali su je u dvorani *Trgovačko-obrtničkog doma*.¹³⁵

Iz dežele nasilstev. (Razpust slovenskega društva na Reki). Ogrske oblasti so razpustile „Slovensko društvo“ na Reki. V tem društvu so bili organizirani vsi Slovenci iz Reke in okolice. Razpust so oblasti utemeljevale prav po mažarski, češ, ustanovno zborovanje se ni vršilo v Reki, ampak v bližnjem Sušaku. Društvu so tudi odrekli pravico priziva do upravnega sodišča!

59

Straža, 26. 7. 1912.: Iz dežele nasilstev, 2.

Osim budućih članova društva koje se trebalo osnovati prisustvovali su i članovi slovenskoga društva iz Opatije, a na čelu je bio Ante Vahtar. Upravo nam ovo dokazuje da su slovenska društva, barem na relaciji Opatija–Rijeka, međusobno komunicirala, a djeluje i da su si bila podrška u težim situacijama.

131 „Razdružiti se je moralo „Slovensko društvo“ na Reki in zapreti svoje prostore, ker vlada naknadno ni potrdila društvenih pravil, navajajoč kot vzrok, da društvo ni imelo svojega ustanovnega občnega zbora v Reki, temveč na Sušaku. Upravno sodišče je zavrnilo tozadevno pritožbo društvenega vodstva.“ (*Slovenec*, 26. 7. 1912.: Razpust Slovenskega društva na Reki, 4).

132 *Dan*, 26. 7. 1912.: Slovensko društvo na Reki - razpuščeno, 4.; *Slovenski narod*, 7. 8. 1912.: Reški Slovenci, pozor!, 2.

133 *Riečki novi list*, 8. 8. 1912.: Pripravljalni odbor Slovenskega društva v Reki, 1.

134 *Riečki novi list*, 19. 10. 1912.: Slovensko društvo v Reki, 2.

135 *Edinost*, 14. 10. 1912.: Slovensko društvo na Reki, 4.

Tako je Anton Vahtar savjetovao i velikodušno ponudio pravila slovenskog društva koje je djelovalo u Opatiji. Nakon rasprave od dva i pol sata dogovoreno je da će *Društvo* imati „...obrazovnu i podpornu svrhu.“¹³⁶ Odlučeno je da će skupština ponovo biti sazvana kada nova pravila budu potvrđena. Novi predsjednik *Društva* je postao Josip Obilčnik.

Iako novo društvo nije bilo formalno registrirano, to članovima nije smetalo da nastave s aktivnostima koje su im bile dostupne. U prvom redu to su bile društvene zabave, ali ujedno su pozivali i da budu aktivni pri drugim društvima. Tako su svoje članove zvali na zabavu *Srbskog crkvenog pjevačkog društva*¹³⁷ i na zabavu *Družbe sv. Ćirila i Metoda* na Zametu.¹³⁸ Pozivali su i sve riječke Slovence na izlet u Omišalj koji je priredilo „...naše bratsko društvo „Sloga“ v Reki.“¹³⁹ Pozivali su svoje članove i na proslavu otvorenja *Sokolskog doma* u Ilirskoj Bistrici.¹⁴⁰

U novinama je objavljena posebna zahvala Jagodniku,¹⁴¹ koji je bio član slovenskog društva u Rijeci i koji je, čini se, posebno pomagao pri organizaciji i dolasku posjetitelja vlakom na proslavu.¹⁴²

Članovi su *Društva* nastavili s organiziranjem zabava za svoje članove, i to uglavnom u hotelu *Continental*.¹⁴³ Zabave su organizirali i u povodu većih blagdana pa se tako može spomenuti zajednički riblji ručak za Pepelnicu u gostionici Josipa Čekade na Kantridi; organizirano druženje za Uskrs u „...u restoranskim prostorima rođakinje gospođe Resch“.¹⁴⁴ Godinu su, kao i prijašnje, zaključili proslavom Silvestrova. U 1912. godini, iako nisu bili formalno osnovani, svedjedno su uspjeli dobiti svoje nove prostore koji su im sigurno bili adekvatniji od prijašnjih. Bila je to „...nova zgrada Ploch, ulica Municipio prizemno.“¹⁴⁵

Kao i prijašnjih godina godišnja je skupština bila u ožujku 1913. godine i na njoj su bili izabrani odbornici, revizori i predsjednik *Društva*. Novi je predsjednik bio Josip Jurca, odbornici: Matej Avsec, Josip Obilčnik, Rado Osredkar, Ljudevit Bezek, Josip Krištof, Josip Budigam, Janko Primožič in

136 Riečki novi list, 22. 10. 1912.: Skupština riečkih Slovenaca, 2.

137 Riečki novi list, 26. 1. 1912.: Slovenci pozor!, 2.

138 Riečki novi list, 17. 5. 1912.: Slovensko naobr. društvo v Reki, 2.

139 Riečki novi list, 21. 6. 1912.: Slovensko naobr. društvo v Reki, 2.

140 Riečki novi list, 8. 6. 1912.: Slovensko naobr. društvo v Reki, 2.

141 Nažalost, nije bilo zapisano ime spominjanog Jagodnika. U tom je trenutku u Rijeci djelovalo više osoba koje su imale isto prezime i stoga nije moguće odrediti je li to Josip ili Franc, a čini se da su u slovenskom društvu bila aktivna oba.

142 Riečki novi list, 11. 7. 1912.: Iz Ilirske Bistrice, 2.

143 Riečki novi list, 9. 2. 1912.: Slovenskega društva družbinski večer, 2.; Riečki novi list, 15. 2. 1912.: Veselica Slovenskog društva v soboto, 1.; Riečki novi list, 3. 11. 1912.: Reški Slovenci in Slovenke, 2.

144 „...restavracijskih prostorih rožakinje gospe Resch“ (Riečki novi list, 5. 4. 1912.: Slovensko društvo, 1).

145 Riečki novi list, 28. 12. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo v Reki, 3.; Riečki novi list, 31. 12. 1912.: Slovenci Rieke i okolice!, 2.

Franc Črne, a namjesnici su bili: Antun Žgavec, Filip Tornić, Andrej Cvajner i Franc Jagodnik. Revizori su bili: Lavoslav Sorta¹⁴⁶ i Josip Jagodnik.¹⁴⁷

I u ovoj su godini u svojim novim prostorima organizirali zabave s plesom i pjesmom,¹⁴⁸ a bila su zabilježena i predavanja.¹⁴⁹ Tako je nastupila dramska sekcija i izvela komediju u tri čina pod imenom *Moč uniforme*, autora J. Štoke. Nastupio je i muški pjevački zbor, a nastup je završen s dvjema solo pjesmama.¹⁵⁰

Može se zaključiti da iako je 1912. godina bila turbulentna, članovi zbora i dramske sekcije svejedno su redovito vježbali,¹⁵¹ te su za taj trud dobili priznanje.¹⁵² U osvrtnu je na predstavu bilo zapisano: „Predstava je ispala vrlo dobro, mnogo bolje nego što se to moglo očekivati od diletanata, od kojih su neki prvi put nastupili na pozornici i publika nije štedila s izrazima odobravanja.“¹⁵³

U komediji su nastupili: Vera Kauzlarić, Anica Mušnak, Georgije Gaislinger, Cvajnar, Golob, Haraj, Jarc, Kotnik, Lončar, Ogrizek, Tornić, Vrhovnik i Žgarec. Nakon kulturno-umjetničkog dijela uslijedila je plesna zabava.

Društvo je i 1913. godine nastavilo s radom. Tako je organiziralo osnivačku skupštinu kako bi i formalno-pravno ponovo pokušalo urediti svoj status.¹⁵⁴ Članovi su organizirali već tradicionalni izlet na Zamet s proljetnom zabavom u vrtu FINDERLEOVE gostionice,¹⁵⁵ a dio je programa, kao i 1911. godine, bio izveden u dvorani društva *Sloga*.

146 Lavoslav Sorta (Sušak, 1891.– Zagreb, 1956.) rođen je na Sušaku. Bio je stručnjak za brodogradnju. U razdoblju od 1914. do 1917. godine radio je kao konstruktor u brodogradilištu *Danubis* u Rijeci. Od 1919. do 1953. godine radio je u *Višoj tehničkoj školi* u Zagrebu, gdje je i osnovao laboratorij za strojništvo i brodogradnju (Gligora 2006, 73–76).

147 Riečki novi list, 18. 3. 1913.: Godišnja glavna skupština „Slovenskog društva“ na Rijeci, 2.

148 Riečki novi list, 8. 3. 1912.: Slovensko izobraževalno in podp. društvo na Reki, 2.

149 Riečki novi list, 15. 3. 1913.: Slovensko izobraževalno in podp. društvo na Reki, 3.

150 Riečki novi list, 19. 4. 1913.: Slovensko izobraževalno in podp. društvo na Reki, 2.

151 Riečki novi list, 26. 1. 1913.: Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo v Reki, 2.; Riečki novi list, 21. 2. 1913.: Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo v Reki, 2.; Riečki novi list, 4. 3. 1913.: Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo v Reki, 2.; Riečki novi list, 23. 2. 1913.: Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo na Reki, 2.

152 Riečki novi list, 19. 1. 1913.: Slovensko društvo, Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo v Reki, 2.; Riečki novi list, 23. 1. 1913.: Slovensko društvo, Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo v Reki, 2.; Riečki novi list, 26. 1. 1913.: Slovensko društvo, Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo v Reki, 2.; Riečki novi list, 15. 2. 1913.: Slovensko društvo, Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo v Reki, 2.; Riečki novi list, 16. 2. 1913.: Slovensko društvo, Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo v Reki, 2.; Riečki novi list, 19. 2. 1913.: Slovensko društvo, Pripravljajni odbor Slovensko izobraževalno in podp. društvo v Reki, 2.

153 Riečki novi list, 22. 4. 1913.: Slovensko društvo na Reki, 2.

154 Riečki novi list, 7. 3. 1913.: Slovensko društvo Reka, 4.; Riečki novi list, 8. 3. 1913.: Slovensko društvo Reka, 4.

155 Riečki novi list, 27. 4. 1913.: Zabava „Slovenskog društva“ u Zametu, 2.; Riečki novi list, 3. 5. 1913.: Slovensko izobraževalno in podporno društvo na Reki, 4.

Iako je *Društvo* djelovalo na kulturno-prosvjetno-humanitarnom planu i ne čini se da je ono sa svojim zabavama i izletima bilo prijatna sredini u kojoj je bilo aktivno, ono je i ponovno moralo biti raspušteno. U lipnju 1913. godine ponovno je objavljeno da se „...po naredbi političkih oblasti moralo (se) gore pomenuto društvo jučer razići.“¹⁵⁶ Taj nam je članak ujedno i odgovor zbog čega je u 1913. godini bilo toliko sazivanih sastanaka o kojima nije bilo drugih podataka. Ni ovaj put vlasti u Pešti nisu potvrdile pravila novog društva.¹⁵⁷ O raspuštanju *Društva* ponovno su obavještavale i slovenske tiskovine, koje su izrazile žalost zbog problema s kojima se riječki Slovenci suočavaju.¹⁵⁸

Ne možemo sa sigurnošću govoriti o intenzitetu rješavanja problema tog društva kao ni o tome o čemu se raspravljalo na sjednicama. Stoga nam se otvara pitanje jesu li članovi *Društva* doista odustali od ideje o postojanju i funkcioniranju društva za riječke Slovence ili su se priklonili nekom drugom rješenju. Možda su se pridružili novoosnovanom društvu *Slovenskom klubu* „*Ščipalnik*“ ili su čak i sami članovi osnovali to društvo i odlučili funkcionirati na drugačiji način, više samozatajno i neformalno. U odgovoru na to pitanje vjerojatno bi pomogli popisi članova jednog i drugog društva, gdje bi se potom analizom i komparacijom vidjelo jesu li članovi bili isti ili ne. Ali popisi ne postoje, arhivsko građivo ne postoji, a rekonstrukcija djelovanja *Društva* moguća je samo prema novinskim člancima.

Ako pogledamo djelovanje slovenskih društava u Rijeci od 1909. pa do njihova kraja, 1913. godine, možemo reći da su u tom svom radu ostvarila određen kontinuitet. Iako je *Društvo* imalo prekid rada, on je bio samo formalan jer je većina članova, kao i sekcija, nastavila s redovitim radom. To društvo, poput drugih sličnih društava, nije imalo veze s politikom, rad se temeljio na kulturnim i obrazovnim sekcijama te potpornim akcijama. Neki su događaji postali i tradicionalni. Dobar je primjer za to proslava Nove godine ili proljetne zabave u prostorima *Pjevačkog i tamburaškog društva* „*Sloga*“ te zabave u vrtu gostioničara Finderlea. Članovi su *Društva* redovito sudjelovali u prikupljanju sredstava za *Družbu sv. Ćirila i Metoda* za Istru.

Iste je godine kada je bilo raspušteno *Slovensko društvo Reka* osnovano društvo *Slovenski klub* „*Ščipalnik*“. Nije bilo moguće dobiti detaljniji pregled rada toga društva. Iz dnevnog se tiska vidi da je pozivalo na različite veselice i zabave koje su organizirali članovi kluba. Ostalo su bili pozivi na uključnje u klupske sastanke. *Društvo* je, poput prethodnog društva, nastavilo sa suradnjom s društvom *Sloga* sa Zameta, a događaje su organizirali kod istih

156 Riečki novi list, 20. 6. 1913.: Slovensko društvo na Rieci raspušteno, 3.

157 Riečki novi list, 21. 6. 1913.: Još o razpustu Slovenskog podpornog i naobraznog društva na Rieci, 2.

158 Riečki novi list, 20. 6. 1913.: Slovensko društvo na Reki raspušćeno, 4.; Riečki novi list, 28. 6. 1913.: Slovensko društvo na Reki raspušćeno, 4.; Slovenski gospodar, 26. 6. 1913.: Politični ogleđ, 2.

gostioničara, J. Finderlea na Zametu i J. Čekade na Kantridi.¹⁵⁹ Prvi podatak o društvu *Slovenski klub „Ščipalnik“* potječe iz travnja 1913. godine, kada se spominje postojanje odbora, ali ne i poimence njegovih članova. Zbog toga je moguće zaključiti da je *Društvo* djelovalo neko vrijeme jer se preskočila faza pripreve, koja je bila zamijećena kod drugih društava. Nameće se zaključak da i ovo društvo, poučeno iskustvom prijašnjega slovenskog društva u Rijeci, nije željelo urediti formalno-pravni status.¹⁶⁰ Ono je imalo predsjednika,¹⁶¹ a djelovali su i glazbena sekcija i pjevački zbor.¹⁶²

Restauracija Finderle, danas kavana Žamarić

<https://www.rijeka.hr/mjesni-odbori/zamet/zanimljivosti/galerija-slika-iz-proslosti-zameta>

Zadnji je napis u novinama objavljen u rujnu 1913. godine, kada prestaje ikakvo obavješćavanje o njihovom radu.¹⁶³ Članovi su ovog udruženja bili aktivni i djelomično su nastavili tradiciju prijašnjih slovenskih društava. Potrebno je primijetiti da su se uglavnom zadržavali u zapadnom dijelu Rijeke, dok su gostionice i restorane u istočnom dijelu Rijeke zanemarili.

U razdoblju od 1912. do 1914. djelovalo je još jedno slovensko društvo u Rijeci, a bilo je povezano s kapucinima i čini se da je bilo isključivo vjersko društvo. O tom društvu u hrvatskim izvorima nije bilo moguće pronaći puno podataka, ono se spominje samo usput, i to kao konkurencija društvima u

159 Riečki novi list, 28. 4. 1913.: Slovenski klub Ščipalnik, 2.; Riečki novi list, 11. 5. 1913.: Klub „Slovenskih ščipalnikov“ Reka 1.; Riečki novi list, 16. 8. 1913.: Slovenski klub „Ščipalnik“ Rieka, 2.

160 Riečki novi list, 28. 4. 1913.: Slov. klub „Štipalnik“ Rieka, 2.

161 Riečki novi list, 11. 5. 1913.: Klub „Slovenskih ščipalnikov“ Reka, 1.; Riečki novi list, 22. 5. 1913.: Slov. klub ščipalnikov na Rieci, 3.

162 Riečki novi list, 25. 5. 1913.: Veselu ljetnu zabavu, 2.

163 Riečki novi list, 8. 6. 1913.: Slovenski klub Ščipalnik, 2.; Riečki novi list, 5. 7. 1913.: Slovenski klub Ščipalnik, 2.; Riečki novi list, 14. 8. 1913.: Slovenski klub „Ščipalnik“ na Rijeci, 3.; Riečki novi list, 18. 9. 1913.: Slovenski klub „Ščipalnik“ na Rijeci, 2.

Rijeci u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata. O tom suparničkom odnosu govore nam novinski tekstovi koji su se tijekom 1912. pojavljivali upravo u razdoblju kada je slovenskom društvu bio zabranjen nastavak djelovanja. Tako je u riječkom *Novom listu* izašao članak pod naslovom „Reški Slovenci pozor!“, gdje potpisnik članka, Jovo K., upozorava članstvo postojećeg društva na to da se namjerava osnovati još jedno slovensko društvo, i to isključivo vjersko.¹⁶⁴ Odgovor na taj članak pronalazi se u slovenskim novinama *Slovenec*,¹⁶⁵ gdje se pisalo o nakani i o razlogu zašto se u Rijeci želi osnovati novo slovensko društvo. Naime, autor članka je napisao da je slovensko društvo koje je djelovao u Rijeci u svojem početku bilo objektivno, ali da su se kasnije u njega uključili neki „...napredni elementi...“, te da je *Društvo* „...počelo trubiti u liberalni kozji rog“, a ujedno navodi i da su u *Društvu* jedino bile uspješne „...zabave gdje se jelo i pilo za jadnu domovinu Sloveniju“ te i da su one držale to slovensko društvo na životu. Autor teksta još navodi da bi se zabrani djelovanja toga slovenskog društva zapravo trebalo veseliti „...jer vidimo u tome napredak društva „Liburnia“ koje je katoličko i nacionalno, ali djeluje u tišini...“.¹⁶⁶

Slovensko izobraževalno katoliško društvo „Liburnija“ osnovano je 31. ožujka 1912. godine.¹⁶⁷ Na osnivačkoj skupštini govorio je Janez Kalan.¹⁶⁸ *Društvu* je pristupilo 60 članova, a društveni prostori bili su u kapucinskom samostanu. Navedeno je da bi *Društvo* zapravo trebalo biti kulturno, narodno i vjersko središte Slovenaca koji dolaze u Rijeku.¹⁶⁹

Za predsjednika *Društva* bio je izabran trgovac J. Blažič, a potpredsjednik je bio Novak.¹⁷⁰ Prostori *Društva* bili su otvoreni svaki dan od 18 do 22, a nedjeljom i praznicima bili su otvoreni cijeli dan. *Društvo* je uspjelo organizirati čitaonicu i knjižnicu.¹⁷¹

164 Riečki novi list, 3. 3. 1912.: Reški Slovenci, Pozor!, 2.

165 Slovenec, 12. 8. 1912.: Odgovor Riečkom Novom Listu, 3.

166 „...začelo trobiti v liberalni kozji rog...“, „...veselice, kjer se je pilo in jedlo za ubogo domovino Slovenijo“, „...ker vidimo v tem napredak društva „Liburnia“, ki je katoliško in narodno, ampak dela molče...“ Slovenec, 2. 8. 1912.: Slovensko društvo na Reki, 6).

167 Domovina, 28. 3. 1912.: Reški Slovenci in Slovenke, pozor!, 11.

168 Janez Kalan (Škofja Loka, 1868. - Ljubljana, 1945.) slovenski rimokatolički svećenik, urednik i spisatelj. Osnovnu je školu pohađao u Škofji Loki, a od 1879. do 1887. godine gimnaziju. Od 1887. do 1891. godine studirao je teologiju u Ljubljani, a za svećenika je posvećen 1891. godine. Djelovao je u različitim slovenskim župama. Godine 1908. odrekao se župnikovanja da bi se mogao posvetiti borbi protiv alkoholizma. Osnovao je mjesečnik *Bogoljub* i bio je njegovim urednikom do 1924. godine, kada je otišao među slovenske radnike u Porajnje i Vestfaliju. Prije toga bio je misionar među slovenskim iseljenicima u južnoj Srbiji. Mnogo je pisao u *Slovencu* i *Domoljubu*. Jedan je od prvih slovenskih svećenika koji su postali svjesni problema „unutarnje dijaspore“ te se zalagao za osnivanje slovenskih katoličkih društava u mjestima gdje su postojali slovenski iseljenici. Zapaženo je i njegovo djelovanje među slovenskim iseljenicima u Hrvatskoj (<http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi263548/>).

169 Novi čas, 5. 4. 1912.: Slovenci na Reki, 5.; Slovenec, 3. 4. 1912.: Slovensko izobraževalno društvo, 3.

170 Slovenec, 3. 4. 1912.: Slovensko izobraževalno društvo na Reki, 3.

171 Slovenec, 2. 8. 1912.: Slovensko društvo na Reki, 6.

O djelovanju društva *Slovensko katoliško izobraževalno društvo Liburnia* pisano je u *Bogoljubu*. Moguće je saznati da se tijekom djelovanja *Društva* broj članova povećao, ali da nedostaju članice *Marijine družbe* i trećereci. Bila je organizirana nekakva vrsta štedne zadruge *Čebelica*, gdje je članstvo moglo uložiti novac i za to dobiti kamate. Ideju djelovanja ovakvoga društva poduprlo je i uredništvo *Bogoljuba*: „Uredništvo drage volje preporučuje ovo doista potrebno društvo. U Rijeci je na tisuće Slovenaca, rastresenih, izgubljenih... Posebno Notranjaca, Pivčana i drugih koji su blizu Rijeke...“¹⁷²

U *Bogoljubu* iz prosinca 1912. godine može se iščitati da je *Društvo* imalo organiziranu „veselicu“ 10. studenog 1912, a u istom su mjesecu bili održani i različiti tečajevi: tečaj njemačkog jezika, tečaj iz sociologije, računarstva, pjevanja. Posebno je poziv za uključivanjem bio upućen djevojkama. Osim toga novinski tekstovi koji su pisali o djelovanju toga društva također su pozivali djevojke na bojkot zabava i veselica koje su organizirali članovi suparničkog društva: „Djevojke, ne na ples, ne na Kantridu i ne na Zamet, nego u naše društvo! (...) Rat oštarijama! Ispraznimo oštarije i privedimo naše već zavedene ljude u slov. kat. obrazovno društvo Liburnia.“¹⁷³

Iduća je zabava održana u travnju 1913. godine u prostorima koje su inače u vlasništvu imali riječki kapucini.¹⁷⁴

Članovi *Društva* oštro su se zauzimali za to da u Rijeku dođe slovenski svećenik, koji bi držao mise i propovjedi na slovenskom jeziku jer su smatrali da je to potrebno Slovencima u Rijeci. Naime u želji da riješe problem toga slovenskog svećenstva tražili su: „...neka u Rijeku dođe vlč. Müller, kapelan u Senju. On je rodom Slovenac i lijepo govori slovenski te bi nam u svakom pogledu neizmerno mnogo koristio. Naše djevojke pa stvarno vrijedno plešu na Kantridi i u Zametu. Potrebna je slovenska Marijina družba.“¹⁷⁵

Problem slovenskog svećenika riješen je u rujnu 1913. godine, kada je zapravo došao vojni svećenik, a mise su bile u kapucinskoj crkvi, danas crkvi Gospe Lurdske.¹⁷⁶ Osim vjerskog aspekta isticala se potreba za slovenskom školom kako bi djeca zadržala svoj materinski jezik.¹⁷⁷ No, u namjeri da to postignu spriječilo ih je raspuštanje *Društva*. Iz dostupnih podataka nije

172 „Uredništvo rade volje priporoča res to potrebno društvo. V Reki je na tisoče Slovencev raztresenih, izgubljenih... Posebno Notranjcev, Pivčanov in drugih, ki so blizu Reke...“ (*Bogoljub*, br. 6. 1912.: Reka, 208–209).

173 „Dekleta, ne na ples, ne na Kantridu in v Zamet, ampak v naše društvo! (...) Boj oštarijam! Izpraznimo oštarije in privedimo naše že zapeljane ljudi v slov. kat. izobraževalno društvo Liburnia“ (*Bogoljub*, br. 12, 1912.: Reka, 428).

174 *Domoljub*, 10. 4. 1913.: Liburnija, slovensko društvo na Reki, 241.

175 „...naj pride na Reko vlč. Müller, kaplan v Senju. On je rodom Slovenec in govori lepo slovensko ter bi nam v vsakem pogledu neizmerno mnogo koristil. Naša dekleta pa prav pridno plešejo na Kantridi in Zametu. Potrebna je slovenska Marijina družba“ (*Domoljub*, 27. 2. 1913.: Reka, 145).

176 *Domoljub*, 25. 9. 1913.: Reškimi Slovencem in Slovenkam, 11.

177 *Domoljub*, 10. 4. 1913.: Liburnija, 241.

jasno zašto je došlo do toga, no čini se da *Društvo* i nije bilo dovoljno aktivno.¹⁷⁸ *Društvo* je raspušteno u rujnu 1913. godine.¹⁷⁹

Možemo općenito reći da je pokušaj organizacije ovoga, kao i ranijih društava, zapravo pokazatelj potrebe riječkih Slovenaca da se okupljanju i na neki način očuvaju svoju tradiciju i svoj jezik u bliskom, ali i stranom okruženju.

Slovensko društvo „Lipa“ u Zagrebu

Zagreb je bilo glavno središte organiziranog udruživanja doseljenoga slovenskog stanovništva i to prije svega između dva svjetska rata. Razlog za to treba tražiti u činjenici da je u Zagrebu uvijek bio prisutan relativno veliki broj Slovenaca.

Prikaz broja Slovenaca u Zagrebu u razdoblju od 1880. do 1991. godine nalazi se u Tablici br. 3.

Tablica br. 3. Broj Slovenaca u Zagrebu, prema popisima stanovništva

Godina popisa	Broj stanovnika
1880.	3.931
1890.	5.686
1900.	5.990
1910.	5.119
1921.	8.599
1931.	17.627
1948.	17.054
1953.	17.592
1961.	16.859
1971.	12.445
1981.	9.177
1991.	7.186

Izvor: Kržišnik-Bukić 2006b, 22.

178 „...upamo, da se bode odbor sedaj podal na delo in pričel z organizacijo reških Slovence. (...) Nekateri plačajo članarino, še več jih je dolžnih, precej jih pa še ni niti blizu...“ (Domoljub, 27. 2. 1913.: Reka, 145).

179 Domoljub, 25. 9. 1913.: Društvo „Liburnia“, Reka, 629.

— Slovensko društvo »Lipa« v Zagrebu je imelo v nedeljo, 2. t. m., redno glavno skupščino, kjer je bil izbran naslednji odbor: G. Samsa, predsednik, g. Globočnik, podpredsednik, g. Kozinc, tajnik, g. Bahčič, blagajnik, g. Podbevšek, knjižničar; gg. Dvoršak, Schweiger, Vipotnik, Uršič, Potočar odborniki. Preglednikom računa bila sta izvoljena gg. Mervar in Kacijani. Društvo si je najelo sobo v Ilici 72, I. nadstr., kjer se vsprejemajo novi člani vsako nedeljo od 10. do 12. ure dopoldne in vsak četrtek od 8. do 10. ure zvečer. Tam naj se blagovoli tudi vplačevati članarina.

Slovenec, 14. 5. 1909.: Slovensko društvo Lipa v Zagrebu, 3.

Kao što je vidljivo iz Tablice 3, najveći je broj Slovenaca zabilježen u razdoblju između dva svjetska rata te dva desetljeća nakon Drugog svjetskog rata. Od tada pa do danas broj opada.

Očito je i u razdoblju prije Prvog svjetskog rata u Zagrebu živio dovoljno velik broj Slovenaca koji je bio dostatan da se stvori kritična masa te da se organizira društvo. U razdoblju prije Prvog svjetskog rata zabilježeno je postojanje slovenskog društva pod imenom *Slovenska »Lipa«*.¹⁸⁰ Osnovano je 11. ožujka 1908. godine, a pravila *Društva* bila su potvrđena u travnju iste godine.¹⁸¹ Pripreme za osnivanje Društva počele su već krajem siječnja, kada su članovi pripremnog odbora počeli s okupljanjem zagrebačkih Slovenaca i pozivali ih na sastanke. Prvi su sastanci bili u gostionici *Reininghaus* u Gajevoj ulici u Zagrebu.¹⁸² *Društvo* je od samog početka djelovanja vodio Fran Samsa, koji je potom bio i potvrđen za predsjednika.

Cilj djelovanja članova *Društva* bio je da se: „...živući Slovenci sastajemo, osobno upoznajemo, pripremamo društvene zabave i izlete te svoj ljubljani slovenski materinski jezik među sobom govorimo i njegujemo“.¹⁸³

Tekst o *Društvu* pozivao je zagrebačke Slovence, ali i sve druge koje su u mogućnosti da se pridruže radu, ali i da daju financijsku pomoć te da se olakša početni rad *Društva*.

180 Slovenec, 8. 2. 1908.: Slovenskem društvu v Zagrebu, 5.

181 Edinost, 8. 4. 1908.: Slovensko društvo Lipa, 2.

182 Slovenec, 30. 1. 1908.: Slovensko društvo »Lipa« v Zagrebu, 3.

183 „...živeći Slovenci sestajamo, osebno spoznavamo, prirejjamo društvene zabave in izlete ter svoj ljubljani slovenski materni jezik med seboj govorimo in gojjimo“ (Gorenjec, 13. 6. 1908.: Iz Zagreba, 3).

Članovi *Društva* u početku su se sastajali u različitim gostionicama. Da bi osigurali kakav kontinuitet u radu, članovi su sastanke organizirali svaki četvrtak u gostionici *K mirnoj kolibi*,¹⁸⁴ gdje su i 9. travnja 1908. godine organizirali osnivačku skupštinu.¹⁸⁵

Službeni jezik *Društva* bio je slovenski, a članovi *Društva* mogli su biti samo Slovenci (Strašek 2006, 97). To je ujedno i prvi put da se u ovom periodu susrelo s takvom odredbom. Društva koja su djelovala u drugim dijelovima današnje Hrvatske nisu imala takva ograničenja.

Skupštine su članovi održavali u proljeće, a skupština za 1908. godinu je bila u restoranu *Kolo* 28. travnja 1908. godine. Iz prikupljenih se podataka djelomično može rekonstruirati vodstvo *Društva*.¹⁸⁶

Tablica br. 4. Popis članova vodstva društva *Slovenska „Lipa“* u Zagrebu

Ime i prezime	Godina obnašanja funkcije	Funkcija
Bahčič Ivan	1909.	blagajnik
	1911.	domar
	1913.	predsjednik
Busner Franjo	1913.	odbornik
Dvoršak Franjo	1909.	odbornik
	1913.	odbornik
Globočnik Josip	1909.	potpredsjednik
Kanciani (Kancijani) Martin	1909.	revizor
	1913.	odbornik
Kovačić Pavao	1911.	odbornik
Kozin	1909.	tajnik
Lipovšek Franjo	1913.	odbornik
Maks Pongrac	1911.	odbornik
	1913.	odbornik
Marušič Dominik	1911.	potpredsjednik
Mervar Vjekoslav	1909.	revizor
Mohavčić M.	1908	blagajnik
Namestnik Josip	1913.	odbornik
Petrovčić Fran	1911.	knjižničar

184 Slovenec, 8. 2. 1908.: Slovenci v Zagrebu, 5.

185 Slovenec, 7. 4. 1908.: Slovenski klub „Lipa“ v Zagrebu, 3.

186 Slovenec, 24. 4. 1908.: Obćni zbor slovenskega društva „Lipa“ v Zagrebu, 3.; Slovenski narod, 29. 4. 1909.: Glavna skupščina Slove. društva Lipa, 3.; Slovenski narod, 14. 5. 1909.: Dnevne vesti, 3.; Nova doba, 14. 5. 1909.: Slovensko društvo Lipa v Zagrebu, 4.; Edinost, 6. 7. 1911.: Slovensko društvo Lipa v Zagrebu, 2.; Slovenec, 4. 7. 1913.: Slovensko društvo Lipa, 4.; Slovenski narod, 4. 7. 1913.: Slovensko društvo Lipa, 4.; Narodni list, 10. 7. 1913.: Slovensko društvo „Lipa“ v Zagrebu, 5.; Obzor, 26. 6. 1914.: Slovensko društvo Lipa, 2.

Ime i prezime	Godina obnašanja funkcije	Funkcija
Podbevček Jože	1909.	knjižničar
	1911.	odbornik
	1913.	potpredsjednik
Potočar Matija	1909.	odbornik
	1911.	blagajnik
Samec Franjo	1913.	odbornik
Samsa Fran	1908.	predsjednik
	1909.	predsjednik
	1911.	predsjednik
Schewiger	1909.	odbornik
Schreiber Ivo	1908.	tajnik
Smrekar Mihael	1911.	odbornik
Uršič	1909.	odbornik
Vipotnik Jernej	1909.	odbornik
Zorko Jakob	1913.	odbornik
Žmavc Andrej	1911.	tajnik

Društvo je imalo obrazovnu, prosvjetnu i kulturnu ulogu. Tako je u svibnju 1908. godine ono osnovalo pjevački zbor, koji je nastupio 7. studenog 1908. godine.¹⁸⁷ Na tom je koncertu trebala nastupati i Irma Polak,¹⁸⁸ no bila je spriječena jer je isti dan na pozornicama *Hrvatskog narodnog kazališta* nastupala u opereti Barun Trenk.

Rast *Društva* utjecao je i na mogućnost pronalaska vlastitih prostora, tako da se članovi više nisu morali okupljati u zagrebačkim restoranima i gostionicama. Prostor je bio iznajmljena soba u Ilici, a novi su se članovi upisivali svaku nedjelju od 10 do 12 te od 20 do 22 sata.¹⁸⁹ Iako su se članovi *Društva* trudili, njihov je broj svejedno bio vrlo mali. Tako je *Društvo* 1913. godine imalo 27 članova.¹⁹⁰ Čini se da sva prijašnja nastojanja da se *Društvo* omasovi i bude što aktivnije nisu bila uspješna.

187 Slovenec, 18. 9. 1908.: Slovensko društvo "Lipa" v Zagrebu, 3.; Edinost, 26. 9. 1908.: Odložen koncert v Zagrebu, 2.; Slovenec, 26. 10. 1908.: Slovensko društvo Lipa v Zagrebu, 2.; Dan, 4. 11. 1908.: Slovensko društvo Lipa, 5.

188 Irma Polak (Ljubljana, 1875.–Zagreb, 1931.) (pravog imena Marija Fabiani), operna i operetna pjevačica. Odgojena je u uršulinskom samostanu u Šofji Loki, ali ju je jako privlačilo kazalište. Prvo je nastupala u slovenskom kazališu u Ljubljani, gdje je njezin talent otkrio Ignac Borštnik, a u pjevanju su je podučavali Franc Gerbič i Matej Hubad. Dvije je sezone pjevala u Beču, potom se vratila u Ljubljanu. U Zagreb je prešla 1901. godine, gdje je bila aktivna do svoje smrti (Hečimović & Barbieri & Neubauer 2011, 36-39).

189 Slovenec, 14. 5. 1909.: Slovensko društvo Lipa v Zagrebu, 3.

190 Slovenec, 4. 7. 1913.: Slovensko društvo Lipa, 4.; Slovenski narod, 4. 7. 1913.: Slovensko društvo Lipa, 4.

U planu djelovanja *Društvo* je imalo organizaciju knjižnice, te je vjerojatno imalo određen broj knjiga. Osim toga *Društvo* je bilo pretplaćeno i na slovenske novine i revije. Tako su članovi primali slovenski tisak: *Edinost*, *Ilustrovani Tednik*, *Narodni List*, *Slovenec* i *Slovenski narod*.¹⁹¹

Važniji aspekt *Društva* bilo je to što je sredinom 1909. godine osnovalo: „zadrugu (...) za međusobno pomaganje i štednju s tjednim ulozima od po 50 halera s pravom podjele posudbe na tjedne uloge. Zato što je na takav način omogućeno najsiromašnijim slojevima štedjeti u malim iznosima i u sili si pomoći, taj se mladi zavod preporuča svim prijateljima Slovincima.“¹⁹²

Zadruga je počela djelovati 1. rujna 1909., a predsjednik je bio Fran Samsa. Osim njega u rad Zadruga bili su uključeni i drugi članovi *Društva*. Tako je Josip Globočnik imao funkciju ravnatelja, zamjenik je bio Milan Baki, a odbornici su bili Franjo Dvoršak, Jernej Vipotnik, Ivan Bahčič, Martin Kancijani, Mirko Breček i Jože Podbevšek. Za revizora su bili izabrani Matija Potočar, Vjekoslav Mervar i Makso Pongratz.¹⁹³ Svoju su štednu zadrugu reklamirali u različitim slovenskim novinama.¹⁹⁴ Prema riječima predsjednika te zadruga, ona je dobro djelovala jer je već do 17. listopada štedionici pristupilo oko 50 članova. Nadali su se da će uspjeti skupiti 1.000 članova. Vodstvo Zadruga je volontiralo.¹⁹⁵ Članovi su *Društva* u sklopu *Slovenske „Lipe“* osnovali i *Potporno ženidbeno osiguranje*, a služilo je prije svega roditeljima da bi mogli „...opremiti svoju djecu u slučaju ženidbe.“¹⁹⁶

Osim rada u *Zadruzi Društvo* je bilo aktivno i u prikupljanju financija za druge humanitarne udruge. Tako je 1910. godine uplatilo dotaciju za *Družbo sv. Cirila in Metoda v Ljubljani*, i to 36 kruna.¹⁹⁷

Koliko je djelovalo u potpornom smjeru, govori i sljedeći događaj. Naime, 1912. godine članovi su *Društva* povodom smrti Marije Gorničič, rođene u Krškou, na grob stavili vijenac. Njezin je sin u znak zahvalnosti *Društvu* poslao 100 kruna te zamolio da se napravi zaklada koja će nositi ime pokojnice, a koja bi osigurala da svake godine dva đaka iz Krškou dobiju

191 *Slovenec*, 4. 7. 1913.: Slovensko društvo Lipa, 4.

192 „zadrugu (...) za medsebojno pomaganje in štednjo s tedenskim vložki po 50 vin s pravico podeljevanja posojila na tedenske vložke. Ker je na ta način omogočeno najsiromašnejim slovom v malih zneskih hraniti in v sili si pomoči, se priporoča ta mladi zavod vsem prijateljem Slovincem“ (*Slovenec*, 16. 8. 1909.: Slovenci v Zagrebu, 4).

193 *Slovenec*, 16. 8. 1909.: Slovenci v Zagrebu, 4.; *Nova doba*, 11. 8. 1909.: Slovensko društvo Lipa v Zagrebu, 2.

194 *Slovenski narod*, 18. 8. 1909.: Slovensko društvo Lipa, 3.; *Nova doba*, 28. 8. 1909.: Slovensko društvo Lipa v Zagrebu, 2.

195 *Slovenski narod*, 9. 11. 1909.: Slovensko društvo Lipa, 4.

196 „...opremiti svojo deco v ženitbenih slučajih.“ (*Edinost*, 6. 7. 1911.: Slovensko društvo Lipa v Zagrebu, 2).

197 *Slovenski narod*, 24. 1. 1910.: Za Ciril-Metodov obrambeni sklad, 2.; *Slovenski narod*, 7. 7. 1910.: Družbi sv. Cirila in Metoda, 2.

knjige *Društva sv. Mohora*.¹⁹⁸ Članovi su slovenskog društva održali izvanrednu sjednicu 28. siječnja 1912. te su podržali tu ideju.¹⁹⁹

Aktivni su bili i u suradnji s drugim onodobnim društvima u Zagrebu i Sloveniji, te su tako na molbu *Saveza Hrvatskog Sokola* pomogli onima koji su iz Slovenije putovali na *Sveslavenski slet* u Zagreb 1911. godine.²⁰⁰

Društvo se, vjerojatno zbog malog broja članova, raspustilo 1920. godine, ali je i dalje djelovalo istoimeno pjevačko društvo, koje se uskoro preimenuo u *Željezničarsko pjevačko društvo „Sava“*. Naime, 1923. godine su bila odobrena pravila, kojima se *Željezničarskom pjevačkom društvu „Sava“* priznaje kontinuitet tog društva (Jermač & Todorovski 1999, 25).

Osobitosti razdoblja

Razdoblje o kojem se govori obilježeno je prvim migracijama slovenskog stanovništva, i to uglavnom u udaljenije europske države, dok je doseljavanje na prostor hrvatskih zemalja koje su bile u sklopu Austro-Ugarske zabilježeno u manjem broju.

To je doseljavanje utjecalo na stvaranje određenih oblika (samo)organizacije u mjestima gdje je taj broj doseljenika bio veći, te možemo govoriti o prvim slovenskim društvima zabilježenima krajem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća.

Važnu ulogu i utjecaj na uspješan rad, osim pojedinaca koji su imali interesa i želje sudjelovati u radu takvih slovenskih udruženja, imala je i politička organizacija same države. Naime, društva osnivana u različitim dijelovima Hrvatske dozvolu za osnivanje morala su tražiti u različitim administrativnim središtima današnjih susjednih država. Tako su slovenska društva u Puli i Opatiji molbu za djelovanje morala poslati guverneru u Trstu, koji je bio slobodan carski grad, odnosno središte Austrijskog primorja (njem. *Österreichisches Küstenland*, tal. *Litorale Austriaco*, slo. *Avstrijsko primorje*). Slovenska društva u Rijeci, odnosno na Sušaku, ovisno o tome s koje su strane Rječine djelovala, morala su dozvolu i svoja pravila poslati u Peštu, odnosno u Zagreb. Slovenska društva u Zagrebu i Karlovcu dozvolu za rad morala su dobiti od Zemaljske vlade u Zagrebu. To je bila svakako otežavajuća okolnost za inicijatore osnivanja društva jer su različite uprave zahtijevale različite oblike pravila, a i različito su gledale na ovakav način samoorganiziranja. I dok slovensko društvo u Rijeci nikako nije moglo postići da ga se prizna, čini se da su slovenska društva u Puli, Opatiji te ona u Karlovcu i Zagrebu do potvrđenih pravila s pravnom formom dolazila lakše. Naime, članovi su

198 Slovenski narod, 31. 1. 1912.: Slovenci v Zagrebu, 3.

199 Slovenski narod, 31. 1. 1912.: Slovenci v Zagrebu, 3–4.

200 *Jutro*, 8. 8. 1911.: *Izletnikom* v Zagreb, 2.; *Soča*, 8. 8. 1911.: *Izletnikom* v Zagreb, 2.

72 | različitim slovenskih društava u Rijeci nakon više neuspjelih pokušaja slanja pravila i dobivanja odbijenica, kako od Vlade u Pešti tako i od Vlade u Zagrebu, odlučili djelovati neformalno i okupljati se u lokalnoj gostionici zametskog Slovenca, izgleda, neopterećeni formalnim postojanjem.

Kada se promatra postojanje društava, onda se treba naglasiti da su ona postojala u većim gradskim sredinama koje su bliže slovenskim gradovima i koje su imale tradiciju trajnog dolaska stanovništva iz slovenskih krajeva. To su gradovi: Zagreb, Rijeka i Karlovac. Opatija je svoj sjaj doživjela razvojem lječilišnog turizma, za što su djelomično bili zaslužni i državni službenici koji su dolazili upravo iz slovenskih krajeva i koji su Opatiju prepoznali kao jedno od središta Austro-Ugarske Monarhije. U tom nizu gradova Pula je djelomičan izuzetak, možda poput Opatije, jer je i ona bila prepoznata kao važan grad koji je tek trebao postići svoj značaj i stoga su u Pulu bili upućeni mnogi državni i vojni službenici, ali s njima su odlazili migranti različitih drugih profesija. Svakako je potrebno spomenuti da su i u Puli bili zabilježeni dolasci slovenskog stanovništva, i to od 17. stoljeća, uglavnom iz današnjeg Slovenskog primorja.

Arhivsko gradivo društava je loše sačuvano, a malo je i podataka dobivenih iz sekundarnih izvora. Novinski tekstovi, njihov oblik i veličina ovisili su kako o onome tko ih je pisao tako i o uredničkoj politici, pa se onda i oni razlikuju od društva do društva. Dok je za slovenska društva u Opatiji i Puli te neka u Rijeci bio pronađen relativno velik broj članaka, s druge strane o društvima u Karlovcu i Zagrebu nije bilo toliko članaka. U Rijeci se vidjela i isključiva politika urednika, te se uopće nije obavještavalo o djelovanju slovenskog vjerskog društva, već, ako se ono i spominjalo, bilo je to u negativnom kontekstu. Nedostatak novinskih tekstova utjecao je i na nemogućnost cjelokupne rekonstrukcije aktivnosti određenog društva. Jezik novinskih tekstova uglavnom je bio slovenski bez obzira na to jesu li tekstovi bili objavljeni u slovenskim ili hrvatskim novinama. Rijetko se dogodilo da je tekst u hrvatskim novinama bio napisan na hrvatskom jeziku, a ako je to i bio slučaj, onda se uglavnom radilo o kroničaru koji nije bio član toga slovenskog društva te vjerojatno nije ni znao slovenski jezik. Čini se da su tekstovi u novinama uglavnom bili osnovno sredstvo međusobne komunikacije kao i komunikacije s drugim građanima i članovima drugih društava. Mora se napomenuti da o slovenskom društvu u Zagrebu i u Karlovcu u hrvatskim tiskovinama nije bio pronađen nikakav podatak.

Zbog nedostatka gradiva i činjenice da se samo znalo da postoji društvo u Karlovcu, a njegovo se djelovanje nije moglo provjeriti, doneseni zaključci uglavnom će se odnositi na društva koja su djelovala u Puli, Opatiji, Rijeci i Zagrebu, a neće se odnositi na slovensko društvo u Karlovcu.

Prvo društvo koje je osnovano u 19. stoljeću, a ujedno i jedino za sada znano, društvo je u Puli iz 1886. godine. Ostala su društva u drugim

hrvatskim gradovima, pa tako i u Puli, osnovana početkom 20. stoljeća, i to u razdoblju od 1904. do 1909. godine.

Vrijeme je djelovanja tih društava bilo različito kao i njihov broj u pojedinim gradovima. Tako se može ustvrditi da je u Puli zabilježen najveći broj slovenskih društava, i to 4, kao i u Rijeci. U Opatiji, Karlovcu i Zagrebu zasada je poznato djelovanje po jednoga slovenskog društva. Slovenska društva koja su djelovala u Puli imala su najkraće trajanje. Tako je zabilježeno prosječno djelovanje od 2 godine, dok je društvo u Zagrebu bilo najdugovječnije. Ono je djelovalo sve od 1908. pa do 1920. godine, kada odlazi pod okrilje *Željezničarskog pjevačkog društva „Sava“*. Druga su društva djelovala kraće.

Za Pulu se ne može tvrditi da su sva njezina društva bila međusobno povezana i da su ona starija uvjetovala osnivanje novijih. Jednako se to ne može tvrditi za Rijeku za sva društva, ali se može tvrditi za prva dva društva u razdoblju od 1909. do 1913. godine. Društva su u Rijeci od 1909. do 1913. godine pokušavala dobiti odobrena pravila i 1913. godine članstvo slovenskog udruženja definitivno prestaje borbu za to da mu državna vlast u Zagrebu, odnosno u Pešti, odobri pravila. Nakon toga je nastao *Slovenski klub „Ščipalnik“*. Prethodna su dva društva u Rijeci dobar pokazatelj loše situacije s kojima su se morali susretati članovi društava, koji su željeli dobiti i formalnu potvrdu i dozvolu za rad. Članovi slovenskog društva iz Opatije svoja su pravila usavršavali 7 godina, tako da su na kraju ta pravila i bila odobrena te su mogli nesputano djelovati 3 godine, prije nego što je počeo Prvi svjetski rat. S druge strane članovi slovenskog društva u Rijeci morali su paziti s koje se strane rijeke Rječine nalaze. Naime, prvi put su im pravila bila odbijena jer su ih poslali u Peštu, a oni su svoju skupštinu imali u hotelu *Continental*, hotelu koji se nalazio na drugoj strani Rječine i koji je formalno pripadao Sušaku. Boreći se sa svim formalnostima da bi mogli nesmetano djelovati, članovi su društava, često osobe koje nisu bile visoko obrazovane, vjerojatno gubile strpljenje i volju. Možda bi društva djelovala i aktivnije da se nisu morala nositi s cijelim nizom birokratskih zavrzlama da dobiju potvrđena pravila društva.

Pravila koja smo mogli analizirati ukazuju na činjenicu da su ona bila vrlo slična, istih formulacija i gotovo jednakih ciljeva djelovanja. Sva pravila društava (ovdje se ne uključuju Karlovac i Zagreb) temeljila su se na želji za osnivanjem čitaonica i knjižnica da članovi ne bi zaboravili slovenski jezik, poticala su druženje i međusobnu pomoć, težila su ka očuvanju identiteta i suradnji s lokalnim društvima koja su imala iste ciljeve, namjeravalo se organizirati javna kulturna i prosvjetna predavanja itd. Pravila su uglavnom bila pisana na slovenskom jeziku i potpisali su ih članovi koji su prisustvovali osnivačkoj skupštini.

Neka su društva svoje namjere uspjela i ostvariti. Zabilježeno je da su sva društva uglavnom uspjela organizirati javno-kulturna događanja i da su

u okviru društava postojale različite sekcije. Tako je u Puli u jednom društvu postojao pjevački zbor, a pjevački je zbor bio aktivan i u zagrebačkom društvu; u Rijeci su imali i pjevački zbor i dramsku sekciju, dok je u društvu u Opatiji bila iznimno aktivna i uspješna dramska sekcija.

Zabilježeno je i nastojanje članova društava da organiziraju međusobnu pomoć kao i pomoć onim svojim sunarodnjacima koji su se nalazili u lošijim položajima od njih. Možda je najdalje u toj pomoći otišlo društvo u Zagrebu, gdje su članovi čak unutar *Društva* organizirali i zadrugu, koja je imala svojeg predsjednika, tajnika i blagajnika, a u kojoj su siromašniji radnici mogli štedjeti, a onda i tražiti financijsku pomoć. I tada su društva bila socijalno osjetljiva. Tako se u riječkim novinama često mogu pročitati zahvale članovima određenoga slovenskog društva na financijskoj i moralnoj pomoći obiteljima članova. Osim toga su društva, kao i njihovi članovi, bila aktivna i na području humanitarnog rada. Prije svega se to odnosi na društva u Rijeci i Opatiji te Puli, gdje se vidi povezanost između njih i *Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru*, odnosno *Družbo sv. Cirila in Metoda v Ljubljani* (za Kranjsku). Društvo u Zagrebu imalo je organiziranu štednu zadrugu, a nakon pozitivnih iskustava osnovalo je i zadrugu za one koji su se planirali vjenčati da bi im i na takav način olakšali ulazak u novu etapu života. Zadrugu *Čebelica* imalo je i *Slovensko izobraževalno katoliško društvo „Liburnia“*, koje je bilo aktivno u Rijeci, a djelovalo je pod okriljem kapucina.

Osim tih događanja članovi su organizirali i izlete te su često s pjesmom i plesom posjećivali izletišta i na taj način utjecali na osjećaj zajedništva i jednakosti. Zabilježene su aktivnosti i u povodu velikih vjerskih ili državnih blagdana.

I dok su sve te aktivnosti uglavnom prolazile u anonimnom okruženju, svejedno su postojali i ljudi koji su se svojim radom isticali u sredini u kojoj su živjeli. Za slovenska društva u Puli treba spomenuti J. Kržea ili H. Volariča. U Opatiji je bio vrlo važan K. Janežič i predsjednik Anton (Ante, Tone) Vahtar. U Rijeci je bio cijeli niz važnih gospodarstvenika i mecena koji su bili članovi društva, pa možemo spomenuti Dušana Vilhara, obitelj Jagodnik, Josipa Bolea, Leopolda Sortu i druge, koji su pak upisani u riječku i sušačku povijest.

Ne može se zaključiti koliko je članova slovensko društvo onoga vremena moglo imati. I dok se u jednom društvu u Puli spominje 40-tak, njih 27 je zabilježeno na vrhuncu djelovanja u društvu *Slovenska „Lipa“* u Zagrebu. Nažalost, popisi članova nisu pronađeni.

Kada se zna da ta društva od svojih početaka nisu imala adekvatne uvjete za rad, kao što je osnovni uvjet: prostor, njihove aktivnosti i zanos koji možemo vidjeti kod pojedinih, istaknutijih, članova određenog društva tim postaju vredniji. Važno je spomenuti da su se članovi svih društava na početku postojanja nalazili u gostionicama. Za članove slovenskih društava

u Puli ne znamo koje su to bile gostionice, ali zato se poimence mogu navesti restorani i gostionice za slovenska društva u drugim navedenim gradovima. Imena gostionica doista su znakovita, ali još su važniji vlasnici. Članovi slovenskog društva u Opatiji okupljali su se u gostionici opatijskog Slovenca Mihe Runtiča, oni u Rijeci posjećivali su gostionice sušačko-slovenske obitelji Reš (prije toga kupalište *Klotilda*), zametskog Slovenca i gostioničara Jakova Finderlea, kantridskog Slovenca i gostioničara Josipa Čekade te nezaobilazni hotel *Continental*. Oni u Zagrebu odlazili su u gostionicu *K mirnoj kolibi*.

U kasnijim fazama rada društva članovi su uspjeli doći do prostora, koji su uglavnom bili maleni i nefunkcionalni, pogotovo za veći broj članova. Svejedno su u tim prostorima mogli organizirati i uglavnom jesu organizirali čitaonice, i to prije svega slovenskog tiska, a neka su društva uspjela prikupiti i određen broj knjiga te se pohvaliti s vlastitom knjižnicom.

Prema dostupnim podacima može se zaključiti da su uglavnom sva društva prestala djelovati negdje neposredno prije Prvoga svjetskog rata, osim društva u Zagrebu, koje je djelovalo i za vrijeme Prvoga svjetskog rata. Taj prekid u djelovanju društava, osim u Zagrebu, ne bi trebao čuditi. Gradovi Rijeka i Pula, kao i Opatija, nakon Prvog su svjetskog rata doživjeli velike promjene. Nažalost, o djelovanju društva u Zagrebu za vrijeme rata nema nikakvih podataka te se uopće ne može odrediti njegova uloga u tom periodu. Osim društva u Zagrebu i u Puli su primijećena hrvatsko-slovenska gibanja, zapravo zabave, ali se čini da se više radilo o dizanju morala slovenskim i hrvatskim vojnicima koji su bili u glavnoj ratnoj luci Austro-Ugarske Monarhije nego o ikakvom slovensko-hrvatskom udruživanju.

Određene veze među slovenskim društvima vjerojatno su postojale, ali one su u ovom razdoblju vidljive između slovenskog društva u Rijeci, opatijskog slovenskog društva i slovenskog društva u Zagrebu.

Inače, teško je vrednovati njihov doprinos sredini u kojoj su djelovala. Ona su svakako surađivala s različitim kulturnim, prosvjetnim i vjerskim društvima koja su djelovala istovremeno. Bila su uključena u život grada u kojem su postojala, ali zbog malog broja podataka, teško je ocijeniti njihov sveukupni doprinos cijelom kulturnom bogatstvu urbanih cjelina u kojima su bila prisutna.

4.2. Slovenska društva između dva svjetska rata

Razdoblje između dva svjetska rata za prostor gotovo cijele današnje Hrvatske vrlo je bogato razdoblje kada se promatra doseljavanje pojedinaca iz slovenskih krajeva. U tom je razdoblju zabilježeno djelovanje velikog broja

slovenskih društava. Jedini prostor na kojem nisu postojala slovenska društva u velikom broju je prostor hrvatske Istre, koji je tada bio u sastavu Kraljevine Italije. Zbog različitih zakonskih regulativa, odnosno tadašnje politike koja se vodila u Kraljevini Italiji, slovensko ili hrvatsko organiziranje nije se moglo događati spontano i slobodno kao u drugim hrvatskim gradovima, već je tamo bilo zabilježeno ilegalno i polulegalno djelovanje.

Društva su, kao i u prvom razdoblju, djelovala u prosvjetnom, humanitarnom i kulturnom smjeru, a evidentirana su bila u svim većim hrvatskim gradovima. Ona su ujedno i pokazatelj gdje su se doseljenici iz slovenskih krajeva više i češće te duže zadržavali. Društva koja su djelovala u tom vremenu imaju neke svoje karakteristike po kojima su prepoznatljiva i slovenska društva koja su djelovala u različitim europskim državama u kojima su bili slovenski iseljenici. Od svih ovdje navedenih razdoblja organiziranja čini se da su upravo društva koja su djelovala u tom razdoblju bila najsličnija onima koja su zabilježena na prostoru ostatka Europe.

Slovenska su društva na prostoru Hrvatske uglavnom djelovala neovisno jedna od drugih, a jedini grad koji je zabilježio istovremeno djelovanje više slovenskih udruženja, koja su se onda razlikovala i po svojim smjerovima djelovanja kao i po strukturi ljudi koji su bili učlanjeni u njih, bio je Zagreb. U drugim je hrvatskim gradovima zabilježeno po jedno društvo.

O djelovanju slovenskih društava onoga vremena u nekim slučajevima postoji i djelomično sačuvano arhivsko gradivo. To su, prije svega, različiti statuti i pravilnici tih društava. Arhivskog gradiva ima manje nego za suvremena društva, ali više nego za društva u razdoblju do Prvoga svjetskog rata.

U ovom drugom razdoblju slovenskog organiziranja zakonske su regulative bile donesene Vidovdanskim ustavom, iz 1921. godine, kada je bilo omogućeno pravo na udruživanje. Godine 1929. *Zakonom o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi* to je pravo suženo. Tako se zločinom smatralo „organiziranje, potpomaganje ili postajanje članom kakvog udruženja koje bi imalo za svrhu propagandu komunizma, anarhizma, terorizma ili udruženja za nelegalno prigrabljivanje vlasti“ (Kolanović 2008, 12). Kako novi zakonski propisi o društvima nisu bili donijeti do 1931. godine, primjenjivali su se stari propisi. Tako je Oktroiranim ustavom bilo priznato pravo na udruživanje te izbora i dogovora u granicama zakona, a zabranjeno je udruživanje na vjerskoj, plemenskoj ili regionalnoj osnovi u partijsko-političke svrhe. *Zakonom o udruženjima, zborovima i dogovorima* dane su široke ovlasti tijelima uprave u pogledu odobrenja osnivanja udruženja i nadzora nad njima. Npr. svaka se skupština morala prijaviti, nadležne su vlasti imale pravo na uvid u zapisnike sjednica i skupština (Kolanović 2008, 12). Stoga se upravo u tom periodu vidjela posebna živahnost kod slovenskih društava koja su djelovala na prostoru Hrvatske, i to u mijenjanju imena i podnošenju novih pravilnika vlastima.

Da bi se rekonstruiralo djelovanje i aktivnosti koje su se provodile u tim slovenskim društvima, pregledane su bile onodobne hrvatske i slovenske tiskovine. I tu se vidi velika raznolikost. Dok se za neka društva kroz tiskovine mogu pratiti njihova aktivnost i djelovanje, o drugim društvima nije bilo pronađeno mnogo zapisa. Promatrajući te članke, čini se da su društva u različitim dijelovima Hrvatske različito tretirana kada se gleda u odnosu na Sloveniju, ali i današnju Hrvatsku.

Svakako je potrebno naglasiti da se u tom razdoblju mijenja i odnos slovenske politike prema Slovencima koji su se preselili na prostor današnje Hrvatske. Oni su nakon nekog vremena, bez obzira na to što su službeno nazivani „dijasporom“, a ne „iseljenicima“, isto počeli dobivati svoj medijski prostor u različitim novinama i revijama koje su se bavile tom problematikom, ali se članaka o njihovom životu i radu na prostoru Hrvatske pronalazilo i u svakodnevnom, općem tisku. Doduše, mora se priznati da su prvu skrb za one koji su odlazili u udaljenije dijelove iste države pokazale uglavnom vjerske organizacije. Iseljenici, odnosno doseljenici, u tim su se udaljenim krajevima susretali s problemima jezika, ali i s drugačijim vjerama (to su prije svega bili pravoslavlje i islam).²⁰¹

Prije nego se prikaže djelovanje društava tog razdoblja najbogatijega društvenog organiziranja slovenskih doseljenika, potrebno je spomenuti članak Janeza Kalana iz 1922. godine, koji je izašao u časopisu *Bogoljub*, a nosi naslov *Slovenci med Hrvati in katoličani v Belgradu* (Kalan 1922, 271–274). Tekst vrlo ilustrativno prikazuje situaciju na prostoru današnje kontinentalne Hrvatske, pa je tako uz Zagreb opisao situaciju u Varaždinu, Slavonskom Brodu, Đakovu, Osijeku i Vinkovcima. Tragom tih napisa neka su društva (u Osijeku i Slavonskom Brodu) i evidentirana, ali nikakvo formalno okupljanje nije bilo vidljivo u drugim gradovima, osim u Zagrebu. Članak uglavnom prikazuje vjerske prilike i nudi nekakva rješenja unutar Crkve kao zajednice. Bez obzira na to što se tekst temeljio na situaciji u vjerskim institucijama, on je pokazatelj kamo su se sve Slovenci doseljavali, odnosno je li bilo ozbiljnijih pokušaja osnivanja slovenskih udruženja i okupljanja unutar vjerskih zajednica. Tako je napisao da u Đakovu postoje Slovenci, ali da oni ne trebaju posebnu organizaciju, da su aktivni u crkvi i da su „...poženjeni z domačinkami“ (Kalan 1922, 273). Teža je situacija bila u Vinkovcima, gdje je prema njegovoj ocjeni bilo mnogo željezničara s obiteljima koji su živjeli u relativno slabim uvjetima. Janez Kalan je s njima organizirao susret, pri čemu su izrazili želju da se organiziraju, ali su naveli problem prostora kao i same

201 Tako su bile izdane brojne publikacije i bilteni. Možda je kao jedno od najvažnijih ovdje potrebno spomenuti bilten *Če greš na tuje*, iz 1934. godine, koji je davao funkcionalne savjete prije svega slovenskim djevojkama koje su se odlučile otići trbuhom za kruhom negdje izvan svoje uže domovine (Više o ulozi Crkve u iseljeničkom životu vidi Drnovšek 2012, 43–53).

organizacije toga društva (Kalan 1922, 274). Potvrde o djelovanju kakvoga slovenskog društva u Vinkovcima nema.²⁰²

Janez Kalan spominje i Varaždin, gdje je u mjestu tako blizu slovenske granice jako puno slovenskih djevojaka – „Štajerk“ – koje se okupljaju u franjevačkom samostanu i vodi ih Benvenut Habjan,²⁰³ tamošnji gvardijan (Kalan 1922, 271–272). Baš zbog toga su bile pregledane *Varaždinske novine* 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća.²⁰⁴ Nije pronađena nikakva potvrda da su žene koje su odlazile raditi u Varaždin imale neke svoje organizacije. Činjenica je da se vidi velika povezanost Međimurja, Prekmurja i Štajerske, što je zapravo sasvim normalan razvoj događaja. Ovdje je isto tako vrlo važno spomenuti da je Međimurje od 1922. godine bilo u Mariborskoj oblasti sve do 1929. godine (Stiplovšek 2000, 49). Kastav i okolica su bile sastavni bio Ljubljanske oblasti od 1921. pa do 1928. godine (Stiplovšek 2013, 122). Vjerojatno je zbog toga i dolazilo do povećanog preseljavanja državnih službenika, ali i drugih ljudi koji su iz jednog ili drugog kraja odlazili u onaj susjedni, potaknuti privatnim i ekonomskim razlozima.

Zanimljiv je članak iz 1928. godine, koji iznosi negativan stav prema Slovincima i slovenskom življu i to je ujedno i prvi članak takva tona i jedan od rijetkih koje je moguće susresti u hrvatsko-slovenskim povijesnim odnosima. Članak nosi naslov *Sloveniziranje Međimurja*, a u njemu se spominje i osnivanje *Slovenskog pevsog društva u Štrigovi* 1928. godine, koje je, prema riječima dopisnika, osnovano „preko crkvenog kantora Slovenca u Štrigovi (...), koje ima slovenska pravila i koje pjeva i propagira isključivo slovenske pjesme i daje po selima samo slovenske predstave”.²⁰⁵ Iako smo tražili dodatne podatke o osnivaču društva kao i o djelatnosti tog društva, koje je vjerojatno djelovalo u okviru crkve, osim ovoga nije bilo moguće pronaći nikakav drugi podatak. Ovo je društvo vjerojatno nastalo upravo na temeljima suživota u Mariborskoj oblasti.

Još jedan primjer gdje se zna samo da je društvo postojalo predstavlja *Kegljaški klub „Drava“* u Zagrebu.²⁰⁶

202 Janez Kalan je o Vinkovcima pisao i 1923. godine, kada je dao kritički osvrt na uređenje župe u Vinkovcima. Tako spominje da su na 12.000 ljudi u mjestu samo tri svećenika te da se nedjeljom organiziraju sajmišni dani, koji utječu na odlazak i u crkvu, pa u tako i na odlazak u crkvu Slovenaca, koji su se i tako udaljili u toj Slavoniji od crkve i vjere (Bogoljub, br. 3, 1923.: Med Hrvati in Srbi. Skrb za slovensko in katoliško diasporo, 55–56).

203 Benvenut Habjan (Selci, 1871. – Bjelovar, 1947.), obnašao je dužnost predstojnika samostana od 1903. do 1904. godine u Samoboru, od 1907. do 1912. godine bio je gvardijan u Klanjcu. Gvardijan je bio i u Varaždinu od 1917. do 1924. godine, od 1924. do 1925. u Virovitici, a od 1941. do 1945. godine u Jaski. To su, vjerojatno, samo neka od njegovih zaduženja, dok ostala nisu zabilježena u postojećoj literaturi (Riman 2014a, 135–136).

204 Pregledane su novine: *Narodno jedinstvo* (1921–1923), *Hrvatsko jedinstvo* (1924), *Narodno jedinstvo* (1925–1929), *Varaždinac* (1929) te *Varaždinske novosti* (1929–1941).

205 *Narodno jedinstvo*, 12. 4. 1928.: Sloveniziranje Međimurja, 2–3.

206 *Slovenec*, 12. 7. 1936.: Slovenski oktet v Zagrebu, 8.

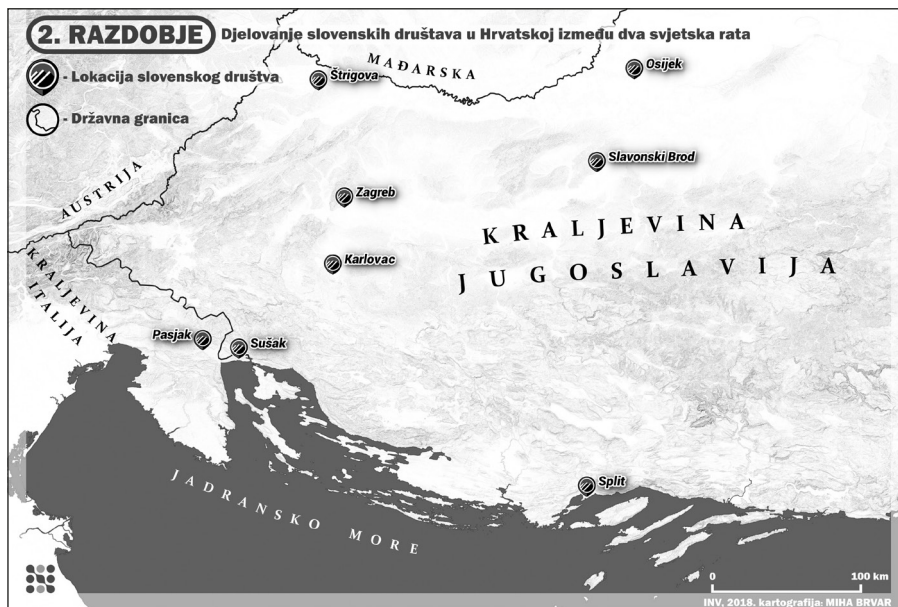
Popis slovenskih društava koja su djelovala u razdoblju između dva svjetska rata nalazi se u Tablici br. 5.

Tablica br. 5. Slovenska društva u razdoblju između dva svjetska rata

Redni broj	Naziv društva	Mjesto djelovanja	Vrijeme osnivanja
2. razdoblje: djelovanje slovenskih društava između dva svjetska rata			
1.	<i>Akademsko društvo „Triglav“</i>	Zagreb	1920.
2.	<i>Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“</i>	Zagreb	1923.
3.	<i>Slovensko prosvetno društvo „Zagreb“</i>	Zagreb	1924.
4.	<i>Slovensko prosvetno društvo „Danica“</i>	Pasjak	1924.
5.	<i>Marijina družba</i>	Zagreb	1925.
6.	<i>Slovensko prosvetno in humanitarno društvo „Simon Gregorčič“ na Sušaku</i>	Sušak (Rijeka)	1927.
7.	<i>Slomškovo prosvetno društvo v Zagrebu</i>	Zagreb	1927.
8.	<i>Slovensko prosvetno društvo</i>	Zagreb	1928.
9.	<i>Slovensko pevsko društvo 1928.</i>	Štrigova	1928.
10.	<i>Kulturno-prosvetno društvo „Slovenski dom Triglav“</i>	Karlovac	1930.
11.	<i>Narodna knjižnica in čitalnica</i>	Zagreb	1929.
12.	<i>Slovensko izobraževalno in pevsko društvo „Prešeren“</i>	Slavonski Brod	1930.
13.	<i>Klub Slovenaca</i>	Split	1931.
14.	<i>Podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani</i>	Split	1931.
15.	<i>Dekliško zavetišče „Naš dom Zagreb“</i>	Zagreb	1932.
16.	<i>Društvo akademikov komercijalista Slovenije</i>	Zagreb	1935.
17.	<i>Dekliško društvo „Ognjišče“</i>	Zagreb	1936.
18.	<i>Kegljaški klub „Drava“</i>	Zagreb	1936.
19.	<i>Slovenski oktet „Slok“</i>	Zagreb	1936.
20.	<i>Slovensko prosvetno in podporno društvo v Osijeku</i>	Osijek	1938.
21.	<i>Slovensko prosvetno društvo „Kustošija“</i>	Zagreb	1939.
22.	<i>Vincencijeva konferenca sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu</i>	Zagreb	1940.

Kartografski prikaz svih društava koja su bila zabilježena u vrijeme između dva svjetska rata je na Karti br. 2.

Karta br. 2.: Mjesta u kojima su djelovala slovenska društava u razdoblju između dva svjetska rata

Nije jasno kada su sva ova društva prestala s djelovanjem i stoga je u tablici navedena samo godina osnutka. Pri tome treba naglasiti da je u ovom razdoblju nastalo društvo koje sve do danas djeluje bez prekida. Današnje društvo u Zagrebu, *Kulturno prosvjetno društvo Slovenski dom* na području današnje Republike Hrvatske djelovalo je u četiri državne tvorevine, od razdoblja Kraljevine Jugoslavije do Republike Hrvatske. Različite političke okolnosti diktirale su načine i postavljale ograničenja u njegovom djelovanju, ali je društvo preživjelo i aktivno je još i danas.

Kulturno-prosvetno društvo „Slovenski dom Triglav“ u Karlovcu

Slovensko društvo je u razdoblju između dva svjetska rata postojalo i u Karlovcu, ali su podaci o godini osnivanja *Kulturno-prosvetnog društva „Slovenski dom Triglav“* različiti. Tako se u literaturi može pronaći podatak da je ono osnovano 1930. godine te da je djelovalo do 1940. godine, kada prestaje zbog početka Drugoga svjetskog rata (Kristan 1960, 8). Međutim jednako se

tako iz onodobnog tiska može pročitati da je *Društvo* zapravo osnovano 12. svibnja 1932. godine.²⁰⁷

Koji su razlozi nepodudaranja godina u tisku i u postojećoj literaturi? Prvo, moguće je da su se Slovenci u Karlovcu, poput Slovenaca u drugim hrvatskim gradovima, sastajali prije samog formalno-pravnog osnivanja, a postojanje *Društva* objavili su tek kada je ono bilo i službeno priznato. Drugo, postoji mogućnost da je osoba koja je pisala o slovenskom društvu između dva svjetska rata svoje tvrdnje temeljila isključivo na sjećanju te navela pogrešnu godinu.

Autori koji su se bavili proučavanjem djelovanja *Kulturno-prosvetnog društva „Slovenski dom Triglav“* podatke su o osnivanju tog društva preuzeli iz tada postojeće literature (Kristan 1960).

Članovi su se ovog društva, poput mnogih drugih društava, susretali u raznim gostionicama i restoranima Karlovca. Najviše se spominje restoran *Union*, čiji je vlasnik bio tršćanski Slovenac Mladineo. Od milja su ga Karlovačani nazivali i *Tiktak*. To nije bila jedina gostionica gdje su se susretali članovi slovenskog društva. Tako je zabilježeno i okupljanje u gostionici *Urh* (Kristan 1960, 7), a u kolovozu 1930. godine svoju su osnivačku skupštinu imali u gostionici *Banija*, koju je držala obitelj Podvinec (Kržišnik-Bukić 1995, 166).

Cilj toga društva bilo je očuvanje slovenskih pjesama, organiziranje dramskih zabava te uređenje čitaonice i knjižnice.

Društvo u samom početku rada nije imalo svoje prostore, ali kratko nakon osnivanja uspjelo je organizirati čitaonicu i knjižnicu sa slovenskim časopisima, revijama i knjigama. Prostori koje je dobilo bili su tijesni, pa su tako za veća okupljanja članovi i dalje ovisili o dobroj volji vlasnika različitih restorana i gostionica. Zabilježeno je da su se pjevačke probe zbora odvijale u stražnjoj prostoriji gostionice *Urh*, gdje je bio i pijanino. Prvo je s djelovanjem počeo muški kvintet, a potom i oktet. Mješoviti pjevački zbor započeo je s radom nekoliko mjeseci nakon osnivanja *Društva*. *Društvo* je bilo integrirano u kulturni život grada, a tome svjedoči i uključivanje u rad *Društva* i karlovačkih građana koji nisu imali slovenske korijene. Osim pjevačkih sekcija u *Društvu* je djelovao i instrumentalni kvintet *Šramel*, u kojem su svirali i Andrej Belec te braća Zupan (Kristan 1960, 7), a djelovala je i dramska sekcija.²⁰⁸

U već spominjanoj literaturi navodi se da je prvi javni nastup *Kulturno-prosvetnoga društva „Slovenski dom Triglav“* bio u jesen 1930. godine (Kristan 1960, 7). Međutim ako prihvatimo podatke iz tadašnjih novina kao realne i vjerodostojne, tada je potrebno spomenuti da je taj koncert zapravo bio održan 1932. godine. Uskoro se *Društvo* počelo povezivati i sa

207 *Jutro*, 24. 5. 1932: Slovensko prosvetno društvo „Triglav“ v Karlovcu, 4.

208 *Dolenjski list*, 21. 1. 1971.: Triglav kot trdnjava slovenstva, 8.

slovenskim krajevima te su zabilježena gostovanja u obližnjim slovenskim mjestima. Tako su pjevački oktet i kvintet nastupili u Metliki, Črnomlju i Novom Mestu. U Črnomelju i Novom Mestu gostovao je i mješoviti pjevački zbor (Kristan 1960, 7).

♦ **Slovensko prosvetno društvo »Triglav« v Karlovcu se je ustanovilo 12. t. m. Namen društva je gojenje slovenske pesmi, prirejanje dramskih predstav in ureditev čitalnice s slovenskimi knjigami in časopisi.**

Jutro, 24. 5. 1932.: Slovensko prosvetno društvo „Triglav“ v Karlovcu, 4.

Godine 1932. u svibnju članovi su održali osnivačku skupštinu. Toj su skupštini prisustvovali Edvard Kompare, Alojz Lauš, Polde Alego, Rudolf Svetel, Anton Avsec, Milan Pipan, otac i sin Držolja, braća Zupan sa sestrom Malči Zupan, Franc Blejec te Drago Cigoj. Prvi predsjednik bio je Alojz Lauš, a tajnik Drago Cigoj (Kristan 1960, 6), a oni su tu funkciju imali i 1932. godine. Potpredsjednik društva bio je Emil Volk, blagajnik Ivo *Povodnik*, domar Željko Košuta, revizori Franc Pahor i Just Povodnik. Pjevanje je vodio tajnik *Društva* Drago Cigoj, a dramsku sekciju Ivan Čuješ.

Iz dostupnih podataka vidljivo je da je *Društvo* imalo oko 100 članova. Djelovao je mješoviti pjevački zbor, koji je brojao oko 42 člana. Probe su se održavale triput tjedno. Članovi su težili uređenju knjižnice i čitaonice,²⁰⁹ što je zapravo značajka svih slovenskih društava na prostoru Hrvatske.

Zabilježeno je da je 6. studenog 1932. godine „...novoustanovljeno Slovensko prosvetno društvo „Triglav“ u Karlovcu...“ imalo svoju prvu priredbu. Autor teksta o tom događaju navodi:

U lijepoj dvorani Hrvatskog doma u 4. popodne počeli su se okupljati rođaci koji su među našom braćom Hrvatima našli trenutni novi zavičaj. Prva točka je bio pozdrav predsjednika g. Lauša (...). Potom su zapjevali muški i mješoviti zbor „Oj, Triglav moj dom“ i „Zaostali ptič“. Slijedila je šaljiva igra „Davek na samce“. Svi glumci su dobro znali uloge, iako je nekolicini nedostajalo života u igri. Izvršni su bili između ostalih g. Smolnikar Maks kao stari Primož i g. Zupan Jože u ulozi Blaža. (...) Nakon završenog programa razvila se jednostavna zabava s plesom kojega je otvorio g. Kompare sa svojom družicom u slikovitoj gorenjskoj narodnoj nošnji. Na simpatičnoj je priredbi bio i priličan broj Hrvata.²¹⁰

209 Slovenec, 26. 7. 1932.: Slovenci v Karlovcu, 5.

210 „V lepi dvorani Hrvatskega doma so se ob 4. popoldne začeli zbirati rojaki, ki so tu med brati

U veljači 1933. godine *Društvo* je imalo redovitu godišnju skupštinu, gdje je bilo izabrano novo predsjedništvo. Za predsjednika je bio izabran Janko A. Krefl, potpredsjednik je bio Martin Rudman, I. tajnik Drago Cigoj, II. tajnik Alojz Lauš, blagajnik Franc Verbič, domar Josip Debeljak, revizori Franc Rožanc in Fr. Blejec, savjetnici Franc Pahor i Edvard Kompare, a odbornici: Jože Zupan, Josip Tavčar, Emil Volk, Just Povodnik, Ivo Just, Zdravko Butković te Rudolf Svetl.²¹¹

Drugi je nastup *Društvo* imalo 4. ožujka 1933. godine, također u *Hrvatskom domu* u Karlovcu. Društveni mješoviti i muški zbor izvodili su Vodopivčeve, Žgančeve i Vilhareve pjesme.

U 1933. godini zabilježeno je da su članovi *Društva* sudjelovali na skupštini emigrantskih društava,²¹² koju je organiziralo društvo *Krn Črnomelj-Metlika* iz Črnomlja. Voditelj izleta bio je Frletič, pa se onda može zaključiti da je on bio i jedan od članova *Kulturno-prosvetnega društva „Slovenski dom Triglav“*.²¹³ Ovdje je svakako važno napomenuti da su na izlet osim članova slovenskog društva pozivali i druge emigrante koji su živjeli u Karlovcu.

Emigranti su se doseljavali i u različite druge gradove današnje Hrvatske i to je svakako vrlo važna problematika koju bi bilo potrebno detaljnije istražiti. Ovdje je potrebno spomenuti da su se u Karlovac doseljavali ljudi iz cijele Julijske krajine. Upravo zbog toga nije čudno da je u 1934. godini u Karlovcu djelovalo *Emigrantsko društvo „Istra-Trst-Gorica“*.²¹⁴ Kao obrazloženje osnivanja toga društva bilo je rečeno da „...probleme s prognanim primorskim Slovencima je potrebno (...) politizirati...“²¹⁵ (Frletič 1960, 20–21). Pitanje je koliko je ovo, kao i sva druga emigrantska društva, bilo aktivno. Prema prikupljenim podacima vidi se da su članovi *Društva* organizirali

Hrvati našli začasno novo domačijo. Prva točka je bil pozdrav predsednika g. Lauša (...). Potem sta zapela moški in mešani zbor „Oj, Triglav moj dom“ in „Zaostali ptič“. Sledila je šaljiva igra „Davek na samce“. Vsi igralci so dobro znali vloge, vendar pa je nekoliko manjkalo življenja v igri. Izvrstna sta bila med drugim g. Smolnikar Maks kot stari Primož in g. Zupan Jože v vlogi Blaža. (...) Po končanem programu se je razvila prosta zabava s plesom, ki ga je otvoril g. Kompare s svojo družico v slikoviti gorenjski narodni nošni. Na prisrčni prireditvi je bilo tudi precej Hrvatov.“ (Jutro, 9. 11. 1932.: Društveno življenje Slovencev v Karlovcu, 4).

211 Jutro, 23. 2. 1933.: Slovensko prosvetno društvo „Triglav“ v Karlovcu, 6.

212 Društvo *KRN Črnomelj-Metlika* bilo je član *Zveze Jugoslovanskih emigrantov iz Julijske krajine*. Inicijativa za susret članova različitih drugih emigrantskih društava zaživjela je 14. svibnja 1933. na cjelodnevnom tečaju koji je organizirala *Zveza*. Na tom je događaju sudjelovalo nešto manje od 30 društava koja su djelovala na cijelom prostoru Kraljevine Jugoslavije. Javila se ideja da se slični susreti organiziraju i u Kranju i Mariboru, ali se to nije ostvarilo (Vovko 1979, 68–70).

213 Karlovački glasnik, 28. 7. 1932.: Slovensko prosvjetno društvo Triglav, 4.; Hrvatska sloboda, 4. 8. 1933.: Izlet u Črnomelj, 3.

214 Osim društva u Karlovcu djelovalo je i društvo *Gortan-Bazovica* u Sarajevu, *Istra* u Novom Sadu, *Istra* u Dubrovniku, *Istra* u Osijeku, *Istra-Trst-Gorica* u Subotici, *Krn* u Črnomlju, *Soča* u Jesenicama, te *Istra* na Sušaku. Ovdje su spomenuta samo neka društva. Svakako je potrebno naglasiti da ih je bilo još i da su djelovala u svim većim gradovima Kraljevine Jugoslavije (podaci preuzeti iz časopisa *Istra*).

215 “...zadevo s pregnanimi primorskimi Slovenci pa je bilo potrebno (...) politizirati...”

zabavno-kulturne večeri,²¹⁶ na koje su pozivali emigrante, prebjegce i izbjeglice. Upravo zato što su u to društvo bile uključene osobe koje su s prostora Julijske krajine ili iz nekih drugih krajeva došle u Karlovac, gdje su se osjetile ugroženima, upitno je mišljenje znanstvenika koji tvrde da je to bilo slovensko društvo (Kržišnik-Bukić 1995, 167).

Prema podacima o djelovnju *Slovenskog društva* u Karlovcu vidljivo je da su se 1935. godine članovi aktivno uključili u organiziranje turneje malih harmonikaša iz Maribora, koji su nastupali po cijeloj Kraljevini Jugoslaviji. Tako je *Društvo* pripremilo koncert tih harmonikaša u Karlovcu i Dugoj Resi.²¹⁷

Već iduće godine bila su izrađena nova pravila *Društva*, koja su bila potvrđena 4. svibnja 1936. godine. Iz njih je vidljivo da je *Društvo* promijenilo ime u *Slovensko prosvetno društvo „Triglav“*. Pravila su ostala skoro jednaka prethodnim, osim što je dodano da je *Društvo* nepolitičko. Iz potpisa članova, koji su, nažalost, teško čitljivi, vidljivo je da su se u rad uključili dotada nezabilježeni članovi. Tako se mogu spomenuti prezimena: Jaklić, Kocijančič, Stepišnik, Lončarić, Huberger, Lazić, Hauptman, Jakičić, Richer i Simčič.²¹⁸

Treba napomenuti da je pjevački zbor *Društva* u sezoni 1937/38. nastupio s ostalim karlovačkim pjevačkim zborovima i vojnom glazbom u *Zorinu domu*. Osim tog nastupa *Društvo* je sudjelovalo i u pripremama i organizaciji²¹⁹ gostovanja dječjega pjevačkog zbora *Trboveljski slavčki iz Trbovlja* (Kristan 1960, 7), a svakako je potrebno spomenuti i da je taj dječji zbor gostovao i u drugim mjestima nekadašnje Kraljevine Jugoslavije. Prilikom toga može se spomenuti da je vidljiv angažman i drugih slovenskih društava (npr. u Splitu). Može se konstatirati da je *Društvo* djelovalo i dalje, ali potvrda za tu tvrdnju kao i neke druge aktivnosti nije pronađena.

Društvo je prestalo djelovati u vrijeme Drugoga svjetskog rata, a obnovljeno je 1951. godine. Dosadašnja su istraživanja pokazala da je slovenstvo u Karlovcu bilo najplodnije upravo 30-ih godina 20. stoljeća. S tim u vezi svakako treba spomenuti čvrste veze između Karlovca i Metlike te Črnomlja, koje su se zadržale i danas.

216 Karlovački glasnik, 6. 4. 1934.: Emigrantsko društvo Istra-Trst-Gorica, 3.

217 Slovenski narod, 25. 4. 1935.: Mariborski harmonikarji med Hrvati, 2.

218 HR HDA, GSP 1353, 3418, 1936., *Prosvetno društvo Triglav*, 1.

219 Karlovački glasnik, 2. 3. 1934.: Koncerat dječjeg zbora iz Trbovlja u našem gradu, 3.

Slovensko prosvetno in podporno društvo v Osijeku

O slovenskom stanovništvu koje se u Osijek preselilo za stalno ili na neko kraće razdoblje izvještavale su hrvatske i slovenske novine. Upravo nas neki članci upućuju na činjenicu da su se stanovnici današnjih slovenskih krajeva često odlučivali i na odlaske u najistočnije dijelove današnje Hrvatske. Razlozi su bili mnogobrojni i različiti.

U *Bogoljubu* se spominje da je u Osijeku mnogo slovenskih željezničara. Upravo u tom članku iz 1922. godine autor napominje kako bi bilo dobro da se oni zauzmu za sebe, ali da postoji i problem jer nemaju prostora gdje bi se mogli okupljati (Kalan 1922, 273).

Osim takvih vijesti u slovenskim novinama moguće je pročitati i o tragičnim sudbinama nekih koji su se iz slovenskih krajeva preselili u Osijek.²²⁰

Više od desetljeća kasnije želja da se osnuje društvo u kojem bi se okupljali osječki Slovenci urodila je plodom. Tako su, nakon što su u Osijeku živjeli, a da nisu bili povezani, 1938. godine počeli s prvim pripremnim radnjama da bi se osnovalo društvo. Čini se da je to bilo prvo službeno udruživanje slovenskih doseljenika u Osijeku. Službena osnivačka skupština *Slovenskog prosvetnog in podpornog društva v Osijeku*²²¹ bila je 16. listopada 1938. godine, a prije toga su 15. kolovoza 1938. godine pravila *Društva* bila predana na uvid, a potvrđena su u rujnu iste godine.²²² Upravo zbog takva razvoja čini se da su se članovi budućega slovenskog društva sastajali i ranije. Prema iskustvima drugih društava trebalo je dovoljno energije i volje da se sastavi i napiše prijedlog pravila. Nažalost, u slovenskom, kao i u osječkom tisku onoga vremena, za ovakvu pretpostavku nismo našli potvrdu. Jedini podatak u ondašnjim osječkim novinama bio je taj da se pozivaju Slovenci i Slovenke Osijeka da dođu na prvu osnivačku skupštinu, održanu u listopadu 1938. godine.²²³

Društvo je bilo nepolitičko, a cilj je bio sličan kao i ciljevi svih dotadašnjih i budućih društava. Bilo je napisano da će se brinuti za široku naobrazbu članova, među njima krijepti osjećaj pripadnosti i ljubavi prema domovini te širiti prosvjetu i podupirati iste ciljeve drugih društava. Svoje ciljeve *Društvo* je planiralo postići osnivanjem knjižnice i čitaonice, njegovanjem druženja, priređivanjem poučnih predavanja, tečajeva te zajedničkim izletima, kontinuiranim njegovanjem vokalne i instrumentalne glazbe, priređivanjem koncerata, zabavnim i raznim drugim društvenim priredbama.²²⁴ Pravila su potpisali članovi vodstva *Društva*.

220 Slovenski narod, 19. 2. 1935.: Nesreča Slovence v Osijeku, 3; Glas naroda, 26. 3 1935.: Samomor dveh Slovencev v Osijeku, 4.

221 Izseljenski vjestnik, br. 11., 1938.: Slovenci v Osijeku, 110.

222 HR HDA, GSP 1353, 2878, 1938., *Slovensko prosvetno in potporno društvo v Osijeku*, 3.

223 Hrvatski list, 9. 10. 1938.: Društvene vijesti, 16.

224 HR HDA, GSP 1353, 2878, 1938., *Slovensko prosvetno in potporno društvo v Osijeku*, 1.

Predsjednik *Društva* bio je Josip (Jože) Rijavec, željeznički činovnik, zamjenik je bio Martin Zajšek, kožarski pomoćnik. Tajnik *Društva* bio je Herman Jaš, samostalni činovnik, blagajnik je bio Peter Rutnik, a odbornici su bili: Ivan Podovič, Karel Kvas,²²⁵ Tomažin Joni, Jože Olenjšek, H. Leben i Ivan Cedilnik.²²⁶ Osim njih članovi *Društva* su bili i Jože Sternad, Jože Zaleznik i Josip Koprivšek.²²⁷ *Društvo* je bilo učlanjeno u *Izseljensku zbornicu* u Ljubljani.

Slovenci v Osijeku. Ni menda mesta, kjer bi ne bilo našega človeka in tudi v Osijeku so. Do sedaj so živeli bolj vsak zase. Toda slovenska kri se je le oglašala in slovenski duh ni miroval, dokler se ni spočela misel o skupnem društvu, kamor naj bi prihajalo staro in mlado slovenskega rodu. Ni ostalo le pri zamisli, temveč je 16. oktobra postal načrt resnica in dejstvo. Prav je tako in da je potrebno, dokazuje še to, da so sami od sebe uresničili, kar je terjala skupna pripadnost slovenskemu jeziku. 16. oktobra se je namreč vršil ustanovni občni zbor društva, katerega pravila je pristojna banska uprava še odobrila in katero se imenuje »Slovensko prosvetno in podporno društvo v Osijeku«. V odbor so bili izvoljeni naslednji gg.: predsednik Rijavec Jože, žel. uradnik; namestnik Zajšek Martin, kož. pomočnik; tajnik Jaš Herman, zasebni uradnik; blagajnik Rutnik Peter; odborniki: Podovič Ivan, Kvas Karel, Joni Tomažin, Olenjšek Jože, Leben H. in Cedilnik Ivan. Ker je v Osijeku znatno število Slovencev, želimo novemu društvu, ki je pristopilo kot član v *Izseljensko zbornico*, da bi postalo čimprej osrednje slovensko društvo v Osijeku in krepko izvrševalo veliko nalogo, ki si jo je nadelo z ustanovitvijo. Z veseljem in upanjem zremo na novo društvo. — Da bi uspevalo!

Izseljenski vjestnik, br. 11., 1938.: Slovenci v Osijeku, 110.

225 Radi bolje ilustracije tijeka preseljavanja pojedinaca koji su tražili bolje uvjete za život treba svakako spomenuti Karela (Karla) Kvasa. Njegov dolazak u Osijek vjerojatno je vrlo sličan, ako ne i istovjetan dolascima i drugih pojedinaca. Rođen je 22. listopada 1904. u Hebenstreitu, kod Slovenskih Konjic. Radi boljih uvjeta zaposlenja došao je u Vinkovce 1928. godine i tamo je neko vrijeme radio u tvornici kože *Cibalija*. Uskoro je, a opet zbog boljih radnih i životnih uvjeta, otišao u Osijek, gdje je dobio posao u *Tvornici kože Bartolović*. Umro je 1995. godine u Osijeku (Iz razgovora s njegovim sinom, B. K., 11. 2. 2012).

226 Izseljenski vjestnik, br. 8., 1938.: Slovenci v Osijeku, 11.

227 HR HDA, GSP 1353, 2878, 1938., *Slovensko prosvetno in potporno društvo v Osijeku*, 1.

U 1938. godini zabilježena je i jedna kulturna aktivnost, ali je ona u usporedbi s priredbama drugih društava bila skromna dosega. Tako je u prostorima gostionice *Tri gavrana* vlasnika Franca Kostevca bila organizirana večer *Sv. Miklavža*. Upravo se proslava Sv. Nikole (Sv. Miklavža) može vidjeti kao jedna od aktivnosti i u drugim slovenskim društvima koja su djelovala između dva svjetska rata na prostoru današnje Hrvatske. Ujedno je važno skrenuti pozornost i na činjenicu da su se članovi *Društva* okupili upravo u gostionici slovenskog vlasnika, što je jedna od glavnih karakteristika slovenskih društava u Hrvatskoj u međuratnom razdoblju. Kada nisu imali organizirane svoje prostore, tada su naklonost, simpatije i razumijevanje tražili kod svojih zemljaka.

Na *miklavževanju* je predsjednik održao govor i izrazio dobrodošlicu članovima. Sv. Nikolu glumio je član *Društva* Blatnik, dao je svoj djeci darove i za svakoga je našao poučne riječi. Asistenti Sv. Nikole bila su dva anđela, i to gospodična Žgur i M. Surman. Osim njih i drugi su članovi glumili: Klavžar je bio Sv. Anton, M. Šuštar i N. Joža bili su vražići. Nakon podjele poklona održana je tombola, a glavna nagrada bila su dva zeca i torta. Pisac izvještaja svoj je članak završio riječima: „Zabava je prošla u najljepšem slovenskom prijateljskom duhu, tako kako je običaj kod nas u Sloveniji.“²²⁸

U 1939. godini vodstvo je *Društva* organiziralo društveni sastanak. I on je organiziran u gostionici vlasnika Bendekoviča. Na tom je sastanku predsjednik *Društva* pozvao na složan rad i na rad u svrhu privlačenja što više novih članova. Predsjednik, Josip Rijavc, želio je da se osnuje dom koji bi bio otvoren za sve Slovence u Osijeku, a gdje bi ujedno bile i dvorana, knjižnica, kuhinja itd. Osim okupljanja članova ideja je bila da u domu mogu prespavati svi oni koji su u Osijeku nezaposleni ili koji su morali doći iz nekih drugih razloga. Ujedno je izrazio i želju da *Društvo* više pomaže pri zapošljavanju nezaposlenih „rojaka“, pogotovo u raznim tvornicama i drugim industrijskim postrojenjima.²²⁹

Ovakve su želje i ideje upravo na tragu onoga egzistencijalnog i potpornog usmjerenja, koje se u drugoj polovici 20. stoljeća izgubilo. Ujedno je iz članka moguće razabrati da je *Društvo* i gotovo godinu dana od početka djelovanja još uvijek imalo problema s prostorom.

Početakom 1940. godine članovi su *Društva* održali treću opću skupštinu. Prema podacima *Društvo* je te godine imalo 44 člana. Novi je predsjednik bio Julije Toporiš, koji je očigledno izmijenio način djelovanja. Naime *Društvo* je već sredinom 1940. godine imalo oko 100 članova. Ujedno je *Društvo* u ožujku iznajmilo prostore te su se članovi napokon mogli okupljati u vlastitim

228 „Zabava je potekla v najlepšem slovenskem prijateljskem duhu, tako kakor je navada pri nas v Sloveniji.“ (Izseljenski vestnik, br. 2., 1939.: Po naši domovini, 26).

229 Izseljenski vestnik, br. 5., 1939.: Po naši domovini, 81.

prostorima, čime je svakako bio olakšan rad *Društva*. Adresa društvenih prostorija je bila Riječka ul. 7, Osijek III.²³⁰

Iste su godine članovi *Društva* u prostorijama gostionice vlasnika Bendekovića, organizirali i jedno od „...najvećih društvenih događanja.“²³¹ Kako je bilo zapisano: „Raspored je bio vrlo složen: pjevanje, tamburanje, recitiranje, burka u jednom činu (Jezični dohtar u režiji Toporiša), dva kupleta, koje je jako lijepo zapjevao g. Toporiš, te je uslijedila jednostavna zabava sa šaljivom poštom, licitacijom živog prašćića i dr.“²³²

Osim toga od *Izseljenske* su *matice* dobili određeni broj knjiga, što je bio temelj za osnivanje knjižnice. Prema dopisu Franca Drogenika, jednog od članova *Društva*, knjige su bile smještene u društvenim prostorima. Osim društvenih večeri članovi su planirali i organizaciju izleta u okolicu Osijeka, a prije svega u neko mjesto gdje su također Slovenci „...da se međusobno upoznamo i porazgovaramo“.²³³

Iz podataka se vidi da je *Društvo* promjenom predsjednika aktivno započelo s djelovanjem tek 1940. godine, ali, nažalost, nije jasno što se dalje događalo s tim društvom. Prema nekim navodima *Društvo* je prestalo s djelovanjem u ljeto 1941. godine, ali su članovi nastavili sa svojim djelovanjem ilegalno. Nažalost, dio je članova bio uhićen i odveden u logor, odakle se više nisu vratili.²³⁴

Koliko je *Društvo* djelovalo i koliko je bilo uspješno te je li ostvarilo želje zapisane u navedenim pravilima, nije moguće ustanoviti. Međutim već to što je *Društvo* osnovano ukazuje na to da je slovenska zajednica u Osijeku bila brojna te da su njezini članovi imali različite interese u području druženja. Mogli bismo zaključiti da je ovo društvo kao i ilegalni rad Slovenaca koje je rat zatekao u Osijeku te osnivanje *Mestnega odbora Osvobodilne Fronte* u Osijeku, za koje je bio zadužen Ferdo Delak, postavilo temelje za djelovanje društva *France Rozman* u Osijeku odmah nakon Drugoga svjetskog rata.

230 Vestnik prosvetnih zvez, svibanj, 1940.: Slovenci v Osijeku, 69.

231 „...najvećih društvenih prireditev“ (Slovencev, 18. 4. 1940.: Slovenci v Osijeku, 5).

232 „Spored je bil prav pester: petje, tamburanje, deklamacija, burka v enem dejanju (Jezični dohtar v režiji predsednika Toporiša), dva kupleta, ki ju je prav lepo zapel g. Toporiš, sledila je prosta zabava s šaljivo pošto, licitacijo živega prašćića itd.“ (Vestnik prosvetnih zvez, svibanj, 1940.: Slovenci v Osijeku, 69).

233 „...da se med seboj seznamimo in porazgovorimo“. (Izseljenski vestnik, br. 6., 1940.: Po naši domovini, 94–95).

234 Glas Slavonije, 6. 4. 1955.: Sjećanje na slovenske ilegalce, 4.

Slovensko izobraževalno in pevsko društvo „Prešeren“ u Slavonskom Brodu

Slovensko je udruženje bilo zabilježeno i u Slavonskom Brodu. Prema riječima Janeza Kalana želja za osnivanjem društva postojala je već 1922. godine, kada se on na svom proputovanju po hrvatskoj unutrašnjosti susreo i sa Slovencima u Slavonskom Brodu (tada Brodu na Savi). Prema njegovim riječima okupile su se žene i djeca. Uglavnom su u Slavonskom Brodu bile doseljene obitelji željezničara, i to prije svega iz Primorja, ali i drugih slovenskih krajeva. Na tom se sastanku razmišljalo o osnivanju društva *Slovenska lipica*, koje bi za početak svoje prostore imalo u franjevačkom samostanu (Kalan 1922, 272). Nažalost, od toga društva nije bilo ništa. Prema prikupljenim podacima prvo je formalno društvo, koje je možda svoje zametke dobilo već 1922. godine, u Slavonskom Brodu bilo osnovano u ožujku 1930. godine. Uglavnom, kao i kod svih ostalih slovenskih društava, osnivanju ovoga prethodilo je nekoliko sastanaka organizacijskog odbora.

U lokalnom je tisku bilo objavljeno više obavijesti o tome kako *Pripravljajući odbor* poziva zainteresirane Slovence na osnivačku skupštinu.²³⁵ Ona je bila organizirana u gostionici *Terkal* 2. ožujka 1930.,²³⁶ kada je osnovano društvo pod imenom *Slovensko izobraževalno in pevsko društvo „Prešeren“*.

Slovensko izobraževalno in pevsko društvo »Prešeren« v Brodu na Savi deluje, kljub temu da je bilo šele marca t. l. ustanovljeno, z največjo agilnostjo med precej številno brodsko slovensko kolonijo, povzdiguje med njimi prosveto in krepi zavednost. Na sliki sede v prvi vrsti od leve na desno gg.: blagajnik Sešek, podpredsednik prof. Košir, predsednik Ivo Ermenc, tajnik Rabič, odbornik Kolar, zadaj pa stoje gg. Verzak, Kos, ing. Dochyla, Ferfila, Ermenc Franc, Kozamernik in Regully

Ilustracija, br. 11., 1930.: Slovensko izobraževalno in pevsko društvo „Prešeren“ v Brodu na Savi, 364.

235 Posavska štampa, 22. 2. 1930.: Slovenci u Brodu, 2.

236 Posavska štampa, 1. 3. 1930.: Slovenci u Brodu, 2.

Predsjednik je organizacijskog odbora bio Franjo Bevc, a tajnik France Košir. Članovi su se dogovorili da će cilj *Društva* biti briga za opće obrazovanje članova *Društva* te da će se među članstvom pokušati jačati nacionalna svijest i ljubav prema jedinstvenoj državi (Kraljevini Jugoslaviji, op. a.), da će se širiti prosvjetne djelatnosti među članovima kao i podupirati druga društva s istim ciljevima u njihovoj aktivnosti.²³⁷ Članovi su željeli osnovati čitaonicu, pjevački odsjek, dramsku sekciju te su pokušali organizirati i predavanja.²³⁸ Pravila *Društva* odobrena su 15. svibnja 1930. godine (Slanček 2009, 27).

Kada se promatraju cilj i način koje su odabrali da bi postigli željene rezultate, uočljivo je da su oni slični, pa čak i istovjetni, ciljevima i planiranim aktivnostima nekih drugih slovenskih društava koja su djelovala na prostoru današnje Hrvatske. Može se naime uočiti da programi svih društava imaju neke iste odluke te, prema svojim prilikama, svako društvo u pravila unosi svoje specifičnosti, pojedinosti prema svojim uvjetima. Baš stoga je potrebno naglasiti da je *Društvo* nastalo na inicijativu već postojećih slovenskih društava na prostoru nekadašnje Kraljevine Jugoslavije. Tako se u zapisniku o održanoj osnivačkoj skupštini navode društva u Nišu, Banja Luci, Zagrebu i Beogradu. Društvo u Slavanskom Brodu svoja je pravila izradilo na temelju pravila zagrebačkoga slovenskog društva, ali nije točno specificirano kojeg.

90 | Za predsjednika *Društva* izabran je France Kavčič, za potpredsjednika Franjo Ermenc, tajnik je bio profesor Franjo Košir, blagajnik Stanko Sešek, a knjižničar narednik Pavle Majerle. Odbornici su bili Mirko Sila, Milan Rabič, Franjo Viduč i Franjo Kosovel. Iz zapisnika je još vidljivo da su bili nazočni i Stanko Varšek, Pavle Lokovšek, Ivan Primožič, Tine Hafner, Mirko Mušek, Franjc Rebelj, Edo Slomšek, Urban Babič, Matija Štefančič, Ivan Drogenik, Ivan Vizjak, Josip Vivoda, Fran Teržan i Martin Gola. Sva se imena nalaze na kraju usvojenih pravila. Neka od njih nisu čitka. Kao zamjenici su izabrani Viktor Babuder, I. Drobnič, Fr. Žmuhar i I. Ermenc.²³⁹ Članovi Nadzornoga odbora bili su Alojz Čop, Alojz Kolar i Franc Bizjak.

Društvo je imalo svoje prostorije u Ulici Ante Starčevića, no već nekoliko mjeseci poslije preselilo se u prostorije u Ulici Augusta Šenoae, u kuću A. Berkovića, broskoga veletrgovca,²⁴⁰ koji je simpatizirao *Društvo* te mu pomogao u radu.²⁴¹

Promjena prostora nije bila jedina promjena u djelovanju *Društva* u tako kratkom razdoblju. Društvo je već na samom početku svojega rada zapalo u problem pri organizaciji. Tako je u novinama izašao članak u kojem

237 HR HDA, GSP 3313, br. 3216, 1930., *Pravila Slovenskega izobraževalnega in pevskega društva Prešeren u Brodu n./S.*, 1.

238 HR HDA 1353, 3313, *Zapisnik*.

239 Posavska štampa, 15. 3. 1930.: Slovensko prosvjetno i pjevačko društvo *Prešern* u Brodu, 3.

240 Posavska štampa, 21. 6. 1930.: Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešern* v Brodu, 2.

241 Brodska tribuna, 21. 6. 1930.: Iz Slovenskog pjevačkog društva u Brodu, 5.

su bili pozvani članovi *Društva* na skupštinu.²⁴² Sastanak je bio sazvan za 6. srpnja 1930. u *Dalmatinskom podrumu* i tada je izglasano novo predsjedništvo *Društva*. Već činjenica da su se članovi *Društva* sastajali u gostionici, a ne u vlastitim prostorima, ukazuje na to da je prostor bio premalen za veći broj ljudi. Za predsjednika je bio izabran Ivo Ermenc. Potpredsjednici su bili Franjo Beuc i Franjo Košir, tajnik Milan Rabič, zamjenik tajnika Franjo Kos, blagajnik Stanko Šešek, a knjižničar Franjo Kezamernik. Odbornici su bili Leo Župnek, Franjo Viduč i Josip Verzak, a članovi Nadzornoga odbora Lovro Varpot i Ludvik Japelj.²⁴³ Razloge tako iznenadnoj i brzom promjeni predsjedništva ne znamo. Jedan od razloga tome može biti i mogućnost da su prvotni zanos i elan članova predsjedništva splasnuli, te je postojala potreba da se oni zamijene. S druge strane vidljivo je da su mnogi Slovenci došli u Slavonski Brod po službenoj dužnosti, te postoji mogućnost da su dobili odluku o radu u nekom drugom mjestu. U to vrijeme naime nisu bili neuobičajeni premještaji državnih službenika. U prilog tomu govore podaci dobiveni iz slovenskih novina, gdje su pojedinci na radu, u ovom slučaju u Slavanskom Brodu, pozdravljali svoje najmilije.

Svakako je ilustrativno, a ovdje i potrebno navesti neke od tekstova iz slovenskih novina *Domovina*: „Sretnu i veselu novu godinu žele svim čitateljima i čitateljicama podoficiri, koji služe pri željezničkoj komandi u Slavanskom Brodu: (...), Stanko Varšek (...), Pavle Lokovšek...“²⁴⁴

To nam odmah odaje i razlog njihova boravka u Slavanskom Brodu. Osim njih svoje su čestitke poslali i Stanko Šibenik, Alojz Toni, Kazimir Mrmolja, Vlado Trampuš, Anton Hitejc, Danilo Florenin, Mirko Soje, Jože Flis, Alojz Repnik i Danilo Bezjak.²⁴⁵ Slična je čestitka objavljena i za 1932, a uz stara imena iz 1931. mogu se pročitati i neka nova: Rudolf Beltram, Alojz Jajc, Martin Juvan, Anton Rupnik, Rado Pišku i Stanislav Karpe.²⁴⁶

Osim novogodišnjih pozdrava Slovenci koji su radili u Slavanskom Brodu svojih su se sjetili i za Uskrs te je također i 1930. i 1931. godine bio objavljen popis ljudi koji su svojima zaželjeli sretne uskrsne blagdane.²⁴⁷

U sklopu *Društva* djelovale su knjižnica i čitaonica, a više je puta bilo istaknuto i da je *Društvo* preplaćeno na različite slovenske novine. Broj je knjiga u knjižnici, izgleda, bio malen, pa su često u novinama tražili donacije

242 Brodska tribuna, 12. 7. 1930.: Iz slovenskog izobraževalnog in pevskog društva, 5.

243 Brodska tribuna, 5. 7. 1930.: Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešeren* v Brodu n. S, 5.

244 "Srečno in veselo novo leto želijo vsem bralcem in bralkam podoficirji, služenci pri železniški komandi v Slavanskom Brodu: (...), Stanko Varšek (...), Pavle Lokovšek..." (Domovina, 1. 1. 1931.: Novoletni pozdravi, 6).

245 Domovina, 1. 1. 1931.: Novoletni pozdravi, 6.

246 Domovina, 1. 1. 1932.: Novoletni pozdravi, 6.

247 Potpisani kao podoficiri željezničke komande u Slavanskom Brodu za 1930. godinu bili su: Alojz Rauhekar, Alojz Šetina, Pavle Majerle, Stanko Voršek, Tone Rupnik, Alojz Jajc, Anton Hitejc, Danilo Florenin, Mirko Saje, Pavle Lokovšek, Mirko Vojevac, Vlado Trampuš, Alojz Božič, Joža Fliš, Alojz Repnik (Domovina, 24. 4. 1930.: Velikonočni pozdravi, 6).

knjiga od građana i drugih društava.²⁴⁸ To pak ukazuje na to da su članovi i inicijatori *Društva* bili svjesni važnosti pisane riječi. Osim toga u *Društvu* je djelovao i pjevački zbor. Ne zna se koliki je bio, ali se čini da je djelovao muški pjevački zbor,²⁴⁹ koji je, vjerojatno, osim na internim zabavama *Društva* nastupao i javno prilikom većih kulturnih događaja. Tako je pjevački zbor, uz druga društva, pjevao na dan Svih svetih na groblju. Otpjevali su: *Narodnu nadgrobnicu* J. Pavičića i *Blagor mu* Davorina Jenka.²⁵⁰

Zabilježeno je i da su u *Društvu* organizirali događanja koja su bila otvorena za širu javnost. Tako je u listopadu sudjelovalo u organiziranju svečane mise za strijeljane antifašiste u Bazovici,²⁵¹ kamo je pozivalo sve Slovence, članove i nečlanove *Društva*.²⁵² Svoju prvu, a čini se i jedinu javnu zabavu, *Društvo* je organiziralo 6. prosinca 1930. u gostionici *Tri gavrana*. Prema pisanju tadašnjih dnevnih novina: „Pjevački zbor je zapjevao više pjesama koje su prisutni prihvatili s oduševljenim odobravanjem. Mnogo zanimanja je izazvala bogata lutrija. Agilno društvo „Prešern“ uživa među brodskim stanovnicima mnogo simpatija.“²⁵³

Zadnji podatak o održavanju sastanka i uopće zadnji podatak o djelovanju potječe iz ožujka 1931., kada je članove zvalo na redovitu godišnju skupštinu.²⁵⁴ Nakon toga o *Društvu* prestaju izlaziti bilo kakve vijesti.

U *Društvu* je 1930. godina bila svakako burna. Kako je vidljivo, u Slavskom Brodu je zabilježeno osnivanje emigrantskih društava. Jedno takvo osnovano je 1923. godine pod imenom *Istra*. Postoji mogućnost da je slovensko društvo u Slavskom Brodu svoj rad prekinulo i više nije bilo toliko vidljivo jer su članovi bili aktivni i u društvu *Istra* te nisu mogli istovremeno aktivno djelovati u više društava. Na takav nas zaključak navodi činjenica da je događaj koji je održan 1930. godine u organizaciji slovenskog društva bio organiziran i 1931. godine, ali je ovaj put to organiziralo društvo *Istra*.²⁵⁵

248 Posavska štampa, 21. 6. 1930.: Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešern* v Brodu, 2; Brodska tribuna, 21. 6. 1930.: Iz Slovenskog pjevačkog društva u Brodu, 5.

249 Brodska tribuna, 29. 11. 1930.: Zabava *Prešerna*, 7.

250 Brodska tribuna, 1. 11. 1930.: Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešern*, 7.

251 U Bazovici (tal. Basovizza) 6. rujna 1930. ustrijeljena su 4 antifašista: Slovenci Ferdo Bidovec, Fran Marušič i Alojz Valenčič te Hrvat Zvonimir Miloš. Oni su bili članovi ilegalne primorske antifašističke organizacije *TIGR* (Trst-Istra-Gorica-Rijeka), odnosno njezina ogranka *Borba*. Postali su simbol za antifašističko djelovanje prije svega u hrvatskim i slovenskim krajevima koji su bili u Kraljevini Italiji. Nakon Drugoga svjetskog rata njima u čast izgrađen je spomenik (Pahor 2007, 36–37.).

252 Brodska tribuna, 13. 9. 1930.: Za pokoj duše palih žrtava, 1.

253 „Pevski zbor je zapel več pesmi, ki so jih prisotni sprejeli z navdušenim odobravanjem. Mnogo zanimanja je izazvala bogata loterija. Agilno društvo „Prešeren“ uživa med brodskimi prebivalci mnogo simpatij“ (Jutro, 10. 12. 1930.: Slovenska veselica v Brodu na Savi, 5).

254 Brodska tribuna, 14. 3. 1931.; Slovensko izobraževalno in pevsko društvo *Prešeren* v Brodu n. Savi, 5.

255 Jugoslavenska sloga, 12. 9. 1931.: Iz društva *Istra*, 4.

Društvo je 1932. održalo komemoraciju za ubijenog antifašista Vladimira Gortana i njegove drugove.²⁵⁶

Kako je *Društvo* prestalo sa svojim radom, nije bilo moguće odrediti. Sa sigurnošću se može tvrditi da je velik broj slovenskih doseljenika u Slavonskom Brodu imao potrebu nekakva vida organiziranja i okupljanja. Iako su si zadali dosta visoke ciljeve, nije jasno što su sve od planiranog članovi *Društva* uspjeli realizirati. Ne zna se ni koliko je *Društvo* djelovalo te koliko je bilo aktivno. Može se zaključiti da su članovi *Društva* svakako bili upoznati s aktivnostima barem nekih slovenskih društava u Hrvatskoj.

Slovenska društva u Splitu

Suvremeni su slovenski znanstvenici o slovenskim udruženjima u Splitu pisali malo. Uglavnom su samo spominjali postojanje udruženja za koja se do sada nije našla sigurna potvrda ili nije bilo moguće dati nekakav detaljniji izvještaj o njihovom radu. Tako se spominje da su djevojke iz slovenskih krajeva, koje su radile raspršene po cijeloj tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji, imale svoja skloništa i u Splitu (Drnovšek 2012, 52), ali potvrde o takvoj ustanovi nismo našli.²⁵⁷

No, iz onodobnih izvora moguće je vidjeti da su Slovenci bili svakako prisutni u Splitu. Tako je svakako moguće spomenuti „slovenske fantje“, koji su u Splitu služili vojsku, a koje je bilo moguće evidentirati preko njihovih novogodišnjih²⁵⁸ i uskrasnih²⁵⁹ čestitki rodbini i prijateljima u Sloveniji.

256 Jugoslavenska sloga, 19. 11. 1932.: Komemoracija za Gortana i drugove, 3.; Jugoslavenska sloga, 17. 2. 1934.: Deset godina rada društva Istra u Brodu, 4.

257 Pregledani su i izvori koje M. Drnovšek navodi u svojoj knjizi, ali ni u primarnim izvorima nismo pronašli taj podatak. (I. Slovenski izseljenski kongres, 1936). Tamo se samo navodi da je biskup Srebrnič govorio o talijanskim kolonijama koje ima na prostoru svoje biskupije, a da se jedna od njih nalazi između ostaloga i u Splitu, gdje ta zajednica ima i svoje talijanske svećenike, koje šalje Kraljevina Italija i koji se brinu za vjersku pastvu (Slovenski izseljenski zbornik 1935, 16).

258 Novogodinji pozdrav za 1931. godinu iz Splita poslali su: „Slovenski fantje, vojnici pri 54. pehotnem polku, II. bataljonu, želimo vsem bralcem, posebno pa bralkam „Domovine“, srečno novo leto: kaplarji: Ivan Borišek in Franc Prošt (Št. Jurij), Franc Mavrič in Ivan Lenarčič (Mokronog), Albin Olabeunik (Raka), Franc Plaznik in Rudi Props (Hrastnik); redovi: Martin Hrastelj (Zagorje), Vinko Maserko (Polšnik), Miroslav Glavač (Št. Jurij), Miha Ulaga (Laško), Alojz Prijatelj, Anton Berk, Franc Tratar in Franc Sladič (Št. Rupert), Anton Savšek (Polšnik), Anton Vene (Bučka), Joško Duh (Zagorje), Alojz Žabkar (Raka), Fran Barič (Zameško), Alojz Pavlic, Maks Požem in Franc Kranjc (Sevnica), Miha Kranjc (Laško), Rudolf Kalčič (Šmarjeta), Damjan Tomažin (Mokronog) in Alojz Celestina (Št. Jurij)“ (...) kaplarji: Adolf Pečovnik (Loče pri Konjicah), Anton Srebot (Gabernik pri Polskavi), Fran Šilič (Velika Nedelja) in Pavel Bezjak (Velika Nedelja); redovi: Martin Topolič (Pohorje), Anton Kapun (Pohorje), Ivan Brecl, Jakob Munda (Velika Nedelja), Anton Žerak (Maribor), Peter Flaisinger (Maribor), Ervin Pok (Ruše), Jožef Šticel (Žabljek), Matija Mandel (Ptuj), Franc Kokol (Maribor), Janez Kmitek (Makole), Jože Krmelj (Ljubljana) (Domovina, 1. 1. 1931.: Novoletni pozdrav, 6).

259 Uskrсну čestitku svojim u domovinu uputili su: „Mitraljeska četa v Splitu. Vsi fantje iz mariborskega okrožja, ki služimo pri 11. polku v Splitu, želimo roditeljem, znanecem in dekletom iz srca da bi v veselju in zadovoljstvu obhajali Veliko noč. Ivan Hojnik, Ješenca; Franc Peršon, Maribor;

Vera Kržišnik Bukić pak navodi da su u Splitu između dva svjetska rata djelovali slovensko društvo i čitaonica Slovenaca koji su imali i svoje kuglalište (Kržišnik-Bukić 1995, 173). U razdoblju između dva svjetska rata u Splitu je zabilježeno djelovanje čak dvaju slovenskih društava.

U godini 1931. zabilježeno je postojanje *Kluba Slovenaca* u Splitu, koji je prema jednom novinskom navodu okupljao velik broj doseljenih Slovenaca, koji su imali u Splitu različite položaje: trgovce, industrijalce, činovnike te osobe slobodnih profesija. Zabilježeno je da su osnovali udruženje, ali drugih podataka o takvom društvu nije bilo.²⁶⁰

Osim toga društva djelovala je i *Podružnica Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani*, koja je sa svojim radom započela u listopadu 1931. godine. Podatke o *Družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani* pronalazimo u Arhivu Republike Slovenije, gdje se navodi da je postojala *Podružnica* u Splitu i da je to ujedno bila i jedina podružnica na prostoru Hrvatske.²⁶¹ U popisu članova *Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani* vidi se da je ona imala popriličan broj članova i simpatizera na prostoru Hrvatske,²⁶² ali ti članovi, uključeni u neka od ovdje spomenutih društava, nisu djelovali u smjeru osnivanja podružnice, kao što je to bio slučaj u Splitu.

Kao pokrovitelji *Družbe sv. Cirila in Metoda* za 1932. godinu u *Koledaru šolske Družbe sv. Cirila in Metoda* navode se sljedeće osobe iz Splita: Podgoršek Janko, ravnatelj *Gospodarske banke* u Splitu, Branimir Silić, Ljudevit Silić (krojač), Jakob Čeh (tesar), Vilko Hohnc (hoteljer), Vladislav Turk, podravnatelj *Ljubljanske kreditne banke* u Splitu, Franjo Lorenčar (hotelijer), Anica Žagarjeva, Damijan Škerl, upravnik *Jugotehne*, A. Rismondo, supruga

Martin Kamensék, Plat; Alojz Bedenik, Štoferce; Mihael Arnečič, Belski vrh; Jože Arnečič, Sv. Barbara; Janez Hriberšek, Podlehnik; Avgust Gaberc, Mokole; Ivan Fišinger, Sl. Bistrica; Herman Doki, Marija Snažna; Ludvik Brumec, Poljčane; Franc Fortek, Doliče; Mihael Bogina, Staro Sleme; Janez Benko, Serdica; Karol Babšek, Limbuš; Adolf Paulin, Maribor; Stanko Beic, Rošpoh; Jože Zafašnik. Nova vas; Janez Hojnik, Mastje; Franjo Hercok, Sv. Barbara-Hal.; Štefan Hlebič, Ruše; Franc Arzenak, Mlače; Alojz Golčer, Zreče; Ivan Gerecnik, Orehova vas; Franc Fišer, Sv. Benedik; Alojz Braško, Sv. Marjeta ob Pesnici; Vincenc Beg, Sečevo; Štefan Gerecnik, Prepole; Franc Bauman, Godimarci; Jože Buček, Vučeslovci; Ludvik Dajčman, Sv. Marjeta ob Pesnici; Franc Hohnc, Oplotnica; Lovro Košar, Biserjane; Ivan Horb. Sv. Peter; Ludvik Brčić, Srednje Gameljne; Ludvik Hadžet, Sv. Miklavž pri Ormožu; Konrad Babič, Sv. Arnej (Slovenec, 19. 4. 1930.: Naši fantje voščijo za Veliko noč, 7).

260 Novo doba, 7. 12. 1931.: Klub Slovenaca u Splitu, 5.

261 ARS SI AS 622, 1885–1941, *Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani*, knjiga 76.

262 Članovi Družbe navedeni su u *Koledaru šolske družbe sv. Cirila in Metoda*, glavnom glasilu Družbe, ali i u dokumentima o djelovanju. U arhivskoj se građi spominju pojedinci koji su već evidentirani kao značajne slovenske osobnosti koje su djelovale na prostoru Hrvatske (nor. Konrad Janežič, Volosko i dr.), ali i osobe koje se dosada nisu spominjale. Najzanimljivije je napomenuti da su, osim poimence, novac uplaćivale i skupine koje su često imale zanimljiva imena. Tako su za 1911., 1912., i 1915. godinu novac uplatili „Pazinski Slovenci“, za godinu 1911. novac su uplatili već spomenuti „Slovenski zaplotniki“, a zabilježena je i donacija „Zbora slovenskih uradnikov Gornji Grad, Zagreb“ (ARS SI AS 622, 1885–1941, *Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani*, knjiga 76; ARS SI AS 622, *Indeks 1907*). Osim takvih skupina spominju se i pojedinci koji su djelovali u Splitu: Rudolf Makarovič, trgovac u Splitu.

upravitelja *Jadranske plovidbe* te Konrad Rajher, vlasnik pogrebnog zavoda u Splitu.²⁶³ Možemo tvrditi da su barem neki od navedenih bili članovi *Podružnice*, ako ne i glavni inicijatori osnivanja udruženja.²⁶⁴

Za razliku od drugih društava koja su djelovala u razdoblju između dva svjetska rata, a čija su se pravila uglavnom pronašla, *Podružnica Družbe sv. Ćirila in Metoda v Ljubljani* nije imala potvrđena pravila. O *Podružnici* u službenoj dokumentaciji *Družbe* nema mnogo podataka. Vidi se da je djelovala između 1931. i 1938. godine, kada prestaju financijski izvještaji *Podružnice*.

Prva je obavijest o osnivanju *Podružnice* pronađena u novinama *Novo doba*, gdje su članovi obaviješteni o prvoj skupštini, koja je održana 17. listopada 1931. godine u hotelu *Kovačević* (kasnije restoran *Ljubljana*),²⁶⁵ čiji je zakupnik bio hotelijer Franjo Lorenčak, jedan od odbornika slovenskog udruženja.²⁶⁶ Čini se da su toj osnivačkoj skupštini nazočili i delegati iz Ljubljane.²⁶⁷ Drugih podataka, osim financijske veze, o povezanosti *Podružnice* i centrale *Družbe* u Ljubljani nema.²⁶⁸

Na toj je osnivačkoj skupštini naglašen i zadatak *Društva*, a to je da: „...ova nacionalno-obrambena organizacija, koja broji već u svom početku preko stotinu članova, nastojeći, da vrši i u Splitu svim članovima i

263 Koledar šolske družbe sv. Ćirila in Metoda, 1933.: *Družba sv. Ćirila in Metoda v Ljubljani*, pokrovitelj, 101.

264 Do sada se nije mnogo pisalo o Slovencima koji su djelovali u Splitu i u Dalmaciji općenito, ali da su oni bili prisutni i da je jedna organizacija, kao ova *Podružnica* ili nekakvo drugo udruženje bilo potrebno, pokazuju i različiti novinski napisi splitskoga tiska onoga vremena. Prilikom pregleda tih novina nalaze se opisi tragičnih sudbina ljudi koji su u vrijeme ekonomske krize, koja je zahvatila cijelu Europu, pokušavali i u Splitu pronaći nekakv posao. Tako nas se posebno dojmio članak o tragičnoj sudbini radnika Franza Modera iz Grosuplja, starog 58 godina, koji je umro od slabosti. Naime, u članku se navodi da se ne znaju motivi njegova dolaska u Split, ali da su prilikom pregleda tijela u džepu pronašli pismo upućeno banu Primorske banovine, u kojem je molio za potporu za nezaposlena radnika. Tko zna kakve su ga životne prilike natjerale na odlazak iz zavičaja, ali je svakako potrebno napomenuti da on nije bio jedini takav tragičan slučaj, već da su u razdoblju između dva svjetska rata takvi slučajevi, kao i loš položaj žena, radnica, ali i radnika, bili svakodnevnica (*Novo doba*, 13. 1. 1931.: *Besposlen radnik koji umire od slabosti na ulici*, 6.). Postojale su i obavijesti koje su informirale o smrti na radu, pa se tako dalo iščitati da je „V Splitu, kamor je bil šele pred kratkim prestavljen je postal žrtve svojega poklica, policijski nadstražar Ivan Gec, doma iz Sežane.“ (*Istra*, 14. 1. 1938.: *Naši pokojnici*, 4.). Osim tekstova o sudbinama pronalaze se i tekstovi o simpatičnim zgodbama. Upravo jedan takav je i o dvojici slovenskih mladića koja su došla u Split radi posla, a navečer su izašli van, te kako novinar spominje u članku, opijeni dobrim dalmatinskim vinom nisu mogli pronaći prenoćište u kojem su ostavili stvari. Zbunjeni i pijani morali su se za pomoć obratiti policiji, koja je potom s njima obilazila sva prenoćišta sve dok nisu našli pravo (*Jadranski dnevnik*, 17. 4. 1934.: *Slovenski fanti i dalmatinsko vino*, 5).

265 *Novo doba*, 16. 10. 1931.: *Osnivanje podružnice Društva sv. Ćirila i Metoda u Splitu*, 6.

266 *Novo doba*, 12. 2. 1932.: *CMD podružnica u Splitu*, 6.

267 *Nova doba*, 20. 10. 1931.: *Osnivanje podružnice Družbe sv. Ćirila i Metoda u Ljubljani*, 6.

268 *Podružnica* je u Splitu za 1931. godinu platila 2.725 din., 1932. godine 1.450 din., 1933. godine 1.704 din., 1934. godine 1.912 din., 1935. godine 2.600 din., 1936. godine 2.000 din., 1937. godine 2.070 din., a 1938. godine samo 651 din. *Podružnica* je u Beogradu 1936. godine dala 2.487 din., a 1938. godine 4.836 din. (ARS SI AS 622, 1885–1941, *Družba sv. Ćirila in Metoda v Ljubljani*, knjiga 76).

požrtvovnošću svoju zadaću, koja je u nacionalnom i kulturnom pogledu eminentne važnosti...“²⁶⁹

Društvo je sa svojim neformalnim radom vjerojatno započelo ranije, prije službene osnivačke skupštine. Iz postojećih podataka nije moguće evindentirati tko bi bio inicijator ovakvog udruženja ili gdje su se njegovi članovi okupljali, ali može se pretpostaviti da su se nalazili u restoranu *Kovačević*.

Zbog nedostatnih podataka o osnivačkoj skupštini nije moguće zaključiti tko je bio prvi predsjednik, no čini se da je to bio Sergei Goriup,²⁷⁰ koji je tu dužnost obavljao i kasnije.²⁷¹ Članovi *Društva* izjasnili su se da je ono bilo nepolitično te su ga opisivali kao „...kulturno, nacionalno i humanitarno društvo“.²⁷² Geslo je bilo: „Ne osvajati, nego čuvati i braniti ono što je naše“,²⁷³ a kada se ono spoji s različitim nastojanjima članstva u kasnijim godinama (financiranje izgradnje škola i *Sokolskog društva* u mjestima pored današnje slovensko-austrijske granice), sve se lakše dolazi do zaključka da su u rad *Podružnice* bili uključeni i emigranti koji su još uvijek žalili za svojim zavičajem i nemogućnošću da žive u njemu.

Podružnica je bila dobro uključena u javni i kulturni život Splita, a njezinu su važnost prepoznale i osobe umjetničkih i političkih krugova, koje su ujedno davale svoj doprinos. Tako su na nekim događanjima sudjelovali Ida Pregarc²⁷⁴ ili Janko Rakuša,²⁷⁵ a važna je i uključenost Stojana Brajše.²⁷⁶

269 Novo doba, 20. 10. 1931.: Osnivanje podružnice Družbe sv. Ćirila i Metoda u Ljubljani, 6.

270 O Sergeiu Gorupu nije bilo moguće naći detaljniju biografiju, ali vidi se da je bio povezan s vinogradarstvom. Pisao je o modroj galici i o peronospori u časopisu *Kmetovalec*. Prije nego što je došao u Split, bio je u Mariboru, gdje je obnašao dužnost blagajnika u *Organizaciji vinogradnikov*. Godine 1935. uredio je knjigu „Trnski izbor in vinski tipi za Dravsko banovino“ (Ljubljana, 1925). Čini se da je potrebno naglasiti da je on, kao i članovi njegove obitelji bio jedan od pokrovitelja *Družbe* za 1933. godine. Tako su u *Kšd* za 1934. godine navedeni: Sergei, Vida, Aljaša i Danilo Goriup (Koledaru šolske družbe sv. Ćirila in Metoda, 1934.: Pokrovitelji, 111).

271 Novo doba, 19. 2. 1932.: Gregorčičeva proslava u Splitu, 6.

272 Jadranski dnevnik, 15. 1. 1935.: Naličje splitskog političkog falsifikata, 1–2.

273 Jadranski dnevnik, 1. 3. 1935.: Proslava 60. godišnjice velikog slovenskog pjesnika Fran Ksavera Meška, 4.

274 Ida Pregarc (Rab, 1897. – Beograd, 1986.) rođena Kavčič. Mladost je proživjela u Trstu gdje je pohađala Dragutinovićevu dramsku školu te je nastupala u *Slovenskem gledališču*. Na početku sezone 1919/1920. započinje s angažmanom u ljubljanskoj *Drami*, ali ubrzo odlazi u Split, gdje ostaje četiri sezone. U tome je razdoblju na splitskoj pozornici interpretirala čak 41 ženski lik. Napustivši splitsko kazalište, postaje članica *Srpskoga narodnog pozorišta*. U sezoni 1928/1929. bila je članica kazališta u Osijeku, te nastupajući u *Novosadsko-osječkom kazalištu*, odnosno *Narodnom kazalištu za Primorsku banovinu*, Ida Pregarc dobiva status prvakinja te joj se dodjeljuju uloge u skladu s tim statusom. Najveći dio svoje umjetničke karijere posvetila je kazalištima u Novom Sadu i Beogradu, gdje je u razdoblju između dva svjetska rata bila jedna od najboljih dramskih i karakternih glumica (Hećimović & Barbieri & Neubauer 2011, 94–98).

275 Janko Rakuša (Mihalovec kod Ormoža, 1901. – Remetinec, 1945.). Rođen je kao nezakonito dijete nadničarke u omanjen vinogradarskom predjelu Štajerske. Već s tri godine ostaje bez majke koja umire u oskudici, te je povjeren skrbniku. Radeći kao pastir, završio je osnovnu školu te zahvaljujući župniku odlazi na daljnje školovanje u Veržej, potom u Maribor pa u Ljubljanu. Samoinicijativno napušta sjemenište i gimnaziju te se uz podršku Rade Pregarca uključuje kao volonter i statist u rad ljubljanske *Drame*. Svoju je priliku dobio kada je obolio Opis Šest, koji je glumio u drami *Na dnu* Maksima Gorkog. Tu je ulogu odigrao Janko Rakuša. No, zbog

Potrebno je naglasiti da je već 1932. godine u članstvo bilo upisano 160 osoba. No to je ujedno i jedini podatak te nije vidljivo je li se broj članova smanjivao ili rastao.

Djelovanje *Podružnice* bilo je podijeljeno na tri odsjeka: prosvjetni, zabavno-diletantski te pjevački.²⁷⁷ No kada se promatra djelovanje *Podružnice*, vidljivo je samo javno djelovanje članova, koje je moguće podijeliti na kulturno-prosvjetne događaje koje su organizirali, odnosno događaje isključivo zabavnog karaktera. Neka su događanja, prije svega proslave u povodu različitih tradicionalnih događaja, postale tradicija i ponavljale su se svake godine.

Članovi *Podružnice* svaku su godinu započinjali skupštinom, na kojoj bi bilo odabrano novo predsjedništvo *Društva*, te su se, između ostaloga, donosile i druge važne odluke.²⁷⁸ O članovima predsjedništva i odbora *Društva* doista se može govoriti vrlo oskudno. Tako je od 1931. do 1934. godine predsjednik *Podružnice* bio Sergej Goriup. U 1935. godini predsjednik je bio Josip Lešnik, funkciju tajnika imao je Robert Blenk, blagajnica je bila Katica Lehar, a Josip Špan bio je jedan od odbornika.²⁷⁹

nesuglasica s kazališnim konzorcijem odlazi u Sarajevo 1921/1922. te u Osijek 1922/1923. Nakon obaveznoga jednogodišnjeg služenja vojske u Mostaru dolazi u *Narodno kazalište* za Dalmaciju. U Splitu je bio od 1924/1925. godine do kraja sezone 1926/1927., kada odlazi u Skopje. U tom je razdoblju sudjelovao u izvedbi šezdeset i jednog dramskog teksta i četiri operete. Nakon Skopja jednu je sezonu bio u Mariboru pa potom u Zagrebu, Osijeku, Beogradu te ponovno u Osijeku, a zatim je otišao u Zagreb, gdje je u *Hrvatskom narodnom kazalištu* nastupao od 1934/1935. do svoga posljednjeg nastupa 17. prosinca 1944. godine (Hećimović & Barbieri & Neubauer 2011, 108–116).

276 Stojan Brajša (Pazin, 1888. – Gorica, 1989.), pravnik i publicist. Brat je skladatelja Ćirila Brajše. Gimnaziju je završio u Pazinu 1907. godine, studirao je pravo u Zagrebu, Beču i Grazu, a doktorirao je u Zagrebu i Padovi. U Pazinu je 1908. bio jedan od osnivača *Hrvatskoga katoličkoga akademskog društva „Juraj Dobrila“*, a uređivao je list *Pučki prijatelj*. Radio je kao sudski pripravnik u Pazinu od 1914. do 1917. godine te kao odvjetnički pripravnik u Puli od 1917. do 1920. godine. Pisao je članke o psihologiji, sociologiji i filozofiji u *Narodnoj prosvjeti* i drugim časopisima. Nakon Prvoga svjetskoga rata imao je odvjetnički ured u Gorici, a surađivao je sa slovenskim kršćanskim socijalistima. Ušao je u politički život, te je sudjelovao na izborima za talijanski parlament 1921. i 1924. godine. Za jugoslavenske novine i časopise pisao je članke o pedagogiji, muzikologiji i povijesti Istre. Bio je predsjednik obnovljenoga *Političkog društva za Hrvate i Slovence* u Istri, tajnik *Tiskovnoga društva* za Istru i neko vrijeme urednik lista *Istarska riječ*. U Jugoslaviju je morao emigrirati 1931. godine. Prvo je bio odvjetnik u Novome Mestu, a potom u Splitu. Od 1941. do 1945. godine obnašao je dužnost suca u Zagrebu. Nakon Drugoga svjetskog rata odlazi u talijansku Goricu, gdje je u školi predavao latinski, grčki i engleski jezik. U Trstu je radio i za *Savezničku vojnu upravu*. Krajem 1931. godine u Splitu je otvorio svoj odvjetnički ured i izgleda da se odmah uključio u rad *Podružnice* (Novo doba, 20. 11. 1931.: Dr. Stojan Brajša, 5).

277 Novo doba, 26. 1. 1932.: Slovinci v Splitu pridno delujejo, 3.

278 Novo doba, 10. 1. 1933.: Ćiril Metodova podružnica u Splitu, 6; Novo doba, 18. 1. 1934.: Ćiril Metodova podružnica u Splitu, 6; Jadranski dnevnik, 21. 1. 1935.: Skupština Ćiril Metodove podružnice, 6.; Jadranski dnevnik, 14. 1. 1936.: Skupština Ćiril Metodove podružnice, 7.; Novo doba, 14. 1. 1936.: Poziv na petu redovitu skupštinu, 6.; Novo doba, 21. 1. 1937.: Ćiril Metodova podružnica u Splitu, 5.

279 Jadranski dnevnik, 21. 1. 1935.: Skupština Ćiril Metodove podružnice, 6.

Prosvjetni odsjek intenzivno je radio na osnivanju knjižnice. Iako nije jasno jesu li od samih početaka imali svoje prostore gdje su mogli djelovati, članovi su svakako intenzivno radili na osnivanju²⁸⁰ te su knjižnicu konačno uspjeli organizirati početkom 1933. godine.²⁸¹ Osim knjižnice u ožujku 1933. godine otvorili su i društvenu čitaonicu, koja je bila otvorena svaki dan od 13.00 do 15.00 sati te od 19.30 sati nadalje. Knjižnica je i dalje bila otvorena petkom od 19.30 do 21.00 sat, i to cijele godine.²⁸² Čitaonica i knjižnica djelovale su u Krušičevoj ulici br. 6. Nije jasno koliko su ti prostori bili veliki, jesu li bili u vlasništvu *Podružnice* ili su bili iznajmljeni.²⁸³ Vjerojatno nisu bili maleni kao što je to bio slučaj kod nekih drugih slovenskih društava, jer su 1935. godine u njima postavili novu pozornicu.²⁸⁴

U *Društvu* je bio aktivan pjevački zbor te dramska sekcija. Pjevački je zbor djelovao od samog osnivanja *Podružnice* te je nastupao na različitim društvenim večerima.²⁸⁵ Prvi, ali i jedini podatak o cjelovečernjem koncertu pjevačkog zbora potječe iz 1933. godine, kada je *Društvo* uspjelo organizirati „...svoju prvu pjevačku večer sa biranim programom muških i mješovitih pjevačkih zborova te solo nastupa“.²⁸⁶ Upravo organizacija jednoga ovakvoga cjelovečernjeg programa pokazuje da se *Podružnica* razvijala te da je pjevačka sekcija zapravo napredovala i došla do stupnja kada je mogla na sebe preuzeti organizaciju takva događaja. Nažalost, o pjevačkim mogućnostima ne može se suditi, ali zapisano je da: „...sve tačke izvedene su precizno pod ravnanjem društvenog zborovodje maestra Andrije Pervanja... (kapelnika gradske glazbe u Makarskoj op. a.), ...koji je svojom spremom te požrtvovnim radom uspio da u razmjerno kratko vrijeme ovaj mladi agilni pjevački zbor podigne na hvalevrijednu visinu“.²⁸⁷

Pjevački se zbor više ne spominje u kasnijim javnim događanjima. No činjenica je da su u *Podružnici* istovremeno djelovali i mješoviti i muški pjevački zbor, što ipak daje određenu težinu.

Dramska, odnosno diletantska skupina, kako su je još članovi nazivali, bila je aktivnija. Tako su članovi dramske sekcije već u studenom 1932. godine izveli lakrdiju *Bucek u strahu*.²⁸⁸ Iduće su godine članovi dramske sekcije uprizorili lakrdiju *Anarhist*.²⁸⁹ Tijekom proslave dočeka Nove godine

280 Novo doba, 12. 2. 1932.: ČMD podružnica u Splitu, 6.

281 Novo doba, 26. 1. 1933.: Ćiril Metodova podružnica u Splitu, 6.

282 Novo doba, 17. 3. 1933.: Ćiril-Metodova podružnica, 4; Novo doba, 18. 9. 1933.: Ćiril-Metodova podružnica u Splitu, 6.

283 Novo doba, 18. 1. 1934.: Ćiril-Metodova podružnica u Splitu, 6.

284 Jadranski dnevnik, 21. 1. 1935.: Skupština Ćiril Metodove podružnice, 6.

285 Novo doba, 5. 11. 1932.: Ćiril-Metodova podružnica u Splitu, 5.

286 Novo doba, 28. 2. 1933.: Koncert Ćiril Metodove podružnice, 5.

287 Novo doba, 6. 3. 1933.: Uspjela priredba Ć. M. D., 6.

288 Novo doba, 5. 11. 1932.: Ćiril-Metodova podružnica u Splitu, 5.

289 Novo doba, 10. 1. 1933.: Ćiril-Metodova podružnica u Splitu, 6.

1934. godine izveli su igrokaz *Prosac* te različite druge šaljive kuplete,²⁹⁰ a na dočeku 1936. godine izveli su igrokaz *Vesela punica*.²⁹¹

U studenom 1936. godine dramska je sekcija na zabavi povodom Martinja izvela igrokaz *Bratranec*. Prikupljen novac je bio namijenjen siromašnim učenicima na „...našoj sjevernoj granici“.²⁹² Početkom 1937. godine izveli su jednočinku J. Štoke *Ne zovi vraga*,²⁹³ a u studenom iste godine članovi su dramske sekcije izveli igrokaz *Putifarka*.²⁹⁴ Iste su godine, na tradicionalnoj proslavi u povodu Sv. Nikole članovi dramske sekcije *Podružnice* izveli igrokaz *Miklavž prihaja*.²⁹⁵

Posebno valja istaknuti dva događaja posvećena slovenskim kulturnim velikanima, koja su organizirali članovi *Podružnice*. To je bila proslava 60-godišnjice Frana Ksavera Meška u ožujku 1935. godine.²⁹⁶ Tu su obljetnicu obilježila i neka slovenska društva u Zagrebu. Drugi događaj, koji su također obilježili članovi, ali i druga slovenska društva u Hrvatskoj, bila je 25. obljetnica smrti Simona Gregorčiča.²⁹⁷ U novinama je bio objavljen i program proslave, koja se održala u *Sokolskoj dvorani* u Splitu. Tako je Janko Rakuša, član splitskog kazališta, recitirao pjesmu *Soča*, pjevao je zbor podružnice kojim je dirigirao Matko Seršen, Ida Pregarc je recitala pjesmu *U pepelnični noći*, a pjevao je i Joško Missia, bariton.²⁹⁸ Predavanje o životu i radu Simona Gregorčiča držao je Stojan Brajša. Prihod je bio namijenjen prognanicima koji su napustili prostor Julijske krajine. Prema navođenju očevidca *Sokolska dvorana* „Bila je puna publike, naročito Slovenaca nastanjenih u Splitu“.²⁹⁹

U travnju 1933. godine članovi su održali *Koruško večer* u foajeu *Općinskog kazališta*, a u programu su nastupali neki članovi *Podružnice*. Tako se spominju Iva Brajnović, dr. Ivo Rubić, Rajko Vatovec³⁰⁰ te Branko Lozar.³⁰¹

Članovi su *Društva* u svojem djelovanju organizirali različite zabave i veselice kako bi se članovi međusobno bolje upoznali i malo se razveselili.

290 Novo doba, 29. 12. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.; Novo doba, 29. 12. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.

291 Jadranski dnevnik, 30. 12. 1935.: Silvestrovo u Ćiril-Methodovoj podružnici, 6.

292 Jadranski dnevnik, 6. 11. 1936.: Martinovo večer kod Ćirilo-Methodove podružnice u Splitu, 7.; Jadranski dnevnik, 11. 11. 1936.: Martinovo večer kod Ćirilo-Methodove podružnice u Splitu, 7.

293 Novo doba, 9. 1. 1937.: Pokladna zabava u Ćiril-Methodovoj podružnici, 6.

294 Novo doba, 12. 11. 1937.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.

295 Novo doba, 2. 12. 1937.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.

296 Jadranski dnevnik, 1. 3. 1935.: Proslava 60. godišnjice velikog slovenskog pjesnika Fran Ksavera Meška, 4.

297 Novo doba, 19. 2. 1932.: Gregorčičeva proslava u Splitu, 6.

298 Novo doba, 20. 2. 1932.: Gregorčičeva proslava u Splitu, 6.

299 Novo doba, 22. 2. 1932.: 25-godišnjica smrti S. Gregorčiča, 6.

300 Obitelj Rajmunda (Rajka) Vatovca iz Maribora se u Split preselila jer je otac bio oružarni časnik. Rajmund Vatovec i Marcedes Janeš imali su dvoje djece: sina Rajka Vatovca, rođenog 6. 11. 1924. godine u Mariboru i Jasnu Vatovec, ud. Stekar, rođenu 23. 10. 1928. godine u Sremskoj Kamenici. Oboje djece školu je pohađalo u Splitu do 1937. godine, kada se obitelj preselila u Mursko Soboto, a 1940. godine u Ljubljanu (Jevnikar 2010, 17).

301 Novo doba, 22. 4. 1933.: Koruško večer Ćiril-Methodove podružnice u Splitu 5.

Tako su već 1931. godine, kada je *Društvo* osnovano organizirali doček Nove godine u restoranu *Kovačević*,³⁰² koji su vrlo često uključivali u svoje planove. Od te godine doček Nove godine postaje tradicionalno slavljeničko događanje. Svake su godine organizirali *silvestrovanje*.³⁰³ U početku svojeg djelovanja ono je bilo u restoranu *Kovačević*, ali u kasnijim godinama pronalazili su i druge prostore. Tako su kraj 1933. godine dočekali u restoranu *Na Plaži* na Bačvicama.³⁰⁴ Kraj 1934.³⁰⁵ i 1935.³⁰⁶ godine dočekali su u restoranu *Ljubljana* (prije *Kovačević*).

Osim zajedničkih dočeka nove godine članovi su *Društva* organizirali *Jurjevo*,³⁰⁷ *trgatev*,³⁰⁸ *Martinovo*,³⁰⁹ a u zimskim mjesecima obavezno su organizirali *miklavževanje*.³¹⁰ Čini se zanimljivim naglasiti da su imali pokladne i pretpokladne zabave, a 1934. godine to je bila zabava u prostorijama *Na Plaži* na Bačvicama, gdje se izveo *ohcet* (slovenska svadba), pjevalo se i bile su organizirane različite igre. Kao posebnu zanimljivost potrebno je izdvojiti najavu „...seljačkih slovenskih plesova u narodnom odijelu“.³¹¹ Obilježavali su i dan Sv. Ćirila i Metoda.³¹² Može se spomenuti paljenje krijesa u srpnju 1936. godine nakon sastanka u restoranu *Bakotić* na Gripama.³¹³

No bili su pažljivi i prema svojim članovima. Tako su u povodu povratka Franje Lorenčaka, vlasnika restorana *Kovačević*, u Dravsku banovinu organizirali oproštajnu zabavu.³¹⁴

Članovi su *Društva* organizirali i zabave koje nisu bile isključivo vezane za vjerske i narodne proslave i običaje, već su u cilju boljeg upoznavanja organizirali i različite koncerte. Tako su 1934. godine pozivali na koncert *Jazz*

302 Novo doba, 30. 12. 1931.: Ćiril-Methodova podružnica, 5.

303 Novo doba, 30. 12. 1932.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 5.; Jadranski dnevnik, 30. 12. 1936.: Silvestrovo u Ćiril-Method. podružnici, 5.

304 Novo doba, 25. 12. 1933.: Silvestrova zabava u Ćiril Metodovoj podružnici u Splitu, 4.

305 Novo doba, 29. 12. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.

306 Novo doba, 30. 12. 1935.: Silvestrovo u Ćiril-Methodovoj podružnici, 6.

307 Novo doba, 18. 1. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.; Jadranski dnevnik, 28. 4. 1934.: Velika proljetna zabava na počast sv. Jurja, 6.; Jadranski dnevnik, 14. 3. 1935.: Iz Ćiril Metodove podružnice u Splitu, 6.; Jadranski dnevnik, 16. 3. 1935.: Iz Ćiril Metodove podružnice u Splitu, 6.; Jadranski dnevnik, 14. 3. 1936.: Iz Ćiril-Methodove podružnice Split, 5.

308 Novo doba, 11. 10. 1933.: Ćiril-Methodova podružnica, 6.

309 Glavni zgoditak na tomboli koja se održavala na zabavi bila je guska. U ovakvim je situacijama istraživač često u nedoumici je li potrebno spomenuti takav podatak ili ne, ali svakako je potrebno svrnuti pozornost na jedan, iz današnje perspektive gledan, bizaran podatak, no upravo ta glavna nagrada ilustrativno opisuje razdoblje koje se sagledava (Jadranski dnevnik, 7. 11. 1935.: Sv. Martin kod Ćiril-Methodove podružnice, 6).

310 Novo doba, 7. 12. 1933.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 4.; Jadranski dnevnik, 28. 11. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u St, 6.

311 Novo doba, 12. 1. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 5.; Novo doba, 25. 1. 1934.: Ćiril Metodova podružnica u Splitu, 6.; Novo doba, 3. 2. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 5.

312 Jadranski dnevnik, 4. 7. 1934.: Danas svi na Bačvice, 6.; Jadranski dnevnik, 5. 7. 1934.: Uspjela zabava Ćiril-Methodove podružnice, 6.

313 Jadranski dnevnik, 2. 7. 1936.: Paljenje Ćirilo-Methodovog krijesa, 5.

314 Novo doba, 24. 9. 1932.: Ć.M.D. podružnica u Splitu, 5.

banda,³¹⁵ a krajem veljače iste su godine u restoranu *Kovačević* organizirali čajanku s ciljem međusobnog upoznavanja i dogovora oko budućeg plana rada.³¹⁶ Slične su se aktivnosti nastavile u ožujku, kada su članovi *Podružnice* u prostorijama *Slavije* organizirali zabavu na kojoj je nastupila Lena Sabadini te glazba *Kraljevske Mornarice* iz Divulja.³¹⁷ Važno se čini spomenuti da su članovi *Društva* pripomogli pri organizaciji dvaju koncerata za dvije različite grupe harmonikaša, djece od 5 do 10 godina, koja su u tom vremenu bila na turneji po tadašnjoj Kraljevini Jugoslaviji.³¹⁸ U javni život Splita članovi su se uključivali i na drugačije načine, čemu pak svjedoči to da je predsjedništvo *Podružnice* svoje članove pozivalo da u srpnju prisustvuju dočeku *Kluba jugoslavneskih akademičara* iz Istre, Trsta i Gorice, koji su u Splitu trebali održati koncert.³¹⁹

U društvenim su prostorijama u listopadu 1934. godine održali komemoracijsku sjednicu za ubijenog kralja Aleksandra.³²⁰ Osim koncerata i zabava članovi su *Društva* organizirali i predavanja.³²¹

Promatrajući djelovanje *Podružnice*, vidljivo je da su njezini članovi često organizirali zabave koje nisu imale neki određen povod. Organizirali su zabave i različita druženja, čajanke tijekom cijele godine, izuzev u ljetnim mjesecima. Nazivali su ih *drugarskim večerima*, koje su najčešće organizirali u već spominjanim splitskim restoranima.³²²

Godina 1935. bila je važna za *Podružnicu* jer je *Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani* te godine slavila 50 godina svoga postojanja. Uz već uobičajena događanja članovi su *Društva* organizirali i dva veća događanja. Prva je proslava bila u travnju, a druga u srpnju. U travnju su tako članovi *Društva* u *Sokolskom domu* priredili komediju *Udovica Rošlinka* C. Golarja,³²³ a to je ujedno bila i samo uvertira u glavnu proslavu, koju su priredili u srpnju. Članovi su predstavu izveli u „...slovenskim narodnim nošnjama i izvađaju narodne slovenske plesove“. Prikupljeni novac išao je za gradnju sokolskoga doma u Radlju ob Dravi (do 1952. godine Marenbergu).³²⁴ U srpnju 1935.

315 Novo doba, 9. 2. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.

316 Novo doba, 23. 2. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.

317 Novo doba, 15. 3. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 5.

318 Osim u Splitu koncerte su imali i u Zagrebu, Sisku, Sušaku te Dubrovniku (Jadranski dnevnik, 17. 7. 1934.: Koncert mladih harmonikaša iz Maribora u Splitu, 6.; *Jadranski dnevnik*, 17. 7. 1934.: Mali harmonikaši opet u Splitu, 6).

319 *Jadranski dnevnik*, 9. 7. 1934.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 5.

320 *Jadranski dnevnik*, 10. 10. 1934.: Sve članove Ćiril-Methodove podružnice u St, 6.

321 Novo doba, 17. 11. 1932.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 5.

322 *Jadranski dnevnik*, 15. 1. 1935.: Naličje splitskog političkog falsifikata, 1–2.; Novo doba, 8. 2. 1935.: Ćiril-Methodova Podružnica u Splitu, 5.; Novo doba, 13. 2. 1935.: Ćiril-Methodova podružnica u St, 5.; *Jadranski dnevnik*, 15. 3. 1935.: Iz Ćirilo-Methodove podružnice Split, 5.; *Jadranski dnevnik*, 8. 2. 1935.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.; *Jadranski dnevnik*, 15. 2. 1935.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.; Novo doba, 13. 2. 1936.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.

323 *Jadranski dnevnik*, 4. 4. 1935.: Proslava 50-god. Ćiril-Methodove družbe u Splitu, 6.

324 Novo doba, 11. 4. 1935.: Iz Ćirilo-Methodove podružnice, 5.

godine članovi su pak organizirali, isto povodom 50-godišnjice djelovanja *Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani*, veliku pučku zabavu³²⁵ u restoranu *Ivanišević* u Firulama. Prikupljeni novac bio je namijenjen izgradnji škole u Gradišću.³²⁶

Posljednji podatak o nekom događaju datira od 12. veljače 1938. godine, kada su članovi *Podružnice* u hotelu Slavija organizirali redovitu godišnju skupštinu.

Prema financijskim izvješćima *Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani* društvo u Splitu se više ne navodi kao podružnica. Nameće se zaključak da je ono prestalo s radom. Možda je jedan razlog opadanje interesa za rad u *Podružnici*, a jačanje rada emigracijskog društva *Istra* u Splitu, kao i ideja da je i cijela *Družba sv. Cirila in Metoda* zapravo iscrpljena djelatnošću, a pod prijetnjom nadolazećeg rata, pomalo gubila elan.

Promatrajući cjelokupan rad članova *Podružnice* moguće je zaključiti da se vidi uspješan rad *Društva* do 1935. godine i tada pad, koji se posebno očituje u radu članova *Podružnice* u 1937. i 1938. godini. Za razliku od nekih drugih slovenskih društava *Podružnica* je uspjela dobiti dovoljno velike prostore, u kojima su članovi uspjeli osnovati knjižnicu i čitaonicu. U samom početku djelovanja vidljiva je podrška i intelektualnih krugova (umjetnika, odvjetnika). Nažalost, ne može se odrediti broj članova koji su djelovali u *Podružnici*, no svakako je važno naglasiti da se u radu *Društva* vidi kontinuitet, te se za razliku od drugih društava mogu odrediti vrhunac rada *Društva* kao i razdoblje kada je rad počeo jenjavati. Svakako je tome pridonijela i otvorenost splitskog društva, koja se, osim suradnje s drugim društvima, očituje i u ažurnosti objavljivanja različitih obavijesti o djelovanju toga društva. Važno je naglasiti da je djelovao pjevački zbor, ali nije jasno u kojem opsegu. Djelovala je i dramska sekcija, ali analizom izvođenih djela vidi se da to nisu složenija dramsko-scenska djela, već da su se članovi zadržali na izvođenju igrokaza, jednočinki i lakših komedija. Članovi sekcije nisu održali nijedan samostalni cjelovečernji program, već su isključivo nastupali na zabavama.

Pri analizi djelovanja *Društva* vidljiv je humanitarni smjer djelovanja, koji nije toliko vidljiv kod drugih slovenskih društava. Često su članovi svu dobit i prikupljene financije davali u dobrotvorne svrhe, a vjerojatno je to ovisilo i o strukturi članstva. Ti su se iznosi kretali oko 2.800 din. godišnje.³²⁷ Osim sredstava koja su uplaćivali *Družbi sv. Cirila in Metoda u Ljubljani* novac su davali u različite svrhe: izgradnju spomenika kralju Aleksandru,

325 *Jadranski dnevnik*, 27. 6. 1935.: 50-godišnjica Ćiril-Methodove podružnice, 6.

326 Iz novinskog napisa nije jasno o kojem se Gradišću radi jer su u Sloveniji zabilježena najmanje 4 mjesta s tim imenom. Možemo nagađati da se radilo o mjestu koje je danas na slovensko-austrijskoj granici (Novo doba, 6. 7. 1935.: Proslava 50. godišnjice opstanka Društva sv. Ćirila i Metoda, 6).

327 *Jadranski dnevnik*, 21. 1. 1935.: Skupština Ćiril Methodove podružnice, 6.

izgradnju škola na sjevernoj granici (danas slovensko-hrvatskoj granici),³²⁸ djeci u Prekmurju³²⁹ i slično.

Slovensko izobraževalno društvo „Simon Gregorčič“ na Sušaku (Rijeka)

Položaj se Sušaka nakon Prvoga svjetskog rata temeljito promijenio. Sušak je nakon talijanske okupacije Slobodne Države Rijeke – Stato Libero di Fiume, a što je bilo potvrđeno Rimskim ugovorima iz 1924. godine, ostao u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i administrativno-političkim putem postao je gradom. On je bio na samoj granici između Kraljevine Italije i Kraljevine SHS, te je stoga dobio poseban položaj. Dok Rijeka (Fiume), koja je bila u sastavu Kraljevine Italije polako propada, Sušak, kao jedna od važnijih luka Kraljevine SHS, počinje rasti i razvijati se.

Svoj su dom nakon Prvoga svjetskog rata na Sušaku pronašli i doseljenici iz današnjih slovenskih krajeva, ali i iz krajeva Julijske krajine koji su bili sastavnim dijelom Kraljevine Italije.

Slovenski su doseljenici osnovali svoje društvo 27. studenog 1927. godine.³³⁰ Izgleda da je novo društvo bilo osnovano na temeljima slovenskih društava koja su djelovala u Rijeci još prije Prvoga svjetskog rata. Prilikom osnivanja u pozdravnom je govoru Josip Reš, predsjednik organizacijskog odbora, rekao da je zapravo novoosnovano društvo nastavak djelovanja časnog slovenskog društva koje je djelovalo u Rijeci. Ne može se sa sigurnošću tvrditi je li mislio na društvo koje je djelovao u Rijeci do 1913. godine i koje je imalo problema s dobivanjem odobrenja pravila ili je u razdoblju od 1914. do 1927. godine djelovalo još neko društvo, o čijem postojanju do sada nije pronađen nijedan podatak. No vjeruje se da su upravo slovenska društva koja su djelovala u Rijeci od 1909. do 1913. godine, a koja nisu uspjela ispuniti formalno-pravni okvir, ona na čijim temeljima je osnovano *Slovensko prosvetno in humanitarno društvo „Simon Gregorčič“ na Sušaku*. O tome svjedoče i imena članova koji su bili aktivni u *Društvu*. Josip Reš pripadao je obitelji koja je prije Prvoga svjetskog rata imala hotel (kupalište) *Klotilda*, gdje su se okupljali članovi slovenskih društava u Rijeci. Kao ciljevi *Društva* bili su

328 *Jadranski dnevnik*, 1. 3. 1935.: Proslava 60. godišnjice velikog slovenskog pjesnika Fran Ksavera Meška, 4.

329 *Jadranski dnevnik*, 28. 11. 1936.: Nikolinje u Ćiril Metodovoj podružnici, 5.; *Jadranski dnevnik*, 4. 12. 1936.: Nikolinje u Ć-M podružnici, 6.; *Novo doba*, 6. 11. 1937.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 5.; *Novo doba*, 2. 12. 1937.: Ćiril-Methodova podružnica u Splitu, 6.

330 Dnevni red je bio sljedeći: „1. Pozdrav predsjednika pripravljalnoga odbora. 2. Čitanje pravil in odobritev. 3. Volitev društvenega odbora in nadzornega odbora. 4., Slučajnosti (HR HDA, GSP PKO 1353, 33573/1927., *Prepis zapisnika ustanovnega občnega zbora „Slovenskega izobraževalnega društva Simon Gregorčič“*).

određeni nacionalni i kulturni sadržaj, a prije svega se želio očuvati kulturni identitet i jezik (Butorac 2002, 53).

Tada je bilo odabrano i prvo vodstvo *Društva*: za predsjednika je bio izabran A. Lunaček st., a odbornici su bili: S. Čok,³³¹ F. Jagodnik, R. Vidic, D. Pipenbacher, A. Lovrenčić, F. Pavlič, V. Depoli, F. Media i R. Prebilič. U nadzorni odbor bili su izglasani J. Reš i A. Bratož. Osim onih za koje se zna da su aktivno sudjelovali u vođenju *Društva* na prvom su sastanku bili okupljeni i sljedeći članovi, vjerojatno Slovenci koji su živjeli na prostoru Sušaka: S. Aschenbrenner, A. Lunaček ml., A. Kokalj, J. Kržič, J. Prelovec, M. Klepić, I. Cigoj i F. Janovič.³³²

Poveznicu između *Slovenskega izobraževalnega društva* „Simon Gregorčič“ na Sušaku i društava koja su djelovala u Rijeci prije Prvoga svjetskog rata, osim već spomenutog Josipa Reša, čine i Franc Jagodnik, koji je također bio jedan od članova prvoga riječko-slovenskog društva, ali i činjenica da su se članovi, jer društva nisu imala svoje prostore, okupljali u istim lokalima. Tako su osnivačku skupštinu članovi pripremili u hotelu Reš.

Nekoliko dana nakon osnivačke skupštine i u lokalnim je novinama izašla obavijest o novom društvu. Zabilježeno je:

...braća Slovenci osnovali u Sušaku svoje društvo s imenom „Simon Gregorčič“. Zadatak ovog društva je, da upoznava ovdašnje pučanstvo sa kulturnim tekovinama slovenskog dijela našeg jugoslovenskog naroda...(…) Društvo ima i jedan drugi vrlo važan zadatak, a to je: informiranje onih sunarodnjaka koji bi se htjeli naseliti u Sušak ili gdje drugdje u Primorje.³³³

Upravo je ova zadnja informacija bitna. Iz nje se da iščitati da su u vremenu kada je *Društvo* djelovalo članovi bili svjesni da postoje i oni pojedinci koji su se doseljavali iz današnjih slovenskih krajeva i koji su u Primorju, kao i u drugim dijelovima nekadašnje Kraljevine Jugoslavije, tražili zaposlenje i, vjerojatno, pogodnije uvjete za svakodnevni život. Baš ta odredba ukazuje i na činjenicu da osnovano *Društvo* nije bilo samo kulturno i da se nije isključivo radilo na očuvanju jezika i kulture slovenskog naroda, već da se željelo i

331 Stanko Čok (Lonjerje pri Trstu, 1897. – Koper, 1954.), politički radnik. Djelovao je u Trstu. Nakon Prvoga svjetskog rata zbog političkog je djelovanja bio zatvoren. Godine 1920. dobio je posao u *Kmetijsko vrtnarski zadruzi*, a kada je ona 1923. godine zatvorena, ostao je bez posla. Zbog stalne policijske paske odlazi u Ljubljano, gdje se uključio u djelovanje *Orjune*. Godine 1924. preselio se na Sušak gdje je pomagao pri ilegalnim prelascima granice, prenosio je antifašistički materijal. Pisao je za razne časopise, posebno u Sokolskom glasniku na Sušaku, i to prije svega o situaciji u Julijskoj krajini. Kada je posjetio svoju rodbinu u Trstu 1927. godine, uhitili su ga, sud ga je u Rimu osudio na 10 godina zatvora, ali je 1935. godine, jer je bio državljanin Kraljevine Jugoslavije, prognan u Kraljevinu Jugoslaviju. Odlazi u Beograd, gdje je dobio posao. Bio je član društva *Istra-Trst-Gorica*. Nakon Drugoga svjetskog rata odlazi u Kopar (PSBL 1976, 247).

332 HR HDA SBUO Pov. II 24800/1931., ZO 4006, *Prepis zapisnika ustanovnega občnega zbora „Slovenskega izobraževalnega društva Simon Gregorčič“*.

333 Novi list, 31. 12. 1927.: Slovensko izobraževalno društvo „Simon Gregorčič“ u Sušaku, 6.

pripomoći Slovincima kojima je ta pomoć trebala. Obavijest o svojem osnivanju objavili su i u slovenskim tiskovinama.³³⁴

Čini se da su članovi *Društva* 1928. godinu započeli s puno optimizma i s namjerom da se ostvari opsežan program. Tako su već za Novu godinu počeli s radno-zabavnim sastankom.³³⁵ Na čajanci za članove i prijatelje koja je bila održana u veljači u hotelu *Reš*³³⁶ sve je prisutne pozdravio tadašnji predsjednik *Društva* Adolf Lunaček. On je u svojem govoru spomenuo i Slovence i Hrvate koji su ostali živjeti u Kraljevini Italiji. „Ocrtao je prilike naše braće koja su spadala pod tuđe rodstvo i naglasio da treba da baš mi ovdje na granici posvetimo najveću pažnju našoj braći, koja u nas u slobodnoj državi sa pouzdanjem gledaju.“³³⁷

Vjerojatno su pomažući onima koji su prebjegli, a koji se nisu imali obratiti nikome drugome nego takvom jednom udruženju, osjetili nedaće onih koji su se našli u nezavidnoj poziciji. Koliko je *Društvo* djelovalo u tom smjeru i pomagalo onima potrebitijima od sebe, ne može se pouzdano tvrditi. Svakako je iz pravila kao i iz govora vodstva *Društva* vidljivo da je dobra volja postojala.

Nažalost, ne postoji popis članova. Prema nekim informacijama koje su iznesene u lokalnim novinama čini se da je *Društvo* imalo malo više od 200 članova te da je po veličini bilo treće na Sušaku.

Kako je *Društvo* planiralo osnivanje knjižnice i čitaonice te osnivanje pjevačkog zbora, tako se pojavila potreba za pronalaženjem prostora. Osim rada sekcija i organizacija zabava, koje su 1928. godine bile održane u ožujku, svibnju i lipnju, ideja članova bila je i organizacija izleta u okolna mjesta.³³⁸

Za iduće godine, 1929. i 1930., nije bilo moguće pronaći podatke o aktivnosti *Društva*. Čini se da je *Društvo* imalo problema s djelovanjem. U *Almanahu grada Sušaka*, izdanom 1931. godine, bilo je zapisano da su Slovinci na Sušaku imali:

...vlastitu kulturno-prosvjetnu udrugu Slovensko izobraževalno društvo Simon Gregorčič, čija svrha bijaše podizanje kulture te očuvanje i širenje nacionalne svijesti. Upravni odbor društva, čije su prostorije bile smještene u Račkog ul. 40, činili su predsjednik, potpredsjednik, tajnik, blagajnik, šest odbornika i jedan arhivar. Predsjednikom društva bio je Rudolf Vidič, a tajničku dužnost obavljali su Rudolf Prebelič i S. Lovrenčič. Društvo je imalo stotinjak stalnih članova. (Violič & Bognolo 1931, 59).

334 Slovenec, 10. 12. 1927.: Sušački Slovinci, 4.

335 „Slovensko izobraževalno društvo „Simon Gregorčič“ v Sušaku priredi v nedeljo, dne 1. januarja v hotelu Reš, Pečine ob 5. uri popoldan prijateljski sestanek. Za obliko udeležbo se priporoča – odbor“ (Novi list, 31. 12. 1927.: Slovensko izobraževalno društvo „Simon Gregorčič“ u Sušaku, 6).

336 Novi list, 1. 2. 1928.: Slovensko izobraževalno društvo „Simon Gregorčič“ u Sušaku, 4.

337 Novi list, 11. 2. 1928.: Prva zabava Slovenskega izobraževalnega društva „Simon Gregorčič“ u Sušaku, 5.

338 Isto.

Osim tog podatka iz 1931. godine dostupna su ponovna pravila *Društva: Pravila Slovenskega prosvetnega in humanitarnega društva „Simon Gregorčič“ na Sušaku* te je njima bilo nanovo određeno ime *Društva*, zatim ciljevi, sredstva, pravila i dužnosti članova te organi *Društva*, skupština, odbor, predsjednik, nadzorni odbor, društvena imovina i postupak u slučaju eventualnih sporova.

Cilj je *Društva* ostao jednak kao i ranije. Najzanimljiviji podatak iz pravila čini se da je član XII, koji je nosio naslov *Razpust društva*. Tamo je bilo zapisano da ako dođe do prestanka rada društva, „...pripada društvena imovina društvu „SOČA“ u Ljubljani...“³³⁹

Iz novih je pravila vidljivo da se predsjedništvo izmijenilo. Novi je predsjednik bio R. Vidič, potpredsjednik A. Lavrenčič. Tajnik je bio R. Prebelič, a odbornici su bili: A. Kokalj, F. Medija, G. Brence, J. Vehovec, J. Božičević, blagajnik je bio K. Dolencič, a u nadzornom odboru bili su K. Jordan i V. Depoli.

Članovi su *Prosvjetnega i humanitarnega društva „Simon Gregorčič“ u Sušaku* 1934. godine organizirali sastanak u povodu tragične smrti kralja Aleksandra. To nije bio jedini takav događaj u slovenskim društvima u Hrvatskoj. Vidi se da su sva slovenska društva kao i druga kulturno-umjetnička i politička društva u povodu atentata na kralja Aleksandra i njegove smrti reagirala na sličan način i odala mu počast.

Zabilježeno je i da je *Društvo* 14. listopada 1934. godine organiziralo sastanak.³⁴⁰ Iz dostupnih podataka nije jasno zbog čega, odnosno što je na njemu bilo dogovoreno.

No, na pitanje zašto su u novinama obavijesti o djelovanju slovenskog društva na Sušaku bile tako rijetke odgovor možemo tražiti ili u njegovoj slaboj aktivnosti i problemima u *Društvu* ili u drugačijem načinu obavještanja članova o nekakvim događanjima. Potrebno je svakako naglasiti da je krivnja možda bila i na samim članovima jer nisu redovito slali obavijesti o svojim aktivnostima u javne medije, te se stoga i čini da je njihova aktivnost bila slaba.

Tek 1936. godine, nakon dvogodišnje šutnje, odbor je pozvao članove *Društva* da prisustvuju „...blagodarenju prigodom proslave rođendana Njeg. Veličanstva Kralja Petra II koje će se održati u župnoj crkvi sv. Jurja na Trsatu...“³⁴¹

Vidjelo se i da planiraju organizirati izlet na Drenovu (danas sastavni dio Rijeke). Članovi koji su željeli prisustvovati izletu mogli su se prijaviti u

339 „...pripada društveno premoženje društvu „SOČA“ v Ljubljani...“ (HR HDA SBUO Pov. II, 24800/1931., ZP 4006, *Pravila Prosvetnega in humanitarnega društva „Simon Gregorčič“ na Sušaku*, 4).

340 Novi list, 22. 10. 1934.: Prosvjetno i humanitarno društvo „Simon Gregorčič“ u Sušaku, 4.

341 Primorske novine, 2. 9. 1936.: Prosvjetno i humanitarno društvo „Simon Gregorčič“ u Sušaku, 3.

Bratoševoj slastičarnici. U studenom iste godine ponovo su pokušali organizirati izlet na Drenovu. Prijave su se i opet skupljale u Bratoševoj slastičarnici. Iz rečenice: „U slučaju ružnog vremena izlet se opet odgađa ...“ možemo tvrditi da se rujanski izlet nije održao te da je ovo bila organizacija istog izleta.³⁴²

U 1937. godini zabilježeno je nešto više događanja koja su organizirali članovi *Društva*. Tako je u rujnu bila organizirana skupština,³⁴³ a nekoliko dana kasnije članovi su dali obavijest da su se preselili u nove prostore. Ujedno su članove kao i prijatelje *Društva* pozivali na komemoraciju u povodu obljetnice smrti pjesnika Simona Gregorčiča, koja je bila u crkvi Sv. Križa na Sušaku.³⁴⁴ U prosincu su organizirali čajanku u povodu ulaska u novu godinu, a organizirali su je u već spominjanom hotelu *Reš*.³⁴⁵

Potvrdu o tome da je *Društvo* djelovalo i 1938. godine pronalazimo u *Almanahu mjesta Sušak*. Osim toga pronađena su i pravila iz 1938. godine za *Društvo*, koje je promijenilo ime u *Slovensko prosvetno in humanitarno društvo na Sušaku*.³⁴⁶ *Društvo* je djelovalo u okviru *Prosvetne zveze u Ljubljani*, a ako bi ono prestalo s radom, sva bi imovina pripala upravo njima.

Potvrdu da je *Društvo* djelovalo i neko vrijeme 1939. godine pronalazimo i u članku objavljenom u biltenu *Kažipot*: „Prilikom nedavnog gostovanja, dramska je skupina Kulturno-umjetničkog društva iz Stoperca društvu Bazovica na uvid donijelo album starih fotografija, među kojima je i zanimljiv poziv na silvestarsku večer 1939. godine, a kao organizator je navedeno Prosvetno in humanitarno društvo Simon Gregorčič sa Sušaka...“ (Mirković 2006, 3).³⁴⁷

Iz raznih novinskih tekstova o djelovanju *Društva* neposredno prije početka Drugoga svjetskog rata može se iščitati da je ono imalo oko 40 članova te da mu je želja bila da se okupljaju svi Slovenci na Sušaku, a prije svega slovenske djevojke i žene nastanjene na Sušaku.³⁴⁸ *Društvo* je u 1938. godini je održalo 17 sastanaka odbora, više redovnih sastanaka članstva, a organiziralo je i proslavu u povodu Majčinog dana. Uprizorili su igru *Mati*. Predsjednik *Društva* je bio Dragotin Jordan, a tajnik Ciril Havliček.³⁴⁹

342 Primorske novine, 6. 9. 1936.: Prosvj. i humanit. društvo „S. Gregorčič“ u Sušaku, 3.

343 Primorske novine, 6. 11. 1937.: Društvene vijesti, 5.

344 Primorske novine, 22. 11. 1937.: Prosvjetno i humanitarno društvo „Simon Gregorčič“ u Sušaku, 3.

345 Primorske novine, 28. 12. 1937.: Društvene vijesti, 3.

346 HR HDA, GSP 1353 SBUO, 3330/1938., *Pravila Slovenskega prosvetnega in humanitarnega društva na Sušaku*.

347 „Ob nedavnem gostovanju dramske skupine Kulturno-umetniškega društva iz Stoperca je društvu Bazovica na ogled prinesla album starih fotografij, med katerimi je tudi zanimivo povabilo na silvestrski večer leta 1939: kot organizator je namreč navedeno Prosvetno in humanitarno društvo Simon Gregorčič s Sušaka...“ (Mirković 2003, 3).

348 Slovenski dom, 14. 7. 1939.: Slovensko prosvetno društvo na Sušaku, 2.; Domoljub, 21. 6. 1939.: Slovensko prosvetno humanitarno društvo na Sušaku, 14.

349 Slovenec, 18. 6. 1939.: Slovensko prosvetno društvo na Sušaku 6.; Domovina, 21. 6. 1939.: Slovensko prosvetno društvo na Sušaku, 13.; Slovenski dom, 26. 6. 1939.: Slovensko prosvetno društvo na Sušaku, 3.

U travnju 1940. godine *Društvo* je održalo 13. opću skupštinu, kada je bio izabran odbor. Predsjednik je bio Franc Medija, potpredsjednik Avgust Kozman, tajnik Josip Klofutar, blagajnik Jakob Hrvatinić, knjižničarka Cirila Igljčeva, domar Ivan Jerina, načelnik pjevačkog odsjeka Marijan Luzina, načelnik odsjeka za izlete Ludvik Pivk, načelnik zabavnog odsjeka Martin Papež, odbornici Franc Jagodnik i Jože Hrvatinić, a u nadzornom odboru su bili: Milan Drufovka i Boleslav Ternovec.³⁵⁰

To su ujedno i posljednji napisi koji se mogu pročitati u hrvatskim i slovenskim novinama o ovom društvu. *Slovensko prosvetno in humanitarno društvo „Simon Gregorčič“ na Sušaku* nastalo je u vremenu kada su zabilježena mnoga slovenska udruženja na cijelom današnjem prostoru Hrvatske. Kao i u brojnim drugim društvima članovi su imali prvotni zanos pri radu i organiziranju, što je s vremenom počelo popuštati i opadati. Vjerojatno je čelništvo *Društva* pokušalo zadržati intenzitet aktivnosti kao i broj članova toga društva. Poput mnogih drugih vodstava i sličnih društava nisu za sobom ostavili zapisane podatke, tako da je, nažalost, mogućnost rekonstrukcije djelovanja ovoga društva relativno mala.

Slovenska društva u Zagrebu

Prije Prvoga svjetskog rata u Zagrebu je, uglavnom kao i u ostalim većim mjestima koja su bliža današnjoj slovensko-hrvatskoj granici, djelovalo slovensko društvo. I dok je u ostalim gradovima u razdoblju između dva svjetska rata postojalo po jedno slovensko društvo, u Zagrebu je u tom periodu zabilježeno čak 14 slovenskih društava. Ona su različito trajala, a bio je različit i intenzitet rada. Moguće je tvrditi da je u cijeloj povijesti slovenskih društava u Hrvatskoj upravo razdoblje međuraća u Zagrebu bilo najplodonosnije. Društva koja su djelovala u Zagrebu bila su različitih svjetonazora: vjerska i svjetovna te studentska, intelektualna, radnička i sl. Svim je tim društvima zajedničko to što su u svojem radu imala i potporo i kulturno usmjerenje. U Zagrebu su djelovala slovenska društva:

1. *Akademsko društvo „Triglav“*
2. *Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“*
3. *Slovensko prosvetno društvo „Zagreb“*
4. *Marijina družba*
5. *Slovensko prosvetno društvo*
6. *Narodna knjižnica in čitalnica*
7. *Slomškovo prosvetno društvo v Zagrebu*

350 Nova Pravda, 18. 4. 1940.: Prosvetno in humanitarno društvo „Simon Gregorčič“, 5.; Domovina, 18. 4. 1940.: Prosvetno in humanitarno društvo „Simon Gregorčič“, 2.

8. *Dekliško zavetišće „Naš dom Zagreb“*
9. *Društvo akademikov komercijalistov Slovenije*
10. *Dekliško društvo „Ognjišće“*
11. *Kegljaški klub „Drava“*
12. *Slovenski oktet „Slok“*
13. *Slovensko prosvetno društvo „Kustošija“*
14. *Vincencijeva konferenca sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu.*³⁵¹

Društva su ovdje navedena kronološki, prema godinama njihova nastajanja.

Akademsko društvo Triglav

Akademsko društvo „Triglav“ bilo je osnovano 1875. godine u Grazu, a cilj je bio aktivirati slovenske studente i mlade da se sačuva nacionalna svijest te da se ona preko članstva prenese na šire društvene slojeve. Glavne smjernice djelovanja bile su organiziranje izleta u slovenske krajeve, narodno-obrambeni rad, pjevanje i predavanje te debatne večeri o socijalnim i ekonomskim problemima. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata rad *Društva* je zamro. Potom je sredinom 1918. godine sjedište preneseno iz Beča u Zagreb, a početkom svibnja 1922. godine osnovana je podružnica tog društva u Ljubljani. *Društvo* je bilo aktivno u studentskom životu, a jaka je socijalna orijentacija u studentskom životu članstva utjecala na prelazak na marksistički svjetonazor. U ožujku 1934. godine dekretom banske uprave Dravske banovine ljubljanski je *Triglav* raspušten. Društvo u Zagrebu djelovalo je do 1941. godine (Enciklopedija Slovenije 1999, 338). Kao što je već spomenuto, *Akademsko društvo „Triglav“* u Zagrebu djelovalo je od sredine 1918. godine (Strašek 2006, 98), a službeno su pravila bila priznata 1920. godine.³⁵²

351 Neki su autori u svoje radove uvrstili i društvo *Akademski klub jugoslovske radikalne skupnosti „Slovenski jug“* te su tvrdili da je to slovensko društvo (Kržišnik-Bukić 1995, 114; Strašek 2006, 98; Žitnik Serafin 2014a, 146), ali prema pravilima i ostalim dokumentima koji se nalaze u *Državnom arhivu* u Zagrebu može se tvrditi da je to bilo političko udruženje studenata s prostora cijele nekadašnje Jugoslavije. Tome u prilog govore i novinski članci u kojima se *Društvo* direktno povezuje s političkom scenom tadašnje Kraljevine Jugoslavije. Tako se navodi da se predsjednik *Društva*, Stanko Benedikt, sastao sa Stojadinovićem te ga je izvijestio o akademskom životu na Zagrebačkom sveučilištu (Slovenec, 16. 4. 1936.: Predsednik vlade se je vrnil v Beograd, 2). Već i prilikom osnivanja *Društva* uspjeli su dogovoriti sastanak u Beogradu s tadašnjim visoko pozicioniranim političarima: Stojadinovićem, Cvetkovićem te Krekom. Ujedno su se povezali i s predstavnicima beogradskog *Slovenskog juga* radi želje da zajednički istupaju u vezi sa studentским pitanjima (Slovenec, 25. 2. 1936.: Slovenski jug, 2).

352 „...bratske stike z Hrvati...“ (HR HDA, GSP 1353, 3385, *Dopis Starešinske zveze bivših članov Jugoslovskega akademškega društva „Triglav“ v Mariboru Senatu Sveučilišta v Zagrebu*, 2).

Jedan od ciljeva društva koje je djelovalo u Zagrebu bio je njegovati „... bratske veze s Hrvatima...“. U sklopu *Društva* djelovale su pjevačka sekcija, dramska sekcija i knjižnica. Članovi su *Društva* često organizirali predavanja i različite debatne večeri.

Na Zagrebačkom je sveučilištu *Društvo* djelovalo kao potporno, ali je unutar njegova djelovanja postojala i kulturna komponenta, a kasnije se iskazala i politička. U svojem je djelovanju imalo važnu ulogu među zagrebačkim Slovencima (Kržišnik-Bukić 1995, 147–148), ali prije svega među studentima koji su iz slovenskih krajeva dolazili na školovanje u Zagreb.

Organizacijski odbor *Akademskog društva „Triglav“* u Zagrebu svoju je prvu skupštinu održao 11. veljače 1920. godine. U organizacijskom odboru bili su Božo Srebrem i Joža Šlander.³⁵³ Na toj je skupštini bio izabran i prvi odbor: predsjednik je postao Joža Šlander, potpredsjednik Dominik Čerjak, tajnik Ludvik Černe, blagajnik Pavel Vovšek, knjižničar Bogomir Šinkovec, domar Dragotin Hočevar, a arhivar Janez Trdina. Odbornik je bio Franc Ferencak, a revizori Ciril Mauer i Janko Pihler.³⁵⁴

Društvo je zahvalilo svima koji su došli na taj prvi sastanak, objavilo je da su uspjeli sakupiti 2280 kruna za početak rada.³⁵⁵

Starejšinam Triglava.

Pripravljalni odbor Triglava v Zagrebu smatra za svojo dolžnost, da izreka ob priliki svojega odstopa svojim starejšinam tem potom za njihov trud in požrtvovalno delovanje najiskrenejšo zahvalo. Po Vaši zaslugi dobimo Triglav v Zagreb in bodite uverjeni, da zagrebski Triglavani ne bodo zaostajali za graškimi. Korakali bomo po začrtani poti naprej in prepričani smo, da ostanete naši prijatelji in dobrotniki.

V Zagrebu, dne 22. svečana 1920.

Za pripravljalni odbor:

Božo Srebre m. p., Jože Šlander m. p.
t. č. načelnik. t. č. tajnik.

Nova doba, 28. 2. 1920.: Starješinama Triglava, 8.

353 Nova doba, 26. 2. 1920.: Starješinam Triglava!, 4.; Jugoslavija, 25. 2. 1920.: Starješinam Triglava!, 4.

354 SI ARS 1507, Akademsko društvo Triglav, *Spominska knjiga* (dalje: *Spominska knjiga*), Slovenski narod, veljača, 1920.: Akad. tehn. društvo „Triglav“ v Zagrebu; Jugoslavija, 17. 3. 1920.: Akad. tehn. društvo „Triglav“ v Zagrebu“, 3.; Nova doba, 28. 2. 1920.: Triglav “v Zagrebu“, 4.

355 Slovenski narod, 24. 7. 1920.: Akademično društvo Triglav, 3.

Već od samih početaka osnivanja *Društva* pokazale su se određene sumnje vezane za činjenicu da ono postaje isključivo slovensko. Tu su tvrdnju vodeći ljudi novoosnovanog društva odmah odbacili, te se naglasilo da je *Društvo* nastalo na načelima: „...slobodoumnost, napredak, jugoslavenski nacionalizam. Neopravdano se nameće društvu slovenski nacionalizam. Za to da u svojoj sredini još nemamo Srba i Hrvata krivi su oni koji šire o nama lažne vijesti.“³⁵⁶ Naglašeno je da *Društvo* nema svojih prostora, da je ono kulturno i da nije politički obojeno. U novinama nije navedeno tko je autor toga članka, a u arhivskom se gradivu našla zabilješka da je tekst napisao Joža Šlander.

Iako su već na samom početku članovi *Društva* opovrgli da su „... slovenski nacionalisti...“, svejedno se čini da su dominantne bile slovenske kulturne karakteristike, koje se vide kroz njihovo djelovanje, a u prilog tome govori i činjenica da su se ponosili time što su u Zagrebu, među svim student-skim društvima, kako su navodili, oni bili jedino pravo slovensko društvo.

Prvotni cilj *Društva* bila je „...znanstvena izobrazba jugoslavenskih studenata...“³⁵⁷, što su članovi planirali ispuniti kroz osnivanje čitaonice i društvene knjižnice te organiziranjem: „...c) predavanja, kritike, recitacije, orkestar i pjevanje, d) borba i tjelovježba, e) priređivanje zabava i izleta.“³⁵⁸ Redovnim članom je mogao postati „...svaki slušatelj zagrebačkih visokih škola jugoslavenske narodnosti, osim Židova.“³⁵⁹ Taj je član kasnije izmijenjen, tako da članom *Društva* nije mogao postati nitko tko nije pripadao nekom slavenskom narodu (Jerman & Todorovski 1999, 24).

Kao specifičnost ovog društva, osim što je bilo studentsko, treba naglasiti da se upravni odbor birao svaki semestar, u skladu sa studentskim načinom života. Ujedno se može vidjeti i da su skupštine održavali jednom semestralno. Članovi su često mijenjali funkcije u *Društvu*, a tome je svakako pridonijela i činjenica da su članovi *Društva* nakon što bi diplomirali, a u potrazi za zaposlenjem, ili otišli natrag u mjesto odakle su i došli na studij ili su ostajali u Zagrebu, ali su imali drugačiju vrstu obaveza, te je s prestankom njihova studentskog statusa zapravo prestajao i njihov rad u *Društvu*. Ukoliko su i dalje željeli ostati aktivni u *Društvu*, mogli su se uključiti u djelovanje *Starešinske zveze*.

Zbog velikog broja imena, ali i funkcija koje su se mijenjale svakih nekoliko mjeseci, ovdje su članovi *Društva* uvršteni u tablicu koja prikazuje funkciju koju su imali i u kojoj školskoj godini. Neće posebno biti naznačen

356 „...svobodomislenost, naprednost, jugoslavenski nacionalizam. Neopravičeno se očita društvu slovenski nacionalizam. Da še nimamo v svoji sredini Srbov in Hrvatov, so krivi oni, ki razširjajo o nas neresnične vesti.“ (*Spominska knjiga*, Slovenski narod, Triglav).

357 „...znanstveno izobražavanje jugoslavenskih akademika...“ (HR HDA, GSP 1353, 3385, *Dopis Starešinske zveze bivših članov Jugoslavanskega akademkega društva „Triglav“ v Mariboru Senatu Sveučilišta v Zagrebu*, 2).

358 „...c) predavanja, kritika, deklamovanje, gosba in petje, d) borenje in telovadba, e) prirejanje veselic in izletov“ (Isto).

359 „...vsak poslušalec zagrebskih visokih šol jugoslavanske narodnosti razen Židov“ (Isto).

semestar. Potrebno je istaknuti i da su imena ujednačena. Naime često se u novinama vide hrvatske i slovenske inačice imena. Ovdje su u tablicu uvrštene one verzije koje su bile češće. Tablica je nastala prema podacima prikupljenima iz arhivskog gradiva i novinskih tekstova.³⁶⁰

360 Slovenski narod, 2. 12. 1920.: Akademsko društvo „Triglav“ v Zagrebu, 5.; Jutro, 11. 5. 1921.: Akademsko društvo Triglav, 3.; *Spominska knjiga*, Odbor zimskoga tečaja 1921/22.; *Spominska knjiga*, Odbor letnega tečaja 1921/1922.; Jutro, 2. 11. 1922.: Akademsko društvo Triglav, 4.; Slovenski narod, 15. 11. 1922.: Jugosl. akad. društvo „Triglav“ v Zagrebu, 3.; *Spominska knjiga*, Zimski tečaj 1923/24.; *Spominska knjiga*, Letni tečaj 1923/1924.; Jutro, 9. 4. 1924.: Ak. dr. Triglav v Zagrebu, 4.; *Spominska knjiga*, Zimski tečaj 1924-1925.; *Spominska knjiga*, Letni tečaj 1924-1925.; Slovenski narod, 28. 2. 1925.: Jug. akad. društvo Triglav v Zagrebu, 3.; Jutro, 29. 10. 1925.: Jugoslav. akad. društvo „Triglav“ v Zagrebu, 4.; Slovenski narod, 29. 10. 1925.: Jugoslav. akad. društvo „Triglav“ v Zagrebu, 3.; Tabor, 4. 11. 1925.: Jugoslavansko akademsko društvo Triglav v Zagrebu, 2.; Slovenski narod, 28. 3. 1926.: JAD „Triglav“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 6. 11. 1926.: J.A.D. „Triglav“ v Zagrebu, 4.; Slovenski narod, 7. 11. 1926.: J.a.d.Triglav v Zagrebu, 4.; Jutro, 23. 3. 1927.: JAD „Triglav“ v Zagrebu, 2.; Tabor, 23. 3. 1926.: JAD Triglav v Zagrebu, 2.; Slovenski narod, 22. 3. 1927.: Akademsko društvo „Triglav“ v Zagrebu, 4.; Nova doba, 1. 11. 1927.: Na občnem zboru J.a.D. Triglav v Zagrebu, 3.; Mariborski večernik Jutra, 4. 11. 1927.: J. A. D. Triglav v Zagrebu, 2.; Jutro, 3. 11. 1927.: Na občnem zboru JAD Triglava v Zagrebu, 5.; Jutro, 24. 3. 1928.: Na občnem zboru, 4.; Mariborski večernik Jutra, 5. 4. 1928.: Ak. dr. Triglav v Zagrebu, 2.; Jutro, 9. 11. 1928.: JNAD „Triglav“ v Zagrebu, 4.; Nova doba, 5. 11. 1928.: J. n. a. d. Triglav v Zagrebu, 3.; Jutro, 22. 3. 1929.: JAD Triglav v Zagrebu, 4.; Jutro, 1. 11. 1929.: Na občnem zboru JAD Triglav, Zagreb, 5.; Mariborski večernik Jutra, 29. 10. 1929.: Na občnem zboru JAD Triglav, Zagreb, 2.; Mariborski večernik Jutra, 27. 3. 1930.: JAD Triglav v Zagrebu; Jutro, 22. 3. 1930.: JAD Triglav v Zagrebu, 4.; Nova doba, 7. 11. 1930.: Na rednem občnem zboru J. a. d, Triglava v Zagrebu, 2.; Mariborski večernik Jutra, 5. 11. 1930.: Na rednem občnem zboru J. a. d, Triglava v Zagrebu, 2.; Slovenski narod, 4. 11. 1930.: Novi odbor Triglava v Zagrebu, 5.; Jutro, 25. 3. 1931.: Na občnem zboru JAD „Triglava“ v Zagrebu, 4.; Jugoslovan, 21. 3. 1931.: Na občnem zboru JAD „Triglava“ v Zagrebu, 3.; Jugoslovan, 29. 10. 1931.: JAD Triglav v Zagrebu, 2.; Mariborski večernik Jutra, 30. 10. 1931.: Novi odbor JAD Triglava v Zagrebu, 2.; Mariborski večernik Jutra, 21. 3. 1931.: Na rednem občnem zboru JAD „Triglava“ v Zagrebu, 2.; Jutro, 13. 3. 1932.: JAD „Triglav“ v Zagrebu, 6.; Jutro, 15. 6. 1932.: Na občnem zboru JAD „Triglava“ v Zagrebu, 4.; Mariborski večernik Jutra, 29. 3. 1933.: Novi odbor JAD Triglava v Zagrebu, 2.; Slovenski narod, 28. 3. 1933.: Novi odbor JAD Triglava v Zagrebu, 3.; Mariborski večernik Jutra, 19. 6. 1933.: Na rednem občnem zboru, 3.; Mariborski večernik Jutra, 6. 11. 1933.: Odbor JAD Triglava, 2.; Jutro, 5. 11. 1933.: Odbor JAD „Triglava“ v Zagrebu, 7.; Jutro, 17. 3. 1934.: Na rednem občnem zboru JAD Triglava, 4.; Mariborski večernik Jutra, 20. 3. 1933.: Novi odbor JAK Triglava v Zagrebu, 2.; Jutro, 9. 11. 1934.: Novi odbor JAD Triglava, 4.; Jutro, 21. 3. 1935.: Na rednem občnem zboru JAD „Triglava“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 7. 12. 1938.: Na rednem občnem zboru JAD Triglava v Zagrebu, 5.

Tablica br. 6. Popis članova *Akademskog društva Triglav* i njihovih funkcija

Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	
Ambrožič Franc ³⁶²	1920./1921.	predsjednik	Brinar Franc	1932./1933.	zapisničar	
				1933./1934.	drugi tajnik	
Arh Joža	1920./1921.	potpredsjednik	Burdych Oto	1921./1922.	prvi knjižničar	
Auffarth Djuro	1934./1935.	blagajnik	Burjava Maks	1937./1938.	potpredsjednik	
Bačar Boris	1931./1932.	blagajnik	Butinar Jože ³⁷⁰	1934./1935.	časni sud	
Bebler Vilma ³⁶³	1937./1938.	prvi tajnik	Butkovič Viktor	1931./1932.	odbornik	
	1938./1939.	potpredsjednica	Cestnik Ivan	1937./1938.	nadzorni odbor	
Baš Uroš	1938./1939.	knjižničar	Ciber Franjo	1924./1925.	arhivar	
Baškovič Viktor	1928./1929.	upravitelj		1924./1925.	arhivar	
Benulič Marijan	1930./1931.	tajnik		1925./1926.	revizor	
	1931./1932.	tajnik		1925./1926.	revizor	
	1932./1933.	časni sud	Cihelka Bogumil	1934./1935.	predsjednik	
	1933./1934.	revizor	Cizelj Dolfe	1933./1934.	arhivar	
Bernot Franc	1938./1939.	upravitelj	Čerin Vinko	1932./1933.	tajnik	
Bitenc Maks	1924./1925.	gospodar		1932./1933.	potpredsjednik	
	1930./1931.	časni sud		1934./1935.	potpredsjednik	
	1930./1931.	časni sud	Čerjak Dominik	1919./1920.	potpredsjednik	
	1931./1932.	časni sud	Černe Boris	1933.	tajnik	
Bogataj Bogomir	1931./1932.	časni sud	Černe Dušan	1919./1920.	tajnik	
	Bonjec Stane	1931./1932.		revizor	1920./1921.	revizor
	Breščak Vera	1927./1928.		drugi tajnik	1921./1922.	predsjednik
		1928./1929.		drugi tajnik	1922./1923.	predsjednik
Brezgar Danilo	1928./1929.	prvi knjižničar	1927./1928.	gospodar		
	1928./1929.	odbornik	Černelič Stane	1926./1927.	revizor	
	1929./1930.	odbornik		1927./1928.	predsjednik	
	1929./1930.	revizor		1928./1929.	predsjednik	
	1930./1931.	revizor		1928./1929.	revizor	
Brinar Miran ³⁶⁹	1929./1930.	blagajnik		1929./1930.	revizor	
	1930./1931.	blagajnik	1929./1930.	revizor		
	1930./1931.	revizor	Čuček France	1934./1935.	knjižničar	
	1931./1932.	predsjednik	Dekleva Vojmil	1937./1938.	arhivar	
	1931./1932.	revizor	Delak Franjo	1922./1923.	potpredsjednik	
	1931./1932.	predsjednik	Demšar Karel	1920./1921.	član časnog suda	
	1931./1932.	načelnik izletničke sekcije				

Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija		
Dolenc Milan	1927./1928.	arhivar	Hočevar Anton	1921./1922.	odbornik		
	1928./1929.	drugi knjižničar	Hočevar Dragotin	1919./1920.	domar		
	1933./1934.	časni sud	Jamšek Pavle	1937./1938.	predsjednik		
Exel Boris	1930./1931.	časni sud		1938./1939.	revizor		
	1931./1932.	časni sud	Jelačin Ivo	1922./1923.	drugi tajnik		
	1931./1932.	časni sud	Jerončić Leopold	1930./1931.	voditelj orkestra		
Fabjan Anton	1923./1924.	odbornik		1931./1932.	vođa orkestralnog odsjeka		
Ferenčak Franc	1919./1920.	odbornik		1932./1933.	predsjednik		
Fermeuc Živa	1928./1929.	drugi knjižničar		1933.	revizor		
Fink Vida	1921./1922.	drugi knjižničar	Jerše Lado	1926./1927.	upravitelj		
	1922./1923.	drugi knjižničar	Jirak Karel	1925./1926.	arhivar		
Glič V.	1930./1931.	predsjednik	Jošt Boris	1923./1924.	arhivar		
Gneza Janko	1920./1921.	odbornik	Jurhar Franc	1922./1923.	odbornik		
Golias Hinko	1933./1934.	drugi knjižničar	Jurkovič Janko	1928./1929.	prvi knjižničar		
Goričar Jože	1928./1929.	prvi tajnik		1928./1929.	drugi knjižničar		
	1928./1929.	predsjednik	Kac Boris	1933./1934.	blagajnik		
	1929./1930.	časni sud		1934./1935.	potpredsjednik		
	1930./1931.	časni sud	Kadunc Rastislav	1938./1939.	časni sud		
Gostinčar B.	1924./1925.	potpredsjednik	Kajfež Drago	1922./1923.	drugi knjižničar		
Grahli Ljubomir	1921./1922.	odbornik		1922./1923.	drugi knjižničar		
	1922./1923.	odbornik		1923./1924.	prvi knjižničar		
	1922./1923.	revizor	Kancler Anton	1921./1922.	potpredsjednik		
Grebenc	1923./1924.	potpredsjednik	Kane Stane	1925./1926.	drugi knjižničar		
Gulič Miro	1931./1932.	revizor	Kankler Ivan	1924./1925.	revizor		
	1931./1932.	revizor	Kapus Ivo	1922./1923.	predsjednik		
Gulič Vladimir	1929./1930.	potpredsjednik	Kladnik Jože	1929./1930.	predsjednik		
	1929./1930.	drugi knjižničar		1929./1930.	prvi knjižničar		
	1930./1931.	predsjednik		1930./1931.	potpredsjednik		
	1931./1932.	predsjednik		1930./1931.	revizor		
Guzelj Vlado	1920./1921.	gospodar		1931./1932.	časni sud		
	Hlastec Adolf	1930./1931.		upravitelj i arhivar	1931./1932.	revizor	
		1931./1932.		arhivar	Kmet Janez	1938./1939.	časni sud
		1931./1932.		upravitelj i arhivar	Kocmut Rudi	1932./1933.	časni sud
		1932./1933.	arhivar	Kolar Stane	1925./1926.	blagajnik	
1932./1933.		arhivar	1925./1926.		drugi tajnik		
1933.		predsjednik					

Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija
Kolšek Davornik	1924./1925.	prvi blagajnik	Krebelj Srečko	1924./1925.	prvi knjižničar
	1924./1925.	blagajnik		1923./1924.	knjižničar
	1925./1926.	revizor	Križ Arnold	1930./1931.	tajnik
Koprivnik Ivo	1920./1921.	blagajnik	Križan Oton	1931./1932.	upravitelj
Kordaš Boštjan	1923./1924.	revizor	Križman Milko	1931./1932.	tajnik
	1923./1924.	revizor		1931./1932.	potpredsjednik
Korelič	1923./1924.	odbornik		1931./1932.	načelnik znanstvene sekcije
Korent Drago	1933./1934.	gospodar	Kumar Franjo	1925./1926.	drugi upravnik
Korošec Miha	1931./1932.	upravitelj		1923./1924.	knjižničar
Korošec Karol	1932./1933.	revizor	Kumer Josip	1925./1926.	odbornik
	1931./1932.	arhivar	Kunc Leon	1934./1935.	arhivar
	1932./1933.	predsjednik	Kveder Drago	1930./1931.	knjižničar
Korošec Pavel	1932./1933.	časni sud		1931./1932.	blagajnik
1933./1934.	tajnik	1931./1932.		blagajnik	
Košal Vinko	1922./1923.	odbornik		1932./1933.	blagajnik
Košir Franc	1925./1926.	upravitelj	Kveder Marjan	1937./1938.	drugi tajnik
	1926./1927.	arhivar		1938./1939.	blagajnik
Koštomaj Stane	1929./1930.	predsjednik	Lapaine Dušan	1921./1922.	prvi tajnik
	1929./1930.	odbornik		1922./1923.	tajnik
Kozinc Maks	1922./1923.	prvi tajnik	Lapajner Nuška	1937./1938.	drugi knjižničar
	1922./1923.	drugi tajnik	Leban Pavel	1932./1933.	upravitelj
	1923./1924.	potpredsjednik		1933./1934.	arhivar
	1924./1925.	revizor		1933./1934.	knjižničar
	1924./1925.	revizor	Lenart Davorin	1922./1923.	blagajnik
Krajnc Josip	1922./1923.	odbornik	Lenart Martin	1921./1922.	drugi tajnik
Kralj Vladislav	1929./1930.	knjižničar		1922./1923.	blagajnik
	1929./1930.	drugi tajnik	Leskovec Bert	1934./1935.	revizor
Kranjc Ivo	1925./1926.	tajnik		1932./1933.	časni sud
Kranjc J.	1924./1925.	gospodar		1933./1934.	časni sud
Krasijo Jovo	1925./1926.	prvi upravnik	Lippai Viljem	1928./1929.	arhivar
Krašna Ivan	1922./1923.	revizor		1929./1930.	tajnik
Krebelj Petar	1920./1921.	knjižničar		1930./1931.	blagajnik
	1921./1922.	revizor		1931./1932.	odbornik
	1921./1922.	revizor		1931./1932.	blagajnik
	1922./1923.	revizor		1931./1932.	časni sud

Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija
Lovše Branko	1932./1933.	knjižničar	Nemec Janez ³⁶⁸	1932./1933.	časni sud
	1933./1934.	potpredsjednik		1934./1935.	časni sud
	1934./1935.	predsjednik		1934./1935.	časni sud
	1934./1935.	revizor	Nič Maks	1921./1922.	potpredsjednik
1933./1934.	knjižničar	1922./1923.		revizor	
Lukman Branko	1927./1928.	blagajnik		1923./1924.	revizor
	1928./1929.	blagajnik	1922./1923.	potpredsjednik	
	1928./1929.	predsjednik	Oblak Jože	1921./1922.	odbornik
	1929./1930.	revizor	Oblak Ozmar	1920./1921.	knjižničar
Lutman Stanko ³⁶¹	1925./1926.	arhivar	Ogorelec Ivo	1923./1924.	gospodar
Maten Vilko	1933./1934.	drugi knjižničar		1923./1924.	gospodar
Maglica Mirko	1925./1926.	knjižničar		1925./1926.	predsjednik
Majcen Aleksander	1938./1939.	predsjednik		1925./1926.	predsjednik
Majer Jože	1931./1932.	drugi tajnik		1926./1927.	predsjednik
Malerič Boris	1923./1924.	predsjednik	Okorn Nande	1923./1924.	drugi tajnik
Mastanak Tone	1934./1935.	revizor	Oraš Igo	1920./1921.	tajnik
Masten Vilko	1931./1932.	knjižničar	Orthaber Albin	1933./1934.	potpredsjednik
Mastnak Martin ³⁶⁴	1934./1935.	časni sud		1933./1934.	predsjednik
Mauer Ciril	1919./1920.	revizor		1934./1935.	revizor
Medic Josip (Jože)	1920./1921.	blagajnik	Paušič Stane	1928./1929.	arhivar
	1921./1922.	revizor	Pavšič Ivan	1929./1930.	potpredsjednik
	1922./1923.	revizor	Pečar Milan	1926./1927.	tajnik
Medic Stane	1920./1921.	član časnog suda		1932./1933.	gospodar
Merić Jože	1921./1922.	revizor		1933./1934.	prvi tajnik
Mihevc Joško	1920./1921.	domar	Perhavic Stojan	1930./1931.	knjižničar
Miklavčič Josip	1922./1923.	blagajnik		1933./1934.	časni sud
Mirnirk Mirko ³⁶⁵	1938./1939.	knjižničar	Perko Slavko	1924./1925.	drugi blagajnik
Mogilnicki Leo	1926./1927.	upravnik		1926./1927.	knjižničar
Morelj Marjan ³⁶⁶	1938./1939.	tajnik		1926./1927.	knjižničar
Možetič	1923./1924.	odbornik		1927./1928.	prvi knjižničar
Mravljak Dušan ³⁶⁷	1937./1938.	časni sud	Pestovšek Žarko	1934./1935.	blagajnik
	1938./1939.	revizor	Peternel Mirko	1928./1929.	prvi tajnik
Mušič Drago	1920./1921.	predsjednik		1928./1929.	potpredsjednik
	1920./1921.	član časnog suda	Petriček Anton	1923./1924.	drugi knjižničar
			Pihler Janko	1919./1920.	revizor

Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija
Pintarič Fran	1934./1935.	arhivar	Rudolf Branko	1922./1923.	odbornik
Pinter Danilo	1933./1934.	predsjednik		1924./1925.	predsjednik
	1934./1935.	časni sud		1924./1925.	drugi knjižničar
Podboj Mile	1932./1933.	revizor		1924./1925.	knjižničar
	1932./1933.	revizor		1925./1926.	prvi knjižničar
	1933./1934.	revizor	1924./1925.	prvi tajnik	
	1933./1934.	revizor	1924./1925.	prvi tajnik	
Podkoritnik Franjo	1921./1922.	prvi knjižničar	Schneider Franjo	1925./1926.	potpredsjednik
Poljanec Joško	1934./1935.	tajnik		1926./1927.	potpredsjednik
	1937./1938.	časni sud		1926./1927.	predsjednik
	1934./1935.	tajnik		1928./1929.	revizor
Potočnik Stojan	1932./1933.	tajnik		1928./1929.	revizor
Prah Lea	1937./1938.	nadzorni odbor	Schneider I.	1924./1925.	revizor
Priveršek Tone	1934./1935.	časni sud	Schneider Joško	1925./1926.	prvi tajnik
Pucelj Anton	1928./1929.	arhivar		1926./1927.	revizor
	1931./1932.	potpredsjednik	Sgerm Fran	1932./1933.	knjižničar
	1932./1933.	potpredsjednik		1933./1934.	odbornik
Pucelja Janez	1928./1929.	odbornik	1933./1934.	odbornik	
Pulko M.	1924./1925.	predsjednik	Silan Stanko	1921./1922.	gospodar
Punčuh Vlado	1921./1922.	prvi tajnik		1922./1923.	upravnik
	1922./1923.	potpredsjednik		1922./1923.	gospodar
Rauch Metod	1923./1924.	odbornik	Sotošek Stanko	1923./1924.	prvi tajnik
Ravnikar Anton (Tone)	1924./1925.	revizor		1923./1924.	arhivar
	1925./1926.	odbornik	Spindler Metod	1931./1932.	časni sud
	1925./1926.	potpredsjednik		1931./1932.	časni sud
Rebec Dimitrij	1928./1929.	blagajnik	Stepančić Franjo	1922./1923.	prvi knjižničar
	1928./1929.	blagajnik		1921./1922.	blagajnik
	1929./1930.	blagajnik	Stepčić Franjo	1921./1922.	blagajnik
	1930./1931.	revizor	Šalamun Branko	1937./1938.	nadzorni odbor
	1930./1931.	potpredsjednik		1938./1939.	revizor
	1931./1932.	potpredsjednik	Šega Matija	1931./1932.	časni sud
Reddi Oskar	1933./1934.	revizor	Šerbec Stojan	1938./1938.	časni sud
Remic Tone	1937./1938.	odbornik	Šinkovec Bogomir	1919./1920.	knjižničar
Ribar Lado	1933./1934.	blagajnik		1920./1921.	namjesnik
			Šinkovec Gregor	1921./1922.	drugi tajnik

Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	
Šlander Joža	1919./1920.	predsjednik	Verbič Mirko	1926./1927.	odbornik	
	1920./1921.	član časnog suda	Veselič Miran	1933./1934.	upravitelj	
	1920./1921.	revizor	Vítitar Leo	1928./1929.	drugi knjižničar	
	1921./1922.	predsjednik		1929./1930.	časni sud	
Šmigovec Viktor	1934./1935.	knjižničar	Vodeb Vlado	1930./1931.	časni sud	
Štefe Anka	1931./1932.	tajnica		1930./1931.	časni sud	
Šušković Viktor	1927./1928.	prvi tajnik		1931./1932.	časni sud	
	1928./1929.	upravitelj		1931./1932.	časni sud	
	1928./1929.	upravitelj	Vogrič Ernest	1925./1926.	revizor	
	1929./1930.	časni sud		1925./1926.	blagajnik	
	1930./1931.	odbornik	Volavšek Vlado	1928./1929.	potpredsjednik	
Švaiger Drago	1920./1921.	član časnog suda	Volbank Josip (Joža)	1921./1922.	arhivar	
	1920./1921.	potpredsjednik		1921./1922.	arhivar	
	1921./1922.	revizor		1922./1923.	arhivar	
	1922./1923.	predsjednik		1922./1923.	prvi tajnik	
Tare Andrej	1926./1927.	arhivar	Volovšek Vladimir	1924./1925.	drugi tajnik	
Tekavčičeva Gusta	1921./1922.	drugi knjižničar		1924./1925.	drugi tajnik	
Teržan Pepo	1923./1924.	prvi tajnik		1926./1927.	potpredsjednik	
	1923./1924.	drugi tajnik		1926./1927.	tajnik	
Tinta Oskar	1934./1935.	upravitelj		1927./1928.	potpredsjednik	
Tomašič Marjan	1937./1938.	blagajnik		1928./1929.	potpredsjednik	
	1928./1929.	prvi tajnik		1928./1929.	revizor	
Tonejc Stane	1928./1929.	drugi tajnik	Vovšek Pavel	1919./1920.	blagajnik	
	1929./1930.	upravitelj i arhivar		1920./1921.	revizor	
	1929./1930.	upravitelj	Vrabičeva Olga	1938./1939.	tajnik	
	1930./1931.	odbornik	Vrščaj Ingo	1929./1930.	prvi tajnik	
	1931./1932.	odbornik	Womer Ivo	1937./1938.	gospodar	
	1931./1932.	revizor	Zajec Božena	1927./1928.	drugi knjižničar	
	1932./1933.	revizor	Založnik Igo	1934./1935.	upravitelj	
	1930./1931.	domar	Zaplotnik Ivan (Janez)	1921./1922.	odbornik	
	Trdina Janez	1919./1920.		arhivar	1922./1923.	odbornik
Uršič Josip (Joža)		1924./1925.		potpredsjednik	1922./1923.	gospodar
		1926./1927.		odbornik	1923./1924.	predsjednik
		1926./1927.	odbornik	1923./1924.	revizor	
1928./1929.	revizor					

Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija
Zinauer Josip	1926./1927.	blagajnik	Železnikar Vinko	1937./1938.	prvi knjižničar
	1926./1927.	blagajnik		1938./1939.	odbornik
	1928./1929.	odbornik	Želko Josip	1922./1923.	arhivar
	1928./1929.	revizor		1923./1924.	blagajnik
Zorc Adolf	1921./1922.	upravnik		1923./1924.	blagajnik
Žagar Bogdan	1920./1921.	arhivar		1924./1925.	revizor
	1922./1923.	prvi knjižničar	Žgur Makso	1922./1923.	arhivar
	1922./1923.	prvi knjižničar	Žnidaršič Anton	1920./1921.	tajnik

- 361 Stanko Lutman (Trst, 1899. – Maribor, 1948.), internist. Diplomirao je 1928. godine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu i tamo je 1934. godine specijalizirao. Radio je u Općoj bolnici u Mariboru, od 1938. godine je bio voditeljem Odjela za internu medicinu. Prognan je 1941. godine u Srbiju, potom se preselio u Banja Luku gdje je djelovao u NOB-u. Godine 1944. je prešao na oslobođeni teritorij Bosne gdje je postao upraviteljem partizanske bolnice na Kozari. U Maribor se vratio 1946. godine (Stanonik & Brenk, 2008, 645).
- 362 Franc Ambrožič (Slavina pri Prestranku, 1895. – Postojna, 1981.) Osnovnu školu je završio u Slavini (1907.), srednju školu u biskupijskom zavodu u Šentvidu pri Ljubljani (1915.). Sudjelovao je u Prvom svjetskom ratu, a medicinu je upisao 1919. godine u Zagrebu, no već 1921. godine odlazi na studij u Beč. Diplomirao je 1924. godine. Radio je u Trstu, Pivki i Postojni. U vrijeme Drugog svjetskog rata bio je u zatvoru u Trstu i Postojni jer je bio osumnjičen da je surađivao s partizanima. Za svoj rad je dobio više odlikovanja (Isto 11).
- 363 Vilma Pirkovič – Bebler (Gorica, 1918. – Ljubljana, 1996.), političarka. Gimnaziju je završila u Ptuju, a potom je upisala Agronomski fakultet u Zagrebu kojega je završila 1951. godine. Već je 1940. godine prekinula studij. Članicom SKOJ-a je postala 1937. godine, a u KPJ je bila primljena 1940. godine. Godine 1941. se uključila u NOB. U Ljubljani je od 1941. do 1942. godine bila kurirka Glavnog poveljnika slovenskih partizanskih četa. Od 1942. do 1945. godine sudjelovala je u omladinskom političkom vodstvu i bila je prva predsjednica Saveza slovenske omladine te članica i sekretarka Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Sloveniju. Bila je suurednica Mladine i urednica Mlade pesti. Nakon oslobođenja bila je više od 10 godina predsjednica Forme vive (1961.–1973.). Više puta je bila republikanska poslanica i članica Vijeća republike. Za svoj je rad dobila više državnih odlikovanja. Umrla je 1996. godine (Isto 48).
- 364 Martin Mastnak (Gorica, 1912. – Ljubljana, 1981.), agronom. Studirao je na Agronomskom fakultetu u Pragu, te na Kemijsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu gdje je i 1936. godine diplomirao. Do 1941. godine je djelovao u Beogradu, a za vrijeme Drugog svjetskog rata je bio zarobljen u Njemačkoj. Nakon 1945. godine bio je zaposlen na Sekretarijatu za kmetijstvo, a potom je kao stručnjak bio poslan u Tunis i Alžir. Od 1968. do 1977. godine vodio je Kemijski institut u Sloveniji. Bio je jedan od osnivača časopisa *Socialistično kmetijstvo in gozdarstvo* te njegovim urednikom do 1961. godine (Isto 677).
- 365 Mirko Mirnik (Celje, 1917. – Zagreb, 1999.), kemičar. Diplomirao je na Tehničkom fakultetu 1941. godine, a 1952. godine je doktorirao na Prirodno-matematičkom fakultetu u Zagrebu. Na tom je fakultetu radio od 1947. do 1963. godine kao redovni profesor za fizikalnu kemiju. U razdoblju od 1963. do 1974. godine ustanovio je i vodio Laboratorij za radiokemiju na Institutu Ruđer Bošković (Isto 716).
- 366 Marjan Morelj (Zali Log, 1916. – Beograd, 1972.), liječnik. Diplomirao je 1941. godine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu te se zaposlio u bolnici u Ljubljani. Za vrijeme Drugog svjetskog rata bio je u partizanima. Nakon 1945. godine radio je na Vojnoj medicinskoj akademiji Jugoslavenske narodne armije u Beogradu. Imao je čin generalmajora (Isto 729).
- 367 Dušan Mravljak (Ljubljana, 1914. – Osanarica na Pohorju, 1943.), liječnik. Medicinu je studirao u Ljubljani i Zagrebu, gdje je 1941. godine i diplomirao. Za vrijeme studija bio je uključen u djelovanje liječara u Šoštanjju. Za vrijeme Drugog svjetskog rata bio je u partizanima, gdje je i poginuo. Ima status narodnog heroja (Isto 733).

Čini se da su članovi *Akademskog društva Triglav*, poput članova drugih društava koja se ovdje spominju, u početku imali problem u organizaciji prostora koji bi im bili dovoljno veliki i gdje bi se mogli sastajati članovi *Društva*. Smatrali su da bi posjedovanjem vlastitog prostora članovi dobili veću volju za rad i da bi on bio kvalitetniji. To je bio i uvjet da bi knjižnica mogla početi s djelovanjem. Kako su istakli na skupštini 1. ožujka 1921. godine, organiziranjem i osnivanjem takve knjižnice nastala bi zapravo jedina slovenska knjižnica u Zagrebu. Naglašeno je da u Zagrebu osim knjižnice postoje različita studentska društva, ali da je to jedino slovensko studentsko društvo, a krajem je školske godine 1920/1921. brojalo preko 70 članova.³⁷¹

U prvoj su godini postojanja članovi *Društva* uspjeli organizirati dramsku sekciju (voditelj Ivo Kapus), pjevačko društvo (voditelj Drago Švajger), sokolski odsjek te osnovati *triglavansku* knjižnicu,³⁷² a krajem semestra organizirali su prvu veću proslavu, i to u povodu 45 godina djelovanja *Akademskog društva Triglav*. Sudjelovali su 9. lipnja 1921. godine u organizaciji *Triglavanskog plesa*, koji je prema ocjenama prisutnih bio vrlo uspješan.³⁷³ Organiziran je bio u *Narodnom domu* u Celju, a svirala je vojna glazba iz Maribora.³⁷⁴ Prije plesa održana je bila skupština *Starešinske zveze*,³⁷⁵ na

368 Janez Nemeč (Murska Sobota, 1912. – Slivniško Pohorje, 2001.), pravnik. Diplomirao je 1936. godine na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a doktorirao je 1941. godine u Pécsu. Bio je odvjetnik, u vremenu od 1944. do 1947. je živio u SSSR-u kao bjegunac iz mađarske vojske. Vratio se u Mursku Sobotu, a potom je prešao u Maribor (Isto 750).

369 Miran Brinar (Postojna, 1909. – Ljubljana, 2002.). Diplomirao je na zagrebačkom Šumarskom fakultetu 1934. godine, a 1969. godine je doktorirao u Ljubljani. Nakon diplome bio je zaposlen u različitim šumskim upravama po cijeloj Jugoslaviji, a nakon 1939. godine je djelovao u Ljubljani, Kočevju i Črnomlju. Nakon Drugog svjetskog rata, do 1950. godine, bio je pomoćnik saveznog ministra za šumarstvo u Beogradu. U razdoblju od 1950. do 1953. bio je direktor Inštituta za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije u Ljubljani, a do umirovljenja 1971. godine tamo je bio stručni suradnik (Isto 110).

370 Jože Butinar (Trst, 1913. – Maribor, 1980.) Maturirao je 1931. godine u Mariboru, a 1936. godine je diplomirao u Zagrebu i dobio je titulu inženjera agronomije. Nakon prakse i specijalizacije u Mariboru otišao je u Ljubuški, a potom na specijalizaciju na Gospodarsko-šumarski fakultet u Zagrebu 1940. godine. U Zagrebu je ostao i tijekom Drugog svjetskog rata, a nakon toga odlazi u Celje. Godine 1946. bio je premješten u Ljubljanu. Sudjelovao je pri izvođenju agrarne reforme, a potom je bio načelnik Odjela za stručno školovanje pri Ministarstvu za poljoprivredu. Odlučio se vratiti u srednju poljoprivrednu školu u Mariboru, a 1974. godine se umirovio (Isto 123–124).

371 *Spominska knjiga*. U njoj je sačuvano arhivsko gradivo društva u Zagrebu, ali samo djelomično. Sačuvani su neki novinski tekstovi, zapisi skupština. Više podataka zabilježeno je za djelovanje društva *Ijubljskog Triglava*. Baš stoga ovdje nije moguće navesti sve članove svih upravnih odbora *Akademskog društva Triglav* iz Zagreba.

372 *Jutro*, 24. 12. 1921.: Slovenski akademiki v Zagrebu, 11.

373 *Spominska knjiga*, 30. 4. 1921.: Poročilo o delovanju društva.

374 *Jutro*, 6. 6. 1921.: 45letnica akad. društva Triglav, 3.

375 *Starešinska zveza* je savez bivših članova *Triglava*, a sjedište joj je bilo u Mariboru. Njezin je cilj bio njegovati tradiciju *Triglava*, očuvati solidarnost među članovima i kada oni već napuste sveučilište, a njihova je dužnost podupirati aktivna društva i njihove članove (*Jutro*, 11. 9. 1926.: *Starešinska zveza bivših članov*, 7).

kojoj je bilo dogovoreno da će se osnovati podružnice društva u Mariboru, Ptuju, Celju, Brežicama, Ljubljani, Novem Mestu i Beogradu.³⁷⁶

U školskoj su godini 1921/1922. članovi *Društva* održali 10 sastanaka odbora. Iz tajničkog se izvještaja može vidjeti da su početni koraci u djelovanju *Društva* bili vrlo teški i da su se članovi uspjeli organizirati krajem 1921. i početkom 1922. godine. Usto je odbor uložio značajan trud u uređivanje arhiva i knjižnice *Akademskog društva „Triglav“*.³⁷⁷

Društvo je dobilo prostore, koje je dnevno znalo posjetiti oko 30 članova. U školskoj godini 1921/1922. članovi su organizirali dvije društvene večeri s ciljem da se međusobno bolje upoznaju te da se potakne interes i za samo *Akademsko društvo „Triglav“*. Prema mišljenju tajnika večeri su bile uspješne.

Trud odbora i članova bio je vidljiv i kroz organizaciju plesova. Tako je 11. ožujka 1922. godine³⁷⁸ u Brežicama bila održana društvena večer,³⁷⁹ na kojoj su članovi *Društva* izveli dramu *Tekma* A. Funtkova, a nastupio je i društveni pjevački zbor i kvartet. Financijska je dobit bila namijenjena nabavi slovenskih dnevnika i revija za čitaonicu *Društva*.³⁸⁰ Kao osvrt na taj događaj između ostaloga bilo je zapisano:

Akademsko društvo „Triglav“ iz Zagreba je priredilo prošle nedjelje u Brežicama iznad svih očekivanja lijepo uspjelo večer. Funtkova drama „Tekma“ bila je dana u dovršenom obliku. Glumci su svojim sigurnim, temperamentnim i izrazitim nastupom privukli pažnju pune dvorane posjetitelja i s time dosegli potpuni uspjeh. (...) I pjevačke točke su krasno uspjele. Akademsko društvo „Triglav“ zaslužuje čestitke radi lijepog moralnog uspjeha i želimo da bi svoj prosvjetni rad nastavilo te ga pokazalo i u drugim krajevima naše domovine...³⁸¹

Ideja članova *Društva* je bila i ta da se organiziraju debatne večeri. Zbog različitih drugih događanja ta ideja nije zaživjela, ali su zato uspjeli organizirati različita popularno-znanstvena predavanja koja je držao i dr. Mušič.³⁸² On je ujedno kao aktivan član *Društva* prisustvovao internom studentskom

376 *Spominska knjiga*, Jubilej Triglava.

377 *Spominska knjiga*, Glavno poročilo tajnika za zim. tečaj 1921/22.

378 *Jutro*, 7. 3. 1922.: Jugoslavansko akademsko društvo Triglav v Zagrebu, 3.

379 *Spominska knjiga*, Glavno poročilo tajnika za zim. tečaj 1921/22.

380 *Spominska knjiga*, Jugoslavansko akademsko društvo „Triglav“ v Zagrebu.

381 „Akademsko društvo „Triglav“ iz Zagreba je priredilo minulo nedeljo v Brežicah nad pričakovanje lepo uspeli zabavni večer. Funtkova drama „Tekma“ je bila podana v dovršeni obliki. Igralci so s svojim sigurnim temperamentnim in izrazitim nastopom privezali polno dvorano občinstva na sebe ter s tem dosegli popoln uspeh. (...) Tudi pevske točke so povsem krasno uspele. Akademsko društvo „Triglav“ zasluži čestitke k lepemu moralnemu uspehu in mu želimo, da bi svoje prosvetno delo nadaljevalo ter pokazalo tudi v drugih krajih naše domovine...“ (*Jutro*, 25. 3. 1922.: Brežice, 3).

382 *Spominska knjiga*, Glavno poročilo tajnika za zim. tečaj 1921/22.

kongresu u Pragu, i to kao predstavnik *Akademskog društva „Triglav“* iz Zagreba.³⁸³

Predstavnici *Akademskog društva „Triglav“* iz Zagreba, iako je suradnja postojala već i ranije, 24. ožujka 1922. godine i službeno su se uključili u rad sastanka *Starešinske zveze*, gdje su prikazali program i djelovanje. Prema riječima tajnika oni su odobrili djelovanje *Društva. Starešinska je zveza* obećala pomoći pronaći nove prostorije i poduprijeti ih u njihovim potrebama.³⁸⁴ Vjerojatno im prostori koje su uspjeli organizirati krajem 1921. godine³⁸⁵ nisu bili u potpunosti adekvatni.

Redovitu semestralnu skupštinu imali su 29. ožujka 1922. godine u društvenim prostorijama.³⁸⁶ Na toj su skupštini inzistirali da članovi *Društva* vrate posuđene knjige, a naglasili su i da svaka knjiga nosi društveni pečat.³⁸⁷

Važan događaj bilo je osnivanje podružnice *Akademskog društva Triglav* u Ljubljani 7. svibnja 1922. godine. Kako su članovi *Društva* u Zagrebu zapisali: „Naša podružnica u Ljubljani nikako ne može škoditi naprednoj stvari te bi znatno rasteretila tamošnje napredno društvo „Jadran“ koji zbog prevelikog broja članova i tako ne može pozitivno djelovati.“³⁸⁸

Predsjednik *Društva „Triglav“* iz Zagreba, Ludvik (Ljudevit) Černe,³⁸⁹ prisustvovao je toj osnivačkoj skupštini.³⁹⁰ Čini se da su dosta veliku zaslugu pri osnivanju podružnice imali i članovi *Akademskog društva „Triglav“* iz Zagreba jer su je podupirali i prilikom osnivanja, ali i prilikom prvih koraka.³⁹¹ To je osnivanje *Društva* bio i jedan od ciljeva usvojenih na sastanku *Starešinske zveze* održanom u Celju u lipnju 1921. godine.

U svibnju su 1922. godine članovi *Akademskog društva „Triglav“* u Zagrebu u dvorani hotela *Royal* pripremili zabavnu večer,³⁹² a krajem su semestra u Laškom organizirali *Triglavanski zbor*, gdje su sudjelovali i članovi podružnica iz Beča i Ljubljane.

U školskoj su godini 1922/1923. prostorije imali na adresi: Duga ulica 33,³⁹³ a članstvo je nastavilo s organizacijom sličnih aktivnosti kao u pretho-

383 *Spominska knjiga*, Slovenski narod, Jugosl. akad. društvo „Triglav“ u Zagrebu.

384 *Spominska knjiga*, Glavno poročilo tajnika za zim. tečaj 1921/22.

385 *Jutro*, 8. 12. 1921.: Akademsko društvo „Triglav“, 3.

386 *Tabor*, 9. 4. 1922.: Na rednem občnem zboru Jugosl. akad. društva „Triglav“ u Zagrebu 8.; *Nova doba*, 11. 4. 1922.: Na rednem občnem zboru Jugosl. akad. društva „Triglav“ u Zagrebu, 3.

387 *Jutro*, 7. 4. 1922.: Na zadnjem rednem občnem zboru, 4.

388 „Naša podružnica u Ljubljani nikakor ne more škodovati napredni stvari in bi znatno razbremenila tamošnje napredno društvo „Jadran“, ki vsled prevelikega števila članov itak ne more povoljno uspevati.“ (*Spominska knjiga*, Glavno poročilo tajnika za zim. tečaj 1921/22).

389 *Spominska knjiga*, Akad. društvo „Triglav“.

390 Uz ostale visokopozicionirane profesore osnivačkoj su skupštini nazočili i zastupnici *Starešinske zveze*, i to profesori Luka Brolih i Pavel Lokovšek, koji su bili neko vrijeme radili i u Gimnaziji u Pazinu (*Riman* 2016b, 266–369).

391 *Spominska knjiga*, Tajniško poročilo.

392 *Tabor*, 20. 5. 1922.: Jugoslav. akad. društvo „Triglav“ u Zagrebu, 2.

393 *Tednik*, 29. 12. 1922.: Triglavani!, 3.

dnim godinama. Tako su 3. veljače 1923. godine u Mariboru organizirali sastanak, ples i izlet, a na taj su događaj pozvali sve članove.³⁹⁴ Izlet je bio organiziran na Pekel kod Maribora.³⁹⁵

U ožujku 1923. godine imali su, već tradicionalno, svoju redovitu semestarsku skupštinu, na kojoj je bio izabran novi odbor,³⁹⁶ a stari je odbor podnio izvješće o djelovanju. Tako je *Društvo* brojalo oko 80 članova, obnovljen je rad pjevačkog zbora, a osnovana je i kulturno-znanstvena sekcija.³⁹⁷

Iduća zabilježena aktivnost bila je 17. lipnja 1923. godine, kada su članovi dramske sekcije *Društva* izveli dramu *Mati* u Žužumberku u *Sokolskoj dvorani*.³⁹⁸ Osim njih nastupio je i pjevački zbor koji je vodio Ivo Kapuc,³⁹⁹ a nastupili su s jugoslavenskim narodnim pjesama.⁴⁰⁰

U ljetnom su semestru školske godine 1923/1924. članovi *Društva* početkom lipnja u Žužumberku u vrtu gostionice *Polajnar* organizirali veliku vrtanu veselicu. Na programu su bili šaloigra *Trije tički*, šaljivi kupleti, ples, šaljiva pošta, a sve je bilo popraćeno pjesmom.⁴⁰¹ Od tada pa do prosinca 1925. godine nije pronađen nijedan podatak o nekom drugom djelovanju osim o formiranju odbora.

Članovi su *Društva* 20. prosinca 1925. godine sudjelovali na redovitoj skupštini *Starešinske zveze*, koja je održana u Celju.⁴⁰² Pod dnevnim redom bilo je zabilježeno i da će se centrala iz Zagreba premjestiti u Ljubljanu.⁴⁰³ Taj prijedlog nije bio prihvaćen, već je bio izglasan odbor od 7 članova, koji su bili zaduženi za rješavanje tog pitanja. *Starešinska zveza* je, između ostaloga, djelovanje društva u Zagrebu podržala s 8000 dinara, a podružnice u Ljubljani s 12 000 dinara.⁴⁰⁴ Za sam ples, koji je bio u večernjim satima, bilo je napisano da je „...ispao kao uvijek, prije svega sjajno.“⁴⁰⁵

Iduće su godine članovi, već tradicionalno, organizirali *Triglavanski večer* u Brežicama 20. ožujka 1926. Na njemu su izveli nepoznatu jednočinku,

394 Jutro, 14. 1. 1923.: Jugoslov. akad. društvo „Triglav“ v Zagrebu, 2.

395 Slovenski narod, 21. 12. 1922.: Triglavani!, 3.

396 Jutro, 27. 2. 1923.: J. A. D. Triglav v Zagrebu, 2.

397 *Spominska knjiga*, 31. 2. 1923.: Tajniško poročilo; Jutro, 4. 3. 1923.; Jugoslov. akad. društvo „Triglav“ v Zagrebu; Slovenski narod, 4. 3. 1923.: Jugoslavansko akad. društvo „Triglav“ v Zagrebu, 4.

398 Djelo je režirao Drago Švajger, a glumili su Mary Mlakarjeva, Drago Švajger, Ivo Jelačin, Marina Ropretova, Slava Bačarjeva, Boris Malerič, Maks Nič, Slavko Žirovnik, Iva Strniševa (*Spominska knjiga*, 17. 6. 1923.: Prireditev Jug. Akad. društva „Triglav“ v Žužumberku).

399 Otpjevali su: A. Gerbič „Vabilo“, V. Lisinski „Prelja“, O. Dev „Moj očka“, A Dobronič „Garavuša“, A. Gerbič „Pastirček“ i „Teče voda“ (Isto).

400 Jutro, 9. 6. 1923.: J. A. D. Triglav, Zagreb, 2; Nova doba, 9. 6. 1923.: J. A. D. Triglav, Zagreb, 4.

401 Jutro, 4. 6. 1924.: ŽUŽUMBERK, 3.

402 O važnosti koju su tome pridavali članovi ljubljanskog, zagrebačkog društva Triglav i članovi *Starešinske zveze Maribor* govori i činjenica da su npr. za tu „triglavsku“ proslavu uspjeli od *Ministarstva saobraćaja* dobiti dozvolu da sudionici tog događaja plate polovičnu cijenu povratne karte (Slovenski narod, 31. 1. 1926.: Za Triglavsko proslavo, 4).

403 Jutro, 25. 12. 1925.: Redni letni občni zbor starešinske zveze „Triglav“ Maribor, 3.

404 Slovenski narod, 22. 12. 1925.: Starešinska zveza akad. društva Triglav, 3.

405 „...izpadel kot vedno nad vse sijajno“ (Jutro, 9. 2. 1926.: Triglavanska prireditev v Celju, 4).

a sve je po običaju završilo plesom i pjesmom.⁴⁰⁶ Zna se da je na proslavi pjevao operni pjevač⁴⁰⁷ Mario Šimenc,⁴⁰⁸ a sudjelovao je i orkestar *Sokol* iz Ljubljane.⁴⁰⁹

U Ljutomeru su 13. i 14. kolovoza 1927. godine organizirali praznički sastanak,⁴¹⁰ i to povodom otvaranja *Sokolskog doma*.⁴¹¹ Svesrdno su pozivali članove da se uključe u tu proslavu.⁴¹²

Osim redovitih obavijesti o promjenama u odborima 1927. godini moguće je u slovenskim novinama pročitati i obavijest o tome kako se moli nekadašnje članove *Triglava* koji su diplomirali i dobili posao, te su time postali *starješine* u *Društvu*, da dojavе svoje nove adrese.⁴¹³ To ih se vjerojatno molilo kako bi ih se moglo pravodobno kontaktirati u vezi s prisustvovanjem na sastanku *Starešinske zveze*, koji se jednom godišnje održavao u Celju.

Slično je i s ostalim godinama njihova djelovanja.

Godinu 1928. članovi su *Društva* započeli zajedničkim aktivnostima s *Jugoslavenskim katoliškim akademskim društvom* „*Danica*“, kada su organizirali proslavu pedesete godišnjice Župančičeva rođenja.⁴¹⁴ Početkom ljetnog semestra školske godine 1928/1929. *Starešinska zveza* priredila je 10. ožujka 1928. godine ples u Mariboru.⁴¹⁵

Osim usputnih obavijesti o sastancima te o novim članovima u upravnim odborima iz novinskih je tekstova moguće iščitati da je *Društvo* imalo 73 člana. Za usporedbu je potrebno navesti da je podružnica u Ljubljani imala 164, a ona u Beču 35 članova.⁴¹⁶ Vjerojatno je upravo i to pridonijelo prije spominjanoj ideji da se središnjica slovenskog studentskog društva preseli u Ljubljanu, ali i činjenica da je Ljubljana i odgovarala kao grad u kojem bi bila središnjica *Akademskog društva* „*Triglav*“.

Preko ljetnih su se praznika ponovo našli u Ljutomeru, 15. kolovoza 1928. godine, a dolazak je bio obavezan.⁴¹⁷

406 Jutro, 16. 3. 1926.: Jugoslov. akad. društvo „Triglav“ iz Zagreba, 4.

407 Jutro, 19. 3. 1926.: Na Triglavskom večeru v Brežicah, 5.

408 Mario (Marij) Šimenc (Gorica, 1896. – Zagreb, 1958.). Rano je pokazivao pjevačke sposobnosti pa je u Trstu surađivao sa slovenskim pjevačkim društvima kao član zbora i solist. Umjetničku je karijeru započeo 1919. godine u *Mariborskom kazalištu*, i to u drami i opereti. Tako je 1922. godine debitirao u operi *Prodana nevjesta*, kao Janko. Pjevao je u *Ljubljanskoj operi*, bio je operni solist u Beogradu i Osijeku, prvak *Zagrebačke opere*, a nakon Drugog svjetskog rata neko je vrijeme djelovao u Skopju, dok se zbog bolesti nije povukao. S uspjehom je gostovao i u Njemačkoj, Mađarskoj, Italiji, Čehoslovačkoj i Bugarskoj (Stanonik & Brenk 2008, 1115).

409 Jutro, 19. 3. 1926.: Zahvala sodelavcem Triglavanskega plesa, 5.

410 Jutro, 12. 8. 1927.: JAD Triglav, 4.

411 Jutro, 9. 8. 1927.: JAD „Triglav“ v Zagrebu, 4.; Mariborski večernik Jutra, 10. 7. 1927.: J. A. D. Triglav v Zagrebu, 2.

412 Nova doba, 8. 8. 1927.: J. A. D. „Triglav“ v Zagrebu, 4.

413 Slovenski dom, 9. 9. 1927.: Bivšim aktivnim članom jugosl. akad. društva Triglav v Zagrebu, 5.; Jutro, 9. 10. 1927.: Bivšim aktivnim članom jugosl. akad. društva Triglav v Zagrebu, 5.

414 Jutro, 29. 1. 1927.: Akademski slov. društvi „Triglav“ in „Danica“, 5.

415 Jutro, 18. 12. 1927.: Starešinska zveza Triglav, 5.

416 Jutro, 16. 10. 1927.: J. A. D. „Triglav“ v Ljubljani ob petletnici, 3.

417 Mariborski večernik Jutra, 8. 8. 1928.: J.A.D. Triglav v Zagrebu, 2; Mariborski večernik Jutra, 11. 8.

U školskoj godini 1928/1929. *Društvo* je slavilo 10 godina postojanja *Akademskog društva „Triglav“* u Zagrebu. Vjerojatno je to i bio jedan od razloga susreta 4. siječnja 1929. u Mariboru u gostionici *Koštomaj*.⁴¹⁸ U novinama je bilo zapisano da će biti održan sastanak, ali ne zna se o čemu je bilo govora.⁴¹⁹ Svečana proslava godišnjice bila je 12. siječnja 1929. godine, i to prilikom *Triglavanskog plesa* u Celju.⁴²⁰

Na redovitoj godišnjoj skupštini koju su članovi održali 1. lipnja 1929. godine u izvještaju tajnika rečeno je da je bilo održano 8 sastanaka upravnih odbora.⁴²¹ Prema izvještaju domara⁴²² članstvo je u 1928/1929. slabo dolazilo u iznajmljene prostorije, koje su se od školske godine 1927/1928. nalazile na adresi Radnički dom 38.⁴²³ Prema izvještaju, knjižnica *Društva* bila je otvorena dvaput tjedno. U ljetnom semestru 1928/1929. godine 13 članova je posudilo 86 knjiga, a interes se smanjivao. Tako je pred kraj semestra bilo zabilježeno 9 članova koji su posudili 28 knjiga. Problem tako malog broja posudbe knjiga ležao je u samom knjižničnom fondu, koji je, prema riječima knjižničara, zapravo više nalikovao na arhiv. Stoga su zapravo naslovi knjiga koje su se mogli posuditi uglavnom utjecali na malen broj aktivnih čitača. Fond knjižnice sadržavao je 749 knjiga na slovenskom jeziku (proznih djela 529 knjiga, drame 101 knjiga, poezije 109 knjiga), knjiga je na hrvatskom jeziku bilo 272, na njemačkom su jeziku bile 244 knjige, a na francuskom jeziku bile su 3 knjige, što je ukupno iznosilo 1268 knjiga. Na skupštini je bilo istaknuto da je broj aktivnih članova u *Društvu* i dalje malen.⁴²⁴

Početak nove akademske godine 1929/1930. članovi su organizirali večer bruceša s proslavom 40. obljetnice *Križevačkih statuta* u Brežicama. Program se sastojao od pjevačkih točaka i plesa.⁴²⁵ Početkom rujna

1928.: J. A. D. Triglav v Zagrebu, 2.

418 Mariborski večernik Jutra, 30. 12. 1929.: J. A. D. Triglav v Zagrebu, 1.; Nova doba, 21. 3. 1930.: J. A. D. Triglav v Zagrebu, 2.

419 Jutro, 3. 1. 1929.: JAD Triglav v Zagrebu, 4.

420 Jutro, 12. 12. 1928.: Ob desetletnici akad. društva „Triglav“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 18. 12. 1928.: Deset let akademskoga društva „Triglav“ v Zagrebu, 6.

421 *Spominska knjiga*, 1. 6. 1929.: Poročilo tajnika na letnem obćem zboru dne.

422 Tu je dužnost tada obavljao Viktor Šušković (Maribor, 1909. – Turjak, 1945.). Maturirao je na mariborskoj realci 1928. godine. Studirao je na *Poljoprivredno-šumarskom fakultetu* u Zagrebu. Apsolvirao je 1930/1931. na šumarskom odjelu, a diplomirao 12. 10. 1931. Prvo zaposlenje dobio je 1937. u *Šumskotehničkom odsjeku za uređivanje bujica pri Banskoj upravi* u Ljubljani, gdje je, osim kratkog prekida 1937, kada je radio na Sušaku, bio do uhićenja 1942. godine. Proučavao je problematiku ekonomike šumarstva i agrarne politike te pisao o tome. Nakon njegova ukiuća tijekom rata pokrenuo je inicijativu da se osnuje šumski terenski odbor OF u Ljubljani. Godine 1942. zatvorili su ga Talijani, a poslije kapitulacije Italije nastavlja ilegalni rad. Potkraj rata bio je uhvaćen, odveden u šumu kraj Turjaka te ubijen zajedno s većom skupinom aktivista OF-a. Napisao je radove: *Obrestovanje gozdnega kapitala*. Gozd V, Ljubljana, 1940. i *Agrarno vprašanje in kmečko gozdarstvo Slovenije*. Ljubljana, 1941. (Biškup 2000, 17).

423 Jutro, 23. 10. 1929.: JAD „Triglav“ v Zagrebu, 5.

424 *Spominska knjiga*, Jurković, Poročilo knjižničarja na obćem zboru 1. junija 1929.

425 Jutro, 8. 11. 1929.: JAD Triglav v Zagrebu, 4.; Nova doba, 8. 11. 1929.: JAD Triglav v Zagrebu, 2–3.

1930. godine članovi su organizirali *Triglavansku večer* u restoranu *Orel* u Mariboru.⁴²⁶

U studenom 1930. godine organizirali su u Krškem *Triglavanski ples*. Koncertni su program izveli Levstikova, bariton Vodeb i čelist Jerončić. Nakon glazbenog programa organiziran je ples na kojem je svirao akademski jazz-orkestar,⁴²⁷ a na sudjelovanju su zahvalili i lokalnim djevojkama kao i ostalim sudionicima.⁴²⁸

Početakom 1931. godine u Celju je bila proslava 55. godišnjice *Društva*. Pripreme za to započele su već krajem 1930. godine.⁴²⁹ Održana je skupština, a nakon toga i svečani ples. Na plesu se prikupljao novac za siromašne članove *Društva*.⁴³⁰

Čini se da je *Društvo* 1931. godine promijenilo prostore jer se knjižničar, Stojan Perhavic, u svojem izvještaju žalio na činjenicu da je s preseljenjem sav trud knjižničara bio uništen. U odnosu na prijašnje godine broj onih koji su posuđivali knjige je ostao isti, zabilježeno je njih 13, a oni su posudili 41 knjigu. Iako je u odnosu na 1929. godinu taj broj manji, knjižničar je izvijestio da je posjećenost knjižnice bila veća nego u prošlom semestru. Očigledno problem na koji je ukazao knjižničar u izvještaju od 1929. godine o zastarjelosti knjiga nije bio riješen jer je na isti problem upozoravao i knjižničar 1931. godine. Na rješavanju se radilo, pa je tako navedeno da je *Društvo* naručilo knjige *Vodnikove družbe*.⁴³¹

Već je bilo uobičajeno sudjelovanje članova zagrebačkog *Triglava* na redovitim skupštinama *Starešinske zveze*, koje su bile organizirane u Celju. Godine 1931. skupština je održana nešto kasnije nego inače, i to 3. svibnja 1931. u hotelu *Union*.⁴³²

Triglavanski zbor na Kumu održan je 16. i 17. svibnja 1931. godine.⁴³³ Na njemu su sudjelovali članovi zagrebačke i ljubljanske jedinice kao i nekadašnji članovi, koji su završetkom svojega školovanja postali *starešinski* članovi. Ideja toga zbora bila je međusobno upoznavanje i dodatno zbližavanje.⁴³⁴

Sastanak članova u vrijeme ljetnih praznika 1931. godine održan je u Ptuj, gdje se, prema pisanju u novinama, sastalo preko 100 aktivnih članova i 40 *starešinskih* članova. Tijekom sastanka održana su različita predavanja, a između ostaloga i *Zgodovina zagrebske edinice Triglava*, koje je održao predsjednik zagrebačke jedinice, Dimitrij Rebec.⁴³⁵

426 Mariborski večernik *Jutra*, 3. 9. 1930.: *JAD Triglav* v Zagrebu, 3.

427 *Jutro*, 9. 11. 1930.: *Prireditev JAD Triglav*, 10.

428 *Jutro*, 25. 11. 1930.: *JAD Triglav*, 6.

429 *Jutro*, 14. 11. 1930.: *Visoki jubilej JAD Triglava*, 4.

430 *Slovenski narod*, 13. 11. 1930.: *Jubilejna proslava JAD Triglava*, 2.

431 *Spominska knjiga*, Perhavic Stojan, *Poročilo knjižničarja na občnem zboru* 14. marca 1931.

432 *Slovenski narod*, 30. 4. 1931.: *Občni zbor Starešinskega društva JAD „Triglav“*, 4.

433 *Jutro*, 6. 5. 1931.: *Triglavanski zbor na Kumu*, 4.

434 *Jutro*, 19. 5. 1931.: *Triglavanski zbor na Kumu*, 3.

435 *Jutro*, 17. 8. 1931.: *Triglavanski zbor v Ptuj*, 3.

U zimskom semestru školske godine 1931/1932. *Društvo* je priredilo 11 sastanaka odbornika, organiziralo je zabavu za brućoše te je priredilo već tradicionalni *Triglavski ples* u Celju, koji je i ove godine bio dobro prihvaćen.⁴³⁶

U ljetnim mjesecima 1932. godine članovi su zagrebačkog *Triglava* prisustvovali i *Triglavanskom zboru* u Ptuju, i to 15. i 16. kolovoza 1932. godine. Navedeno je da je susret od velike važnosti.⁴³⁷ Potrebno je napomenuti da je ovakvo druženje i poticanje na međusobno bolje razumijevanje i toleranciju zapravo provedeno svakoga kolovoza, i to obavezno u nekom slovenskom mjestu.

Školsku su godinu 1931/1932. članovi *Triglava* započeli koncertom. Tako su 14. studenog 1931. godine u Brežicama priredili koncert zajedno s društvenom večeri.⁴³⁸ Već i prilikom same najave koncerta činilo se da u Brežicama, kao i u Posavju, vlada relativno velik interes za taj događaj.⁴³⁹ Uvodni govor održali su brežiški gradonačelnik G. Rosina te predsjednik „Triglava“ Miran Brinar. U programu su nastupili Fran Pevec, student solo pjevanja i Leopold Jerončić, student violončela. Osim njih nastupao je i triglavski orkestar. Kako je večer bila vrlo uspješna, autor teksta izrazio je nadu da će članovi *Triglava* iz Zagreba i dalje nastaviti s organizacijom ovakvih događanja, ali i u drugim krajevima Posavja. Navodi: „...da će ga Brežice uvijek podupirati u njegovom kulturnom stremljenju. Naročito zašto što je to čisti dobitak namijenjen potpori siromašnih studenata.“⁴⁴⁰

Na redovitoj skupštini zimskog semestra zaključeno je da je *Društvo* bilo nedovoljno aktivno, ali da je za to krivo i članstvo, a ne samo odbor. Organizirana su dva predavanja, oba slabo posjećena, a uspješnija je bila društvena večer u Brežicama.⁴⁴¹ Tijekom semestra su članovi organizirali i večer brućoša. Na oba događaja sudjelovao je društveni orkestar.

Članovi *Društva* su 13. ožujka 1932. organizirali predavanje Milka Križmana pod naslovom „O ekonomiji naših intelektualnih sil – naši propasti.“⁴⁴²

Revizorski izvještaj, osim osnovnih karakteristika djelovanja *Društva*, navodi i značajke djelovanja predsjedništva *Društva*. Tako je bilo zapisano da je tadašnji tajnik, Milko Križman, svoj posao obavljao „vzorno“ da je blagajnik svoj posao mogao raditi i kvalitetnije te da je prikupio malo članarine, knjižničar Drago Kveder preuredio je knjižnicu i dao si je puno truda, domar nije bio baš u potpunosti posvećen svojem radu, pa je tako revizor negodovao

436 *Spominska knjiga*, Tajnički izvještaj, zimski semestar 1931.

437 Jugoslavan, 9. 8. 1931.: Odbor zagrebaškoga Triglava poziva svoje članstvo, 5.: Jutro, 11. 8. 1931.: Triglavanski zbor v Ptuju, 3.

438 Jugoslavan, 13. 11. 1931.: JAD Triglav v Zagrebu, 4.

439 Jutro, 8. 11. 1931.: JAD Triglav v Zagrebu, 6.

440 „...ga bodo Brežice vedno podpirale v njegovem kulturnem stremljenju. To tem bolj, ker je čisti dobiček namenjen za podporo revnih akademikov“ (Jutro, 19. 11. 1931.: Triglavanski večer v Brežicah, 2).

441 Jutro, 12. 11. 1931.: Koncert Triglavčanov v Brežicah, 4.

442 Jutro, 13. 3. 1932.: JAD „Triglav“ v Zagrebu, 6.

zbog stanja posloženosti časopisa na koje je *Društvo* bilo pretplaćeno.⁴⁴³ Arhivar Adolf Hlastec nije imao vremena uređivati dokumente, tako da prema mišljenju revizora izvještaj nije pravodobno bio poslan u Maribor, a pohvaljen je bio voditelj orkestra, Leopold Jerončić, koji je marljivo vježbao s članovima.⁴⁴⁴

Zagrebačka je jedinica *Triglava* 10. rujna 1933. godine priredila u Ptuju praznički sastanak,⁴⁴⁵ gdje su članovi proslavili 25 godina *ptujskih dogodtkov*.⁴⁴⁶ Već su tradicionalno pripremali društvenu večer u Celju. Organizirana je 18. studenog 1933. godine.⁴⁴⁷

Podatke o školskoj godini 1935/1936. nije bilo moguće pronaći. Od te se školske godine nadalje može samo djelomično pratiti članstvo u semestralnim odborima *Društva*.

U zimskom semestru školske godine 1936/1937. organizirana je „... večer sjećanja povodom 18. obljetnice samostalne Slovenije, koroškog plebiscita i Rapalla“.⁴⁴⁸ U povodu toga organizirali su govor i recitacije, a proslava se održala u dvorištu ispred društvenih prostorija,⁴⁴⁹ koje su bile u Gundulićevoj ulici 24.⁴⁵⁰

Redovnu su skupštinu održali u prostorijama *Kemijskog zavoda Filozofskog fakulteta* na Zrinjencu 21. studenog 1936,⁴⁵¹ što pak pokazuje da njihove prostorije, u kojima su se nalazili, nisu bile dovoljne za veći broj članova.

Društvo je osim knjižnice imalo organiziran i rad čitaonice.⁴⁵²

Iduća informacija koja je dostupna o djelovanju društva *Triglav* u Zagrebu datira iz svibnja 1937. godine. Tako su članovi *Društva* 15. svibnja

443 Prema izvještaju za ljetni semestar u 1931. godini neke dnevnik je *Društvo* dobivalo besplatno. Tako se navodi da je dnevnik: *Jutro, Večer, Mariborzeitung, Koroški Slovenec, Tagespost, Nova doba, Politika* i *Kmeti list* dobivalo besplatno, po polovičnoj cijeni je dobivalo: *Slovenec* i *Novosti*, a za *Studentke novine* i *Koprive* plaćalo je cijeli iznos (*Spominska knjiga*, Hlastec Karol, Poročilo arhivarja in gospodarja v let. sem. 1931.).

444 *Spominska knjiga*, Revizijsko poročilo obća skupština zimski semestar 1932.

445 Mariborski večernik *Jutra*, 5. 9. 1933.: Zagrebška edinicina JAD *Triglava*, 3.

446 Mariborski večernik *Jutra*, 9. 9. 1933.: Jugoslavensko akademsko društvo „*Triglav*“ u Gradecu, 2.

447 *Nova doba*, 10. 11. 1933.: Tradicionalni družabni večer z akademijo, 3.

448 „...spominski večer 18. obletnice nedovisne Slovenije koroškega plebiscita in Rapalla...“ (*Spominska knjiga*, Pozivnica, Jugoslavensko akademsko društvo „*Triglav*“, Zagreb).

449 *Spominska knjiga*, Pozivnica, Jugoslavensko akademsko društvo „*Triglav*“, Zagreb.

450 Te su prostorije iznajmili od Stjepana Deutscha 1929. godine. Prema ugovoru prostorije su se sastojale od 2 sobe. Prema dogovoru prostorije su plaćali tri mjeseca unaprijed, a otkaz suradnje trebao je biti prije no što se isplati novac za idući kvartal (*Spominska knjiga*, 5. 2. 1929.: Ugovor o najmu).

451 *Spominska knjiga*, Dopis „Rektorat univerziteta Kraljevie Jugoslavije u Zagrebu“.

452 Prema sačuvanoj dokumentaciji dobivali su sljedeće dnevnik: *Jutro* (Ljubljana), *Slovenec* (Ljubljana), *Novosti* (Zagreb), *Politika* (Beograd), *Prager Presse* (Prag), *Prosveta* (Chicago), *Večernik* (Maribor), *Mariborer Zeitung* (Maribor); tjednik: *Neodvisnost* (Maribor), *Slovenija* (Ljubljana), *Delavska politika* (Maribor), *Novi list* (Zagreb), *Radnik* (Zagreb), *Nova riječ* (Zagreb), *Slobodna riječ* (Zagreb), *Koroški Slovenec* (Klagenfurt), *Borovo* (Borovo), *Delavski list* (Ljubljana), *Les voix européennes* (Paris) te revije: *Sodobnost* (Ljubljana), *Ljubljanski zvon* (Ljubljana), *Misel in delo* (Ljubljana), *Gruđa* (Ljubljana), *Planinski vestnik* (Ljubljana), *Zdravniški vestnik* (Ljubljana) (*Spominska knjiga*, Tajnički izvještaj za 1936. godinu).

1937. godine organizirali *Večer slovenske besede* u bijeloj dvorani *Novinarskog doma*. Prema izvještaju je na događaju sudjelovao veći broj hrvatskih i slovenskih studenata.

To nije bila jedina takva večer pa su tako *Cankarjevo* večer organizirali 1936. godine. Na programu su bili odlomci autora Tone Seliškara, Ludvika Mrzela, Bogumila Fatura, Bogomira Magajne, Ede Kocbeka i Bože Vodušeka. Večer je bila zamišljena tako da autori sami predstavljaju svoje radove, ali prema navodima nisu svi autori prisustvovali toj večeri. Nastupio je i Miško Kranjc, iako u prvotnoj najavi on nije bio spominjan. Prema mišljenju kroničara upravo je njegov nastup bio najuspjelija točka večeri. Izveo je autobiografsku pripovijest *Molk*. Kroničar naglašava problem jezične barijere za sve slušatelje kojima slovenski nije materinski jezik, ali svakako pohvaljuje trud i rad članova društva *Triglav*. „Uza sve to valja istaknuti, da je nastojanje slovenskih studenata u Zagrebu da nas upoznaju s mladim, suvremenim predstavnicima slovenske književnosti značajno i simpatično, te zaslužuje priznanje“.⁴⁵³

U zimskom semestru školske godine 1937/1938., točnije 3. studenog 1937. godine, članovi su održali skupštinu u prostorijama *Medicinskog fakulteta* u Zagrebu.⁴⁵⁴

Izгледа da su 1937. godine prekinuli s tradicijom organiziranja *Triglavanskog plesa* u Celju. Iz korespondencije sa *Starešinsko zvezom* vidljivo je da predsjedništvo *Zveze* nije bilo oduševljeno tom idejom da se ponovno organizira, jer kako navode, zadnji put kada su organizirali, umjesto financijskog dobitka imali su financijski gubitak. Svakako su napomenuli da ako se žele raditi takvi plesovi, potrebno je termin tražiti barem pola godine unaprijed jer su inače sve adekvatne dvorane već zauzete.⁴⁵⁵ Nije poznato jesu li na kraju uspjeli organizirati ples.

Iz prepiske je vidljivo da se članovi *Akademskog društva „Triglav“* u Zagrebu nisu najbolje razumjeli ni sa *Starešinskom zvezom*. Naime predsjedništvo tog saveza zabrinuto se obratilo *Društvu* u Zagrebu jer je smatralo da je došlo do idejnog raskola u članstvu *Društva* u Zagrebu i napominje važnost očuvanja jugoslavenske ideje jer je prema njihovu mišljenju jedino takav smjer moguć u očuvanju od talijanskih i njemačkih pretenzija, a članovi koji misle drugačije svoje će ideje morati afirmirati u nekom drugom društvu. Uvjetovali su čitanje dopisa na skupštini *Društva* 14. svibnja 1938. godine.⁴⁵⁶

Na dopis su članovi *Društva* reagirali relativno brzo i on je bio pročitan na članskom sastanku već 5. travnja 1938. godine, na kojemu je prisustvovalo

453 *Spominska knjiga*, (aer.) *Večer slovenske besede*.

454 *Spominska knjiga*, Dopis Rektorat univerziteta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu, br. 12669/1937.

455 *Spominska knjiga*, 25. 11. 1937.: Dopis *Dopis Starešinske zveze bivših članov Jugoslovanskoga akademskoga društva „Triglav“ v Mariboru*.

456 *Spominska knjiga*, 29. 3. 1938.: Dopis *Dopis Starešinske zveze bivših članov Jugoslovanskoga akademskoga društva „Triglav“ v Mariboru*, 1–2.

65 članova. *Starševski zvezi* su odgovorili da oni ne odstupaju od svojih shvaćanja i nikako ne prihvaćaju shvaćanje *Zveze*. Dapače, odbili su njihove ideje, koje su opravdali generacijskim jazom.⁴⁵⁷

Sredinom 1938. godine u *Društvu* je došlo do razdora, što je moguće iščitati iz zahtjeva upućenog odboru *Društva*. Naime na redovitoj skupštini održanoj 15. svibnja 1938. čini se da se s odgovorom poslanim u travnju nisu slagali svi članovi *Društva*, a njima je potom vodstvo društva u Zagrebu željelo oduzeti pravo na članstvo.⁴⁵⁸ Nije moguće utvrditi kako se problem riješio.

Podataka o djelovanju u školskoj godini 1938/1939. te 1939/1940. nije bilo, vjerojatno zbog daljnjih problema utemeljenih na različitim idejama i stavovima.

Sljedeći podatak datira iz školske godine 1940/1941., kada je vidljivo da je početkom 1941. godine *Društvo* istupilo iz *Sveučilišta u Zagrebu*. *Banska uprava* u Zagrebu raspustila je sva đačka i studentska društva, tako je pod upitnik došlo i postojanje *Akademskog društva Triglav* u Zagrebu.⁴⁵⁹ Naime do tog vremena, sve od svoga osnivanja, *Društvo* je bilo u sklopu *Sveučilišta u Zagrebu* i bilo je odgovorno rektoru i rektorskom zboru. Iz nama neznanih razloga predsjedništvo *Akademskog društva Triglav* u Zagrebu tražilo je od *Starešinske zveze* da im dopusti istupanje, s čime su se oni i složili.⁴⁶⁰

Društvo je raspušteno u proljeće 1941. godine. Iz dopisa koje je *Starešinska zveza* poslala *Senatu Sveučilišta u Zagrebu* vidljivo je da su pokušali utjecati na tu odluku. U izjavi su objasnili važnost postojanja *Društva*, te su *Senat*, koji je donio odluku o raspuštanju *Društva*, molili da se ponovo razmotri ta odluka. No, do ponovnog osnivanja *Društva* nije došlo i s tim se završilo 65-godišnje djelovanje, koje je započelo u Grazu.⁴⁶¹

Do odluke o raspuštanju je došlo jer su neki članovi *Društva*, prije svega studenti, javno izražavali svoja politička stajališta. Iako je *Društvo*, prema zapisnicima i arhivskim dokumentima, bilo nepolitičko, vidljivo je da su članovi zbog toga javnoga političkog istupanja imali probleme i s vlastima. Tako su članove *Društva* povezivali s III. internacionalom, o čemu se vrlo dinamično diskutiralo na glavnoj skupštini 1941. godine.⁴⁶² Te su optužbe imale

457 *Spominska knjiga*, 8. 4. 1938.: Dopis Starešinski zvezi v Mariboru.

458 *Spominska knjiga*, 28. 5. 1938.: Odboru A. D. Triglav v Zagrebu.

459 Strah je izrazila i *Starešinska zveza*, i to prije svega zbog imovine. Naime predsjedništvo *Starešinske zveze* točno navodi što je njihova imovina koju su članovima *Društva* u Zagrebu dali na korištenje. „Naša imovina je vsa oprema, ki se nahaja v Vašem lokalu, to je svo pohištvo, pisalni stroj, knjige v Vaši knjižnici, predvsem pa tudi prapor triglavanski. Zato opozorite vsako oblast za slučaj kakšnega popisovanja na to važno okolnost, obvestite pa tudi o event. kakšenm popisu tudi nas, da bomo mogli pravočasno in uspešno zastopati naše lastninske pravice“. Dopis je inače bio naslovljen na ime Vladimira (Vlade) Kadunca (*Spominska knjiga*, 21. 1. 1941.: Dopis *Dopis Starešinske zveze bivših članov Jugoslovanskoga akademskoga društva „Triglav“ v Mariboru*).

460 *Spominska knjiga*, 21. 2. 1941.: Dopis *Dopis Starešinske zveze bivših članov Jugoslovanskoga akademskoga društva „Triglav“ v Mariboru*.

461 HR HDA, GSP 1353, 3385, *Dopis*.

462 HR HDA, GSP 1353, 3385, *Prijepis*, 2.

veliku težinu. Do njih je došlo zbog različitih aktivnosti članova *Društva*: tako su 1937. aktivni članovi *Društva* organizirali kampinganje pri Gozd Martuljku, gdje su bila organizirana i predavanja koja su vlasti okarakterizirali kao „ljevičarska“.⁴⁶³ Upravo su stoga vlasti i apelirale na *Sveučilište* da pokuša imati bolji nadzor nad tim društvom i drugim sličnim društvima.

Akademsko društvo „Triglav“ od svojeg je početka imalo jasnu viziju djelovanja, a to je bila pomoć studentima i okupljanje studenata koji su iz slovenskih krajeva dolazili na studij ili neki drugi oblik školovanja u Zagreb. To je vidljivo iz dopisa i druge sačuvane građe koja potvrđuje da su članovi *Društva* zainteresiranim studentima davali različite praktične informacije vezane za studij.⁴⁶⁴ U želji da se djelovanju *Društva* priključi što veći broj studenata članovi su obavezno početkom svakog semestra promovirali svoje djelovanje, ali su i davali korisne informacije o upisu akademske godine, odnosno semestara. U novinama su često davali obavijesti o upisivanju na studij,⁴⁶⁵ a i sebe su reklamirali na taj način što su za sebe pisali da su „... najstarije jugoslavensko kulturno akademsko društvo na zagrebačkom sveučilištu“.⁴⁶⁶ Osim toga organizirali su i brucoške večeri, kojima su vjerojatno željeli privući mlade, koji su se tek upisali na studij u Zagrebu. Kada su se oglašavali, često je bilo moguće pročitati rečenice poput: „Na čelu svih naprednih studentskih organizacija je jugosl. akademsko društvo Triglav.“⁴⁶⁷ i sl. Jednako tako potrebno je napomenuti da su članovi bili izuzetno ponosni na one koji su završili željene škole te su u novinama oglašavali nove diplomante, što se moglo pronaći u novinskim člancima.⁴⁶⁸

Za *Društvo* je bilo značajno i to što su se odbori, za razliku od drugih društava koja nisu bila studentska, birali početkom svakog semestra.

Iako se u kasnijim godinama djelovanja *Akademsko društvo „Triglav“* povezivalo i s različitim političkim elementima, ono je prije svega bilo kulturno društvo, te su se zbog toga članovi vodstva trudili osigurati što različitiju ponudu slovenskih, ali i hrvatskih časopisa i revija, a organizirali su

463 HR HDA, GSP 1353, 3884, pov. br. 16. 228/1938., *Uprava policije u Zagrebu*, 1.

464 Jutro, 17. 4. 1923.: Tajništvo J. A. D. „Triglava“ v Zagrebu, 8.

465 Mariborski večernik Jutra, 12. 10. 1929.: Abiturijenti, 4.; Nova doba, 14. 10. 1929.: Abiturijenti, 3.; Jutro, 2. 3. 1932.: JAD „Triglav“ v Zagrebu, 4.

466 „...najstarejše jugoslovansko kulturno akademsko društvo na zagreškem vseučilišču...“ (Jutro, 1. 10. 1925.: Vpisovanje na zagreški univerzi, 2.; Jutro, 1. 10. 1925.: Na zagreški univerzi, 4).

467 „Na čelu ves naprednih akademskih organizacij je jugosl. akademsko društvo Triglav.“ (Mariborski večernik Jutra, 24. 9. 1928.: Tovariši abiturijenti!, 2.; Jutro, 25. 10. 1932.: JAD Triglav, 4).

468 Tako se spominju: Zdravko Turk iz Novega Kota, koji je diplomirao na šumarstvu (Jutro, 27. 6. 1930.: Inženjerski diplomski izpit, 4), Branko Lukman, Vladimir Orel (Jutro, 29. 5. 1930.: Promocija, 5) te Vladimir Volovšek (Jutro, 1. 5. 1930.: Promocija, 4) dobili su diplomu doktora. Franček Schreider iz Cezarjevca pri Ljutomeru diplomirao je na komercijalnoj školi u Zagrebu. Na istoj školi je diplomirao i Josip Zinauer iz Maribora (Jutro, 3. 3. 1929.: Na visoki komercijalni šoli, 4). Diplomirao je i Bruno Tobias te je dobio titulu magistra farmacije (Jutro, 14. 7. 1932.: Diplomirao, 4). Ovakvih i sličnih primjera ima još puno.

i knjižnicu, koja je bila različito posjećena. Organizirali su i predavanja te različite druge oblike prosvjetnih aktivnosti.

Članovi zagrebačkog *Akademskog društva „Triglav“* bili su povezani i s drugim podružnicama, kao što je podružnica u Ljubljani. Ujedno su bili i uključeni u *Starešinsku zvezu*, koja je objedinjavala druge podružnice i utjecala na njihov rad. Jednako tako valja napomenuti da su imali i zajedničke aktivnosti, uvijek u nekom slovenskom mjestu.

S vremenom se njihovo djelovanje počinje smanjivati, a jednako tako pronalazi se i manje obavijesti u novinama. No, iako su ti novinski tekstovi bili dobar pokazatelj postojanja, a dijelom i organiziranosti društava, nije moguće samo na temelju tekstova u novinama donijeti objektivne ocjene o stvarnoj aktivnosti.

Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“

Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“ osnovano je 1894. godine u Beču, i to na temeljima 1. katoličkog susreta u Ljubljani. Ono je djelovalo u Beču do 1919. godine, kada je sjedište *Društva* bilo preseljeno u Ljubljanu. U ono je vrijeme *Društvo* predstavljalo najmoćnije studentsko udruženje, koje je na početku dvadesetih godina 20. stoljeća brojalo oko 100 članova. Unutar samog *Društva* dolazilo je do sukoba među kršćanskim socialistima i katoličkim totalitaristima (desničarsko usmjereni studenti).⁴⁶⁹ Na kraju je došlo do raskola te su 1938. godine demokratski raspoloženi *daničari* prešli u društvo *Zarja*, a *Društvo* je ostalo u rukama izrazito desno usmjerene katoličke skupine studenata. Razvoj je *Društva* povezan s katoličkim studentskim pokretom (Enciklopedija Slovenije 1988, 172).

Društvo koje je djelovalo u Zagrebu između dva svjetska rata i koje je nosilo ime *Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“* zapravo je bilo podružnica prije spomenutog društva osnovanog u Beču. Iako je *Društvo* osnovano na inicijativu sjedišta u Ljubljani, nije jasno kolika je bila njihova povezanost.

Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“ u Zagrebu službeno je osnovano 14. veljače 1923. godine, ali idejni začeci sežu, kao i kod većine društava, u ranija razdoblja. Tako su prvi koraci za osnivanje društva

469 Arhivska građa *Društva* koja je nastala u Beču i u Ljubljani za vrijeme njegova djelovanja nalazi se u *Državnom arhivu* u Ljubljani pod signaturom: SI AS 624 Jugoslovansko katoliško akademsko društvo Danica, 1894-1934 (Fond). Fond sadrži zapisnike sastanaka odbora od 1894. do 1902. godine, zapisnike diskusijskih večeri od 1906. do 1913. godine, dopisne knjige od 1901. do 1902. godine te od 1906. do 1908., od 1913. do 1915. i od 1933. do 1934. godine. Arhivsko gradivo nije se odnosilo na djelovanje podružnice u Zagrebu. *Društvo* je u *Arhivu Republike Slovenije* klasificirano kao političko društvo iako su se u samom početku, a i kasnijih godina, članovi predstavljali kao katolički usmjerena skupina.

poduzeti 1922. godine, kada su slovenski katolički studenti odlučili osnovati vlastito akademsko društvo.⁴⁷⁰ Kao inicijator se navodi Ivan (Janez) Hrastija, koji je, čini se, bio glavni inicijator. Prvi je sastanak bio u prostorima društva *Branimir*. Susretu je nazočilo 13 studenata, a moralnu su i financijsku pomoć obećavali i predstavnici ljubljanske *Danice*.⁴⁷¹

Jugoslavansko katoliško akademsko društvo »Danica« v Zagrebu
v letnem semestru 1924/25.

Ilustrirani Slovenec, 3. 1. 1936.: Jugoslavansko katoliško akademsko društvo „Danica“ v Zagrebu, 5.

Na osnivačkoj su skupštini bili: Jože Jenko, Erik Eiselt,⁴⁷² Franc Gorše, Franjo Kovač, Vlado Fajdiga, Lojze Muri, Janez Oblak, J. Sedej, Leon Kocjan, Ivan (Janez) Hrastija, Ignac Baša, Franc Šuštar, Maks Pohar, Franjo Kotlovšek i već spominjani Janez Kalan.⁴⁷³ Pravila su *Društva* bila napisana na sloven-

470 Slovenec, 25. 3. 1923.: Jugoslov. kat. akademsko društvo „Danica“ v Zagrebu, 3.

471 Slovenec, 26. 4. 1923.: Desetletnica zagrebske Danice, 3.

472 Erik Eiselt, (Podpreska, 1900. – Ljubljana, 1975.), nakon diplome na zagrebačkom *Agronomskom fakultetu* 1925. godine od 1928. do 1932. službovao je kao referent za stočarstvo u Ljubljani, a od 1932. do 1936. godine u Murskoj Soboti. Od 1936. do 1940. godine bio je profesor na *Vinogradarsko-voćarskoj školi* u Mariboru, a potom do 1945. godine referent za stočarstvo za Ljubljanu i okolicu. Od 1946. do 1962. godine bio je predstojnik *Odjela za stočarstvo na Kmetijskem znanstvenem zavodu*, odnosno na *Kemijskem Inštitutu Slovenije*. Od 1962. do 1972. godine radio je kao viši predavač na *Odjelu za stočarstvo Biotehnološke fakultete* u Ljubljani (Stanonik & Brenk 2008, 227-228).

473 HR HDA, GSP 1353, 2906, *Zapisni ustanovnega občnega zbora Jugoslovanskoga katoliškoga akademskoga društva „Danica“*, 1.

skom jeziku, a sastavljena su bila već u prosincu 1922. godine, što potvrđuje tezu da su se članovi tog društva neformalno sastajali već i ranije. *Društvo* je izabralo i svoje geslo, odnosno preuzelo je geslo društva iz Beča, a ono je glasilo „Na posao kršćanski“.⁴⁷⁴ Prvi je predsjednik *Društva* bio Ivan (Janez) Hrstija, potpredsjednik Erik Eiselt, tajnik Leon Kocjan, blagajnik Vlado Fajdiga, domar Jože Jenko, knjižničar Fran Šuštar, revizori Janez Mežan i Franjo Kotlovšek.⁴⁷⁵ Poput drugih studentskih društava i *Danica* je mijenjala članove odbora prema semestrima. Ta izmjena članova ukazuje na relativno veliku prolaznost, koja je bila uvjetovana uključenosti pojedinaca u obrazovni proces.

Usto su studentska društva imala i određenu potpurnu djelatnost, koja nije bila usmjerena prema radništvu, već je bila prije svega usmjerena prema studentskoj populaciji.

Cilj *Društva* je bio „...njegovati među članovima katolički život i narodnu svijest, znanost i društveni život“.⁴⁷⁶ Poput mnogih drugih društava onoga vremena i to je društvo željelo imati društvenu knjižnicu i čitaonicu, organizirati predavanja, poučne i društvene izlete, pjevanje i limenu glazbu te sportske događaje.⁴⁷⁷ Osim gesla imalo je i vizualni znak, a to je bila bijelo-plavo-crvena traka sa srebrnim natpisom *Danica-Zagreb*. Kako je *Društvo* bilo podružnica onog društva u Ljubljani, imovina je društva u Zagrebu u slučaju raspada trebala biti predana *Jugoslovanskomu akademskemu društvu „Danica“ v Ljubljani* (Jerman & Todorovski 1999, 24).

Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“ u Zagrebu nije bilo jedino studentsko društvo koje je u ono vrijeme djelovalo u Zagrebu. Osim već prije spomenutog *Akademskog društva „Triglav“* članovi su *Društva* izjednačili pravila i s *Jugoslavenskim katoličkim akademskim društvom „Doma-goj“*, koje je djelovalo u Zagrebu.⁴⁷⁸ Razlog tome je jednostavan. Naime, sva su studentska udruženja sve do početka Drugoga svjetskog rata bila u sastavu *Sveučilišta u Zagrebu* i pravno su ulazila pod nadležnost *Sveučilišta*, odnosno rektora i rektorskog zbora. Ona nisu smjela biti politička, već izričito kulturna i studentska iako se mnogo puta iza njih uglavnom i znala skrivati politička aktivnost.

Već smo spomenuli da se odbor *Društva* često mijenjao, ali, nažalost, iz postojećih podataka nije moguće predstaviti odbore u svim semestrima tijekom postojanja *Društva*. I za ovo društvo će članstvo, koje je imalo različite funkcije, biti prikazano kroz tablicu, u kojoj će osim imena i prezimena

474 „Na delo kršćansko“ (HR HDA, GSP 1353, 2906, *Dopis Akademskom Senatu sveučilišča kraljevstva SHS*, 1 (dalje: HR HDA, GSP 1353, 2906, *Dopis*).

475 Slovenec, 25. 3. 1923.: Na ustavnem občnem zboru, 3.

476 „...gojiti med člani katoliško življenje in narodno zavest, znanost in družbeno življenje...“ (HR HDA, GSP 1353, 2906, *Pravila Jugoslovanskega katoliškega akademškega društva „Danica“ v Zagrebu*, 1).

477 Isto.

478 HR HDA, GSP 1353, 2906, *Dopis*, 2.

bit naznačena i školska godina u kojoj je pojedini član vršio određenu funkciju. Tablica je nastala na podacima dobivenima iz novina, ali su podaci i izvještaji o odborima bili relativno slabi, tako da neće biti moguće prikazati sve članove koji su imali neku od funkcija u odboru.⁴⁷⁹

Tablica br. 7. Popis članov *Jugoslavenskog katoliškog akademskog društva „Danica“* i njihovih funkcija

Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija	Ime i prezime	Šk. godina	Funkcija
Anželj Mihael	1931./1932.	knjižničar i domar	Lovšin Tone	1938./1939.	revizor
Birk Franc	1923./1924.	predsjednik	Mežan Janez	1922./1923.	revizor
Bizjak Franc	1923./1924.	domar	Materič Nada	1931./1932.	tajnik
Bohinc Pavle	1933./1934.	revizor	Mous Matija	1933./1934.	tajnik
Brdina Kazimir	1923./1924.	potpredsjednik	Obal Štefan	1933./1934.	revizor
Eiselt Erik	1922./1923.	potpredsjednik	Pokorn Elica	1933./1934.	knjižničar
Erpič Jože	1931./1932.	potpredsjednik	Prešeren Mihael	1938./1939.	domar i knjižničar
Fajdiga Vlado	1922./1923.	blagajnik	Repanšek Viktor	1937./1938.	potpredsjednik
	1923./1924.	blagajnik	Ronko Lojze	1937./1938.	revizor
Ferlič Pavel	1923./1924.	tajnik	Rous Matija	1934./1935.	potpredsjednik
Herfort Joža	1933./1934.	potpredsjednik	Rozman Janez	1934./1935.	blagajnik
Horvat Lojze	1937./1938.	domar	Sekolec Karel	1933./1934.	blagajnik i domar
	1938./1939.	predsednik		1934./1935.	revizor
Hrastija Janez	1922./1923.	predsjednik	Seljak Jože	1938./1939.	tajnik
Jenko Jože	1922./1923.	domar	Skubic Jože	1923./1924.	revizor
	1923./1924.	domar	Slapšak France	1933./1934.	domar
Jeršič Miro	1923./1924.	tajnik		1933./1934.	potpredsjednik
Karo Stanko	1938./1939.	potpredsjednik	Suhadolc Joža	1934./1935.	knjižničar i domar
Kincl Hinko	1937./1938.	revizor	Sunčić Viktor	1933./1934.	revizor
Klinar Matilda	1934./1935.	revizor		1933./1934.	predsjednik
Kocijančič Viktor	1923./1924.	predsjednik		1934./1935.	predsjednik
Kocjan Leon	1922./1923.	tajnik	Šonc Alojzij	1923./1924.	blagajnik
Kompare Minka	1937./1938.	revizor	Šuštar Franc	1922./1923.	knjižničar
Koren Janko	1931./1932.	revizor		1923./1924.	revizor
Košir Janko	1933./1934.	tajnik	Tomc Egon	1933./1934.	revizor
	1934./1935.	tajnik	Vidmar Tone	1938./1939.	blagajnik
Kotlovšek Franjo	1922./1923.	revizor	Vraničar Martin	1931./1932.	predsjednik
Lah Dušan	1937./1938.	tajnik	Vrhnjak Vinko	1923./1924.	potpredsjednik
Lehart Viktor	1937./1938.	predsjednik	Zupančič Alojzij	1931./1932.	revizor
	1938./1939.	revizor	Županec Albert	1937./1938.	blagajnik
Lindič Franc	1938./1939.	revizor			

479 Slovenec, 29. 3. 1927.: Danica v Zagrebu, 5; Slovenec, 7. 11. 1924.: Redni občni zbor J. K. A. D., 4.; Slovenec, 14. 4. 1932.: Naše dijaštvo 4.; Slovenec, 10. 11. 1933.: Naše dijaštvo, 6.; Slovenec, 28. 3. 1934.: Naše dijaštvo, 5.; Slovenec, 22. 11. 1934.: Naše dijaštvo, 4.; *Spominska knjiga*, 26. 11. 1937.: Dopis A. K. D. „Danica“ v Zagrebu, potpisan je Lehart Viktor; *Spominska knjiga*, 16. 11. 1938.: Dopis A. K. D. „Danica“ v Zagrebu, potpisan je Lojze Horvat.

Aktivnosti se, poput djelovanja drugih društava, mogu rekonstruirati samo djelomično.

Društvo je imalo financijskih poteškoća. Vjerojatno je i to jedan od razloga zašto djelovanje nije bilo toliko aktivno. Tako je predsjedništvo *Društva* u zimskom semestru 1928/1929. prihvatilo prijedlog da članovi za vrijeme božićnih praznika prikupljaju dobrovoljne priloge jer je „...ugroženo daljnje postojanje. Prijatelji katoličkih đaka, poduprite jedino slovensko katoličko studentsko društvo u Zagrebu.“⁴⁸⁰

A da financijski problemi nisu prestajali, potvrđuje i činjenica da je prilikom proslave 10 godina djelovanja predsjednik *Društva* istaknuo:

Stješnjeni smo. Svaki korak nam je nemoguć, ili prostorni ili prosvjetni. Postojali su prostori u kojima su se društveno djelovanje i život „Danice“ kretali slobodno. To je odmah naišlo na svjež i živ odaziv koji se manifestirao u brojnim prosvjetnim večerima, predavanjima, dramskim priredbama i slično. Sada propada priredba za priredbom, sada zaostaje rad za radom. Krivi nismo mi, kriva je situacija. (...) svatko zna – mislim na one koji znaju našu situaciju, da nam je dramski rad nemoguć. Svatko tko zna kako strogo nam je procijenjeno vrijeme, zna da su predavanja skoro nemoguća.⁴⁸¹

Društvo je svoje djelovanje na neki način reklamiralo. Naime, početkom školske godine članovi su predsjedništva često pozivali nove studente, koji su se tek trebali smjestiti u Zagreb, da im se pridruže u djelovanju. Isticali su da je *Društvo* utemeljeno na „slovenskim i katoličkim načelima“, obvezno su stavljali adresu na kojoj je *Društvo* djelovalo, a često su u tim napisima naglašavali da će stariji kolege pomoći i pri upoznavanju s nekim određenim fakultetom.⁴⁸²

Upravo takvi napisi, koliko god oni bili mali, govore o promjenama sjedišta *Društva*. Tako je svoje prostore mijenjalo u jesen 1934. godine, kada je članstvo sadašnje i buduće obavještavalo o tome da su novi prostori bili u Nikolićevoj ulici 10. Upravo se u tim prostorima nalaze i kasnijih godina,⁴⁸³

480 „...ogrožen nadaljnji obostj. Prijatelji katoliškega dijaštva, podprite edino slovensko katoliško akademsko društvo v Zagrebu!“ (Slovenec, 27. 12. 1928.: Jugoslavansko kat. akad. društvo Danica v Zagrebu, 4).

481 „Utesnjeni smo. Vsak korak nam je nemogoč, bodisi stanovski, bodisi prosvetni. Bili so prostori, kjer se je društveno delo in življenje „Danice“ kretalo svobodno. To je našlo takoj svež in živ odziv v številnih prosvetnih večerih, predavanjih, dramskih prireditvah in slično. Zdaj propada prireditev za prireditvijo, zdaj zastaja delo za delom. Krivi nismo tega mi, krive so razmere. (...) Vsakdo ve - predpostavljam one, ki poznajo naše razmere da nam je dramsko delo nemogoče. Vsakdo, ki ve, kako strogo nam je odmerjen čas, ve, da so predavanja do mala nemogoča.“ (Slovenec, 24. 4. 1934.: Desetletnica zagrebške Danice, 3).

482 Slovenec, 15. 9. 1935.: Abiturijenti, 6.; Slovenec, 26. 9. 1936.: Naše dijaštvo, 5.; Domoljub, 30. 9. 1936.: Iz naših društva, 621.; Slovenski dom, 28. 9. 1936.: A. K. D. Danica v Zagrebu, 220–221.

483 Slovenec, 2. 9. 1934.: Naše dijaštvo, 15.; Slovenec, 26. 9. 1936.: Naše dijaštvo, 5.

a na istoj je adresi djelovalo i *Slomškovo prosvetno društvo*,⁴⁸⁴ što je pak pokazatelj da su se društva međusobno podupirala i pomagala, i to pogotovo ako su izrasla na istim temeljima, u ovom slučaju na vjerskim. Članovi *Danice* su bili povezani i s različitim društvima koja su djelovala u Sloveniji.⁴⁸⁵

Ma kako kratak i s onodobnog gledišta izgledno neznatan bio, svaki pa i najmanji novinski tekst vezan uz temu istraživanja danas predstavlja dragocjen izvor podataka. Tako se iz čestitke na diplomi članovima *Društva* vidi s kojih su sve fakulteta bili.⁴⁸⁶ A upravo se i iz tih kratkih tekstova može zaključiti da su u *Društvu* djelovali stručni odsjeci: agronomski, strojni i medicinski te je djelovala i dramska sekcija.⁴⁸⁷ Prva predstava koju su članovi izveli bila je uprizorena drama F. S. Finžgarja *Razvalina življenja*. Nije jasno jesu li postojale društvene prostorije i ako jesu, koliko su one bile velike, ali ovu su predstavu članovi organizirali u *Jeronimskoj dvorani*,⁴⁸⁸ prostoriji koju su nakon toga često koristili. Međutim nisu članovi *Jugoslovenskog katoliškog akademskog društva „Danica“* bili jedini koji su je koristili. Vidi se da je dvorana u ono vrijeme bila vrlo popularna među slovenskim doseljenicima i članovima slovenskih društava koja su bila aktivna u Zagrebu.

Predstavu su izveli dvaput, i to 24. veljače i 2. ožujka 1924. godine. Bilo je zabilježeno da je predstava „...iznad svih očekivanja dobro ispala...“⁴⁸⁹

U *Jeronimskoj dvorani* članovi dramske sekcije izveli su *Cvrček za pečjo* (*Cvrčak na ognjišću*) 1933. godine. Predstava nije bila najbolje posjećena, ali glumci „...su svoj zadatak dobro riješili, iako su dosta mrtav sadržaj prikazali vrlo živahno“⁴⁹⁰

U *Društvu* je djelovala i pjevačka sekcija, koja je 1926. godine dovoljno kvalitetna da održi cjelovečernji koncert. Koncert je bio također priređen u *Jeronimskoj dvorani* 13. svibnja 1926. godine.⁴⁹¹

Društvo je organiziralo predavanja, a za svoje je članove organiziralo i bogoslužje na slovenskom jeziku u crkvi Sv. Roka.⁴⁹² Upravo su u tu crkvu dolazili i drugi zagrebački Slovenci, tako da su djelatnosti praktički svih skupina i članova različitih slovenskih društava bile povezane na različitim razinama. Kasnije je u crkvi Sv. Roka bio organiziran i pjevački zbor, u koji

484 Slovenski gospodar, 22. 1. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 7.

485 Slovenec, 18. 12. 1936.: Nov akademski dom-spomenik nadškofa dr. A. Jegliča, 3.

486 Za ilustraciju možemo spomenuti da su čestitali Janezu Erženu, koji je diplomirao veterinu, a navedeno je i da je on jedan od osnivača dramske sekcije (Slovenec, 4. 10. 1936.: Osebne vesti, 4). Tako se spominje i Stane Grapar, koji je diplomirao (Slovenec, 3. 12. 1936.: Osebne vesti, 4).

487 Slovenec, 29. 9. 1936.: Akademsko katoliško društvo „Danica“ v Zagrebu, 4.

488 Slovenec, 19. 2. 1924.: Velikodušnim darovalcem iskrena hvala!, 3.

489 „...nad vse pričakovanje dobro izpadla...“ (Slovenec, 1. 3. 1924.: Jugoslov. katol. akad. društvo Danica, 3).

490 „...so svojo nalogo dobro rešili in so sicer dosti mrtvo vsebino prikazali prav živahno“ (Slovenec, 14. 12. 1933.: Sem in tja po Zagrebu, 3).

491 Slovenec, 11. 5. 1926.: Jugoslovensko kat. akad. društvo Danica v Zagrebu, 4.

492 Slovenec, 29. 9. 1936.: Akademsko katoliško društvo „Danica“ v Zagrebu, 4.

su se uključivali kako članovi *Danice* tako i članovi *Triglava*.⁴⁹³ Upravo su ti studenti, kao i mlađe djevojke koje su radile u Zagrebu, postali središte oko kojega je kasnije nastalo *Slomškovo društvo*.

U studenom 1929. godine članovi su *Društva* organizirali predavanje Davida Doktoriča. On je u prostorima *Hrvatskog katoličkog akademskog društva „Domagoj“* 9. studenog 1929. održao predavanje o Istri, a na predavanje su došli članovi *Danice*, *Domagoja* i *Istre*.⁴⁹⁴ Nekoliko dana kasnije imao je predavanje u dogovoru s članovima društva *Istra*. U međuvremenu je posjetio Karlovac, gdje je osnovao novu emigrantsku podružnicu.⁴⁹⁵

U svojem djelokrugu članovi su imali i organizaciju različitih proslava za koje je članstvo ocijenilo da su važne. Tako je početkom veljače 1932. godine članstvo društva *Slovensko prosvetno društvo* organiziralo proslavu Finžgarjeva rođendana u Zagrebu, a u samu proslavu su se uključili i članovi društva *Danica*. Čini se da je posjet toga značajnog pisca za Slovence, ali i javne osobe Zagreba, bio vrlo važan. Dočekali su ga na željezničkoj postaji u Zagrebu te su uz predstavnike društva *Danica* i onih Slovenaca koji su se sakupljali na misi u crkvi Sv. Roka događaju nazočili i predsjednik zagrebačkog *Pen-kluba*, D. Domjanić, predsjednik *Društva hrvatskih književnika* Nikola Andrić, predsjednik *Kola hrvatskih književnika* Velimir Deželić, predsjednik slovenske čitaonice Boris Zarnik i drugi tada viđeniji zagrebački Slovenci. Prilikom svojeg posjeta Finžgar je posjetio *Naš dom*, gdje su svoj zaklon mogle potražiti slovenske djevojke i žene koje su radile u Zagrebu. Kao vrhunac posjeta spomenuta je večer u *Varoškoj pivnici*,⁴⁹⁶ gdje su osim Finžgara nazočili zagrebački Slovenci, ali i druge hrvatske javne i kulturne osobe Zagreba.⁴⁹⁷ Cijela je večer prošla u naglašavanju potrebe za jedinstvom Hrvata i Slovenaca, a tu su ideju podržali i svi prisutni.⁴⁹⁸

Posebno se važnim čini obilježavanje 10. godišnjice djelovanja društva *Danica* u Zagrebu, koje su članovi proslavili 22. travnja 1934. godine. Proslavi su prisustvovali gosti iz Ljubljane. Program je započeo sa slovenskom misom u crkvi Sv. Roka u Zagrebu, koja je bila pretijesna, a svečana skupština održana je u *Dječjem domu* na Trgu grofa Pejačevića u Zagrebu. Goste iz Ljubljane predvodio je dr. L. Erlich. Došli su i predstavnici različitih studentskih udruženja iz Slovenije, ali i članovi i predsjednici različitih drugih zagrebačkih društava. Na toj su skupštini članovi naglasili da je društvo *Danica* prvo

493 Slovenec, 22. 4. 1932.: Slovensko pevsko društvo v Zagrebu, 7.

494 Slovenec, 15. 11. 1929.: Primorski Slovenci na Hrvatskem, 3.

495 Iz postojeće literature i dokumenata nije vidljivo je li u ono vrijeme osnovano kakvo emigrantsko društvo u Karlovcu 1929. godine. U Karlovcu je bio osnovan *Istarski internat* 1919. godine i bio je otvoren od 1925. godine. U njega su dolazili učenici s prostora cijele Julijske krajine. Obično ih je bilo oko 200 (Jurkić 2011, 67). Sljedeće društvo za koje se zna da je bilo emigrantsko i da je djelovalo u Karlovcu jest *Istra - Trst - Gorica*, koje je osnovano tek 1933, a ne 1929. godine.

496 Slovenec, 10. 2. 1932.: Finžgar v Zagrebu, 5.

497 Slovenec, 7. 2. 1932.: Finžgarjeva proslava v Zagrebu, 4.

498 Slovenec, 10. 2. 1932.: Finžgar v Zagrebu, 5.

napravilo popis svih zagrebačkih Slovenaca, da su upravo članovi *Danice* prvi doveli „...slovenski kazališni život...“⁴⁹⁹ u Zagreb te da je upravo ono postala temelj svih kasnijih slovenskih društvenih organizacija.

Članovi *Danice* bili su povezani s različitim društvima, pa tako i sa *Slovenskim prosvetnim društvom* u Zagrebu iz 1928. godine, gdje su članovi *Danice* bili uključeni u rad odbora.⁵⁰⁰ Suradivali su i s članovima drugih zagrebačkih društava.⁵⁰¹

Iz ovdje iznesenih podataka vidi se da je *Društvo* djelovalo u sklopu *Sveučilišta u Zagrebu* i da je bilo važna sastavnica u studentskom životu Zagreba. Može se zaključiti i da su članovi *Danice* imali vrlo važnu ulogu u formiranju pjevačkog zbora pri crkvi Sv. Roka, odakle se kasnije formiralo i *Slomškovo prosvetno društvo*.

Društvo je u svojem djelovanju pokušavalo olakšati svakodnevne studentske probleme studentima na studiju u Zagrebu. Imalo je vrlo važnu ulogu u organizaciji i djelovanju slovenskih društava u Zagrebu i na prostoru Hrvatske između dva svjetska rata. Djelovalo je i u smjeru očuvanja slovenskog jezika i slovenske kulture kod studenata koji su svoj dom za vrijeme studija zamijenili Zagrebom.

Slovensko prosvetno društvo „Zagreb“

Slovensko prosvetno društvo „Zagreb“ osnovano je 1924. godine. Članovi su društva osnivačku skupštinu organizirali 24. veljače 1924. godine. Pravila su društva bila odobrena dva mjeseca kasnije, 4. travnja 1924. godine. Prve su prostore imali u Gundulićevoj ulici 8 (Jermań & Todrovski 1999, 24).

Predsjednik je bio Ivan Bešter, svećenik koji je imao funkciju dekana u Postojni, ali je duže vremena boravio i u Zagrebu (Kalan 1922, 271). Potpredsjednik je bio Marko Težak, a blagajnik Janez Sajovec. U pravilima *Društva* navedeno je da će *Društvo* osnovati knjižnicu, da će priređivati predavanja, kulturne i društvene priredbe. Redoviti su članovi mogli biti samo Slovenci, a kao i pri svim drugim društvima bilo je zabranjeno bilo kakvo stranačko djelovanje (Strašek 1999, 98). Smatra se da su ključnu ulogu u osnivanju *Društva* imali i brojni *daničari*, a to mu daje određenu vjersku notu. Naime kao što je vidljivo, Ivan Bešter je bio svećenik, koji je bio jedan od osnivača vjerskog djevojačkog društva *Marijina družba* u Zagrebu, a kako

499 „...slovensko odersko življenje...“ (Slovenec, 26. 4. 1934.: Desetletnica zagrebske Danice, 3).

500 Slovenec, 1. 5. 1929.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 9.

501 SI ARS 1507, *Akademsko društvo Triglav, Dopis A. K. D. „Danica“ v Zagrebu*, 30. 11 1937., potpisan je Lehart Viktor.; Brucošku večer su održali i iduće godine, i to u gostionici Maksimir (SI ARS 1507, *Akademsko društvo Triglav*, 16. 11. 1938.).

su temelji bili na *daničarima*, članovima također katoličkog, ali i studentskog udruženja, onda to potvrđuje prije naveden zaključak.

Što se tiče podataka o djelovanju *Društva*, u tisku je pronađen samo jedan napis o tome da su 8. ožujka 1925. godine članovi organizirali skupštinu *Društva* na adresi Kaptol br. 3.⁵⁰² Drugih podataka o tom društvu i o aktivnosti članstva nije bilo moguće pronaći.

— Ustanovni obćni zbor slovenskega prosvetnega društva v Zagrebu se vrši v nedeljo, dne 8. marca ob pol 9 zvečer na Kaptolu br. 3. K obilni udeležbi vabi odbor.

Slovenec, 8. 3. 1925.: Ustanovitveni obćni zbor slovenskega prosvetnega društva, 4.

Marijina družba

140

Jedno od važnijih društava koje je osnovano u Zagrebu početkom dvadesetih godina 20. stoljeća je *Marijina družba*. Društvo *Marijina družba* u Zagrebu zapravo je moguće shvatiti kao jedno od mnogih društava koja su nosila ime *Marijina družba*, koja je početkom 20. stoljeća na prostoru Slovenije uzela velik mah. *Društvo* je imalo i glasilo, *Bogoljub*, a urednik glasila bio je Janez Kalan. *Marijina družba* u Zagrebu osnovana je na inicijativu zagrebaćkih Slovenki i Janeza Kalana.

S prvim su zajedničkim duhovnim vježbama započeli i prije nego što je *Društvo* bilo službeno osnovano. Tako su se prva okupljanja, a s ciljem osnivanja *Marijine družbe* u Zagrebu, organizirala već 1923. godine, iako se prema nekim navodima čini da se s organizacijom započelo i ranije (Kolar 1995, 127). Tako se za 1922. godinu zna da u Zagrebu „...poštene slovenske djevojke su već organizirane...“⁵⁰³ Čini se da su se djevojke počele okupljati kod isusovaca u Palmotićevoj ulici i da su svaku nedjelju imale poseban sastanak u dvorani kod časnih sestara milosrdnica.

U početku ih je vodio Alojz Kovačić, koji je zapravo organizirao *Dekliško zvezo*, iz koje se dvije godine kasnije razvila *Marijina družba*.⁵⁰⁴ Uz Alojza Kovačića suorganizator je bio i Ivan Bešter (Kalan 1922, 271).

Kao datum osnivanja *Marijine družbe* u Zagrebu prihvaćen je datum

502 Slovenec, 8. 3. 1925.: Ustanovitveni obćni zbor slovenskega prosvetnega društva, 4.

503 „...poštena slovenska dekleta že organizirana...“ (Kalan 1922, 271).

504 Slovenec, 28. 4. 1940.: Slov. Marijina družba v Zagrebu ob 15 letnici, 7.

13. siječnja 1925. Od tada pa do početka Drugoga svjetskog rata *Društvo* je za zagrebačke Slovenke predstavljalo posebno važan organizacijski centar. U okviru tog društva su se okupljale, imale sastanke i međusobno si pomagale kada bi se našle pred nepremostivom životnom preprekom te nisu imale financijske ili druge mogućnosti organizirati sebi odgovarajuće životne uvjete.

Na to koliko su ženska društva, pa tako i ovdje spominjana *Marijina družba*, bila važna, ukazuje i podatak da je 1934. godine, prema podacima zagrebačkog statističkog ureda, u Zagrebu bilo 11.078 Slovenki.⁵⁰⁵

Osnovni cilj osnivanja društva, osim vjerske potpore onim djevojkama i ženama koje su napustile svoj zavičaj i potražile posao u drugim dijelovima države, upravo su bili međusobna pomoć i zajedničko provođenje slobodnog vremena. Upravo su te djevojke i žene bile najugroženije. Obično su to bile slabije školovane žene koje su radile kao sluškinje, kućanske pomoćnice ili su bile zaposlene na drugim slabo plaćenim poslovima.

Upravo su odlasci mladih djevojaka bili među glavnim problemima migracijskih procesa, a na to su uglavnom upozoravali svećenici, i to naročito u dvadesetim i tridesetim godinama 20. stoljeća.⁵⁰⁶

S godinama se, kako se *Marijina družba* afirmirala svojim djelovanjem, povećavao i broj djevojaka i žena koje su se uključivale u rad *Društva*. Godine 1930. *Družba* je brojala 85 članica. U *Društvu* je djelovao pjevački odsjek pod vodstvom sestre Eleonore K. te dramski odsjek, koji je uprizorio više poučnih i zabavnih igara, a vodila ga je sestra Evangelista.⁵⁰⁷ Smatra se da je desetak godina kasnije *Marijina družba* imala oko 300 članica, a od toga se barem polovica uključivala u različite aktivnosti koje je organiziralo vodstvo *Društva* (Kolar 1995, 120). Uključivanje zagrebačkih Slovenki različitih profesija i životnih iskustava dovelo je do toga da se *Društvo* moglo programski razvijati, te su uskoro bile organizirane priredbe, predavanja kao i različite kulturno-društvene večeri. Prilikom značajnijih događaja i kada se ocijenilo da je potrebno nekom događaju pridati veću pažnju, članovi su *Marijine družbe* surađivali prvo sa zagrebačkim Slovencima koji su se sakupljali na slovenskoj misi u crkvi Sv. Roka (*daničari* i prethodnici *Slomškovog društva*), a kasnije i s članovima *Slomškovog društva*.

505 Slovenec, 24. 2. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 3.

506 U dnevnim je novinama bilo često naglašavano kako su djevojke i žene odlazile na rad te su bile bez socijalne zaštite i nisu bile osigurane u slučaju bolesti ili starosti. Naglašeno je bilo da su djevojke i žene u južnim dijelovima Kraljevine Jugoslavije bile osamljenije i često bez ikakve pomoći. (Ljudska pravica, 14. 12. 1934.: Naša dekleta, 2). A opet, pri pregledu slovenskih i hrvatskih novina, mogu se pronaći oglasi u kojima su se tražile žene slovenske nacionalnosti: „Traži se bolja, zdrava, mlađa djevojka za Bakar, narodnosti slovenske, njemačke ili mađarske....“ (Primorske novine, 27. 10. 1937.: Mali oglasnik, 4).

507 Bogoljub, br. 7., 1930.: Slovenska Marijina družba v Zagrebu, 166.

Veliku su potporu *Družbi* davali slovenski isusovci, koji su djelovali u različitim vjerskim ustanovama u Zagrebu. Jedna od važnijih osoba, osim Janeza Hladnika,⁵⁰⁸ bio je i p. Gabrijel Cevc,⁵⁰⁹ a kada je on otišao, duhovno su vodstvo *Društva* preuzeli: Anton Prešeren, Janez Kozelj, Rudolf Pate i drugi (Kolar 1995, 127–128).

Početkom tridesetih godina 20. stoljeća zabilježen je pokušaj organiziranja i *Marijine družbe* za muškarce, ali nije postignut nikakav uspjeh.

Program *Društva* tijekom vremena tako se profilirao da su se neke aktivnosti izdvojile po svojoj važnosti i prihvaćenosti te su postale društvenom tradicijom. Upravo su na tim djelatnostima zapravo počivali trajnost i sigurni temelji *Društva*. Žene uključene u rad *Društva* nisu imale mnogo slobodnog vremena koje su mogle posvetiti društvenim aktivnostima, stoga je izbor programa bio od presudne važnosti. Glavnina aktivnosti bila je vezana za crkvu, jer je *Marijina družba* djelovala unutar vjerske zajednice, a i događanja su bila nedjeljom u jutarnjim ili prijepodnevnim satima. Vjerojatno je upravo specifična struktura članstva utjecala i na vrijeme okupljanja kao i na aktivnosti koje su se provodile.

Tako su na primjer svaku drugu nedjelju članice *Društva* kod isusovaca imale slovensko bogoslužje, i to od početaka 1922. godine. Ujedno su svaku drugu nedjelju u prostorima kod jezuita imale molitvu, a potom pjevanje litanija s blagoslovom.⁵¹⁰

U večernjim su se satima svaku četvrtu nedjelju djevojke okupljale te su pjevale, pripremale dramske predstave, raspravljale o različitim aktivnostima u sklopu *Družbe* i sl.⁵¹¹ Svibanj je za članice *Družbe* bio poseban mjesec, kada su za njih organizirali duhovne vježbe,⁵¹² a ujedno su imale i svečanu proslavu u čast Svibanjske Kraljice. Na tim su proslavama često bili održavani igrokazi i dramske predstave, koje su članice pripremale cijele godine. Svakako je potrebno spomenuti igrokaz *Izgubljeni raj*, koji su članice *Družbe* izvele u Jeronimskoj dvorani u Zagrebu 1932. godine. Posjetitelj događaja je zapisao: „Dvorana valjda još nikada nije bila tako puna kao jučer. (...) Uloge

508 Janez Hladnik (Petkovec, 1902. – Buenos Aires, 1965.). Bio je publicist i aktivist u iseljeničkim skupinama. Godine 1927. završio je bogosloviju u Ljubljani. Od 1920. do 1937. godine djelovao je među Slovencima u Zagrebu, a od 1937. godine djeluje u Buenos Airesu gdje je 1938. godine postao urednik časopisa *Duhovno življenje*. Objavljivao je i putopisne članke o slovenskim kolonijama u Argentini. Nakon Drugog svjetskog rata je od J. D. Perona dobio dozvolu da se dosele slovenski politički bjegunci, a u Lanusu je postavio temelje naselja Villa Eslovena. Godine 1978. tiskana je knjiga njegovih sjećanja *Od Triglav do Andov* (Stanonik & Brenk 2008, 349).

509 Gabrijel Cevc bio je glavni osnivač i prvi predsjednik, poslije i počasni član. Među Slovencima u Zagrebu djelovao je do 1933., kada se vratio u Sloveniju, gdje je preuzeo vodstvo u Župi sv. Vida kod Ptuja (Kolar 1995, 120).

510 Bogoljub, br. 8., 1931.: Marijine družbe, 188.

511 Bogoljub, br. 8/9., 1935.: Marijine družbe, 210.

512 Duhovne vježbe svake je godine vodio drugi svećenik i oni su uglavnom bili iz Slovenije. Tako je 1931. godine duhovne vježbe imao Ludovik Lederhas iz Ljubljane (Bogoljub, br. 8., 1931.: Marijine družbe, 188.), a 1935. godine duhovne je vježbe vodio p. Zorc, također iz Ljubljane.

su djevojke dobro naučile, iako su dvije bile jako neelastične, kostimi paževe i kraljice neprikladni te se vidjelo da je nedostajala željezna ruka režisera⁵¹³

Dramske aktivnosti nastavile su se i u kasnijim godinama, pa su tako početkom 1934. godine djevojke iz *Marijine družbe* predstavile igru *Pri-segam*. Kroničar je napisao da bi se dalo „...možda u kakvoj stvari nešto usavršiti, ali činjenica je da su glumile dosta dovršeno, koliko je tko mogao očekivati. Šaptač nije imao dosta jaki glas (...) ali gledatelje to nije smetalo. (...) Priredba je bila obogaćena i s dvije recitacije.“⁵¹⁴

Društvo je 1935. godine slavilo deset godina postojanja. Vjerojatno je to i razlog zašto se vidi pojačana aktivnost članica *Društva*. Povodom tog događaja bila je organizirana proslava, gdje je svećenik Janez Kozelj održao predavanje o povijesti *Marijine družbe*. Uslijedio je nastup pjevačkog zbora koji je djelovao u sklopu *Društva*, a brojao je 35 članica.⁵¹⁵ Dramska je sekcija pripremila igrokaz pod naslovom *Madona v gozdu*.⁵¹⁶ Početkom lipnja članice su izvele igrokaz *Med dvema kačama* i šaljivu jednočinku *Iznajdba g. Znanoslave*. Osim toga članice su *Družbe* izvele dvije recitacije, a nastupio je i pjevački zbor. U lipnju su za članice organizirane petodnevne duhovne vježbe, na koje su pozivali djevojke da „... iskoriste (...) tu lijepu priliku, koja vam se nudi i pokažite da u vama još nešto žudi za Bogom...“⁵¹⁷

Javni su nastup imale i 26. siječnja 1936. godine, isto u *Jeronimskoj dvorani*. Program je započeo božićnom pjesmom *Slava na višavi*, koju je „... djevojački zbor osjećajno zapjevao...“, a pjevački je zbor izveo i splet narodnih pjesama s naslovom *Venček narodnih pesmi*. U osvrtu na događaj je bilo zapisano: „Vidi se da zbor vodi vješta i brižna ruka: to se vidi iz discipline u zboru (...) Ljubka je bila božićna slika „Sestri“, „Jeza nad petelinom in kes“ je izazvalo mnogo smijeha. Djevojke mogu biti zadovoljne svojim uspjehom.“⁵¹⁸

Osim tih svakogodišnjih aktivnosti, koje su vremenom postale tradicionalne, članice su *Družbe* sudjelovale i na euharistijskim kongresima.⁵¹⁹ Djelovanje se u daljnjim godinama nastavilo kao i ranije te nije bilo nikakvih

513 „Dvorana menda še ni bila nikdar tako polna, kakor včeraj. (...) Vloge so dekleta dobro naštudirale, vendar sta dve bili precej neelastični, kostimi pažev in kraljice neprikladni in videlo se je, da je manjkala železna roka režiserja“ (Slovenec, 27. 1. 1932.: Slovenci v Zagrebu, 3).

514 „...morda v kaki stvari kaj izpopolniti, a dejstvo je, da so igrale kar dovršeno, kolikor je le kdo mogel pričakovati. Šepatja ni bilo dosti močnega glasu (...) pa to gledalcev ni kaj motilo. (...) Prireditev je bila obogatena tudi z dvojno deklamacijo.“ (Slovenec, 1. 2. 1934.: Sem in tja po Zagrebu. Zagrebške zanimivosti, 3).

515 Bogoljub, br. 8/9., 1935.: Marijine družbe, 210.

516 Slovenec, 20. 1. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 5.

517 „...to lepo priliko, ki se vam nudi in pokažite da je v vas še nekaj hrepenjenja po Bogu...“ (Slovenec, 26. 5. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 6).

518 „...dekliški zbor občuteno zapel...“; „Zboru se pozna da ga vodi vešča in skrbna roka: to se vidi iz discipline v zboru (...) Ljubka je bila božićna slika „Sestri“, „Jeza nad petelinom in kes“ pa je vzbudila mnogo smeha. Dekleta so s svojim uspehom lahko zadovoljna“ (Slovenec, 8. 2. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 8).

519 Bogoljub, br. 8/9., 1935.: Marijine družbe, 210.

većih izuzetaka. Može se spomenuti da se broj članova djelomično smanjio. Tako je zabilježeno da je 1937. godine bilo 200-tinjak članica. Sve spominjane aktivnosti, koje su se provodile u prostorima kod isusovaca, ostale su iste.⁵²⁰ Aktivnosti članica bile su iste i 1939. godine, a te je godine pjevački zbor vodio Andrej Lisac, bogoslov kod isusovaca.⁵²¹

Društvo *Marijina družba* u Zagrebu je djelovalo sve do početka Drugoga svjetskog rata. Nakon toga više nije bilo moguće pronaći potvrdu o njegovoj aktivnosti iako postoji mogućnost da su se članice sastajale i dalje. Kao što je vidljivo iz ovdje prikazanog, one se nisu javno afirmirale, već su svoj rad usmjerile pomaganju što većem broju djevojaka. *Društvo* je imalo važnu ulogu pri očuvanju narodnog identiteta kod djevojaka koje su dolazile na rad u Zagreb. Ovo je bilo uglavnom žensko društvo u čiji rad su se uključivali muškarci onoliko koliko je to bilo potrebno: bio je prisutan svećenik, jer u rimokatoličkim vjerskim zajednicama ne postoje žene koje bi izvršavale tu ulogu. Ostale organizacije, rad u sekcijama i sl., bile su u potpunosti prepuštene djevojkama i ženama. Inicijatori, a onda i voditelji *Društva* djelovali su s nastojanjem da djevojke koje dođu u Zagreb u potrazi za poslom zadrže one vjerske običaje sredine iz koje su proizašle. To nikako ne čudi jer upravo su vjerske institucije bile prve koje su prepoznale problem unutarnje dijaspore, pa su inzistirale na čistoći, pridržavanju vjerskih odredbi, a sve u nastojanju da ne „zastrane“.

Djevojke koje su dolazile u Zagreb ili u druge industrijske centre u potrazi za poslom i boljim ekonomskim uvjetima često su se susretale s nepravdama. Upravo je zato vrlo važnu ulogu u životu tih žena odigrala *Marijina družba*, čije su članice tridesetih godina 20. stoljeća, suočene s nedaćama u kojima su se možda i same pronašle, inicirale osnivanje *Dekliškega zavetišča „Naš dom Zagreb“*, odnosno kasnije *Dekliškega društva „Ognjišče“*.

Dekliško zavetišče „Naš dom Zagreb“

Dekliško zavetišče „Naš dom Zagreb“ bilo je usko povezano s djelovanjem *Marijine družbe* u Zagrebu. Osnovna ideja organizacije *Doma* proistekla je iz želje da se djevojke, koje budu u nevolji, imaju gdje skloniti.

Uz članice *Marijine družbe* inicijatori osnivanja *Doma*, odnosno skloništa, bili su i pojedinci koji su se okupljali na slovenskoj misi u crkvi Sv. Roka kao i članovi *Slomškovega društva*. Za *Naš dom*, kako su članice nazivale to sklonište, sredstva su skupljale i u slovenskim krajevima, a pomoć su tražile i od organizacija *Marijinih družbi* u svojoj domovini. Potporu *Društvu* dao je i *Ljubljanski biskupski ordinarijat* (Kolar 1995, 128). Vodstvo *Marijine družbe*

520 Bogoljub, br. 1., 1937.: *Marijine družbe*, 17–18.

521 Bogoljub, br. 11., 1939.: *Marijine družbe*, 260–261.

bilo je skoro od samog početka uključeno u rad odbora skloništa.⁵²² Neki povjesničari koji su se dotakli teme slovenskog udruživanja smatraju da je to bila ujedno i jedina udruga slovenskih sluškinja, kuharica i sobarica na prostoru današnje Hrvatske (Škiljan 2010, 148), ali to nije točno. Već je u Zagrebu, osim *Marijine družbe* i ovdje spomenutog *Dekliškog zavetišča „Naš dom Zagreb“*, djelovalo i *Dekliško društvo „Ognjišče“*.

Pravila *Dekliškega zavetišča „Naš dom Zagreb“* bila su prihvaćena na skupštini 29. svibnja, a potvrđena su 30. lipnja 1932. godine (Jerman & Todorovski 1999, 25). Za predsjednika *Društva* izabran je dr. Jože Marijetič, potpredsjednica je bila Marija Prislan, tajnik Janez Legen, blagajnica Vilka Marijetič, društveni svećenik Janez Kozelj, društveni odvjetnik dr. Sedej, a odbornice su bile Ivanka Sunčić, Tončka Paj i Jerica Geč. Na osnivačkoj su skupštini još prisustvovali i: Fran Vižintin, Angela Kolar i Jerica Jančić. Cilj su *Društva* bili obrazovanje, vjerski život te pomoć slovenskim djevojkama i ženama koje su služile u Zagrebu. Članovi *Društva* željeli su im pružiti nekakvu sigurnost u vremenu kada nisu imale posla, brinuli su se za dodatnu izobrazbu, a nudili su i pomoć u starosti (Strašek 2006, 98). *Društvo* je namjeravalo izgraditi vlastiti dom te u tim prostorima pružiti sigurnost u starosti.⁵²³

Godine 1935. prihvatilište je vodila Jerica Geč, a predsjednica je bila Marija Prislan.⁵²⁴

Iako je *Društvo* sa svojim djelovanjem službeno započelo 1932. godine, mora se spomenuti da su se djevojke organizirale već i ranije i da su si međusobno pružale pomoć. Tako je moguće već s početka 1932. godine pronaći obavijest kako „Dekliško zavetišče (...) vrlo lijepo napreduje. Svaki dan u njemu prespava od 14 do 17 djevojaka.“⁵²⁵

Društvo je uspjelo organizirati psihološku, zdravstvenu i pravnu pomoć. Tako je u rad *Društva* bio uključen svećenik, liječnik koji je davao savjete i po potrebi intervenirao, te pravnik. Prostori skloništa bili su u Trenkovej ulici 18, no članice tamo nisu bile dugo. Početkom srpnja bile su u prostorijama u Beogradskoj ulici. „Novi stan je lijep i uredan, a djevojke su jako zadovoljne. Sklonište lijepo napreduje i zagrebačke domaćice su vrlo zainteresirane za slovenske djevojke (...) Djevojke koje tražite posao u Zagrebu, nemojte zaboraviti na Beogradsku ulicu.“⁵²⁶

522 Slovenski gospodar, 6. 7. 1932.: Dekliško zavetišče v Zagrebu, 8.

523 HR HDA, GSP 1353, 2631, *Pravila Društva „Naš dom“ v Zagrebu*, 2.

524 Domoljub, 28. 8. 1935.: Slovensko dekliško društvo Naš dom, 457.

525 „Dekliško zavetišče (...) prav lepo uspeva. Vsak dan prenočuje v njem 14 do 17 deklet.“ (Slovenec, 2. 2. 1932.: Veliko socialno delo Slovencev v Zagrebu, 4).

526 „Novo stanovanje je lepo in higijensko, a dekleta so jako zadovoljna. Zavetišče lepo napreduje in zagrebske gospodinje se zelo zanimajo za slovenska dekleta. (...) Dekleta, ki iščete službe po Zagrebu, ne pozabite na Beogradsko ulico 10.“ (Slovenec, 6. 7. 1932.: Dekliško zavetišče v Zagrebu, 8.; Domoljub, 6. 7. 1932.: Dekliško zavetišče v Zagrebu, 27).

Veliko socialno delo Slovencev v Zagrebu

Zagreb, 29. jan. 1932.

Dekliško zavetišče, ki ga je ustanovilo društvo »Naš Dom«, prav lepo uspeva. Vsaki dan prenočuje v njem 14 do 17 deklet. V zavetišču se oglašajo tudi take, ki so bolj potrebne sirotišča ko pa zavetišča. Tudi njim gre odbor takoj na roko, da dobe česar potrebujejo. Društvo ima svojega duhovnika, ki jim daje duševno tolažbo, ima svojega zdravnika, ki jih pregledava in jim daje navodila, ima dalje tudi svojega advokata, ki dekleta brezplačno ščiti pred poslodavci in zlikovci v eventualnih odnosjih. Članice zavetišča imajo torej veličanske ugodnosti, katerih se pa danes morda še ne zavedajo.

Za zavetišče se že danes interesirajo ugledne zagrebske gospe in celo dvorske dame ter se upisujejo za utemeljiteljice. Društvo ne dela nobene posebne reklame v časopisju, glas o zavetišču gre od ust do ust in mnogo zagrebskih gospodinj žive, kje je Trenkova ulica 18.

Društvo je prejelo ta mesec nekoliko pisem, kjer se pozdravlja plemenito delo zagrebskih rojakov. Zanimivo je med njimi pismo iz Pariza, kjer naš rodoljub želi, da društvo »Naš Dom« raz-

širi svoje delovanje tudi na inozemstvo in na vsa večja mesta v domovini. Posebno, pravi, da so potrebna dekleta, ki služijo v tujini, zaščite, ker one padajo prečesto kol žrtve pohlepa in izrabljanja. Drugo interesantno pismo je prejelo društvo s otoka Uljana, kjer piše prijatelj našega naroda in prosi, da se društvo prime tudi organizacije za srečne zakone, katere bi pri poroki materialno podprlo, jih kot članke take organizacije odgajalo in iz njih napravilo dobre državljane in rodoljube. Mnogo je siromašnih deklet in fantov v državi, pravi pisatelj, ki bi sigurno bili dobri državljani, dobri očetje in matere, ko bi imeli potrebno ekzistenco. Ker se za nje nihče neče zavzeti, propadajo po krčmah in beznicah in bordelih, vsak dobro stoječ človek take ljudi zaničuje, a nihče jim ne pomaga...

Pisma tolmačijo, da imamo še vedno zdrave idealiste, resnične prijatelje našega mladega naroda in s tem ima moralno zadoščenje odbor, ki se ho v resnici brigal, da bodo naša dekleta dobila spoštovanje, ki jim gre, da ne bodo moderni sužnji modernih družin v modernih časih egoizma in materijalizma...

Slovenec, 2. 2. 1932.: Veliko socialno delo Slovencev v Zagrebu, 4.

146

Upravo su u prostorima u toj ulici bili glavni sadržaji *Društva*: sklonište s prenoćištem i ured za posredovanje u traženju i zasnivanju službe. Nakon što su se preselile u nove prostore, u skloništu su uspjele urediti: dvije spavaonice s dvadeset kreveta, dnevnu sobu, kuhinju, kupaonicu i rezervnu sobu. Koliko je to sklonište bilo potrebno, govori i činjenica da je mjesečni promet djevojaka bio između 500 i 600 osoba. Prva je voditeljica prenoćišta na novoj adresi bila Marija Novak.

Posredovanjem udruge 1933. godine uspjelo se zaposliti oko 50 djevojaka (Škiljan 2010, 148). Izvještaj od djelovanju *Našeg doma* dojmljiv je i za 1934. godinu, kada je *Društvo*, po riječima dopisnika *Slovenca*, „... nakon dvije godine početnih problema društvo ima sve uvjete za uspješan razvoj.“⁵²⁷ Problem su predstavljale neplaćane članarine, previsoka cijena podstanarstva, visoki računi. Navedeno je da je od početka djelovanja njihovim posredništvom posao tražilo oko 300 djevojaka i da posao nije dobilo samo 19. Dopisnik napominje da je najteže pronaći posao za one djevojke koje dolaze iz Beograda, a da najlošije prođu one koje prihvate rad u „provinciji“. Brzo su se vraćale iz Osijeka i Sarajeva, gdje su radile toliko da si mogu platiti put natrag.

527 „...po dveh letih začetnih težav ima društvo vse pogoje uspešnega razvitka.“ (Slovenec, 8. 3. 1934.: Sem in tja po Zagrebu: Ali je slovenski jezik res siromašen?, 3).

Vjerojatno zbog visoke najamnine prostora, ali i zbog činjenice da su prostori izvan centra, *Društvo* je te prostore u jesen 1934. godine zamijenilo prostorima u Bakačevoj ulici.⁵²⁸

Rad je skloništa *Naš dom* bio prepoznat u Zagrebu. Upravo zato, nekoliko mjeseci nakon prve obavijesti o radu tog skloništa, dolaze vijesti o tome kako sklonište ima premalo prostora te da je interes za njim velik.⁵²⁹

Važnosti ovakvog skloništa potvrđuje i podatak da su do kolovoza 1935. godine:

...naše djevojke za prenočište i hranu svojim kolegicama u svojem skloništu platile više od 25000 Din. Sa svojom članarinom uzdržavaju najsiromašnije drugarice. Zahvalnost je zanemariva, razumijevanje kod građana za tu ustanovu skoro nikakva. Troškove imaju ogromne, a osim toga društvo opterećuje i porez za posredovanje koji je u sklopu skloništa. Postojanje društva ne bi bilo ugroženo ako bi djevojke, barem one koje rade u Zagrebu, pokazivale malo više razumijevanja prema svojem zavodu i društvenom životu.⁵³⁰

Međutim, iako je sklonište radilo u dobroj namjeri, svejedno su se pojavili problemi koje vodstvo *Društva* i skloništa nije uspjelo prevladati. Na godišnjoj skupštini 10. studenog 1935. godine predsjedništvo *Našeg Doma* donijelo je zaključak da će se ustanova ukinuti zbog neizvršenih poreznih obveza. *Društvo* nije doista prestalo s postojanjem, već se preimenovalo u *Dekliško društvo „Ognjišće“* i nastavilo je sa svojim dotadašnjim radom.

Dekliško društvo „Ognjišće“

Dekliško društvo „Ognjišće“ u svojem je djelovanju bilo usko povezano s *Marijinom družbom*. Pravila su *Društva* potvrđena 15. kolovoza 1936. godine (Jermań & Todorovski 1999, 25), a *Društvo* je pravno započelo s djelovanjem 4. listopada 1936. godine. Svoje je prostore imalo u Solovljevoj ulici 3. *Društvo* se uzdržavalo dobrovoljnim priložima, povremenim potporama (Kolar 1995, 129), a financijsku su potporu pružale i članice *Marijine družbe*, ali, nažalost, to nije bilo dovoljno.⁵³¹ *Društvo* je imalo sobe s dvadeset kreveta te kupao-nicu i kuhinju. Osim onih djevojaka i žena koje su tražile posao u Zagrebu

528 Slovenec 8. 9. 1934.: Sem in tja po Zagrebu, 16.

529 Slovenec, 6. 4. 1932.: Slovenci v Zagrebu, 2.

530 „... izdala naša dekleta za prenočišća in hranu svojim tovarišicama v svojem zavetišču že nad 25000 Din. S svojo članarino vzdržujejo najsiromašnejše tovarišice. Zahvalnost je malenkostna, razumevanje pri meščanih za to ustanovo skoro nobena. Stroške imajo ogromne, k temu pa tla-či društvo še davek na posredovalnico, ki se nahaja v zavetišču. Obstoj društva bi ne bil ogrožen, ako bi dekleta, vsaj ona, ki služijo v Zagrebu, malo več razumevanja izkazovale svojemu zavodu in društvenemu življenju.“ (Slovenec, 24. 8. 1935.: Slovensko deklisko zavetišće v Zagrebu, 4).

531 Slovenec, 28. 4. 1940.: Slovenska Marijina družba v Zagrebu ob 15 letnici, 7.

pozivane su bile i studentice koje su studirale na Sveučilištu u Zagrebu,⁵³² a nisu imale odgovarajući smještaj u svrhu privremenoga zbrinjavanja. *Dekliško društvo* „Ognjišče“ priređivalo je različita kulturna i zabavna događanja: igre, pjevačke koncerte, tombolu i različita druga događanja. Tako su povodom svojih 15 godina djelovanja priredili koncert, a

raspored je donekle jednostavan; ništa teško, ništa dosadno. Istina, samo lijepe pjesme domaćeg pjevačkog bogatstva. Nešto će biti ozbiljnije (Spomin na dom, Nebo žari, Tam kjer lunica), većinom će biti samo vedra slovenska pjesma (Dober večer, Kmečko dekle, Vesele pesmice, Vesela pevka), a između toga još i odmor za šaljive prizore...⁵³³

U godini 1939. *Društvo* je uspjelo pomoći oko 4.000 žena.⁵³⁴

Društvo je, poput društva *Naš Dom* čiju je djelatnost nastavilo, imalo isključivo potporni smjer djelovanja te nije zamijećeno kulturno djelovanje članica tih dvaju (odnosno jednog) društava. Članice su tog društva mogle biti samo žene i one su morale plaćati mjesečnu članarinu od 5 dinara. Na koji je način *Društvo* prestalo s djelovanjem i kada, nije vidljivo iz postojećih izvora i literature.

Slovinci v Zagrebu

V soboto 20. maja so priredila vsa slovenska društva v Zagrebu v Glasbenem zavodu proslavo 70 letnice življenja Slovenca, znanega zagrebskega kanonika monsignora Janka Barileta, ki je na Hrvaškem poznan kot muzikolog, zgodovinar in folklorist. Slovenska Matica mu je zapela krasne pesmi, univ. prof. Zarnik mu je čestital k 70 letnici in daroval v imenu zagrebskih Slovencev 2 lororova venca. V imenu slovenske glasbe je čestital predsednik Slov. Matice in mu daroval lepo knjigo. Dvorana je bila polna uglednih zagrebskih Slovencev in slavljencevih prijateljev Hrvatov.

V nedeljo 21. maja so priredila slovenska dekleta, ki služijo v Zagrebu, in so članice slov. Marijine kongregacije, v proslavah materinskega dne v Jeronimski dvorani, igro in petje. Dvorana je

bila polna naših deklet. Dekleta so jako lepo igrala, posebno pa moramo pohvaliti Arko Frančiško kot mater in Čadež kot hčerko.

Povdariti moramo, da se slovenska dekleta v Zagrebu jako dobro drže. Že skoraj deset let imajo dekleta poleg svoje kongregacije tudi dekliško društva „Ognjišče“, kjer je dekliško zavetišče za tiste ki iščejo ali nimajo službe. To zavetišče se nahaja v Solovljevi ulici 3, blizu glavnega kolodvora. Zavetišče ima svojo gospodinjno, štiri velike sobe, kopalnico, lastno kuhinjo in vse potrebno. Zavetišče vodijo dekleta same pod nadzorstvom p. I. Kozelja. D. J. zdravnika dr. Jožeta Marjetiča. Prosimo, da bi starši in duhovniki slovenska dekleta vedno napotili v Solovljevo ulico 3. kadar gredo v Zagreb ali kam na jug. — Čitejram.

Domoljub, 14. 6. 1939.: Slovinci v Zagrebu, 13.

532 Slovenec, 16. 9. 1936.: Ognjišče, dekliško zavetišče slovenskih deklet v Zagrebu, 8.

533 „Spored je kaj preprost; nič težkega, nič dolgočasnega. Res, sami lepi venčki domaćega pevskega bogatstva. Nekaj bo bolj resnega (Spomin na dom, Nebo žari, Tam kjer lunica), z večine bo pa sama vedra slovenska pesem (Dober večer, Kmečko dekle, Vesele pesmice, Vesela pevka), vmes bo pa še za odmor šaljiv prizor...“ (Slovenec, 30. 3. 1940.: Koncert slovenskih deklet v Zagrebu, 9).

534 Slovenec, 17. 3. 1940.: Ognjišče dekliško zavetišče v Zagrebu, 5; Slovenec, 28. 4. 1940.: Slovenska Marijina družba v Zagrebu ob 15 letnici, 7.; Slovenski gospodar, 22. 5. 1940.: Izven meja Slovenije, 2.

Slovensko prosvetno društvo

Godine 1928. u Zagrebu je osnovano još jedno slovensko društvo kojemu su ime dali *Slovensko prosvetno društvo*. Osnivačka je skupština bila 15. ožujka 1928. godine, a pravila su bila odobrena 12. travnja 1928. godine. U pravilima je bilo naglašeno da je zabranjeno svako političko djelovanje. Kao cilj *Društva* bilo je navedeno: osnivanje knjižnice, organizacija predavanja, kulturnih i društvenih događanja (Jerman & Todorovski 1999, 25). U slovenskim novinama iz onoga doba moguće je iščitati da je zadaća *Društva* bila „...da upozna hrvatski narod sa slovenskom kulturom...“, a promatrajući njegovu aktivnost u idućim godinama djelovanja, može se reći da se to pokušavalo i ostvariti. Zabilježeno je i da su: „U odboru (...) naši najbolji kulturni radnici koji žive u Hrvatskoj ...“⁵³⁵ a u skladu s tim članovi su *Društva* organizirali i svoje djelovanje, i to uključivanjem hrvatskih i slovenskih intelektualaca i umjetnika koje su poznavali iz svojih profesionalnih krugova.

Za prvoga predsjednika *Društva* bio je izabran Ivan Okretič,⁵³⁶ potpredsjednik je bio Srečko Kumar,⁵³⁷ tajnik Makso Pitamic, blagajnik Anton Kofol, arhivar Anton Klemenc, odbornici Vera Šenoa-Vencajs, dr. Avgust Arselin, dr. Ivan Černe, Hinko Nučič,⁵³⁸ Janko Pirjevec, Miroslav Muha, Fr. Škaberne,

535 „...da upozna hrvatski narod s slovensko kulturo...“; „V odboru (...) naši najodličniji kulturni delavci, živeći na Hrvaškem...“ (Mariborski večernik Jutra, 24. 4. 1925.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 2).

536 Ivan Okretič (Kostanjevica na Krasu, 1860. – Zagreb, 1931). Studij prava završio je u Beču, a 1864. godine je postao sudski savjetnik u Gorici te je potom bio premješten u generalnu prokuratoru u Beču. Tamo je 1907. godine postao generalni odvjetnik, jedini Slovenac na tom položaju. Od 1919. godine obnaša funkciju vrhovnog državnog pravnik u Zagrebu, a od 1924. godine potpredsjednik je odjela B Stola sedmorice. Bio je među osnivačima časopisa *Pravnik* (Stanonik & Brenk 2008, 772).

537 Srečko Kumar (Kojško, 1888. – Kopar, 1954.), skladatelj, dirigent, zborovođa. Otac je bio postolar, a majka krojačica koja je otišla raditi u Egipat. Srečko je živio sam s ocem u Kojškem u teškim uvjetima. Kada je imao 9 godina, ostao je bez oca te je brigu za njega preuzela njegova sestra Paulina, koja je radila kao učiteljica u Grgarju. Gimnaziju je upisao u Gorici, ali nije mu išlo. Na inzistiranje sestre, nastavio je sa školovanjem. Osnove klavira mu je pokazala sestra, a za glazbu ga je potpuno oduševio Josip Michl. Dirigiranjem se počeo baviti kada je imao 17 godina, vodio je zbor u svojem selu, a ubrzo i zbor učitelja. Nakon što je maturirao i stekao diplomu da može raditi kao učitelj, odlazi u Trst te je započeo sa studijem klavira. Uskoro je nastavio s dirigiranjem. Djelovao je u Zagrebu gdje je bio voditelj zbora Kolo, a potom odlazi u Beograd gdje je podučavao na različitim glazbenim školama. Nakon 1945. godine vraća se u Sloveniju gdje je na Goriškom i Koparskom postavio temelje glazbenog obrazovanja (PSBL sn. 9, 220).

538 Hinko Nučič (Ljubljana, 1883. – Ljubljana, 1970.). Nastupao je u amaterskim skupinama, školovao se pri A. Verovšku, a od 1900. do 1912. bio je angažiran u državnom kazalištu u Ljubljani. Do 1918. godine djelovao je u Zagrebu, a potom se vratio u Ljubljanu gdje je sudjelovao u obnovi slovenskoga *Narodnog kazališta*. Zbog sukoba odlazi u Maribor gdje je postavio temelje drugom slovenskom kazalištu te ga je od 1919. do 1921. godine vodio, a istodobno u njemu i režirao. Zbog razočaranja situacijom u oba slovenska kazališta, odlazi u Zagreb, i tamo je djelovao od 1921. do 1954. godine. Nastupao je u kazalištima po cijeloj Hrvatskoj (Stanonik & Brenk 2008, 762).

dr. Boris Zarnik,⁵³⁹ dr. Robert Zalokar.⁵⁴⁰ Namjesnici su bili monsijor Janko Barle,⁵⁴¹ Nikolaj Ominico, Zlatko Grgošević, Štefan Tomič. Funkciju revizora imali su Jože Miklavčič i dr. Anton Primožič. U odboru su bili aktivni i predstavnici članova društava *Danica* i *Triglav* te predstavnici *Društva slušatelja više pedagoške šole, Istarskog akademskog kluba* i *Društva jugoslavanske omladine iz zasedenga ozemlja*.⁵⁴² *Društvo* je imalo svoje prostore u ulici F. Račkog 23.⁵⁴³ Prema ovim podacima vidi se da su u *Društvu* bili aktivni zagrebački intelektualci.

Prvi zabilježen javni događaj bio je već u svibnju 1928. godine, kada su članovi pod pokroviteljstvom Berte Heinzl, žene tadašnjega zagrebačkog župana, organizirali kulturnu večer u povodu 50. godišnjice „...najvećeg živućeg slovenskog pjesnika Otona Župančiča“.⁵⁴⁴ U odbor za organizaciju tog događaja bili su uključeni: nadbiskup Ante Bauer, pjesnik Dragutin Domjanić, predsjednik *Akademije znanosti* dr. Gavre Manojlović, vojni general S. Matić, podban v. p. dr. Milan Rojc, župan dr. Bogdan Stopar te prorektor sveučilišta dr. Vlad. Varičak.⁵⁴⁵ Takav organizacijski odbor kazuje da je događaju dano prvorazredno društveno i političko značenje te da je kultura zapravo politici pružila priliku da iskaže svoje interese.

539 Boris Zarnik (Ljubljana, 1883. – Zagreb, 1925.). Medicinu i filozofiju studirao je u Jeni i Würzburgu, gdje je doktorirao iz zoologije. Godine 1915. turska ga je Vlada pozvala da na medicinskom fakultetu u Carigradu preuzme položaj profesora biologije i tamo je djelovao do 1918. godine, kada odlazi u Zagreb gdje je bio jedan od osnivača medicinskog fakulteta. U Zagrebu je bio redovni profesor biologije, histologije i embriologije, a u školskoj godini 1918/1919. obnašao je dužnost dekana fakulteta. Uspio je organizirati i moderno opremiti *Morfološko-biološki zavod Medicinskog fakulteta*, na kojem je djelovao sve do 1942. godine. Objavio je na desetine stručnih i popularno-znanstvenih radova (Isto 1320).

540 Mariborski večernik *Jutra*, 24. 4. 1925.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 2.; Slovenec, 18. 3. 1928.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 2.

541 Janko Barle (Budanje, 1869. – Zagreb, 1941). Studij na *Bogosloviji* u Zagrebu završio je 1892. godine. Potom je bio nadbiskupski notar i arhivar, tajnik i voditelj *Ureda nadbiskupa*, od 1916. je kanonik. Istraživao je stariju hrvatsku i slovensku glazbu. Od 1930. do 1940. bio je glavni urednik glazbene revije *Sv. Cecilija* (Više o njemu: Jembrih 1995, 63–84; Möderndorfer 113–114).

542 Slovenski narod, 2. 5. 1928.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 2.

543 *Jutro*, 16. 11. 1928.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 5.

544 „...najvećeg živećeg slovenskega pesnika Otona Župančiča.“ (*Jutro*, 15. 5. 1928.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 4).

545 *Jutro*, 16. 5. 1928.: Župančičeva proslava v Zagrebu, 3.; Slovenski narod, 16. 5. 1928.: Proslava Župančičeve 50-letnice v Zagrebu, 5.; Slovenec, 17. 5. 1928.: Proslava Župančičeve pedesetletnice v Zagrebu, 8.

Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, ki ima nalogo, da upozna hrvatski narod s slovensko kulturo, se je ustanovilo te dni v Zagrebu. V odboru so naši najodličnejši kulturni delavci, živeći na Hrvatskem. Za predsednika je bil izvoljen Ivan Okretič, podpredsednik Stola sedmorice v Zagrebu; za podpredsednika Srećko Kumar, profesor na glasbeni šoli; za tajnika Makso Pitamic, uradnik Prve hrvatske štedionice; za blagajnika Anton Kofol, računski svetnik, za arhivarja pa prof. Anton Klemenc. V odboru so dalje: gospa Vera Šenoa, soproga univ. profesorja, dr. Arzelin, načelnik Osrednjega urada za zavarovanje delavcev, Hinko Nučić; režiser zagrebskega gledališća, univ. prof. dr. Boris Zarnik, dr. Ivan Černe, inspektor drž. železnice Janko Pirjevec in šef prosvetne uprave v pok, dr. France Skaberne. —

Mariborski večernik Jutra, 24. 4. 1925.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 2.

Reakcija na događanje bila je vrlo pozitivna. Bilo je istaknuto kako je riječ o pokazatelju da će se u *Društvu* okupljati zagrebački Slovenci, te da će *Društvo*, kao što je bilo napisano u ciljevima prilikom osnivanja, raditi na zbližavanju Slovenaca i Hrvata. Priredba je programom i izvođenjem u cijelosti odgovarala onome što se naziva svečanom akademijom. Nakon polusatnog slovenskog i djelomično *srbskohrvatskog* govora o radu Otona Župančića B. Borka, Hinko Nučić je odrecitirao *Pesem mladine, Prebujanje* i *Našo besedo*, a onda je Boris Zarnik, predsjednik *Društva*, u ime odbora *Slovenskog prosvetnog društva* govorio o važnosti kulturnih doticaja između Hrvata i Slovenaca. Hinko Nučić gostu je večeri, Otonu Župančiću, predao dar, a pjesnik Dragutin Domjanić čestitao mu je u ime hrvatskih književnika. Na događanju je bio i M. Cihlar-Nehajev, koji je također pozdravio O. Župančića. U nastavku programa nastupili su: Vika Podgorska,⁵⁴⁶ Pipa Arko Tavčar, Mario Šimenc, Drago Zupan. Predstava je bila na radijskom programu.⁵⁴⁷

546 Vika Podgorska (Bistrica u Rožu, 1898. – Maribor, 1984.), glumica. Rođena je pod imenom Hedvika Čus. Školovala se u Gorici gdje je pohađala i učiteljsku školu. Radi rata je 1915. godine napustila Goricu i s obitelji se preselila u Innsbruck. Nakon završene trgovačke škole zaposlila se u banci, ali je ubrzo dobila otkaz jer je bila strankinja. Odlazi u Maribor gdje je 1919. godine upisala glumačku školu. Zbog straha da će to pogoditi njezine roditelje nije nastupala pod pravim imenom. Od 1921. godine je u Zagrebu, gdje je djelovala sve do svojeg umirovljenja (Hećimović & Barbieri & Neubauer 2011, 69–83).

547 Jutra, 22. 5. 1928.: Prva reprezentativna prireditev zagrebskih Slovencev, 3.

Poučeni društvenim odjekom večeri posvećene Otonu Župančiču članovi *Društva* su s djelovanjem nastavili na jesen, te su organizirali proslavu 10. godišnjice smrti Ivana Cankara. Odlučeno je bilo da će u povodu tog događaja u *Hrvatskom narodnom kazalištu* u Zagrebu upriličiti Cankarevu farsu *Pohujšanje v dolini Šentflorijanski* u režiji Hinka Nučiča,⁵⁴⁸ i to na slovenskom jeziku.⁵⁴⁹ Zato su u predstavu bili uključeni svi slovenski članovi zagrebačkog kazališta te neki hrvatski glumci koji su djelovali u slovenskim kazalištima. Naime zbog izvođenja predstave na slovenskom jeziku bilo je potrebno prikupiti umjetnike koji su se mogli izražavati i na slovenskom jeziku. Novčani su prilozi bili namijenjeni članovima obitelji Stjepana Radića, Pavla Radića te Đure Basaričeka.⁵⁵⁰ O izvedbi djela bilo je napisano sljedeće:

Režija g. Nučiča je izvrsna, a dekoracije g. Lanza u sva tri čina vanredne. Stvar je igrana na slovenskom jeziku, pa valja reći, da su točno održavanje stila i mjesnog ambijenta sa svim njegovim karakteristikama s jedne strane, a glumački visoki nivo prikazivanja s druge strane učinili, te je sinoćnja predstava učinila onaj dojam visoke nacionalne kazališne umjetnosti, kojoj smo bili privikli kod ruskog hudežestvenog teatra u ruskim stvarima.⁵⁵¹

U *Jutarnjem listu* bilo je zabilježeno sljedeće:

“Pohujšanje” koje je režirao g. Hinko Nučič, a u kojem su nastupili naši glumci Slovenci rodom iz našega dramatskog, opernog i operetnog ansambla, bezuvjetno spada medju najbolje scenske realizacije što smo ih vidjeli ove sezone. Upravo u svakom pogledu uzorno naučena i minuciozno izvedena predstava. G. Nučič može biti zaista ponosan na svoje jučerašnje djelo.... Na momente činilo nam se, da je taj “slovenački” ansamble zagrebačkoga kazališta prošao kroz školu Stanislavskoga i Njemirovic-Dančenka. “Slovenački” naš ansamble izveo je pravu majstoriju — oduševljeni pljesak općinstva bijaše samo nedovoljno priznanje za njegov vanredni umjetnički napor. Uza sve to mislimo, da bi bilo vrlo dobro, kad bi se “Pohujšanje” u jučerašnjoj izvedbi ponovilo. Makar u okviru kazališnoga abonementa. Ono to zavredjuje. I kao najjače djelo slovenske drame i kao sredstvo za slovenačko hrvatsko zbliženje. A na tom zbliženju raditi držimo da takodjer spada u dužnosti hrvatskoga narodnog kazališta.⁵⁵²

548 Jutro, 12. 12. 1928.: Cankarjeva proslava v Zagrebu, 2.

549 Slovenec, 25. 12. 1928.: Cankarjeva proslava v Zagrebu, 9.

550 Slovenski narod, 24. 11. 1928.: Proslava 10-letnice Cankarjeve smrti v Zagrebu, 3.

551 Jutro, 21. 12. 1928.: M. Foerster, Zagrebško pismo, 3.

552 Jutro, 21. 12. 1928.: Zagrebško pismo, 3.

Nakon ta dva događaja položaj Slovenaca u zagrebačkoj kulturi, njihova participacija i prihvaćenost bili su neupitni. Otvaralo se pitanje mogu li s jedne strane ispuniti očekivanja, a s druge strane iskoristiti prigodu koja im se pruža u afirmaciji nacionalnog identiteta u novoj sredini.

Krajem 1928. godine u prostorijama *Sveučilišta* u Zagrebu *Slovensko prosvetno društvo* organiziralo je predavanje o Ivanu Regenu. Predavanje *Biologijski radovi dr. I. Regena* održao je Boris Zarnik,⁵⁵³ i to na hrvatskom jeziku.⁵⁵⁴ To nije bilo jedino organizirano predavanje, pa je tako moguće pronaći podatak da je Leonid Pitamic imao predavanje o pravnim osnovama zaštite manjina.⁵⁵⁵

U veljači 1929. godine u prostorijama pjevačkog društva *Lisinski* priređena je „...zabavna večer sa zanimljivim rasporedom“,⁵⁵⁶ ali nije bilo moguće pronaći program.

U travnju 1929. godine bila je organizirana redovna godišnja skupština, i to u prostorijama *Društva* u ulici F. Račkog 23. Kao dnevni red je bilo navedeno: „1. Pozdrav predsednika. 2. Poročilo tajnika, blagajnika in revizorja. 3. Volitev novega odbora. 4. Slučajnosti.“⁵⁵⁷ Za predsjednika je ponovo bio izabran Ivan Okretič. Za potpredsjednika *Društva* bio je izabran Boris Zarnik, tajnik je ostao Makso Pitamic, drugi tajnik je postao Robert Zalokar, blagajnik A. Kofol. Odbornici su bili: Vera Šeona, Eleonora Šverljuga, dr. A. Arselin, V. Bizjak, dr. Ivan Černe, prof. Josip Klemenc⁵⁵⁸, Hinko Nučič, Ivo Sever,⁵⁵⁹ Mirko Vavpotič. Zamjenici su bili: msgr. dr. Janko Barle, Josip Černe, Nikola Dominico, Ivan Šerjak. Revizori su bili: Jože Miklavčič i A. Primožič. Kao i prijašnje godine u rad odbora su bili uključeni predstavnici članova društava *Danica* i *Triglav* te predstavnici *Društva slušatelja više pedagoške šole*, *Istarskog akademskog kluba* i *Društva jugoslavanske omladine iz zasedenega ozemlja*.⁵⁶⁰

553 Slovenec, 28. 12. 1928.: Znanstveno delo dr. Iv. Regena, 6.

554 Jutro, 21. 12. 1928.: M. Foerster, Zagrebško pismo, 3.

555 Slovenec, 1. 5. 1928.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 9.

556 „...zabavni večer z zelo zanimivim sporedom“ (Slovenec, 31. 1. 1928.: Prireditve in društvene vesti, 8).

557 Jutro, 11. 4. 1929.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 4.

558 Josip Klemenc (Ljubljana, 1898. – Ljubljana 1967.), arheolog i povjesničar. Diplomirao je 1920. godine iz arheologije, a 1921. godine iz povijesti i zemljopisa na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Tamo je i doktorirao 1929. godine. Podučavao je u Ptuju i Celju, a u Zagrebu je radio u Arheološkom muzeju od 1922. do 1942. godine. Od 1946. je zaposlen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani (Stanonik & Brenk 2008, 472).

559 Ivo Sever (Ljubljana, 1898. – Zagreb, 1931), dramaturg i publicist. Nakon Prvog svjetskog rata odselio se u Zagreb gdje je i otvorio svoju knjižaru te nakladu „Naša sloga“. Bio je jedan od osnivača Slovenskog prosvetnog društva u Zagrebu. Sa ženom Sonjom je izdavao reviju *Samorodnost* i u njoj članke o slovenskoj kulturi (Isto 1018).

560 Slovenec, 1. 5. 1929.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 8.; Ponedjeljski Slovenec, 22. 4. 1929.: Obćni zbor Slovenskega prosvetnega društva v Zagrebu, 1.

U 1929. godini članovi su održali proslavu 60. godina slovenskog slikara Riharda Jakopiča. U sklopu te proslave ponovili su predstavu *Pohujšanje v dolini šentflorijanski* iz 1928. godine. Predstava je održana 7. lipnja, a 8. lipnja 1928. godine u *Umjetničkom pavljonu* bila je otvorena izložba Jakopičevih radova. Interes je za taj događaj bio velik. Navodi se da su zainteresirani pojedinci dolazili iz okolice Krškog i Brežica, zbog čega je onda predsjedništvo *Društva* organiziralo poseban vlak koji je vozio prema Sloveniji u jedan sat ujutro, nakon što je završila predstava u *Hrvatskom narodnom kazalištu*.⁵⁶¹

Reakcije na događaje povezane s proslavom djelovanja Riharda Jakopiča bile su pozitivne. Marko Rašica predstavio je život i djelovanje slovenskog umjetnika. Nakon toga odigrana je predstava, koja je i dobila pozitivne odjeke. Na otvaranju izložbe sudjelovao je rektor *Umjetničke akademije* u Zagrebu, Ivan Meštrović, koji je ujedno bio i pokrovitelj tog događanja. U novinskom je tekstu zabilježeno da je predsjedništvo *Društva* izrazilo zadovoljstvo učinkom svih tih aktivnosti. Izrečeno je: „Razbili smo mnoge predrasude koje su u Zagrebu imali o nama i napravili veliki korak ka međusobnom zbližavanju.“⁵⁶²

Svoju su aktivnost članovi *Društva* nastavili i u 1930. godini. Odlučili su u Ljubljani organizirati večer Dragutina Domjanića, a tu je ideju, prema pisanju slovenskih novina, prihvatila i slovenska javnost. „Program Domjanićeve akademije je jak, lijep i privlačan. Neće biti jednolična večer, zanimljiva samo za uže prijatelje književnosti, već će biti odlična živahna (...) priredba.“⁵⁶³

Da je priredba bila uspješna, svjedoči i zahvala članova *Slovenskog prosvetnog društva* iz Zagreba svim uglednim osobama koje su prisustvovala događaju u Ljubljani, a napisali su:

Za sjajno uspjele akademiju u čast slavljeniku, dužni smo najveću zahvalu gospodinu Otonu Župančiču, kao pjesniku za njegov duboko zamišljen govor, kao intendantu za ljubaznu naklonjenost i požrtvornost, posebno još i njegovim suradnicima, gospodinu ravnatelju Mahkoti te g. ravnatelju Mirku Poliču, članovima ljubljanskog kazališta gospođama Majdič, Šarić i Štagler te gospodi Betettu, Gostiču, Primožiču, Lipovšku, zboru Glazbene Matice, opernom orkestru za umjetničku interpretaciju Domjanićeve lijepe riječi, gospodinu ravnatelju ženske građanske gimnazije Antonu Jugu te štíćenicama za dobro postavljenu alegoričnu sliku koja je pjesniku doprla do srca.⁵⁶⁴

561 Slovenec, 18. 5. 1929.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 4.; Slovenec, 2. 5. 1929.: Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu, 7.; Jutro, 2. 6. 1929.: Jakopičeva proslava, 5.; Jutro, 7. 6. 1929.: Proslava Jakopičevega jubileja v Zagrebu, 4.

562 „Razbili smo mnoge presodke, ki so jih imeli v Zagrebu o nas in storili velik korak naprej k medsebojnem zbližanju.“ (Jutro, 9. 6. 1929.: Slavnosti Riharda Jakopiča v Zagrebu, 2).

563 „Program Domjanićeve akademije je pester, lep in mikaven. Ne bo enolična večer, zanimiv samo za ožje prijatelje literature, marveč bo odlična, živahna (...) prireditev...“ (Jutro, 14. 3. 1930.: Domjaničev večer v Ljubljani, 3).

564 „Za sijajno uspelo akademijo v počast slavljenicu smo dolžni največjo zahvalo gospodu Otonu

Predstavljanje života i rada Dragutina Domjanića bilo je prvo takvo predstavljanje hrvatskog umjetnika u Sloveniji koju je organiziralo slovensko društvo.⁵⁶⁵

Za godinu 1931. u novinama nije bilo zabilježeno nikakvo događanje, ali je zato 1932. godine organizirana proslava u povodu 60. godina F. S. Finžgarja. "Proslava je uglavnom uspjela lijepo i to stoga što ju je na viši nivo podigla nazočnost samog slavljenika".⁵⁶⁶ Nakon što je Boris Zarnik pozdravio F. S. Finžgarja, članovi društva odigrali su *Divjeg lovca* s Hinkom Nučićem u glavnoj ulozi. Osim njega nastupili su Vika Podgorska i Mario Šimenc.⁵⁶⁷ Na toj je proslavi dr. Ivan Esih govorio o životu i radu djela F. S. Finžgarja.

Za predstavu *Divji lovec* napisano je da je:

Bila sjajna, blještava i da je napravila neopisiv utisak. Hrvati su bili oduševljeni ljepotom slovenskoga jezika i mirisom slovenskog sela, što izvire iz cijele igre, zagrebačkim Slovencima, od kojih mnogi nisu već dugo čuli slovenski jezik s pozornice. Režiser Nučić je dao, kao režiser i kao glumac glavne uloge, od sebe upravo sve što je mogao. Izvršni su bili i drugi glumci, neopisivo krasna Podgorska, sjajan Šimenc kao kovač Saje, a najviše smo se divili hrvatskim glumcima koji su se uživali u duh slovenskoga jezika i glumili na uzornom slovenskom.⁵⁶⁸

I iduće su godine članovi *Društva* u duhu svojega dotadašnjeg rada nastavili s upoznavanjem zagrebačke javnosti sa slovenskim umjetnicima te su se odlučili da će u suradnji s *Društvom hrvatskih književnika* organizirati predavanje Louisa Adamića o Americi.⁵⁶⁹ Predavanje je bilo održano u velikoj dvorani *Glazbenog zavoda* 31. siječnja 1933. godine.⁵⁷⁰ O piscu je govorio dr. Ivan Esih u ime *Društva hrvatskih književnika*, pozdravio ga je

Župančiču kot pesniku za njegov globoko zasnovan govor, kot intendantu za ljubezveno naklonjenost in požrtvovalnost, posebej še njegovim odličnim sodelavcem gospodu ravnatelju Mahkoti in g. ravnatelju Mirku Poliču, članom ljubljanskega gledališča gospem Majdičevi, Šaričevi, Štaglerjevi in gg. Betettu, Gostiču, Primožiču, Lipovšku, zboru Glasbene Maticice, opernemu orkestru za umetniško interpretacijo Domjanićeve lepe besede, gospodu ravnatelju ženske mestne gimnazije Antonu Jugu in gojenkam za dobro zasnovano alegorično sliko, ki je segla pesniku do srca." (Slovenec, 29. 3. 1930.: Zahvala Slov. prosvetnega društva v Zagrebu, 5.; Slovenec, 29. 3. 1930.: Zahvala Slovenskega prosvetnega društva v Zagrebu, 5).

565 Slovenec, 7. 3. 1930.: Proslava hrvatskega pesnika Dragutina Domjanića v Ljubljani, 5.

566 „Proslava je uspela nadvse lepo in jo je zlasti povzdignila navzočnost slavljence samega“ (Ponedeljski Slovenec, 19. 12. 1932.: Finžgarjeva proslava v Zagrebu, 1).

567 Jutro, 30. 12. 1932.: Iz zagrebške kronike, 3.

568 „...Bila sijajna, bleščeća in je napravila na vse nepopisiven utis. Hrvatje so občudovali lepoto slovenskega jezika in vonj slovenske vasi, ki veje iz vse igre, zagrebskim Slovencem, od katerih mnogi že dolgo niso slišali slovenske besede z odra. Režiser Nučić je dal, kot režiser, kakor tudi kot igratelj naslovne vloge, iz sebe prav vse kar je mogel. Izvršni so bili tudi vsi drugi igranci, nepopisno krasna Podgorska, imeniten Šimenc kot kovač Saje, najbolji pa smo občudovali še hrvatske igrance, ki so se vživeli v duh slovenskega jezika in igrali v vzorni slovensčini.“ (Slovenec, 20. 12. 1932.: Finžgarjeva proslava v Zagrebu, 2).

569 Slovenija, 17. 3. 1933.: J. V., iz slovenskega kulturnega življenja, 8.

570 Prosveta, 23. 2. 1933.: Louis Adamić o Americi nekoč in danes, 3.

dr. Nikola Andrić, a u ime *Slovenskog prosvetnog društva* pozdravio ga je dr. Boris Zarnik.⁵⁷¹ To je zadnji događaj koji se može pronaći u zapisu te nije moguće sa sigurnošću tvrditi što se dogodilo s *Društvom*.

Djelovanje se *Društva* temeljilo na, kako su njegovi članovi smatrali, zasadama koje su ostavili umjetnici i intelektualci koji su dolazili u hrvatske krajeve u vrijeme kada "Sutla nije značila nikakvu granicu za jedinstvo bratskih osjećaja i naš cilj je da opet obnovimo i što bolje učvrstimo te veze i to prije svega između našeg novog prebivališta i naše stare uže domovine."⁵⁷²

Upravo stoga su gostima koji su dolazili u Zagreb i poklanjali knjigu radova Stanka Vraza, iako, nažalost, nisu svi u slovenskim kulturnim krugovima na to gledali kao na poistovjećivanje onih Slovenaca koji su živjeli i djelovali u Hrvatskoj s onim Slovencima (bilo Kranjcima bilo Štajercima) koji su život u tuđem kraju iskusili prije njih. I upravo je s tim neslaganjem početkom 1933. godine u *Prosveti* izašla kritika o tom njihovom običaju davanja knjiga Stanka Vraza. Tamo je bilo zapisano:

Ako već daruje slovensko društvo hrvatsku knjigu piscu slovenskih korijena, ne bi li mu tada poklonio doista kakvu važnu hrvatsku knjigu. Zašto onda Vraz? Razlog je samo jedan. Vraz možda nešto znači Slovencima i njihovoj kulturi samo kao program, pa makar i kao negativan. Jesu li željeli Slovensko prosvjetno društvo u Zagrebu i njegov potpredsjednik prof. Zarnik manifestirati taj protuslovenski program? Čudno sažeta vizija o slovenskoj inteligenciji.⁵⁷³

Očigledno pisac tog teksta nije mogao shvatiti Slovence u Zagrebu i dokučiti njihove osjećaje prema hrvatskim, ali i slovenskim krajevima.

O prestanku djelovanja *Društva* nema informacija, ali promatrajući članstvo u nekim drugim društvima, moguće je tvrditi da su se članovi *Slovenskog prosvetnog društva* u Zagrebu uključili u djelovanje *Narodne knjižnice in čitalnice* u Zagrebu.

571 Jutro, 3. 2. 1933.: Predavanje Louisa Adamiča v Zagrebu, 3.

572 "Sotla ni značila nobene meje za enotnost bratskega čutenja in naš namen je, da zopet obnovimo in čim bolj učvrstimo te vezi in to v prvi vrsti izmed našega novega bivališča in stare naše ožje domovine..." (Odmevi, br. 3., 1930.: Ob Domjančevi proslavi, 143).

573 "Če že daruje slovensko društvo hrvaško knjigo pisatelju slovenskega pokolenja, potem naj bi mu podarilo res kako pomembno hrvaško knjigo. Zakaj tedaj vendarle Vraza? Razlaga je samo ena: Vraz lahko nekaj pomeni Slovencem in njihovi kulturi samo kot program, če tudi negativen. Ali sta hotela Slovensko prosvetno društvo v Zagrebu in njegov podpredsednik prof. Zarnik manifestirati za ta protislovenski program? Čudovito strnjena vizija o slovenski inteligenci!" (Slovenija, 17. 3. 1933.: J. V., Iz slovenskega kulturnega življenja, 8).

Narodna knjižnica in čitalnica

Između dva svjetska rata u Zagrebu je postojao neočekivan broj slovenskih društava, pogotovo ako se uspoređi s drugim hrvatskim gradovima. Prema mišljenju istraživača koji su se bavili problematikom slovenskih društava u Hrvatskoj upravo je društvo *Narodna knjižnica in čitalnica* imalo posebnu ulogu i uočljiv položaj (Kržišnik-Bukić 1995, 153).

U tom su se društvu, slično kao i u *Slovenskem prosvetnem društvu v Zagrebu*, okupljali najjači slovenski intelektualci koji su djelovali u Hrvatskoj. Čini se da je to društvo, kako u sadržajnom tako i u organizacijskom pogledu, bilo jako dobro uređeno, što potvrđuje i činjenica da je ono prvo izdalo glasilo. Bio je to *Zagrebski Slovenec*, koji je izlazio 1932. godine (Kržišnik-Bukić 1995, 153), a naslijedio ga je potom list *Odmev. Zagrebši Slovenec* bio je zamišljen kao tjednik, no izašao je samo jedan broj (25. lipnja 1932). Glavni urednik bio je Žibrat Albert.

Drugi list je bio *Odmev*. Prvi je broj izašao 31. listopada 1932. godine, a osim usmenom predajom članovi *Društva* reklamirali su ga i u medijima. U *Trgovskom listu* izašao je članak o tom novom listu *Odmev*, gdje se navodi da je: „Narodna knjižnica i čitaonica u Zagrebu (...) počela je izdavati svoj list, da bi mogao s još više uspjeha ispunjavati svoju kulturnu i socijalnu zadaću”.⁵⁷⁴ Pretplata za cijelu godinu iznosila je 10 dinara, a list se mogao naručiti pri vodstvu *Društva*.

Glavni i odgovorni urednik bio je Janko Schweiger, a početkom 1933. godine zamijenio ga je Milutin Širca. Nakon njega urednikom postaje dr. Fedor Mikič. List se financirao uz potporu reklama i oglasa, ali kako se s vremenom njihov broj smanjivao, tako je počelo nedostajati i financija, te je *Odmev* nakon 10 izdanih brojeva prestao izlaziti. Zadnji je broj izašao u kolovozu 1933. godine (Jerman & Todorovski 1995, 14–15).

Činjenica da je *Društvo* izdavalo časopise i glasila vrlo je važna za postojanje i djelovanje tog društva. Izdavačka djelatnost ukazuje na činjenicu da je *Društvo* bilo organizirano jer je uspjelo izvesti jedan tako složen projekt kao što je tiskanje glasila. Nadalje ukazuje na svjesnost vodstva i članova *Društva* da i pismenim putem obavijesti članstvo kao i potencijalne članove o životu Slovenaca u Zagrebu. Imali su dovoljno financija da pokrenu i zadrže taj projekt barem godinu dana. Očito, glasilo nije dolazilo do dovoljno velikog broja čitalaca, te oni koji su se reklamirali više nisu vidjeli dovoljne financijske koristi od toga.

⁵⁷⁴ “Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu (...) pričela izdajati svoj list, da bo mogel še z večjim uspehom vršiti svojo kulturno in socialno nalogo.” (Trgovski list, 15. 11. 1932.: Slovenski list v Zagrebu, 2).

Osnivačka skupština *Društva* održana je 16. veljače 1930. godine u prostorijama restorana *Janja*,⁵⁷⁵ ali prema nekim izvorima čini se da počeci toga društva datiraju još iz prosinca 1929. godine, kada „...za stotinjak članova otvorilo je čitaonicu u Gundulićevoj ulici 29. Ta čitaonica ima sada više od sto revija i nekoliko stotina knjiga.“⁵⁷⁶

Upravo je na toj adresi *Društvo* djelovalo sve do 1934. godine, kada je preselilo u ulicu Kraljice Marije (današnja Hebrangova ulica), a od tamo 1938. godine u Berislavićevu ulicu 11. Krajem 1940. godine *Društvo* se preselilo u prostore na Tomislavovu trgu 19 (Jerman & Todorovski 1995, 9).

Osnivačkoj je skupštini prethodilo 8 sastanaka organizacijskog odbora.⁵⁷⁷ No kako se čini, najveći je problem bilo pronaći adekvatno ime koje bi tadašnja politička vlast prihvatila i dopustila djelovanje *Društva*. Prvi sastanak organizacijskog odbora bio je 17. listopada 1929. godine, a na drugom sastanku, održanom 30. listopada 1929. godine, odabrano je ime *Društva: Narodna knjižnica in čitalnica*. Dozvola za djelovanje dobivena je 9. studenoga 1929. godine (Jerman & Todorovski 1995, 6-7). Ime *Narodna knjižnica in čitalnica* ostalo je do 1936. godine, kada se *Društvo* službeno preimenovalo u *Narodni dom*.

Prvu je skupštinu vodio dr. Fran Zavrnik, koji je ujedno i objasnio razlog osnivanja *Društva*: „Već se dugo osjetila potreba, da se u Zagrebu osnuje ognjište naprednih Slovenaca. Želja je išla tiho od usta do usta, dok se nije misao iskristalizirala u konkretan oblik i to u prvom redu radi zasluge gospodina Frana Zdolšeka, ravnatelja ekspoziture Jutra“.⁵⁷⁸

O tom su događaju osim slovenskih novina izvijestili i hrvatski časopisi: *Novosti*, *Obzor* i *Jutarnji list*. Osim toga članovi *Društva* mogli su se pohvaliti i vrlo aktivnom društvenom djelatnošću, koja je zaživjela i prije osnivačke skupštine.

Članstvo je održalo zabavu u restoranu *Janja* 4. siječnja 1930. godine, koja je „...naravno sjajno uspjela.“⁵⁷⁹ Osim toga u *Društvu* se dvaput tjedno održavao dobro posjećen plesni tečaj, dvaput tjedno su bile pjevačke probe. Djelovala je i šahovska sekcija. Obrazovni se odsjek organizirao i započeo s predavanjima, a prvo je predavanje imao dr. Boris Zarnik. Sastanci odbora održavali su se svaku drugu srijedu.

575 Jutro, 26. 2. 1930.: Kulturni ognjišće zagrebških Slovencev, 3.

576 „...je nekoliko sto članov otvorilo čitalnico v Gunduličevi ulici 29. Ta čitalnica ima sedaj že nad sto revij in nekoliko stotin knjig.“ (Slovenski list, 17. 2. 1930.: Zagrebški Slovenci se organiziraju, 1).

577 Jutro, 26. 2. 1930.: Kulturni ognjišće zagrebških Slovencev, 3.

578 „Že dolgo se je čutila potreba, da se v Zagrebu ustanovi ognjišće naprednih Slovencev. Želja je šla tiho od ust do ust, dokler se ni misel izkristalizirala v konkretno obliko in to v prvi vrsti po zaslugi gospoda Frana Zdolška, ravnatelja ekspoziture Jutra“ (Preuzeto: Jerman & Todorovski 1999, 8).

579 Jutro, 26. 2. 1930.: Kulturni ognjišće zagrebških Slovencev, 3.

Broj članova *Društva* već 1930. godine je bio velik. U *Društvu* su bila 1.023 člana, a od njih je 925 bilo redovitih, 97 potpornih i 1 osnivački član. Po zanimanju je članstvo bilo raznoliko. Tako je bilo 279 radnika i službenika, obrtnika i trgovaca bilo je 170, obrtničkih je i trgovačkih pomoćnika bilo je 105, slobodnih akademskih zvanja 20, činovnika 265, studenata i učenika 97 te domaćica 106 (Jerman & Todorovski 1995, 9). Godine 1931. *Društvo* je imalo 1.200 članova,⁵⁸⁰ a prema podacima iz 1932. godine u *Društvu* je bilo 1.700 članova.⁵⁸¹ Prema izvještaju s početka 1933. godine čini se da je *Društvo* imalo 2.000 članova.⁵⁸² I idućih je godina broj članova rastao, pa se tako u 1935. godini u *Društvo* učlanio 81 novi član.⁵⁸³

Iz izvještaja je vidljivo da je *Društvo* od svojih početaka imalo finansijskih problema. Novac koji je dobilo od članarine često nije dostajao da se pokriju ni troškovi najma prostorija, a kamoli neke druge aktivnosti. Poput drugih društava članovi su dodatne financije dobivali organiziranjem plesnih večeri. Najvažniju je ulogu u tome imao *Mladinski odsjek*, koji je često u novinama oglašavao i pozivao na različite zabave. Svejedno, *Društvo* je vrlo dobro funkcioniralo i bilo je dobro organizirano.

Osim toga važno je napomenuti da su se članovi vodstva birali svaku godinu. Ovdje su predstavljeni prema funkciji i vremenu kada su bili aktivni, a tablica je sačinjena prema dostupnoj literaturi i izvorima.⁵⁸⁴

580 Jutro, 21. 3. 1931.: Iz društvenega življenja zagrebskih Slovencev, 3.

581 Jutro, 22. 3. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 3.

582 Jutro, 22. 3. 1933.: Naši kraji in ljudje, 3.

583 Jutro, 21. 3. 1931.: Iz društvenega življenja zagrebskih Slovencev, 3.

584 Slovenski list, 17. 2. 1930.: Zagrebski Slovenci se organiziraju, 1.; Jutro, 21. 3. 1931.: Iz društvenega življenja zagrebskih Slovencev, 3.; Jutro, 22. 3. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 3.; Jutro, 22. 3. 1933.: Naši kraji in ljudje, 3.; Jutro, 24. 3. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Slovenec, 13. 4. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Jutro, 24. 2. 1935.: Narodna knjižnica in čitalnica, 6.; Jutro, 31. 1. 1936.: Dr. Oton Ambrož, Društveno življenje zagrebskih Slovencev, 4.; Jutro, 19. 2. 1937.: O. A., Pregled dela zagrebskih Slovencev, 3.; Jutro, 6. 2. 1938.: O. A., Novo vodstvo zagrebskih Slovencev, 3.; Jutro, 28. 1. 1939.: Novo vodstvo zagrebskih Slovencev, 4.; Večernik, 24. 5. 1940.: Za predsednika društva Narodni dom v Zagrebu, 5.

Tablica br. 8. Popis članova *Narodne knjižnice in čitalnice* i njihovih funkcija

Ime i prezime	Razdoblje	Funkcija	Ime i prezime	Razdoblje	Funkcija
Ambrož Oton ⁵⁸⁶	1936.–1937.	odbornik	Dvornik Miško	1934.–1935.	odbornik
	1937.–1938.	odbornik		1935.–1936.	odbornik
	1938.–1939.	časni sud		1938.–1939.	odbornik
Andrijanska	1936.–1937.	odbornik		Flerin Janko	1930.–1931.
Arselin Avgust	1930.–1931.	revizor	Gradišar Ivan	1931.–1932.	zamjenik odbornika
	1931.–1932.	nadzorni odbor	Gradnik Alojz ⁵⁸⁸	1938.–1939.	časni sud
	1932.–1933.	nadzorni odbor		1939.–1940.	časni sud
	1933.–1934.	odbor	Gremčarski Mladen	1935.–1936.	čitaoničar
	1934.–1935.	odbornik	Gruden	1938.–1939.	nadzorni odbor
	1935.–1936.	časni sud	Hafner Lea	1934.–1935.	odbornik
	1936.–1937.	časni sud		1936.–1937.	odbornik
1937.–1938.	časni sud	Horvat Matija	1937.–1938.	odbornik	
Arslinova	1932.–1933.		odbornik	1939.–1940.	odbornik
Ban Franc	1937.–1938.	odbornik	Hudoklin Rado (Radoje) ⁵⁸⁹	1930.–1931.	domar
Batič Anton	1933.–1934.	odbornik		1931.–1932.	knjižničar
	1934.–1935.	odbornik		1933.–1934.	odbornik
Bele Miroslav	1935.–1936.	odbornik		1934.–1935.	odbornik
Bizjak Vilim	1931.–1932.	nadzorni odbor		1935.–1936.	odbornik
	1932.–1933.	nadzorni odbor		1936.–1937.	odbornik
	1933.–1934.	nadzorni odbor		1938.–1939.	odbornik
	1934.–1935.	nadzorni odbor		Ilakovac – Volovšek Zora	1930.–1931.
	1935.–1936.	nadzorni odbor	1931.–1932.		odbornik
	1936.–1937.	nadzorni odbor	Jakobčič (Jakopčič) Jakob	1937.–1938.	odbornik
	1937.–1938.	nadzorni odbor		1939.–1940.	odbornik
Bregant Adolf ⁵⁸⁷	1938.–1939.	nadzorni odbor	Jankovič Peter	1939.–1940.	blagajnik
	1939.–1940.	nadzorni odbor	Jerman Ivan ⁵⁹⁰	1931.–1932.	odbornik
	1931.–1932.	odbornik		1932.–1933.	potpredsjednik
1932.–1933.	odbornik	1933.–1934.		odbor	
1937.–1938.	zamjenik odbornika	1934.–1935.		odbornik	
Butina Martin	1937.–1938.	odbornik		1935.–1936.	potpredsjednik
	1939.–1940.	odbornik		1936.–1937.	odbor
Černetova Marinka	1931.–1932.	zamjenik odbornika	1938.–1939.	potpredsjednik	
	1932.–1933.	odbornik	Jordan Ivan	1931.–1932.	odbornik
Deu Viktor	1931.–1932.	odbornik	Kafol Karel	1931.–1932.	odbornik
	1932.–1933.	odbornik	Kerkoč Franjo	1932.–1933.	odbornik
	1933.–1934.	odbornik		1935.–1936.	tajnik
	1934.–1935.	odbornik	Kern Davorin	1937.–1938.	zamjenik odbornika
Dedič Slavko	1936.–1937.	odbornik	Kocjančič	1932.–1933.	odbornik
	1937.–1938.	odbornik			
Drašler Franc	1938.–1939.	knjižničar			
	1939.–1940.	knjižničar			
Drašler Jožef	1934.–1935.	odbornik			
Drnovšek	1938.–1939.	odbornik			

Ime i prezime	Razdoblje	Funkcija	Ime i prezime	Razdoblje	Funkcija
Kogoj Franc ⁵⁹¹	1930.–1931.	revizor	Marjetič Jože ⁵⁹³	1937.–1938.	potpredsednik
	1931.–1932.	nadzorni odbor	Matkovič Martin	1938.–1939.	časni sud
	1932.–1933.	nadzorni odbor		1939.–1940.	časni sud
	1933.–1934.	nadzorni odbor	Media Ivan	1932.–1933.	odbornik
	1934.–1935.	nadzorni odbor		1931.–1932.	odbornik
	1935.–1936.	nadzorni odbor	Merver Jožica	1935.–1936.	odbornik
	1936.–1937.	nadzorni odbor	Mesarič Zvonko	1930.–1931.	knjižničar
	1937.–1938.	nadzorni odbor		1931.–1932.	odbornik
	1938.–1939.	odbornik	Mesiček Janko	1930.–1931.	revizor
	1939.–1940.	nadzorni odbor		1931.–1932.	odbornik
Kolar Milan	1939.–1940.	časni sud		1932.–1933.	tajnik
	1935.–1936.	časni sud		1933.–1934.	odbornik
Konjšek Erih	1936.–1937.	časni sud		1934.–1935.	odbornik
Korbar Drago	1939.–1940.	nadzorni odbor		1935.–1936.	odbornik
Kordan Viktor	1935.–1936.	nadzorni odbor	1938.–1939.	tajnik	
Koren Josip	1939.–1940.	odbornik	Mikič Ferdo	1932.–1933.	odbornik
Korošec Karol	1936.–1937.	odbornik		1933.–1934.	odbor
	1937.–1938.	odbornik	Miklaužič (Miklavžič) Jožef	1930.–1931.	odbornik
Košiša	1932.–1933.	odbornik		1938.–1939.	blagajnik
	1937.–1938.	nadzorni odbor		1931.–1932.	odbornik
Kožuh Martin	1938.–1939.	nadzorni odbor		1932.–1933.	odbornik
	1939.–1940.	nadzorni odbor		1934.–1935.	odbornik
	1930.–1931.	zamjenik odbornika		1935.–1936.	odbornik
Kramaršič Joško	1938.–1939.	knjižničar		1936.–1937.	tajnik
	1934.–1935.	odbornik	1937.–1938.	nadzorni odbor	
Kranjc Vlado	1934.–1935.	odbornik	1939.–1940.	podpredsjednik	
Krkoč Ivo	1933.–1934.	odbornik	Mlekuž Sofija	1937.–1938.	odbornik
Kumar Srečko	1931.–1932.	odbornik		1939.–1940.	odbornik
Lautižar (Lavtižar) Edvard	1933.–1934.	odbornik	Novak Ivan	1931.–1932.	odbornik
	1934.–1935.	odbornik		1932.–1933.	odbornik
Lindič Ciril	1931.–1932.	odbornik		1933.–1934.	odbor
	1932.–1933.	odbornik		1934.–1935.	odbornik
	1936.–1937.	odbornik		1935.–1936.	časni sud
	1937.–1938.	odbornik	Nučič Hinko	1940.–1941.	predsjednik
Majerič Josip	1932.–1933.	odbornik	Obadova Mara	1931.–1932.	odbornik
	1933.–1934.	odbor	Pavlinc Nežica	1930.–1931.	zamjenik odbornika
	1934.–1935.	odbornik		1939.–1940.	odbornik
	1935.–1936.	knjižničar	Pengan Vekoslav (Slavko)	1935.–1936.	odbornik
	1936.–1937.	knjižničar		1936.–1937.	odbor
	1937.–1938.	knjižničar		1937.–1938.	zapisničar
	1938.–1939.	odbornik		1939.–1940.	tajnik
Malgaj Ivan	1933.–1934.	odbor	Pitamic Maks	1939.–1940.	potpredsjednik
	1937.–1938.	zamjenik knjižničara	Ploj Karel	1937.–1938.	odbornik
	1939.–1940.	čitaoničar	Podbersčik Alojz	1931.–1932.	zamjenik odbornika
Marban Marija	1937.–1938.	zamjenik odbornika		Pompe Viktor	1931.–1932.

Ime i prezime	Razdoblje	Funkcija	Ime i prezime	Razdoblje	Funkcija		
Pongrac (Pongratz)	1933.–1934.	odbor	Vrtovec Edo	1932.–1933.	odbornik		
	1934.–1935.	odbornik		1933.–1934.	odbor		
	1937.–1938.	čitaoničar		1935.–1936.	blagajnik		
	1938.–1939.	nadzorni odbor		1936.–1937.	blagajnik		
Potočnik Dušan	1939.–1940.	zapisničar		1937.–1938.	blagajnik		
Rajh Mirko	1935.–1936.	odbornik		1938.–1939.	blagajnik		
Recelj Slavko	1930.–1931.	odbornik	Zalokar Robert	1930.–1931.	odbornik		
	1931.–1932.	domar		1931.–1932.	odbornik		
	1932.–1933.	domar		1932.–1933.	odbornik		
	1933.–1934.	odbornik		1937.–1938.	časni sud		
	1934.–1935.	odbornik	Zarnik Boris	1930.–1931.	potpredsjednik		
	1935.–1936.	domar		1931.–1932.	potpredsjednik		
1936.–1937.	odbornik	1932.–1933.		potpredsjednik			
1930.–1931.	blagajnik	1933.–1934.		predsjednik			
1931.–1932.	blagajnik	1934.–1935.		predsjednik			
1932.–1933.	knjižničar	1935.–1936.		predsjednik			
1933.–1934.	odbor	1936.–1937.		predsjednik			
Sancin Slava	1937.–1938.	odbornik		1937.–1938.	predsjednik		
Satler Ivan	1931.–1932.	odbornik		1938.–1939.	odbornik		
Schweiger Janko	1931.–1932.	tajnik		1939.–1940.	predsjednik		
	1932.–1933.	odbornik	Zavrnik Fran ⁵⁹²	1930.–1931.	predsjednik		
Šmid Vladko	1938.–1939.	potpredsjednik		1931.–1932.	predsjednik		
Šmuc Josip	1931.–1932.	zamjenik odbornika		1932.–1933.	predsjednik		
	1937.–1938.	nadzorni odbor		1933.–1934.	nadzorni odbor		
Sodar Mirko	1930.–1931.	odbornik		1934.–1935.	nadzorni odbor		
Spindler Metod	1933.–1934.	odbor		1935.–1936.	nadzorni odbor		
Štamberger	1938.–1939.	časni sud		1936.–1937.	odbor		
				1937.–1938.	potpredsjednik		
	1938.–1939.	predsjednik	Zdolšek Franc	1930.–1931.	zamjenik odbornika		
	1934.–1935.	odbornik		1931.–1932.	odbornik		
	1935.–1936.	odbornik	1932.–1933.	odbornik	Zimmermann (Cimerman) Zvonko	1934.–1935.	odbornik
	1936.–1937.	odbor	1935.–1936.	odbornik			
1937.–1938.	odbornik	1937.–1938.	odbornik				
1938.–1939.	domar	Zorko Josip	1936.–1937.	odbor			
1939.–1940.	domar		1937.–1938.	domar			
Švegelj Janko	1930.–1931.	tajnik	1939.–1940.	odbornik			
Teklič	1936.–1937.	nadzorni odbor	Zorko Jožica	1931.–1932.	odbornik		
Trajber	1938.–1939.	odbornik		1939.–1940.	odbornik		
Turk Avgust	1939.–1940.	odbornik	Zupan Ivan	1931.–1932.	odbornik		
Vaščar	1932.–1933.	odbornik	Župančič Albert	1931.–1932.	odbornik		
Verdikon Slavko	1935.–1936.	potpredsjednik		1934.–1935.	odbornik		
Vižintin Željko	1939.–1940.	odbornik	Živec Dinko	1935.–1936.	tajnik		
	1936.–1937.	časni sud		1937.–1938.	tajnik		
Vodopivec Josip	1937.–1938.	časni sud		1938.–1939.	tajnik		
	1939.–1940.	časni sud					
Volovšek	1932.–1933.	odbornik					

Podaci o odbornicima nisu pronađeni za 1940. i 1941. godinu izuzev podatka da je predsjednik bio dugogodišnji član *Društva* Hinko Nučić. Iz tablice je vidljivo da su neki članovi obnašali i različite funkcije. Potrebno je naglasiti da je u odboru, za razliku od drugih društava, bilo i nekoliko članica, što je bila rijetkost.

Društvo je djelovalo kroz sekcije i odsjeke. Tako je svaki odsjek ili sekcija u *Društvu* imao svoje vodstvo koje je brinulo za organizaciju i financijske

-
- 585 Oton Ambrož (Kromberk, 1905. – Trst, 1994.), novinar. Pravo je studirao u Ljubljani i Zagrebu, a diplomirao je 1935. godine. Još je tijekom studija pisao za slovenske liberalne dnevnikove, a tijekom Drugog svjetskog rata bio je dopisnik Jutra iz Zagreba, Pariza i Rima. Od 1950. godine je u Trstu, pisao je za slovenske radijske postaje te je izvještavao za dnevnikove u Beču i Grazu. Godine 1959. se iselio u SAD gdje je kao novinar pratio komunistički režim te situaciju u srednjoj i istočnoj Europi (Stanonik & Brenik 2008, 11).
- 586 Vlasnik restorana *Nova Pivana*, gdje su se članovi društva često okupljali i održavali svoje skupštine. (Jutro, 24. 3. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Slovenec, 13. 4. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5).
- 587 Alojz Gradnik (Medana, 1882. – Ljubljana, 1967.), pjesnik i prevoditelj. Studij prava je završio doktoratom 1907. godine. Bio je sudac u Ptuj, Tolminu, Cerknem i u Gorici, a između dva svjetska rata je bio u Ljubljani te član Stola sedmorice u Zagrebu (Stanonik & Brenik 2008, 11).
- 588 Radoje Hudoklin (Šentjernej, 1896. – Murska Sobota, 1956.). Prije Prvog svjetskog rata je u Ljubljani pohađao obrtničku školu. Od 1918. do 1919. se uključio u borbu za sjevernu granicu. Kiparstvo je diplomirao 1925. godine na Likovnoj akademiji u Zagrebu. Od 1927. godine tamo je poučavao obradu drva, a od 1935. do 1939. godine slikarsku tehniku. Za vrijeme Drugog svjetskog rata je sudjelovao u NOB-u, a nakon rata je nastavio s radom na Likovnoj akademiji u Zagrebu. Od 1946. godine je u Ljubljani. Bio je stručnjak za restauriranje plastike i zidnih slika (Isto 370).
- 589 Ivan Jerman (Janez), (Brdo, Domžale, 1916. – Ljubljana, 1989.), šumar. Diplomirao je na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu, a nakon Drugog svjetskog rata svoje djelovanje nastavlja u Sloveniji (Isto 417).
- 590 Fran Kogoj (Kranjska Gora, 1894. – Kranjska Gora, 1984.). Studij medicine je započeo u Pragu, a završio ga je u Grazu. Postao je stručnjak za alergiju, ekcem i klinički slične dermatoze te sifilis. Zaposlio se 1923. godine kao asistent na Dermatološkoj klinici u Zagrebu, a godinu dana kasnije je postao njezinim predsjednikom. Bio je dopisni član SAZU-a, te redoviti član JAZU-a. Bio je častni ili dopisni član čak 28 znanstvenih dermatoloških društava na svim kontinentima te počasni doktor na četiri sveučilišta (Isto 496).
- 591 Fran Zavrnik (Zgornja Volčina, 1888. – Ljubljana, 1963.). Gimnaziju je pohađao u Mariboru i u Novom Mestu. Nakon mature se upisao na studij veterinarske medicine u Beču gdje je i diplomirao 1913. godine. Već iduće godine je doktorirao iz histologije. Prvo je zaposlenje dobio u Vranskom gdje je početkom Prvog svjetskog rata bio mobiliziran. Godine 1919. je postao pokrajinski veterinar u Ptuj. Iste ga je godine osnivač Visoke veterinarske škole u Zagrebu, Eugen Podaubsky, pozvao da preuzme profesorski položaj na Katedri za histologiju i embriologiju. U to vrijeme je u Murskoj Soboti postavio temelj veterinarske službe. Nakon dolaska u Zagreb 1921. godine postao je rektorom Visoke veterinarske škole, a iduće dvije godine je obnašao funkciju prorektora. Godine 1931. bio je među osnivačima prvog jugoslavenskog veterinarskog znanstvenog časopisa Veterinarski arhiv. Od 1930. do 1936. godine bio je urednik Veterinarskega koledarja. U tom je periodu bio i aktivan član slovenskog društva u Zagrebu, te je obnašao i funkciju predsjednika od 1933. do 1938. godine. U vrijeme NDH bio je deportiran u Staru Gradišku. Pri kraju Drugog svjetskog rata otišao je u Ljubljanu gdje je nastavio sa svojim znanstvenim radom sve do svoje smrti (Isto 1322).
- 592 Jože Marjetič (Škocijan pri Mokronogu, 1892. – Zagreb, 1942.). Gimnaziju je završio u Novom mestu, a nakon vojne službe za vrijeme Prvog svjetskog rata je studirao medicinu u Grazu, u Beču te u Zagrebu. Kao liječnik je nastavio djelovati u Kustošiji (Slovenec, 24. 3. 1942.: Dr. Jože Marjetič, 4).

izvore. Voditelji sekcija i odsjeka često su se mijenjali, iz nepoznatih razloga (Jerman & Todorovski 1995, 13).

Temelj *Društva* bila je knjižnica, u kojoj se započelo s radom, prema nekim izvorima, već u prosincu 1928. godine. Prvi je knjižničar bio Zvonko Mesarič, a u knjižnici je 1930. godine bilo 1.207 knjiga, i to na slovenskom (952), hrvatskom (150) i njemačkom (193) jeziku. Već je krajem 1930. godine u knjižnici postojalo 2.265 knjiga, a broj onih koji su posudili knjige se s 54 povećao na 322 člana. Krajem 1932. godine knjižnica je imala 2.600 knjiga, a broj je čitatelja bio 440. Posudba knjige plaćala se 0,50 dinara (Jerman & Todorovski 1995, 13–14). Za ilustraciju se još može reći da je fond knjiga 1936. godine bio 3.204 knjige, a od toga je 1.970 knjiga posudilo 345 članova.⁵⁹³ Navedeno je da je već iduće godine u knjižnici bilo oko 3.500 knjiga.⁵⁹⁴ Broj je knjiga rastao tako da su 1938. godine imali 3.700 knjiga, od toga 1.850 na slovenskom jeziku, a knjižnicu su posjećivala 254 člana.⁵⁹⁵ Kao što je vidljivo, knjižnica je rasla i napredovala do 5.000 knjiga (Škiljan 2012, 162).

U sklopu knjižnice djelovala je i čitaonica, a dobivala je najvažnije slovenske dnevnik i revije. U izvještaju o djelovanju iz 1931. godine navedeno je da je čitaonica bila pretplaćena na 50 časopisa i revija.⁵⁹⁶ Neki od njih su bili: *Slovenski narod*, *Jutro*, *Slovenec*, *Delavska pravica*, *Domaći prijatelj*, *Zdravje*, *Naša obzorja*, *Nova doma*, *Ljubljanski zvon* i *Lovec*. Godine 1934. bili su organizirani *Klub bralcev* i *Krog bralcev*. *Klub bralcev* prvo je vodio Ivan Jerman, kasnije Edo Vrtovec, a njega je zamijenio Jandl. Nažalost, zadnjem se voditelju nije moglo pronaći ime. Klub je imao 35 članova. Idejni začetnik *Kruga bralcev* bio je Boris Zarnik. Klub je funkcionirao na takav način da su članovi bili pretplaćeni na jednu od dvadeset najboljih svjetskih revija, koju su potom dobivali doma, a nakon što su je pročitali, odnijeli bi je u *Društvo*. Za kruženje tih revija brinuo je Anton Batič. Takav način funkcioniranja bio je vrlo koristan jer su članovi *Društva* besplatno mogli čitati 20-tak najboljih stranih časopisa i revija.⁵⁹⁷ Obje su aktivnosti djelovale do 1940. godine.

Aktivnosti *Društva* samo su rasle. Tako je od pjevačke sekcije početkom ožujka nastao pjevački zbor, a na uključivanje u njega pozivali su sve Slovence u Zagrebu. Sastanak odbora 12. ožujka 1930. godine posvetili su upravo toj problematici.⁵⁹⁸ Prvi je voditelj zbora bio Robert Zalokar, a za njim su slijedili Srećko Kumar, Slavko Recelj i Avgustin Arselin. Prvi zborovođa bio je Ivan Gorenšek.⁵⁹⁹ Njega je zamijenio Anton Sever, student glazbe, a 1932. godine

593 Jutro, 31. 1. 1936.: Oton Ambrož, Društveno življenje zagrebskih Slovencev, 4.

594 Jutro, 19. 2. 1937.: Pregled dela zagebških Slovence, 3.

595 Jutro, 6. 2. 1938.: Novo vodstvo zagrebskih Slovencev, 3.

596 Jutro, 21. 3. 1931.: Iz društvenega življenja zagrebskih Slovencev, 3.

597 Jutro, 19. 2. 1937.: Pregled dela zagrebskih Slovencev, 3.

598 Jutro, 11. 3. 1930.: Pevski zbor zagrebskih Slovencev, 4.

599 Ivan Gorenšek (Jankova, 1902. –Zagreb, 1995.). Solo pjevanje i orgulje počeo je učiti u Krakovu, a 1934. godine diplomirao je na *Srednjoj glazbenoj školi* u Zagrebu; istovremeno je na *Glazbenoj akademiji* studirao harmonizaciju i orkestraciju. Već za vrijeme studija vodio je pjevački zbor

vođenje zbora preuzeo je Franc Kocjančič. Isprva je djelovao samo mješoviti pjevački zbor, a kasnije su bili osnovani muški i ženski pjevački zbor. Zbor je s djelovanjem prestao 1934. godine, a ponovo je bio osnovan 1937. godine, kada se u djelovanje *Narodne knjižnice in čitalnice* uključio *Slovenski oktet „Slok“*. Tako je vodstvo *Društva* ipak uspjelo obnoviti pjevačku sekciju koju je 1939. godine vodio Maks Korošec, a koja „...marljivo uči slovenske narodne pjesme...“.⁶⁰⁰ To je dalo određen poticaj te je *Društvo* putem novina ponovo pozivalo druge zagrebačke Slovence da se uključe u djelovanje pjevačkog zbora (Jerman & Todorovski 1999, 17).

U *Društvu* su djelovali i organizacijski i propagandni odsjek. Osnovna funkcija odsjeka je bila pridobivanje novih članova. Prema nekim je podacima godine 1932. odsjek imao 16.000 adresa Slovenaca koji su živjeli u Zagrebu, a upravo su članovi tog odsjeka bili prvi koji su predložili pokretanje glasila *Odmev*.

Djelovanje prosvjetnog (negdje se zna spominjati i *izobraževalni* odsjek) odsjeka temeljilo se na pripremama i organizaciji različitih popularno-znanstvenih predavanja, koja su obično držali hrvatski i slovenski intelektualci i znanstvenici. Predavanja su uglavnom bila redovita, svaku srijedu osim prve srijede u mjesecu, kada se održavao društveni sastanak.⁶⁰¹ Ponekad je predavanje bilo održano nakon sastanka. U iznimnim situacijama, ako nije bilo sastanaka, odsjek bi se pobrinuo da bude moguće pogledati dokumentarni film. Tako su 7. listopada 1931. godine nakon redovitog društvenog sastanka uz predavanje započeli s prikazivanjem filma *Rešitev male Dorice*.⁶⁰² Pozivi na predavanja objavljivani su u dnevnom tisku, a često su predavači bili aktivni članovi *Društva*, ali i mnogi drugi hrvatski znanstvenici koji su ostavili značajan trag u hrvatskoj znanosti.

Zbog brojnosti predavanja naslovi i predavači stavljani su u tablicu, i to prema podacima dobivenima iz tadašnjeg tiska. Podaci su nepotpuni, ali dostatni da se uoči različitost tema i strukture predavača.

zagrebačkoga slovenskog društva i crkveni zbor *Slomškovega prosvetnega društva* u Zagrebu. Kasnije počinje nastupati kao koncertni pjevač. Kao učitelj je djelovao u Borovu, od 1946. godine u Osijeku, a 1962. godine preselio se u Zagreb, gdje je vodio više zborova. Sa ženom Julijom započeo je glazbenu terapiju u ovom dijelu Europe, a sastavio je i više zbirki za praktično poučavanje glazbe (Stanonik & Brenk 2008, 301).

600 „...marljivo vadi slovenske narodne pesmi...“ (Jutro, 19. 3. 1939.: Društvo Narodni dom v Zagrebu, 6).

601 Jutro, 28. 9. 1938.: Društvo „Narodni dom“ v Zagrebu, 4.

602 Jutro, 7. 10. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4. Ali to nije usamljen primjer. U svibnju 1936. godine bio je prikazan film *Obramba od napadov iz zraka* (Slovenec, 20. 5. 1936.: V Narodnem domu v Zagrebu, 4). U lipnju su prikazali film *Rasno-političnog ureda* u Berlinu pod nazivom *Dedno bolan* (Jutro, 24. 6. 1936.: V Narodnem Domu v Zagrebu). U siječnju 1937. godine prikazali su film *Znamenitosti hrvatskog zagorja* (Jutro, 13. 1. 1937.: Predavanje Narodnoga doma u Zagrebu, 4). U travnju 1940. godine uz filmske su skice o Makedoniji prikazali i etnološki film o Turopolju (Jutro, 10. 4. 1940.: Predavanje v „Narodnem domu“ v Zagrebu, 4).

Tablica br. 9. Popis predavača i tema predavanja

Datum predavanja	Predavač	Tema
1930. ⁶⁰⁴		
29. 10. 1930.	Boris Zarnik	O prednikih človeka
1931. ⁶⁰⁵		
18. 3. 1931.	Boris Zarnik	O evgeniki
15. 4. 1931.	Janko Schweiger	O naših izseljencih
13. 5. 1931.	Boris Zarnik	Svetovni nazor modernega človeka
7. 10. 1931.	Fedor Nikič	O vplivu alkohola
14. 10. 1931.	Boris Zarnik	Kako nastane fotografija
21. 10. 1931.	Karel Lušicky	Ali je arteroskleroza bolezen?
28. 10. 1931.	Radoje Hudoklin	Michelangelovo življenje in dela
1932. ⁶⁰⁶		
12. 1. 1932.	Boris Zarnik	Triglav, kralj jugoslovenskih planin
19. 1. 1932.	Ivan Černe	O sportu na vodi
26. 1. 1932.	Boris Zarnik	O svrhi planinarstva
28. 1. 1932.	Boris Zarnik	Rasa in narodnost
6. 4. 1932.	Ljudmil Hauptmann	O nemški kolonizaciji med Slovenci v srednjem veku
20. 4. 1932.	Boris Zarnik	K 50 letnici smrti Charlesa Darwina
27. 4. 1932.	Alojz Tavčar	O pomenu znanstvenoga rastlinogojstva na kmetiji
4. 5. 1932.	Karel Lušicky	O snovi
11. 5. 1932.	Ljudmil Hauptmann	O socialnem in gospodarskem položaju Slovencev na začetku turških vojn in kmečkih uporov
25. 5. 1932.	Fedor Mikič	Kdaj nastopajo nalezljive bolezni pogosteje
8. 6. 1932.	Boris Zarnik	O ženskem organizmu
12. 6. 1932.	Fran Kogoj	Gobavost ali lepra
19. 10. 1932.	Boris Zarnik	Kakšni činitelji določujejo spol
13. 12. 1932.	Fran Kogoj	O tuberkulozi kože
1933. ⁶⁰⁷		
9. 5. 1933.	Josip Boncelj	O tehničnem napredku v prometu.
25. 10. 1933.	Boris Zarnik	O ledeni dobi
8. 11. 1933.	Ljudevit Hauptmann	O podonavskem vprašanju
15. 11. 1933.	Avgust Arselin	Iz spominov na Ivana Cankarja
6. 12. 1933.	Grga Novak	Počeci današnje civilizacije
13. 12. 1933.	Grga Novak	Počeci današnje civilizacije
1934. ⁶⁰⁸		
3. 1. 1934.	Boris Zarnik	O neumrjivosti žive snovi
9. 1. 1934.	Karel Lušicky ⁶⁰⁹	Neredno utripanje srca
17. 1. 1934.	Fran Bubanović	O prirodoslovnem načinu razmišljanja
31. 1. 1934.	Fran Bubanović	O prirodoslovnem načinu razmišljanja
14. 2. 1934.	Boris Zarnik	100 godina rođenja Ernesta Haeckla
21. 2. 1934.	Ljudevit Hauptmann ⁶¹⁰	Francosko-nemški odnočaj pred prvo svetovno vojno
7. 3. 1934.	Milan Ivšič	Pokusi novog socijalnog uređenja
14. 3. 1934.	Josip Klemenc	Kako se je razvijal denar
27. 3. 1934.	Boris Zarnik	O eugenični sterilizaciji

Datum predavanja	Predavač	Tema
4. 4. 1934.	Ferdo Mikič	Kako so pred 100 let živeli v zagrebški okolici
10. 4. 1934.	Karel Lušicky	Sifilis srca
14. 4. 1934.	Josip Klemenc	Kako se je razvijal denar
18. 4. 1934.	F. Tučan	Rudno bogatstvo naše države
24. 4. 1934.	Grga Novak	Kako so nastale in kaj so egipatske piramide
2. 5. 1934.	A. Ogrizek	Kako se dobiva karakul (perzijsko krzno)
8. 5. 1934.	Josip Bonelj	Tehnički napredki v prometu
15. 5. 1934.	Josip Bonelj	Tehnički napredki v prometu
23. 5. 1934.	Ljudevit Hauptmann	Naše gospodarske razmere v francoski dobi
29. 5. 1934.	A. Tavčar	Od pšenice do kruha
6. 6. 1934.	Teklić	O japonskem pesništvu
12. 6. 1934.	Golob	S kajakom po naših rekah
14. 11. 1934.	Boris Zarnik	Kako nastanejo biseri
20. 11. 1934.	Ljudmil Hauptmann	Mednarodni položaj pred svetovno vojno
11. 12. 1934.	Karel Lušicky	O angini in njenih posledicah
19. 12. 1934.	Ramiro Bujas	O okultizmu
1935. ⁶¹¹		
16. 1. 1935.	Grga Novak	O velikim ženama Egipta
23. 1. 1935.	Ferdo Šišić	Karađorđe kot utemeljitev države
30. 1. 1935.	Ogrizek	Planšarstvo na našem jugu
6. 2. 1935.	Milan Prica	Bakterije i njihov život
20. 2. 1935.	Alojz Tavčar	Umetno sestavljene rastline
13. 3. 1935.	Fran Zavrnik	Uho in sluh
20. 3. 1935.	Josip Boncija	Mihajlo Pupin
27. 3. 1935.	Ramiro Bujas	O sugestiji in hipnozi
9. 4. 1935.	Ljudmil Hauptmann	Kako je nastala dežela Kranjska
16. 4. 1935.	Boris Zarnik	O pomlajevanju
24. 4. 1935.	Fedor Mikič	Dva brata-predavanje o tuberkulozi
8. 5. 1935.	Fran Kogoj	O zakonu za pobijanju spolnih bolezni
15. 5. 1935.	Grga Novak	Vjera u rimskom carstvu
22. 5. 1935.	Gjuro Köbler	Moderni nazori o postanku rak-rane
5. 6. 1935.	Fran Zavrtnik	Lasje in njihovo življenje
26. 11. 1935.	Fran Tučan	Kroz planine Južne Srbije
4. 12. 1935.	Milan Gavazzi	O narodopisnem značaju kljukastega križa
18. 12. 1935.	Milan Prica	Prirodna otpornost ljudskog tijela
1936. ⁶¹²		
22. 1. 1936.	Grga Novak	Jedna prastara civilizacija na Sredozemnom moru
29. 1. 1936.		Vzroki bujnosti križancev
4. 3. 1936.	Karel Lušicky	Naduhi
11. 3. 1936.	Dr. Albert Ogrizek	Pes v službi človeka
6. 5. 1936.	Grga Novak	O postanku narodov severnovzhodne Afrike
13. 5. 1936.	Rafael Dolinšek, ⁶¹³	O splavu in njegovih posledicah
27. 5. 1936.	Josip Poljak	Kako je nastal kras
10. 6. 1936.	Ramiro Bujas	O psihoanalizi
28. 10. 1936.	Gjuro Köbler	Ali se rak podeduje?

Datum predavanja	Predavač	Tema
4. 11. 1936.	Boris Zarnik	O bioloških dokazih očetovstva.
11. 11. 1936.	Walter Kunze	O Münchenu in njegovi umetnosti in kulturi
18. 11. 1936.	Ljudmil Hauptmann	O mednarodnem položaju Podonavlja po vojni
25. 11. 1936.	Fran Bubanović	Kako je grajena materija
3. 12. 1936.	Ljudevit Giesbach	O Jadranu
9. 12. 1936.	Lujo Thaller	O medicini starih Grkov
1937. ⁶¹⁴		
27. 1. 1937.	Vladimir Vrkljan	Kako je grajeno veseljstvo
17. 2. 1937.	Fran Kogoj	O kužnih boleznih, ki jih provzročajo živalice
24. 2. 1937.	Karel Lušicky	O gripi in njenih posledicah
10. 3. 1937	Fran Tučan	O kamenju
17. 3. 1937.	Otmar Trausmiller	O živalih kot prenosilcih nalezljivih boleznih
26. 5. 1937.	Fran Poljanec	O najnovejši slovenski liriki
17. 11. 1937.	Ljudmil Hauptmann	O postanku rimskega cesarstva
22. 12. 1937.	Karel Lušicky	O vnetju ledvic
29. 12. 1937.	Gjuro Köbler	O poklicu in raku
1938. ⁶¹⁵		
12. 1. 1938.	V. Njegovan	O bojnihstrupih
9. 3. 1938.	Fran Zavrnik	O mišicah in njihovem delovanju
16. 3. 1938.	F. Tučan	O dragem kamenju
23. 3. 1938.	Fran Kogoj	O boleznih las
12. 10. 1938.	M. Matković	Šenoa in Slovenci
19. 10. 1938.	Branimir Gušić	Pot na Durmitor
1939. ⁶¹⁶		
15. 3. 1939.	Karel Lušicky	O delotvornih snoveh našega telesa
22. 3. 1939.	Albin Ogrizek	O govejih pasminah v naši državi
29. 3. 1939.	Andrija Štampar	O življenju na Kitajskem
2. 5. 1939	Leonid Pitamic	Pravni odnošaji med državo in narodom v U.S.A.
3. 5. 1939.	Fran Bubanović	Znanost v službi naroda
17. 5. 1939.	Josip Klemenc	O starinskih spomenikih Zagreba
31. 5. 1939.	Boris Zarnik	O krvi in njenem pomenu
8. 11. 1939.	R. Bičanić	Gospodarska struktura banovine Hrvatske
11. 11. 1939.	Drago Chloupek	Resnica o bojnihstrupih
15. 11. 1939.	Boris Zarnik	Znanost in rasizem
29. 11. 1939.	Žarković	O ideologiji Antuna Radića
6. 12. 1939.	Luka Marić	O postanku in delovanju ognjenikov
13. 12. 1939.	Josip Nagy	O padu dubrovniške republike
	V. Filipović	Naloge filozofije v naši dobi
	N. Stanković	Pomen morja v obrambi zemlje
	Grga Novak	Benetke ko zgodovinski in kulturni faktor
	F. Mikič	O nalogah statistike
	A. Ogrizek	O naprednem perutninarstvu
	Fran Bubanović	Pomen kemije za življenje
	J. Mokrović	O poreklu in vzrokih potresov
	F. Kogoj	Vpliv hrane na kožo
	Gjuro Köler	Socialni pomen obolenja na raku

Datum predavanja	Predavač	Tema
1940. ⁶¹⁷		
31. 1. 1940.	Boris Zarnik	Kaj govore živa bitja o postankov kontinentov
14. 2. 1940.	Franc Pestotnik	Ali so duševne bolezni ozdravljive?
20. 3. 1940.	Cveto Švigelj	S kamero na Gorenjskem
27. 3. 1940.	Ljudevit Griesbach	Od Sušaka do Šibenika
13. 4. 1940.	Milan Banič	O virusih, nevidnih povzročiteljih bolezni
28. 11. 1940.	Hinko Nučič	O Slovencih v narodnem gledališču
1941. ⁶¹⁸		
29. 1. 1941.	Cveto Švigelj	Slovenija po zimi
16. 2. 1941.		Vloga inteligence danes

- 603 Jutro, 29. 10. 1930.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.
- 604 Jutro, 28. 1. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 15. 4. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 18. 3. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 13. 5. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 21. 10. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 27. 10. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.
- 605 Jutro, 12. 1. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 19. 1. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 26. 1. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 6. 4. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 19. 4. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 27. 4. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 4. 5. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 11. 5. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 24. 5. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 7. 6. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 12. 6. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 19. 10. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 13. 12. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.
- 606 Jutro, 9. 5. 1933.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 15. 11. 1933.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 6. 12. 1933.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 12. 12. 1933.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Slovenec, 13. 12. 1933.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.
- 607 Slovenec, 24. 10. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica, 5.; Slovenec, 8. 11. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica, 5.; Slovenec, 3. 1. 1934.: Zagreb, Narodna knjižnica in čitalnica, 5.; Slovenec, 9. 1. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Slovenec, 17. 1. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Jutro, 31. 1. 1934.: NKIČ, 4.; Jutro, 13. 2. 1934.: Narodna knjižnica i čitalnica v Zagrebu, 4.; Slovenec, 21. 2. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 6.; Jutro, 7. 3. 1934.: NKIČ, 4.; Slovenec, 14. 3. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica, 3.; Slovenec, 27. 3. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Jutro, 3. 4. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica, 4.; Slovenec, 10. 4. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica, 6.; Slovenec, 14. 4. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica, 2.; Slovenec, 17. 4. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica, 5.; Slovenec, 24. 4. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica, 8.; Jutro, 1. 5. 1934.: NKIČ, 4.; Slovenec, 8. 5. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 3.; Slovenec, 15. 5. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Slovenec, 23. 5. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Slovenec, 29. 5. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Jutro, 5. 6. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 12. 6. 1934.: NKIČ, 4.; Jutro, 14. 11. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Slovenec, 20. 11. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Slovenec, 11. 12. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Slovenec, 19. 12. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica, 5.
- 608 Karel Lušicky (Gornje Ležeče, 1892. – Ljubljana, 1958.). Diplomirao je 1916. godine na mari-dinskom fakultetu u Beču. Tri je godine kasnije preuredio ljetovalište Topolščicu u sanatorij za plućnebolesti te je prvi puta u Sloveniji izveo kolapsnu terapiju pri plućnoj tuberkulozi. Od 1920. do 1940. godine je radio na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, a 1945. godine je bio profesor interne medicine i predstojnik interne klinike u Ljubljani. Od 1945. do 1950. godine je

Druženjem članova i društvenim zabavama organizirano se bavio *Zabavni in veselilni odsek*. Taj je odsjek organizirao redovite priredbe za Sv.

- radio u Zagrebu, od 1950. do 1956. godine na Medicinskom fakultetu u Sarajevu. Razvijao je prije svega elektrokardiografiju (Stanonik & Brenk 2008, 644).
- 609 Ljudmil Hauptman (Graz, 1884. – Zagreb, 1968.). Povijest i zemljopis je studirao u Grazu i tamo je 1907. godine diplomirao. Bio je gimnazijski profesor, od 1918. godine je u Ljubljani, a od 1920. godine je bio profesorom opće povijesti srednjeg vijeka na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, a od 1926. do 1948. zaposlen je bio na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (Isto 342).
- 610 Jutro, 15. 1. 1935.: NAKIČ, 4.; Slovenec, 15. 1. 1935.: NAKIČ, 5.; Jutro, 23. 1. 1935.: NKIČ, 4.; Slovenec, 30. 1. 1935.: NKIČ, 5.; Slovenec, 6. 2. 1935.: NKIČ, 5.; Jutro, 20. 2. 1935.: NKIČ, 4.; Jutro, 19. 3. 1935.: NKIČ, 4.; Slovenec, 20. 2. 1935.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Slovenec, 12. 3. 1935.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Slovenec, 27. 3. 1935.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.; Slovenec, 9. 4. 1935.: Predavanje Narodne knjižnice in čitalnice v Zagrebu, 5.; Slovenec, 16. 4. 1935.: Predavanje Narodne knjižnice in čitalnice v Zagrebu, 5.; Slovenec, 24. 4. 1935.: Predavanje Narodne knjižnice in čitalnice v Zagrebu, 5.; Slovenec, 8. 5. 1935.: Predavanje NKČ v Zagrebu, 5.; Slovenec, 15. 5. 1935.: Predavanje NKČ v Zagrebu, 5.; Slovenec, 22. 5. 1935.: Predavanje NKČ v Zagrebu, 5.; Slovenec, 5. 6. 1935.: Predavanje „NKČ“ v Zagrebu, 5.; Jutro, 4. 11. 1936.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Slovenec, 26. 11. 1935.: Predavanje Narodne knjižnice in čitalnice v Zagrebu, 4.; Slovenec, 4. 12. 1935.: Predavanje NKČ v Zagrebu, 4.; Slovenec, 18. 12. 1935.: Predavanje Narodne knjižnice in čitalnice v Zagrebu, 5.
- 611 Slovenec, 21. 1. 1936.: Predavanje Narodne knjižnice in čitalnice, 4.; Slovenec, 29. 1. 1936.: Predavanje Narodne knjižnice in čitalnice, 4.; Slovenec, 4. 3. 1936.: Predavanje Narodne knjižnice in čitalnice, 3.; Slovenec, 11. 3. 1936.: Predavanje Narodne knjižnice in čitalnice, 4.
- 612 Rafael Dolinšek (Brežice, 1892. – Zagreb, 1963.), liječnik. Na Sveučilištu u Pragu je završio studij medicine 1919. godine. Od 1922. godine radi na Klinici za ženske bolesti i porodništvo u Zagrebu. Vodio je odjel za ginekologiju u Javnoj bolnici i bio je kirurg u Vojnoj bolnici. Za vrijeme Drugog svjetskog rata je bio mobiliziran u hrvatsko domobranstvo, a nakon rata je radio u Vojnoj bolnici u Nišu, od 1946. godine je u Šibeniku. Bio je kolekcionar umjernih djela i predmeta obrtničkih umjetnina. Dio njegove kolekcije se nalazi u muzeju u Brežicama (Stanonik & Brenk 2008, 210).
- 613 Jutro, 27. 1. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Jutro, 17. 2. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Jutro, 24. 2. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Jutro, 10. 3. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Jutro, 17. 3. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Jutro, 25. 5. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Jutro, 17. 3. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Jutro, 17. 11. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Jutro, 22. 12. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.; Jutro, 29. 12. 1937.: Predavanje Narodnega doma v Zagrebu, 4.
- 614 Jutro, 12. 1. 1938.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 16. 3. 1938.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 9. 3. 1938.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 23. 3. 1938.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Slovenec, 16. 10. 1938.: DNDZ, 4.; Jutro, 18. 10. 1938.: DNDZ, 6.; Slovenec, 9. 10. 1938.: Slovensko društvo „Narodni dom“ v Zagrebu, 4.; Slovenec, 9. 10. 1938.: DNZD, 4.
- 615 Jutro, 15. 3. 1939.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 22. 3. 1939.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 30. 3. 1939.: Predavanje vseučilišč. prof. dr. Leonida Pitamica v Zagrebu, 6.; Jutro, 3. 5. 1939.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 17. 5. 1939.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 31. 5. 1939.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 9. 11. 1939.: O društvenem delu zagrebskih Slovencev, 3.; Jutro, 22. 11. 1939.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 29. 11. 1939.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 6. 12. 1939.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 13. 12. 1939.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.
- 616 Jutro, 30. 1. 1940.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 14. 2. 1940.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 20. 3. 1940.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 27. 4. 1940.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 3. 4. 1940.: Predavanje „Narodnega doma“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 28. 11. 1940.: DNDZ, 4.
- 617 Jutro, 28. 1. 1941.: DNDZ, 4.; Jutro, 16. 2. 1941.: Slovensko prosvetno društvo „Naš dom“ v Zagrebu, 12.

Nikolu, Silvestrovo, zabave s maskama i plesne zabave. Na plesnim zabavama obično su bile organizirane društvene igre, koje bi dodatno obogatile jednu takvu društvenu večer.⁶¹⁸ Na taj su način pokušavali privući što veći broj novih članova te pribaviti financije, koje bi im tada olakšale djelovanje (Jerman & Todorovski 1995, 17). Prostori koje je *Društvo* imalo često nisu bili adekvatni za događanja u koja je bio uključen veći broj članova, pa su stoga često priredbe organizirali u različitim gostionicama i restoranima.⁶¹⁹ Naime i prva zabava, koja je bila održana prije nego što je *Društvo* počelo formalno-pravno postojati, organizirana je u restoranu *Janja*. Osim u restoranu *Janja*⁶²⁰ sastajali su se i u restoranu *Pri Dobričini*, u *Sokolani* te u dvorani *Kolo*, *Željezničarskom domu* i *Novinarskom domu*.⁶²¹ Osim toga posjećivali su i različite druge lokale i gostionice, a vlasnici su često bili iz slovenskih krajeva te su na neki način i podupirali, ako i nisu bili članovi, djelovanje *Društva*.⁶²² I kada su objavljivali najavu za neki događaj, u novinama su često znali naglasiti da je vlasnik određenog lokala upravo član ili simpatizer ili *rojak*. Tako se prilikom poziva na sudjelovanje na *pustnoj veselici* 1933. godine posebno naglasilo da će se zabava održati u restauraciji *Pri Dobričini*.⁶²³ Često su u lokalima koji su imali terasu u proljetnim i ljetnim večerima organizirali i vrtne zabave.⁶²⁴

Odsjek je također organizirao zabave u povodu proslave Nove godine,⁶²⁵ što je zamijećeno i u djelovanju drugih slovenskih društava, kako u Zagrebu tako i u drugim gradovima Hrvatske. Potrebno je svakako napomenuti da su takve događaje oglašavali, a stanovništvo Zagreba, prije svega slovensko, pozivalo se da se uključi u proslavu.

618 Jutro, 1. 2. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu 4.

619 Kao i u drugim primjerima okupljanja i suradnje slovenskih doseljenika na prostoru Hrvatske između dva svjetska rata i u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata družili su se u gostionicama, čiji su vlasnici nerijetko bili Slovenci ili Slovenke, koji su u svojim, ponekad i dodatnim prostorima koji nisu bili u svakodnevnoj uporabi, omogućavali sastajanje, okupljanje te različite druge aktivnosti u pjevačkim, plesnim i drugim sekcijama. Tako je u Zagrebu za društveni život brinulo nekoliko slovenskih gostioničara, a od toga je barem 7 lokacija bilo proglašeno „okupljalištem Slovenaca“ (Kržišnik-Bukić 1993, 136–141).

620 Slovenski narod, 13. 2. 1930.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 3.

621 Jutro, 1. 7. 1930.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.

622 Za primjer je moguće spomenuti da su maškaranu zabavu 1939. godine organizirali u gostionici vlasnika Kožuha u Draškovićevoj ulici u Zagrebu (Jutro, 17. 2. 1939.: Društvo Slovencev „Narodni dom“ v Zagrebu, 4).

623 Jutro, 10. 2. 1933.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.

624 Tako su 1940. godine u gostionici *Brili* u Kustošiji organizirali vrtnu zabavu s plesom, pjevanjem i drugim oblicima zabave (Jutro, 6. 8. 1940.: Slovensko prosvetno društvo „Narodni dom“ v Zagrebu, 4).

625 Jutro, 29. 12. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 23. 12. 1939.: Društvo Narodni dom v Zagrebu, 6.

S nekim događanjima članovi su *Društva* započeli već na početku svojeg djelovanja i organizirali su ih svake godine sve do početka Drugoga svjetskog rata. Jedno od takvih okupljanja bilo je i *miklavževanje*, koje je, poput *silvestrovanja*, postalo tradicionalno. Posebno je bio organiziran doček Sv. Nikole i za starije članove, što je uključivalo zabavnu glazbu i ples, a posebno za djecu. I za odrasle i za djecu prikupljali su se darovi.⁶²⁶ Članovi su obilježavali i neke druge dane, kao što je npr. *Martinovo*,⁶²⁷ *Josipovo*, pustne zabave⁶²⁸ i drugo.

U *Društvu* je djelovao i *Izletniški odbor* (Jerman & Todorovski 1999, 17), koji je bio zadužen za organizaciju zajedničkih izleta. Odlazilo se u slovenske krajeve, ali i u okolicu Zagreba, i to naročito u Samobor,⁶²⁹ ali i u Podsused⁶³⁰ i na Sljeme.⁶³¹ Koliko su često odlazili na izlet sa *Samoborčekom*, pokazuje i činjenica da su članovi *Društva* imali 50% popusta. Godine 1931. organizirali su izlet u Krško,⁶³² na Veliki Čravec,⁶³³ u Mokrice⁶³⁴, u Postojnsku jamu⁶³⁵ na Bohinj i Vogel.⁶³⁶ Iduće godine organizirali su izlet na Lisco,⁶³⁷ u Krško⁶³⁸ i Samobor.⁶³⁹ Tijekom ljeta 1933. i 1934. godine na zagrebačkom su kupalištu na Savi iznajmili dvije kabine – jednu za žene i jednu za muškarce (Jerman & Todorovski 1995, 17). Voditelj izletničkog odbora za 1938. godinu bio je Jugović.⁶⁴⁰ Prema dobivenim podacima o organizaciji izleta moguće je tvrditi da su izlete organizirali u razdoblju od proljeća pa do jeseni.

Od samoga početka djelovanja *Društva* u njemu je bio aktivan i plesni odsjek, koji je prvi tečaj plesa organizirao već 26. siječnja 1930. godine. Voditeljica odsjeka je bila Zora Ilakovac-Volovšekova.⁶⁴¹ Tečajevi su obično trajali dva mjeseca, a obavijesti o tome kada tečaj započinje, kao i poziv upućen

626 Jutro, 22. 11. 1931.: Zagreške Slovenke!, 2.; Jutro, 30. 11. 1932.: Miklavžev večer v Zagrebu, 4.; Jutro, 5. 12. 1933.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 30. 11. 1936.: Društvo Slovencev „Narodni dom“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 1. 12. 1936.: Narodni dom v Zagrebu, 6.; Jutro, 3. 12. 1936.: Društvo Slovencev „Narodni dom“ v Zagrebu, 4.; Jutro, 28. 11. 1937.: Društvo Narodni dom v Zagrebu, 6.; Večernik, 27. 11. 1940.: Delo „Narodnega doma“ v Zagrebu, 5.; Jutro, 1. 12. 1940.: Slovensko prosvetno društvo Narodni dom v Zagrebu, 4.

627 Jutro, 16. 9. 1934.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 6.; Jutro, 9. 11. 1940.: DNZD, 4.

628 Jutro, 1. 2. 1940.: Društvo Narodni dom v Zagrebu, 4.

629 Jutro, 24. 5. 1930.: Izletni odsek Narodne knjižnice in čitalnice v Zagrebu, 4.; Jutro, 13. 5. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 24. 4. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica, 6.

630 Jutro, 17. 10. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 7. 5. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica, 4.

631 Jutro, 18. 4. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 12. 11. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.; Jutro, 13. 11. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.

632 Jutro, 1. 8. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.

633 Jutro, 9. 10. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.

634 Jutro, 26. 9. 1931.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.

635 Jutro, 1. 5. 1938.: Društvo „Narodni dom“ v Zagrebu, 6.

636 Jutro, 16. 6. 940.: DNDZ, 6.

637 Jutro, 5. 11. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.

638 Jutro, 8. 7. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.

639 Jutro, 24. 11. 1932.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 4.

640 Jutro, 6. 2. 1938.: Novo vodstvo zagrebskih Slovencev, 3.

641 Jutro, 28. 10. 1930.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.

zainteresiranima da se uključe u plesni tečaj, obično su objavljivani u tisku.⁶⁴² Probe su imali uglavnom subotom navečer i nedjeljom poslijepodne.⁶⁴³ No čini se da je taj plesni tečaj bio vrlo popularan, tako da je ponekad trebao još dodatni termin kako bi se svi zainteresirani mogli uključiti.⁶⁴⁴ U nekim su trenucima u *Društvu* postojale čak tri grupe. Tečaj plesa se plaćao, a 1930. godine iznosio je 160 dinara.⁶⁴⁵

Određenu je pozornost privlačio i dramski odsjek. Voditelj mu je 1934. godine bio Josip Zorman, koji je inače djelovao u *Hrvatskom narodnom kazalištu* u Zagrebu.⁶⁴⁶ Čini se da dramski odsjek nije uvježbavao veća dramska djela, već da su članovi odsjeka primjereno svojim mogućnostima, uglavnom izvodili recitacije te manja i jednostavnija djela.⁶⁴⁷ Čini se da je 1940. godine Hinko Nučić održavao dramsku školu (Hećimović & Barbieri & Neubauer 2010, 56–57). Djelovanje tog odsjeka spominje se rijetko te iz postojeće dokumentacije nije jasno koliko su članovi odsjeka zapravo bili uspješani.

U *Društvu* je djelovao i gospodarski odsjek, sa zadacima da *Društvu* prikupi što više financija. Očekivani uspjeh odsjek nije ostvario (Jermań & Todorovski 1999, 18).

Članovi su *Društva* osnovali i šahovski odsjek, koji je sve do početka Drugoga svjetskog rata pripremao šahovske turnire (Jermań & Todorovski 1999, 19). No čini se da taj odsjek nije djelovao sve vrijeme postojanja *Društva* u tom međuratnom razdoblju zbog toga što se 1940. godine ponovo započelo s formiranjem tog odsjeka, a prvi sastanak u tom povodu održan je 28. ožujka 1940. Zanimljivo je i to da se nakon sastanka održao „...brzi turnir za prvenstvo u ožujku“.⁶⁴⁸ Ujedno je potrebno naglasiti da se upravo taj odsjek od početka sa svojim treninzima prilagođavao ostalim odsjecima. Zabilježeno je da su se članovi sastajali u prostorijama *Društva*, kada su one bile slobodne.⁶⁴⁹

Važnu je ulogu imao i *mladinski* odsjek, koji je sudjelovao na svim društvenim priredbama. Njegovi su članovi posebno bili aktivni u šahovskom odsjeku i u stolnom tenisu, a sami su organizirali društvene večeri,⁶⁵⁰ predavanja, izlete,⁶⁵¹ čajanke i tematizirane „veselice“.⁶⁵² Po potrebi su se uključivali i u druge aktivnosti *Društva*, a sva su djelovanja dogovarana na

642 Jutro, 26. 11. 1930.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 3.

643 Jutro, 6. 11. 1930.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.

644 Jutri, 19. 11. 1930.: Narodna knjižnica in čitalnica v Zagrebu, 5.

645 Jutro, 21. 10. 1930.: Narodna knjižnica in čitalnica, 4.

646 Jutro, 27. 3. 1934.: Odlikovanj knjižnice in čitalnice v Zagrebu, 4.

647 Slovenec, 28. 1. 1941.: Slovensko prosvetno društvo „Narodni dom“ v Zagrebu, 4.

648 „...brzoturnir za prvenstvo v marcu“ (Jutro, 26. 3. 1940.: DNDZ, 3).

649 Jutro, 26. 2. 1930.: Kulturni ognjišče zagrebških Slovencev, 3.

650 Jutro, 11. 6. 1940.: Društvo zagrebških Slovencev Narodni dom, 4.

651 Za ilustraciju se može navesti da su i lipnju 1940. godine organizirali izlet na Podsused (Jutro, 1. 6. 1940.: DNDZ, 4).

652 Tako je *Društvo* u travnju 1940. godine priredilo proljetni ples (Jutro, 26. 4. 1940.: Društvo Narodni dom v Zagrebu, 4).

sastancima.⁶⁵³ Potrebno je spomenuti da su upravo članovi ove sekcije bili zaduženi za propagiranje djelovanja toga društva te da su oni svojim djelovanjem pokušavali privući što veći broj novih članova. Zahvaljujući svojoj mladosti i dinamičnosti bili su označavani kao pokretačka snaga *Društva*, koja je zadužena za dobro raspoloženje. Članovi su sekcije subotom organizirali društvene čajanke. Tako su 1936. godine organizirali 25 subotnjih čajanki,⁶⁵⁴ a 1937. godine 20 čajanki.⁶⁵⁵ Upravo su aktivnosti ovog odsjeka *Društvu* donosile prijeko potrebne financije, koje je ono potom uporabljalo za plaćanje najma prostorija i za druge aktivnosti.

Poput drugih slovenskih društava u međuratnom razdoblju članstvo je i ovoga društva bilo svjesno toga da je njihovo potporno usmjerenje važno. Tako je 1931. godine bila formirana ženska sekcija koju je u početku vodila članica po prezimenu Kumar, a kasnije su se isticale i neke druge članice. Na skupštini za 1936. godinu pohvaljena je Marija Marbanova, koja je „... među našim damama uopće najviše sudjelovala pri društvenom radu“.⁶⁵⁶ No iako je inicijativa, a i trud pojedinih članica postojao svejedno taj potporni smjer djelovanja nije bogatije zaživio. Na sudjelovanje su pozivane „...sve naše narodne dame“, a čak se organizirao i „damski sastanak“⁶⁵⁷ ali izgleda da sekcija nikada nije zaživjela. Kao razlog može se navesti da su u Zagrebu u ono vrijeme postojala i druga slovenska društva koja su imala sličnu politiku i programe rada. Briga za siromašnu djecu iskazivala se božićnim darovima. Tako su 1934. godine *miklavževanje* dodatno obogatili posebnom pozornošću koju su dali siromašnoj djeci. Navedeno je bilo da je večer bila uspješna i da „...je prije svega lijepo uspjela. Posebno su na toj večeri bila iznenađena prije svega slovenska djeca kojima je društvo poklonilo puno praktičnih stvari i potom ih je počastilo. – Društvo priređuje 23. prosinca Božićnu večer za siromašnu djecu, molimo članstvo da podupru taj humanitarni događaj.“⁶⁵⁸ Godine 1936. odjeću, obuću, donje rublje, slatkiše te igračke dobilo je sedamdesetoro djece, a iduće godine pedeset i troje (Jerman & Todorovski 1999, 19).

U izvještaju za 1936. godinu pronalazi se podatak da je u sklopu *Društva* djelovao željezničarski odsjek, koji je u *Željezničarskom domu* organizirao pustnu veselicu, ali nije jasna njegova uloga u samom *Društvu*. Je li on bio

653 Jutro, 15. 9. 1940.: Društvo Narodni Dom v Zagrebu, 4.

654 Jutro, 19. 2. 1937.: Pregled dela zagrebskih Slovencev, 3.

655 Jutro, 6. 2. 1938.: Novo vodstvo zagrebskih Slovencev, 3.

656 „...med našimi damami sploh največ sodelovala pri društvenemu delu“ (Jutro, 19. 2. 1937.: Pregled dela zagrebskih Slovencev, 3).

657 „...vse naše narodne dame“; „...damski sestanek...“ (Jutro, 22. 11. 1931.: Zagrebške Slovenke!, 2).

658 „...je nad vse lepo uspel. Posebno so bili na tem večeru presenečeni revni slovenski otroci, katerim je društvo podarilo mnogo praktičnih stvari in jih nato pogostilo. - Društvo priredi 23. dec. Božićni večer za revne otroke, pa prosimo članstvo, da podpre to dobrodelno stvar.“ (Slovenec, 19. 12. 1934.: Slovenski Miklavžev večer, 5).

sastavljen od željezničara u Zagrebu? Poznato je da su slovenski željezničari radili u različitim dijelovima današnje Hrvatske.

Mnogi su aktivni članovi bili znanstvenici, umjetnici i druge istaknute osobe zagrebačkoga javnog života. No ovdje je posebno potrebno izdvojiti Hinka Nučića, koji je važna osoba za budućnost slovenskog društva pogotovo tijekom Drugoga svjetskog rata i neposredno nakon njega. Da je članstvo i vodstvo *Društva* njega i njegovu aktivnost prepoznalo i ranije, govori činjenica da je *Društvo* sudjelovalo u proslavi 40 godina umjetničkog djelovanja Hinka Nučića, koja je održana 21. prosinca 1940. godine.⁶⁵⁹

Iz slijeda događaja dade se zaključiti da su članovi *Slovenskog prosvetnog društva* iz 1928. godine prešli u *Narodnu knjižnicu in čitalnicu*, jer su zaključili da će djelovanjem u jednom društvu moći zagrebačkim Slovencima pružiti kontinuiraniji i kvalitetniji rad nego ako budu podijeljeni u dva društva ili više njih.

Svoje je djelovanje *Društvo* nastavilo i u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Posljednja skupština *Društva* održana je 19. svibnja 1940., a iduća koja je trebala biti u svibnju 1941. godine nije održana. *Društvo* je po nalogu tadašnjeg ministra Mile Budaka prestalo s djelovanjem 23. svibnja 1941. godine.⁶⁶⁰ Kada su se zatražila dodatna objašnjenja, u srpnju 1941. godine *Društvo* je dobilo zabranu nastavka rada. U dopisu od 23. srpnja 1941. godine je bilo napisano:

Na pitanja, koja ste upravili dne 19. srpnja 1941. g. doglavlniku ministra nastave daje se sliedeći odgovor: slovensko prosvetno društvo Narodni dom u Zagrebu ne može očekivati nikakovu moralnu potporu u svome radu, jer mu se ovim u cijelosti zabranjuje svako daljnje društveno djelovanje u dosadanjem pravcu i opsegu. (Preuzeto: Škiljan 2012, 161–162).

To je prekinulo njihovo dotadašnje djelovanje i članovi *Društva* morali su se prilagoditi novim metodama rada (Jerman & Todorovski 1999, 31). Vodstvo *Društva* je pokušalo spasiti pokućstvo i druge predmete koje je sakupilo tijekom svojeg rada, a prije svega knjižnicu, koja je u ono vrijeme imala oko 5.000 knjiga. Knjižnicu su spasili u prostorijama koje su iznajmili, a najamninu je plaćao Vilim Bizjak. No, postojala je dvojba oko toga treba li poslati knjige u *Maticu slovensku* te je, iako se pokušao pronaći drugi način, u strahu da će knjižnica biti izručena nekoj državnoj instituciji u NDH, sačuvati na taj način. Na kraju je to i učinjeno (Škiljan 2012, 162).

Za inventar je brinula članica odbora Jožica Zorko, a u prostorijama je povremeno živio Janko Mesiček. Prostori su imali i tu funkciju da su u njima

659 Jutro, 15. 12. 1940.: Proslava 40letnice umetničkoga delovanja Hinka Nučića, 7.

660 ARS AS 1824, kut. 977, Dopis *Ministarstvu prosvjete Narodne vlade federativne Hrvatske* u Zagrebu 3. lipnja 1945. godine.

mogla privremeno boraviti slovenska djeca i drugi bjegunci i prognanici iz Slovenije koji su dolazili upravo u Zagreb (Jerman & Torodovski 1999, 31). U istim prostorijama kao i *Narodni dom*, koji je imao jednu sobu namijenjenu čuvanju stvari, djelovao je i *Slovenski Rdeči križ*,⁶⁶¹ koji je 25. travnja 1941. godine Alojza Colnarja imenovao za delegata u Zagrebu (Karaklaš Obradov 2012, 146). I upravo je on uspio intervenirati, pa je jedan dio inventara *Društva* bio spašen (Škiljan 2012, 162).

Svoje dotadašnje aktivnosti *Društvo* je prekinulo, a rad članstva bio je usmjeren na organiziranje i prihvat slovenskih prognanika i bjegunaca, posebna pažnja pridavala djeci (Strašek 2006, 100). U suradnji sa *Slovenskim Rdečim križem* dnevno su uspijevali zbrinuti 50 do 100 ljudi (Karaklaš Obradov 2012, 147). Koliko je bjegunaca i izbjeglica prošlo kroz te prostore, ne zna se, kao što iz postojećih materijala nije vidljivo ni detaljnije djelovanje. U vrijeme Drugoga svjetskog rata neki su članovi *Društva* bili zatvoreni, a među njima su bili Jožica Zorko, knjižničar Žorga, Miho Korošec, Avgust Turk te J. Mešiček (Škiljan 2012, 162).

Za djelovanje *Društva* u međuratnom razdoblju može se reći da je bilo bogato i raznovrsno te da je glavno težište rada bilo stavljeno na dodatnu izobrazbu članova i na aktivnosti vezane uz knjižnicu. Prema radu i sekcijama ovoga društva razabire se i struktura članstva. Može se tvrditi da se prije svega radilo o ljudima koji su svoju slovensku kulturu i jezik željeli očuvati na drugačiji način od onog kako su radila druga društva u ovom razdoblju. Temelje takvom djelovanju postavili su prvi entuzijasti koji su se 1928. godine okupili u *Slovenskom prosvjetnom društvu „Zagreb“*, a koji su svoje djelovanje nastavili u *Narodnoj knjižnici i čitaonici*.

Članovi su *Društva* bili svjesni da postoje i druga slovenska društva u Zagrebu. Jednako tako bilo im je jasno da tako razdvojeni zapravo i ne mogu učiniti mnogo te su tijekom svojeg djelovanja pokušavali u svoj rad uključiti i druga društva. Bili su stoga posebno sretni kada se *Društvu* priključio *Slovenski oktet „Slok“*, kao i kada su *Društvu* pristupali članovi iz okolice užeg centra Zagreba. Posebno je bilo govora o Joži Marjetiču, liječniku koji je radio u Kustošiji, a koji se uključio u rad *Narodne knjižnice in čitalnice*.

Društvo je imalo različite aktivnosti unutar svojeg članstva, koje su više ili manje bile vidljive u javnosti. Svejedno, svojim je djelovanjem odstupalo od tadašnjega uobičajenog rada slovenskih društava, te se uspješno uklopilo u bogatu ponudu kulturno-prosvjetnog djelovanja slovenskih društava u Zagrebu.

661 *Slovenski Rdeči križ* je u Zagrebu djelovao do rujna 1941. godine, kada su ga talijanske vlasti dopisom iz Ljubljane ukinule. Njegovo se djelovanje obnovilo u listopadu 1943. godine. No od rujna 1944. godine djelatnici su bili pod strogim njemačkim nadzorom jer je prijašnje vodstvo bilo zatvoreno zbog suradnje s OF-om (Karaklaš Obradov 2012, 148). Osim *Slovenskog Rdečeg križa* pomoć je nudila i *Narodna zaštita*, u kojoj su bili aktivni mnogi zagrebački Slovenci.

Slomškovo prosvetno društvo v Zagrebu

Drugo važno slovensko društvo koje je djelovalo u Zagrebu je *Slomškovo prosvetno društvo*, osnovano na Novu godinu 1933. Nastalo je na temeljima crkvenoga pjevačkog zbora koji je, čini se, djelovao još od 1927. u crkvi Sv. Roka.⁶⁶² Nastajanje *Slomškovega prosvetnoga društva* vezuje se za 1932. godinu, kada je Marija Klemenc, uz pomoć studenta *Glazbene akademije u Zagrebu* Ivana Gorinšeka, počela s intenzivnijim okupljanjem pjevača. „I crkvice sv. Roka je postala dom zagrebačkim Slovincima ugodan domić gdje se čuje slovenska pjesma, slovenska riječ i gdje se vidi pravo slovensko lice...”⁶⁶³

U tridesetim godinama 20. stoljeća u *Društvu* je aktivno djelovalo oko 200 članova⁶⁶⁴ u različitim sekcijama (Kržišnik-Bukić 1995, 148), a to su bile: dramska, prosvjetna, djevojačka te mješoviti i muški pjevački zbor.⁶⁶⁵

Članovi su *Društva* intenzivno radili i na formiranju knjižnice, koja je i zaživjela, i to prije svega jer su im bile darovane knjige.⁶⁶⁶ Godine 1936. u knjižnici su bile 422 knjige.⁶⁶⁷

Prema pravilima *Društva* redoviti je član mogao biti svaki katolik stariji od 15 godina. Pravilima je bilo određeno i ovo: ukoliko dođe do raspuštanja *Društva*, sva imovina pripada ljubljanskom ordinarijatu (Strašek 2006, 98). *Društvo* je bilo izgrađeno na slovenskim narodno-prosvjetnim temeljima te na isključivo vjersko-katoličkim načelima (Kržišnik-Bukić 1995, 148).

Nažalost, o vodstvu *Društva* postoje samo parcijalni podaci. Unatoč tome, oni su prikazani u tablici br. 10. Tablica je sačinjena od podataka dobivenih iz literature, novinskih tekstova i drugih izvora.⁶⁶⁸

662 Taj je podatak dr. Vera Kržišnik-Bukić dobila usmeno i iz pisma sjećanja jednoga od članova tog društva. No, otvara se pitanje je li podatak točan. Naime, iz drugih izvora i radova vidi se da su susreti započeli „...na belo nedeljo 1931. leta, saj so na belo nedeljo, to je 23. aprila 1933, pri sv. Roku imeli žeganje ob drugi obletnici“. Toga su se članovi *Društva* priječali svake godine i prihvaćali su taj dan kao crkveni praznik slovenske zajednice u Zagrebu (Kolar 1995, 119). Isti je podatak zabilježen i u dnevnom tisku, gdje stoji da se služba Božja sa slovenskom pjesmom i propovjedi na slovenskom jeziku počela redovito održavati od Bijele nedjelje 1931. godine (Slovenec, 23. 4. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 3).

663 “In cerkvice sv. Roka je postala dom zagrebških Slovencev, prijeten domek, kjer se sliši slovenska pesem, slovenska beseda in kjer se vidi odkrit slovenski obraz...” (Slovenec, 22. 4. 1932.: Slovensko pevsko društvo v Zagrebu, 7).

664 Slovenec, 9. 10. 1934.: Sem in tja po Zagrebu, 4.

665 Slovenec, 29. 12. 1939.: Zagrebški Slovenci, 18.

666 Slovenec, 24. 2. 1934.: K., Slovenci v Zagrebu, 3.

667 Slovenec, 10. 10. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 3.

668 Slovenec, 29. 1. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 3.; Slovenec, 12. 11. 1937.: Slovenci v Zagrebu, 7.; Slovenec, 25. 9. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 4.; Slovenec, 28. 5. 1939.: Slovenci v Zagrebu, 19.

Tablica br. 10. Popis članova *Slonškog prosvetnog društva* i njihovih funkcija

Prezime i ime	Razdoblje djelovanja	Funkcija	Prezime i ime	Razdoblje djelovanja	Funkcija
Cevc p. Gabrijel	1933.–1934.	predsjednik	Pecigus Ivan	1933.–1934.	blagajnik
Drašler Adela	1936.–1937.	knjižničar		1934.–1935.	knjižničar
	1937.–1938.	knjižničar		1939.	odbornik
Erjavec, I.	1934.–1935.	tajnik	Pemič Anton	1936.–1937.	blagajnik
				1937.–1938.	blagajnik
Fon Drago	1939.	nadzorni odbor		1938.–1939.	blagajnik
Glavina Franc	1938.–1939.	tajnik		1939.	potpredsjednik
Gorinšek Ivan	1933.–1934.	vođitelj dramske sekcije	Penič, I.	1934.–1935.	blagajnik
Gregorič Jože ⁶⁷⁰	1937.–1938.	potpredsjednik	Praprotnik Jože	1934.–1935.	nadzorni odbor
	1938.–1939.	potpredsjednik		1938.–1939.	nadzorni odbor
Ilovar Franc	1938.–1939.	nadzorni odbor	Rant Alojz	1936.–1937.	predsjednik
Jan Alojz	1939.	nadzorni odbor		1937.–1938.	predsjednik
Kikl Ludvik	1937.–1938.	nadzorni odbor		1938.–1939.	predsjednik
	1938.–1939.	odbornik		1939.–1940.	predsjednik
Klemec Jože (Josip)	1934.–1935.	potpredsjednik	Rupnik Franc	1938.–1939.	tajnik
	1937.–1938.	nadzorni odbor		1939.–1940.	tajnik
Klemenc M.	1933.–1934.	knjižničar, vođitelj pjevačkog zbora	Sedmak Franc	1937.–1938.	odbornik
Knez Franc	1937.–1938.	domar		1938.–1939.	knjižničar
		1938.–1939.	domar	Sekulec	1934.–1935.
Knez Ivan	1939.	domar	Sevšek Franc	1937.–1938.	odbornik
Koren Janko	1936.–1937.	tajnik		1938.–1939.	blagajnik
		1937.–1938.	tajnik	Štok Edvard	1937.–1938.
Kralj Gustl	1939.	odbornik	1938.–1939.		predsjednik
Kramar Jože	1936.–1937.	domar	Štrukelj Franc	1933.–1934.	domar
	1939.	nadzorni odbor		1934.–1935.	domar
Legen Ivo	1934.–1935.	nadzorni odbor	Težak Marko	1933.–1934.	potpredsjednik
Lenče Peter	1934.–1935.	nadzorni odbor		1934.–1935.	predsjednik
Nuja Ivan	1934.–1935.	odbornik	Tivadar Anton	1938.–1939.	odbornik
Ograjšek Ivan	1939.	odbornik	Zobec Ivan	1938.–1939.	nadzorni odbor

669 Jože Gregorič (Delač, 1908. – Stična, 1989.), slavist, etnolog. Diplomirao 1933. godine iz teologije u Ljubljani, 1939. godine iz slavistike u Zagrebu gdje je i djelovao kao svećenik za Slovence te njihov kulturni organizator. Nakon povratka 1941. godine radio je u biskupskoj gimnaziji, a od 1945. godine ponovo u Zagrebu. Župnik je bio u Krki od 1954. do 1970. Djelovao je i kao recenzent i komentator suradnik celjske Marijine družbe (Stanonik & Brenk 2008, 318).

Sagledavajući djelovanje članstva, u njegovu se radu može razabrati nekoliko vidova aktivnosti.

Prvi se vid djelovanja ovog društva može povezati sa slovenskom misom, koju su služili slovenski svećenici koji su djelovali u Zagrebu, a na kojoj su se okupljali zagrebački Slovenci. Naime, upravo se iz potrebe da pjevački zbor koji je pjevao na slovenskoj misi, dobije prostor gdje bi pjevači mogli vježbati nastalo je društvo kojemu je to bila i prva i jedina zadaća.⁶⁷⁰ Na tim se temeljima kasnije i nastavio suživot *Slomškovega prosvetnega društva* i ljudi koji su dolazili na slovensku misu u crkvu Sv. Roka.

Doprinos je članova *Slomškoveg prosvetnog društva* u tome što su oni činili veći dio crkvenoga pjevačkog zbora.⁶⁷¹ Tako su oni kao članovi *Društva* nastupali sa zborom u povodu svih važnijih crkvenih blagdana. I upravo ta suradnja ukazuje i na važnost koju su slovenski svećenici imali u povijesti slovenstva u Hrvatskoj. To se vidi i na ovom primjeru, gdje je osim p. Gabrijela Cevca važnu ulogu u djelovanju *Društva* i organiziranju slovenskih misa imao i p. Janez Kalan,⁶⁷² a od 1933. u Zagrebu djeluje i p. Janez Hladnik (Kržišnik Bukić 1995, 148) te već prije spominjani svećenici.

Drugi je vid djelovanja *Društva* prosvjetno djelovanje, a veže se uz sudjelovanje pjevačke i dramske sekcije pri izvođenju scenskih i scensko-glazbenih djela slovenskih autora. Te spomenute aktivnosti vjerojatno su se razvile iz njihova neformalnog druženja prije formiranja samog *Društva*, odnosno iz pjevačke sekcije (zbora), koja je redovito pjevala na slovenskoj misi. Predstave i premijere uglavnom su se održavale prve nedjelje u mjesecu. Pauze su svojim pjevanjem ispunjavali pjevački mješoviti ili muški zbor, a često je nastupala i *godba*. Iako bismo mogli zaključiti da je to bila limena glazba, postavlja se pitanje je li *Društvo* doista imalo tako velik orkestar. Nažalost, iz prikupljenih podataka nije moguće utvrditi koliko je *godba* imala članova i na kojim su sve instrumentima svirali.

Za prvi javni nastup, i to i prije nego li je *Društvo* doživjelo svoj pravno-formalni oblik, pripremili su igrokaz *Mlinar in njegova hči*⁶⁷³ te koncert božićnih pjesama, a večer je bila održana u prosincu 1932. godine.⁶⁷⁴

Prva predstava i društvena večer nakon formalnog osnivanja *Društva* bile su 5. veljače 1933. u *Jeronimskoj dvorani*. Na početku večeri tadašnji je predsjednik *Društva*, Gabrijel Cevc, izložio smjernice djelovanja. Naglasio je domoljubni rad i želju da se očuvaju slovenska kultura i jezik. Nakon govora predsjednika uslijedio je zabavni dio. Pjesmu Antona Martina Slomška, po kojem je *Društvo* i dobilo ime, recitala je Mimica Štrukelj. Izvela je

670 Slovenec, 24. 2. 1934.: K., Slovenci v Zagrebu, 3.

671 Slovenec, 21. 1. 1934.: Socijalni davek v Zagrebu, 3.

672 Slovenec, 23. 4. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 3.

673 Slovenec, 24. 2. 1934.: K., Slovenci v Zagrebu, 3.

674 Slovenec, 30. 4. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 3.

pjesmu *Kje je ljubi Bog doma*. Nakon toga je uslijedio igrokaz *Ulica št. 15*.⁶⁷⁵ O toj večeri je bilo zapisano: „S tom priredbom se zanimanje za društvo još i povećalo, naime, odmah nakon predstave prijavio se veći broj za pristup novom društvu. Potrebno je osnovati, odnosno, povećati knjižnicu...“⁶⁷⁶

U *Jeronimskoj dvorani* 2. travnja 1932. godine članovi *Društva* organizirali su večer koja je započela govorom predsjednika Gabrijela Cevca, a nastavila se recitacijom *Domovini*, koju je izveo Ivan Gorenšek te premijerom drame *Vrnitev* Jože Vombergara.⁶⁷⁷

U travnju 1933. godine u crkvi Sv. Katarine održali su koncert Marijinih pjesama pod pokroviteljstvom kanonika Janka Barlea. Osim članova *Društva* na koncertu su sudjelovali i članovi *Zagrebačke opere*⁶⁷⁸ Erika Druzovič,⁶⁷⁹ Mario Šimenc i Rudolf Bukšek,⁶⁸⁰ a izvodili su pjesme slovenskih (Satner, Premrl, Kimovec) i hrvatskih skladatelja (Dugan, Odak, Lučić).⁶⁸¹ Bilo je napisano:

Zbor je svoju ulogu odigrao vrlo dobro, posebno ako pomislimo da postoji samo dvije godine, nastupio je pod vodstvom Janeza Gorenška dosta sigurno. Dinamika je bila jasna, a pri pratnji solista diskretna. I vokalizacija je bila dobra, opazala se samo mala neizdiferenciranost pojedinih glasova što se čulo posebno pri tematskim kompozicijama, (...) Težište koncerta su činili operni solisti, koji su pjevali djelomično samostalno, djelomično uz pratnju zbora.⁶⁸²

Pjevače je na orguljama pratio Fran Luževič. Važno je zabilježiti da je koncert bio emitiran putem radija,⁶⁸³ što je zapravo pokazatelj uključenosti slovenskih kuturnih društava u zagrebački kulturni život.

675 Slovenec, 29. 1. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 3.

676 „S to prireditvijo se je zanimanje za društvo še povečalo, saj je takoj po igri prijavilo precejšnje število svoj pristop k novem društvu. Treba je ustanoviti oziroma povečati knjižnico...“ (Slovenec, 22. 2. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 3).

677 Slovenec, 1. 4. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 3.

678 Slovenec, 23. 4. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 3.

679 Erika Druzovič (Maribor, 1911. – Maribor, 2001.). Diplomirala je solo pjevanje na *Glazbenoj akademiji* u Zagrebu. Debitirala je u *Zagrebačkoj operi* 1930. kao Suzana u „Figarovu piru“ W. A. Mozarta. Do početka Drugoga svjetskog rata nastupala je u brojnim europskim opernim središtima. Nakon rata djelovala je kao operna pedagoginja i operna redateljica u Sarajevu, a istaknula se i kao koncertna pjevačica (Riman 2007, 140).

680 Rudolf Bukšek (Šentjur, 1882. – Zagreb, 1933.). Godine 1901. počeo je glumiti u amaterskom kazalištu u Celju. Od 1913. djeluje samo u Hrvatskoj (u Osijeku i Zagrebu), a u sezonama 1923/24. te 1926/27. gostovao je u Sloveniji (Stanonik & Brenk 2008, 220).

681 Slovenec, 30. 4. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 3.

682 “Zbor rešil svojo težko nalogo prav dobro, posebno če pomislimo, da obstaja komaj dve leti, je nastopil pod vodstvom Janeza Gorenška dokaj sigurno. Dinamika je bila jasna, pri spremljevanju solistov diskretna. Tudi vokalizacija je bila dobra, opazala se je le mala neizdiferenciranost posameznih glasov, kar je bilo slišati posebn pri tematičnih kompozicijah. (...) Težišče koncerta pa so tvorili operni solisti, ki so peli deloma samostojno, deloma ob spremljanju zbora.” (Slovenec, 12. 5. 1933.: G-m., Koncert Slomškovega prosvetnega društva v Zagrebu, 5).

683 Slovenec, 12. 5. 1933.: G-m., Koncert Slomškovega prosvetnega društva v Zagrebu, 5.

»Duhovni koncert z Marijinimi pesmimi je priredilo v cerkvi sv. Katarine Slomškovo prosvetno društvo. Sodelovali so poleg cerkvenega pevskega zbora sv. Roka solisti Erika Druzovičeva, Marij Šimenc, Rudolf Bukšek, Avgust Berlot in dr., dirigiral pa je Janez Gorenšek. Prireditev pa ni bila dovolj vestno pripravljena, zato tudi ni imela polnega uspeha. Vse kaže, da je bil koncert pripravljen na hitro roko. Cerkev pa je bila natlačeno polna občinstva.

Jutro, 6. 5. 1933.: Duhovni koncert, 4.

U studenom 1933. godine članovi su *Društva* pripremili mjuzikl *Kovačev student*, „...koji je u svakom slučaju jako dobro uspio“.⁶⁸⁴ Iste su godine u prosincu odigrali narodnu igru *Miklova Zala*. Predstava se održala u *Jeronimskoj dvorani*.⁶⁸⁵ Redatelj je bio Pavle Bohinc,⁶⁸⁶ a slikar Gorjup pripremio je scenu. Izgleda da je predstava bila vrlo uspješna jer: „Do zadnjeg mjesta napunjena dvorana napeto je i pozorno pratila dramu te je bilo i suza da su se cijedili rupčići (...) Cijela priredba je bila u potpunosti u duhu takve slovenske proslave negdje na selu i upravo je zato gledateljima to toliko odgovaralo...“⁶⁸⁷

Članovi *Društva* bili su vrlo agilni i u 1934. godini. Tako su već početkom siječnja imali predstavu *Pri kapelici*.⁶⁸⁸ U veljači su pak imali premijeru Finžgareve drame *Naša kri*. U ožujku su imali predstavu *Slovenska Penelopa*, a sezonu su završili s predstavom *Rokovnjače*. Izgleda da je predstava bila vrlo uspješna.

Skupili su se svi koji imaju barem nešto zdrave narodne svijesti, ukoliko nisu bili spriječeni. Sva zagrebačka slovenska javnost je pokazala da zna pravedno cijeniti Slomškove kulturne pokušaje, tako da moramo zaključiti da je uspjeh s te strane bio upravo sjajan. (...) Konačni

684 „...ki je v vsakem oziru zelo dobro uspel.“ (Slovenec, 17. 11. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 5).

685 Slovenec, 3. 12. 1933.: Slovenci v Zagrebu, 5.

686 Pavle Bohinc (Ljubljana, 1911. – Ljubljana, 1991.), farmaceut. Diplomirao je 1934. godine u Zagrebu, a doktorirao 1966. godine u Ljubljani. Nakon Drugog svjetskog rata organizirao je srednju farmaceutsku školu u Ljubljani, gdje je bio i ravnateljem sve do 1962. godine. Slovi za jednog od začetnika slovenskog farmaceutskog obrazovanja i znanosti (Stanonik & Brenk 2008, 83).

687 “Do zadnjeg koticika nabita dvorana je vneto in pozorno sledila žaloigri in bilo je solza, da so bili celo robčki mokri. (...). Cela prireditev je bila popolnoma v duhu slovenske tovrstne slovesnosti kjerkoli na deželi in prav zato je bilo občinstvo tako močno ustrezno...” (Slovenec, 8. 12. 1933.: Slovenska narodna igra na zagrebškem odru, 7.).

688 Slovenec, 4. 1. 1934.: Sem in tja po Zagrebu, 3.

zaključak je: Priredba je uspjela u potpunosti i tako označila baš lijep zaključak protekle sezone.⁶⁸⁹

U prosincu 1934. godine izveli su dramsko-scensku igru *Revček Andrejček*. O predstavi je bilo zapisano:

lako je gluma trajala skoro četiri sata i neki glumci su imali opsežne uloge, potrebno je spomenuti da je i šaptač imao malo previše posla (...) Cijelu predstavu je dignuo pjevački zbor Slomškoveg društva koji je zapjevao nekoliko slovenskih pjesama (...). Dvorana je bila puna zahvalnih gledatelja i slušatelja koji su na kraju imali želju da nam Slomškovo društvo uskoro ponudi novu predstavu.⁶⁹⁰

Početakom 1935. godine ponovno su prikazali igrokaz *Pri kapelici*. Između činova je pjevački zbor otpjevao nekoliko slovenskih narodnih pjesama. Jedan od posjetitelja zapisao je da je to bila „...doista lijepa večer”.⁶⁹¹ U veljači su imali premijeru satire *Kulturna prireditev v Črni mlaki*, gdje su „Glumci Slomškovega društva (...) ponovo dokazali da mogu doista vrlo dobro glumiti ako se zaista potrudu”.⁶⁹² Članovi su *Društva* nastavili s dramskim predstavama, pa su tako 1935. godine pripremili *Svoje glavček*.⁶⁹³

Početakom siječanja 1936. godine članovi su *Društva* pripremili novu predstavu *Izбирčna nevesta*. „Jeronimska dvorana, koja je bila nabijeno puna, je odjekivala od smijeha. Predstavu je posjetio i sam autor g. Senica Franc, koji je za tu priliku stigao iz Sevnice te se vrlo pohvalo izrazio o našim glumcima.”⁶⁹⁴

U pauzama je nastupao novoosnovani slovenski oktet. Početakom veljače 1936. godine *Društvo* je pripremilo komediju *Zanikrna trojica*,⁶⁹⁵ a u

689 „Zbrano je bilo vse kar ima kaj zdrave narodne zavesti, v kolikor niso bili zadržani. Vsa zagrebška slovenska javnost je pokazala, da zna pravično ceniti kulturno prizadevanje Slomškovo, tako da moremo ugotoviti, da je uspeh s te strani prav sijajen” (...) Konačna ugotovitev je: Prireditev je uspela v popolnem obsegu in tako znači prav lep zaključek pretekle sezone” (Slovenec, 17. 5. 1934.: Rokovnjači v Zagrebu, 4).

690 „Čprav je trajala igra skoraj štiri ure in so imeli nekateri igralci res obsežne vloge, je treba vendar pripomniti, da je imel šepetavec nekoliko preveč dela (...) Celotno prireditev je dvignil pevski zbor Slomškovega društva, ki je zapel nekaj slovenskih pesmi (...). Dvorana je bila polna hvaležnih gledalcev in poslušalcev ki so ob koncu imeli edino željo, da bi nam Slomškovo društvo kmalu nudilo novo predstavo.” (Slovenec, 20. 12. 1934.: Slovenci v Zagrebu, 3).

691 „...res lep večer” (Slovenec, 24. 2. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 3).

692 „Igralci Slomškevega društva (...) znova dokazali da lahko prav dobro zaigrajo, če se zares potrudijo.” (Slovenec, 7. 2. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 3).

693 Slovenec, 5. 5. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 4.

694 „Jeronimska dvorana, ki je bila natlačeno polna, je kar odmevala od smeha. Predstave se je udeležil tudi avtor g. Senica Franc, ki se je nalašč zato pripeljal iz Sevnice in se prav pohvalno izrazil o naših igralcih.” (Slovenec, 25. 1. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 3.)

695 Slovenec, 27. 2. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 3.

ožujku je priredilo igru *Sveti Vid*. I prilikom ove predstave u vrijeme je pauze nastupao slovenski oktet.⁶⁹⁶

Početak lipnja 1936. godine članovi su *Društva* izveli predstavu *Strle v Toplicah*, a izveli su je u povodu zatvaranja sezone. „Zaključna priredba je baš lijepo uspjela, a zahvala ide, koliko režiseru koji se nije prestrašio kasnog datuma i vrućine, kao i glumcima koji su odlično ostvarili svoje uloge, toliko i našim vrlim studentima-Daničarima, koji su zapjevali nekoliko baš krasnih narodnih pjesama.“⁶⁹⁷

Početak listopada 1936. godine članovi su *Društva* organizirali *Korušku večer*. Nastupao je društveni zbor, koji je otpjevao nekoliko koruških pjesama. Potom je slijedila Gregorčičeva pjesma *Na potlačeni zemlji* i predavanje o Koruškoj. Navodi se da je među posjetiteljima bilo i pojedinaca koji su živjeli u Zagrebu, a koji su porijeklom bili Korošci.⁶⁹⁸

Članovi su *Društva* 7. studenog 1936. godine izveli jednočinku *Grobovi*. Prije izvedbe jednočinke nastupili su muški i mješoviti pjevački zbor.⁶⁹⁹ Prema izvještaju s događaja upravo su muški zbor i pjesma obogatili cijeli program.⁷⁰⁰

Predstave su imali i 1937. godine. Tako su u listopadu odigrali dramu *Črna žena*, gdje je „...tijek igre gušći napetiji i zaokruženiji“ nego je to bilo u predstavi *Tlačani*, koju su izveli u studenom.⁷⁰¹

Početak 1938. godine postavili su komediju *Glavni dobitek*,⁷⁰² u režiji člana *Društva* Antona Pemiča. „Vidjelo se da je režiser uložio u djelo mnogo truda: ubuduće treba se pobrinuti da i glumci poštuju volju pisca i režisera i pustiti vlastite „ideje“, koji nisu uvijek sretne.“⁷⁰³

U ožujku su članovi dramske sekcije u povodu *Materinske proslave* izveli Meškovu dramu *Mati*,⁷⁰⁴ a mjesec dana kasnije, početkom travnja, izveli su predstavu *Župnik iz svetočega vinograda*. Prema napisima svi su glumci bili uspješni, ali se posebno istaknula Marta Ploh.⁷⁰⁵

696 Slovenec, 7. 3. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 8.

697 „Zaključna prireditev je prav lepo uspela, za kar gre zahvala toliko režiserju, ki se ni ustrašil poznega datuma in vročine, kot igralcem, ki so odlično podali svoje vloge, kakor tudi našim vrlim akademikom-Daničarjem, i so zapeli par prav krasnih narodnih pesmi.“ (Slovenec, 12. 6. 1937.: Slovenci v Zagrebu, 6).

698 Slovenec, 17. 10. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 4.

699 Slovenec, 4. 11. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 3.

700 Slovenec, 14. 11. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 4.

701 Slovenec, 12. 11. 1937.: Slovenci v Zagrebu, 7.

702 Slovenec, 14. 1. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 3.

703 „Videlo se je, da je režiser vložil v delo mnogo truda: v prihodnje pa bo treba poskrbeti, da bodo tudi igralci spoštovali voljo pisatelja i režiserja in pustili lastne „domislje“, ki niso vselej posrečen“ (Slovenec, 6. 2. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 4).

704 Slovenec, 24. 3. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 3.

705 Slovenec, 8. 4. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 3.

U listopadu 1938. godine članovi su dramske sekcije izveli tekst *Zagorski zvonovi*.⁷⁰⁶ U studenom iste godine imali su premijeru predstave *Ben Hur*, a osim dramske sekcije nastupili su i mješoviti pjevački zbor te limena glazba, koja je nastupala u pauzama.⁷⁰⁷

Godinu 1939. članovi su *Društva* započeli s dvjema igrama: *Mežnarjeva Lizika*, a u veljači su postavili komediju *Butalci*.⁷⁰⁸ U ožujku su imali premijeru dramsko-scenske igre *Prisega o polnoči*, a igru je režirao Franc Rupnik. „I ta (predstava op. aut.) je bila uspješna iako je nastupilo nekoliko novih glumaca. Posebno je lijepo bilo pjevanje s kojim su u vrijeme odmora nastupili društveni mješoviti i muški zbor. Pjevanje je vodio bogoslov g. Lisac Andrej ...“.⁷⁰⁹ U listopadu 1939. godine postavili su Finžgarevu dramu *Veriga*, koju je režirao Anton Pemič. U studenom su imali premijeru Dobskove komedije *Dva para se ženita*, a režirao ju je Franc Rupnik. U vrijeme pauze mješoviti pjevački zbor *Društva* otpjevao je nekoliko pjesama. Voditelj zbora bio je I. Černe.⁷¹⁰

Članovi *Društva* nisu prestali djelovati ni 40-ih godina 20. stoljeća. Tako su 1940. godine u veljači u *Jeronimskoj dvorani* odigrali predstavu *Utopljenica*,⁷¹¹ a u ožujku su izveli dramu *Žrtev spovedne molččnosti*, koju je režirao Anton Pemič.⁷¹² U svibnju su zaključili sezonu Vombergovom komedijom *Voda Jožeta* u režiji Jože Kramara.⁷¹³ U siječnju 1941. godine pripremili su predstavu *Roksi*, koju su održali u dvorani kod franjevac na Kaptolu.⁷¹⁴ Do tada su predstave imali obično u *Jeronimskoj dvorani*.

S djelovanjem su članovi *Društva* nastavili i tijekom rata. U siječnju 1942. godine uprizorili su dramu *Živa pokopana*, koju je režirao Jože Kramar. U osvrtu na događaj je kroničar napisao tužnu istinu uzrokovanu ratnim vihorom. Moglo se opaziti da se od predstave do predstave smanjuje broj gledatelja.⁷¹⁵ No iako se broj gledatelja, kao i broj članova smanjivao, to ih nije spriječilo u daljnjem radu. Tako su 8. veljače 1942. godine u *Jeronimskoj dvorani* pokazali komediju *Pričarani ženin* te predstavu *Šentjurjevski provizor* Stanka Kocipera,⁷¹⁶ a režirao ju je Davorin Petančič.⁷¹⁷

706 Slovenec, 25. 9. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 4.

707 Slovenec, 19. 11. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 3.

708 Slovenec, 26. 2. 1939.: Slovenci v Zagrebu, 8.

709 „Tudi ta (igra op. aut.) je bila uspešna, čeprav je nastopilo nekaj novih igralcev. Posebno lepa pa je bilo petje, s katerim sta med odmorom nastopila društveni mešani in moški zbor. Petje je vodil bogoslovec g. Lisac Andrej...“ (Slovenec, 31. 3. 1939.: Slovenci v Zagrebu, 9).

710 Vestnik prosvetnih zvez, 1939.: Slovenci v Zagrebu, 132.

711 Slovenec, 28. 1. 1940.: Slovenci v Zagrebu, 7.

712 Slovenec, 14. 3. 1940.: Slovenci v Zagrebu, 5.

713 Slovenec, 12. 5. 1940.: Slovenci v Zagrebu, 6.

714 Slovenec, 22. 12. 1941.: Slovenci v Zagrebu za dr. Korošca, 4.

715 Slovenec, 28. 2. 1942.: Slovenci v Zagrebu, 7.

716 Jutro, 24. 3. 1942.: -a., Dve slovenski dram v Zagrebu, 5.

717 Slovenec, 24. 3. 1942.: Dve slovenski igri v Zagrebu, 4.

To nije bila posljednja odigrana predstava. Dramska skupina nastavila je i dalje te je u travnju 1942. godine ponovo uprizorila komediju Jožeta Vomberga *Voda*, ali im kritika ovaj put nije bila naklonjena.

U predstavi su nastupili: Marko Košir, Mina Rus, France Srakar, Jaka Jakopič koji je ujedno i režirao komediju, Jože Kramar, Ivan Pecigus, France Sevšek. U pauzi je također bio glazbeni program, nastupala su tri harmonikaša, ali kritičar navodi da su svirali „...nažalost samo neke koračnice i moderne šlagerere umjesto lijepih domaćih pjesama“.⁷¹⁸ To je ujedno i zadnji podatak o djelovanju dramske sekcije *Slomškoveg prosvetnog društva*.

Članovi *Društva* su, poput drugih slovenskih društava, organizirali i *miklavževanje*. Prvi put su ga organizirali 1934. godine, a posebno se prikupljao novac za siromašnu djecu.⁷¹⁹ *miklavževanje* su organizirali i 1935.⁷²⁰ i 1936. godine.⁷²¹ Organizirali su ga i 1939. godine, i to 3. prosinca, a posebnost je bila ta što su djevojke iz djevojačke sekcije izvele i igrokaz *Božična noć ciganke Lejle*.⁷²² *Miklavževanje* su organizirali i 1941. godine.⁷²³

Treći vid djelovanja članstva bila je organizacija različitih predavanja i tečajeva. Zadaću da to organizira preuzeli su članovi prosvjetnog odsjeka, koji je bio formiran početkom 1934. godine.⁷²⁴ Tako su već početkom veljače 1934. godine organizirali tečajeve stranih jezika, njemački i francuski, a po potrebi su odlučili organizirati i tečaj engleskog, talijanskog i esperanta.⁷²⁵ Tečaj esperanta organizirali su početkom 1938. godine, a vodio ga je Anton Mussli. Održavan je ponedjeljkom i četvrtkom u večernjim satima.⁷²⁶ Upravo nam to vrijeme održavanja tečaja ukazuje na to da su ga pohađale osobe koje su danju imale stalne obaveze te su unatoč toj opterećenosti imali motivaciju da nauče novi jezik. Tečaj njemačkog jezika bio je organiziran 1939. godine.⁷²⁷

U sklopu djelovanja *Društva* članovi su organizirali i predavanja, koja su se održavala nedjeljom nakon večernje mise.⁷²⁸ Prvo predavanje održao je 25. studenog 1934. godine J. Klemenc, a govorio je o Jeruzalemu.⁷²⁹

718 „...žal samo neke koračnice in modne šlagerje namesto lepih domaćih pesmi“ (Jutro, 30. 4. 1942.: -a., Vombergerjeva „Voda“ v Zagrebu, 5).

719 Slovenec, 16. 12. 1934.: Slovenci v Zagrebu, 5.

720 Slovenec, 29. 12. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 3.

721 Slovenec, 5. 12. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 4.

722 Vestnik prosvetnih zvez. 1939.: Slovenci v Zagrebu, 132.

723 Slovenec, 22. 12. 1941.: Slovenci v Zagrebu za dr. Korošca, 4.

724 Tako je u siječnju 1935. organizirano predavanje kustosa *Narodnoga muzeja* u Zagrebu J. Klemenca o Gornjem gradu i Kaptolu, o međusobnim odnosima te o gradskom srednjovjekovnom životu. Zabilježeno je da će se predavanja nastaviti, što znači da to nije bio jedinstven slučaj (Slovenec, 20. 1. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 5).

725 Slovenec, 1. 2. 1934.: Zagrebške zanimljivosti, 3.

726 Slovenec, 6. 2. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 4.

727 Slovenec, 29. 12. 1939.: Zagrebški Slovenci, 18.

728 Slovenec, 7. 12. 1934.: Slovenci v Zagrebu, 6.

729 Slovenec, 29. 11. 1934.: Slovenci v Zagrebu, 6.

Predavanja su se nastavila i idućih godina, ali izvještavanje o tim predavanjima nije bilo sustavno kao u primjeru *Narodne knjižnice in čitalnice*, a često su nedostajala i imena predavača. Osim toga može se zaključiti da su predavanja održavali članovi *Društva*, dok su u *Narodnoj knjižnici in čitalnici* osim članova predavanja držali i uvaženi profesori i stručnjaci *Zagrebačkog i Ljubljanskog sveučilišta*.

Iz dostupnih podataka mogu se razabrati široka tematika i različitost održanih predavanja. Tako je 1934. godine Joža Herfort imao predavanje *O lovski latinščini*,⁷³⁰ Marko Težak *O zemlji in življenju na njej*.⁷³¹ U 1935. godini A. Koren je predavao o Rusiji,⁷³² a organizirali su i predavanje o raku.⁷³³

U 1936. godini teme su bile uistinu raznolike: o Martinu Lutheru i protestantizmu;⁷³⁴ o bengalskim misijama, o knjizi i njezinoj važnosti za život, o prvoj pomoći pri nezgodi o Abesiniji,⁷³⁵ o životu Janeza Bosca. Matija Rova održao je predavanje o životu na drugim svjetovima.⁷³⁶ U 1937. godini organizirali su predavanja o astronomskim pojavama,⁷³⁷ Alojz Rant je govorio o svojim putovanjima u Bosnu,⁷³⁸ održano je predavanje *O državi*.⁷³⁹ S predavanjima su i nastavili, te je u studenom iste godine održano predavanje o Krekovu životu i radu,⁷⁴⁰ a Anton Mussi imao je predavanje o esperantu.

U 1938. godini prva su tri predavanja bila o Sloveniji: o Kamniškim Alpama, o Karavankama te Julijskim Alpama, s posebnom pažnjom prema Triglavu, a održao ih je Jože Klemenc.⁷⁴¹ Alojz Rant također je predavao o Sloveniji te je „U skoro dvosatnom predavanju (...) pokazao svu ljepotu slobodne i neslobodne (Koroška, Primorska Istra) slovenske zemlje...“.⁷⁴² Alojz Ronko, član *Akademskog društva „Danica*, početkom je veljače održao predavanje o Kraškim jamama,⁷⁴³ a pripremljena su bila predavanja o dr. A. B. Jegliču, o Svetoj Zemlji,⁷⁴⁴ o Otonu Župančiču i o Njemačkoj.⁷⁴⁵ S predavanjima su nastavili i nakon ljetnih mjeseci, pa su u studenom 1938. godine ugostili liječnika Marjetiča, koji je uz predavanje davao savjete kako očuvati

730 Slovenec, 7. 12. 1934.: Slovenci v Zagrebu, 6.

731 Slovenec, 16. 12. 1934.: Slovenci v Zagrebu, 5.

732 Slovenec, 14. 2. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 3.

733 Slovenec, 7. 2. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 3.

734 Slovenec, 24. 2. 1935.: Slovenci v Zagrebu, 3.

735 Slovenec, 25. 1. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 3.

736 Slovenec, 8. 2. 1936.: Slovenci v Zagrebu, 8.

737 Slovenec, 23. 1. 1937.: Slomškovo prosvetno društvo v Zagrebu, 4.

738 Slovenec, 13. 2. 1937.: Slomškovo prosvetno društvo v Zagrebu, 4.

739 Slovenec, 16. 1. 1937.: Slomškovo Prosvetno društvo v Zagrebu, 4.

740 Slovenec, 12. 11. 1937.: Slovenci v Zagrebu, 7.

741 „Slovenec, 14. 1. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 3.

742 „V skoraj dveurnem predavanju (...) razkazal vso lepoto svobodne in nesvobodne (Koroška, Primorska Istra) slovenske zemlje...“ (Slovenec, 3. 3. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 3).

743 Slovenec, 6. 2. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 4.

744 Slovenec, 24. 3. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 3.

745 Slovenec, 8. 4. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 3.

zdravlje.⁷⁴⁶ Krajem godine održali su predavanje i o Augustu Šenoi u povodu 100. obljetnice njegove smrti.⁷⁴⁷

U 1939. godini također su imali predavanja različitih tematika. Početkom godine Jože Marjetič predavao je o zdravstvu, Ludovik Kikl održao je predavanje pod naslovom *Nekaj perečih družabnih vprašanj*, Jože Gregorič imao je predavanje *O Družbi sv. Mohora in njenem pomenu v slovenskem narodu*, Edvard Štok imao je predavanje *O pravima i dužnostima putnika na željeznici*, Alojz Rant predočio je putovanje po Italiji, Jože Gregorič predstavio je život i rad pape Pia XI, a Alfonz Vales govorio je o sastavu materije.⁷⁴⁸ Alojz Horvat, student filozofije, predstavio je život i djelovanje Simona Gregorčiča, te su nakon predavanja članovi *Društva* izveli nekoliko njegovih pjesama. Nekoliko se tjedana u predavanju bavio socijalnim pitanjima. J. Kastelec imao je predavanje o cistericitskim svećenicima u Stični (bijeli fratri). „Predavanje je bilo lijepo i zanimljivo za što se mu svi najtoplije zahvaljujemo“.⁷⁴⁹

Prosvjetni je odsjek predavanja organizirao i u 1941. godini, ali se, nažalost, ne znaju ni teme ni predavači.⁷⁵⁰

Četvrti vid djelovanja možemo sagledati kao hodočašćenje, s tim da nisu sva putovanja bila vjerskog karaktera, već je bilo i uobičajenih rekreativnih izleta, od kojih su neki imali izraženije obrazovne sadržaje.

U prvoj godini djelovanja *Društvo* je organiziralo izlet članova na Sv. Goru pri Sv. Petru. Osim toga pomoglo je članovima društva *Varstvo* iz Ljubljane prilikom njihova posjeta Zagrebu.⁷⁵¹ U lipnju 1937. godine članovi su *Društva* organizirali hodočasničko putovanje u Rajhenburg. Putovali su „...k Majci Božjoj Rajhenburškoj, kojoj se je društvo zahvalilo za sve dobrote i uspjehe“.⁷⁵² U planu su imali tijekom ljetnih praznika organizirati još neke izlete, prije svega u Sloveniju. U 1938. godini, kao članovi *Izseljenske matice*, organizirali su obiteljski prosvjetni tabor pri Sv. Petru pod Sv. Gorama i sudjelovali na njemu. Organizator izleta bio je Anton Pemič.⁷⁵³ Članovi *Društva* skupa su s članicama *Marijine družbe* 1939. godine organizirali i izlet, koji je potom završio nastupom članica *Marijine družbe* iz Zagreba u Sevnici.⁷⁵⁴

Svako društvo u međuratnom razdoblju ima neke specifičnosti po čemu je bilo drugačije od ostalih. Promatrajući djelovanje *Slomškoveg prosvetnog*

746 Slovenec, 8. 11. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 8.

747 Slovenec, 19. 11. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 3.

748 Slovenec, 26. 2. 1939.: Slovenci v Zagrebu, 9.

749 „Predavanje je bilo lepo in zanimivo, za kar se mu vsi najtopleje zahvaljujemo.“ (Slovenec, 24. 11. 1939.: Slovenci v Zagrebu, 5).

750 Slovenec, 22. 12. 1941.: Slovenci v Zagrebu za dr. Korošca, 4.

751 Slovenec, 24. 2. 1934.: K., Slovenci v Zagrebu, 3.

752 „...k Materi božji Rajhenburški, kateri se je društvo zahvalilo za vse dobrote in uspehe.“ (Slovenec, 12. 6. 1937.: Slovenci v Zagrebu, 6).

753 Slovenci, 25. 9. 1938.: Slovenci v Zagrebu, 4.

754 Slovenci, 15. 7. 1939.: Zagrebški Slovenci na obisku v Sevnici, 9.

društva, možemo tvrditi da se ono izdvajalo zbog svojeg vjersko-katoličkog načela. Svoje je djelovanje gradilo na povezanosti s crkvom i bogoslužjem na slovenskom jeziku, što nije viđeno kod drugih društava. Usto se odlikovalo i izvrsnom dramskom produkcijom. Dramska je produkcija, iako, očekivano, ne na razini kazališne umjetničke izvedbe, ipak bila na visokom, zavidnom nivou. Naime članovi su *Društva* uspijevali za gotovo svaki mjesec pripremiti novu igru, skeč, igrokaz ili neki drugi oblik scenskog ili scensko-glazbenog djela. Za to su bile potrebne izuzetno velika požrtvornost, disciplina, ali i ljubav prema takvoj vrsti izričaja. Prema kritikama koje su članovi te dramske sekcije dobivali vidi se da su bili dobri. Bilo je nekoliko negativnih kritika, ali predstava nikada nije bila okarakterizirana kao isključivo loša. Naravno, te kritike nije moguće prihvatiti kao potpuno objektivne. Naime, vjerojatno su već slovenska riječ i slovenski jezik, u središtu Zagreba, utjecali na kritičara tako da je bio blaži u ocjeni nego što bi to bio slučaj sa slovenskom dramskom sekcijom koja bi nastupala u središtu Ljubljane.

Još jedna karakteristika ovog društva je to što je organiziralo hodočašća. Druga su društva organizirala izlete u slovenske ili bliže hrvatske krajeve, dok je ono organiziralo posjete svetištima.

U svojem se djelovanju *Slomškovo prosvetno društvo* povezivalo s drugim slovenskim društvima koja su djelovala u Zagrebu, a prije svega s onima čije je iste svjetonazore dijelilo: *Akademskim društvom* „*Danica*“, *Marijinom družbom* i dr. Vidi se da su slovenska društva u Zagrebu međusobno dobro surađivala i da su članovi te inicijatori različitih ideja često djelovali u dva ili više društava.

Još je jedna posebna karakteristika u radu ovoga društva, a to je da se skoro sve događalo nedjeljom, čime se ono u potpunosti prilagodilo i onima (obrtnicima, radnicima i sl.) koji su jedino nedjelju imali kao slobodan dan.

Oglašavanje i davanje podataka novinarima, a onda i široj javnosti, bilo je osrednje. I dok neka društva uopće nisu zauzimala tadašnji medijski prostor, ovo je društvo bilo prisutno u medijima.

Potvrdu o djelovanju *Društva* imamo do sredine Drugoga svjetskog rata, kada je iz različitih razloga smanjeno njegovo djelovanje, da bi zabranjeno bilo tek nakon Drugoga svjetskog rata (Kržišnik-Bukić 1995, 158).

Iako njegovo djelovanje seže u razdoblje Drugoga svjetskog rata, svejedno će ovdje biti prikazan kontinuiran rad članova *Društva*, od početka pa do njegova kraja. Razlog iz kojeg se kraj djelovanja ne smješta u 3. razdoblje djelovanja slovenskih društava u Hrvatskoj leži u tome što je *Društvo* u tom ratnom razdoblju djelovalo samo godinu i pol. Nažalost, i to je razdoblje slabije dokumentirano. Upravo stoga, promatrajući sve podatke o djelovanju ovoga društva, ono u potpunosti odgovara međuratnom razdoblju.

Kada se traže razlozi zašto je *Društvo* počelo sa slabijim djelovanjem, potrebno je naglasiti da iako je rat na prostoru današnje Hrvatske započeo 1941. godine, svejedno su se i u Hrvatskoj osjetile političke promjene i ozračje

koje je zahvatilo cijelu Europu, ako ne i cijeli svijet. Broj članova *Društva* počeo je opadati. Čini se da je osobito teško bilo kada su odlazili aktivni članovi koji su u djelovanje *Društva* ugradili i dio sebe. Primjera radi možemo reći da su tako 1940. godine *Društvo* napustili Franc Rupnik, tajnik *Društva*, predsjednik dramske sekcije, režiser i glumac, koji je dobio premještaj u Maribor.⁷⁵⁵ Premještaj je dobio i Alojz Rant, koji je otišao u Ljubljano,⁷⁵⁶ a u Ljubljano je otišla i Marta Ploh.⁷⁵⁷

Broj članova koji su odlazili bio je velik, a to nam potvrđuje i citat iz 1942. godine: „Prijašnju godinu je i u društvenom životu zagrebačkih Slovenaca pustilo svoje plodove. *Slomškovo prosvetno društvo* je izgubilo puno radnog članstva što se posebno opazi pri vanjskom društvenom djelovanju.“⁷⁵⁸ Upravo nam taj citat ukazuje na to da je *Društvo* otežano djelovalo.

Društvo je posebno važno jer je okupljalo one Slovence u Zagrebu koji se nisu uspjeli uklopiti u druga slovenska društva. Nije bilo staleško, u smislu da su članovi mogli biti samo studenti, već su se u njemu okupljali svi koji su živjeli vjerskim životom. *Društvo* se obnovilo 25. listopada 1991. godine. Od tada ponovo djeluje i slovenski pjevački zbor pri crkvi Sv. Roka, potom u crkvi u Vlaškoj ulici, pa u crkvi Ranjenog Isusa (Škiljan 2011, 121), a od 1993. godine djeluje kao jedna od sekcija *Slovenskog doma* u Zagrebu (Jerman & Todorovski 1999, 60–61).

Društvo akademikov komercijalistov iz Slovenije

U Zagrebu je djelovalo i *Društvo akademikov komercijalistov iz Slovenije*. Pravila *Društva* odobrena su 29. ožujka 1935. godine, a osnivačka skupština organizirana je 1. lipnja 1935. godine. Pod pravilima su potpisane četiri osobe, a samo su dva potpisa čitka: Viktor Žiberna⁷⁵⁹ i Milan Hreščak.⁷⁶⁰

Na prvoj skupštini bili su izabrani sljedeći članovi vodstva *Društva*: Albert Vicel za predsjednika, Milan Hreščak za potpredsjednika, Viktor Žiberna za tajnika, Franc Ažman za blagajnika. Odbornici su bili: Konrad Iršič, Vlado Stergar, Boris Sancin, Stane Rapotec. U nadzornom odboru bili

755 Slovenec, 28. 1. 1940.: Slovenci v Zagrebu, 6.

756 Slovenec, 12. 5. 1940.: Slovenci v Zagrebu, 6.

757 Slovenec, 28. 1. 1940.: Slovenci v Zagrebu, 7.

758 "Prejšnje leto je tudi v društvenem življenju zagrebških Slovencev pustilo svoje sadove. *Slomškovo prosvetno društvo* je izgubilo mnogo delovnega članstva, ker se je posebno opazilo pri zunanjem društvenem delovanju." (Slovenec, 8. 2. 1942.: Slovenci v Zagrebu, 3).

759 HR HDA, GSP 1353, br. 3672, *Pravila za 'Društvo akademikov komercijalistov iz Slovenije'*, 1935, 3.

760 Milan Hreščak, čini se, bio je jedan od inicijatora osnivanja ovog društva. On je u listopadu 1939. godine počeo predavati na dvogodišnjoj trgovačkoj školi u Murskoj Soboti. Bio je iz Ljubljane (Murska krajina, 15. 10. 1930.: Osebna vest, 3).

su: Herla Haas, Fedor Horaček, a časni sud su sačinjavali: Mihael Kranjc i Mojmir Pečovnik.⁷⁶¹

Cilj je *Društva* bio okupljati slovenske studente ekonomije koji studiraju u Zagrebu,⁷⁶² odnosno, slovenske studente koji su se školovali na *Ekonomskoj komercijalnoj visokoj školi* u Zagrebu. Kao razlog zašto se studenti nisu uključili u djelovanje nekoga drugog društva možemo pronaći u činjenici da su djelovanje *Društva* zamislili isključivo na stručnoj podlozi. Želja članova je bila da predavanjima i diskusijama o komercijalnim, ekonomskim i socijalnim temama te stručnim izletima (ekskurzijama) ponude priliku studentima da se što bolje pripreme za buduće zanimanje.⁷⁶³ Nažalost, u izvorima ima jako malo podataka o njihovoj djelatnosti, a i broj je članova bio vrlo mali.

Slovenski oktet „Slok“

Uz različite ekonomske, potporne i kulturne organizacije Slovenaca u Zagrebu u siječnju je 1937. i formalno-pravno osnovan *Slovenski oktet „Slok“*. Ali kao što je već bio slučaj s brojnim drugim društvima, i ovo je svoje djelovanje započelo i razvijalo prije negoli je dobilo službenu potvrdu pravila i dozvolu za djelovanje. Kao razlog njegova nastajanja može se navesti sljedeće: „Tako će sada „Slok“ riješiti zagonetku i tugovanje onih „zavedenih Slovenaca“ koji plaću da nema nikakvog slovenskog pjevanja u Zagrebu. 17. ovog mjeseca neka ti Slovenci ne budu toliko zagriženi i netaktični da ne bi slušali svoje narodne pjesme na zagrebačkom radiju.“⁷⁶⁴

Prvi je koncert *Okteta* bio 17. srpnja 1936. godine, i to na *Zagrebačkom radiju*. Prema izvještaju koji je moguće pročitati u slovenskim novinama nastup je bio uspješan i zapažen. To je bio prvi slovenski koncert na *Zagrebačkom radiju*, a otpjevano je 6 slovenskih pjesama i 3 hrvatske. Drugi je koncert održan već 18. rujna iste godine te su članovi okteta ponovo pjevali slovenske i hrvatske narodne i umjetničke pjesme.⁷⁶⁵ Kako nije dovoljno biti samo talentiran, potrebno je i mnogo vježbe, što pak navodi na zaključak da je pjevački *Oktet* zapravo djelovao duže negoli je to moguće iščitati iz izvora. Tako se prema izvorima može zaključiti da *Oktet* postoji od ožujka ili travnja 1936. godine.⁷⁶⁶

761 Mariborski večernik Jutra, 3. 6. 1935.: Društvo akademikov-komercialistov iz Slovenije, 3.; Jutro, 9. 6. 1936.: Ustanovitveni občni zbor Društva akademikov komercialistov iz Slovenije v Zagrebu, 6.

762 HR HDA, GSP 1353, br. 3672, *Pravila za „Društvo akademikov komercialistov Slovenije“*, 1935, 3.

763 Trgovski list, 11. 6. 1935.: Naši akademiki komercialisti so se organizirali, 3.

764 “Tako bo sedaj „Slok“ rešil uganko in žalovanje onih „zavednih Slovencev“, ki jokajo, da ni nobenega slovenskega petja v Zagrebu. 17. t. m. naj ne bodo ti Slovenci toliko zagriženi in netaktični, da ne bi slišali svoje narodne pesmi v zagreškem radiu.” (Slovenec, 12. 7. 1936.: Slovenski oktet v Zagrebu, 8).

765 Slovenec, 13. 9. 1936.: Slovenski oktet v Zagrebu, 15.

766 Slovenec, 12. 7. 1936.: Slovenski oktet v Zagrebu, 8.

Slovenski oktet v Zagrebu

Zagreb, 10. sept.

Prvi koncert Slovenskega okteta »Slok« v Zagrebu, ki se je vršil 17. julija t. l., je dobro uspel, seveda sodeč tudi na pohvale, ki so nam prihajale od vseh strani. To je bil menda prvi slovenski koncert v zagrebskem radiu. Program je obsegal 6 slovenskih in 3 hrvatske pesmi.

Takoj po prvem koncertu pa smo, kljub vročim poletnim večerom, nadaljevali z delom za drugi koncert v radiu, ki se bo vršil v petek, 18. t. m. zvečer. Program bo obsegal zopet slovenske in hrvatske narodne in umetne pesmi.

V teh dobrih 4 mesecih svojega obstoja se je ugled slovenskega okteta »Slok« v Zagrebu močno dvignil. Poznajo ga že mnogi zagrebski Slovenci, a ravno tako pa tudi mnogi Hrvatje, pri katerih uživa oktet mnogo simpatij, kar se je opazilo pri njegovem nastopu v cerkvi sv. Petra ob priliki poroke Slovenke gdične Malčke Brusove z g. dr. Stevo Hercegom. Mogočno je odmevala v veliki, a polni cerkvi slovenska: »Ave, tisočkrat ave«.

Slovenski oktet »Slok« v Zagrebu pa nima samo pevskega, ampak tudi diletantski program, kar bo dokazala prireditev, določena za 11. Tega dne namerava slovenski oktet prirediti »Mežnarjevo Liziko«, igro s petjem v 4 dejanjih, skozi in skozi prepletano in povezano z lepo pesmijo in glasbo. Za ta nastop slovenskega okteta je veliko zanimanja in slovenski oktet se temu primerno tudi pripravlja za to prireditev. O tem bomo itak že poročali.

Zaenkrat toliko. Upamo pa, da se bomo od sedaj naprej lahko še večkrat oglasili v »Slovincu«, ker program za bodočo sezono je raznovrsten in bogat.

Slovenec, 13. 9. 1936.: Slovenski oktet v Zagrebu, 15.

Osim tih nastupa na *Zagrebačkom radiju* navedeno je i da je *Oktet* nastupao na priredbama *Slovenskoveg prosvetneg društva*, na priredbama društva *Narodni dom*,⁷⁶⁷ više puta u crkvi te na vjenčanju Malčke Brus (Slovenke) i Steve Hercega. To upravo ukazuje na njihovu povezanost kako s različitim slovenskim društvima tako i sa Slovincima u Zagrebu koji možda nisu bili članom nijednoga tadašnjeg društva. *Oktet* nije imao samo pjevačke točke, već je pripremio i *Mežnarjevo Liziko*, igru s pjevanjem u 4 čina, koju je trebao izvesti 1937. godine,⁷⁶⁸ ali za to nema potvrde.

Cilj njegova djelovanja bilo je širenje slovenske narodne i moderne pjesme, međusobno prijateljstvo i pomoć. Pod pravila *Društva* potpisane su 3 osobe: Matija Horvat, Franjo Počivavšek i Martin Butnar.⁷⁶⁹ Nažalost, čla-

767 Jutro, 4. 12. 1937.: Društvo Narodni dom v Zagrebu, 4.

768 Slovenec, 13. 9. 1936.: Slovenski oktet v Zagrebu, 15.

769 HR HDA, GSP 1353, br. 2997, 1937., *Pravila Slovenskega okteta*, 4.

novi se ne mogu poimence navesti, ali prema pisanju o *Društvu*: „...vidimo ozbiljnije i starije Slovence poput advokata, liječnika, direktora, viših časnika, viših činovnika, poduzetnika, gostioničara i studenata“.⁷⁷⁰

U pravilima je bilo navedeno da će njegovo vlasništvo, ukoliko se *Oktet* raspadne, pripasti *Narodnom domu*. Potrebno je napomenuti da su neki članovi bili aktivni u dva, a nekada čak i u tri društva. To se prije svega odnosi na Matiju Horvata i Martina Butinara, koje pronalazimo kao članove u ovom oktetu, ali i u *Narodnom domu* te u *Slovenskom prosvetnom društvu „Kustošija“*.

Slovensko prosvetno društvo „Kustošija“

Svoje su društvo osnovali i oni Slovinci koji su živjeli i djelovali u današnjem predgrađu Zagreba, u Kustošiji. Iz zapisnika osnivačke skupštine vidljivo je da su idejni začetnici toga okupljanja bili Franc Šparenblek i Matija Horvat. Osnivačkoj skupštini *Slovenskog prosvetnog društva „Kustošija“* prethodio je sastanak organiziran u gostionici *Volf*, kojem je prisustvovalo 17 budućih članova. Sama osnivačka skupština *Društva* održana je 29. siječnja 1939. godine. Na skupštinu je došlo oko 80 osoba iz Kustošije i Vrapča. Predsjednik pripremnog odbora bio je Matija Horvat, jedan od osnivača *Slovenskog okteta „Slok“*, a uz Franca Šparenbleka i idejni začetnik okupljanja. Na osnivačkoj je skupštini bio i tadašnji predsjednik slovenskog društva *Narodni dom*, dr. Zarnik, koji je izrazio želju da dođe do osnivanja društva u kojem bi bili aktivni svi Slovinci u Zagrebu.⁷⁷¹

Na drugom je sastanku bio izabran odbor. Članovi *Društva* prikazani su tablici abecednim redom, zapisana su njihova zanimanja, ako je bilo podataka, te su dodane funkcije koje su imali u *Društvu*.⁷⁷²

Tablica br. 11.: Popis članova *Slovenskog prosvetnog društva Kustošija*, njihovo zanimanje i funkcije u *Društvu*

Prezime i ime	Zanimanje	Funkcija	Prezime i ime	Zanimanje	Funkcija
Arzenšek Anton		odbornik	Papič Franc		odbornik
Bitenc Alojz	radnik	član	Papič Jože		nadzorni odbor
Blazina Ivan	zidni majstor	član	Papič Karlov	gostioničar	član

770 „...vidimo resnije in starejše Slovence tako advokate, zdravnike, direktorje, višje častnike, višje uradnike, podjetnike, kavarnarje in študente“. (Slovenec, 12. 7. 1936.: Slovenski oktet v Zagrebu, 8).

771 HR HDA, GSP 1353, br. 2936, 1939., *Zapisnik ustanovnega občnega zbora – Slovenskega prosvetnega društva v Kustošiji*, 1.

772 HR HDA, GSP 1353, br. 2936, 1939., *Popis članova prisutnih na godišnjoj skupštini*.

Prezime i ime	Zanimanje	Funkcija	Prezime i ime	Zanimanje	Funkcija
Boršič Mihael		odbornik	Pavlenič Nace		odbornik
Brili Albin	pekar	član	Pečnik Anton	radnik	član
Brili Franc	radnik	član	Perhavec Ivan		časni sud
Brili Ivo	slikar	član	Pismar Fanika	posjednica	član
Butina Martin		časni sud	Polančec Anton	trgovački putnik	član
Butinar Martin		potpredsjednik	Premelc Franc	mesar	član
Cvek Franc	zidar	član	Rebec Jože		časni sud
Cvelbar Anton		odbornik	Sattler Franc		domar
Drobnič Ivan	fotograf	član	Strašček Jože		odbornik
Gostič Janez		odbornik	Škabot Anton	posjednik	član
Hladnik Matija		odbornik	Škorjak Alojz		odbornik
Horvat Janko		odbornik	Šparenblek Franc		blagajnik
Horvat Matija		predsjednik	Verg Albin		nadzorni odbor
Hribšek Slavko	radnik	član	Zobec Ivan		tajnik
Jernejc Franc	trgovac	član	Zobec Ivanka	krojačica	član
Lenarčić Vinko	trgovac	član	Zupac Maks		odbornik
Orešnar Josip	mehaničar	član	Zupanc Anton		odbornik
Pajk Franc		odbornik	Zupanc Dominik	mesar	član

Tablica nam prikazuje funkciju pojedinaca te strukturu članstva. Ako ovo članstvo usporedimo s članstvom *Narodne knjižnice in čitalnice*, vidi se da su u *Slovenskom prosvetnom društvu „Kustošija“* bili prije svega obrtnici i radnici te da je u njemu bio manji broj žena. Dakako da ovo treba uzeti s rezervom jer nijedan popis nije cjelovit.

Čini se da je *Društvo* od svojih početaka imalo problema u djelovanju jer su već u lipnju 1939. godine bili izabrani novi članovi predsjedništva. Predsjednik je ostao Matija Horvat.⁷⁷³

Cilj je *Društva* bio da se među članovima jača „...slovenska nacionalna svijest. Brine za kulturu, socijalni i gospodarski uzlet (...) poduzima i podupire razne dobrotvorne akcije, širi prosvjetu među narodom, gaji društvenost te podupire iste ciljeve drugih sličnih organizacija...“⁷⁷⁴

773 HR HDA, GSP 1353, br. 2936, *Izvještaj izvanredne godišnje skupštine „Slovenskega prosvetnega društva“ v Kustošiji*, 1939. (dalje: HR HDA, GSP 1353, br. 2936, *Izvještaj*).

774 „...slovensko narodno zavest. Skrbi za kulturo, socijalno in gospodarsko povzdig...(...)... podvzema in podpira razne dobrotvorne akcije, rasširja prosveto med narodom, goji društvenost in družabnost ter podpira enake cilje drugih sličnih organizacij...“ (HR HDA, GSP 1353, 2936, *Društvena pravila Slovenskega prosvetnega društva v Kustošiji*, 1).

• Slovensko prosvetno društvo »Kustošija«, Zagreb priredi v soboto 5. avgusta svojo prvo tombolo, združeno z vrtno veselico ter bodo dohodki te prireditve služili za podpiranje revnih otrok. V Zagrebu je okrog 35.000 Slovencev in je med njimi precej takih, ki živijo v težkih razmerah. Prosvetno društvo se obrača na vso slovensko javnost, da bi podpirala zelo potrebne socialne akcije. V prvi vrsti apelira društvo na gg. trgovce in tovarne, da bi kaj prispevali k dobrodelni tomboli. Darovalcem se bo društvo zahvalilo v listih, prišpevki pa naj se pošljejo na naslov: »Slovensko prosvetno društvo Kustošija, Zagreb v roke predsednika M. Horvata, Kustošija, Gosposvetska cesta 28.

Jutro, 23. 7. 1939.: Slovensko prosvetno društvo »Kustošija“, 6.

Radi toga su članovi planirali osnovati vlastitu knjižnicu i čitaonicu. Željeli su izdavati vlastiti časopis, organizirati poučna predavanja, odlaziti na izlete i organizirati druge slične aktivnosti. Kao jedan od ciljeva bilo je navedeno i podupiranje siromašnih članova te briga za poboljšanje socijalne situacije članova *Društva*.

Pitanje je koliko su zacrtanih planova članovi uspjeli realizirati.

Prema nekim podacima čini se da je već u ožujku 1939. godine *Društvo* brojalo oko 100 članova.⁷⁷⁵ Članovi su *Društva* prvu vrtnu zabavu s tombolom organizirali u srpnju 1939. godine, a dohodak od te zabave bio je namijenjen siromašnoj djeci. Oglasom u dnevnim novinama molili su prije svega trgovce i različite proizvođače da doniraju proizvode za tombolu.⁷⁷⁶

U prvoj su se godini djelovanja susretali u gostionicama koje su bile na području Kustošije. Zna se da su organizirali više zabava,⁷⁷⁷ ali nije jasno gdje su one bile organizirane i kolika je bila njihova posjećenost. Vjerojatno su se susretali i u gostionici člana *Društva* Franca Jereca. Ne postoje podaci o tome koliko je dugo *Društvo* djelovalo. Može se tvrditi da su članovi još u nekakvu obliku djelovali 1940. godine jer se nalaze kao naručitelji *Koledara CMD* (Koledar 1941, 91). Osim toga u ožujku 1940. godine imali su premijeru komedije *Španska muha* "...koja je baš dobro uspjela. Posjećenost igre je pokazala i dokazala, da i među Slovincima u Kustošiji vlada veliko zanimanje za slovenske kulturne priredbe..."⁷⁷⁸

775 Slovenec, 31. 3. 1939.: Slovenci v Zagrebu, 9.

776 Jutro, 23. 7. 1939.: Slovensko prosvetno društvo Kustošija, 6.

777 HR HDA, GSP 1353, br. 2936, *Izveštaj*.

778 "...ki je prav dobro uspjela. Obisk igre je pokazal in dokazal, da je tudi med Slovinci v Kustošiji veliko zanimanje za slovenske kulturne prireditve..." (Slovenec, 14. 3. 1940.: Slovenci v Zagrebu, 5).

Djelovanje je ometao nedostatak prostora, a bilo je i trzavica među članovima uprave *Društva*. U to je vrijeme započeo i Drugi svjetski rat, što je još dodatno otežalo cjelokupnu situaciju. Iz popisa članova vidi se da su članovi bili Slovenci različitih profesija i društvenih statusa. Postoji i mogućnost da su se oni uključili u djelovanje nekoga drugog društva, a ta je pretpostavka prihvatljiva, jer je i sam predsjednik *Društva*, Matija Horvat, bio član *Narodne knjižnice in čitalnice*, odnosno *Narodnog doma* u Zagrebu.

Vincencijeva konferenca sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu

Malo prije Drugoga svjetskog rata nastala je *Vincencijeva konferenca sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu*. Prva skupština *Društva* bila je 29. veljače 1940. godine. Kao što je naglašeno na skupštini, cilj *Društva* bio je: „...zapravo izvršavati kršćansku ljubav do bližnjeg i to tako da podupiru siromašne studente, siromašne obitelji, vojnike, udovice kao i zanemarenu djecu, posredovati nezaposlenima pri traženju posla i općenito se zauzimati za duhovno i tjelesno blagostanje jadnih i pomoći potrebitih.“⁷⁷⁹

Predsjednik je bio Metod Starman, djelatnik *Siemensa*, potpredsjednik Lojze Horvat, tajnik Anton Zorec, blagajnik Mihael Prešern, a dušobrižnik jezuit p. Rudolf Pate.⁷⁸⁰ Ostali su članovi uglavnom bili studenti s različitih fakulteta *Sveučilišta u Zagrebu*: Jože Seljak, Martin Trbovc, Jožef Kuralt, Viktor Schart, Karl Sekolec,⁷⁸¹ Vojmir Bratina,⁷⁸² Lojze Ronko, Ivan Kopač i Ivan Penca.⁷⁸³

Odlučeno je da će *Društvo* djelovati u prostorijama *Akademskog katoličkog društva „Danica“*, „...dok si sami ne osiguraju sredstva za vlastiti lokal“⁷⁸⁴ Pravila su odobrena u srpnju 1940. godine. Prema tim pravilima redoviti članovi mogli su biti muškarci *kršćanskega življenja* (German & Todorovski 1999, 25–26). Drugih podataka o aktivnostima toga društva nema.

779 „...dejansko izvrševati kršćansko ljubezen do bližnjega in sicer s tem, da podpira revne akademike, uboge družine, vojnike, vdove zlasti tudi zanemarjene otroke, posreduje brezposlenim delo in se sploh zavzema za duhovni in telesni blagor bednih in pomoči potrebnih...“ (HR HDA, GSP 1353., br. 2936, 1939., *Pravila*).

780 HR HDA, GSP 1353, br. 2942, *Zapisnik ustanovnega občega zbora Vincencijeve konference sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu*, 1940. (dalje: HR HDA, GSP 1353, br. 2942, *Zapisnik*).

781 Godine 1940. diplomirao je na *Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu*. Inače je bio rodom iz Maribora. (Večernik, 3. 10. 1940.: Doktorsko delo, 4).

782 Vojmir Bratina (Ajdovščina, Šturje, 1916. – Toronto, 1997.), metalurg, fizičar. U Ljubljani i Zagrebu studirao je strojarstvo, te je 1940. godine diplomirao. Studirao je rudarstvo na Ljubljanskom sveučilištu, potom je u Bologni studirao kemiju, u Torontu je studirao fiziku metala, a ondje je i doktorirao 1954. godine. Radio je u Ontarijskom istraživačkom centru u Torontu (Stanonik & Brenk 2008, 99).

783 HR HDA, GSP 1353, br. 2942, 1940., *Ustanovitelji Vincencijeve konference sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu*, 1940.

784 „...dokler si sama ne priskrbi sredstev za svoj lasten lokal“ (HR HDA, GSP 1353, br. 2942, *Zapisnik*).

Može se zaključiti da je *Društvo* djelovalo na vjerskim načelima i da je donekle sudjelovalo u radu drugih društava, odnosno da su neki od članova sudjelovali i u radu drugih zagrebačkih društava. Tako je npr. Metod Starman 1941. godine bio u vodstvu *Slomškovega prosvetnega društva*.⁷⁸⁵

Iz postojećih izvora nije moguće vidjeti koliko je to društvo u svojem radu bilo uspješno. Svakako je nadolazeći rat onemogućio njegovo djelovanje u većem opsegu.

Slovenska društva u Istri između dva svjetska rata

Promatrajući djelovanje slovenskih društava na prostoru današnje Hrvatske, mora se napomenuti da je u hrvatskoj Istri situacija bila uvelike drugačija nego u drugim dijelovima Hrvatske. Djelovanje društava nakon što je hrvatska Istra postala sastavnim dijelom Kraljevine Italije postalo je otežano, sve dok različitim zakonima nije bilo u potpunosti zabranjeno. Djelovanje društava, slovenskih i hrvatskih, obilježeno je napadima na te kulturne ustanove, koji su započeli uništenjem slovenskoga narodnog doma u Trstu, gdje je bilo sjedište raznih kulturnih i gospodarskih organizacija.

Prihvatanjem zakona o prestanku djelovanja svih društava 1927. godine na prostoru Julijske krajine prestalo je djelovati još 400 društava.

U razdoblju do 1928. godine na prostoru je hrvatske Istre zabilježeno djelovanje *Slovenskega prosvetnega društva „Danica“* u Pasjaku.⁷⁸⁶ *Društvo* je osnovano 1924. (Riman 2010, 133), a djelovalo je samo 4 godine. Cilj *Društva* bio je očuvati slovensku i hrvatsku kulturnu tradiciju kraja u kojem je ono djelovalo, a zamišljeno je kao protuteža talijanskoj kulturnoj politici u razdoblju nakon Prvoga svjetskog rata.

Od samog početka djelovanja *Društvo* je bilo član *Prosvetne zveze* u Trstu. Članovi su *Društva* djelovali u trima sekcijama: glazbenoj, dramskoj i prosvjetnoj. Osnivač *Društva* bio je slovenski učitelj Slavoljub Makarovič.⁷⁸⁷

Svoju prvu predstavu *Društvo* je imalo već 1925. godine, kada je nastupalo u Jelšanama, a u kolovozu 1925. godine imalo je svoj drugi nastup, kada je u Pasjaku izvelo jednočinku J. Štoka *Ne zovi vraga*.⁷⁸⁸ Osim dram-

785 Slovenec, 21. 1. 1941.: Slovenci v Zagrebu, 6.

786 Tu je prikazan nastanak tog društva i njegovog djelovanja jer se ono nalazilo u Kraljevini Italiji. Zato je društvo imalo drugačije mogućnosti kulturnog djelovanja.

787 Slavoljub Makarovič (Jelšane, 1897. -?). Djelovalo je u Lipi, Podgraju, Materiji, Artvižah, Pasjaku i Črnem Kalu. U Pasjak je došao 1924, a ondje je djelovao dvije godine. Osim obaveza u školi bio je aktivan i na kulturnom i političkom planu. Upravo je zbog svoje političke aktivnosti bio premješten u Črni Kal pored Kopra (Legac, 1983, 227). Jedan je od organizatora osnivanja *Slovenskega prosvetnega društva „Danica“* u Pasjaku. Odmah nakon osnivanja *Društva* organizirao je i tamburaški orkestar.

788 U dramskoj predstavi J. Štoka *Ne zovi vraga* igrali su: Surina Jakop-Kalčov, Surina Anica-Šimanova, Hrvatina Mima-Šaletova, Surina Franc-Krajniov, Surina Mihael-Kundin.

ske sekcije nastupio je i tamburaški zbor, koji je brojao 17 tamburaša. Vodio ga je Slavoljub Makarovič. Gosti na toj predstavi bili su članovi *Slovenskega prosvetnega društva „Sloga“ – Jelšane* i limena glazba iz Kozine.⁷⁸⁹ Tijekom 1926. godine zabilježeni su slični koncerti u Šapjanama, Podgradu, Materiji te u Velikom Brgudu. *Društo* je prestalo djelovati 1928. godine. Sva imovina bila je zaplijenjena i odnesena u tadašnje središte općine – Jelšane. Knjige koje je *Društvo* posjedovalo bile su tajno razdijeljene članovima *Društva*.⁷⁹⁰

Društvo je s djelovanjem nastavilo nakon Drugoga svjetskog rata pod imenom *Kulturno-umjetničko društvo „Danica“ Pasjak*.

To je jedino slovensko društvo za koje se trenutno zna da je djelovalo na hrvatskom prostoru Julijske krajine. *Društvo* je važno jer je to jedno od rijetkih slovenskih društava koja su djelovala u pograničnom prostoru, a na što je utjecalo više čimbenika. Prvi je vjerojatno bio taj što je inicijator osnivanja toga društva bio Slavoljub Makarovič, slovenski narodni preporoditelj te je stoga ono u svojem imenu imalo naziv – slovenski. Drugi je razlog vjerojatno potreba stanovništva mjesta Pasjak, ali i okolnih mjesta, da na nekakav način djeluje na očuvanju jezika i kulture zavičaja.

Osobitosti razdoblja

Promatrajući djelovanje slovenskih društava u Hrvatskoj u vrijeme između dva svjetska rata vidljivo je da je zapravo u tom vremenu djelovalo najviše društava i da su ona bila rasprostranjena po cijeloj Hrvatskoj, izuzev onog dijela hrvatske Istre koji je bio u sastavu Kraljevine Jugoslavije. Na tom prostoru zbog političko-povijesnih događanja zabilježeno je djelovanje samo jednog društva, i to kraće vrijeme.

Društva su djelovala u skoro svim većim gradovima gdje je postojao određen priljev slovenskoga stanovništva. Veći broj dolazaka u različite hrvatske krajeve rezultirao je i većim brojem slovenskih društava. Naime, intenzitet djelovanja, organiziranost, brojnost i vrsta aktivnosti ovisili su o brojnosti slovenskih doseljenika kao i o strukturi tog stanovništva u određenom kraju u kojem je djelovalo neko slovensko društvo.

Slovenska društva susrećemo u Zagrebu, gradu koji se isticao po (samo) organizaciji slovenskih doseljenika, jer je tamo djelovalo 14 društava, a imala su različite temelje na kojima su nastala, što je pak utjecalo i na samu strukturu članstva. Druga su društva bila u: Sušaku, Karlovcu, Slavonskom Brodu, Osijeku i Splitu. Ovdje je još potrebno izdvojiti Split jer su tamo u razdoblju između dva svjetska rata djelovala dva društva, a jedno od njih je i *Podružnica*

789 *Spomenica*, 21.

790 *Spomenica*, 21.

Sv. Cirila in Metoda iz Ljubljane. To je ujedno bila i jedina podružnica toga društva zabilježena u nekom hrvatskom mjestu.

Pokušaja organiziranja slovenskih udruženja bilo je i još u nekim dijelovima Hrvatske, i to prije svega u Slavoniji te u Hrvatskom zagorju, ali nema sigurnih podataka da su u tim gradovima udruženja i postojala. Zna se da su tamo postojali Slovenci koji su se povremeno neformalno okupljali, ali nekakvih detaljnijih podataka o tome nema.

Slovenska su društva, već nekako tradicionalno, postojala u krajevima koji su bliži današnjoj slovensko-hrvatskoj granici, ali ne i na samoj granici, kao što je to slučaj s Pasjakom. Doseljavanje stanovništva iz slovenskih krajeva na taj je prostor bilo intenzivnije nego u udaljenije krajeve, prije svega Dalmaciju i Slavoniju. U udruženja su se uključivali ljudi koji su u tim krajevima završili zbog posla, a rjeđe iz nekih drugih razloga. Upravo je o razlogu doseljavanja u hrvatske krajeve ovisila i struktura članstva u društvima. Tako u Slavonskom Brodu i Osijeku pronalazimo radnike na željeznici, radnike u kožarama te u *Tvornici vagona, strojeva i mostova d. d.* u Slavonskom Brodu. U Splitu su članovi društva bili još različitiji te se spominju obrtnici, ali i hotelijeri te visoko postavljeni državni službenici i intelektualci.

Uglavnom su se za sva ovdje spominjana društva pronašla pravila, koja su bila presudna da bi društvo bilo formalno-pravno priznato. Pravila nisu pronađena za *Klub Slovenaca* i *Podružnicu sv. Cirila in Metoda v Ljubljani iz Splita*, *Slovensko prosvetno društvo „Danicu“* iz Pasjaka te neka zagrebačka društva koja se spominju samo usputno, točnije *Kegljaški klub „Drava“*. Analizom djelovanja društava vidi se da je većina njih zapravo neformalno, u vidu okupljanja članstva i dogovaranja oko osnivanja nekakvog udruženja, započela i nekoliko godina ranije. Udruživanje je bilo dozvoljeno zakonima Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a kasnije Kraljevine Jugoslavije. I čini se da većih problema prilikom traženja dozvole za djelovanje, nije bilo. No zbog različitih promjena u zakonima neka su društva bila primorana promijeniti ime.

Najvidljivija promjena je pri zagrebačkom društvu *Narodna knjižnica in čitalnica*, koje je svoje ime promijenilo u *Narodni dom*. Razlog promjeni imena leži u činjenici da je odredba prosvjetnog ministra u Beogradu odredila da knjižnice i čitaonice ulaze u resor prosvjete te da moraju o svojem djelovanju pisati iscrpne izvještaje školskom nadzorniku. To nisu morali činiti ukoliko bi promijenili ime te drugačije opredijelili aktivnosti određenog društva (German & Todorovski 1995, 11). Vjerojatno su i druga društva koja su promijenila ime imala vrlo objektivan razlog za to.

Osim pravila djelomično je dostupno i arhivsko gradivo, ali podaci o članstvu i aktivnostima prikupljeni su uglavnom iz slovenskih i hrvatskih novinskih tekstova. I dok se o društvima u Osijeku, Splitu i Slavonskom Brodu i o njihovom djelovanju moglo doznati više iz podataka iz hrvatskih

tiskovina nego iz slovenskih, o djelovanju društava u Zagrebu moglo se doznati i iz različitih slovenskih novina.

U dnevnicima i tjednicima objavljavani su važniji i manje važni događaji, članstvo je pozivano na sastanke, skupštine ili različite druge aktivnosti koje su se provodile u određenom društvu. U slovenskim su novinama svi tekstovi bili na slovenskom jeziku, dok su u hrvatskom tisku tekstovi bili i na hrvatskom, ali i na slovenskom jeziku. Ako se količina arhivskih podataka kao i pronađenih novinskih tekstova usporedi s ranijim razdobljem, moguće je zaključiti da je djelovanje društava između dva svjetska rata u ovom smislu bilo bogatije i bolje popraćeno. Upravo je zato djelovanje društava u tom razdoblju bolje i iscrpnije prikazano, a opet u onim granicama u kojima je to bilo moguće s obzirom na informacije dobivene iz primarnih i sekundarnih izvora.

Kao što je već spomenuto, pravila nisu bila pronađena za sva društva. Komparacijom onih pronađenih može se ustvrditi da su sva bila vrlo slična. Dapače, čini se da su osnivanje društva podupirali članovi i drugih, već postojećih društava na prostoru Hrvatske, te da su si formalno-pravne postupke članovi međusobno pokušavali olakšati na taj način da su dopuštali da se pravila preuzmu i izmijene onoliko koliko je to bilo potrebno za određeni kraj u kojem je društvo nastajalo. Za tu tvrdnju nam može poslužiti podatak iz zapisnika o održanoj osnivačkoj skupštini društva u Slavonskom Brodu u kojem se navodi da je bio preuzet pravilnik zagrebačkoga slovenskog društva.⁷⁹¹ Osim što su znali da postoji slovensko društvo u Zagrebu, a vjerojatno su znali i za sva društva u ono doba u Zagrebu, članovi društva iz Slavanskog Broda znali su i za postojanje i djelovanje slovenskih društava i u Nišu, Banja Luci te u Beogradu. Vjerojatno su znali za postojanje društava i u drugim hrvatskim gradovima, ali koliko su međusobno bili povezani i je li postojala nekakva jača suradnja, osim preuzimanja pravila djelovanja, nije potvrđeno. Naime, u periodu nakon Drugoga svjetskog rata društva su organizirala zajedničke koncerte te su članovi različitih sekcija gostovali kod drugih društava. Ovdje takva suradnja nije zabilježena osim u nekim slučajevima koji su bili naglašeni u životu slovenskih društava u Zagrebu.

Društva su u ovom drugom periodu na neki način evoluirala u odnosu na prijašnja udruženja. U prvom periodu svi su imali osnovnu potrebu pružiti određenu sigurnost doseljenim članovima društva, materijalnu i moralnu potporu, a usput njegovati i slovenski jezik i kulturne tekovine kraja iz kojega su se iselili. U tom prvom periodu razlikuju se društva koja su imala jaču vjersku notu i ona koja su djelovala na „naprednim elementima”.⁷⁹² U međuratnom periodu moguće je govoriti o društvima koja su djelovala na različitim temeljima. Promatrajući sva društva u Hrvatskoj u razdoblju

791 HR HDA, GSP 1353, 3313, *Zapisnik*.

792 Slovenec, 2. 8. 1912.: Slovensko društvo na Reki, 6.

između dva svjetska rata, potrebno je poseban naglasak staviti upravo na društva u Zagrebu te njihovo djelovanje usporediti s drugim društvima u Hrvatskoj.

Zagreb je poseban po tome što je u njemu u vrijeme između dva svjetska rata djelovalo barem 14 društava. U drugim gradovima, s izuzetkom Splita, gdje su zabilježena dva slovenska udruženja, djelovalo je po jedno društvo.

Promatrajući djelovanje slovenskih društava u Zagrebu, može se tvrditi da je ono bilo raznoliko. Četiri su društva bila studentska društva: *Akademsko društvo „Triglav“*, *Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“*, *Društvo akademikov komercijalistov Slovenije* i *Vincencijeva konferenca sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu*. Svako je od njih, osim činjenice da su njihovi članovi bili uglavnom studenti, imalo drugačije smjernice djelovanja. Dva su bila isključivo organizirana na katoličkim načelima: *Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“* i *Vincencijeva konferenca sv. Cirila za slovenske akademike v Zagrebu*, s time da je ovo posljednje u svoje redove primalo samo muškarce, a prostore je dijelilo s *Danicom*. *Društvo akademikov komercijalistov iz Slovenije* kao svoje članove je primalo studente koji su se školovali na *Ekonomskoj komercijalnoj visokoj školi* u Zagrebu. *Akademsko društvo „Triglav“* primalo je sve ostale studente, ali u svojem je radu u nekim trenucima graničilo i s političkim djelovanjem i komunističkim pokretom, koji je u vrijeme Kraljevine Jugoslavije bio zabranjen, te je na kraju zbog toga i bilo ukinuto. Od ovih društava prvo je bilo osnovano *Akademsko društvo „Triglav“*, 1920., i djelovalo je sve do 1941. godine. Potom je prema dužini djelovanja među studentskim društvima bilo *Jugoslovansko katoliško akademsko društvo „Danica“*. Ostala su dva djelovala znatno kraće.

Među ovim studentskim društvima najduže je djelovalo upravo *Akademsko društvo „Triglav“* za koje je pronađeno djelomično arhivsko gradivo. Zapravo, to je društvo poput *Jugoslovanskog katoliškog akademskog društva „Danica“* odbore i predsjedništva mijenjalo svaki semestar, a ujedno je te podatke davalo i u dnevni tisak, te je bilo moguće djelomično rekonstruirati članstvo tog društva. Sve su to bili studenti koji su završili fakultete te su ostali u Zagrebu ili su se, još češće, vraćali kući gdje su tražili zaposlenje, te manji broj studentica, koje su uglavnom imale funkciju knjižničarki ili odbornica. *Društvo* je bilo važno jer je oko sebe okupljalo studente, davalo je informacije koje su upravo toj populaciji bile bitne te je održavalo veze među studentima koji su u stranom gradu završavali škole. No, ono je jednako tako svoje djelovanje usmjerilo na očuvanje slovenskog jezika i kulture u okvirima vlastitih mogućnosti: članovi su organizirali zajedničke zabave te različite večeri poezije, odnosno trudili su se osnovati vlastitu knjižnicu, koja je prema njihovim izvještajima bila prva takva u Zagrebu. Broj članova kretao se do 70 aktivnih članova. S obzirom na to da je velik broj studenata svake godine završavao školu i odlazio, a određen novi broj dolazio na studij, u usporedbi s nekim

drugim društvima koja su na vrhuncu imala oko 100 članova, može se reći da je ovo bilo jedno od većih slovenskih studentskih društava.

Drugo veće slovensko studentsko društvo je bilo *Jugoslavansko katoliško akademsko društvo „Danica“*, koje je također predsjedništva i odbornike mijenjalo po semestrima. U njega su bili uključeni studenti različitih fakulteta *Sveučilišta u Zagrebu* koji su prihvatili vjerska načela na kojima je *Društvo* djelovalo. No, za razliku od prije spominjanog društva članovi ovoga društva nisu toliko ažurno i redovito obavještavali javnost o promjenama u vodstvu, tako da je u ovom slučaju bilo teže prikazati članstvo. Osim uobičajenih aktivnosti koje su zabilježene pri djelovanju svakog društva – sastanci i skupštine – ovo je društvo surađivalo u radu s drugim zagrebačkim slovenskim društvima koja su također svoje djelovanje temeljila na vjerskim načelima. Članovi su organizirali različite oblike kulturno-umjetničkog djelovanja.

Tri su društva bila isključivo djevojačka i bila su utemeljena na katoličkim načelima te su pri radu surađivala s „daničarima“. Najduže je djelovala slovenska *Marijina družba* u Zagrebu. Na njezinim temeljima i zalaganjem njezinih članova osnovano je *Dekliško zavetišće „Naš dom Zagreb“* u Zagrebu i kasnije *Dekliško društvo „Ognjišće“*. Ta su društva karakteristična samo za Zagreb. Ova su ženska društva osmišljena da bi se djevojke okupljale i međusobno si pružale moralnu, a i financijsku potporu u trenucima kada su bile bez posla, odnosno kada su bile bolesne ili zbog starosti nisu mogle pronaći novog poslodavca. U okviru *Marijine družbe* imale su mogućnost uključiti se i u rad neke kulturno-umjetničke sekcije. Zajedno s drugim društvima priređivale su javne kulturno-umjetničke večeri, koje nisu nikada prešle granicu amaterizma. Ono što je značajno za to društvo, osim što je djelovalo nekoliko godina prije nego što je bilo i formalno-pravno osnovano, jest i to da su sve aktivnosti se događale nedjeljom, kada je većina žena i djevojaka bila slobodna, odnosno kada nisu morale raditi. Sva tri navedena društva pomagali su svećenici, u Zagrebu prije svega isusovci, u čijem su se samostanu djevojke i okupljale. U svim trima društvima spominje se ime Janeza Kalana, koji je bio idejni inicijator spomenutih društava. Osim toga važnim se čini spomenuti da su u tim društvima uglavnom bile žene i djevojke, a da su muškarci bili prisutni u vidu svećenika, liječnika i pravnika. Da su društva imala važnu ulogu, potvrđuje podatak da je *Dekliško društvo „Ognjišće“* u 1939. godini pomoglo oko 4.000 žena i djevojaka.⁷⁹³

Jedno od važnijih društava je bilo *Slomškovo prosvetno društvo* u Zagrebu, koje je isto tako nastalo na vjerskim temeljima. *Društvo* je imalo oko 200 članova, ali, nažalost, u izvorima je zabilježen samo manji dio vodstva. Osim što su članovi ovog društva bili uključeni u pjevački zbor te su

793 Slovenec, 17. 3. 1940.: Ognjišće dekliško zavetišće v Zagrebu, 5.; Slovenec, 28. 4. 1940.: Slovenska Marijina družba v Zagrebu ob 15 letnici, 7.; Slovenski gospodar, 22. 5. 1940.: Izven meja Slovenije, 2.

sudjelovali na slovenskoj misi koja se održavala u crkvi Sv. Roka, oni su također imali mogućnost uključivanja u različite sekcije, koje su se često javno predstavljale izvodeći djela slovenskih autora, a povezano s vjerskim svetkovinama. Ujedno su za svoje članove organizirali različita predavanja i tečajeve, a karakteristika ovog društva bila je i ta da je organiziralo hodočasnička putovanja u različite krajeve Slovenije. Usto je tijesno surađivalo s članovima *Marijine družbe* te s članovima *Jugoslovanskoga katoliškoga akademskoga društva „Danica“*. Društvo je zabranjeno nakon Drugoga svjetskog rata. Važno je spomenuti da su društva koja su svoje djelovanje temeljila na vjersko-katoličkim načelima imala veliku potporu slovenskih svećenika, koji su prvi postali svjesni problema koji se pojavljuje jer nije bila dana dovoljno velika pozornost toj unutarnjoj dijaspori. Upravo stoga su se oni često zalagali i pomagali inicijatore koji su imali volju organizirati različita udruženja. Još jedan važan faktor koji je zamijećen u Zagrebu, ali nije u drugim dijelovima Hrvatske gdje su evidentirani doseljenici iz Slovenije, jest i činjenica da su zagrebački Slovenci jednom tjedno imali misu na slovenskom jeziku. Želja slovenskih svećenika bila je jasno izražena, kao i njihova briga za mlade žene i djevojke koje su odlazile iz svojeg doma u potrazi za poslom. U tom je smjeru također djelovalo i *Slomškovo prosvetno društvo* u Zagrebu.

U Zagrebu su djelovala još neka društva koja su bila slična drugim društvima u Hrvatskoj. Tako je ovdje potrebno spomenuti sljedeća: *Slovensko prosvetno društvo Zagreb*, *Slovensko prosvetno društvo*, *Narodna knjižnica in čitalnica* te *Slovensko prosvetno društvo „Kustošija“*.

Ta su društva, poput *Slomškovega prosvetnoga društva v Zagrebu* te drugih društava u Hrvatskoj, u svoje članstvo primala sve koji su bili zainteresirani za bilo kakav oblik rada u smislu očuvanja slovenskog jezika i književnosti. U nekima su djelovali posebno važni zagrebački intelektualci, koji su djelovanje društva usmjerili više prema kulturnom i prosvjetnom nastojanju. Takav su smjer zauzela društva *Slovensko prosvetno društvo* i, kasnije, *Narodna knjižnica in čitalnica*, odnosno *Narodni dom*. Članovi su tih društava bili isti, s tom razlikom što je *Slovensko prosvetno društvo* trajalo kraće. Članovi su djelovali u smjeru boljeg povezivanja hrvatske i slovenske kulture. Kao jedna od karakteristika društva *Narodna knjižnica in čitalnica* može se spomenuti to da je vrlo predano organiziralo raznolika predavanja, koja su održavali ugledni znanstvenici *Sveučilišta u Zagrebu*, ali i gosti iz Slovenije i inozemstva. Poput drugih društava i unutar ovoga su djelovale različite kulturno-umjetničke i prosvjetne sekcije.

Društva u Zagrebu, čini se, bila su stabilnija i dugotrajnija nego slovenska društva u drugim dijelovima Hrvatske. Čini se da su, barem ova važnija, imala razvijen plan rada te su različita događanja (izleti, predstave, svetkovine) postala i tradicionalna. Razlika je u tome što je u Zagrebu između dva svjetska rata postojao velik broj doseljenika koji su očito imali potrebu

uključiti se u takva udruženja, te je postojala potreba da se oforme takva brojna i različita društva, koja su djelovala u različitim smjerovima. I dok se u prvoj fazi djelovanja društava moglo nabrojati pojedince koji su svojim izričitim zalaganjima uspijevali pokrenuti djelovanje nekog društva, zbog velikog broja informacija u ovom drugom periodu broj je zaslužnih pojedinaca narastao te ih je teško identificirati kao iznimno zaslužne. Neki su se pojedinci uključili u različita društva, ovisno o svojim interesima.

U Zagrebu je u tom međuratnom razdoblju postojala potreba za osnivanjem ovako brojnih društava, dok to u drugim gradovima Hrvatske nije bio slučaj. No svejedno postoji sličnost u djelovanju i organizaciji nekih slovenskih društava iz Zagreba i onih iz drugih hrvatskih gradova.

Na usmjerenje određenog društva utjecalo je i samo članstvo. U udaljenijim krajevima, pa čak i na Sušaku ili u Karlovcu, gdje su postojali i studenti, ali i žene i djevojke koje su tražile posao, očito nije postojala potreba za osnivanjem nekakvoga posebnoga studentskog ili ženskog udruženja, već su interese mogli ispuniti u postojećim. U tim gradovima djelovala su društva slična zagrebačkom *Slovenskom prosvetnom društvu*, *Narodnoj knjižnici in čitalnice* te *Slovenskom prosvetnom društvu „Kustošija“*, u koje su se uključivali ljudi različitih profila, a koji su bili tjerani željom da negdje mogu govoriti slovenski jezik, čuti slovenske pjesme ili se na neki drugi način povezati sa Slovencima u tuđini.

No kako su društva usko povezana s doseljenicima, onda je moguće pretpostaviti da je članstvo u Osijeku i Slavanskom Brodu bilo uglavnom sastavljeno od državnih službenika, koji su tamo bili poslani dekretom. Isto je moguće tvrditi i za Sušak i Split. Kako ne postoje evidencije članstva za društva u drugim hrvatskim gradovima, čak ni djelomične, već je zabilježeno samo nekoliko članova odbora, i to u onoj godini kada je društvo osnovano, nemoguće je tvrditi zašto je netko došao u to određeno mjesto, odnosno zašto se uopće učlanio u neko društvo. Svakako je potrebno spomenuti da je u društvima u udaljenijim gradovima, a pogotovo u Slavoniji, postojao i određen broj prebjega, odnosno emigranata koji su napustili svoje zavičaje iz Julijske krajine i sreću potražili u Kraljevini Jugoslaviji. Oni su također imali potrebu uključiti se u djelovanje slovenskih društava, a svojim radom na aktualizaciji pitanja Julijske krajine neka su slovenska društva imala i političke konotacije. Društva su osvješćivala problematično stanje Hrvata i Slovenaca koji su ostali živjeti u Julijskoj krajini, što djelomično može upućivati i na strukturu članstva. Postoji mogućnost da su članovi bili upravo politički emigranti iz Kraljevine Italije. S druge strane na to upućuje i suradnja slovenskih društava s društvima koja su sačinjavali uglavnom članovi te političke emigracije, kao što je to bio slučaj npr. u Karlovcu ili Slavanskom Brodu.

Članovi društava koja su djelovala u razdoblju između dva svjetska rata su se, poput onih iz prvog perioda, u nedostatku prostora sastajali u

gostionicama. U Karlovcu su se sastajali u restoranu *Union*, gostionici *Urh*, te gostionici *Banija*. Članovi društva iz Kustošije odlazili su u gostionicu *Jerec* i gostionicu *Brili*, a članovi društva iz Osijeka odlazili su u gostionicu *Tri gavrana* te u gostionicu *Bendekovič*. Članovi društva iz Slavenskog Broda okupljali su se u gostionici *Terkal* i *Dalmatinski podrum*, a članovi društva iz Splita okupljali su se u hotelu *Kovačević* (kasnije reostoran *Ljubljana*) te u restoranu *Na Plaži*, *Bakotić* na Gripama i *Indiji* (*Ghandi*). Slovenci na Sušaku odlazili su u Bratoševu slastičarnicu na Sušaku. Upravo je nedostatak adekvatnog prostora utjecao i na aktivnost. No, on je utjecao i na samo trajanje kao i na intenzitet djelovanja. Tako su društva koja nisu imala adekvatne prostorije kraće trajala, kao što je to bio slučaj s društvom u Slavenskom Brodu, gdje je ono trajalo samo godinu i pol, a u Osijeku se društvo, iako osnovano 1938. godine, aktiviralo tek 1940. godine. Društvo u Karlovcu djelovalo je 10 godina, a društvo na Sušaku, iako je djelovalo duže, nije bilo aktivno.

Društva koja su djelovala u restoranima i gostionicama vlasnika koji su vjerojatno i sami bili članovi tih društava, ili su barem bili simpatizeri, nisu imala iste mogućnosti kao društva koja su imala svoje prostore, gdje su mogla nesmetano djelovati. Društva koja su imala vlastiti prostor djelovala su uspješnije, imala su raznolikije aktivnosti za članove i bila su dugovječnija.

Skoro su sva društva obilježavala dan Sv. Nikole te su darivala najmlađe članove, a obilježavala su i dane koji su posebno važni u slovenskoj kulturi, obljetnice pjesnika i pisaca, pogotovo Prešerna i Gregorčiča. Osim kulturno-prosvjetnog programa, u kojem su često sudjelovali i profesionalni glumci i pjevači (obično Slovenci koji su radili u Hrvatskoj), organizirale su se različite igre, koje su omogućavale dodatnu opuštenost prilikom zabave. Koliko su maštoviti bili, vrlo ilustrativno pokazuje podatak da su članovi društva iz Splita za potrebe tombole koja se igrala prigodom Martinja, osigurali gusku kao glavnu nagradu.

Kada se promatra kulturno-prosvjetni program, onda je vidljivo da su Slovenci u Hrvatskoj uprizorivali jednostavne kratke skečeve i manje zahtjevne recitacije, ali i zahtjevnija dramska djela i mjuzikle. Čini se da su neka djela bila vrlo popularna u različitim razdobljima djelovanja društava.

Uspjeh takvih priredbi uvelike je ovisio o strukturi članstva, jer ona društva koja su za voditelja dramske sekcije imala profesionalnog glumca ili režisera po kvaliteti izvedbe nisu se mogla uspoređivati s amaterima. Međutim i sam prikaz tih predstava u novinama najčešće je bio subjektivan jer je osoba zadužena za pisanje izvještaja često bila dirnuta već samim time što su njezini članovi nastupali, a na to je svakako utjecao i ponos što na pozornici čuje slovensku riječ.

Gotovo su sva društva imala pjevački zbor, koji je na neki način bio temelj društvenog djelovanja, a *Slovenski oktet „Slok“* svoje je, istina kratko, djelovanje temeljio samo na glazbi. I ti su pjevački zborovi i vokalni sastavi

na svojem repertoaru imali slovenske narodne i umjetničke pjesme, koje su u svakoj prigodi mogle obogatiti proslavu ili nekakvo događanje.

Društva su, već prema afinitetima članstva, organizirala i različite druge aktivnosti: tečajeve, izlete, predavanja, a sve u svrhu međusobnog druženja te očuvanja slovenskog jezika i slovenske kulture. Slovenska društva koja su svoje djelovanje temeljila na katoličkim načelima u svoje su djelovanje uključila vjerske svetkovine, kao i hodočasničke izlete.

U svojem su djelovanju društva imala i potpurnu ulogu. Neka su u svojem nazivu već iskazivala taj smjer, kao npr. *Slovensko prosvetno in humanitarno društvo „Simon Gregorčič“* na Sušaku, a neka su se pak opisivala kao: „...kulturno, nacionalno i humanitarno društvo“.⁷⁹⁴

Potporni i humanitarni rad bio je kod svakog društva drugačiji. Neka su društva pomagala siromašnim članovima. Tako su bile organizirane različite zabave ili nekakvi drugi oblici druženja na kojima su prikupljeni novac davali onim potrebitima. Najčešće se to odnosilo na studente,⁷⁹⁵ ali su se prikupljale i potrepštine za djecu siromašnih članova. Djeci su se te stvari poklanjale u dane kada se očekuje otvorenost i milosrđe. Najčešće je to bilo u obliku božićnih poklona ili za *miklavževanje* (Jerman & Todorovski 1999, 19).⁷⁹⁶ To su najčešće bili odjeća, obuća, donje rublje, slatkiši te igračke. Trud članova išao je i u smjeru općeg poboljšanja socijalne situacije onih najugroženijih članova društva.⁷⁹⁷

Slovensko prosvetno društvo na Sušaku šteje okrog 40 članov in ima namen zbirati vse v Sušaku bivajoče Slovence, v prvi vrsti naša slovenska dekleta, katerim posveča veliko pažnjo. Društvo je imelo 17 odborovih sej ter več članskih sestankov. Priredilo je tudi Materinski dan in uprizorilo igro »Mati«. Predsednik društva je g. Jordan Dragotin, tajnik g. Havliček Ciril. — Prosvetna zveza svetuje vsem na Sušak odhajajočim Slovincem, zlasti dekletom, da se vpišejo v slovensko prosvetno in humanitarno društvo na Sušaku.

Slovenski dom, 26. 6. 1939.: Slovensko prosvetno društvo na Sušaku, 3.

794 Jadranski dnevnik, 15. 1. 1935.: Naličje splitskog političkog falsifikata, 1–2.

795 Slovenski narod, 13. 11. 1930.: Jubilejna proslava JAD Triglava, 2.

796 Slovenec, 19. 12. 1934.: Slovenski Miklavžev večer v Zagrebu, 5.

797 Jutro, 23. 7. 1939.: Slovensko prosvetno društvo Kustošija, 6.

Neka su društva kao izričit smjer djelovanja imala samo potporu. U primjeru društva *Naš Dom* i *Dekliško zavetišće „Ognjišće“* članice su mjesečno plaćale minimalnu članarinu, koja je potom bila iskorištena za pružanje financijske pomoći onim članicama koje su bile najsiromašnije.⁷⁹⁸

No, iako je puno društava imalo tu odredbu zapisanu i u svojim pravilima, ipak je upitno koliko je taj trud i rad, u smislu pomaganja određenim siromašnim članovima, bio uspješan. I dok se razne javno-kulturne priredbe, koje su bile i oglašene u periodičnom tisku, mogu registrirati, pa potom i vrednovati, ovakav je rad društava i njegovih članova vrlo samozatajan, te je vrlo teško ocijeniti pravu situaciju i eventualne rezultate. O situaciji u Zagrebu i o tom potpornom usmjerenju govori i činjenica da su u *Narodni knjižnici in čitalnici* pokušali 1931. godine osnovati potpornu sekciju koja je djelovala pod nazivom *ženska sekcija*, međutim to nije uspjelo jer su u Zagrebu u međuratnom razdoblju djelovala i druga društva koja su se bavila sličnim aktivnostima, te se zagrebačko-slovenske dame nisu uspjele uključiti, odnosno njihov se doprinos temeljio isključivo na samom članstvu u društvu.

Ono što je vidljivo iz primarnih i sekundarnih izvora jest trud članova da prikupe novac. Nije ih moguće navesti sve, ali kao primjer se može navesti da su članovi društva iz Splita 1936. i 1937. godine prikupljali novac za siromašne učenike na „našoj sjevernoj granici“,⁷⁹⁹ a početkom prosinca organizirana je proslava Sv. Nikole, prikupljena sredstva bila su namijenjena djeci na sjevernoj granici i u Prekmurju.⁸⁰⁰

Kao što nije bilo moguće prikazati detaljnije članstvo, tako nije jasno ni koliko su društva imala članova, odnosno saznanja su vrlo parcijalna. Tako se zna da je društvo *Marijina družba* na vrhuncu svojeg djelovanja brojala oko 200 članica, društvo u Karlovcu imalo je oko 100 članova, a društvo na Sušaku oko 200. Najviše članova imala je *Narodna knjižnica in čitalnica*, i to 1933. godine oko 2000 članova.

U odnosu na društva u razdoblju prije Prvoga svjetskog rata ova su uglavnom imala kontinuiran i puno duži period djelovanja negoli je to bio slučaj u ranijem razdoblju.

Važan se čini i sastav po spolnoj strukturi. I dok su postojala društva namijenjena samo ženama ili su imala drukčiju strukturu članova, odnosno članovi su bili studenti ili pak samo muškarci (German & Todorovski 1999, 25–26), u društvima koja su uključivala i muškarce i žene rijetko se na vodećim položajima spominju žene. To je bio slučaj čak i u onim društvima koja su bila, uvjetno rečeno, naprednija, kao što su to bila studentska udruženja. U

798 Slovenec, 24. 8. 1935.: Slovensko dekliško zavetišće v Zagrebu, 4.

799 Jadranski dnevnik, 6. 11. 1936.: Martinovo veče kod Ćirilo-Methodove podružnice u Splitu, 7.; Jadranski dnevnik, 11. 11. 1936.: Martinovo veče kod Ćirilo-Methodove podružnice u Splitu, 7.

800 Jadranski dnevnik, 28. 11. 1936.: Nikolinje u Ćiril Metodovoj podružnici, 5.; Jadranski dnevnik, 4. 12. 1936.: Nikolinje u Ć-M podružnici, 6.; Novo doba, 2. 12. 1937.: Ćiril Metodova podružnica u Splitu, 6.

društvima koja nisu isključivo ženska, i u Zagrebu kao i u drugim hrvatskim mjestima, povremeno se susreće žensko ime. Žene u upravnim odborima i na osnivačkim skupštinama predstavljale su rijetkost, a čini se da se u nešto većem broju počinju spominjati krajem 1930-ih. Upravo zato što su uglavnom ostala zabilježena imena i prezimena članova koji su bili u vodećim tijelima tih društava, teško je odrediti koliki je bio broj žena. Iz sadašnje situacije čini se da je svakako većinsko članstvo bilo muško. Već sama činjenica da nijedna žena nije imala ulogu predsjednika ili potpredsjednika pokazuje tadašnju ulogu žena u društvenom životu Slovenaca u Hrvatskoj. Žene su preuzimale uloge knjižničarki, rijetko kada tajnica te su sve uloge bile povezane s djecom i s potrebitima. Žene je relativno teško poimence izdvojiti, ali to nije slučaj s umjetnicama, koje su se znale povremeno priključiti nekoj proslavi.

Društva su najaktivnija bila od tridesetih godina 20. stoljeća pa do početka Drugoga svjetskog rata, kada mnoga od njih prestaju s djelovanjem. Nije za sva društva jasno zašto su prestala djelovati. Osnovni je problem bio smanjen broj članova. Neki su se vratili u svoj zavičaj, a neki su bili mobilizirani te su morali otići u rat. Neka su društva bila zabranjena, a neka društva više nisu imala nikakvih uvjeta za djelovanje, te su prekinula sa svakom aktivnošću.

Na sadržaj i način rada kao i na vrijeme djelovanja društava utjecali su različiti čimbenici: broj članova i njihova struktura, financijska situacija i uključenost društva u sredinu u kojoj je djelovalo. Čini se da su društva izvan Zagreba nakon početnog zanosa i intenzivnog rada počela slabjeti, a potom su se potpuno izgubila. Za rijetko se koje društvo jasno vidjelo kada je točno prestalo s radom. Vidljivo je da su idejni pokretači društava uglavnom bili intelektualci, o kojima su često ovisile aktivnost i uspješnost društva. Tako je bilo u prvom redu u Zagrebu, gdje se osjetila i potreba pojedinih istaknutih članova različitih društava da sve Slovence okupe isključivo u jedno društvo. Ta je ideja bila ostvarena za Zagreb u vrijeme i nakon Drugoga svjetskog rata.

Društva su u vrijeme između dva svjetska rata za hrvatsku kulturu imala vrlo veliku ulogu. Pogotovo je to moguće tvrditi za društva u Zagrebu, koja su svojim djelovanjem na određeni način spajala slovensku i hrvatsku kulturu te su zagrebačko stanovništvo upoznivali i s tim aspektima susjednog naroda. To je moguće tvrditi i za djelovanje društava u svim drugim mjestima u kojima se ona susreću. Bez obzira na sve spomenute nedostatke društava između dva svjetska rata važno je reći da su upravo društva pokazatelj slovenskih zajednica u kojima je djelovao veći broj pojedinaca koji su tada bili voljni osnovati svoje društvo. Pojedinci su imali potrebu djelovati, čuti svoj jezik i živjeti svoju kulturu i tomu su ta društva u prvom redu i služila. S druge strane ta i slična društva doseljenika obogatila su hrvatsku kulturnu baštinu i u mnogim mjestima dala važan pečat formiranju gradskih sredina.

4.3. Slovenska društva za vrijeme Drugoga svjetskog rata

Vrijeme Drugoga svjetskog rata najkraće je razdoblje u ovdje predstavljenoj periodizaciji. Djelovanje slovenskih društava u vrijeme Drugoga svjetskog rata na prostoru Hrvatske ovisilo je o dvama ključnima čimbenicima: prvi je politički smjer djelovanja političkog vrha Nezavisne Države Hrvatske, a drugi čimbenik bila je sama situacija članova određenoga slovenskog društva. To je razdoblje obilježeno preseljavanjem slovenskog stanovništva i slovenskih svećenika na prostor Nezavisne Države Hrvatske.

Prema dosadašnjim podacima o djelovanju slovenskih društava na prostoru današnje Hrvatske znalo se da je društvo *Narodna knjižnica in čitalnica*, kasnije preimenovano u *Slovensko društvo „Narodni dom“*, djelovalo i za vrijeme Drugoga svjetskog rata. No ono je djelovalo u ilegali te je požrtvovan i često opasan rad članova učinio da *Društvo* opstane (Jermač & Todorovski 1999, 33).

Osim njega tijekom Drugoga svjetskog rata bilo je aktivno i *Slomškovo prosvetno društvo*, ali se njegovo djelovanje ne može u potpunosti rekonstruirati.

Potrebno je spomenuti da su različiti oblici zabranjenog rada slovenskog stanovništva zabilježeni i u Slavoniji, gdje je iz političkih razloga tijekom Drugoga svjetskog rata bio povećan broj Slovenaca.⁸⁰¹ Novijim istraživanjima pokazalo se da je na prostoru Hrvatske djelovalo još jedno slovensko društvo i ono nije bilo ilegalno, već je njegovo djelovanje bilo javno i prihvaćeno u razdoblju NDH.

Prvi temelji za djelovanje tog društva su učinjeni neposredno prije rata, iako nije potpuno jasno je li to udruženje bilo politička stranka, društvo ili je imalo nekakav drugačiji oblik. Prema podacima dobivenima prije svega iz onodobnog tiska, s formiranjem udruženja, odnosno stranke započelo se na sastanku 8. listopada 1939. godine, a ona se trebala temeljiti na političkom uzoru koji su „Hrvatje dosegli“,⁸⁰² odnosno na politici dr. Mačeka. Na sastanku su sudjelovali inicijator Pavel Horvat te Rudolf Dobovišek, Alojz Janžekovič, Fedor Gradišnik, Ivan Bratko, Tinko Povše, Ivan Žerjav, Martin Jošt i Vinko Plemenitaš.⁸⁰³

Formalno je *Slovensko kmečko-delavska sloga* bila osnovana u ožujku 1940. godine. Inicijator i predsjednik tog društva bio je Pavel Horvat iz Male

801 Djelovanje u obliku organiziranja *Mestih odbor enotne narodno-osvobodilne fronte* zabilježeno je u Osijeku, Vukovaru, Đakovu. To je svakako vrlo važna tema, ali ovdje ju je moguće samo spomenuti jer iziskuje dodatno istraživanje po različitim arhivima zemalja nekadašnje Jugoslavije. Vjerojatno je da su slične organizacije bile i u drugim mjestima Slavonije, ali za sada nema potvrde o tome (Riman 2016c, 144).

802 Slovenska beseda, 14. 11. 1939.: Iz Ljutomera, 3.

803 Večernik, 4. 10. 1939.: Zborovanje v Ljutomeru, 5.

Nedjelje, a potpredsjednik Alojz Janžekovič iz Strnjancev pri Ormožu.⁸⁰⁴ Čini se da je ta organizacija bila zamišljena kao društvo koje je podupiralo ideje Hrvatske seljačke stranke, ali se nakon ulaska Kraljevine Jugoslavije u rat i nastanka NDH javno prestalo opisivati kao politička stranka te udružene započinje i s kulturnim usmjerenjem pri radu, ali nastavlja i s političkim.

Kako se čini, slovenski su novinari i urednici prema toj stranci, a kasnije društvu, bili skeptični, pa je tako u srpnju izašao maleni napis o „Izredni seji SDKSL“ o tome kako su na tom sastanku u Mariboru sudjelovali i predstavnici različitih organizacija: *Gospodarske sloge, Slovenske kmečke zaščite, Kmečke zveze, Kmetijske, obrtne in trgovske zbornice, Društva vinogradnikov, Jugoslovenskega profesorskoga društva, Udruženja učiteljev Jugoslavije, Invalidskega udruženja* te predstavnici narodnih manjina, Nijemci i Mađari. Naglašeno je bilo da se druge informacije o tom društvu ne znaju.⁸⁰⁵

Krajem godine *Slovenska kmečko-delavska sloga* ponovo je imala zasjedanje te je odlučeno da će surađivati s hrvatskom *Gospodarskom slogom*. Članovi odbora su bili: predsjednik Pavle Horvat iz Male Nedelje, odbornici: Ivan Žerjav iz Brežica, Matija Mulec iz Gornje Radgone, Franjo Bulc iz Mirna, Franz Toplak iz Gočave, Peter Megla iz Sv. Tomaža i Štefan Šemen iz Beltinca.⁸⁰⁶ No, osim u ovoj prilici ovi se odbornici više ne spominju.

Kako ne postoje pravila tog društva/stranke, ni neki drugi pravni dokumenti, vrlo je teško govoriti o ciljevima *Društva*. Vjerojatno se vodstvo prilagođavalo političkoj situaciji države na čijem je teritoriju egzistiralo, te se u skladu s time, vjerojatno, i mijenjalo. Ali novinski tekstovi, pogotovo oni iz 1940. godine, kada je u *Hrvatskom narodu* objavljena obavijest da dolazi do formiranja političke stranke u Sloveniji koju podupire i dr. Maček, obrušili su se na Pavla Horvata, te su njegovo dotadašnje djelovanje prikazali u negativnom svjetlu. Naglasili su da je njegova politička stranka već treća skupina u Sloveniji koja tvrdi da ima potporu dr. Mačeka.⁸⁰⁷ Napominje se kako se on sada okrenuo hrvatskoj politici jer nije uspio ni u jednoj slovenskoj stranci ranije,⁸⁰⁸ te da zapravo „...pomoću nekih autoriteta preko granice Slovenije proglašava nastup svoje političke organizacije.“⁸⁰⁹ Između ostaloga slovenske novine su zaključile da je „...taj muškarac, barem što se tiče njegove političke kralježnice, pokazao da zna spretno, pa ipak bez koristi, mijenjati boje i podređivati se svim vrstama ‘voditelja’...“⁸¹⁰

804 Jutro, 29. 3. 1940.: Horvatova stranka, 7.

805 Jutro, 18. 7. 1940.: Izredna seja SDKSL, 7.

806 Večernik, 17. 12. 1940.: Slovenska kmečko-delavska sloga, 3.

807 Jutro, 8. 2. 1940.: Tri skupine, ki hočejo biti podružnice HSS, 7.

808 „...gospod Horvat krošnjaril po Zagrebu...“ (Slovenska zemlja, 13. 6. 1940.: Iz domaće politike, 4).

809 „...s pomočjo nekih avtoritet preko meje Slovenije proglašša nastop svoje politične organizacije“ (Večernik, 22. do 25. 3. 1940.: V borbo za programe, ne v mehanični boj za glasove, 3).

810 „...ta mož, vsaj kar se tiče njegove politične hrbtenice, pokazal da zna spretno, pa vendar brez haska, spreminjati barve in se podrežati vseh vrst ‘voditeljem’...“ (Slovenski dom, 16. 6. 1940.: Slovenska kmetijsko-delavska sloga, 3).

„Slovenska kmetijsko-delavska sloga“

Maribor, 16. julija. J. Čudnega spaka je ustanovila neka politična skupina v Mariboru. V »Hrvatskem dnevniku« beremo, da je bila v Mariboru izredna seja »Slovenske kmetijske delavske sloge«, katero vodi Pavle Horvat. Poročilo pravi, da so seji v velikem številu prisostvovali člani glavnega odbora, zastopniki vseh okrajnih organizacij (prav gotovo!) in ugledni člani akcijskega odbora Gospodarske sloge, Slovenske kmečke zahte (o kateri pa naša javnost do sedaj še ni nikdar slišala. Op. ur.), Kmečke zveze, Kmečke, Obrtne in Trgovske zbornice, Društva vinogradnikov, Proforskega in učiteljskega društva, invalidov, raznih zadrug, društev in lepo (!) število županov. Seje so se dalje udeležili tudi zastopniki narodnih manjšin: Nemci in Madžari, ki aktivno sodelujejo pri delu Slovensko-kmetijsko-delavske sloge. »Hrvatski dnevnik« poroča dalje, da je predsednik Pavle Horvat sporočil, da ne prestanto potuje in organizira in da je v zadnjih štirih tednih obiskal gotovo dve tretjini vseh slovenskih okrajev in prisostvoval konferencam okr. organizacij. Pri tej priliki je dajal Horvat navodila za organizacijo svoje »SKD sloge«. Na seji je bilo tudi sklenjeno, da se bo Horvat udeležil proslave rojstnega dne dr. Mačka v Zagrebu. Nazadnje so Horvatovi ljudje sklenili, da morajo o ureditvi slovenskega vprašanja odločiti svobodno izvoljeni slovenski poslanci, ne pa tako imenovani »voditelji«, ki so bili izvoljeni s podporo oblasti.

Edina pomembna značilnost vsega Horvatovega dela je širokoustenje, ki ga prav to poročilo v »Hrvatskem dnevniku« najbolje dokazuje.

Sicer pa je ta mož, vsaj kar so tiče njegove politične hrbtenice, pokazal, da zna spretno, pa vendar brez haska, spreminjati barve in se podrežati vseh vrst »voditeljem«. Mož se je bil svoj čas vdinjal že Ljotiču in na njegovi listi kandidiral. Potem je oblezel še nekaj drugih stranic, dokler se ni zasidral (Bog ve za koliko časa!) pri slovenski vejici hrvaškega kmečkega gibanja. Spričo njegovih ponesrečenih osebnih stremeljenj je razumljiv gnev proti »tako imenovanim voditeljem slovenskega naroda«, ki so se pregrešili s tem, ker niso smatrali za potrebno, da bi se potrudili h gospodu Horvatu, da bi od njega dobili politično legitimacijo. O vsem njegovem političnem delu zadnjih časov pa se lahko reče, da je to samo neresno zbiranje drobtinic, čemur pa hrvaško časopisje posveča neizmerno preveč pozornosti in pripisuje preveč resnosti.

Pavle Horvat očigledno je bio osoba koja je na bilo koji način željela stupiti u politiku, a ta mu se mogućnost otvorila 1941. godine, kada je Kraljevina Jugoslavija ušla u Drugi svjetski rat. Predsjednik *Slovenske kmečko-delavske sloge*, Pavle Horvat, očigledno je vidio kako se razvija situacija u Hrvatskoj te je pravodobno reagirao. Tako je već 12. travnja 1941. godine u *Hrvatskom narodu* objavio *Razglasitev slovenskemu narodu* te je Slovence pozvao da se priključe boju „...hrvaškega narodnega gibanja...“. Tekst je završio riječima da slovenski narod dijeli sudbinu hrvatskog naroda, s kojim ga „povezuje zgodovina“ (Karakas Obradov 2012, 148). Istovremeno je *Slovenska kmečko-delavska sloga* na brojnim mjestima u Zagrebu postavila plakate na slovenskom jeziku u kojima je pozivala Slovence da se prijave u *Društvo*.

O njegovim postupcima izvještavale su slovenske novine te su zabilježile da je on u svoju *Slovensku kmečko-delavsku slogu* upisao sve zagrebačke Slovence koji su mu se javili, a koje je pozvao putem zagrebačke radijske postaje. Zaključeno je bilo da je „Sa svojim odlučnim nastupom spriječio mnoge nejasnoće glede dalje sudbine Slovenaca u hrvatskoj državi“ te da je njegovo udruženje postalo „...općenarodno zastupništvo naših ljudi u hrvatskoj državi!“⁸¹¹ To je vrlo važno, pogotovo ako se uzme u obzir i to da su neka druga slovenska društva dobila zabranu djelovanja. Ovako je Pavle Horvat, prilagođavajući se, skupa s članovima toga društva, uspio osigurati postojanje barem jedne institucije koja je bila prijateljska za Slovence koji su se našli u Zagrebu, a koju su prihvaćali i novi politički krugovi.

Iako su ti članci izlazili u novinama koje su prihvaćale tadašnje političke vlasti, pa natpise u njima moramo uzeti s određenom rezervom, svejedno se čini da su od *Udruge* imali velika očekivanja. Tako je u *Jutru* bilo napisano da se nadaju da će *Sloga* uspjeti pomoći nezaposlenim Slovincima koji su u Hrvatskoj, da će pomoći slovenskim vojnicima koji su se vraćali kući nakon kapitulacije Kraljevine Jugoslavije te da se nadaju da će moći pomoći prognanicima koje su njemačke vlasti deportirale na prostor NDH.⁸¹²

Društvo je djelovalo u tom smjeru te se čini da je zahvaljujući svom dobrom odnosu s tadašnjim ministrom vanjskih poslova, Mladenom Lorkovićem, Pavlu Horvatu uspjelo zaposliti određeni broj Slovenaca u različitim konzularnim predstavništvima NDH: Grazu, Ljubljani i Beogradu, a kasnije i Trstu. Članovi *Društva* bili su, osim Slovenaca koji su ostali u Zagrebu, prognanici i bjegunci.⁸¹³

811 „S svojim odlučnim nastupom je preprečil marsikatero negotovost glede nadaljnje usode Slovencev v hrvatski državi.“ (*Jutro*, 1. 8. 1941.: Slovenska organizacija v hrvatski državi, 3.; Karawanken Bote, 9. 8. 1941.: Slovenska kmečka delavska sloga v Zagrebu, 5.; Domovina in Kmetijski list, 7. 8. 1941.: V Zagrebu je društvo Slovenska kmečkodelavska sloga, 8).

812 Večernik, 17. 12. 1940.: Slovenska kmečko-delavska sloga, 3.

813 *Jutro*, 13. 12. 1941.: Vprizoritev Cankarjeve „Lepe Vide“ v Zagrebu, 5.

Na Horvatu inicijativu bila je osnovana i zadruga *Triglav*, koja se bavila otkupom voća i povrća te ga izvozila u Treći Reich. Ujedno je *Zadruga* i posredovala te je mnoge Slovence poslala na rad u Treći Reich, indirektno ih je vratila natrag u njihov zavičaj. *Slovenska kmečko-delavska sloga* djelovala je i kao posredna ustanova preko koje se određen broj prognanih Slovenaca i slovenskih svećenika ipak uspio vratiti svojim kućama (Karaklaš Obradov 2014, 206).

Politički smjer djelovanja *Društva*, posredno zapravo Pavla Horvata, vidi se iz njegove ideje da se prostor od Bele Krajine pa do Zidanog Mosta pripoji NDH, a nakon kapitulacije Italije zagovaralo je ideju da se i Ljubljanska pokrajina također pripoji NDH. Tako su Pavel Horvat i njegovi suradnici 17. rujna 1943. godine, nakon kapitulacije Kraljevine Italije, poslali Anti Paveliću molbu da se zauzme pri vodstvu Trećeg Reicha za ujedinjavanjem cijeloga slovenskog teritorija te da se osnuje državna veza između NDH i Slovenije (Karaklaš Obradov 2012, 149). Nije poznato kako je njegova ideja završila.

Osim prije spominjanih aktivnosti, i potpornih i političkih, *Društvo* je razvijalo i prosvjetno-kulturni smjer djelovanja, te je unutar njega djelovala dramska sekcija, čiji je predsjednik bio Vilko Ivanuš.⁸¹⁴ I dok je onaj prvi smjer djelovanja, potporni, relativno teško mjerljiv, jer nije moguće doći do podataka o tome koliko je *Društvo* bilo uspješno u organizaciji i prikupljanju potrepština, odnosno koliko je uspjelo pomoći onima kojima je pomoć trebala, o predstavama i kulturno-prosvjetnim večerima, koje su članovi organizirali, mogu se pronaći podaci.

Osim toga važno je naglasiti i to da su uvjeti rada u društvima koja su djelovala u vrijeme Drugoga svjetskog rata bili puno složeniji nego što su bili za društva u razdoblju prije ili poslije rata. Članovi su se sastajali u privatnim stanovima, odnosno u prostorima *SKDS*-a, koji su bili maleni, a ujedno je u njima bilo i pojedinaca koji su morali napustiti svoje domove u Sloveniji te su se tamo zatekli tražeći pomoć.⁸¹⁵

Prva izvedba nekoga slovenskoga scenskog djela u Zagrebu u vrijeme NDH bila je *Lepa Vida* Ivana Cankara, koju su članovi izveli u *Malom kazalištu* 28. studenog 1941. godine. Predstava je bila ponovljena 9. prosinca 1941. godine.⁸¹⁶ Kako se navodi u *Jutru*, sve su ulaznice bile rasprodane, prisutni su bili i predstavnici hrvatskoga kulturnog života, a „...dobit koja je bila za ovo vrijeme prijatno visoka, namijenili su potpornom fondu za pomoć iseljenicima i bjeguncima.“⁸¹⁷ Predstavu je režirao Davorin Petančić. Scenografiju je

814 *Jutro*, 14. 3. 1942.: Zapiski, 3–4.

815 *Jutro*, 13. 12. 1941.: Vprizoritev Cankarjeve „Lepe Vide“ v Zagrebu, 5.

816 *Slovenec*, 30. 12. 1941.: Joža Gregorčič, Cankarjeva Lepa Vida v Zagrebu, 5.

817 “Dobiček, ki je bil za sedanje čase razveseljivo visok, so namenili podpornemu fondu za pomoč izseljencem in beguncem.” (*Jutro*, 4. 12. 1941.: Cankarjeva „Lepa Vida“ v Zagrebu, 3).

pripremio student zagrebačke *Akademije za umjetnost* Miroslav Kugler.⁸¹⁸ Za predstavu su tiskali pozivnice na slovenskom i hrvatskom jeziku.⁸¹⁹ No za izvedbu su napisali da nije bila jako dobra, ali iz objektivnih razloga, a vjerojatno se mislilo na loše ratne uvjete u kojima su članovi *Društva* djelovali. U predstavi su sudjelovali već spomeuti Miroslav Kugler, Viktor Kotkalj, Milena Sorčićeva, Mirko Sopčić i Mato Gorenc.⁸²⁰

Iduća priredba bila je novogodišnja svečanost, kada su u velikoj dvorani *Radničke komore* u Zagrebu pripremili slovenski kulturno-božićni program, u kojem su sudjelovali i slovenski kulturni radnici u Zagrebu.⁸²¹ Tako su na Sveta tri kralja, 6. siječnja 1942. godine, članovi *Slovenske kmečko-delavske sloge* pripremili novogodišnji koncert. Režiser i scenograf cjelovečernjeg programa je bio Miroslav Kugler.

Čini se da je ovu predstavu došlo pogledati oko 130 ljudi. Program je bio sljedeći: prvo je nastupio dječji pjevački zbor, koji je otpjevao jednu božićnu i dvije slovenske narodne pjesme: „Ta uvodna točka je bila najsretnija i najspontanija (...). Pjevala su mala, slatka slovenska djeca, (...) s mnogo, mnogo srca.“⁸²² Nakon dječjeg zbora publici se obratio predsjednik *Društva*, koji je održao kratak pozdravni govor. Potom su uslijedile recitacije pjesama znamenitih slovenskih pjesnika: A. Aškerca, F. Prešerna, S. Gregorčiča, B. Magajna, S. Jenka, O. Zupančiča i T. Seliškara. Recitatori su bili Miroslav Kugler, Stanko Sopčić, Bronka Pivkova, Marija Jermanova i Frančka Ravnikar. Prikazana je i dramatisirana *Duma* autora O. Zupančiča, a glavni izvođači bili su Bronka Pivkova i Stanko Sopčić. Zadnja točka ovoga kulturnog programa bio je odlomak iz Finžgareve drame *Razvalina življenja*, koji su izveli članovi dramske sekcije Maja Valenčičeva, Janez Lavič i Vera Lavrih. Zapravo je ova priredba mnogo značila, barem za Slovence koji su živjeli u Zagrebu i koji su imali potrebu čuti svoj jezik i doživjeti barem djelić svoje kulture.

No to nije bio jedini kulturni događaj kod Slovenaca u ono vrijeme u Zagrebu. Tako su tijekom 1942. godine pripremili i dramu Stanka Cankara *Potopljeni svet* i dramu Alojza Remca *Magda*, a obje je režirao Davorin Petančič.⁸²³

Dramu Alojza Remca *Magda* izveli su 16. veljače 1942. godine⁸²⁴ u dvorani *Malog kazališta*, danas *Gavella*. Bilo je naglašeno da je predstava bila vrlo dobro naučena i pažljivo izrađena, da je tema izvedbe bila primjerena

818 Jutro, 13. 12. 1941.: Vprizoritev Cankarjeve „Lepe Vide“ v Zagrebu, 5.

819 Jutro, 4. 12. 1941.: Cankarjeca „Lepa Vida“ v Zagrebu, 3.

820 Jutro, 13. 12. 1941.: Vprizoritev Cankarjeve „Lepe Vide“ v Zagrebu, 5.

821 Jutro, 16. 12. 1941.: Zapiski, 5.

822 „Ta uvodna točka je bila kar najsretnija in najbolj spontana. (...) Peli so mali, srčkani slovenski otroci, (...) z mnogo, mnogo srca.“ (Jutro, 15. 1. 1942.: -a-, (Zagreb), „Pismo iz Zagreba“, 5–6).

823 Jutro, 17. 1. 1942.: Zapiski, 5.

824 Slovenec, 3. 3. 1942.: Jože Gregorčič, Remčeva „Magda“ v Zagrebu, 3.

te da je režija Davorina Petančiča bila uspješna. Posebno je bila pohvaljena scenografija, za koju je nacрте izradio „...znani akademski slikar Oton Gliha, Slovenec“. U predstavu je gledateljstvo uveo slovenski svećenik Jože Gregorič. U predstavi su nastupili Janez Lavrih, Davorin Petančič i Vera Lavrih.⁸²⁵ Predstava je imala i humanitarni karakter. Financijski prihod od prodaje ulaznica bio je namijenjen slovenskim prognanicima smještenima u Banja Luci.⁸²⁶

Dramska sekcija *Slovensko kmečko-delavske sloge* nastavila je s radom te je 7. ožujka 1942. godine imala premijeru drame Stanka Cankara *Potopljeni svet*, a već 17. ožujka je u franjevačkoj dvorani na Kaptolu izvela *Ljudsko kulturno prireditev*, u povodu Sv. Josipa.⁸²⁷ Program je bio sličan božićno-novogodišnjem. Tako je ponovno dječji pjevački zbor otpjevao narodne slovenske pjesme, a potom je uslijedila recitacija pjesme Francea Prešerna *Krst pri Savici*. Dramatizaciju je napravio Davorin Petančič. Nakon toga je uslijedio glazbeni program. Milena Zorčič pjevala je slovenske narodne pjesme, a članovi dramske sekcije recitali su pjesme F. Prešerna, S. Gregorčiča, O. Župančiča i drugih poznatijih ili manje poznatih slovenskih pjesnika. Muški oktet otpjevao je nekoliko slovenskih pjesama, a potom je opet nastupila dramska sekcija, koja je uprizorila odlomak Meškove drame *Mati*. Nakon odmora je Davorin Petančič imao predavanje o slovenskim običajima te je dramska sekcija ponovo nastupila i izvela igrokaz *Leto v krogoteku*, u kojem su bili prikazani ljudski običaji tijekom jedne godine. Predstava je završila pjevanjem, točnije, ponovo je nastupio muški oktet.

To je ujedno bila i posljednja predstava dramske sekcije *Slovensko kmečko-delavske sloge*.⁸²⁸ U novinama se pronašao podatak i o tome kako će *Slovensko delavsko-kmečka sloga* početi izdavati svoj slovenski tjednik *Glasnik*,⁸²⁹ međutim pri pregledu slovenskih i hrvatskih knjižnica nije se pronašao nijedan broj toga glasila koji bi tu tvrdnju i potkrijepio.

Izgleda da je predsjednik Pavle Horvat bio još neko vrijeme aktivan u političkom životu, kada je od Ante Pavelića tražio angažman vezano za slovenske krajeve nakon kapitulacije Kraljevine Italije, ali podataka o djelovanju *Društva* nema.

Djelovanje *Slovenske kmečko-delavske sloge* vezuje se isključivo uz ime Pavla Horvata. Nakon 1942. godine o njemu više nema informacija. Navodi se da je pobjegao iz Zagreba kao pristalica režima i politike koja se vodila u

825 Jutro, 24. 2. 1942.: -a., Remčeva „Magda“ v Zagrebu, 2.

826 Slovenec, 3. 3. 1942.: Jože Gregorčič, Remčeva „Magda“ v Zagrebu, 3.

827 Jutro, 14. 3. 1942.: Zapiski, 3–4.

828 Jutro, 30. 4. 1942.: -a., Vombergerjeva „Voda“ v Zagrebu, 5.

829 Zabilježeno je bilo da će glasilo izlaziti svaki četvrtak, da će prvi broj imati 8 stranica, a svaki daljnji po 4 stranice. Urednik će biti Pavle Horvat, tehnički urednik Davorin Petančič. Nadalje je zapisano da će glasilo donositi članke, zakonske odredbe i propise, informativne vijesti iz domovine i inozemstva te da će posebnu pažnju posvetiti brizi za kulturni život i djelovanje Slovenaca (Jutro, 14. 3. 1942.: Zapiski, 3–4).

NDH. Svakako se mora priznati da je bio specifična ličnost međuratnog i ratnog razdoblja.

Bez obzira na negativne konotacije vezane uz njegov politički rad i život, valja zabilježiti da je *Društvo* djelovalo pozitivno u smjeru očuvanja jezika, kulture i drugih tradicijskih vrijednosti zagrebačkih Slovenaca, ali i prognanika koji su u Zagrebu pronašli novi ili privremeni dom.

Osobitosti razdoblja

Promatrajući djelovanje slovenskih društava u Hrvatskoj neposredno prije i u vrijeme Drugoga svjetskog rata može se, očekivano, zaključiti da je to razdoblje kada je zamijećen jače izražen humanitarni, odnosno potporni rad članova društava. Naime, članovi su, i oni koji su bili u društvu koje je bilo priznato kao i oni članovi ilegalnog društva, svoj rad usmjeravali ka pomoći potrebitima, i to prije svega prognanicima iz Slovenije. Ovdje je, kao što je to u svim slovenskim društvima do sada zamijećeno, poseban naglasak stavljen na djecu koja su se našla u teškim situacijama, ali i na odrasle. Tako su u suradnji s Crvenim križem te *Slovenskom kmečko-delavskom slogom* u neka-
dašnjim prostorima *Narodnog doma* prihvaćali prebjegce i dnevno opskrbljivali onoliko ljudi koliko su mogli primiti. Osim toga društvo koje je osnovao Pavle Horvat djelovalo je u smjeru pomaganja nezaposlenim Slovencima, a javnim kulturno-umjetničkim radom prikupljali su financije za prognanike i izbjeglice koje su se nalazile na prostoru NDH. U sklopu *Društva* članovi su nastavili djelovati u kulturno-umjetničkom smjeru, ali je on u odnosu na prijašnja razdoblja bio smanjen. Ne zna se kako su članovi prijašnjih slovenskih društava, koja su djelovala u razdoblju između dva svjetska rata prihvaćali *Slovensku kmečko-delavsku slogu* te koliko su u tom društvu bili aktivni.

Ovdje se mora spomenuti i ilegalno djelovanje nekih društava, a prije svega se misli na *Narodnu knjižnicu in čitalnicu*, kasnije *Narodni dom*, ali i na neke organizacije čije djelovanje do sada nije bilo istraženo, a postoje naznake da su postojale. Prije svega se tu misli na *Mestne odbore jedinstvene narodno-osvobodilne fronte* te se smatra da su članovi te organizacije bili vrlo agilni.

4.4. Slovenska društva od 1945. do 1991. godine

Razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata obilježeno je utjecajem političkog vrha nad kulturom i njegovom namjerom da je upotrijebi u vlastite svrhe, odnosno da pomoću nje transformira društvo. Aparat koji je trebao provesti tu transformaciju društva sastojao se od triju dijelova: Partije, države i masovnih organizacija (Najbar-Agičić 2013, 27). Obilježeno je i izmjenom osnovnih temelja kulturnog života, jer se iz političkih razloga preko kulture i obrazovanja željelo politički i ideološki utjecati na ljude (Dimić 1988, 265). Razdoblje od 1945. do 1991. godine nije jedinstveno, već je obilježeno promjenama u političkim i društvenim prilikama, a to se odnosilo i na kulturu i znanost (Najbar-Agičić 2013, 27) kao i na financiranje rada kulturno-prosvjetnih institucija. Postojao je nesklad između osnovnog cilja kulturne politike i financija. Financiranje je bilo centralizirano, a dodijeljena sredstva bila su na marginama ukupnih potreba. Težnja je bila da se sa što manjim sredstvima postignu što veći rezultati i da se zadovolje opće potrebe (Dimić 1988, 265–266).

U to se kulturno djelovanje uklapaju i slovenska društva u Hrvatskoj, koja su često djelovala uz određeni pritisak. Zbog toga što su u svojim imenima nosila i riječ *slovenski*, posebno se pazilo na njihovo djelovanje. Promatrajući rad tih društava, vidljivo je da su u svoje aktivnosti obavezno morala uključivati i kulturne dosege drugih naroda koji su sačinjavali SFRJ.

Kako su se pripadnici slovenske zajednice osjećali na prostoru Hrvatske u ono vrijeme, moguće je samo nagađati. Vjerojatno su se djelomično i odrekli svojeg identiteta ne bi li postigli ono čemu je velik broj državljana novoosnovane države 1945. godine težio, ali potrebno je spomenuti i da se nisu uvijek svi mirili s činjenicom da u Hrvatskoj svoju djecu institucionalno ne mogu učiti slovenski jezik. Tako je Zora Ausec,⁸³⁰ prilikom svoje borbe za otvaranje škole na slovenskom jeziku u Rijeci, između ostaloga zapisala:

830 Zora Ausec (Kobarid, 1902. – Celje, 1983.) učiteljica. Već je u ranoj mladosti osjetila ljubav prema glazbi i plesu, koju je poslije prenosila na svoje učenike. Maturirala je 1923. u Tolminu, tada u sastavu Kraljevine Italije. Njezino je prvo radno mjesto bila *Osnovna škola sv. Lucije* pri Mostu na Soči. Zalagala se za očuvanje slovenskoga jezika te je zbog tadašnje politike Kraljevine Italije bila kažnjena i premještena u školu u mjestu Lokovec nad Kanalom. Ubrzo je dobila otkaz i prijetilo joj je premještanje u udaljenije krajeve Kraljevine Italije, pa je 1926. prebjegla u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslaviju. Nakon toga je neko vrijeme radila na prostoru današnje Republike Slovenije, potom odlazi u Beograd pa u Maribor. Bila je aktivna u Narodnooslobodilačkoj borbi. Nakon Drugoga svjetskog rata neko je vrijeme bila načelnica socijalne opskrbe pri *Pokrajinskom Narodnom odboru* za Trst i Slovensko primorje, a od 1946. nalazi se u Rijeci, gdje je djelovala punih 37 godina (Riman 2013, 365–366).

Na primjedbe pojedinaca, da Talijani u Rijeci imaju svoje škole, odgovoreno je da se (mi) Slovenci u Rijeci ne možemo smatrati kao narodna manjina, već kao jednakopravna braća. Mi smo na tu primjedbu odgovorili da je baš to neshvatljivo, jer da bratskim narodima treba isto tako nuditi široke mogućnosti, a ne im uskraćivati pravo koje inače uživaju čak i tuđe manjine (Preuzeto: Riman 2013b, 372).

Sagledavajući dosadašnja saznanja o slovenskim društvima nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno o njihovom djelovanju u vremenu SFRJ, mora se ustvrditi da su za djelovanje tih društava znanstvenici iskazali veći interes nego je to bilo za ranija razdoblja. To je vjerojatno bilo uvjetovano činjenicom da je na prostoru Hrvatske djelovao mali broj slovenskih društava, te da su onda ona koja su djelovala imala kontinuiran slijed, a sukladno tome sačuvala su izvornu arhivsku građu, njihov je rad bio dobro dokumentiran. Vjerojatno je to utjecalo na činjenicu da su i o *Slovenskom društvu KPD „Bazovica“* (Riman & Riman 2008), o *Kulturno-prosvetnom društvu „Slovenski dom“* (Jerčanin & Todorovski 1999) u Zagrebu te o *Kulturno prosvetnom društvu „Slovenski dom – Triglav“ v Karlovcu* (Gruden 1960) izdane različite publikacije, knjige i članci. Kako ta društva i danas postoje, njihovo se djelovanje temelji na postojanju društava još u vremenu SFRJ, pa je bilo moguće i lakše prikupiti podatke. To je još jedan razlog zašto je o tim društvima bilo publicirano više radova. Svakako je važno spomenuti da se o tim društvima pisalo i iz potrebe da se prilikom višegodišnjeg djelovanja zabilježe najvažniji trenuci i akteri koji su odigrali važnu ulogu u formiranju, ali i funkcioniranju takvih udruženja.

Ovo sve navedeno je kao opravdanje što će se djelovanje društava o kojima se već u više navrata pisalo ovdje prikazati vrlo sažeto. Neće biti donesene nikakve nove informacije o radu tih društava. No, prikaz je njihova djelovanja važan da bi se vidio kontinuitet postojanja slovenskih udruženja u Hrvatskoj još iz vremena Austro-Ugarske Monarhije i da bi se uočila transformacija tih društava. Naime, ona napuštaju dosadašnji potporni rad i imaju isključivo kulturni smjer djelovanja.

Druga društva koja se spominju nastala su neposredno nakon Drugoga svjetskog rata i iz posljedica koje je prouzročio Drugi svjetski rat. Jedno je djelovalo u Osijeku i dosad se znalo za njegovo postojanje, ali nisu bili poznati i detalji njegova djelovanja. Druga evidentirana slovenska društva bila su u manjim slavonskim mjestima, a o njima se dosada nije pisalo i nisu spominjana u smislu slovenskog (samo)organiziranja u Hrvatskoj.

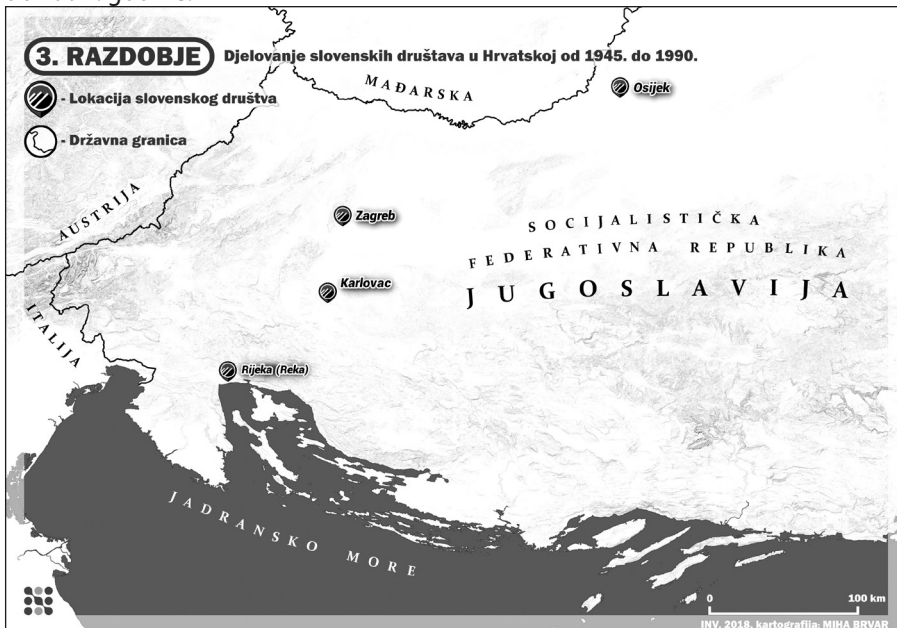
Popis svih zabilježenih slovenskih društava je u Tablici br. 12.

Tablica br. 12. Slovenska društva od 1945. do 1990. godine

Red. br.	Naziv društva	Mjesto djelovanja	Vrijeme djelovanja
1.	Kulturno-prosvetno društvo „Slovenski dom“	Zagreb	od 1929.
2.	Kulturno prosvetno društvo „Slovenski dom Triglav“	Karlovac	1951.–1976.
3.	Slovensko društvo KPD „Bazovica“	Rijeka	od 1947.
4.	Slovensko kulturno prosvetno društvo „France Rozman“	Osijek	1945.–1948.
5.	Slovensko kulturno prosvetno društvo „France Rozman“	Slavonski Brod	1945.–1948.
6.	Slovenska družba	Vinkovci	1945.–1948. (?)
7.	Slovensko kulturno prosvetno društvo „France Rozman“	Vukovar- Borovo	1945.–1948.
8.	Slovensko društvo „Stane Sever“	Osijek	1971.–1976.

Geografski prikaz položaja slovenskih društava je na Karti br. 3.

Karta br. 3. Mjesta u kojima su djelovala slovenska društva u Hrvatskoj od 1945. do 1991. godine.

Kulturno-prosvetno društvo „Slovenski dom“ u Zagrebu

Okolnosti u novoj SFRJ nisu bile naklonjene društvu koje je svoje djelovanje temeljilo na vjeri, te je stoga *Slomškovo prosvetno kulturno društvo* bilo zabranjeno 1945. godine. Ujedno su bile ukinute i slovenske mise koje su se održavale u crkvi Sv. Roka. No, zagrebački Slovenci svejedno su pristupili osnivanju društva koje je nosilo ime *Slovenski dom*, a bilo je sagrađeno na temeljima slovenskog društva *Narodni dom*, koje je bilo zabranjeno tijekom Drugoga svjetskog rata (Kržišnik-Bukić 1995, 158).

Društvo je osnovano uz potporu *Slovenskega mestenega odbora osvobodilne fronte* u Zagrebu, koji je podupro ideju da se osnuje slovensko društvo. Cilj je takvog društva bio kulturno zbližavanje Slovenaca i Hrvata.⁸³¹ Inicijator tog osnivanja je bio Hinko Nučić, koji je bio predsjednik *Društva* i kada je ono bilo zabranjeno.⁸³² *Društvo* je, neformalno, s djelovanjem započelo već 1. lipnja 1945. godine, kada su se u prostorima *Slovenskog mestnog odbora osvobodilne fronte* u Zagrebu okupili nekadašnji odbornici i članovi slovenskog društva *Narodni dom*. Na tom su, prvom, neformalnom sastanku sudjelovali: Hinko Nučić, Milan Kurent, Franjo Mihelin, Stojan Potočnik, Avgust Turk, Jože Šinigoj, Jožica Zorko, Matej Jugovič, Karel Stropnik, Franjo Pagon, Franjo Štrukelj, Janez Černe, Merka Tavčar, Mirko Vider, Vekoslav Treiber i Vinko Baumgarten. Navedeni članovi postali su ujedno i članovi odbora, koji je kasnije pripremio skupštinu (Jerman & Todorovski 1999, 37).

Prva skupština novog društva održana je 18. studenog 1945. godine, kada je odlučeno da *Društvo* dobije ime *Slovenski dom*,⁸³³ a već tada je ono brojalo oko 1.100 članova. Iste su godine u *Malom kazalištu* (danas *Gavella*) priredili svoje dvije javne priredbe. Aktivirao se i omladinski odjel, koji je nastavio s prijeratnim djelovanjem, te je organizirao osam literarnih i dvije kulturne večeri kao i javnu priredbu s dramskim odsjekom.

Društvo nije zadržalo ime dodijeljeno na samom početku zbog političke klime. Tako je *Društvo* već 1946. godine dobilo ime *Kulturno-prosvetno društvo „Slovenski dom“* (Jerman & Todorovski 1999, 7).

Društvo je ime promijenilo i nakon 1991. godine jer su neki članovi bili mišljenja da se *Društvo* s novim imenom – *Slomškovo prosvetno društvo „Slovenski dom“* zapravo vraća korijenima i tradiciji koje je ono imalo prije Drugoga svjetskog rata. To je bila mješavina dvaju imena dvaju različitih društava. No, godine 1994. *Društvo* se ponovno preimenovalo u *Kulturno-prosvetno*

831 ARS AS 1824, kut. 977, 1945., *Dopis Ministarstvu prosvjete Narodne vlade federativne Hrvatske u Zagrebu*

832 Predsjednici *Društva* do 1999. godine bili su: Franjo Štamberger, Milan Rogič, Niko Sever, Silvan Dolničar, Fran Rapotec, Janko Gruden, Vilim Čehovina, Janko Gruden, Niko Sever, Josip Bertok, Vladimir Jugovič, Boško Čušin, Bogdan Rupnik (Jerman & Todorovski 1999, 41) i Darko Šonc.

833 Dolenjski list, 23. 3. 1995.: I. Jugovič, 65 let Slovenskega doma v Zagrebu, 11.

društvo „Slovenski dom“ i tada je na skupštini donesena odluka da se u sklopu Društva osnuje duhovna sekcija pod nazivom *Anton Martin Slomšek*, te je zapravo na taj način došlo do pomirenja dviju struja u Društvu (Jerman & Todorovski 1999, 59–62).

Rad je Društva, poput drugih kulturno-umjetničkih ustanova koje su novoosnovane nakon Drugoga svjetskog rata, pa tako i slovenskih u Hrvatskoj, bio otežan. Novi su uvjeti tražili širenje društvenih djelatnosti, te su one bile razdijeljene među pet odsjeka i to: kulturni, omladinski, gospodarski, socijalno-zdravstveni i prosvjetni. Kasnije su još formirani pododsjeci, sekcije, skupine i kružoci (Jerman & Todorovski 1999, 39).

Važnim se čini naglasiti da je do 1976. godine slovensko društvo u Zagrebu imalo podružnice i to su bile: *Slovenski dom KPD „Bazovica“* iz Rijeke, *Kulturno prosvetno društvo „Slovenski dom – Triglav“* iz Karlovca, a navodi se i *Slovensko društvo „France Rozman“* iz Osijeka, ali to je upitno jer se prema novijim istraživanjima čini da je ono bilo podružnica *Slovenskog kulturno-prosvjetnog društva „Franc Rozman“* iz Beograda.⁸³⁴

Osim ovih društava koja su djelovala u drugim gradovima, članovi su *Slovenskog doma* u Zagrebu podružnicu odmah nakon osnivanja Društva osnovali i u Maksimiru. Zanimljivo je kako su točno odredili granice djelovanja tih društava prema ulicama. Tako je granica išla po sljedećim ulicama: od Mirogoja preko Horvatovca, Mikulićeve, Pavlovićeve, Jurkovićeve, Vojnovičeve i Starčićeve ulice, do Staljinovog trga te Kružičeve i Držičeve ulice.

Članovi su već godinu dana kasnije na skupštini zaključili da takav oblik djelovanja nije koristan te da zbog organizacijskih, prostornih i novčanih problema zapravo dolazi do otežanog djelovanja Društva (Jerman & Todorovski 1999, 42).

Kao i u slovenskom društvu *Narodni dom* u međuratnom razdoblju, djelovanje se Društva temeljilo na knjižnici i čitaonici, a na tim je temeljima izgrađeno i novo društvo. Tako je 1946. godine u knjižnici bilo 3.496 knjiga. Knjižnica je bila otvorena dvaput na tjedan, najčešće ponedjeljkom i četvrtkom. Knjižnica je sve te godine radila kontinuirano, ali uglavnom zbog financijskih problema nisu se kupovale knjige, te je interes postepeno opadao. Stoga su članovi 1997. godine organizirali akciju prikupljanja knjiga za knjižnicu, koju je vodila Natalija Jenko Sunčić.⁸³⁵ Nakon završene akcije u knjižnici *Slovenskog doma* u Zagrebu bile su darovane čak 1.011 knjiga.⁸³⁶ Danas knjižnica ima preko 5.400 knjiga.

834 AS 1823, kut. 976a, 29. svibnja 1945., *Slovenskog kulturno-prosvjetnog društva „Franc Rozman“*, Osijek, *Slovenskom kulturno-prosvjetnom društvu „France Rozman“*.

835 Knjižnicu su vodili: Marcel Žorga, Marja Orel, Božidar Tomašič, Božena Tomažič-Jugovič, Danica Kajtna, Emilija Vučić, Helena Drašler, Milojka Jakomin, Rudolf Beltram, Jadranka Sodenicki i Slavica Bogovič (Jerman & Todorovski 1999, 46).

836 Dolenjski list, 29. 5. 1997.: M. Luzar, Tisoč in enajst novih niti z Zagrebom, 21.

Još jedna važna inicijativa članova *Društva* bio je i pokušaj osnivanja škole na slovenskom jeziku. Nakon Drugoga svjetskog rata na području Zagreba bilo je oko 600 djece kojima su roditelji bili Slovenci. Iako je vodstvo *Društva* učinilo sve što se od njega tražilo, slovenska škola u Zagrebu, nažalost, nije zaživjela. Obecavalo se da će se s nastavom na slovenskom jeziku započeti u školskoj godini 1946/1947., ali do toga nije došlo (Škiljan 2012, 163–164). Situacija je bila slična kao i u Rijeci, s tom razlikom što je inicijatorica Zora Ausec nastavila s inzistiranjem, te je slovensko odjeljenje pri *Osnovnoj školi Matteotti* ipak djelovalo nekoliko godina (Riman 2013b, 363–378).

Prvu je priredbu *Društvo* imalo 6. listopada 1945. godine u *Malom kazalištu*. Nastupali su pjevači, glazbenici, a dramska je sekcija izvela jednočinku *Mati M. Klopčiča* te *Bedaka* od V. Suhodolskoga. S tim je predstavama kasnije dramska sekcija *Društva* gostovala u različitim mjestima u Sloveniji. Glavni je akter dramske sekcije bio Hinko Nučič, koji je zadnju predstavu postavio 1959. godine. Članovi dramske sekcije nastupali su i kao recitatori, i to gotovo na svim proslavama u prostorijama *Slovenskog doma*, ali i izvan njega. Često su dolazili i na gostovanja u Sloveniju. Osim spomenutog Hinka Nučiča često je recitirala Vika Podgorska i njihova kći Nada Nučič, potom Ruža Lucija Petelin i Josip Bobi Marotti. Želja za takvim oblikom djelovanja postoji i danas, a 2005. godine u *Društvu* je bila uprizorena igra *Podnajemniki*, gdje su uglavnom glumili mlađi članovi *Društva*. Režiser je bio Ivica Kunej. Predstava je nastala sa skromnim sredstvima i s puno entuzijazma. Neposredno nakon početka djelovanja bila je organizirana i pionirska dramska sekcija, ali detaljnijih podataka o njezinu djelovanju nema (Jermań & Todorovski 1999, 28).

U društvu je djelovao i *mladinski* odsjek, a njegovim članom je mogao biti svaki Slovenac u dobi od 14 do 25 godina. Uglavnom su članovi bili studenti koji su studirali u Zagrebu. Skoro svaki četvrtak pripremali su kulturno-političke i zabavne večeri s predavanjima, recitacijama te glazbenim točkama. Za zabavni je program brinuo peteročlani jazz-orkestar *Sraka*, koji je svirao i na probama plesne sekcije. Od 1950. do 1956. godine skoro su svaki utorak i nedjelju u društvenim prostorima priređivali plesne večeri, što je bio dodatni izvor financiranja. Petkom su se održavali sastanci mladih, kada su igrali stolni tenis, šah ili su čitali. Redovito su se u društvenim prostorijama organizirale večeri za nove studente, a te su večeri nazivali *brucovanje*. Iz tih je aktivnosti 60-ih godina nastao samostalni *Slovenski študentski klub*, koji je djelovao, kao i riječki, u okviru *Zagrebačkog sveučilišta*. Članovi kluba su 1972. godine organizirali predavanja, a pomoć im je pružio i sveučilišni profesor Fran Petre. Aktivni su bili i u različitim sportskim disciplinama (Jermań & Todorovski 1999, 49).

Do suradnje *Slovenskog doma* iz Zagreba i *Slovenskog šahovskog kluba* došlo je 1971. godine, a te su dvije udruge organizirale i predavanja (Jerman & Todorovski 1999, 49), za koja se brinuo sveučilišni profesor Fran Petre.

U *Kulturno-prosvetnom društvu „Slovenski dom“* u Zagrebu djelovali su i harmonikaši. Prvi se put spominju već 1948. godine, a kao njihov se voditelj navodi Rajko Horvat. Drugi put je orkestar harmonikaša bio osnovan 1977. godine, kada je njihov voditelj bio Zvonko Šiljav. Orkestar je uspješno nastupao na različitim društvenim proslavama, a surađivao je i s *Glazbenom mladeži Hrvatske* te s *Društvom hrvatskih skladatelja*. U sklopu *Društva* proslavilo se 10 godina djelovanja, a zbog nesporazuma u *Društvu* članovi su orkestra s dirigentom prešli u *KUD „Joža Vlahović“* (Jerman & Todorovski 1999, 50).

Moguće je tvrditi da je i u *Kulturno-prosvetnom društvu „Slovenski dom“* u Zagrebu jedno od najvažnijih mjesta imao pjevački zbor. Nastup je zbora bio već u listopadu 1945. godine. Zborom je dirigirao Stanko Strašek.⁸³⁷ Već iduće godine u *Društvu* su djelovali muški i mješoviti pjevački zbor te oktet i svi su redovito nastupali na različitim događanjima u društvenim prostorijama, ali i izvan njih. Nastupali su u Zagrebu i u Sloveniji. Zbor je redovito nastupao u *Glazbenom zavodu*, a na repertoaru su bile slovenske narodne i umjetničke pjesme te skladbe hrvatskih skladatelja. Od 1994. do 1998. godine u *Društvu* su djelovala čak tri pjevačka zbora: mješoviti, ženski te zbor duhovne sekcije A. M. Slomšeka. U to su vrijeme ženski i muški pjevački zbor nastupali na svim *Taborima pevskih zborov u Šentvdu pri Stični*, na *Primorska poje*, na revijama zagrebačkih amaterskih zborova u Zagrebu te, naravno, na priredbama u *Kulturno-prosvetnom društvu „Slovenski dom“* (Jerman & Todorovski 1999, 69–71). Tu tradiciju uključivanja u različite kulturne događaje u Hrvatskoj i Sloveniji nastavljaju i dalje.

U okviru *Kulturno-prosvetnog društva „Slovenski dom“* u Zagrebu je djelovala i plesna sekcija. Na samom je početku to bio plesno-folklorni pododsjek, osnovan 1948. godine. U prvim godinama nakon Drugoga svjetskog rata članovi su organizirali društvene tečajeve plesa te su plesali narodne plesove, a vodio ih je Aleksej Konomenko. U osamdesetim godinama 20. stoljeća plesnu je školu vodio Davor Čebulić, a kako je aktivnost bila vrlo popularna, tečaj je organiziran triput tjedno. Plesna je sekcija nastupala kako u društvenim prostorijama i izvan njih. Potrebno je naglasiti da je 1983. godine plesna sekcija sudjelovala na *Općinskoj konferenciji socijalističke omladine Hrvatske* u Bjelovaru, gdje je dobila i priznanje. Uspješna je bila i 1984. godina, kada su sudjelovali na *Susretu plesnih amatera* u Zagrebu te na priredbi *Poziv na ples* koja se održala u maloj dvorani *Vatrosalva Lisinskog*. Plesna sekcija uspješno

837 Dirigenti su do 1999. godine bili: Andrija Tomašek, Albin Skok, Danilo Danev, Janko Jezovšek, Zlatko Krčko, Zlatko Fric, Blaženka Pavlović-Kovač, Vinko Glasnović, Petar Kutnjak, Jadranka Kene, Franc Kene (Jerman & Todorovski 1999, 52, 71).

je nastavila djelovati i kasnije, a 1987. godine bila je iznimno uspješna te je čak djelovala i podsekcija akrobatskog *rock and rolla*. Zadnji podatak o djelovanju te sekcije datira iz 1989. godine (Jerman & Todorovski 1999, 52–53), godine kada je *Društvo* ujedno brojalo najmanje članova, samo 120 (Škiljan 2012, 164).

Osnovna aktivnost članstva u *Društvu* bile su organizacija i sudjelovanje na različitim priredbama koje su se odvijale u prostorijama slovenskog društva, kontinuirano, od 1945. godine. Obično su to bile priredbe povezane s određenom tematikom, najčešće s obljetnicama rođenja ili smrti poznatih osoba iz slovenskoga kulturnog i umjetničkog života. U vrijeme nakon Drugoga svjetskog rata na priredbama su često sudjelovale i znamenite osobe koje su bile važne i značajne u javnom i kulturnom životu Zagreba i Hrvatske. Svakako je potrebno naglasiti nastupe opernih pjevača: Josipa Gostiča, Josipa Križaja, Vilme Bukovac, Josipa Šuteja, Ivana Francelja, Vilima Nožiča, Janje Hanžek i Maria Šimenca. To su uglavnom slovenski umjetnici koji su bili zaposleni u *Narodnom kazalištu* u Zagrebu. Zabilježen je i nastup Lojzeta Potokara⁸³⁸ te Živka Rojnika.

Literarne večeri su bile posvećene slovenskim piscima i pjesnicima, te su se tako obilježavale obljetnice Ivana Cankara, Antona Lajovica, Srečka Kosovela, Franca Bevka, Simona Gregorčiča, Alojzija Gradnika, Mateja Bora, Antona Tomaža Linhart, Valentina Vodnika i drugih.

Plodno razdoblje kulturnih zbivanja je bilo do 1963. godine, a nakon toga se broj takvih događanja smanjuje. Takve su priredbe najviše pripremali povodom različitih državnih praznika: Dan žena, dan Oslobođilačke borbe, proslava Nove Godine te dolasci Djeda Mraza (Jerman & Todorovski 1999, 53–54). Nakon 1991. godine se broj različitih kulturnih događanja povećao. Danas se slave državni praznici, održavaju se koncertni programi te *Društvo* ugošćuje kulturna društva iz Slovenije, ali i slovenska društva iz Hrvatske.

I dok su članovi pokazivali različit interes za djelovanje u *Društvu*, nije postojao neki poseban interes za likovnu umjetnost. To se izmijenilo osamdesetih godina 20. stoljeća kada je zabilježen prvi događaj povezan s likovnom umjetnošću. Tako je 1985. godine u prostorima društva bila otvorena retrospektivna izložba slikarskih radova prekomurskog slikara naivca Kolomana Besneca iz Murske Sobote. Iste godine je bila postavljena i izložba Miška Kranjca iz Velike Poljane (Jerman & Todorovski 1999, 56). Danas se u

838 Lojze Potokar (Ljubljana, 1902. – Ljubljana, 1964.), glumac. Član je bio varaždinskog ansambla od 1920./1921. te je u Varaždinu djelovao dvije sezone. Osim dramskih djela, glumio je i u operetama. Nadalje je djelovao i u Osijeku, Sarajevu a s putujućim komičarima obišao je skoro cijelu nekadašnju Jugoslaviju. Od 1928. godine je bio u Ljubljanskoj Drami. Kao kazališni umjetnik, glumac i režiser djelovao i u vojnom kazalištu u Črnomlju. Nakon Drugog svjetskog rata, sve do mirovine 1963./1964. godine je djelovao u Slovenskom narodnom kazalištu u Ljubljani (Hećimović & Barbieri & Neubauer 2011, 69).

prostorima slovenskog društva u Zagrebu predstavljaju profesionalni i amaterski likovni umjetnici.

Od 1991. godine do danas je *Slovenski dom* u Zagrebu razvio vrlo bogatu i šaroliku lepezu djelovanja, ali jednako kao i druga društva u Hrvatskoj i oni imaju problema s uključivanjem mladih članova u svoj rad. Sve aktivnosti i planovi *Društva* proizlaze iz ciljeva koji su bili postavljeni još u međuratnom razdoblju, a to su: očuvati slovenski identitet, očuvati i njegovati slovensku samosvijest, očuvati slovenski jezik te slovensku kulturnu, prirodnu i duhovnu tradiciju.

Slovenski dom Kulturno prosvetno društvo „Bazovica“ u Rijeci

Društveni život Slovenaca u Rijeci nastavio se i nakon Drugoga svjetskog rata. Društvo je osnovano 1947. godine, a u skladu s onodobnim političkim i kulturnim prilikama prihvaćeno je ime *Slovenski dom Kulturno prosvetno društvo „Bazovica“*.

Za razliku od prijašnjih društava, o ovom je 2008. godine izašla knjiga, te će stoga ovdje njegovo djelovanje biti prikazano djelomično, odnosno naglašene će biti važnije aktivnosti i neki događaji. Težište će biti na samom osnivanju i smjeru djelovanja.

O počecima rada *Slovenskog doma KPD „Bazovica“* vrlo ilustrativno piše počasna predsjednica,⁸³⁹ velika entuzijistica i zagovornica Slovenaca u Rijeci, ali i u Hrvatskoj, Zora Ausec. Zapisala je:

... bili smo bez svega, samo ogromnu volju i ljubav do toga, novo osnovanog društva smo imali, ali smo usprkos toga počeli kao pravi partizani: počeli smo sakupljati članove, među njima knjige za buduću knjižnicu, doprinose, djecu za školu za koju smo misili da ćemo je već sutra otvoriti, tražili prostore, hodali oko foruma s molbana i delegacijama i što smo već radili. Dodjelili su nam u oštećenoj Čitaonici dvije sobe, skakali smo po daskama, sastajali se, pjevali, čitali pionirima Cici-bana puno nas je bilo. Kako je bila skromna naša prva literarna večer posvećen Kajuhu. Na daskama i klupama smo sjedili, neki su stajali i slušali, naš zbor je imao oko 70 pjevača i pjevačica, a dirigent, prof. Volarič je jaukao da mu je hladno i da je gladan. Ali smo ipak pjevali. (Preuzeto: Riman & Riman 2008, 12).⁸⁴⁰

839 Predsjednici *Slovenskega doma KPD „Bazovica“* bili su: Z. Ausec, H. Soban, J. Harej, D. Rizman, A. Mihevc, D. Božič, F. Vodopivec, I. Vrabič, V. Žibert, M. Keber i V. Vitaz (Riman & Riman 2008, 245), Milan Grlica, Jasmina Dlačić, a danas je predsjednik Zvonimir Stipetić.

840 „...bili smo brez vsega, le ogromno voljo in ljubezen do tega, na novo ustanovljenega društva smo imeli, pa smo kljub temu začeli kot pravi partizani: začeli zbirati člane, med njimi knjige za bodočo knjižnico, prispevke, otroke za šolo, za katero smo mislili, da je bomo že jutri odprli,

O samim počecima djelovanja, prije nego se *Društvo* i službeno osnovalo, doznajemo iz kratkih zapisnika prvih organizacijskih sastanaka, koji su zapisani u bilježnicu velikog formata naslovljenu *Slovensko društvo „Simon Gregorčič“ Sušak*, što ukazuje na činjenicu da su Slovenci bili upoznati s tradicijom okupljanja Slovenaca u Rijeci, odnosno na Sušaku, prije Drugoga svjetskog rata. Zašto članovi *Društva* nisu prihvatili ime i nastavili s tradicijom, nije poznato. *Društvo* je osnovano i ono je postalo podružnica *Kulturno prosvenega društva „Slovenski dom“* iz Zagreba te je tako ostalo sve do 1976. godine (Riman & Riman 2008, 114–115).

Kako je financiranje društava bilo smanjeno, tako se slovensko društvo u Rijeci financiralo donacijama, nešto manje dobivalo je od Saveza kulturno-umjetničkih društava, a uglavnom su prihodi bili od članarine i prikupljeni iz organizacija plesnih večeri i čajanki. Tako se čini potrebnim spomenuti da je 1953. godine organiziralo čak 32 plesa s čajankama, na kojima je svirao *Plesni orkestar Bazovice*, te su na taj način prikupili sredstva za djelovanje (Riman & Riman 2008, 42).

Svoja su okupljanja i sastanke najavljivali u dnevnim riječkim novinama: *Novom listu* i *La voce del popolo*, a pisali su na hrvatskom i slovenskom jeziku.

S aktivnijim djelovanjem *Društvo* je počelo krajem 1947. godine. Prva sekcija koja je počela s djelovanjem je bio pjevački zbor. Prvi dirigent bio je Stanko Volarič.⁸⁴¹

Prvi je nastup održan u *Sindikalom domu* na Mlaki (dio Rijeke), a prve pjesme koje su pjevali bile su *Kot žrtve smo pali u borbi* i *Kje so tiste stezice*. U sjećanju članova ostala je uspomena na prvog dirigenta: „...naš sijedi prvi dirigent nas je pričekaao u prostorijama „Narodne čitaonice“ s otvorenim rukama i udario na klavir prve akorde slovenske pjesme *Oj, Triglav, moj dom!*“ (Preuzeto: Ausec 1977, 35).⁸⁴²

Pjevački zbor nastupao je na svim događanjima u prostorima *Slovenskog doma KPD „Bazovice“*, ali i na drugim manifestacijama u Rijeci, široj okolici i u Sloveniji. Spominju se nastupi prilikom proslave Prešernova dana,⁸⁴³ koji se redovito obilježava. Nastupali su za Dan žena te Dan Republike.⁸⁴⁴ Prvi

iskali prostore, hodili okrog forumov s prošnjama in delegacijami in že kar delali. Dodelili so nam v poškodovani Čitalnici dve sobi, skakali smo po deskah, se sestajali, peli, čitali pionirjem Cicibana, polno nas je bilo. Kako je bil skromen naš prvi literarni večer posvečen Kajuhu. Na deskah in klopeh smo sedeli, nekateri so stoje poslušali, naš zbor je štel okrog 70 pevcev in pevk, a dirigent, prof. Volarič je stokal, da ga zebe in da je lačen. Pa smo le peli.“ (Preuzeto: Riman & Riman 2008, 12).

841 Dirigenti su bili: Stanko Volarič, Anton Geržinčič, Jože Poljanec, Miloš Zlatič, Rajmund Hrovat, Peter Škerjanec, Franjo Bravdica, (Riman & Riman 2008, 275–286), Maja Dobrila, a danas zbor vodi Zoran Badjuk.

842 „...naš sivolasi prvi dirigent nas je pričakal v prostorih „Narodne čitalnice“ z odprtimi rokami in udaril na klavirju prve akorde slovenske pesmi *Oj, Triglav, moj dom!*“ (Preuzeto: Ausec, 1977, 35).

843 *Novi list*, 10. 2. 1949.: *Slovensko kulturno-prosvetno društvo „Bazovica“*, 2.

844 *Novi list*, 24. 11. 1950.: *Društvene vijesti*, 2.; *La voce del popolo*, 25. 11. 1950.: *Solenne accademia al Circolo „Basovizza“*, 2.; *Novi list*, 27. 11. 1952.: *Akademija u čast dana Republike*, 2.; *La voce del*

nastup izvan vlastitih prostorija bio je na *Smotri kulturno-umjetničkih društava i grupa* u Rijeci, koja je bila održana 20. kolovoza 1947. u kazalištu *Partizan* u Rijeci gdje je prema podacima iz novina bilo uključeno 570 sudionika. Iako je na početku djelovanja *Slovenskog doma KPD Bazovice* postojao samo mješoviti pjevački zbor, tijekom 70 godina povijesti to nije uvijek bilo tako. Zbog nedostatka žena jedno vrijeme je postojao samo muški pjevački zbor, a svojedobno su istovremeno djelovali i muški i mješoviti pjevački zbor te su nastupali s odličnim rezultatima.⁸⁴⁵ Takva je situacija bila zabilježena i u drugim slovenskim društvima u Hrvatskoj.

Kao što je već spomenuto, pjevački se zbor počeo uključivati i u različite priredbe u Sloveniji. U početku su to bila samo povremena gostovanja na nekim manifestacijama na kojima su nastupali pjevački zborovi, kao npr. *Revija pevskih zborov* u Trstu⁸⁴⁶ 1964.⁸⁴⁷ godine, ali s vremenom je pjevački zbor počeo nastupati na određenim događajima redovito, te su odlasci na neka događanja postali tradicionalni. Tako je pjevački zbor postao i redovit gost na reviji *Primorska poje*. Na manifestaciji *Primorska poje* zbor je prvi put nastupio 1973. godine, a Zora Ausec je zabilježila:

Tako lijepi osjećaji su me prepravili kada sam vidjela toliko ljudi koji su pjevali, koji su donijeli iz svih krajeva pa i izvan granica ovdje svoju lijepu iz srca pjevanu pjesmu. Milu, domaću, ljubavnu, domoljubnu, borbenu, pobunjeničku, bratsku, smirujuću pjesmu braće, boraca, pobjednika, patriota, stvaratelja.⁸⁴⁸

Druga manifestacija na koju se zbor već tradicionalno uključuje je *Tabor pevskih zborov* u Šentvidu pri Stični.⁸⁴⁹ Na toj je manifestaciji pjevački zbor prvi put nastupio 1974 godine.⁸⁵⁰ Godine 1981. *Slovenski dom KPD „Bazovica“* za uspješno je i dugogodišnje djelovanje na području glazbe

popolo, 29. 2. 1952.: Circolo sloveno „Basovizza“, 2.

845 Oba su zbora djelovala od 1957. do 1964. godine. U tom je vremenu muški pjevački zbor bio ispomoć u Riječkom kazalištu, kada su izvodili operu Boris Godunov (Riman & Riman 2008, 279).

846 „Kar nekam presenečeni smo bili ob pogledu na tako številčen zbor na Reki živečih Slovencev, nič manj presenečeni pa smo bili tudi nad zborovsko kvaliteto, posebno v njegovi mešani sestavi... Zboru reških Slovencev in njegovi solistki (Rožica Kozem-Čubić) smo res hvaležni za njo (Venturini: Znamenje) in poslušalci so jo tudi sprejeli z navdušenjem, kakršnega je težko popisati.“ (Primorski dnevnik, 14. 1. 1964.: j. k., Navdušjoča revija naših pevskih zborov zanesljivo jamstvo za nov razmah prosvete, 4).

847 Primorski dnevnik, 8. 1. 1964.: I. revija pevskih zborov 1964, 2.

848 „Tako lepi občutki so me navdajali, ko sem videla toliko pojočih ljudi, ki so prinesli z vseh krajev tu in onstran meje svojo lepo, iz srca zapeto pesem. Milo, domačo, ljubavno, domoljubno, borbenu, uporniško, bratsko, pomirjujučo pesem bratov, borcev, zmagovalcev, patriotov, ustvarjalcev.“ (Arhiv Slovenskog doma KPD „Bazovica“, *Kronika 2.*).

849 Ta manifestacija počela je 1970. godine prilikom 20. obljetnice djelovanja *Slovenskega okteta*, koji je imao svoj prvi koncert u Šentvidu pri Stični.

850 Na prvom nastupu zbor je otpjevao tri pjesme: *Narodna, Rožmarin* i *Znamenje*. Zora Ausec je zapisala: „...zamejci in to Korošci, Primorci, Benčani, Porabski Slovenci in zbor „Bazovica“ iz Reke želi posebno priznanje in vszbujati splošno pozornost“ (Arhiv Slovenskog doma KPD „Bazovica“, *Kronika 2.*)

dobio *Galusovu značku*. Za uspješno sudjelovanje zbor je 1983. na *14. taboru slovenskih pevskih zborov* dobio i zlatnu plaketu. Dvije godine kasnije dobio je priznanje za 12 godina kontinuiranoga sudjelovanja na toj manifestaciji.⁸⁵¹

Tijekom 70 godina djelovanja zbor je imao mnogo uspješnih nastupa i jedna je od sekcija u *Slovenskom domu KPD „Bazovica“* koja kontinuirano djeluje od samih početaka nastanka *Društva*. Doduše, potrebno je naglasiti da su postojali i trenuci kada se činilo da će zbor prestati s djelovanjem. U njemu je djelovalo više od 700 ljudi, iako nisu svi bili povezani sa Slovenijom, što pak ukazuje na otvorenost članstva da se u djelovanje *Društva* uključe svi koji uživaju u amaterskom kulturno-umjetničkom djelovanju.

Druga skupina koja je u *Slovenskom domu KPD „Bazovica“* djelovala od samog početka je dramsko-recitatorska sekcija. U djelovanju te sekcije moguće je prepoznati tri faze: prva je od početka djelovanja do 1964. godine, druga je do 1974. godine i treća je od 1974. do danas.

Interes za osnivanje recitatorsko-dramske skupine postojao je, poput želje za organiziranjem pjevačkog zbora, od samog početka. No najveći je problem bio pronaći režisera, odnosno osobu koja se razumije u dramsko-recitatorski rad, a koja ima dobro znanje slovenskog jezika (Riman & Riman 2008, 295). Osim amatera u rad su se *Društva* uključili i neki slovenski umjetnici koji su djelovali u kazalištu u Rijeci: Branka Rasberger Verdonik, Konrad Orožim, Oskar Zornik i Drago Pogačar (Riman 2008, 266–267). Prvi nastup članova dramsko-recitatorske skupine izvan prostora *Slovenskog doma KPD „Bazovica“* bio je 1949. godine, kada je Ciril Rejec nastupio na *Smotri kulturno-umjetničkih društava i grupa grada i Kotara Rijeke*.⁸⁵² Iako je dramsko-recitatorska sekcija imala problema s brojem članova i s vodstvom sekcija, svejedno se uspjela predstaviti. Najaktivniji su u djelovanju sekcije bili Zora Ausec, Ema Poljanec, Jože Poljanec i Rožica Kozem-Čubić. Sami su birali tekstove i režirali predstave. Osim malog broja članova i neadekvatnih tekstova drugi je velik problem bio i neodgovarajuća pozornica u dvorani *Slovenskog doma KPD „Bazovica“*. Kostime i druge rekvizite posuđivali su iz *Riječkog* i *Ljubljanskog kazališta*. Do 1964. godine postavili su više dramskih predstava.⁸⁵³

Nakon 1964. godine uslijedila je veća pauza u radu. Dramsko-recitatorska sekcija djelovala je bez stručnog vodstva. To je trajalo do 1974. godine, kada su dramske aktivnosti ponovo oživjele dolaskom Alojza Usenika (Riman & Riman 2012). Tada se započinje s većom aktivnošću sekcije. Članovi su prisutniji na nastupima u *Društvu*, ali i na gostovanjima. Uglavnom

851 Novi list, 25. 6. 1985.: S. H., Neka pjevaju ljudi, 7.

852 Novi list, 3. 7. 1949.: Program smotri kulturno-umjetničkih društava i grupa iz Kotara Rijeke, 2.

853 A. Čehov *Snubac*, N. Nosov: *Sinji model*, A. T. Linhart *Županova Micka*, I. Pregelj *Mlada Breda*, W. S. Maugham *Sveti plamen*, J. Gregorc *Vasovalci*, V. Vodopivec *Kovačev študent* (opereta), F. Prešeren *Povodni mož* i *Krst pri Savici*, C. Golar *Vdova Rošlinka*, F. Stricher *Kam iz zadrege*, M. Mihelić *Svet brez sovrašstva* te F. Finžgar *Veriga* (Riman & Riman 2008, 295-300).

su članovi recitali pjesme znanih slovenskih autora: Prešerna, Gregorčiča, Cankara.⁸⁵⁴

Prva veća scenska igra je bila *Bedak* V. Suhodolskega u režiji i scenografiji Alojza Usenika. Dramska je sekcija s tom dramom nastupila u Novigradu 1977. godine na *Drugoj smotri amaterskih kazališta*. Za nju su dobili nagradu za najbolju dramu, a Vitomir Vitaz dobio je posebnu nagradu za najbolju mušku ulogu (Riman & Riman 2012, 68).

U vrijeme dok je dramsko-recitatorsku sekciju vodio Alojz Usenik bilo je uvježbano i odigrano puno predstava, od kojih su mnoge bile vrlo pozitivno ocijenjene: *Hlapec Jernej in njegova pravica* I. Cankara (1978), *Vdova Rošlinka* C. Golara (1979), skečevi *Živi spomenik*, *Zagorska ljubav* i *Krivi spoj* odigrani pod nazivom *Veseli večer* (1979), *Zadnje srečanje* A. Glebova (1981), recital *Dvajseto stoletje-Titovo stoletje* (1981), *Lili* G. Courdlaina (1982) i tri skeča: *Intendanti*, *Fotograf* i *Plaća po učinku* (1982); *Piknik s tvojo ženo* A. Jelačina (1983), *Županova Micka* A. T. Linhart (1984), jednočinka *Stekel pes* V. Kedrova (1984), *Vdova Rošlinka* C. Golara (1985), *Ponočni vlom* M. Mitrovića (1987) te jednočinke *Mati* M. Klopčiča i *Analfabet* B. Nušiča (1988). Najdugovječnija predstava od svih koje su se ikada izvodile u *Slovenskom domu KPD „Bazovica“* bila je *Piknik s tvojo ženo* A. Jelačina, koja je bila izvedena više od 130 puta (Riman & Riman 2012, 90).

Rad dramske sekcije nastavio se i kada je Alojz Usenik zbog prevelikog angažmana na radnom mjestu sudjelovao u radu dramske sekcije kao glumac. Na mjesto režisera i voditelja dramsko-recitatorske sekcije je došao Boris Lučić, koji je postavio djelo *Lepa naša dolina*, u kojem su sudjelovale sve sekcije *Slovenskog doma KPD „Bazovica“*. Za tu je predstavu Siniša Posarić dobio nagradu za najbolju mušku ulogu, a Alojz Usenik za epizodnu ulogu. Godine 1990. započeli su s uvježbavanjem predstave *Glej, kako lepo se začinja dan* Z. Bajsića, u kojoj su glavnu ulogu imali Loredana Zidar-Jurković te Alojz Usenik. Dramsko-recitatorska sekcija nastavila je s radom. Tako su njezini članovi premijerno 1992. godine odigrali predstavu *Ponočni vlom*, s kojom su obišli brojna hrvatska ratišta. Odigrana je 50 puta, a time su se riječki Slovenci aktivno uključili u aktualna događanja u Hrvatskoj. *Slovenski dom* i režiser predstave dobili su *Zahvalnicu hrvatske umjetničke snage* za doprinos pri obrani Hrvatske. Komedija *Eros v Offu* premijerno je odigrana 1994. Uz postojeće predstave koje je izvodio ansambl dramsko-recitatorske sekcije *Slovenskog doma KPD „Bazovica“* 1999. godine ponovo su odigrali odlomak iz komedije *Županova Micka*, a skeč *Leva-desna* izveden je 2000. godine. Zapažen je bio i nastup s odlomkom *Noćne dame* iz drame *Leda* Miroslava Krleža. Velik je uspjeh dramsko-recitatorska sekcija doživjela i s komedijom *Antrax*

854 Kao recitatori spomenuti su: I. Harej, A. Kolar-Sluga, J. Arzenšek, R. Kozem-Čubić, M. Jurković, I. Čagalj, J. Poljanec, B. Rejec, L. Jurković-Zidar, S. Brgulin. C. Rejec. Nažalost, nije se vodila evidencija recitatora te ih je teško sve poimence navesti (Isto 301).

Ede Stojčiča 2002. godine. Od 2004. do 2006. godine igrali su predstavu *Dekle mojih sanj*, u 2007. godini predstavu *Ženskice v trosjedu*. To je ujedno bila i zadnja režija Alojza Usenika, koji se povlači, a redateljsko mjesto zauzima Serdo Dlačić. Tako su 2008. godine postavili predstavu *Romeo in Julija*, a 2015. predstavu *Niti tat ne more pošteno krasti*. Dramska sekcija još uvijek vrlo uspješno djeluje, a tijekom svojeg 70-godišnjeg rada u njoj je sudjelovao velik broj ljubitelja pisane riječi. Najviše su se izvodili slovenski klasici: Prešern, Cankar, Gregorčič, Jenko i drugi. Cilj sekcije bio je okupiti riječke Slovence te ih uključiti u nastupe i predstave koje su se uvijek izvodile na slovenskom jeziku.

Još jedna važna sekcija je i folklorno-plesna, koja ja započela sa svojim djelovanjem ubrzo nakon što je bio osnovan *Slovenski dom KPD „Bazovica“*.

Sekciju je neko vrijeme vodio Drago Pogačar,⁸⁵⁵ baletni majstor u *Riječkom kazalištu*. Koliko je dugo Drago Pogačar bio aktivan, nije sigurno, jer nema podataka. U 60-im godinama 20. stoljeća Ljubo Mislej organizirao je narodni ansambl, koji je pratio četiri plesna para (Riman & Riman 2008, 318), što pak ukazuje na to da je nekakav oblik plesno-folklorne sekcije postojao.

Problem ove sekcije bio je sličan problemu dramsko-recitatorske sekcije. Naime, da bi ona uspješno djelovala, bilo je potrebno pronaći osobu koja je poznavala slovenske plesove, odnosno koreografiju. Stalno se vodstvo ustalilo 70-ih godina 20. stoljeća, kada je to preuzela Sonja Kern Svoboda.⁸⁵⁶ Ona je bila profesionalna baletna umjetnica, koja je radila u *Riječkom kazalištu*. Drugi velik problem predstavljalo je dobivanje slovenske narodne nošnje. Za plesove drugih naroda nekadašnje Jugoslavije nošnje su posuđivali iz *Riječkog kazališta*. Slovenske narodne nošnje su, uz izrazit napor predsjedništva *Društva* uspjeli kupiti, i to u Sloveniji.

Sekcija je djelovala vrlo požrtvovno i s aktivnim voditeljem, te se uskoro afirmirala kao prepoznatljiva folklorna sekcija na prostoru Kvarnera. Članovi su sudjelovali na različitim manifestacijama, a potrebno je spomenuti da su nastupili u Trebnjem, na *Susretu bratstva i jedinstva*, gdje su bili jedna od dviju folklornih skupina iz Hrvatske. Sekcija je surađivala s drugim folklornim i kulturno-umjetničkim društvima.⁸⁵⁷

855 Drago Pogačar (Kamnik, 1920. – Sidney, Australija, 2000.), baletni majstor. Njegovo se ime spominje 1938. godine, kada je nastupio na prvoj produkciji *Odjeljenja za ples i balet Operne škole Državnog konservatorija* u Ljubljani pod vodstvom P. Golovine. Iz Ljubljane odlazi 1946. godine. Neko je vrijeme bio u plesnoj skupini *Doma Armije* u Beogradu, a potom u Rijeci, nakon čega odlazi u Redfern u Australiju (Hečimović & Barbieri & Neubauer 2011, 39).

856 Sonja Kern, (Ljubljana, 5. 5. 1929), balerina. Danas živi u Rijeci. U *Riječko kazalište* došla je iz Maribora 1952. godine, gdje je bila sve do 1971. godine, kada se umirovila. Plesala je u baletnom zboru te je imala i manje solističke uloge (*Licitarsko srce, Romeo i Julija, Kraljičin lovac, Žetva, Đavo u selu, Giselle*) (Isto, 290).

857 Suradivali su s *Kasarnom Španskih dobrovoljaca, Kulturno umjetničkim društvom PTT, Kulturno umjetničkim društvom Student i Radničko kulturno umjetničkim društvom Brodograditelj*. Nakon jedog zajedničkog nastupa bilo je zapisano: „...nezaboravnim trenucima atraktivnih ali i originalnih koreografija s elementima baleta. Bilo je to veće velikih amaterskih folklornih ansambala

S manjim prekidima sekciju je vodila Sonja Kern Svoboda do 1999. godine, kada ju je zamijenila Dolores Bugarin. Sekcija u tom periodu nije bila toliko aktivna i uspješna. Nakon Dolores Bugarin sekciju je vodilo više različitih voditelja, a između ostaloga neko vrijeme čak nisu ni plesali slovenske folklorne plesove, već samo moderne. Danas u *Društvu* djeluje plesna sekcija koja pleše isključivo moderne plesove te folklorna sekcija, koja pleše slovenske i hrvatske plesove. Iz djelomično očuvanih podataka o članstvu vidljiv je velik broj mladih koji su prošli kroz tu sekciju. U cjelokupnom radu sekcije posebno su bili opaženi nastupi sekcije kada je plesala tradicionalne slovenske plesove. Takvoj su vrsti plesova težili svi članovi društva *Slovenski dom KPD „Bazovica“*. To je bio jedini način da se predstave različiti slovenski plesovi te raznovrsna slovenska nošnja. Folklorno-plesna sekcija bila je uz pjevački zbor i dramsko-recitatorsku skupinu sastavni dio gotovo svih predstava i proslava.

Te su tri sekcije ujedno i temelji na kojima je izraslo i danas djeluje društvo *Slovenski dom KPD „Bazovica“*. No u njemu su djelovale još neke skupine koje se nisu održale, odnosno djelovale su kraći period.

Važno se čini reći da je djelovala harmonikaška skupina pod vodstvom Gvidona Misleja, koja je sa svojim radom počela 1950. godine (Riman & Riman 2008, 329). Što je njega ponukalo na osnivanje takve sekcije, najbolje je razložiti njegovim riječima:

Kako je bilo dosta djece koja su bila voljna sudjelovati u tom radu, došao sam na ideju osnovati harmonikaški orkestar, jer harmonika je u Sloveniji jedan od najraširenijih instrumenata. Kako Društvo nije imalo harmonike, a roditelji nisu bili u mogućnosti kupiti instrument, želja za osnivanjem harmonikaškog orkestra ostvarena je bila tek 1952. godine. U početku je bilo učlanjeno samo 8 harmonikaša, no vremenom se broj povećavao. U šest godina rada harmonikaški orkestar je počeo sudjelovati na svim nastupima u *Društvu* ali i izvan njega. Spominju se prvi nastupi u Domu JNA, Mihotićima, Brestovici, Viškovu, Kraljevici. Sudjelovali su na logorovanju u malom Lošinju, gdje su nastupali u povodu Dana ustanka i u lošinjskoj bolnici (Preuzeto: Riman & Riman 2008, 329).

Jedan od problema bila je glazbena literatura za harmonikaški orkestar. Neke je skladbe Gvidon Mislej sam aranžirao, a neke i sam komponirao. Na proslavi 10. godišnjice djelovanja *Slovenskog doma KPD „Bazovica“* naglašeno je da je:

...harmonikaški zbor jedini te vrste u cijeloj riječkoj regiji i broji 10 mladih harmonikaša. Harmonikaši imaju uspjeha zahvaljujući upornom i

u čijem je nastupu vidljiv dugogodišnji rad i iskustvo prikupljeno na domaćim i inozemnim scenama“ (Preuzeto: Riman & Riman 2008, 322).

stručnom voditelju Gvidonu Misleju koji u prvom redu izvodi skladbe sa slovenskim motivima. Teško je povećati članstvo jer je svaki član dužan imati instrument, što je mnogim obiteljima nedostižno (Preuzeto: Riman & Riman 2008, 331).

Neko je vrijeme orkestar vodio Lenac, a potom i Rajmund Hrovat. Do kada je orkestar postojao, nije jasno iz postojeće literature i povijesnih izvora.

Kroz povijest *Slovenskog doma KPD „Bazovica“* također se spominje postojanje i djelovanje likovne skupine 1951. godine, a nekoliko godina kasnije spominju se i boćarska, operetna i šahovska sekcija (Riman & Riman 2008, 337–340), koje su djelovale neko vrijeme, ali nije vidljivo ni tko je bio voditelj ni koliko su članova brojale. Spominje se također i *mladinska* sekcija, tamburaški orkestar, koji je vodio Serafin Lenac te muški kvartet.

Osim spomenutih sekcija u sklopu *Slovenskog doma KPD „Bazovica“* djelovao je i *Slovenski studentski klub*, koji je djelovao u okviru *Sveučilišta u Zagrebu*, a s čijim je aktivnostima započeo Jože Arzenšek, tadašnji student *Medicinskog fakulteta* u Rijeci (Riman & Riman 2008, 74). Članovi toga kluba bili su studenti koji su došli iz Slovenije na studij. Oni su u sklopu svojeg djelovanja organizirali literarne večeri, a bili su uključeni i u druge sekcije *Društva* te su zajedno s članovima *Društva* organizirali kulturno-prosvjetne večeri (Riman & Riman 2008, 77, 84). Na tim je temeljima kasnije ponovno zaživjelo djelovanje *Studentskog kluba*, kojemu je inicijativu dala Marjana Mirković (Riman & Riman 2008, 196). Kasnije se on pretvorio u *Mladinsku sekciju*, koja uspješno djeluje i danas.

Djeci i mladima se u *Slovenskom domu KPD „Bazovica“* uvijek pridavala velika pozornost te su često organizirali različita događanja namijenjena samo njima. Prije svega tu treba spomenuti posjet Djeda Mraza, odnosno kasnije *miklavževanje*, gdje su najmlađi bili u prvom planu. Osim toga djelovala je pionirska plesna skupina, a mlade i djecu se pokušavalo i na druge načine aktivno uključiti u djelovanje *Društva*.

Danas u *Društvu* ponovo djeluju likovna sekcija, literarna sekcija, planinarska sekcija te fotografska sekcija. Članovi *Društva* uključuju se u različite projekte kako drugih kulturno-prosvjetnih udruga tako i onih organiziranih na nivou Grada Rijeke, odnosno Primorsko-goranske županije.

Kroz svojih 70 godina djelovanja *Slovenski dom KPD „Bazovica“* povezivao je i još uvijek povezuje riječke Slovence. Od samog početka idejni su začetnici tog društva, predvođeni Zorom Ausec, posvećivali veliku pozornost prosvjetnim djelatnostima. Radili su na očuvanju slovenskog jezika i kulture, većinsko stanovništvo su upoznavali sa slovenskim jezikom i kulturom. Svojim su dugogodišnjim djelovanjem ostavili trag u kulturi i povijesti Rijeke i Kvarnera.

Kulturno prosvetno društvo „Slovenski dom – Triglav“ v Karlovcu

Nakon Drugoga svjetskog rata bilo je potrebno neko vrijeme da bi se obnovilo djelovanje društva u Karlovcu. *Društvo* je ponovo zaživjelo 1951. godine. Obnova djelovanja povezuje se s imenom Adija Grudena, koji je bio prvi predsjednik slovenskog društva koje je nastalo u Karlovcu nakon Drugoga svjetskog rata.⁸⁵⁸

To je društvo je dobilo ime: *Kulturno prosvetno društvo „Slovenski dom – Triglav“ v Karlovcu* (Kržišnik-Bukić 1995, 168). U knjizi *Spominska knjiga ob 30-letnici Kulturno prosvetnoga društva „Slovenski dom Triglav“* navodi se da je *Društvo* od početka imalo 300 članova, a da je njihov broj brzo narastao na 600 članova. Godine 1956. imali su 400 članova, a godine 1958. 516 članova (Jerman & Todorovski 1999, 43). No među njima je bilo i drugih stanovnika Karlovaca i okolice koji i nisu imali nekakve rodbinske ili druge veze sa Slovenijom. *Društvo* je bilo podružnica slovenskog doma iz Zagreba do 1976. godine, isto kao i *Slovenski dom KPD „Bazovica“*, kada je na temelju republičkog dopisa odlučeno da se sve podružnice koje imaju više od 30 članova moraju osamostaliti (Jerman & Todorovski 1999, 43).

Kao ciljevi *Društva* zabilježeno je:

...probuditi društvenu i nacionalnu svijest među Slovencima našeg mjesta, podignuti njihovu kulturno-prosvjetnu razinu, pojačati socijalističku i društvenu disciplinu i propagirati slovensku kulturu među bratskim narodima Hrvatima i Srbima... (Preuzeto: Gruden 1960, 10).⁸⁵⁹

Djelovanje *Društva* povezano je, kao i u ostalim društvima, s različitim kulturnim i prosvjetnim aktivnostima. Tako su članovi *Društva*, nakon što su uspjeli dobiti adekvatne prostore, 1959. godine osnovali knjižnicu. Druge su sekcije s djelovanjem započele ranije.

Kao najjaču i najmasovniju sekciju potrebno je spomenuti *Mlade harmonikarje*. Oni su započeli s radom 1955. godine, kada je 16 učenika izrazilo želju za sviranjem harmonike. Pet godina kasnije, u školskoj godini 1959/1960., bilo je 287 upisanih članova. Kao pravi datum početka djelovanja mladih harmonikaša uzima se 1. kolovoza 1954. godine, kada je *Društvo* ugostilo *Mladinski harmonikarski zbor delavsko prosvetnoga društva Svoboda Tabor* iz Maribora. Nakon vrlo uspješna koncerta mladih harmonikaša iz Maribora roditelji, koji su prisustvovali događaju, također su izrazili želju da njihova djeca uče svirati harmoniku te su tražili potporu *Društva*. Ono je bilo

858 Dolenjski list, 28. 12. 1970.: I. Z., Bratske vezi v Novim mestom in Dolenjsko, 14.

859 "... zbuditi društveno in nacionalno zavest med Slovenci našega mesta, dvigniti njihovo kulturno-prosvetno raven, ter pojačati socijalistično in društveno disciplino, nadalje propagirati slovensko kulturo med bratskimi narodi Hrvati in Srbi (...)" (Preuzeto: Gruden 1960, 10).

posrednik pri kupnji harmonika. Tako se i započelo s organiziranjem nove prosvjetno-glazbene sekcije, koja je imala velik uspjeh.

Prvi voditelj bio je Adolf Kubiček, koji je djecu počeo učiti note. Već je iduće godine, točnije 17. travnja 1956, u kazalištu organiziran prvi koncert, na kojem su svirala 42 mlada harmonikaša (Košir 1960, 11). Nastavili su s koncertima, tako da je 36 harmonikaša nastupalo u Metliki, 90 harmonikaša je za 1. svibanj nastupilo u Karlovcu, a 4 dana kasnije nastupalo je 100 mladih harmonikaša. Broj mladih koji su željeli svirati harmoniku rastao je, a da bi sekcija mogla normalno funkcionirati, uzeli su još jednog učitelja. Zadnji nastup koji je vodio dirigent A. Kubiček održan je u Ljubljani 1957. godine. Nastupali su u dvorani filharmonije. Njegov je rad nastavio Sveto Kopajtić. Čini se važnim spomenuti da su harmonikaši nastupali i u drugim slovenskim društvima u Hrvatskoj, a prije svega u slovenskom društvu u Zagrebu (Jerman & Todorovski 1999, 49). Harmonikaški je orkestar s djelovanjem prestao istovremeno kada je prestalo djelovati i društvo u Karlovcu (Košir 1960, 11).

Članovi su *Društva* organizirali i druženja koja su nazivali *Sestane ob sedmih*, a koja su u karlovačkom kulturnom poslijeratnom životu imala važno mjesto. Osnova je bio *Veliki zabavno-plesni orkestar* pod vodstvom Bože Tuhtana. Osim njega nastupali su i mladi koji su pokazivali svoje pjevačke, recitatorske glazbene i druge sposobnosti (Slovenski dom Triglav 1960, 15). Kako su mladi željeli naučiti prve plesne korake, organizirana je i plesna škola (Kržišnik-Bukić 1995, 186). Tako su 1956. godine organizirali tri plesna tečaja, koja je pohađalo 300 mladih Karlovčana (Jerman & Todorovski 1999b, 43).

Uskoro su se u *Društvu* počele odvijati i kulturne večeri, na koje su često pozivali i ansamble i kulturno-umjetnička društva iz Slovenije. Na taj je način *Društvo* „...izvršavalo jako važno poslanstvo u kulturnom približavanju te bratstvu i jedinstvu...“⁸⁶⁰ Zabilježeno je da su kao gosti *Kulturno prosvetnog društva* „Slovenski dom – Triglav“ v Karlovcu nastupili *Slovenski oktet* iz Ljubljane te *Kulturno-umetniško društvo* „Tine Rožanc“. Ti su ansambli izvodili slovenske narodne pjesme i slovenske tradicionalne plesove, čime su, osim članove slovenskog društva iz Karlovca, sa slovenskom kulturom upoznavali i sve one stanovnike Karlovca i okolice koji su posjetili jedan takav događaj.

Zabilježeni su i nastupi domaćih i gostujućih dramskih sekcija. Gostovala je dramska sekcija slovenskog društva iz Zagreba s predstavom *Vdova Rošlinka* 1951. i 1955. godine. Ista je dramska skupina 1957. godine gostovala s predstavom *Vrnitev Blažonovih* (Košir 1960, 15). Organizirane su bile i književne večeri, i to prije svega o važnim slovenskim književnicima, a o

860 „...opravlja izredno pomembno poslanstvo v kulturnem zblizevanju ter bratstvu in enotnosti...“ (Dolenjski list, 21. 1. 1971.: I. Z., Triglav kot trdnjava slovenstva, 8).

nekima su govorili i sami slovenski književnici: France Bevk, Vladimir Bartol, Ivo Minatti te Tone Pavček.

Članovi *Društva* organizirali su i svoju dramsku skupinu, koja je 1952. godine izvela Linhartov komad *Županova Micka* te *Ta veseli dan ali Matiček se ženi* (Jerman & Todorovski 1999, 43), a 1957. godine Finžgarjevu dramu *Razvalina življenja*, s kojom je gostovala i u Črnomlju i Semiču (Košir 1960, 16).

Godine 1957. započeo je tečaj slovenskog jezika, u koji je bilo uključeno 35 djece (Kržišnik-Bukić 1995, 168), ali zanimanje za učenje slovenskog jezika nije bilo veliko (Jerman & Torodovski 1999, 43).

Važno se čini spomenuti da su 1957. godine članovi *Društva* osnovali glazbeni kvintet te da je u *Društvu* djelovao i osamnaestočlani plesni orkestar (Jerman & Todorovski 1999, 43).

Djelovanje *Društva* prestalo je 70-ih godina 20. stoljeća. Razloge za to treba tražiti u stagnaciji gospodarstva u Karlovcu i okolici, zbog čega su se brojne obitelji odlučile vratiti natrag u Sloveniju (Kržišnik-Bukić 1995, 168). Može se tvrditi da je u svojem djelovanju bilo izuzetno dobro, možda čak i bolje nego druga slovenska društva u Hrvatskoj, povezano s drugim slovenskim društvima iz Hrvatske, prije svega sa slovenskim društvom iz Zagreba. Osim zbog geografske blizine moguće je tvrditi da su se te veze razvile i zato što je *Društvo* neko vrijeme bilo podružnica zagrebačkoga slovenskog društva. Također je jako dobre veze razvilo i s ostalim kulturno-umjetničkim društvima, ali i obližnjim slovenskim krajevima, koje su nakon nekog vremena postale i tradicionalne.

Društvo je djelovalo i utjecalo na javni i kulturni život Karlovca. Čini se važnim naglasiti proslavu 40 godina postojanja *Društva*. Iako ne postoji podatak da je ono djelovalo tijekom Drugoga svjetskog rata ili u razdoblju neposredno nakon rata (1945–1951), svejedno je predsjedništvo smatralo da nastavlja tradiciju prijeratnog društva. Na tom su događaju, osim članova slovenskog društva iz Karlovca, nastupali i ženski i muški zbor *Slovenskega doma* u Zagrebu, *Karlovački vokalni oktet*, folklorna skupina *Osnovne škole „Herta Turza“* iz Karlovca, *Dolenjski oktet* te recitatori Zvonka i Jože Falkner iz Novog Mesta.⁸⁶¹ Upravo taj događaj ukazuje na razgranatu djelatnost i povezanost *Kulturno prosvetnog društva „Slovenski dom – Triglav“ v Karlovcu* s Karlovcem, okolicom i susjednim slovenskim krajevima.

Na tim je temeljima 2006. godine ponovno zaživjelo slovensko društvo, koje svoje sjedište ima u *Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“* u Karlovcu.

⁸⁶¹ Dolenjski list, 28. 12. 1970.: I. Z., Bratske vezi v Novim mestom in Dolenjsko, 14.

Slovenska društva u Slavoniji

Združeno djelovanje Slovenaca u Slavoniji je bilo izraženo neposredno nakon Drugog svjetskog rata. To je vrijeme u Slavoniji obilježeno kao razdoblje vrlo jake repatrijacije Slovenaca koji su u Slavoniji i u Srbiji bili protjerani tijekom Drugog svjetskog rata.

Tako se (samo)organiziranje Slovenaca u Osijeku nastavilo i u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata. U postojećoj se literaturi navodi da je u Osijeku 1946. godine bilo osnovano *Slovensko društvo „France Rožman“*, koje je djelovalo kao podružnica *Slovenskog doma* u Zagrebu. Navodi se također i da je *Društvo* prestalo djelovati 1948. godine, ali nekih drugih podataka o tom udruženju osječkih Slovenaca nema (Jerman & Todorovski 1999, 42). No, analizirajući dosadašnje podatke o djelovanju slovenskih društava na prostoru današnje Hrvatske u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, čini se vjerojatnije da je to društvo nosilo ime *Slovensko kulturno-prosvjetno društvo „France Rozman“*, te da je zapravo bila podružnica *Slovenskog kulturno-prosvjetnog društva „France Rozman“* iz Beograda.⁸⁶²

Slovensko društvo u Osijeku zapravo posredno djeluje od 1941. godine. Naime tada je nosilo ime *Dom slovenskih useljenika/Dom slovenskih preseljencev/Dom slovenskih izseljencev „Osijek (Osiek)“*.⁸⁶³ Predsjednik je bio Rudolf Bradač.⁸⁶⁴ *Društvo* je djelovalo u smjeru brige za Slovence koji su se našli na području Osijeka i u njegovoj okolici u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Kao potvrdu toj tvrdnji moguće je navesti da su početkom travnja svojim najsiromašnijim članovima podijelili financijsku pomoć koju je osigurao *Odbor za slovenske useljenike iz Zagreba*. Financijsku pomoć dobili su: Angela Belak, Marija Bromec, Tomaž Grohar, Štefan Vrbnjak, Ivan Simončič, Jožef Horvat i Štefan Pozdrec.⁸⁶⁵

Društvo je djelovalo do svibnja 1945. godine, kada se preimenovalo, odnosno postalo je podružnica *Slovenskog-kulturnog društva „France Rozman“* iz Beograda. *Društvo* je u Osijeku nosilo isto ime, a sjedište je bilo

862 *Slovensko kulturno-prosvjetno društvo „France Rozman“* iz Beograda bilo je osnovano da bi provodilo odredbe *Osvobodilne fronte Slovenije* (Roš 1967, 492). Djelovanje je bilo dvojako, a *Društvo* je bilo izuzetno važno u razdoblju neposredno nakon Drugoga svjetskog rata. Osim kulturno-prosvjetnog rada među Slovincima koji su živjeli i radili u Beogradu *Društvo* je imalo još jedan cilj, a to je prvenstveno bilo organiziranje protjeranih Slovenaca i njihovo uključivanje u rad *OF-a*, a nakon završetka Drugoga svjetskog rata cilj je *Društva* prije svega bilo organiziranje i sudjelovanje u repatrijaciji Slovenaca koji su se željeli vratiti u svoj zavičaj (Vuković & Milenković-Vuković 2014, 56–59). *Društvo* je bilo osnovano za prostor Srbije i Vojvodine, ali kako je taj prostor bio prevelik, članovi su osnovali i podružnice. *Društvo* je ukinuto, kao i druga slovenska društva, poslijeratnom odlukom *Komunističke partije* i njezinim provođenjem koncepta kulturne politike (Dimić 1988, 57).

863 Osim *Doma slovenskih useljenicev/Doma slovenskih izseljencev* u Osijeku slično je društvo djelovalo i u Banja Luci (Karaš Obradov 2012, 154).

864 AS 1824, kut. 977, 26. 5. 1945., *Dopis Doma slovenskih izseljencev*.

865 AS 1824, kut. 977, 4. 4. 1945., *Dopis Doma slovenskih izseljencev*.

u Radićevoj ulici. Na zaključak da se rad ovoga novog društva, *Slovenskog prosvetno-kulturnega društva „France Rozman“*, temeljilo na prije spomenutom *Domu* navodi nas činjenica da je predsjednik jednog i drugog bio isti: Rudolf Bradač.⁸⁶⁶ Tajnik *Društva* bio je Ferdo Delak, a on je tijekom Drugoga svjetskog rata bio u Osijeku, gdje je bio i jedan od organizatora *Mestnega odbora v Osijeku* (Riman 2016c, 142–144). *Društvo* je s djelovanjem prestalo istovremeno kada i slovensko društvo iz Beograda, 1948. godine.

Detaljnije o djelovanju njegovih članova nije moguće govoriti. Vjerojatno je imalo slične, ako ne i iste ciljeve kao i centralno društvo iz Beograda. Ovo iz Osijeka djelovalo je, vjerojatno, u smjeru poboljšanja prosvjetnog i kulturnog života među Slovencima koji su se naselili u Osijek i okolicu, ali čini se da je njegovo djelovanje u smjeru organiziranja onih Slovenaca koji su se željeli vratiti natrag u svoj zavičaj te organiziranje njihova povratka u tom neposrednom poslijeratnom razdoblju bilo mnogo značajnije.

Drugo društvo koje je djelovalo u Osijeku u razdoblju od 1945. do 1990. godine je bilo osnovano 70-ih godina 20. stoljeća. Iz arhivskih podataka *Slovenskog doma KPD „Bazovica“*, Rijeka, vidi se da je *Društvo* djelovalo od 1971. do 1976. godine. Nosilo je ime *Slovensko društvo „Stane Sever“*. Djelovalo je kao i druga slovenska društva u Hrvatskoj, odnosno do 1976. godine bilo je podružnica slovenskog društva u Zagrebu (Riman & Riman 2008, 114).

Članovi tog društva uključivali su se u djelovanje drugih slovenskih društava na prostoru Hrvatske u ono vrijeme. Tako je zabilježeno da su na proslavi 30. obljetnice formiranja *Osvobodilne fronte* u Zagrebu organizirali nastup članova triju slovenskih društava. Između ostaloga nastupio je i gudački kvartet iz slovenskog doma u Osijeku (Riman & Riman 2008, 89).

Na sastanku svih slovenskih društava 1971. godine iz Osijeka sudjevala su dva delegata. Sastanak je bio 8. studenog 1971. godine (Riman & Riman 2008, 89). Iako nemamo mnogo podataka o djelovanju toga društva, svakako možemo tvrditi da je ono postojalo, ali, nažalost, ne znamo u kojem obliku te koje su aktivnosti njegovali njegovi članovi.

Još jedno društvo koje je djelovalo nakon Drugoga svjetskog rata u Slavoniji bilo je *Slovensko kulturno društvo „France Rozman“*, osnovano u lipnju 1945. godine, a cilj rada je bilo jačanje kulturno-prosvjetnoga i političkog rada među Slovencima u Slavanskom Brodu⁸⁶⁷ te okolini i vođenje

866 AS 1823, kut. 976a, 29. 5. 1945., *Dopis Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „France Rozman“, Osijek Slovenskom kulturno-prosvetnom društvu „France Rozman“*

867 Nema podataka koliko je točno Slovenaca bilo u Slavanskom Brodu za vrijeme Drugoga svjetskog rata, ali za ilustraciju je moguće navesti zaposlenike koji su u Slavanskom Brodu bili namješteni te su se putem dnevnog tiska javili svojim bližnjima. Navedena su sljedeća imena: Lino Marion, Viktor Müller-Petrič, teh. Franc Klanjšek, inž. Edvard Senica, Pavel Korošec, Mirko Ermenc, Rudolf Božič, Friderik Peške, Milan Rabič, Bojan Kraut, Alojz Pirc, Herman Peer, Alojz Krhin, Franc Bevc, Anton Centrich, Albert Češmiga, Rudolf Vanošek, Ivan Kolarič, Jakob Pogačar, Milan Luin, Mirko Lum, Adolf Stefančič, Josip Kolarič, Mirko Muršec, Drago Dekval, Ivan Mesesnel, Evgen Cotič, Nestor Marn, Srećko Kern, Friderik Modic, Norbert Weber Danijel

brige oko vraćanja slovenskih iseljenika u njihov stari zavičaj.⁸⁶⁸ Kao što smo već spomenuli, *Društvo* je djelovalo kao podružnica *Slovenskog-kulturnog društva „France Rozman“* iz Beograda. Predsjednik *Društva* u Slavonskom Brodu bio je Bojan Kraut, a tajnik Milan Rabič.⁸⁶⁹ Obojica su u vrijeme početka rata bila u Slavonskom Brodu, gdje su bili zaposleni.⁸⁷⁰

Već pri samom osnivanju pojavili su se problemi, koji su potom to mlado društvo pratili i dalje. U izvještaju koji su članovi *Društva* poslali *Bratskom kulturno-prosvjetnom sektoru J. N. O. F. -a /Prop. Odjel/* vidi se da je *Hrvatski dom*, gdje su zakazali osnivačku skupštinu, zapravo bio zauzet, te su potom skupštinu premjestili u podrumske prostorije. Od Grada su dobili na korištenje sobu, koju su članovi sami obnovili jer je bila uništena nakon bombardiranja Slavenskog Broda. No 30. lipnja 1945. godine prostoriju su izgubili i, prema njihovim riječima, na korištenje su dobili drugu prostoriju u Trenkovoju ulici, koja nije bila adekvatna, jer je već bila povremeno zauzeta. U takvim su se okolnostima okupljali u privatnim stanovima. Svakako je vrlo važno napomenuti da su osim kulturnog rada članovi *Društva* imali i vrlo važan zadatak, a to je bilo popisivanje i obavještanje hrvatskih i slovenskih nadležnih organa o tome tko se želi vratiti natrag u Sloveniju.

Poziv svim Slovencima u Slavonskom Brodu i okolici su uputili putem *Glasa Slavonije*, 15. lipnja 1945. godine. O aktualnim događanjima povezanima s društvom u Slavonskom Brodu izvještavao je bubnjar.⁸⁷¹

Nema podataka o tome koliko je *Društvo* djelovalo i koliko uspješno. Vjerojatno je njegov rad bio problematičan zbog prostora, ali moguće i drugih razloga s kojima su se susretali. U srpnju 1945. godine predsjedništvo se *Društva* žalilo *Centrali*: „Žao nam je što trenutno nismo u stanju djelovati u većoj mjeri...“⁸⁷² Vjerojatno je *Društvo* djelovalo do 1948. godine, kada se ugasilo i centralno društvo u Beogradu.

Kozmus, Ivan Geršak, Štefan Savinc, Alojz Kolar, Alojz Saje, Albin Kolenc, Viktor Babuder, Drago Tomšič, Martin Antlejš, Jernej Vovk, Karol Horvat, Brezigar Srečko, Franc Rebolj, Rudolf Autor, Alojz Kocjan, Milan Kompoš, Ivan Novak, Franc Jamer, Mihael Bevc, Ivan Parte, Ivan Odpadlik, Rado Kern, Franc Ermenc, Ludvig Japeli, Fr. Kosovel, Ivan Koprivec, Ivan Vendlin, Franc Mokorel, Mirko Brence, Stanko Brence, Beguš, Pogačnik, Franc Viduč, Lavrenčič, Kravanja, Viktor Potočnik, Mirko Božeglav, Franc Božeglav, Božiglav Jagodič, Fran Ferfila, Alojz Rop, Ivan Robek, Matija Šefančič, Josip Moravec, Karol Rabič, Vinko Ažman, Leopold Bajc (Jutro, 31. 5. 1941.: Pogrešanci se javljaju, 3).

868 ARS AS 1824, kut. 977, b2. 29/45, 17. 7. 1945., *Dopis Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „Franc Rozman“*, Slavonski Brod, bratskom Kulturno-prosvjetnom sektoru J.N.O.F.-a/Prop. odjel.

869 AS 1823, kut. 976a, dopis *Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „Franc Rozman“*, Slavonski Brod *Slovenskom kulturno-prosvetnom društvu „France Rozman“*.

870 Jutro, 31. 5. 1941.: Pogrešanci se javljaju, 3.

871 ARS AS 1824, kut. 977, b2. 29/45, 19. 7. 1945., dopis: *Dopis Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „Franc Rozman“*, Slavonski Brod bratskom Kulturno-prosvjetnom sektoru J.N.O.F.-a/Prop. odjel.

872 „Obžalujemo, da trenutno nismo v stanju delovati v večji meri...“ (ARS AS 1824, kut. 977, b2. 29/45, 17. 7. 1945., *Dopis Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „Franc Rozman“*, Slavonski Brod, bratskom Kulturno-prosvjetnom sektoru J.N.O.F.-a/Prop. odjel).

U Osijeku i Slavanskom Brodu nisu bile jedine podružnice *Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „France Rozman“* iz Beograda, već je ono imalo podružnicu u Borovu – Vukovar. O djelovanju te podružnice isto se vrlo malo zna. Ne zna se od kada je *Društvo* djelovalo. Iz jednog dopisa koji je sačuvan vidljivo je da su već 14. listopada 1945. godine članovi *Društva* organizirali odlazak 21 svojeg člana, i to transportom iz Osijeka.⁸⁷³ Predsjednik *Društva* bio je Josip Rupnik,⁸⁷⁴ učitelj u Vukovaru, koji je tamo došao iz Idrije.⁸⁷⁵

Važno je napomenuti da su se organizirali i Slovenci u Vinkovcima, te su se neformalno nazivali *Slovenskom družinom*. Podatak je dobiven iz dopisa koji su uputili *Slovenskem kulturno-prosvetnem društvu „France Rozman“* iz Beograda, u kojem vodstvo *Društva* pitaju za savjet. Naime, prema njihovim riječima, čuli su da dolazi do formiranja različitih oblika organizacija Slovenaca koji su na prostor većih slavonskih mjesta došli neposredno prije ili za vrijeme Drugoga svjetskog rata. No njihov je osnovni problem bio kako se organizirati, odnosno trebaju li postati podružnica društva iz Beograda ili svoje djelovanje pravno formirati na nekakav drugačiji način. Osim prikupljanja podataka o pojedincima koji su se željeli vratiti u svoj zavičaj vidljivo je da je ta *Slovenska družina* djelovala i u smjeru očuvanja slovenskog jezika i kulture. Društvo iz Beograda su molili da im pošalju slovenske igrokaze, jednočinke koje u sebi imaju naglašene narodne motive. Ujedno su zamolili i da im se pošalju note slovenskih narodnih pjesama. Prema dopisu čini se da su planirali pripremiti priredbu prije nego se pojedinci vrate u Sloveniju. Organizator i inicijator osnivanja te udruge bio je franjevac Gav(u)dencije Golob iz Vinkovaca.⁸⁷⁶

Je li postojalo kakvo slično udruženje slovenskih prognanika na ostalom prostoru Slavonije, nije vidljivo. Svakako je potrebno napomenuti da je zapravo djelovanje ovdje spomenutih udruženja tek naznačeno te da će biti potrebno prikupiti dodatne podatke o njima. Arhivska građa nije objedinjena, vjerojatno se nalazi u različitim državnim arhivima i njihovim

873 Bili su to Potokar Franjo, Cerkevnič Franjo, Lindič Milan, Orešič Marjeta, Drvarič Štefan, Mahovne Anica, Dobrila Marija, Suhač p. Rupert Franc, Rogale Osvald Mihael, Franko Anton, Šuster Egidijs, koji su otputovali u Maribor, Kosi Zofija Sonja u Ptuj, Kopač Tončka i 2 djece, Bernetič Erna, Sikošek Marija i 1 dijete, Gorše p. Kornelije Franc u Ljubljanu, a Strnad Anton i 1 dijete u Sevnici ob Savi. (AS 1823, kut. 976a, 17. 6. 1945., dopis *Slovenski osvobodilni odbod, S. K. P. D. „France Rozman“* Borovo Vukovar, *Spisek društvenih članov*).

874 AS 1823, kut. 976a, 17. 6. 1945., dopis *Slovenski osvobodilni odbod, S. K. P. D. „France Rozman“* Borovo Vukovar, *Spisek društvenih članov, 2*.

875 Josip Rupnik bio je na popisu primorskih Slovenaca koji su otišli nakon Prvoga svjetskog rata u dijelove Kraljevine Jugoslavije. Osim njega na popisu iseljenika koji su se smjestili u Vukovaru i okolici bili su: Benko Stane (Gorica), Brece Anton (Dornberk), Bernetič Marjan (Trst), Albert Berto (Trst), Bezek Ana (Trst), Bratina France (Gorica), Cerkvnič Franjo (Trst), Cerkvnič Ivan (Trst), Dobrila Marija (Trst), Furlan Ferdinand (Trst), Gorše Franc (Trst), Kačić Marjan (Gorica), Lemut Vili (Gorica), Pertot Leopold (Nabrežina), Smole Alojzij (Tolmin). (AS 1823, kut. 976, *sezam primorskih Slovincv v raznih krajih Jugoslavije*, Vukovar).

876 AS 1823, kut. 976a, 5. 5. 1945., *Slovenskem kulturno-prosvetnem društvu „France Rozman“*.

podružnicama kako u Hrvatskoj tako i izvan nje (Slovenija i Srbija). Još jedan problem koji se javlja prilikom upoznavanja djelovanja podružnica *Slovenskog kulturno-prosvetnog društva „France Rozman“* iz Beograda jest i nedostatak tiskovina iz kojih bi se mogli preuzeti barem osnovni podaci o djelovanju tih društava.

Osobitosti razdoblja

Promatrajući djelovanje slovenskih društava u Hrvatskoj u razdoblju od 1945. do 1991. godine vide se određene različitosti. Prvotno se ovdje misli na društva koja su nastala neposredno nakon Drugoga svjetskog rata kao podružnice *Slovenskog-kulturnog društva „France Rozman“*, čije je središte bilo u Beogradu. Društva nastala u mjestima u Slavoniji prvotno su imala zadaću organizirati i obavijestiti Slovence koji su tijekom Drugoga svjetskog rata bili deportirani na prostor Slavonije o njihovoj repatrijaciji, odnosno mogućnostima povratka u zavičaj. Drugi cilj tih društava bio je očuvati slovenski jezik i kulturu toga preseljenog slovenskog stanovništva u onoj mjeri koja je bila moguća za siromašne poslijeratne uvjete. Društva koja su djelovala kao podružnica društva iz Beograda uglavnom su djelovala u razdoblju od 1945/1946., ovisno o tome kako brzo su se Slovenci u tim mjestima uspjeli organizirati, pa do 1948. godine. Tada prestaju s radom. Važnim se čini naglasiti i to da su u radu tih društava zamijećeni i pojedinci (npr. Milan Rabič) koji su u slovenskim društvima bili aktivni prije, ali i za vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Druga faza pri djelovanju i organiziranju slovenskih društava jest faza kada je na prostoru Hrvatske djelovalo *Kulturno-prosvetno društvo „Slovenski dom“* u Zagrebu s podružnicama u Rijeci, Karlovcu i Osijeku. No te podružnice nisu osnivali članovi društva iz Zagreba, već su se one osnovale same, i to zbog ideje vodstva slovenskog društva iz Zagreba da u Hrvatskoj treba postojati samo jedno slovensko društvo, i to ono u Zagrebu (Riman & Riman 2008, 18), ostala su društva pristupila kao podružnice. Iz postojećih podataka nije vidljiva neka posebna povezanost, osim možda između društava u Zagrebu i Karlovcu. Rijeka je, kao podružnica slovenskom društvu u Zagrebu trebala uplaćivati 20% financija od prikupljenih članarina (Riman & Riman 2008, 18). Na temelju tog podatka može se tvrditi da su i druge dvije podružnice tijekom svog djelovanja morale dio svojih financija prepuštati društvu u Zagrebu.

Tri društva su podružnicama bila do 1976. godine, kada zbog propisa da podružnicom ne može biti udruga koja ima više od 30 uključenih članova. Osijek, Rijeka i Karlovac prestaju biti podružnice i postaju samostalna društva. No čini se da je to utjecalo na daljnji rad *Slovenskog društva „Stane*

Sever“ iz Osijeka te *Kulturno prosvetnog društva „Slovenski dom – Triglav“* jer nakon toga društva prestaju sa svojim radom.

Sva društva koja su djelovala do 1990. godine u svojem su radu imala slične aktivnosti. To se jedino ne može tvrditi za djelovanje *Slovenskog društva „Stane Sever“* iz Osijeka, jer je podataka o njemu jako malo te se ono uglavnom spominje u kontekstu povezivanja rada s drugim društvima iz Hrvatske.

Financiranje društava bilo je minimalno, tako da su se sva društva morali snalaziti na neki način da bi financirala osnovne djelatnosti. Osim nešto malo državnih financija koje bi dobila ukoliko bi njihovo djelovanje u protekloj godini bilo pozitivno ocijenjeno, financirala su se isključivo od članarina te od različitih plesnih večeri i čajanki, na koje su dolazili i nečlanovi društava. Upravo je zato rad slovenskih društava do 1990. godine obilježen čestim financijskim problemima, a volonterstvo je bio gotovo jedini način rada. I oni voditelji sekcija koji su se plaćali dobivali su relativno niske honorare.

U odnosu na prijašnja razdoblja ovdje su društva imala isključivo kulturni karakter te neke potporne aktivnosti nisu zabilježene. I dalje je težište u radu društava bilo na slovenskim velikanima, događajima iz povijesti, na kojima su se potom temeljile i druge aktivnosti vezane za slovenski jezik i slovensku tradicijsku, ali i suvremenu kulturu.

U društvima su djelovali različiti profili ljudi, a vidi se i potpora umjetnika koji su radili u gradovima gdje su bila slovenska društva. Za društva u Zagrebu, Karlovcu i Rijeci može se tvrditi i da su bila, ali i da još uvijek jesu uključena u društvena događanja gradova u kojima i danas djeluju. Moguće je da je i društvo u Osijeku također bilo zastupljeno, ali prema postojećim podacima to nije moguće tvrditi. Događanjima organiziranima u svojim prostorima ili u prostorima grada ostavila su značajan trag. U svojem su se djelovanju povezivala i s društvima iz Slovenije, ali i iz regije.

Dva od ovdje spominjanih društava neprekinuto djeluju i danas, a jedno, ono u Karlovcu, osnovano je 2006. i nastavilo je sa svojim djelovanjem na tradiciji *Kulturno prosvetnog društva „Slovenski dom – Triglav“*.

5. Zaključne misli

Slovenska su društva u hrvatskoj i slovenskoj povijesti odigrala važnu ulogu, a suvremena slovenska društva u Hrvatskoj još uvijek utječu na stvaranje drugačijeg ozračja prije svega na kulturno-prosvjetnom području, na kojem uglavnom djeluju. Kao što ova sadašnja društva to čine u današnje doba, može se pretpostaviti da su sličan utjecaj te način djelovanja imala i ona koja su bila aktivna u prošlosti.

Povijest je slovenskih društava raznolika i bogata, odiše dvama različitim smjerovima djelovanja koja su ta slovenska društva u Hrvatskoj imala, mnogobrojnim aktivnostima kao i raznolikom strukturom članstva. Doista, kada se promatra povijest slovenskih društava tada se može ustvrditi da su slovenska društva, kao i Slovenci, konstantan sudionik u hrvatskoj povijesti, ali i u hrvatskoj sadašnjosti.

Slovenska su društva na prostoru Hrvatske počela nastajati u trenutku kada je na određenom prostoru bilo dovoljno pojedinaca koji su shvaćali da su njihov slovenski jezik i kultura koju su usvojili u kraju iz kojega dolaze različiti od onoga na što su naišli u svojoj novoj domovini te da ih na nekakav način trebaju očuvati da ju ne zaborave.

Prva su društva zabilježena krajem 19. stoljeća, da bi svoj vrhunac po brojnosti i aktivnostima dosegla u razdoblju između dva svjetska rata, razdoblje koje s pravom nazivaju i „zlatnim razdobljem slovenstva u Hrvatskoj“ (Kržišnik-Bukić 2006a, 421). Nakon Drugoga svjetskog rata broj se slovenskih društava smanjio, a danas je njihov broj ponovo narastao.

U djelovanju slovenskih društava u Hrvatskoj zabilježena su dva temeljna smjera djelovanja – potporni te kulturno-prosvjetni – koja su se međusobno izmjenjivala i preklapala. Tako je u djelovanju društava vidljiva potporna i humanitarna aktivnost s ciljem pomaganja sunarodnjacima. Ta je pomoć često bila moralna, ali i materijalna. I kroz djelovanje društava koja nisu imala samo kulturno-prosvjetni smjer djelovanja zabilježene su brojne aktivnosti koje su imale svrhu utjecati na očuvanje i njegovanje slovenskog jezika i kulture članova slovenskog društva. Ta se potporna nit djelovanja počela gubiti u razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata te ju je u potpunosti zamijenilo kulturno-prosvjetno djelovanje, koje je vidljivo u svim slovenskim društvima na prostoru Hrvatske.

U povijesti djelovanja slovenskih društava vidljivo je i da su postojale različite vrste društava, ali i taj se fenomen javlja samo u razdoblju između dva svjetska rata u Zagrebu, gdje je bilo zabilježeno djelovanje studentskih, vjerskih, ženskih društava i društava koja nisu bila isključiva te su u svoje članstvo prihvaćale sve zainteresirane bez obzira na status, vjeru ili spol.

Potrebno je spomenuti da je u tom razdoblju u Zagrebu djelovanje takvih društava bilo slično djelovanju društava u ostalim dijelovima Europe u kojima su postojala društva koja su svoj rad temeljila na staleškim, vjerskim ili političkim idejama, a ovisno o strukturi iseljenika koji su se u naselili u određeni kraj neke europske države.

Promatrajući druge dijelove Hrvatske i rad slovenskih društava, nije bilo više zabilježenih slučajeva takve raznolikosti. Naime u drugim gradskim središtima djelovala su društva koja možemo nazvati općim društvima, a koja su u svoje članstvo prihvaćala zapravo sve zainteresirane. Naravno, ovisno o strukturi iseljenika u tim hrvatskim gradovima to se članstvo razlikovalo, pa tako u gradovima u koje su se doseljavali radnici u industriji i željezničari imamo veći broj kvalificiranih ili nekvalificiranih radnika, a u gradovima gdje su bili uz prije spomenute iseljenike zastupljeni i oni slobodnih profesija i oni se uključuju u djelovanje takvih društava. Važnim se čini naglasiti da u drugim gradovima nisu djelovala društva koja bi bila isključivo studentska, vjerska ili ženska, što pak onda dovodi do zaključka da nije postojao dovoljno velik broj pojedinaca da se takvo društvo i oformi, odnosno da su postojeća društva pokrivala i takve potrebe, ukoliko ih je bilo.

Ipak, pri analizi djelovanja društava uočava se da je na čelu društava bila jedna ili nekoliko osoba koje su bili inicijatori pri osnivanju društva te pri provođenju aktivnosti unutar njega. Ovisno o agilnosti i uključenosti članova tog društva kao i o broju članova te aktivnostima koje su se nudile, ali i o nizu drugih razloga, kao što su bile financije, prostor djelovanja, kvart djelovanja i sl., društvo je bilo aktivnije ili manje aktivno.

Članstvo je bilo vrlo važno, kako struktura tako i broj članova, ali, nažalost, popisi članova ni za jedno društvo nisu sačuvani ili su sačuvani samo djelomično, tako da se ni u jednom slučaju ne može sa sigurnošću tvrditi tko je sve bio član kojeg društva te koliko su društva bila brojna. Naznake o broju članova mogu se pronaći u samo nekim slučajevima te se čini da su društva brojala od 27 pa do 2.000 članova, a sve ovisno o dugotrajnosti društva, mjestu gdje je ono bilo osnovano, povijesno-političkim prilikama i različitim drugim čimbenicima, koje nije bilo sve moguće evidentirati.

Kao način komuniciranja s članovima društva te javnog objavljivanja podataka o djelovanju vodeći članovi društva koristili su tadašnje dnevne tiskovine, i to hrvatske i slovenske. Ujedno su koristili i druge oblike oglašavanja, kao što su bile informacije davane usmenim putem (usmene novine), prije svega u ranijim povijesnim razdobljima kada tiskovine nisu bile dostupne svima. Vjerojatno su postojali i drugi načini komunikacije među članovima koji nam nisu poznati.

Slovenska društva svoje su djelovanje uglavnom temeljila na aktivnostima koje su bile doista različite, od tečajeva stranih jezika, literarnih radionica, dramskih predstava, do pjevačkih skupina i zborova. No, zajedničko

svim aktivnostima bilo je to što su one bile usmjerene na očuvanje slovenskog jezika i kulture, načina života koji su iseljenici napustili, običaja koji se i danas njeguju u slovenskoj tradicijskoj kulturi. Osim toga, aktivnosti su bile omogućene ili onemogućene i prostorima, koji su vrlo rijetko bili adekvatni, te su se članovi društva morali snalaziti na različite načine. Najčešće su se okupljali u gostionicama i restoranima, a vrlo su često i vlasnici ili voditelji takvih uslužnih objekata bili članovi tog društva. Često su se uspijevali organizirati te iznajmiti prostore. Vjerska su pak društva prostorije za rad tražile u samostanima. Promatrajući djelovanje tih društava i njihove prostore, može se zaključiti da su se ovisno o potrebama snalazila na različite načine, ali da su često bila prihvaćena u kraju kojem su djelovala te da su imala potporu i drugih kulturnih zajednica grada gdje su slovenska društva postojala. Vjerojatno bi djelovanje svih slovenskih društava bilo drugačije, bogatije i plodonosnije da su imala kontinuirano financiranje. Naravno da je jedan od glavnih problema uvijek bio novac, koji su dobivali od članarina, manje od donacija te od aktivnosti za koje su se prodavale ulaznice (dramske predstave, čajanke, plesne zabave i sl.).

Istraživanje povijesti djelovanja i aktivnosti slovenskih društava vjerojatno nikada neće biti moguće do kraja završiti, tako da postoji vrlo velika mogućnost da će se pronaći novi podaci o novim slovenskim društvima koja su djelovala u različitim dijelovima Hrvatske. Ovim se radom pokušalo što detaljnije prikazati vrste društva, aktivnosti koje su vezane uz ta slovenska društva, ljude koji su bili uključeni u njih te teškoće s kojima su se njihovi članovi susretali. Prikazana je povijest djelovanja slovenskih društava, koja je utkana u hrvatsku kulturnu, socijalnu, političku povijest. Nedvojbeno je da su i ona utjecala na stvaranje društva u kojem živimo danas i da su naraštajima ostavila neizbrisiv trag postojanja u Hrvatskoj te su svoje potomke i one iseljenike koji odlaze u Hrvatsku zadužila da i dalje nastavljaju tradiciju udruživanja.

6. Izvori i literatura

ARHIV

Arhiv Republike Slovenije (ARS), Ljubljana.

ARS SI AS 145, Slovensko katoliško akademsko društvo Zarja, 1938.–1940.

ARS SI AS 622, Družba sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 1885.–1941.

ARS SI AS 624, Jugoslovansko katoliško akademsko društvo Danica, 1894.–1934.

ARS SI AS 1507, Akademsko društvo Triglav, 1910.–1941.

ARS SI AS 1672, Slovensko katoliško akademsko društvo Zarja, 1867.–1941.

ARS SI AS 1824, Delegacija Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta,
Odsek za repatriacijo Zagreb, 1945.–1945.

ARS SI AS 1823, Delegacija Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, Odsek za repatriacijo
Beograd, 1945.–1945.

ARS SI AS 1918, Ferdo Delak, 1944.–1956.

Archivio di stato di Trieste (AST), Trst

AST I. R: Luogotenenza del litorale Società, 1814.–1918.

AST I. R: Luogotenenza del litorale Presidiali, 1854.–1916.

Arhiv Kulturno-umjetničkog društva „Danica“-Pasjak.

Arhiv Slovenskog doma KPD „Bazovica“.

Hrvatski državni arhiv Rijeka (DAR)

DAR, JU-19, Kotarsko poglavarstvo Volosko, 1827.–1918.

DAR, JU-29, Glavarstvo općine Volosko-Opatija, 1827.–918.

DAR, DVD 3, Status animarum XIX.–XX. st., Volosko, Vol II.

Hrvatski državni arhiv (HDA)

HR-HDA, 1353, Građanske stranke i društva, 1918.–1941.

Časopisi/Novine

1. Bogoljub, Ljubljana, 1903.–1944.
2. Brodska tribuna, Brod na Savi, 1930.–1932.
3. Dan, Ljubljana, 1912.–1914.
4. Domoljub, Ljubljana, 1888.–1944.
5. Domovina in Kmetijski list, Ljubljana, 1941.–1944.
6. Dolenjski list, Novo mesto, 1950.–danas
7. Domovina, Ljubljana, 1918.–1941.

8. Edinost, Trst, 1876.–1928.
9. Glas naroda, Glas naroda, Ljubljana, 1935.–1936.
10. Glas Slavonije, Osijek, 1943.–danas
11. Glasonoša, Karlovac, 1905.–1909.
12. Gorenjec, Kranj, 1900.–1941.
13. Hrvatska sloboda, Karlovac, 1921.–1941.
14. Hrvatski list, Osijek, 1927.–1941.
15. Hrvatsko jedinstvo, Varaždin, 1924.
16. Istra, Zagreb, 1929.–1940.
17. Izseljenski vestnik, Ljubljana, 1929.–1940.
18. Jadranski dnevnik, Split, 1934.–1938.
19. Jutro, Ljubljana, 1920.–1924.
20. Jugoslavenska sloga, Beograd, 1932.–1935.
21. Jugoslavija, Ljubljana, 1918.–1922.
22. Jugoslovan, Ljubljana, 1930.–1931.
23. Karawanken Bote, Krainburg=Kranj, 1941.–1945.
24. Karlovački glasnik, Karlovac, 1932.–1941.
25. Mariborski večernik Jutra, Maribor, 1927.–1941.
26. Murska krajina, Murska Sobota, 1932.–1941.
27. Narodni dnevnik, Celje, 1909.–1910.
28. Narodni list, Celje, 1906.–1914.
29. Narodno jedinstvo, Varaždin, 1921.–1929.
30. Novi čas, Gorica, 1909.–1915.
31. Nova doba, Celje, 1919.–1941.
32. Novo doba, Split, 1918.–1941.
33. Nova Pravda, Ljubljana, 1937.–1941.
34. Novi list, Sušak, 1925.–1929.
35. Novi list, Sušak, 1932.–1935.
36. Naša Sloga, Trst, 1870.–1915.
37. Odmevi, Ljubljana, 1929.–1933.
38. Obzor, Zagreb, 1905.–1919.
39. Ponedeljski Slovenec, Ljubljana, 1932.–1939.
40. Posavska Hrvatska, Slavonski Brod, 1992.–danas
41. Posavska štampa, Brod, 1929.–1930.
42. Primorske novine, Sušak, 1935.–1941.
43. Prosveta, Ljubljana, 1925.–1940.
44. Riečki novi list, Rijeka, 1907.–1915.
45. Slovenec, Ljubljana, 1873–1945.
46. Slovenija, Ljubljana, 1932.–1941.
47. Slovenska beseda, Ljubljana, 1937.–1941.

48. Slovenska zemlja, Ljubljana, 1935.–1940.
49. Slovenski dom, Ljubljana, 1909.–1914.
50. Slovenski dom, Ljubljana, 1935.–1945.
51. Slovenski gospodar, Maribor, 1867.–1941.
52. Slovenski list, Ljubljana, 1928.–1931.
53. Slovenski narod, Ljubljana, 1868.–1943.
54. Soča, Gorica, 1871.–1815.
55. Svjetlo, Karlovac, 1905.
56. Tabor, Maribor, 1920.–1927.
57. Trgovski list, Ljubljana, 1913.–1945.
58. Učiteljski tovariš, Ljubljana, 1861.–1941.
59. Večernik, Ljubljana, 1939.–1940.
60. Vestnik prosvetnih zvez, Ljubljana, 1920.–1943.

LITERATURA

1. **I. slovenski izseljenski kongres**, 1936. Ljubljana: Družba sv. Rafaela.
2. **Ausec, Z.** (ur.), 1977. *30 let slovenskega kulturno prosvetnega društva Bazovica Rijeka: 1947–1977*. Rijeka: Kulturno prosvetno društvo „Bazovica“.
3. **Benyovsky, L.**, 1998. Dobrotvorna gospojinska (ženska) društva u Hrvatskoj od osnivanja do Prvog svjetskog rata. *Časopis za suvremenu povijest*, 1 (30), 73–93.
4. **Bertoša, M. & Matijašić, R.**, 2005. *Istarska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
5. **Biškup, S.** (ur.), 2000. *Hrvatski šumarski životopisni leksikon*, sv. 5., Šušković Viktor. Zagreb: Tutiz leksika.
6. **Bojić, D.**, 2009. Slovenci pravoslavne vere v Beogradu med drugo svetovno vojno. Poročilo o njihovi dejavnosti od 1. julija 1942. do 30. junija 1943. *Prispevki za novejšo zgodovino* 49 (2), 223–234.
7. **Budja, A.**, 1996. Slovenes in Sweden. *Dve domovini* 7, 219–240.
8. **Butorac, F.** (ur.), 2002. *Almanah grada Sušaka*. Rijeka: Adamić, Sušak, Klub Sušaćana.
9. **Cevc, F.**, 2001. Selitve Slovencev v Vojvodino pred drugo svetovno vojno. U: M. Trebše – Štolfa & M. Klemenčič (ur.) *Slovensko izseljenstvo. Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica, 313–318.
10. **Ciperle J. & Vovko A.**, 1987. *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
11. **Dimić, Lj.**, 1988. *Agitprop kultura*. Beograd: Izdavačka radna organizacija „RAD“.
12. **Dobrić, B.**, 2010. *Stotinu i pedeset godina brodogradnje u Puli*. Pula: Društvo za proučavanje C. i kr. Mornarice „Viribus unitis“.
13. **Dolinšek – Divčić, M.**, 2001. Slovenci v Bosni in Hercegovini. U: M. Trebše – Štolfa & M. Klemenčič (ur.) *Slovensko izseljenstvo. Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica, 301–306.

14. **Drnovšek, M.**, 1992. Izseljensko in drugo časopisje med Slovenci v zahodni Evropi do leta 1940. *Dve domovini* 2–3, 265–316.
15. **Drnovšek, M.**, 1995. Slovenski izseljenci na Hrvaškem do 1918. U: V. Kržišnik-Bukić (ur.) *Slovenci v Hrvaški*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 107–113.
16. **Drnovšek, M.**, 1996. Slovenska izseljenska društva v zahodnoevropskih državah med obema svetovnjima vojnoma. *Dve domovini* 6, 33–49.
17. **Drnovšek, M.**, 2001. Slovenski izseljenci in Zahodna Evropa do druge svetovne vojne, u: M. Trebše – Štolfa & M. Klemenčič (ur.) *Slovensko izseljenstvo. Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica, 281–290.
18. **Drnovšek, M.**, 2004. Izseljenke v očeh javnosti. U: A. Žižek (ur.) *Ženske skozi zgodovino: zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev, Celje 30. september – 2. oktober*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
19. **Drnovšek, M.**, 2006., Evropa in slovenski izseljenci. U: M. Pilsar Fernandez, *Slovenci v železni Loreni (1919–1939) skozi družinske pripovedi = Slovènes en Lorraine du fer (1919–1939) à travers des récits de familles*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
20. **Drnovšek, M.**, 2012. *Slovenski izseljenci in Zahodna Evropa v obdobju prve Jugoslavije*. Ljubljana: Migracije/Založba ZRC, ZRC SAZU.
21. **Drnovšek, M. & Kalc, A.**, 2014. Poklicne migracije Slovencev v jugoslovanskem prostoru med svetovnjima vojnoma. U: Žitnik Serafin (ur.) *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 91–117.
22. **Enciklopedija Slovenije**, 1987–2002. Ljubljana : Mladinska knjiga.
23. **Ferenc, T.**, 1993. Množično izganjanje Slovencev med drugo svetovno vojno. U: F. Šetinc (ur.) *Izgnanci*. Ljubljana: Društvo izgnancev Slovenije, 10–107.
24. **Fischer, J.** (ur.) 2006. *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnog priznanja Republike Slovenije: 1848–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana.
25. **Frletič, M.**, 1960. Vse več Slovencev v domovino. U: *Spominska knjiga ob 30-letnici Kulturno prosvetnega društva "Slovenski dom Triglav"*. Karlovac, 20–21.
26. **Gabaccia, D.**, 1994. *From the other side: women, gender and immigrant life in the U. S. 1820–1990*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
27. **Gantar Godina, I.**, 2004a, Slovenski intelektualci – izseljenci na Hrvaškem: Jernej Francelj (1821–1889). *Dve domovini* 19, 165–183.
28. **Gantar Godina, I.**, 2004b, Slovenski izobraženci na Hrvaškem od 1850 do 1860. *Dve domovini* 20, 77–94.
29. **Gantar Godina, I.**, 2006, Slovenski izobraženci na Hrvaškem po letu 1868: Ivan Steklasa (1846–1921). *Dve domovini* 24, 153–166.
30. **Gestrin F.**, 1965. *Trgovina slovenskega zaledja s primorski mesti od 13. do konca 16. stoletja*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
31. **Gligora, H.**, 2006. Profesor kojeg pamte. *Sušačka revija* 14, 73–76.
32. **Grbešić, G.**, 2002. Prihvat prognanih slovenskih svećenika u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji 1941. godine. *Diacovensia* 10, 131–150.
33. **Gruden, A.**, 1960. V novih pogojih obnavljamo društvo. U: *Spominska knjiga ob 30-letnici Kulturno prosvetnega društva „Slovenski do-Triglav“*. Karlovac, 9–10.

34. **Hasenay, D. & Krtalić, M.**, 2008. Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe“, *Libellarium* 1, 203–220.
35. **Hećimović, B. & Barbieri, M. & Neubauer, H.**, 2011. *Slovenski umjetnici na hrvatskim pozornicama = Slovenski umetniki na hrvaških odrih*. Zagreb: Slovenski dom, Vijeće slovenske nacionalne manjine grada Zagreba = Svet slovenske nacionalne manjšine mesta Zagreba.
36. **Janjetović, Z.**, 2005. *Deca careva, pastorčad kraljeva*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije.
37. **Jakovljević, B.**, 1989. Vinko Šepić. *Arhivski vjesnik* 32, 21–27.
38. **Jelerčić, I.**, 1980. *Pevsko izročilo Primorske. Slovenska zbornica pesem na Primorskem do druge svetovne vojne*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
39. **Jembrih, A.**, 1995. Prilog proučavanju doprinosa desetorice Slovenaca hrvatskom jezikoslovlju, književnosti i kulturi od 16. do 19. stoljeća. U: V. Kržišnik-Bukić (ur.) *Slovinci v Hrvaški*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 63–84.
40. **Jerman, S. & Todorovski, I.**, 1999. *Slovenski dom v Zagrebu: 1929.–1999*. Zagreb: Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom.
41. **Jevnikar, I.**, 2010. Iz življenja naših župnij, *Naša Luč*, 17.
42. **Josipovič, D.**, 2004. *Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
43. **Josipovič, D.**, 2014., Slovenci na Balkanu skozi moderne popise prebivalstva 1880–2012. U: J. Žitnik Serafin (ur.) *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovenskega prostora*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 67–89.
44. **Josipovič, D. & Kržišnik-Bukić, V.**, 2010., *Slovensko-hrvaški obmejni prostor: etnične vzporednice med popisi prebivalstva po letu 1991*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
45. **Jovanović, A.**, 2001. Slovenci v Makedoniji. U: M. Trebše – Štolfa & M. Klemenčič (ur.) *Slovensko izseljenstvo. Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica, 319–327.
46. **Jurkić, M.**, 2011. Borba Istrana u Zagrebu za očuvanje hrvatskoga identiteta u Istri 20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća, *Kroatologija* 1(2), 59–77.
47. **Južnič, S.**, 2010. Migracije znanstvenikov v slovenski prostor in iz njega v beli svet. U: P. Štih (ur.) *Migracije in slovenski prostor od antike do danes*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 175–190.
48. **Jurić, M.**, 2009. Zagreb u Prvome svjetskom ratu: povijesne novine kao izvor za istraživanje socijalne povijesti, *Libellarium* 2, 121–144.
49. **Jurčić-Čargo, D.**, 1999. Slovenci na Hrvatskoj gimnaziji u Pazinu od 1899. do 1988. godine. U: J. Šiklič (ur.) *Znanstveni skup Hrvatska gimnazij u Pazinu 1899–1999*. Pazin: Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile, 367–382.
50. **Kalan, J.**, 1922. Slovenci med Hrvati in katoličani v Beogradu. *Bogoljub* 12, 271–274.
51. **Karakaš Obradov, M.**, 2012. Migracije Slovencev na hrvaško območje v drugi svetovni vojni (izseljevanje in izgnanstvo). *Prispevski za novejšo zgodovino* 2, 139–174.
52. **Karakaš Obradov, M.**, 2014. *Novi mozaici u „novim poredcima“*. *Migracije stanovništva na hrvatskom području tijekom Drugog svjetskog rata i poraća*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

53. **Kerma, S.**, 2005. Nekateri družbeni in kulturno-geografski vidiki obmejnosti občine Ilirska Bistrica. *Annales* 2, 411–426.
54. **Klemenčič, M.**, 1995. *Slovenec of Cleveland: The Creation of a New Nation and a New World Community: Sovenia and the Slovenes od Cleveland, Ohio*. Novo mesto: Dolenjska založba.
55. **Klemenčič, M.**, 1999. *Jurij Trunk med Koroško in Združenimi državami Amerike i zgodovina slovenskih naselbin v Leadvillu, Kolorado in San Franciscu, Kalifornija*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba.
56. **Klemenčič, M.**, 2011. *Zgodovina skupnosti sovenskih Američanov v Pueblu, Kolorado*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezika in književnost, Filozofska fakulteta, Inštitut za narodnostna vprašanja.
57. **Klinar, P.**, 1976. *Mednarodne migracije : sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi*. Maribor: Obzorja.
58. **Knežević, A.**, 2012. Slovenci u Srbiji. Prilog etnodemografskom proučavanju. *Annales* 22, 171–186.
59. **Koblar, S. (ur.)**, 2008. *Četrta stran trikotnika: znameniti Sovenci in slovenska društva v Bosni in Hercegovini 1878–2000*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
60. **Kolar, B.**, 1995. Delo slovenskih duhovnikov med Slovenci v Zagrebu med obema vojnama. U: V. Kržišnik-Bukić (ur.) *Slovenci v Hrvaški*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 115–131.
61. **Kolanović, J.**, 2000. Predgovor. U: S. Pleše (ur.) *Pravila društva 1845.–1945*. Tematski vodič. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 7–8.
62. **Košir, J.**, 1960. Tisoč drobnih prstkov. U: *Spominska knjiga ob 30-letnici Kulturno prosvetnega društva „Slovenski dom Triglav“*. Karlovac, 11–14.
63. **Kramar J.**, 1991. *Narodna prebuja istrskih Slovencev*. [Koper]: Lipa, [Trst] Založništvo tržaškega tiska.
64. **Kristan, T.**, 1960. Spomini na Slovensko prosvetno društvo „Triglav“. U: *Spominska knjiga ob 30-letnici Kulturno prosvetnega društva „Slovenski dom Triglav“*. Karlovac, 1960, 6–8.
65. **Kržišnik-Bukić, V.**, 1992. O Slovencih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivalstva 1921–1991. *Razprave in gradivo* 26–27, 172–199.
66. **Kržišnik-Bukić, V.**, 1993. Slovenski gostinci in pomen slovenskih gostiln v Zagrebu v 30-tih letih 20. stoletja. *Razprave in gradivo* 28, 136–142.
67. **Kržišnik-Bukić, V.**, 1994–1995. Okvirni pregled poteka, vzrokov in pomena izseljevanja Slovencev na Hrvaško. *Razprave in gradivo* 29–30, 85–93.
68. **Kržišnik-Bukić, V.**, 1995. O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju Slovencev na Hrvaškem v 20. stoletju. U: V. Kržišnik-Bukić (ur.) *Slovenci na Hrvaškem*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 133–188.
69. **Kržišnik-Bukić, V.**, 1996. Slovenci v Srbiji in dr. Franc Perko, nadškof in metropolit beograjski. *Razprave in gradivo* 31, 219–236.
70. **Kržišnik-Bukić, V.**, 1997. *Narodnostna sestava v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško: statistični kazalci narodnostnega (samo)opredeljevanja in maternega jezika po popisu prebivalstva iz leta 1999 s posebnim poudarkom na Slovencih in Hrvatih*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

71. **Kržišnik-Bukić, V.**, 2003. Slovenci v Hrvaški, Bosni in Hercegovini, Srbiji in Črni Gori ter Makedoniji med preteklostjo in sedanjostjo. *Traditiones* 2(32), 117–135
72. **Kržišnik-Bukić, V.**, 2004a. Slovenci v Črni Gori. *Slovenski etnološki leksikon*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 547.
73. **Kržišnik-Bukić, V.**, 2004b. Slovenci v Srbiji. *Slovenski etnološki leksikon*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 549–550.
74. **Kržišnik-Bukić, V.**, 2006a. Znameniti Slovenci na Hrvaškem skozi zgodovino. *Migracijske i etničke teme* 22, 421–445.
75. **Kržišnik-Bukić, V.**, 2006b. O Slovencih in slovenstvu na Hrvaškem od nekdaj do danes. U: K. Munda Hirnök & M. Ravnik (ur.) *Slovenci na Hrvaškem: dediščina in sedanjost: zbornik referatov s posveta „Etnološka dediščina in kulturna podoba Slovencev na Hrvaškem“*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 15–87.
76. **Kržišnik-Bukić, V.**, 2007. *Slovenci v Bosni in Hercegovini skozi pričevanja, spomine in literarne podobe 1831–2008*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
77. **Kuzmič, M.**, 1995. Izselsjevanje iz Prekmurja med prvo in drugo svetovno vojno v luči sodelavcev „Mladega Prekmurca“. *Zbornik soboškega muzeja* 4, 103–110.
78. **Kuzmič, M.**, 2001. *Slovenski izseljenci iz Prekmurja Bethlehemu v ZDA, 1893–1924: naselitev in njihove zgodovinske socialne, politične, literarne in verske dejavnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
79. **Labinjan, G (ur.)**, 1973. *Spomen knjiga – 70 godina Pazinske gimnazije*. Pazin: Gimnazija “Otokar Keršovani”.
80. **Legac, A.**, 1983. Razvoj škola na Opatijskom krasu. *Liburnijske teme*, 221–233.
81. **Lilek, E.**, 1933. *V tujini službojoči učitelji*. Celje: Samozaložba.
82. **Lisac, A. Lj.**, 1956. Deportacija Srba iz Hrvatske 1941. godine. *Historijski zbornik* 1, 125–145.
83. **Lukežić, I.**, 2011. *Fluminensia Slovenica*. Rijeka: Svet slovenske narodne manjšine Primorsko-goranske županije, Svet slovenske narodne manjšine mesta Reka.
84. **Lukšič-Hacih, M. & Udovič, B.**, 2014., „Rajš ko Talijana, sem zbrala Slovana“: analiza preseljevanj Slovencev na ozemlje držav nekdanje Jugoslavije in njegove posledice. *Prispevki za novejšo zgodovino* 2(54), 178–194.
85. **Milanović, B.**, 1992. *Istra u 20. stoljeću: zabilješke i razmišljanja o proživljenom vremenu*. Pazin: Istarsko književno društvo Juraj Dobrila.
86. **Milenković-Vuković, B.**, 2010. Slovenci u Srbiji. Bibliografija sa anotacijama. *Traditiones* 39, 283–320.
87. **Mirković, M.**, 2006. Slovensko društvo na Reki že 1939.?. *Kažipot* 10 (2), 3.
88. **Möderndorfer, V.**, 1942. Narodopisec, Janko Barle. *Etnolog* 14, 113–114.
89. **Munić, D.**, 1997. *Delavska škola u Kastvu*. Kastav: Grad Kastav.
90. **Muzička enciklopedija**, 1977. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.
91. **Najbar-Agičić, M.**, 2013. *Kultura, znanost, ideologija. Prilozi istraživanju politike komunističke vlasti u Hrvatskoj od 1945. do 1960. na polju kulture i znanosti*. Zagreb: Matica hrvatska.
92. **Najbar-Agičić, M.**, 2015. *Povijest novinarstva. Kratki pregled*. Zagreb: Sveučilište Sjever.

93. **Nikolova, M.**, 2012. Detinjstvo u drugom mestu-Slovenačka osnovna škola Ivan Cankar u Beogradu 1945–1965. U: A. Škoro Babić et al. (ur.) *Zgodovina otroštva = History of childhood*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 702–713.
94. **Pahor, M.**, 2007. *Bazovica*. Trst: Sklad Dorče Sardoč.
95. **Papež Adamič, V.**, 2008. *Od prednikov do potomcev – Slovenci v Slatini in Banjaluci, 1923–2008: Od predaka do potomaka – Slovenci u Slatini i Banjaluci, 1923–2008*. Banjaluka: Društvo Slovencev Republike Srbske Triglav.
96. **Peruško, T.**, 1964. Historijat „Uljanika“ do 1947. godine. *Jadranski zbornik*, 393–411.
97. **Primorski slovenski biografski leksikon (PSBL), 1976**. Čok Stanko. Goriška Mohorjeva družba, Gorica, 247.
98. **Primorski slovenski biografski leksikon (PSBL), 1992**. Ambrožič Franc. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi917631/#primorski-slovenski-biografski-leksikon> (pristup: 21. veljače 2019).
99. **Protner, E.**, 2003. Slovenci in Višja pedagoška šola v Zagrebu. *Anali za povijest odgoja* 2, 267–285.
100. **Ravnik, M.**, 2010. Nekaj pogledov v preteklost in sedanjost beograjskih Slovencev. *Traditiones* 39, 167–193.
101. **Riman, B.**, 2006. Aktivnost kulturno prosvetnoga društva Slovenski dom „Bazovica“ v reškem tisku: „Novi list“ in „La voce del popolo“ med letoma 1947 in 1957. *Razprave in gradivo* 48/49, 54–79.
102. **Riman, B.**, 2007. Slovensko društvo na Reki u Riečkom novom listu od 1909. do 1913. godine. *Rijeka* 2, 29–53.
103. **Riman, B.**, 2008. Branka Verdonik-Rasberger in njeno delovanje v Slovenskem domu KPD „Bazovica“. *Raprade in gradivo* 56/57, 264–274.
104. **Riman, B.**, 2010. Slovensko-hrvatska glazbena suradnja na primjeru Kulturno-umjetničkog društva Danica iz Pasjaka. U: I. P. Gortan-Carlin (ur.) *Ruralna i urbana glazba istarskog poluotoka: zbornik radova sa 6. međunarodnog muzikološkog skupa „Iz istarske narodne riznice“*. Novigrad: Katedra Čakavskog sabora za glazbu, Novigrad, 133–142.
105. **Riman, B.**, 2011a. *Slovenci v Gorskem kotarju, Istri in na Kvarnerju do leta 1918. do leta 1991*, doktorski rad. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
106. **Riman, B.**, 2011b. Doseljavanje slovenskog stanovništva s današnjeg prostora Republike Slovenije u Pulu do 1918. godine. *Razprave in gradivo* 64, 68–85.
107. **Riman, B.**, 2012. Delovanje slovensko-hrvaških društva u Pazinu. *Acta Histriae* ½, 233–254.
108. **Riman, B.**, 2013a. Čitaonicu je osnovala „šaka braće Slovencah“ u želji „da pokaže sivetu, da se znadu ponositi svojim dičnim imenom, svojim milim jezikom“: slovenska društva u Puli od 1886. do 2011. godine. *Histria* 3, 143–166.
109. **Riman, B.**, 2013b. Riječka Slovenka Zora Ausec i Slovenci u Rijeci nakon 1945. godine: „bratski narod“ ili nacionalna manjina. U: D. Roksandić i I. Cvijović Javorina (ur.) *Intelektualci i rat: 1939.–1947.: zbornik radova s međunarodnog skupa Desničini susreti 2012*, Zadar. Zagreb: FF press-Filozofski fakultet, 363–378.

110. **Riman, B.**, 2014a. Slovenski franjevci u Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda s posebnim naglaskom na samostan i svetište na Trsatu. *Zgodovinski časopis* ½ (68), 126–149.
111. **Riman, B.**, 2014b. Slovenska društva u Hrvatskoj između dva svjetska rata (1918.–1941.). *Časopis za suvremenu povijest* 1 (46), 101–130.
112. **Riman, B.**, 2014c. Slovenska zajednica u Rijeci od 1945. do 1991. *Časopis za suvremenu povijest* 3 (46), 535–554.
113. **Riman, B.**, 2015. Slovenske dekle na radu u Hrvatskoj krajem 19. i početkom 20. stoljeća. U: A. Dremel (ur.) *Uzduž i poprijeko. Brak, zakon i intimno građanstvo u povijesnoj i suvremenoj perspektivi*. Zagreb: Centar za ženske studije, 125–134.
114. **Riman, B.**, 2016a. 130let slovenskega združevanja na Hrvaškem. U: D. Grafenauer i K. Munda Hirnök (ur.) *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 266–285.
115. **Riman, B.**, 2016b. Slovenski profesori u Carsko-kraljevskoj velikoj državnoj gimnaziji u Pazinu. *Acta Histriae* 2 (24), 2, 357–381.
116. **Riman, B.**, 2016c. Delovanje Slovencev v Osijeku med drugo svetovno vojno. *Razprave in gradivo* 77, 137–154.
117. **Riman, B. & Riman, K.**, 2007. Djelovanje slovenskog doma KPD „Bazovica“ u Rijeci. *Rijeka* 2, 55–56.
118. **Riman, B. & Riman, K.**, 2008. *Slovenski dom Kulturno prosvetno društvo Bazovica*. Rijeka: Slovenski dom KPD „Bazovica“.
119. **Riman, B. & Riman, K.**, 2012. Jedan čovjek – cijelo kazalište = En človek – celo gledališče : Alojz Usenik život i djelo = Alojz Usenik življenje in delo. Rijeka: Solutio, Slovenski dom KPD »Bazovica, Inštitut za narodnostna vprašanja.
120. **Riman, B. & Riman, K.**, 2012a. *Slovenski dom Kulturno prosvetno društvo Bazovica*. Rijeka: Solutio, Slovenski dom KPD „Bazovica“.
121. **Riman, K. & Riman, B.**, 2016. Hrvatarji v slovenski književnosti. *Slavistična revija* 3 (64), 315–324.
122. **Riman, M.**, 2007. *Mladen Pozajić – život i djelo*. Rijeka: Adamić.
123. **Roš, F.**, 1967. *Slovenski izgnanci v Srbiji 1941–1945*. Maribor: Obzorja.
124. **Secker, J. L.**, 1999. *Newspapers and historical research: a study of historians and custodians in Wales*, doktorski rad. Aberystwyth: Department of Informations and Library Studies, Department of Histoy and Welsh History, University of Wales.
125. **Sinke, S. M.**, 2002. *Dutch immigrant women in the United States: 1880–1920*. Urbana, Chicago: University of Illionis Press, 2002.
126. **Slanček, G.**, 2009. Slovensko izobraževalno in pevsko društvo, *Posavska Hrvatska* 34, 27.
127. **Slovenski biografski leksikon**, 1928., Kalan, Janez (1868–1945). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi263548/#slovenski-biografski-leksikon> (pristup: 21. veljače 2019).
128. **Slovenski dom Triglav**, 1960. “Sestanek ob sedmih, plesne vaje, kulturne večeri. U: *Spominska knjiga ob 30-letnici Kulturno prosvetnega društva „Slovenski dom Triglav“*. Karlovac, 15–16.
129. **Spomen-knjiga Narodne čitaonice riečke**, 1901. Sušak: Narodna tiskara G. Kraljeta.

130. **Sršan, S.**, 2009. *Biografije učitelja i profesora osječkih gimnazija i srednjih škola od 1855. do 1945. godine*. Osijek: Državni arhiv.
131. **Stanonik, T. & Brenk, L.**, 2008. *Osebnosti: veliki slovenski biografski leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
132. **Stiplošek, M.**, 2000. *Slovenski parlamentarizem 1927–1929*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
133. **Stiplošek, M.**, 2013. Volitve v ljubljansko in mariborsko oblastno skupščino leta 1927 in njihove posebnosti glede na parlamentarne volitve v Sloveniji. *Prispevki za novejšo zgodovino* 1(54), 107–129.
134. **Strašek, F.**, 2006. Slovenci na Hrvaškem-samoorganiziranost nekadaj in danes. U: K. Munda Hirnök & M. Ravnik (ur.) *Slovenci na Hrvaškem: dediščina in sedanjost: zbornik referatov s posveta „Etnološka dediščina in kulturna podoba Slovencev na Hrvaškem*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 97–104.
135. **Šestan, A. V.**, 2006. Kristina Hočevar-Šestan – Slovenka na Hrvaškem. U: K. Munda Hirnök & M. Ravnik (ur.) *Slovenci na Hrvaškem: dediščina in sedanjost: zbornik referatov s posveta „Etnološka dediščina in kulturna podoba Slovencev na Hrvaškem*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 199–207.
136. **Šaver, B.**, 2005. *Nazaj v planinski raj: alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
137. **Škiljan, F.**, 2010. Pisanje slovenskog časopisa Odmev 1932. i 1933. *Studia lexicographica* 4 (1), 139–162.
138. **Škiljan, F.**, 2011. Kratak pregled povijesti nacionalnih manjina grada Zagreba. U I. Ranić (ur.) *Nacionalne manjine u Zagrebu*. Plejada: Zagreb, 11–125.
139. **Škiljan, F.**, 2012. Slovenci u Zagrebu i djelovanje društva *Slovenski dom* u Zagrebu s posebnim osvrtom na pokušaj osnivanja slovenske škole 1946. godine. U Lj. Dobrovšak & I. Žebec Šilj (ur.) *Nacionalne manjine u Hrvatskoj i Hrvati kao manjina-eurospki izazovi*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 157–166.
140. **Škiljan, F.**, 2015. *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*. Varaždin: Slovensko kulturno društvo Nagelj.
141. **Škiljan, F. & Josipović, D.**, 2014. Nekaterere novejše dileme razvoja slovenske manjšine na Hrvaškem s posebnim poudarkom na območju ob meji s Slovenijo. *Razprave in gradivo* 73, 29–47.
142. **Škiljan, F. & Vukić, A.**, 2015. Migracije Slovenaca na područje sjeverozapadne Hrvatske (Varaždinska i Krapinsko-zagorska županija). *Podravina* 27, 175–189.
143. **Šuštar, B.**, 2010. Poklicne migracije slovenskega učiteljstva od habsburških od jugoslovanih časov. U: P. Štih (ur.) *Migracije in slovenski prostor od antike do danes*, Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 209–224.
144. **Tomazič, E.**, 1996. *Hrabroslav Volarič: diplomatska naloga*. Ljubljana: Akademija za glasbo.
145. **Ujčić, V.**, 1962. *Kazališni i kulturno-umjetnički život Pule u periodu od 1870. do 1918. godine*. Pula: Naučna biblioteka.
146. **(V. M.)**, 2002. Mr. ph. Oto Burdych. *Loški razgledi* 49, 305–307.
147. **Vanino, M.**, 1937. Slike iz galerije stare varaždinske gimnazije. U: K. Filić (ur.) *Spomenica varaždinske Gimnazije*. Varaždin: Tisak Svobodine “Narodne tiskare”, 138–150.

148. **Verbič Koprivšek, M.**, 2014. *Razvoj naselbine na primeru Slovencev v Denverju*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
149. **Violčić, F. & Bognolo, I. T. (izd.)**, 1931. *Almanah grada Sušaka*. Sušak: Jugoslavenska štampa.
150. **Voje, I.**, 1967. Ljubljancan Franciscus de Pavonibus organist v Dubrovniku leta 1463. *Muzikološki zbornik* 3, 6–21.
151. **Voje, I.**, 1969. Trgovski stiki med Dubrovnikom in slovenskimi kraji. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 5, 221–226.
152. **Voje, I.**, 1980. Ljubljanci v srednjeveškem Dubrovniku. *Kronika* 28, 171–175.
153. **Vovko, A.**, 1979. Delovanje 'Zveze jugoslovanskih emigrantov iz Julijske krajine' v letih 1933–1940. *Zgodovinski časopis* 1(33), 67–102.
154. **Vovko, A.**, 2012. Med južnimi sosedi: nekaj podatkov o mohorjanih na Hrvaškem v letih 1870–1918. *Mohorjev koledar*, 131–135.
155. **Vuković, B. & Milenković-Vuković B.**, 2014. Delatnost slovenačkih udruženja u Beogradu (1921–2014). *Etnološko-antropološke sveske* 13 (24), 45–67.
156. **Zakošek, B.**, 2005. *Opatijski album*. Rijeka: Državni arhiv.
157. **Zupančič, J.**, 2001. Slovensko izseljenstvo v Evropi po drugi svetovni vojni. U: M. Trebše-Štolfa i M. Klemenčič (ur.) *Slovensko izseljenstvo. Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Ljubljana: Združenje Slovenska izseljenska matica, 291–299.
158. **Zupančič, J.**, 2003. Čezmejne dnevne delovne migracije v slovenskem obmejnem prostoru. *Razprave in gradivo* 43, 68–111.
159. **Žigon, Z.**, 1998. *Otroci dveh domovin: slovenstvo v Južni Ameriki*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
160. **Žitnik Serafin, J.**, 2013. Organiziranost, delovanje in prihodnji izzivi slovenskih društev v drugih delih nekdanje Jugoslavije. *Dve domovini* 37, 41–52.
161. **Žitnik Serafin, J.**, 2014a. Prerez zgodovine slovenskih kulturnih društev v jugoslovanskem prostoru. U: J. Žitnik-Serafin (ur.) *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanost*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 137–179.
162. **Žitnik Serafin, J. (ur.)**, 2014b. *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora: zgodovinski oris in sedanost*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
163. www.dlib.si

7. Sažetak

Čovjekova potreba za udruživanjem i zajedničkim djelovanjem vrlo je stara, a tijekom povijesti se javljala iz različitih razloga. Usmjerena je bila na egzistencijalne potrebe, a uz one moralne i financijske važne su bile i kulturne, prosvjetne, umjetničke i nacionalne vrednote. Upravo su potrebu za osnivanjem, a onda i uključivanjem u rad imali i pojedinci koji su iz svoga zavičaja odlazili u druge krajeve svijeta. Među njima su i pojedinci koji su napustili slovenske krajeve iz različitih razloga i svoj su život organizirali u različitim krajevima Hrvatske.

Slovenska su društva na prostoru Hrvatske počela nastajati u trenutku kada je na određenom prostoru bilo dovoljno pojedinaca koji su shvaćali da su njihov slovenski jezik i kultura, koje su usvojili u kraju iz kojega dolaze, različiti od onoga na što su naišli u svojoj novoj domovini. U knjizi su prikazani osnivanje, razvoj, djelovanje, ali i nestajanje slovenskih društava u Hrvatskoj od kraja 19. stoljeća, kada je zabilježeno postojanje prvoga slovenskog društva na prostoru Hrvatske, pa sve do 1991. godine, kada dolazi do promjene u državno-političkom ustrojstvu, ali i kada pripadnici slovenske zajednice u Hrvatskoj dobivaju status nacionalne manjine. U promatranom razdoblju zabilježena su 42 slovenska društva, koja su djelovala u većim hrvatskim gradovima. Pritom nije bilo moguće za sve njih pronaći adekvatne izvore na temelju kojih bi se prikazala njihova djelatnost.

U organiziranom djelovanju vidljivo je da su neka povijesna razdoblja, a sve ovisno o političko-povijesnim razlozima, bila bogatija, odnosno siromašnija. Kao zlatno razdoblje slovenskog (samo)organiziranja može se navesti razdoblje između dva svjetska rata, gdje je Zagreb imao posebno mjesto. Slovenska društva susrećemo i u drugim hrvatskim krajevima. U povijesti djelovanja slovenskih društava, upravo u Zagrebu između dva svjetska rata, vidljivo je i da su postojale različite vrste društava, i to studentska, vjerska, ženska društva te društva koja nisu bila isključiva, pa su u svoje članstvo prihvaćale sve zainteresirane bez obzira na status, vjeru ili spol.

U djelovanju slovenskih društava u Hrvatskoj zabilježena su dva temeljna smjera djelovanja, i to potporni te kulturno-prosvjetni. Ta su se dva smjera međusobno izmjenjivala i preklapala. Tako je u djelovanju društava vidljiva potporna i humanitarna aktivnost s ciljem pomaganja sunarodnjacima. Ta je pomoć često bila moralna, ali i materijalna.

Slovenska društva svoje su djelovanje uglavnom temeljila na različitim aktivnostima, od tečajeva stranih jezika, literarnih radionica, dramskih predstava pa do pjevačkih skupina i zborova. Zajedničko je tim aktivnostima

bilo to što su one bile usmjerene na očuvanje slovenskog jezika i kulture, načina života i običaja, koji se i danas njeguju u slovenskoj tradicijskoj kulturi.

Istraživanje povijesti djelovanja i aktivnosti slovenskih društava vjerojatno nikada neće biti moguće u potpunosti dovršiti. Postoji vrlo velika mogućnost da će se pronaći novi podaci o novim slovenskim društvima koja su djelovala u različitim dijelovima Hrvatske. Ovom se knjigom pokušalo što detaljnije prikazati vrste slovenskih društva, aktivnosti koje su uz njih vezane, ljude koji su bili uključeni u njih i teškoće s kojima su se njihovi članovi susretali. Prikazana je povijest djelovanja slovenskih društava, koja je utkana u hrvatsku kulturnu, socijalnu i političku povijest. Nedvojbeno je da su i ona utjecala na stvaranje društva u kojem živimo danas i da su naraštajima ostavila neizbrisiv trag postojanja u Hrvatskoj.

Povzetek

Človekova potreba po povezovanju in skupnem delovanju je zelo stara, nastajala pa je iz različnih razlogov. Usmerjena je bila v eksistencialne potrebe, poleg moralnih in finančnih potreb so bile pomembne tudi kulturne, prosvetne, umetniške in narodnostne vrednote. Potrebo po ustanovitvi in zatem vključevanju v dejavnost so imeli tudi posamezniki, ki so s svojih domov odhajali v različne kraje sveta. Med njimi tudi posamezniki, ki so zapustili slovenske krajeve iz različnih razlogov in si življenje organizirali v različnih krajih Hrvaške.

Slovenska društva so na prostoru Hrvaške začela nastajati v času, ko se je na določenem območju znašlo dovolj posameznikov, ki so dojeli, da se njihov, slovenski jezik in kultura, ki so ju prinesli od doma, razlikujeta od tistih v novi domovini. Knjiga obravnava nastanek, razvoj, delovanje in tudi zamiranje slovenskih društev na Hrvaškem v obdobju od konca 19. stoletja, ko je zabeleženo delovanje prvega slovenskega društva na prostoru Hrvaške, pa vse do leta 1991, ko pride do spremembe državnega in političnega sistema in ko pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem dobijo status narodne manjšine. V tem obravnavanem obdobju je vsaj 42 slovenskih društev, ki so delovala v večjih hrvaških mestih. Za vse pa ni bilo mogoče najti ustreznih virov, iz katerih bi bila razvidna njihova dejavnost.

Na podlagi organiziranega delovanja je videti, da so bila določena zgodovinska obdobja, odvisno od politično-zgodovinskih razlogov, plodovitejša oziroma skromnejša. Kot zlato obdobje slovenskega (samo)organiziranja je mogoče navesti obdobje med obema vojnama v Zagrebu, ko je mesto imelo posebno vlogo, slovenska društva pa najdemo tudi v drugih hrvaških krajih. Zgodovina delovanja slovenskih društev pa ravno v Zagrebu v času med obema vojnama kaže zelo razvejano dejavnost, od študentskih, verskih in ženskih društev do društev, ki niso bila izključujoča in so v svoje članstvo sprejemala vse zainteresirane, ne glede na status, vero ali spol.

Za delovanje slovenskih društev na Hrvaškem sta značilni dve osrednji usmeritvi, podporna in kulturno prosvetna. Medsebojno sta se izmenjavali in prepletali. V delovanju društev je tako vidna podporna in človekoljubna dejavnost, s ciljem, pomagati sonarodnjakom. Ta pomoč je pogosto bila moralna, a tudi gmotna.

Delovanje slovenskih društev je v glavnem temeljilo na raznovrstnih dejavnostih, od tečajev tujih jezikov, literarnih delavnic in dramskih predstav, do pevskih skupin in zborov. Skupno tem dejavnostim je bilo to, da so bile usmerjene v ohranitev slovenskega jezika in kulture, načina življenja in običajev, ki se še danes negujejo v slovenski tradicionalni kulturi.

Verjetno ne bo nikoli mogoče do konca raziskati zgodovine delovanja in dejavnosti slovenskih društev, zelo verjetno se bodo našli novi podatki o novih slovenskih društvih, ki so delovala na različnih delih Hrvaške. To delo je želelo čim podrobneje predstaviti vrste slovenskih društev, z njimi povezane dejavnosti, ljudi, vključene vanje ter težave, s katerimi so se njihovi člani srečevali. Prikazana je zgodovina delovanja slovenskih društev, vtkana v hrvaško kulturno, družbeno in politično zgodovino. Nedvomno so tudi ta vplivala na ustvarjanje družbe, v kateri živimo danes, in potomcem zapustila neizbrisno sled obstoja na Hrvaškem.

Abstract

Man's need to form associations and engage in joint action has been present for a very long time and has emerged for various reasons. It is focused on his existential needs, with cultural, educational, artistic and national values playing a significant role, in addition to the moral and financial needs. Individuals who left their homeland and moved to other parts of the world showed precisely this desire to form associations and then take part in their work as well. Among them were individuals who had left Slovene areas for various reasons and organized their lives in different parts of Croatia.

Slovene associations in Croatia began to emerge at the moment when there were enough individuals in a given space who understood that the Slovene language and culture acquired in their region of origin were different from what they encountered in their new homeland. The book presents the founding, development, work, but also disappearance of Slovene associations in Croatia starting from the end of the 19th century, when the existence of the first Slovene associations on the territory of Croatia was recorded, until the year 1991, which marks a change in the state-political organization and the moment when the members of the Slovene community in Croatia received the status of a national minority. At least 42 Slovene associations were registered in the observed period in major Croatian cities. Unfortunately, it was not possible to find adequate sources for all of them in order to provide an overview of their activities.

In the sphere of organized work, it is evident that some historical periods were either more prosperous or poor, depending on the political and historical context. The interwar period might be regarded as the golden age of Slovene (self)organization, in which Zagreb held a special place, but Slovene associations are also encountered in other Croatian regions. Throughout the history of the activities of Slovene associations, especially in Zagreb in the interwar period, it is evident that there were different types of associations that recorded the activities of student, religious, women's, and non-exclusive associations and accepted all those who were interested in taking part in their work irrespective of one's status, religion, or gender.

The activities of Slovene associations in Croatia are characterized by two fundamental directions of action: supportive and cultural-educational, which were mutually interchangeable and overlapping. Thus, supportive and humanitarian activities are visible in the activities of these associations with the aim of assisting their countrymen. This help was often moral, but also material.

Slovene associations predominately based their work on a wide range of activities – from foreign language courses and literary workshops to drama performances, singing groups, and choirs. The silver lining in all these activities was the desire to preserve the Slovene language and culture, lifestyle, and customs that have to this day been nurtured in the traditional Slovene culture.

It might never be possible to research the history of all activities of Slovene associations thoroughly, so there is a great possibility that new data will emerge at some point on new Slovene associations in different parts of Croatia. This work aims to provide more detailed descriptions of the types of Slovene associations, their activities, the people involved in them, and the difficulties their members faced, as well as to present the history of the activities of Slovene associations, which shape the fabric of the Croatian cultural, social, and political history. Undoubtedly, these associations have also influenced the creation of the society we live in today and have left an indelible trace of existence for future generations in Croatia.

8. Kazalo imena

A

Adamič, Louis 155, 156
Albert, Berto 238,
Albert, Žibrat 157
Alego, Polde 82
Ambrož, Oton 159, 160, 163, 164
Ambrožič, Franc 113, 119, 252
Andrijanska 160
Antlej, Martin 237
Anželj, Mihael 135
Arh, Joža 113
Arnečič, Jože 94
Arnečič, Mihael 94
Arselin, Avgustin 149, 153, 160, 164, 166
Arslinova 160
Arzenak, Franc 94
Arzenšek, Anton 192
Arzenšek, Jože 228, 231
Aschenbrenner, S. 104
Aškerc, A. 213
Auffarth, Djuro 113
Ausec, Zora 216, 221, 224, 225, 226, 227,
231, 247
Autor, Rudolf 237
Avsec, Anton 82
Avsec, Matej 60
Ažman, Franc 189
Ažman, Vinko 237

B

Babič Konrad 94
Babič, Urban 90
Babšek, Karol 94
Babuder, Viktor 92, 237
Bačar, Boris 113
Bačarjeva, Slava 123

Badjuk, Zoran 225
Bahčič Ivan 68, 70
Baje, Leopold 237
Bajsič, Zvonimir 228
Baki, Milan 70
Ban, Franc 160
Banič, Milan 169
Barbieri, Marija 28, 69, 96, 97, 151, 173,
223, 229, 249
Barič, Fran 93
Barle, Janko 150, 153, 180, 251
Bartol, Vladimir 234
Basariček, Đuro 152
Baš, Uroš 113
Baša, Ignac 133
Baškovič, Viktor 113
Batič, Anton 160, 164
Bauer, Ante 150
Bauman, Franc 94
Baumgarten, Vinko 219
Bedenik, Alojz 94
Beg, Vincenc 94
Beic, Stanko 94
Bekar, Berno 53
Bekar, Miha 53
Belak, Angela 235
Belar, Albin 28
Bele, Miroslav 160
Belec, Andrej 81
Beltram, Rudolf 91, 220
Bendekovič 87, 88, 204
Benko, Janez 94
Benko, Stane 238
Benyovsky, Lucija 33, 247
Benulič, Marijan 113
Benvenut, Habjan 78

- Berk, Anton 93
Berković, A. 90
Bernetič, Erna 238
Bernetič, Marjan 238
Bernot, Franc 113
Bertok, Josip 219
Bertoša, Miroslav 247
Besnec, Koloman 223
Bešter, Ivan 139
Betett 154, 155
Bevc, Franc 236
Bevc, Franjo 90
Bevc, Mihael 237
Bevk, Franc 223, 234
Bezek, Ana 238
Bezek, Ljudevit 60
Bezjak, Danilo 91
Bezjak, Pavel 93
Bićanić, R. 168
Bidovec, Ferdo 92
Birk, Franc 135
Bitenc, Alojz 192
Bitenc, Maks 113
Bizjak, Franc 90
Bizjak, Rudolf 43, 48
Bizjak, Vilim 153, 160, 175
Blazina, Ivan 192
Blaznik, Anton 53
Blažič, J. 64
Blejec, Franc 82, 83
Bobnar, Alojz 28
Bogataj, Bogomir 113
Bogina, Mihael 94
Bognolo, I. Toni 105, 149
Bogovič, Slavica 220
Bohinc, Pavle 135, 181
Bojić, Dušica 21, 247
Bole, Josip 57, 58, 74
Bole, Jurij 53
Boncija, Josip 167
Bonelj, Josip 167
Bonjec, Stane 113
Bor, Matej 223
Borišek, Ivan 93
Bork, B. 151
Boršič, Mihael 193
Borštnik, Ignac 69
Bosco, Janez 186
Boštjančič, Janez 43
Božeglav, Franc 237
Božeglav, Mirko 237
Božič, Alojz 91
Božič, D. 224
Božič, Rudolf 236
Božičević, J. 106
Božja, Joža 53
Bradač, Rudolf 236
Brajnović, Iva 99
Brajša, Ćiril 97
Brajša, Stojan 97, 99
Braško, Alojz 94
Bratina, France 238
Bratina, Vojmir 195, 196
Bratko, Ivan 208
Bratož, A. 104
Bravdica, Franjo 225
Brčić, Ludvik 94
Brdina, Kazimir 135
Brece, Anton 238
Brecel, Ivan 93
Breček, Mirko 70
Bregant, Adolf 160
Brence, G. 106
Brence, Mirko 237
Brence, Stanko 237
Brenk, Lan 119, 124, 133, 142, 149, 153,
165, 170, 178, 180, 181, 195, 253
Breščak, Marija 43
Breščak, Vera 113
Brezgar, Danilo 113

Brezigar, Srečko 237
Brgulin, S. 228
Brili, Albin 193
Brili, Franc 193
Brili, Ivo 193
Brinar, Franc 113
Brinar, Miran 127, 130
Brolih, Luka 28, 122
Bromec, Marija 235
Brumec, Ludvik 94
Brus, Malčke 191
Bubanović, Fran 166, 168
Buček, Jože 94
Budaka, Mile 175
Budigam, Josip 60
Budja, Avguštin 247
Bugarin, Dolores 230
Bujas, Ramiro 167
Bukovac, Vilma 223
Bukšek, Rudolf 180
Bulc, Franjo 209
Burdych, Oto 113, 254
Burgar, Anton 28
Burjava, Maks 113
Busner, Franjo 68
Butina, Martin 160, 192, 193
Butinar, Jože 113, 120
Butinar, Martin 193
Butkovič, Viktor 113
Butkovič, Zdravko 83
Butnar, Martin 191
Butorac, Franjo 104, 247

C

Campa, Teodor 53
Cankar, Ivan 152, 166, 211, 212, 213, 223,
228, 229
Cankar, Stanko 214
Cedilnik, Ivan 86
Celestina, Alojz 93

Centrich, Anton 236
Cerkevnič, Franjo 238
Cerkvenič, Ivan 238
Cestnik, Ivan 113
Cevc, Franc 22, 23, 247
Cevc, Gabrijel 142, 178, 179, 180
Chladek, Marko 58
Chloupek, Drago 168
Ciber, Franjo 265
Cigoj, Drago 82, 83
Cigoj, I. 104
Cihelka, Bogumil 113
Cihlar-Nehajev, Milutin 151
Ciperle, Jože 247
Cizelj, Dolfe 113
Colnar, Alojz 176
Cotič, Evgen 237
Cotič, Srečko 53
Courdlain, G. 228
Cronstein, Teodor 28
Cudoxelexo, Petrus 25
Cvajner, Andrej 61
Cvek, Franc 193
Cvek, Val. 53
Cvelbar, Anton 193
Cvetkovič, Dragiša 109
Cvijović Javorina Ivana 252

Č

Čagalj, I. 228
Čebulić, Davor 222
Čeh, Jakob 94
Čehov, Anton Pavlovič 227
Čehovina, Vilim 219
Čekada, Josip 63, 75
Čerin, Vinko 113
Čerjak, Dominik 110, 113
Černe, Boris 113
Černe, Dušan 113
Černe, Ivan 149, 153, 166, 184

Černe, Janez 219
Černe Josip 153
Černe, Ludvik 110, 122
Černelič, Stane 113
Černetova, Marinka 160
Černivec, Anton 28
Češmiga, Albert 236
Čičigoj, Valentin 28
Čok, Stanko 104, 252
Čop, Alojz 90
Čopič, Anton 53
Črne, Franc 61
Čuček, France 113
Čuješ, Ivan 82
Čušin, Boško 219

D

Dajčman, Ludvik 94
Danev, Danilo 222
Darwina, Charlesa 166
Debeljak, Josip 83
Dedič, Slavko 160
Dekleva, Vojmil 113
Dekval, Drago 236
Delak, Ferdo 88, 236, 245
Delak, Franjo 113
Demšar, Karel 113
Depoli, V. 104, 106
Deu, Viktor 160
Deutsch, Stjepan 128
Deželić, Velimir 138
Dimić, Ljubodrag 22, 216, 235, 247
Dlačič, Jasmina 224
Dlačič, Serdo 229
Dobovišk, Rudolf 208
Dobrić, Bruno 49, 247
Dobrića, Maja 225
Dobrića, Marija 238
Dobrovšak, Ljiljana 254
Doki, Herman 94

Doktorič, Davida 138
Dolenc, Milan 114
Dolencič, K. 106
Dolinšek – Divčić, Marija 16, 17, 247
Dolinšek, Rafael 167, 170
Dolničar, Silvan 219
Dolžan, Ivan 17
Dominico, Nikola 153,
Domjanić, Dragutin 138, 150, 151, 154, 155
Dovgan, Emilijan (Ignat) 28
Drašler, Adela 178
Drašler, Franc 160
Drašler, Helena 220
Drašler, Jožef 160
Dremel, Anita 253
Drnovšek, Marjan 9, 10, 11, 12, 13, 14, 19,
22, 23, 27, 29, 33, 77, 93, 248
Drobnič, I. 90
Drobnič, Ivan 193
Drofenik, Franc 88
Drofenik, Ivan 90
Drufovka, Milan 108
Druzovič, Erika 180
Drvarič, Štefan 238
Držolja 82
Dugan 180
Duh, Joško 93
Dvornik, Miško 160
Dvoršak, Franjo 68, 70

E

Eiselt, Erik 133, 134, 135,
Erjavec, I. 178,
Erlich, L. 138
Ermenc, Franc 237
Ermenc, Franjo 90
Ermenc, Ivo 90, 91
Ermenc, Mirko 236
Erpič, Jože 135
Eržen, Janez 137

Esih, Ivan 155
Exel, Boris 114

F

Fabjan, Anton 114
Fajdiga, Mat. 53
Fajdiga, Vlado 133, 134, 135
Fajglj, D. 52
Falkner, Jože 234
Fatur, Bogumila 129
Ferenc, Tone 29, 248
Ferenčak, Franc 114
Ferfila, Fran 237
Ferlič, Pavel 135
Fermeuc, Živa 114
Filič, K. 147
Filipčič, A. 50
Filipović, V. 168
Finderle, Jakova 58, 61, 62, 63, 75,
Fink, Vida 114
Finžgar, Franc Saleški 137, 138, 155, 181,
184, 213, 227, 234,
Fischer, Jasna 10, 11, 17, 33, 248
Fišer, Franc 94
Fišinger, Ivan 94
Flaisinger, Peter 93
Flerin, Janko 160
Fliš, Joža 91
Florenin, Danilo 91
Fon, Drago 178
Fortek, Franc 94
Francelj, Ivana 223, 248
Franko Anton 238
Fric, Zlatko 222
Frletič, Marjan 83
Funtkov, A. 121
Furlan, Ferdinand 238
Furlan, Josip 43, 47

G

Gabaccia, Donna 12, 248
Gaberc, Avgust 94
Gable, Ambroz 28
Gaislinger, Georgije 61
Gantar Godina, Irena 28, 30, 248
Gavazzi, Milan 167
Gec, Ivan 95
Geč, Jerica 145
Gerbič, A. 123
Gerbič, Franc 69
Gerecnik, Ivan 94
Gerečnik, Štefan 94
Gerl, Ant. 53
Gerl, Fr. 53
Geršak, Ivan 237
Geržinčič, Anton 225
Gestrin, F. 25, 248
Giesbach, Ljudevit 168
Glasnovič, Vinko 222
Glavač, Miroslav 93
Glavina, Franc 178
Glebov, A. 228
Glič, V. 114
Gligora, Hrvoje 61, 248
Globočnik, Josip 68, 70
Gneza, Janko 114
Godunov, Boris 226
Gola, Martin 90
Golar, Cvetko 101, 227, 228,
Golčer, Alojz 94
Golias, Hinko 114,
Golob 167
Golob, Gvdencije 238
Gorenc, Mato 213
Gorenšek, Ivan 164, 180
Goričar, Jože 114
Gorinšek, Ivan 177, 178
Goriup Aljaša 96
Goriup Danilo 96

Goriup, Sergej 96, 97
 Goriup Vida 96
 Gorničič, Marija 70
 Gornik, Ivan 50, 53,
 Gorše, Franc 133
 Gorše, Franc 238
 Gorše, p. Kornelije Franc 238
 Gortan, Vladimir 93
 Gostič, Janez 193
 Gostič, Josip 154, 155, 223
 Gostinčar, B. 114
 Govekar, Mirko, 28
 Govekar, Fran 46
 Gradišar, Ivan 160
 Gradišnik, Fedor 208
 Gradnik, Alojz 160, 163, 223
 Grafenauer, Danijel 253
 Grahli, Ljubomir 114
 Grapar, Stane 137
 Grbešič, Grgo 29, 248
 Grebenc 114
 Gregorc, Janko 227
 Gregorič, Simon 99, 228, 183, 187, 204,
 213, 214, 223, 228, 229,
 Gregorič, Jože 178, 187, 214
 Gremčarski, Mladen 160
 Grgošević, Zlatko 150
 Griesbach, Ljudevit 169
 Grlica, Milan 224
 Grohar, Tomaž 235
 Grošelj, Fr. 53
 Gruden 160
 Gruden, Adi 232, 248
 Gruden, Janko 219
 Gulič, Miro 114
 Gulič, Vladimir 114
 Gušić, Branimir 168
 Guzelj, Vlado 114

H

Haas, Herla 190
 Hafner, F. 47
 Hafner, Lea 160
 Hafner, Tine 90
 Hanžek, Janja 223
 Haraj 61
 Harej, Jože 224
 Hasenay, Damir 36, 249
 Hauptmann, Ljudmil 166, 167, 168
 Havliček, Ciril 107
 Hećimović, Branko 69, 96, 987, 151, 173,
 223, 229, 249
 Heinzl, Berta 150
 Herceg, Stevo 191
 Hercok, Franio 94
 Herfort, Joža 135, 186
 Hitejc, Anton 91
 Hladnik, Anton 28
 Hladnik, Janez 142, 179
 Hladnik, Matija 193
 Hlastec, Adolf 128
 Hlastec, Karol 128
 Hlebič, Štefan 94
 Hočevar, Anton 114
 Hočevar, Dragotin 110
 Hočevar Šestan, Kristina 254
 Hohnec, Franc 94
 Hohnec, Vilko 94
 Hojnik, Ivan 93
 Hojnik, Janez 94
 Horaček, Fedor 190
 Horb, Ivan 94
 Horvat, Alojz 187
 Horvat, Janko 193
 Horvat, Jožef 235
 Horvat, Karol 237
 Horvat, Lojze 135, 195
 Horvat, Matija 160, 191, 192, 193
 Horvat, Pavle 208, 209, 211, 212, 214, 215

Horvat, Rajko 222
Hrast, Ciril 55
Hrastelj, Martin 93
Hrastija, Janez (Ivan) 133, 134, 135
Hreščak, Milan 189
Hriberšek, Janez 94
Hribšek, Slavko 193
Hrovat, Rajmund 225, 231
Hrvatín, Jakob 108
Hrvatín, Jože 108
Hrvatín, Míma-Šaletova, 196
Hubad, Matej 69
Huberger 84
Hudeček, Fran 53
Hudoklin, Radoje 160, 163, 166
Hugar, R. 48

I

Igličeva, Cirila 108
Ilakovac – Volovšek, Zora 160, 172
Ilovár, Franc 178
Iršič, Konrad 189
Ivšič, Milan 166

J

Jagodič, Božiglav 237
Jagodnik, Franc 60, 61, 104, 108
Jagodnik, Josip 60, 61
Jakičić 84
Jaklič 84
Jakobčič (Jakopčič), Jakob 160
Jakomin, Milojka 220
Jakopič, Jaka 185
Jakopič, Rihard 154
Jakovljevič, Božo 53, 249
Jamar, A. 48
Jamer, Franc 237
Jamšek, Pavle 114
Jan, Alojz 178
Jančić, Jerica 145

Jandl 164
Janeš, Mercedes 99
Janežič, Konrad (Conrad) 41, 74, 94
Jankovič, Peter 160
Janovič, F. 104
Janžekovič, Alojz 208, 209
Janjetović, Zoran 7, 249
Japeli, Ludvig 237
Jaš, Herman
Jeglič, Anton Bonaventura 137, 186
Jelačin, Andrej 228,
Jelačin, Ivo 114, 123
Jelerčič, Ivo 52, 249
Jelovšek, Josip 53
Jembrih, Alojzije 150, 249
Jenko, Davornik 92
Jenko, Simon 213, 229
Jenko Sunčić, Natalija 220
Jenko, Jože 133, 134, 135
Jerina, Ivan 108
Jerman, Ivan 160, 163
Jerman, Silvin 34, 71, 111, 134, 139, 145,
147, 149, 157, 158, 159, 164, 165, 171,
172, 173, 174, 175, 176, 189, 195, 198,
205, 206, 208, 217, 219, 220, 221, 222,
223, 232, 233, 234, 235, 249
Jermanova, Marija 213
Jernejc, Franc 193
Jerončič, Leopold 114, 126, 127, 128,
Jerše, Lado 114
Jeršič, Miro 135
Jevnikar, Ivo 99, 249
Jezovšek, Janko 222
Jirak, Karel 114
Jordan, Dragotin 107
Jordan, Ivan 160
Jordan, K. 106
Josipovič, Damir 18, 20, 22, 23, 31, 249, 254
Jošt (Anton) Josip 28
Jošt, Boris 114
Jošt, Martin 208

Jovanović, Amalia 20, 249

Jug, Anton 155

Jugovič 172

Jugovič, Matej 219

Jugovič, Vladimir 219

Jurca, Josip 60

Jurčić-Čargo, Danijela 249

Jurhar, Franc 114

Jurić, Marija 36, 249

Jurkić, Mirko 138

Jurkovič, Janko 270

Jurković, M. 228

Jurković-Zidar, Loredana 228

Just, Ivo 83

Juvan, Martin 91

Južnič, Stanislav 28, 249

K

Kac, Boris 114

Kačič, Marjan 238

Kadivec, Josip 47

Kadunc, Rastislav 114

Kadunc, Vladimir 130

Kafol, Karel 160

Kajfež, Drago 114

Kajtna, Danica 220

Kajuh (Destovnik, Karel) 224, 225

Kalan, Janez 64, 77, 78, 85, 89, 133, 139,
140, 179, 201, 249, 253

Kalc, Aleksej 11, 19, 22, 23, 27, 29, 248

Kalčič, Rudolf 93

Kamenšek, Martin 94

Kanciani (Kancijani), Martin 68

Kancler, Anton 114

Kane, Stane 114

Kankler, Ivan 114

Kant, Alojz 28

Kapun, Anton 93

Kapus, Ivo 114, 120

Karakaš Obradov, Marica 29, 176, 211, 212,
235, 249

Karo, Stanko 135

Karolnikova, Rezika 47

Karpe, Stanislav 91,

Kastelec, J. 187

Kauzlarić, Vera 61

Kavčič, France 90

Kavs, And. 53

Keber, Marjan 224

Kedrov, V. 228

Kene, Franc 222

Kene, Jadranka 222

Kerkoč, Franjo 160

Kerma, Simon 31, 250

Kern Svoboda, Sonja 229, 230

Kern, Davorin 160

Kern, Rado 237

Kern, Srečko 237

Kers, Albert 28

Kezamernik, Franjo 91

Kikl, Ludvik 178, 187

Kimovec, Franc 180

Kincl, Hinko 135

Kladnik, Jože 114

Klanjšek, Franc 236

Klavžar 87

Klemec, Jože 178

Klemenc, Anton 149

Klemenc, Josip 153, 166, 167, 185, 186

Klemenc, Jože

Klemenc, Marija 177, 178

Klemenčič, Matjaž 10, 247, 248, 249, 250,
255

Klepić, M. 104

Klinar, Matilda 135

Klinar, Peter 26, 250

Klofutar, Josip 108

Klopčič, Mile 221

Kmet, Janez 114

Kmitek, Janez 93
Knez, Franc 178
Knez, Ivan 178
Knežević, Aleksandar 19, 23, 250
Koblar, Stanko 17, 18, 28, 250
Kocbek, Edo 129
Kochler, R. 47
Kocijančič 84
Kocijančič, Viktor 135
Kocipera, Stanka 184
Kocjan, Alojz 237
Kocjan, Leon 134, 135,
Kocjančič, Franc 160, 165
Kocmut, Rudi 114
Kodelj, J. 53
Koder, Franjo 47
Kofol, Anton 149, 153
Kogoj, Franc 161, 163, 166, 167, 168
Kokalj, A. 104
Kokol, Franc 93
Kolanović, Josip 7, 34, 35, 38, 76, 250
Kolar, Alojz 90
Kolar Alojz 237
Kolar, Angela 145
Kolar, Bogdan 140, 141, 142, 144, 147, 177,
250
Kolar, F. 47, 48
Kolar, Milan 161
Kolar, Stane 114
Kolarič, Ivan 236
Kolarič, Josip 236
Kolar-Sluga, A. 228
Kolenc, Albin 237
Koletič, Josip 28
Kolšek, Davornik 115
Komavec, Henrik 53
Kompare, Edvard 82, 83
Kompare, Minka 135
Kompoš, Milan 237
Konomenko, Aleksej 222
Konjšek, Erih 161
Kopač, Ivan 195
Kopač, Tončka 238
Kopajtič, Sveto 233
Koprivec, Ivan 237
Koprivnik, Ivo 115
Koprivšek, Josip 86
Korbar, Drago 161
Kordan, Viktor 161
Kordaš, Boštjan 115
Korelič 115
Koren, A. 186
Koren, Janko 135
Koren, Josip 161, 178
Korent, Drago 115
Korošec, Karol 115
Korošec, Maks 165, 176
Korošec, Miha 115
Korošec, Pavel 115, 161
Korošec, Pavel 236
Kos, Ivan 28
Kos, Franjo 91
Kosi, Zofija Sonja 238
Kosovel, Fr. 230
Kosovel, Franjo 90
Kosovel, Srečko 223
Kostevec, Franc 87
Košak, Josip 53
Košal, Vinko 115
Košar, Lovro 94
Košir, J. 233, 234, 250
Košir, Franc 115
Košir, Franjo (France) 89, 91
Košir, Janko 135
Košir, M. 47
Košir, Marko 185
Košir, Mihael 53
Košiša 161
Koštomaj, Stane 115
Košuta, Željko 82

- Kotkalj, Viktor 213
 Kotlovšek, Franjo 133, 134, 135
 Kotnik 61
 Kovač, Franjo 133
 Kovačič, Alojz 140
 Kovačič, Pavao 68
 Kozelj, Janez 142, 143, 145
 Kozem-Čubić, Rožica 226, 227, 228
 Kozin 68
 Kozinc, Maks 115
 Kozman, Avgust 108
 Kozmus, Danijel 237
 Kožuh, Martin 161
 Krajnc, Josip 115
 Kralj, Gustl 178
 Kralj, Vladislav 115
 Kramar, Janez 51, 250
 Kramar, Jože 178, 184, 185
 Kramaršič, Joško 161
 Kranjc, Franc 93
 Kranjc, Ivo 115
 Kranjc, J. 115
 Kranjc, Miha 93
 Kranjc, Mihael 190
 Kranjc, Miško 129, 223
 Kranjc, Vlado 161
 Krasijo, Jovo 115
 Krašna, Ivan 115
 Kraut, Bojan 236, 237
 Kravanja 237
 Krčko, Zlatko 222
 Krebelj, Petar 115
 Krebelj, Srečko 115
 Krefl, Janko A. 83
 Krek, Janez Evangelist 109, 186
 Krhin, Alojz 236
 Kristan, T. 80, 81, 82, 84, 250
 Kristan, Viktor 53
 Krištof, Josip 60
 Križ, Arnold 115
 Križ, Lacko 50, 53
 Križaj, Josip 223
 Križan, Josip 28
 Križan, Oton 115
 Križman, Milko 115, 127
 Krkoč, Ivo 161
 Krleža, Miroslav 228
 Krmelj, Jože 93
 Krmpotič, Josip 53
 Krtalić, Maja 36, 249
 Krže, F. 50
 Krže, J. 74
 Kržič, J. 104
 Kržišnik-Bukić, Vera 16, 17, 18, 21, 22, 25,
 26, 30, 32, 33, 34, 35, 40, 52, 66, 81, 84,
 94, 109, 110, 157, 171, 177, 188, 219,
 232, 233, 234, 241, 248, 249, 250, 251
 Kubiček, Adolf 233
 Kugler, Miroslav 213
 Kuhar, Rudolf 43
 Kumar 174
 Kumar, Franjo 115
 Kumar, Srečko 149, 161, 164
 Kumer, Josip 115
 Kunc, Leon 115
 Kunej, Ivica 221
 Kunze, Walter 168
 Kuralt, Jožef 195
 Kurent, Milan 219
 Kutnjak, Petar 222
 Kuzmič, Mihael 10, 27, 251
 Kvas, Karel 86
 Kveder, Drago 115, 127
 Kveder, Marjan 115
 Köbler, Gjuro 167, 168
- L**
 Labinjan, Galiano 251
 Laginja, Matko 50
 Lah, Dušan 135

Lajovic, Anton 223
Lanz 152
Lapaine, Dušan 115
Lapajner, Nuška 115
Lauš, Alojz 82, 83
Lautižar, Edvard 161
Lavič, Janez 213
Lavrenčič 237
Lavrenčič A. 106
Lavrih, Janez 214
Lavrih, Vera 213, 214
Lazić 84
Leban, Pavel 115
Leben, H. 86
Lederhas, Ludovik 142
Legac, Ana 196
Legen, Ivo 178
Legen, Janez 145
Leginj, Anton 22
Leginj, Janez 22
Lehar, Katica 97
Lehart, Viktor 135, 139
Lemut, Vili 238
Lenac Serafin 231
Lenarčič, Ivan 93
Lenarčič, Vinko 193
Lenart, Davorin 115
Lenart, Martin 115
Lenče, Peter 178
Leskovec, Bert 115
Leskovec, I. 50
Levstik, Fran 126
Likar, Miha 58
Lilek, Emilijan 28, 251
Lindič, Ciril 161
Lindič, Franc 135
Lindič, Milan 238
Linhart, Anton Tomaž 227, 228, 234
Lipovšek, Franjo 68
Lippai, Viljem 115

Lisac, Andrija Ljubomir 29, 251
Lisac, Andrej 144, 184
Lokovšek, Pavel 90, 91
Lončar 61
Lončarić 84
Lorenčak, Franjo 95, 100
Lorković, Mladen 211
Lovrenčić, A. 104
Lovše, Branko 116
Lovšin, Tone 135
Lozar, Branko 99
Lučić Franjo 180
Lučić, Boris 228
Luin, Milan 236
Lukežič, Irvin 25, 56, 251
Lukman, Branko 116, 131
Lukšič - Hacijh, Marina 19, 251
Lum, Mirko 236
Lunaček, Adolf 47, 48, 104, 105
Lunaček, Adolf ml. 104
Lušicky, Karel 166, 167, 168, 169
Luther, Martin 186
Lutman, Stanko 116, 119
Luzina, Marijan 108
Luznar, Miha 47
Luževič, Fran 180

M

Maček, Vladko 208, 209
Magajn, Bogomir 213
Maglica, Josip 43
Maglica, Mirko 116
Mahkota 115
Mahovne, Anica 238
Majar, Marija 53
Majcen, Aleksander 116
Majdič 154
Majer, Jože 116
Majerič, Josip 161
Majerle, Pavle 90, 91

- Majžer 43
Majžer, Anton 28
Makarovič, Rudolf 94
Makarovič, Slavoljub 196, 197
Malerič, Boris 116, 123
Malgaj, Ivan 161
Malnič, J. 50
Mandel, Matija 93
Manojlovič, Gavre 150
Marban, Marija 161, 174
Marić, Luka 168
Marijetič (Marjetič), Jože 145, 161, 163,
176, 186, 187
Marijetič, Vilka 145
Marion, Lino 236
Marn, Nestor 237
Marotti, Josip Bobi 221
Marušič, Dominik 68
Marušič, Fran 92
Maserko, Vinko 93
Mastanak, Tone 116
Masten, Vilko 116
Mastnak, Martin 116
Maten, Vilko 116
Materič, Nada 135
Matić, S. 150
Matijašić, Robert 247
Matkovič, Martin 161
Matkovič, M. 168
Mauer, Ciril 110, 116
Maugham, William Somerset 227
Mavrič, Franc 93
Media, Ivan 161
Medic, Josip 116
Medic, Stane 116
Medija (Media), Franc 104, 106, 108
Medved, Barbara 41
Medved, Fran 43
Medved, Helena 47
Megla, Peter 209
Meric, Jože 116
Mervar, Vjekoslav 68, 70
Merver, Jožica 161
Mesarič, Zvonko 161
Mesesnel, Ivan 237
Mesiček, Janko 161, 175
Meško, Fran Ksaver 183, 214
Meznarčič, A. 50
Mežan, Janez 134, 135
Michl, Josip 149
Mihelič, Mira 227
Mihelin, Franjo 219
Mihevc, Anton 224
Mihevc, Joško 116
Mikič, Ferdo 157, 161, 166, 167, 168
Miklaučič, Katarina 43
Miklaužič (Miklavžič), Jožef 161
Miklavčič, Josip 116
Miklavčič, Jože 153
Milanović, Božo 38, 39, 251
Milenković-Vuković, Biljana 21, 22, 251,
255
Miloš, Zvonimir 92
Minatti, Ivo 234
Mirković, Marjana 107, 231, 251
Mirnik, Mirko 116, 119
Mislej, Gvidon 230, 231
Mislej, Ljubo 229
Missia, Joško 99
Mitrovič, M. 228
Mladineo 81
Mlakar, Mary 123
Mlekuž, Sofija 161
Moder, Franz 95
Modic, Friderik 237
Mogilnicki, Leo 116
Mohavčič, M. 68
Mokorel, Franc 237
Mokrovič, J. 168
Moravec, Josip 237

Möderndorfer, Vinko 150, 251
Morelj, Marjan 116, 119
Mous, Matija 135
Mozetič 116
Mravljak, Dušan 116, 119
Mrmolja, Kazimir 91
Mrzel, Ludvik 129
Mubej, Joža 53
Muha, Miroslav 149
Mulc, I. 50
Mulec, Matija 209
Müller 65
Munda, Jakob 93
Munda Hirnök, Katalin 251, 253
Müller-Petrič, Viktor 236
Munić, Darniko 30, 251
Muri, Lojze 133
Muršec, Mirko 236
Musič, August 28
Mussi, Anton 186
Mušek, Mirko 90
Mušič, Drago 116, 121
Mušnak, Anica 61

N

Nagy, Josip 168
Najbar-Agičić, Magdalena 36, 216, 251
Namestnik, Josip 68
Nemec, Janez 116, 120
Nepomuk, Dominkuš Ivan 28
Neubauer, Henrik 28, 69, 96, 97, 151, 173,
223, 229, 249
Nič, Maks 116, 123
Nikič, Fedor 166
Nikolova, Maja 23, 252
Novak 64
Novak, Grga 166, 167, 168
Novak, Ivan 161
Novak, Ivan 237
Novak, Marija 146

Nožič, Vilim 223
Nučič, Hinko 149, 151, 152, 153, 155, 161,
163, 169, 173, 175, 219, 221
Nučič, Nada 221
Nuja, Ivan 178
Nušič, Branislav 228
Njegovan, V. 168

O

Obadova, Mara 161
Obal, Štefan 135
Obilčnik, Josip 60
Oblak Janez 133
Oblak, Jože 116
Oblak, Ozmar 116
Odak, Krsto 180
Odpadlik, Ivan 237
Ogorelec, Ivo 116
Ograjšek, Ivan
Ogrizek 61
Ogrizek, Albert 167, 168
Ogrizek Albin 168
Ojsteršek, J. 50
Okorn, Nande 116
Okretič, Ivan 149, 153
Olabeunik, Albin 93
Olenjšek, Jože 86
Ominico, Nikolaj 150
Oraš, Igo 116
Orel, Marja 220
Orel, Vladimir 131
Orešič, Marjeta 238
Orešnar, Josip 193
Orožim, Konrad 227
Orthaber, Albin 116
Osredkar, Rado 60

P

Pagon, Franjo 219
Pahor, Franc 83

- Pahor, Milan 92, 252
Paj, Tončka 145
Pajk, Franc 193
Papež Adamič, Vera 16, 252
Papež, Martin 108
Papič, Franc 192
Papič, Jože 192
Papič, Karlov 192
Parte, Ivan 237
Pate, Rudolf 142, 195
Paulin, Adolf 94
Paušič, Stane 116
Paval, G. 50
Pavček, Tone 234
Pavelić, Ante 212, 214
Pavičić, J. 92
Pavlenič, Nace 193
Pavlic, Alojzij 276
Pavlič, F. 104
Pavlinc, Nežica 161
Pavlovič-Kovač, Blaženka 222
Pavonibus, Franciscus de 255
Pavšič, Ivan 116
Pecigus, Ivan 176, 185
Pečar, Milan 116
Pečenko, Fil. 53
Pečnik, Anton 193
Pečnik, Josipa 47
Pečovnik, Adolf 93
Pečovnik, Mojmir 190
Peer, Herman 236
Pegan, Zdenka 161
Pemič, Anton 178, 183, 184, 187
Penca, Ivan 195
Pengal, Vekoslav (Slavko) 161
Penič, I. 178
Perat, Mariza
Perhav, Stojan 116, 126
Perhavec, Ivan 193
Perko, Slavko 116
Perko, Franc 250
Peršon, Franc 93
Pertot, Leopold 238
Peruško, Tone 38
Pervanja, Andrija 98
Pestotnik, Franc 169
Pestovšek, Žarko 116
Peške, Friderik 236
Petančič, Davorin 184, 212, 213, 214
Petančič, Martin 28
Petelin, Ruža Lucija 221
Peterlin, Anton 17,
Pernel, Mirko 116
Petre, Fran 221, 222
Petrič, Ivan 53
Petriček, Anton 116
Petrovčič, Fran 68
Pevac, Fran 127
Pezdič, Alojzij 53
Pihler, Janko 110, 116
Pilsar Fernandez, Marie 248
Pintarič, Fran 117
Pinter, Danilo 117
Pipan, Milan 82
Pipenbacher, D. 104
Pirc, A. 49, 50
Pirc, Alojz 236
Pirjevec, Janko 149
Pirkovič – Bebler, Vilma 113, 119
Pismar, Fanika 193
Pišku, Rado 91
Pitamic, Maks 149, 153, 161
Pitamic, Leonid 153, 168, 170
Pivk, Ludvik 108
Pivk, Bronka 213
Plaznik, Franc 93
Plemenitaš, Vinko 208
Pleše, Slavica 250
Ploh, Marta 183, 189
Ploj, Karel 161

Počivavšek, Franjo 191
 Počkaj, Josip 43, 47
 Podberščik, Alojz 161
 Podbevšek, Jože 70
 Podboj, Mile 117
 Podgorska, Vika (Čus, Hedvika), 151
 Podgoršek, Janko 94
 Podkoritnik, Franjo 117
 Podlogar, Anton 47
 Podovič, Ivan 86
 Podvinec 81
 Pogačar, Drago 227, 229
 Pogačar, Jakob 236
 Pogačnik, Beguš 237
 Pogačnik, M. 50
 Pohar, Maks 133
 Pok, Ervin 93
 Pokorn, Elica 135
 Polak, Irma (Fabiani, Marija) 69
 Polančec, Anton 193
 Polič, Mirko 154, 155
 Poljak, Josip 167
 Poljanec, Ema 227
 Poljanec, Fran 168
 Poljanec, Joško 117
 Poljanec, Jože 225, 227, 228
 Pompe, Viktor 161
 Pongrac (Pongratz), Maks 68, 70
 Pongrac (Pongraz) 162
 Posarić, Siniša 228
 Potočar, Matija 69, 70
 Potočnik, Dušan 162
 Potočnik, Stojan 117, 219
 Potočnik, Viktor 237
 Potokar, Franjo 238
 Potokar, Lojze 223
 Povodnik, Just, 82, 83
 Povodnik, Ivo 82
 Povše, Tinko 208
 Pozajić, Mladen 122
 Pozderek, Štefan 235
 Požem, Maks 93
 Prah, Lea 117
 Praprotnik, Jože 178
 Prebilič (Prebelič), R. 104, 105, 106
 Pregarc, Ida 96, 99
 Pregarc, Rade 96
 Pregelj, Ivan 28, 227
 Pregelj, Rudolf 28
 Prelovec, J. 104
 Premelc, Franc 193
 Premrl, Stanko 180
 Prešeren, Anton 142
 Prešeren, Mihael 135
 Prešeren, France 227, 204, 213, 214, 228,
 229
 Prešern, Mihael 195
 Prica, Milan 167
 Prijatelj, Alojz 93
 Primožič, Anton 150, 153, 154, 155
 Primožič, Ivan 90
 Primožič, Janko 60
 Princ, Martin 53
 Prislan, Marija 145
 Priveršek, Tone 117
 Props, Rudi 93
 Prošt, Franc 93
 Protner, Edvard 30, 252
 Pucelj, Anton 117
 Pucelja, Janez 117
 Puč, Franciska 47
 Pulko, M. 117
 Punčuh, Vlado 117
 Pupin, Mihajlo 167

R
 Rabič, Karol 237
 Rabič, Milan 90, 91, 236, 239
 Radić, Pavle 152
 Radić, Stjepan 152

- Radića, Antuna 168
 Rajh, Mirko 162
 Rajher, Konrad 95
 Rak, Ivan 53
 Rakovc, V. 48
 Rakuša, Janko 96, 99
 Rant, I. 50
 Rant, Alojz 178, 186, 187, 189
 Rant, Lojze 53
 Rapotec, Fran 219
 Rapotec, Stane 189
 Rasberger Verdonik, Branka 227, 252
 Rauch, Metoda 117
 Rauhekar, Alojz 91
 Ravnik, Mojca 21, 251, 252, 254
 Ravnikar, Anton 117
 Ravnikar, Frančka 213
 Rebec, Dimitrij 117, 126
 Rebec, Jože 193
 Rebelj, Franjc 90
 Rebolj, Franc 237
 Recelj, Slavko 162, 164
 Reddi, Oskar 117
 Regen, Ivan 153,
 Rejec, Boris 228
 Rejec, Ciril 227, 228
 Remc, Alojz 213
 Remic, Tone 117
 Repanšek, Viktor 135
 Repnik, Alojz 91
 Resch, 60
 Reš (Resch), Josip 60, 75, 103, 104, 105, 107
 Ribar, Lado 117
 Richer 84
 Rijavc, Josip 87
 Riman, Barbara 27, 28, 29, 34, 78, 122, 180,
 196, 208, 216, 217, 221, 224, 225, 226,
 227, 228, 229, 230, 231, 236, 239, 252,
 253
 Riman, Kristina 27, 29, 217, 224, 225, 226,
 227, 228, 229, 230, 231, 236, 239, 253
 Riman, Marija 180, 253
 Rismondo, A. 94
 Rizman, Drago 225
 Robek, Ivan 237
 Rogale Osvald, Mihael 238
 Rogar, Maksimilijan 28
 Rogič, Janez 43
 Rogič, Milan 219
 Roglič, I. 47
 Rojc, Milan 150
 Rojnik, Živko 223
 Roksandić, Drago 252
 Ronko, Alojz 186
 Ronko, Lojze 135, 195
 Rop, Alojz 237
 Ropretova, Marina 123
 Rosina, G. 127
 Roš, Fran 235, 253
 Rous, Matija 135
 Rovs, Matija 186
 Rozman, Janez 135
 Rožanc, Franc 83
 Rubić, Ivo 99
 Rudman, Martin 83
 Rudolf, Branko 117
 Rumpert, Hugo 162
 Runtič, Miha 47, 57, 75
 Rupnik, Anton (Tone) 91
 Rupnik, Bogdan 219
 Rupnik, Franc 178, 184
 Rupnik, Josip 238
 Rus, Mina 185
 Rutnik, Peter 86
- S**
 Sabadini, Lena 101
 Saje, Alojz 237
 Saje, Mirko 91
 Sajovec, Janez 139
 Samec, Franjo 69

Samsa, Fran 67, 69, 70
Sancin, Boris 189
Sancin, Slava 162
Satler, Ivan 162
Satner, Hugolin 180
Sattler, Franc 193
Savinc, Štefan 237
Savšek, Anton 93
Schart, Viktor 195
Schaup, Adolf 28
Schewiger 69
Schneider, I. 117
Schneider, Franjo 117
Schneider, Joško 117
Schreiber, Ivo 69
Schreider, Franček 131
Schweiger, Janko 157, 162, 166
Secker, L. Jane 36, 253
Sedej, J. 133, 145
Sedmak, Franc 178
Sekolec, Karel 135
Sekulec 178
Selan, Ivo 53
Selina, P. 50
Seliškar, Tone 129, 213
Seljak, Jože 135, 195
Senica, Edvard 236
Senica, Franc 182
Seršen, Matko 99
Sešek, Stanko 90
Sever, Anton 164
Sever, Ivo 153
Sever, Niko 219
Sevšek, Franc 178, 185
Sgerm, Fran 117
Sijanec, Mijo 53
Sikošek, Marija 238
Sila, Mirko 90
Silan, Stanko 117
Silić, Branimir 94
Silić, Ljudevit 94
Simčič 84
Simončič, Ivan 235
Simonič, Zdravko 43, 47
Sinke, M. Suzane 12, 253
Sittig, Melanija 53
Skok, Albin 222
Skubic, Jože 135
Sladič, Franc 93
Slanček, Gordana 90, 253
Slapšak, France 135
Slomšek, Anton Martin 220, 222
Slomšek, Edo 90
Smole, Alojzij 238
Smolnikar, Maks 82, 83
Smrekar, Fr. 53
Smrekar, Mihael 69
Soban, Hrabroslav 224
Sodar, Mirko, 162
Sodenicki, Jadranka 220
Soje, Mirko 162
Sopčič, Mirko 213
Sopčič, Stanko 213
Sorčič, Milena 213
Sorta, Lavoslav 61
Sotra Milka 58
Sotošek, Stanko 117
Spindler, Metoda 117, 162
Srakar, France 185
Srebot, Anton 93
Srebrem, Božo 110
Sršan, Stjepan 28, 254
Stanković, N. 168
Stanonik, Tončka 119, 124, 133, 142, 149,
153, 165, 170, 178, 180, 181, 195, 253
Starman, Metod 195, 196
Stefančič, Adolf 236
Stekar 99
Stepančič, Franjo 117
Stepčič, Franjo 117

- Stepinac, Alojzije 29
 Stepišnik 84
 Stergar, Vlado 189
 Sternad, Jože 86
 Stipetić, Zvonimir 224
 Stiplovšek, Miroslav 78, 254
 Stojadinović, Milan 109
 Stojčić, Edo 229
 Stökl, Fridolin 28
 Stopar, Bogdan 150
 Stopar, Krsto 53
 Stožir, Ivan 28
 Strašček, Jože 193
 Strašek, Franc 68, 109, 139, 145, 176, 177,
 254
 Strašek, Stanko 222
 Stricher, F. 227
 Strnad, Anton 238
 Strniš, Iva 123
 Stropnik, Karel 219
 Suhač, p. Rupert Franc 238
 Suhadolc, Joža 135
 Sunčič, Ivanka 145
 Sunčič, Viktor 135
 Surina, Anica-Šimanova 196
 Surina, Franc-Krajniov 196
 Surina, Jakop-Kalčov 196
 Surina, Mihael-Kundin 196
 Surman, M. 87
 Svetel, Rudolf 82
- Š**
 Šalamun, Branko 117
 Šantel, Saša 28
 Šarić 154
 Šaver, Boštjan 14, 254
 Šefančič, Matija 237
 Šega, Anton 43, 47
 Šega, Matija 117
 Šelig, Jože
- Šemen, Štefan 209
 Šenoa, August 168
 Šenoa-Vencajs, Vera 153, 149
 Šepić, Vinko 249
 Šerbec, Stojan 117
 Šerjak, Ivan 153
 Šestan, A. V. 28
 Šešek, Stanko 91
 Šetina, Alojz 91
 Šetina, J. 47, 48
 Šibenik, Stanko 91
 Šiklič, Josip 249
 Šilič, Fran 93
 Šiljav, Zvonko 222
 Šimenc, Mario 124, 151, 155, 180, 223
 Šinigoj, Jože 219
 Šinkovec, Bogomir 110, 117
 Šinkovec, Gregor 117
 Širca, Milutin 157
 Šišić, Ferdo 167
 Škaberne, Fr. 149
 Škabot, Anton 193
 Škerjanec, Peter 225
 Škerl, Damijan 94
 Škiljan, Filip 144, 146, 164, 175, 176, 189,
 221, 222, 254
 Škorjak, Alojz 193
 Škoro Babić, Aida 252
 Šlander, Joža 110, 111, 118
 Šmid, Vladko 162
 Šmigovec, Viktor 118
 Šmuc, Josip 162
 Šonc, Alojzjij 135
 Šonc, Darko 219
 Špan, Josip 97
 Šparenblek, Franc 192, 193
 Špik, Ivan 53
 Štagler 154, 155
 Štamberger 162
 Štamberger, Franjo 219

Štampar, Andrija 168
Štefančič, Matija 90
Štefe, Anka 118
Števec, Marija 47
Šticel, Jože 93
Štih, Peter 249, 254
Štok, Edvard 178
Štok, Jaka 61, 99, 196
Štravs, Ivan 53
Štrukelj, Franc 162, 178
Štrukelj Mimica 179
Štrukelj Franjo 219
Šuster, Egidije 238
Šuškovič, Viktor 118, 125, 247
Šuštar, Branko 28, 30, 254
Šuštar, Franc 133, 135
Šuštar, M. 87
Šutej, Josip 223
Švajger, Drago 120, 123
Švegelj, Janko 162
Šverljuga, Eleonora 153
Švigelj, Cveto 168

T

Tare, Andrej 118
Tavčar, Alojz 166, 167
Tavčar, Arko 151
Tavčar, Josip 83
Tavčar, Merka 219
Tekavčič, Gusta 118
Teklič 162
Terdoxelexo, Georginus 25
Ternovec, Boleslav 108
Teržan, Fran 90
Teržan, Pepo 118
Težak, Marko 138, 178, 186
Thaller, Lujo 168
Tinta, Oskar 118
Tivadar, Anton 178
Tobias, Bruno 131

Todorovski, Ilinka 34, 71, 111, 134, 139,
145, 147, 149, 157, 158, 159, 164, 165,
171, 172, 173, 174, 175, 176, 189, 195,
198, 205, 206, 208, 217, 219, 220, 221,
222, 223, 232, 233, 234, 235, 249
Tomašek, Andrija 222
Tomašič, Božidar 220
Tomašič, Marjan 118
Tomažič, Erika 52, 254
Tomažič-Jugovič, Božena 220
Tomažin, Damjan 94
Tomažin, Joni 86
Tomc, Egon 135
Tomič, Štefan 149
Tomšič, Drago 237
Tonejc, Stane 118
Toni, Alojz 91
Toplak, Franz 209
Topolič, Martin 93
Toporiš, Julije 88
Tornič, Filip 60
Trajber 162
Trampuš, Vlado 91
Tratar, Franc 93
Trausmiller, Otmar 168
Trebše - Štolfa, Milica 247, 248, 249, 255
Trbovc, Martin 195
Trdina, Janez 28
Trdina, Janez 110, 118
Treiber, Vekoslav 219
Tučan, Fran 168
Tuhtan, Božo 233
Tume, E. 44
Turek, Andr. 53
Turk, Avgust 162, 176, 219
Turk, Ivan 43, 47
Turk, Vladislav 94
Turk, Zdravko 131
Turšič, Fr. 53
Tušek, Ivan 28

U

Udovič, Boštjan 19, 251
 Ujčić, Vitomir 49, 254
 Ulaga, Miha 93
 Unterluggauer, Josip 17
 Uršič 69
 Uršič, Josip 118
 Usenik, Alojz 29, 228, 229, 253

V

Vahtar, Anton 41, 42, 43, 47, 48, 59, 60, 74
 Vahtar, Mihovil 47, 48
 Vajžzel, F. 47
 Valenčič, Alojz 92
 Valenčič, Maja 213
 Vales, Alfonz 187
 Valič, A. 50
 Valpotic, Matija 17
 Valjavec, Matija 28
 Vanino, Miroslav 28, 254
 Vanošek, Rudolf 236
 Varičak, Vlad. 150
 Varpot, Lovro 91,
 Varšek, Stanko 90, 91
 Vaščar 162
 Vašič, Viktor 53
 Vatovec, Jasna 99
 Vatovec, Rajmund 99
 Vavpotič, Mirko 153
 Vehovec, Janez 106
 Vendlin, Ivan 237
 Vene, Anton 93
 Verbič Koprivšek, Maruša 10, 255
 Verbič, Franc 83
 Verbič, Mirko 118
 Verdikon, Slavko 162
 Verg, Albin 193
 Verovšek, Anton 149
 Verzak, Josip 91
 Veselič, Miran 118

Vicel, Albert 189
 Vider, Mirko 219
 Vidić, Rudolf 104, 105, 106
 Vidmar Franjo 17
 Vidmar, Tone 135
 Viduč, Franc 237
 Viduč, Franjo 90,
 Vilhar, Dušan 56, 57, 74
 Vilhar, Ščitomira 56
 Vinkovič, Johan 28
 Violič, Frano 105
 Vipotnik, Jernej 69, 70
 Virnes, V. 47
 Vitaz, Vitomir
 Vititar, Leo 118
 Vivoda, Josip 90
 Vizjak, Ivan 90
 Vižintin, Fran 145
 Vižintin, Željko 162
 Vodeb, Vlado 114, 126
 Vodnika Valentin 223
 Vodopivec, F. 224
 Vodopivec, Josip 162
 Vodopivec, V. 227
 Vodušek, Božo 129
 Vogrič, Ernest 118
 Vogrič, Hrabroslav 52
 Voje, Ignac 25, 255
 Vojevac, Mirko 91
 Volarič, Stanko 224, 225
 Volarič, Hrabroslav 74, 254
 Volavšek, Vlado 118
 Volbank, Josip 118
 Volk, Emil 82, 83
 Volovšek 162
 Volovšek, Vladimir 118, 131,
 Vomberg, Jože 180, 184, 185, 214
 Voršek, Stanko 91
 Vovk, Jernej 237
 Vovko, Andrej 53, 83, 247, 255

Vovšek, Pavel 110, 118
Vrabič, Ignac 224
Vrabičeva, Olga 118
Vraničar, Martin 135
Vraz, Stanko 156
Vrbnjak, Štefan 235
Vrečko, Ivan 47
Vrh, Josip 43
Vrhnjak, Vinko 135
Vrhovnik, 61
Vrkljan, Vladimir 168
Vrščaj, Ingo 118
Vrtovec, Edo 162, 164
Vučić, Emilija 220
Vukić, Aleksandar 283
Vuković, Bojana 21, 22, 251, 255

W

Weber, Norbert 21, 22, 235, 237
Womer, Ivo 118

Z

Zafašnik Jože 94
Zajc, Alojz 91
Zajec, Božena 118
Zajec, Ferdinand 28
Zajšek, Martin 86
Zakošek, Boris 43, 47, 255
Zalaznik, Viktor 53
Zaleznik, Jože 86
Zalokar, Robert 150, 153, 162, 164,
Založnik, Igo 118,
Zamberger, Andrija 28,
Zaplotnik, Ivan 118,
Zarnik, Boris 138, 150, 151, 153, 155, 156,
158, 162, 164, 166, 167, 168, 169, 192
Zdolšek, Franc 158, 162
Zidar-Jurković, Loredana 208
Zimmermann, Zvonko 162
Zinauer, Josip 119, 131

Zlatic, Miloš 225
Znidaršič, Alojzij 53
Zobec, Ivan (Kustošija) 193
Zobec, Ivan 178
Zobec, Ivanka
Zorc, Adolf 119
Zorčič, Milena 214
Zorec, Anton 195
Zorko, Jakob 69
Zorko, Josip 162
Zorko, Jožica 162
Zornik, Oskar 227
Zuccon, Ivan 50
Zupac, Maks 193
Zupan, Drago 151
Zupan, Ivan 162
Zupan, Jože 82
Zupan, Malči 82, 83
Zupanc, Anton 193
Zupanc, Dominik 193
Zupančič, Alojzij 135
Zupančič, Jernej 9, 11

Ž

Žabkar, Alojz 93
Žagar, Bogdan 119
Žagarjeva, Anica 254
Žarković 168
Žebec Šilj, I. 254
Železnikar, Vinko 119
Želko, Josip 119
Žepič, Sebastijan 28
Žerak, Anton 93
Žerjav, Ivan 208, 209
Žgarec 61
Žgavec Antun 61
Žgur 89
Žgur, Makso 119
Žiberna, Viktor 189
Žibert, Vinko 224

Žigon, Zvone 10, 255
Žirovnik, Slavko 123
Žitnik Serafin, Janja 18, 19, 20, 23, 34, 109,
248, 249, 255
Živec, Dinko 162
Žmavc, Andrej 69
Žmuhar, Fr. 90
Žnidaršič, Anton 119
Žnidaršič, Jakob 17
Žorga, Marcel 176, 220
Župančič, Albert 162
Župančič, Oton 151, 150, 152, 154, 186, 213,
214
Županec, Albert 135
Župnek, Leo 91

VJEĆE SLOVENSKE NACIONALNE MANJINE PRIMORSKO GORANSKE ŽUPANIJE
SVET SLOVENSKE NACIONALNE MANJŠINE PRIMORSKO GORANSKE ŽUPANIJE

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

Studija kolegice doc. dr. sc. Barbare Riman, temeljno je znanstveno djelo o slovenskim društvima u Hrvatskoj od kraja 19. do kraja 20. stoljeća. (...)

Autorica je uspjela složiti izvanredni mozaik djelatnosti Slovenaca u Hrvatskoj, koji su, održavajući slovensku nacionalnu samosvijest, obogatili kulturnu povijest Hrvatske i hrvatskoga naroda, uz dakako, povijest svoga naroda.

Slovinci u Hrvatskoj dijelili su dobro i zlo hrvatskog naroda od kraja 19. do kraja 20. stoljeća. Neki su se uspijevali brže, a neki sporije uklopiti u nova obitavališta u kojima su isprva bili strancima, ali su već u drugoj generaciji postajali domicilnim stanovništvom. (...)

Ono što je također važno jest da nije samo otvorila vrata budućim istraživanjima, nego je ponudila model istraživanja društvene povijesti nacionalnih manjina uopće.

Dr. sc. Darko Dukovski

ISBN-13: 978-953-56653-2-8

9 789535 665328